
3 1761 06564506 1

Voor Mr. E. J. Berting
van den schrijver
D. M. G. Koch

HERLEVING

OORSPRONG, STREVEN EN GESCHIEDENIS DER NATIONALISTISCHE BEWEGING IN BRITSCH-INDIË

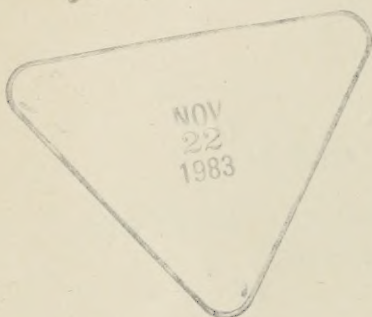
DOOR

D. M. G. KOCH

AMBTENAAR TER ALGEMEENE SECRETARIE
TE BUITENZORG



G. KOLFF & Co. WELTEVREDEN


NOV
22
1983

Aan
de nagedachtenis
van mijn Vader

VOORWOORD.

Uiteenloopende overwegingen hebben tot het schrijven van dit boek doen besluiten. De naaste aanleiding ertoe was de aansporing van de zijde van eenige belangstellende lezers van een door steller dezes in het *Bataviaasch Nieuwsblad* gepubliceerde reeks overzichten van den gang van zaken in Britsch-Indië, die inzagen, dat een verklarend exposé van den groei der volksbeweging aldaar van waarde zou kunnen zijn als middel tot beter waardeering van de opkomende volksactie hier te lande. Zij begrepen, dat uit de ginds opgedane ervaring lessen te putten zijn, met welke zoowel de regeering als de volksleiders in Nederlandsch-Indië hun voordeel kunnen doen. De in de Engelsche taal geschreven boeken over de geschiedenis der nationalistische beweging en die der politieke ontwikkeling in Britsch-Indië vormen weliswaar een bibliotheek van eerbiedwaardigen omvang, maar zijn uit den aard der zaak geschreven voor Engelschen; en geen enkel ervan geeft in min of meer beknopten vorm het vergelijkingsmateriaal waaraan hier juist behoefte bestaat. Daardoor kon dan ook niet worden volstaan met een vertaling van een dier Engelsche werken, doch moest een geheel zelfstandig overzicht gegeven worden, bij welks samenstelling voortdurend één oog gericht zou zijn op de verhoudingen en toestanden hier te lande. Bovendien is geen boek van eenige beteekenis over de politieke geschiedenis van Britsch-Indië verschenen sinds, ongeveer anderhalf jaar geleden, Sir Valentine Chirols *India Old and New* uitgegeven werd.

Voor de Nederlandsch-Indische regeering zoowel als voor ieder die inziet dat ook achter de inlandsche volksbeweging hier te lande krachten schuilen die onderkend moeten worden alvorens van juiste bepaling van beteekenis en waarde dier beweging sprake kan zijn, is een beknopt verklarend overzicht van de binnenlandsche politieke gebeurtenissen in Britsch-Indië van het grootste belang. De toestanden ginds en hier loopen uiteen. Men kent daar noch de intensieve exploitatie van de natuurlijke rijkdommen des lands door niet-Indisch kapitaal, noch de, in overeen-

stemming daarmee, intensieve bestuursvoering, die hier waar te nemen zijn; het aantal Europeanen in Britsch-Indië, ambtenaren en particulieren, bedraagt, blijkens de uitkomsten der volkstelling van Maart 1921, niet meer dan ruim 121.600. Het contact tusschen regeering en bevolking is er altijd veel meer indirect geweest dan hier. Daardoor waren er bestuursexcessen mogelijk als hier ondenkbaar zijn. Maar daardoor werd tegelijk ruimte gelaten voor de zelfstandige ontwikkeling van een eigen inheemsch bedrijfsleven, welks spontane kracht de actie tot nationale zelfverheffing en nationale autonomie tenslotte onweerstaanbaar maken zou.

Zoo is een natuurlijke oplossing van het Britsch-Indische koloniale probleem mogelijk, die hier niet verwacht zal mogen worden zoolang èn in regeeringskringen èn onder het gros der Europeanen in Nederlandsch-Indië het alom waar te nemen gemis van inzicht in het wezen der volksactie en den aard der moeilijkheden waarop zij stuit, blijft heerschen, dat zoo opvallend en bedroevend, en zoo buitengewoon gevaarlijk is. Hier wordt de ontwikkeling van een zelfstandig inheemsch bedrijfsleven, die in verband met de toeneming van het zielental der bevolking volstrekt noodzakelijk is, door de intensieve exploitatie door buitenlandsch kapitaal sterk belemmerd; en de politieke uitdrukking van het streven der inlandsche maatschappij tot stimuleering van den groei van dat bedrijfsleven — de actie van Boedi Oetomo en de Sarikat Islam — wordt beschouwd en behandeld als het product van een volmaakt redelooze, kwaadaardige agitatie van opruiers die in troebel water willen visschen. Zoo werd ook de nationalistische beweging in Britsch-Indië tot voor weinige jaren door regeering en Europeanen aldaar beschouwd en behandeld. Maar dáár deed de onvermijdelijkheid dier actie, die op een niet te keeren ontwikkeling steunt, tenslotte besef voor de rechtmatigheid ervan geboren worden. Hier ontbreekt dat besef, en het dreigt te zullen blijven ontbreken, doordat een inheemsch bedrijfsleven geen schijn van een kans heeft op min of meer belangrijken uitgroei tot zoodanig peil, dat concurrentie met het buitenland en met het buitenlandsch kapitaal er mogelijk door zou worden. En de vorm van exploitatie van Indië's natuurlijke rijkdommen die hier *op den duur* een oplossing van het koloniale probleem zou kunnen brengen: exploitatie door

den staat, — wordt nagenoeg onmogelijk gemaakt door dat kapitaal, dat dank zij overwegenden politieken invloed elke poging in die richting tot mislukking doemen kan.

De enorme dichtheid der bevolking van Java is mogelijk doordat de Europeesche ondernemingen in den vorm van loonen belangrijke bedragen aan geld uitbetalen. Maar naarmate deze exploitatie intensiever wordt, d.w.z. naarmate een natuurlijke ontwikkeling het Westersch bedrijfsleven hier te lande allengs meer in de diepte dan in de breedte doet uitgroeien, neemt het totaal dier aan loonen uitbetaalde bedragen verhoudingsgewijze af. De bevolkingstoename stagneert, en er ontstaat een spanning die slechts naar één zijde uitweg vinden kan: naar die van verheffing van het plan van ontwikkeling der inheemsche samenleving. Dat in die richting een uitweg zal worden gezocht is niet te beletten. Maar worden de noodzakelijkheid en de onvermijdelijkheid hiervan ontkend of onderschat, en worden de krachten van het bewind in werking gesteld om dat streven te belemmeren en, zoo mogelijk, te breken, dan zal in de millioenenmassa der inheemsche bevolking hier te lande een spanning ontstaan, die zich ontladen zal in spontaan en buitengemeen heftig verzet. Dat die inheemsche samenleving tenslotte, voortgedreven door de zucht tot zelfbehoud, haar natuurlijk recht op ontwikkeling hernemen zal, staat wel vast. Van het inzicht van regeering en regeerende groepen zal afhangen, welken vorm het verzet aannemen zal. De Gandhi-actie in Britsch-Indië, die in wezen anarchistisch was, is gestrand op den onwil der groeiende klasse van Indische ondernemers en handelaren, die beseft, veel te winnen, maar meer te verliezen te hebben. Laat bedacht worden, dat die klasse hier ontbreekt en ook niet zal kunnen opkomen zoolang exploitatie van Indië's natuurlijke rijkdommen door eigen inlandsch kapitaal en door het gouvernement stelselmatig zoogoed als onmogelijk wordt gemaakt; en dat een natuurlijk bolwerk tegen een in den grond anarchistische volksactie hier dan zal worden gemist.

Dit worde in het oog gehouden door wie dit boek leest. De analyse van de volksbeweging in Britsch-Indië, die er in gegeven wordt, houdt een uiteenzetting in van de omstandigheden onder welke die actie daar slagen kon zonder dat het verlangen naar ge-

welddadige verbreking van den band met Engeland het denkleven der Indische natie kon gaan beheerschen. De voorwaarden van welslagen zijn daar tegelijk de voorwaarden van omvorming van Britsch-Indië in politieken zin tot een autonoom, gelijkberechtigd deel van het Britsche rijk. Die voorwaarden ontbreken hier geheel. Van het inzicht van regeering en regeerende groepen zal afhangen of zij zullen blijven ontbreken, — tot onnoemelijke schade voor moederland en kolonie beide.

Tegen uitvoering van het aanvankelijk voornemen, deze hier slechts aangeduide parallel tusschen Britsch-Indië en Java in een hoofdstuk gedetailleerd te omschrijven, verzetten zich gebrek aan ruimte — de omvang van dit boek overtreft de oorspronkelijke raming verre — en gebrek aan tijd. Het ligt in de bedoeling van schrijver dezes, zoo spoedig mogelijk in een afzonderlijk werk min of meer uitvoerig te wijzen op de punten van overeenkomst en verschil tusschen toestanden en verhoudingen in Britsch-Indië en de deelen van dat reusachtige gebied, en die in Nederlandsch-Indië. Het vraagstuk bleek van zoodanige omvang en beteekenis te zijn, dat het door behandeling in het bestek van een enkel hoofdstuk onmogelijk tot zijn recht zou kunnen komen.

Wat ter bestudeering van de vraagstukken die in dit boek besproken worden, aan boeken, tijdschriften, rapporten enz. noodig was, bleek voor een belangrijk deel te vinden te zijn in de zorgvuldig bijeengebrachte en goed beheerde boekerij der Algemeene Secretarie te Buitenzorg. Hier past een woord van hartelijken dank aan de bibliothecaresse, Mejuffrouw Netscher, die, met levendige belangstelling voor het plan van schrijver dezes, een hulpvaardige medewerking verleende welke niet genoeg op prijs gesteld kan worden.

Een woord van oprechten dank voorts voor het uit de heeren J. van Gelderen, chef van het Statistisch Kantoor van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, J. W. Meyer Ranneft, adjunct-inspectuur van Agrarische Zaken, Ch. van der Plas, ambtenaar ter Algemeene Secretarie, en Z. Stokvis, inspecteur van het Middelbaar Onderwijs, bestaande comité, dat, door op te wekken tot inteekening op dit werk, de uitgifte ervan mogelijk maakte. Eerstgenoemde bewees mij bovendien, ondanks eigen drukke

werkzaamheden, den dienst, de kopy critisch te doorlezen alvorens deze naar de drukkerij gezonden werd. Hem en den heer J. Hasper, die mij ontlastte van een belangrijk deel van den arbeid der correctie van de drukproeven, de verzekering dat hun vriendenhulp hoogelijk gewaardeerd wordt.

D. M. G. KOCH.

Buitenzorg, 20 October 1922.

INHOUD.

Voorwoord.

DEEL I.

			blz.
Hoofdstuk	I	De geschiedenis van Britsch-Indië	1.
„	II	De grondbelasting	32.
„	III	De gevolgen: geldschieters en hongersnooden	65.
„	IV	Nijverheid, Handel, Geldmiddelen. De roepiekoers	93.
„	V	Het onderwijs	120.
„	VI	Regeering en Administratie	140.
„	VII	Renaissance	156.

DEEL II.

Hoofdstuk	VIII	Het eerste tijdvak der nationalistische beweging. 1885 — 1897	187.
„	IX	De bewindsperiode van Lord Curzon	238.
„	X	Verbreeding en verdieping van het nationalistisch sentiment. Moderates en Extremisten. 1905 — 1914	281.
„	XI	De eerste oorlogsjaren, tot Augustus 1917.	349.
„	XII	Staatsrechtelijke hervormingen	377.
„	XIII	De non-co-operation-beweging	431.
Slotwoord		....	480.

Bijlage I Proclamatie van de Koningin-in-rade aan de Vorsten, de Hoofden en de Volkeren van Indië.

Bijlage II Geraadpleegde Literatuur.

HOOFDSTUK I.

De geschiedenis van Britsch-Indië.

De geschiedenis der politieke ontwikkeling van Britsch-Indië gedurende de laatste decennia lijkt op het eerste gezicht een betrekkelijk zelfstandig proces, dat door het Britsche bewind geforceerd werd en niet, of althans in zeer geringe mate verband hield met de eigen immanente groeiwetten der samenlevingen van de daar inheemsche volkeren. Het lijkt een periode met zóó uitgesproken eigen karakter, met een zoo geheel eigen accent, dat het den schijn heeft als ware de stroom der historische ontwikkeling op een gegeven oogenblik plotseling verdwenen, om op een gansch ander punt, even onverwacht, maar in andere richting en veel sneller, zijn loop te vervolgen.

In de volgende hoofdstukken zal herhaaldelijk gelegenheid zijn om er op te wijzen, hoe onjuist deze meening is. Het gebied dat wij thans kennen als Engelsch-Indië, en vooral het noordelijk, in het bijzonder het noordwestelijk deel ervan, heeft in den loop der eeuwen herhaaldelijk bloot gestaan aan invallen van vreemde veroveraars en van volkeren die door honger of door vijanden uit eigen territoir verdreven werden; — maar telkens opnieuw herstelde het zich in weinige jaren van de gevolgen van den krijg, en de indringers die niet weer uitgeworpen werden, konden zich slechts handhaven door zich te onderwerpen aan een proces van aanpassing, dat in vele gevallen na verloop van eeuwen met complete assimilatie eindigde. Indië bleef zich gelijk; en wie zich er wilde vestigen, met het zwaard in de vuist dan wel als vreedzaam ambachts- of handelsman, had Indiër te worden.

Die kracht der natuurlijke ontwikkelingstendenzen van de daar inheemsche maatschappij, met haar fijne beschaving, haar sterke tradities, haar onverwoestbaar-krachtig innerlijk leven, heeft zich ook in de periode van het Britsche bewind niet verloochend. Ook in deze laatste anderhalve eeuw bleef Indië zich, hoe groote veranderingen zich overigens ook voltrokken, in wezen gelijk. En

slechts door die groeikrachten, voorzoover mogelijk, te eigen bate te benutten na ze tot haar recht te hebben laten komen, kon Engeland erin slagen, zich de heerschappij over Indië te verzekeren en zich in het bewind te handhaven.

De sociale, economische en politieke geschiedenis van Britsch-Indië gedurende de laatste tientallen van jaren is de tot dusver laatste fase van een socialen, economischen en politieken ontwikkelingsgang die wel van tijd tot tijd en hier of ginds onder invloed van de factoren der Britsche overheersching vertraagd of gestimuleerd werd, maar toch één koers bleef volgen. Meer dan de geschiedenis van vroeger eeuwen van welk land ook vormt die van Britsch-Indië den achtergrond voor de nieuwere en de nieuwste historie der volkeren van dat gebied. En daarom verdient aanbeveling om aan een betrekkelijk uitvoerig exposé van de wording der huidige sociale, economische en politieke ontwikkelingsfase, zooals dit boek bedoelt te geven, een kort overzicht van de oude en de middeleeuwsche geschiedenis van het land vooraf te doen gaan.

* *
*

Tientallen eeuwen vóór het begin van onze jaartelling reeds moet Indië een hooge beschaving hebben gehad. Omstreeks 3000 v. Chr. werden tusschen Indië en Babylonië handelsbetrekkingen onderhouden. Men heeft Egyptische mummies gevonden, gewikkeld in fijn lijnwaad dat uit Indië verkregen moest zijn. Ramses II deed een inval in Indië in 981 v. Chr. Maar veel meer dan deze en dergelijke feiten kent men omtrent het Indië dier eeuwen niet.

Wel weet men in algemeenen zin, dat eeuwen vóór onze jaartelling Arische volksstammen, uit Centraal-Azië afkomstig, zich in Indië kwamen vestigen, er de oorspronkelijke bewoners verdrijvende of onderwerpende. Omstreeks 1400 v. Chr. vormden deze Hindoe-Ariërs het in beteekenis overwegende bevolkingsdeel van wat thans Afghanistan heet en van den Pendsjaab. In de volgende eeuwen drongen ze geleidelijk verder naar het Oosten door, en omstreeks 1000 v. Chr. was het grootste deel van noordelijk Indië onder hun invloed gebracht. Van de sfeer van dit legendarische heldentijdvak vertellen de *Mahabharata* en de *Ramayana*.

In de vierde eeuw v. Chr. was tenslotte geheel Indië, met Ceylon, onder overwegenden Hindoe-Arischen invloed gebracht. De beschaving, de zeden, de gewoonten, opvattingen, sociale instellingen der Hindoes vond men overal.

Het gedurende eeuwen machtigste Hindoe-koninkrijk was Maghada (Bihar), met hoofdstad Patalipoetra, ter plaatse waar thans Patna en Bankipore liggen. Tegen het einde der zesde eeuw v. Chr. regeerde daar Bimbisara, wiens bewindsperiode gedenkwaardig was doordat toen Boeddha zijn leer predikte. Omtrent de geschiedenis van het rijk tot de troonsbestijging van Tsjandragoepta Maurya, in 321 v. Chr., is overigens nagenoeg niets bekend.

Tsjandragoepta Maurya was ten tijde van den inval van Alexander den Groote een nog jonge man, verbannen van het hof van Maghada, en niet aangewezen om den troon te bestijgen.

Alexander trok in Mei van het jaar 327 v. Chr. den Hindoekoesj over en bereikte in Februari van het volgend jaar de Indus, die destijds de grens vormde tusschen onafhankelijk Indië en het deel dat omstreeks 500 v. Chr. door Darius van Perzië veroverd was en bestuurd werd als de twintigste Perzische satrapie. In Mei stond hij voor de Hydaspes (de Jehlum). Poros, een machtig Indisch vorst, trachtte hem verder doordringen te beletten, maar werd verslagen. De veroveraar trok verder doch zag zich tenslotte door den onwil van zijn leger genoopt, terug te keeren. Na een maandenlangen tocht vol avonturen, die hem een groot deel van zijn leger kostte, bereikte hij in den zomer van 324 v. Chr. Babylon, waar hij in Juni 323 v. Chr. stierf.

In het geheel duurde zijn verblijf in Indië niet langer dan negentien maanden. Het was een uit militair oogpunt meesterlijk volbrachte expeditie, die eigenlijk niets blijvends achterliet en welker sporen reeds na weinige jaren nagenoeg uitgewischt waren.

Tsjandragoepta Maurya, die den vorst van Maghada van den troon stiet en dezen in 321 v. Chr. zelf besteeg, heroverde de door Alexander den Groote onderworpen landstreken zonder veel moeite, breidde zijn rijk sterk uit en wist het tot grooten bloei te brengen. Van den aard van zijn bewind werd vrij nauwkeurig mededeeling gedaan door Megasthenes, gezant van Seleukos Nikator van Babylon, aan het hof van Tsandragoepta. De organisatie van het

groote rijk moet voorbeeldig geweest zijn. Megasthenes, die jarenlang te Patalipoetra, de hoofdstad, woonde, deelde mede dat het bestuur over die stad gevoerd werd door een uit 30 personen bestaand lichaam, dat onderverdeeld was in zes raden van vijf leden, aan elk waarvan de leiding van een afdeeling van stedelijk beheer was toevertrouwd. Vermeldenswaard is, dat aan een dezer raden de zorg opgedragen was voor de belangen van het ambacht en de kunst, aan een ander het toezicht op den handel, de maten en gewichten, enz., en aan nog een ander de zorg voor registratie van geboorten en sterfgevallen.

Op de legerbelangen werd eveneens door een uit 30 personen bestaand besturend orgaan het oog gehouden, en ook dit lichaam was in zes raden van vijf leden onderverdeeld, die te zorgen hadden voor resp. de oorlogsvloot, transport en krijgsvoorraden, infanterie, cavalerie, oorlogswagens en olifanten.

Voorts was er o.m. een departement voor de irrigatie, dat toezicht hield op de waterverdeeling ten behoeve van den landbouw.

Toen Tsjandragoepta in 297 v. Chr. stierf strekte zijn rijk zich uit van de Arabische Zee tot den Golf van Bengalen en noordwestelijk tot den Hindoe-koesj.

Van het bewind van zijn zoon Bindoesara, die 25 jaar lang regeerde, is maar weinig bekend. Het tijdvak der regeering van diens zoon Asoka-vardhana of Asoka, die in 272 v. Chr. den troon besteeg, was daarentegen een der meest schitterende perioden in Indië's oude geschiedenis.

In het twaalfde jaar van zijn bewind, in 261 v. Chr., ondernam Asoka de eenige oorlogsdaad van zijn leven: de verovering van Kalinga, aan den Golf van Bengalen, met het doel, zijn gebied af te ronden. De verschrikkingen van dezen krijg, die aan honderdduizenden inwoners van Kalinga het leven kostte, maakten een overweldigenden indruk op het gemoed van den vorst, die zich, oprecht tot boetedoening geneigd, tot het Boeddhisme wendde en zich met den ijver van den bekeerling op de propaganda daarvoor wierp. Predikers trokken op staatskosten het land door en tal van kloosters werden gesticht, als zoovele centra ter verbreiding van de leer.

Asoka was het type van den verlichten despoot, vervuld van

het eerlijke verlangen, zijn volk — hij sprak van zijn „kinderen" — welvaart en geluk te verzekeren, en intelligent en wilskrachtig genoeg om hierin ook werkelijk tot groote hoogte te slagen. Hij was verdraagzaam, ruim van opvattingen, vol initiatief en vol zorg voor werken des vredes. De inscripties op zuilen en muren, die over geheel het land zijn daden verkondigden en van welke vele teruggevonden werden, vertellen uitvoerig van wat hij deed voor zijn volk en voor de verbreiding van het Boeddhisme, dat zijn verovering van een groot deel van Indië voornamelijk aan Asoka te danken heeft.

Maar zijn bewind was overigens een louter-persoonlijk regiem, en na zijn dood, in 231 v. Chr., viel het rijk uiteen. Een zoon, en na dezen een kleinzoon van Asoka regeerde nog over eigenlijk Maghada, maar in 194 werd de troon bestegen door Poesjyamitra, opperbevelhebber van den laatste der Maurya's, dien hij vermoordde. Met hem begon de Soenga-dynastie, die tot 72 v. Chr. regeerde.

Van Poesjyamitra is bekend dat hij na een reeks belangrijke militaire successen, die zijn positie stevig bevestigden, een oud gebruik, het z.g. paarden-offer, in eere herstelde. Dit gebruik, dat bedoelde, te kennen te geven dat de vorst zich als oppermachtig beschouwde, bestond daarin, dat een paard van bijzondere kleur gelegenheid kreeg, in volkomen vrijheid zijn weg te zoeken en dan gevolgd werd door den koning, of een vertegenwoordiger, met een leger. Overschreed het paard de grens van een ander rijk, dan werd de vorst daarvan genoopt, te strijden of zich te onderwerpen. Zoo werd de pretentie, de machtigste vorst van Indië te zijn, bewezen; en in dat geval werd, na terugkeer van het overwinnend leger, het paard geofferd. Of de poging mislukte, en de niet gerechtvaardigd gebleken aanspraken maakten den vorst het mikpunt van algemeene spotternij.

Een der machtigste van de rijken waarin Indië al spoedig na Asoka's dood uiteenviel, was dat der Andhra-vorsten, die in Midden-Indië regeerden en van wie de meest beroemde was Satakarni I, die in de eerste eeuw na Chr. het bewind voerde. In de laatste jaren dier eeuw en in het begin der volgende hadden de Andhra-vorsten herhaaldelijk strijd te voeren tegen invallers die zich van

het noordwestelijk deel van het gebied, Kathiawar, Sindh en Koetsj, meester trachtten te maken en zich daar tenslotte vestigden.

In de derde eeuw v. Chr. hadden Bactrië en Parthië zich aan de heerschappij der opvolgers van Seleukos Nikator weten te onttrekken. Van daar uit werden later herhaaldelijk invallen in Indië gedaan, zoodat een groot deel van den Pendsjaab en de Indusvallei onder Indo-Parthische en Indo-Grieksche heerschappij kwamen, tot deze veroveraars omstreeks 90 n. Chr. weer verdreven werden door invallers die uit China stamden. Deze laatsten vestigden de Koesjandynastie; haar meest bekende vorsten waren Kadphises I, Kadphises II en Kanisjka.

Omstreeks het jaar 308 verschijnt opnieuw een Tsjandragoepta in de geschiedenis, Tsjandragoepta I, die regeerde over een gebied dat Tirhoet, Zuid-Bihar, Oudh en eenige aangrenzende districten omvatte. Hij werd, na een bewind dat ongeveer vijftien jaar duurde, opgevolgd door zijn zoon Samoedragoepta, die het rijk door veroveringen aanmerkelijk wist uit te breiden. Hij vestigde zijn heerschappij in geheel noordelijk Indië en wendde zich toen naar het zuiden, waar eveneens geen der vorsten hem weerstaan kon; maar blijvende verovering werd daar door hem niet beoogd. Hij bepaalde zich tot roof van enorme schatten. Omstreeks het midden der 4e eeuw strekte zijn rijk zich uit van den Golf van Bengalen tot de Jemna en de Tsjambal in het Westen, en van het Himalaya-gebergte tot de Narmada in het Zuiden.

Na zijn veroveringen volgde hij het voorbeeld van Poesjyamitra en bracht hij op zijn beurt het paarden-offer.

Na een regeering van bijna een halve eeuw werd hij in 375 opgevolgd door zijn zoon Tsjandragoepta II Vikramaditya (d.w.z. Zoon der Macht), die het rijk nog verder uitbreidde en in 413 stierf. Omtrent de toestanden in zijn rijk werden uitvoerige mededeelingen gedaan door een Chineesch reiziger, Fa Hyen, die gedurende zes jaar Indië bereisde en een levendige bewondering aan den dag legde voor hetgeen hij er zag. De welvaart, de mate van tevredenheid, het hooge moreele peil der bevolking imponeerden hem. De doodstraf bestond niet, de meeste straffen bestonden in geldboeten; gerechtelijke pijniging was onbekend. De veiligheid was, het geheele land door, nagenoeg volkomen. Te Patalipoetra

vond men een groot ziekenhuis, waar de armen kosteloos behandeld en verpleegd werden.

In 413 werd de troon bestegen door Koemaragoepta I, die op zijn beurt het paarden-offer bracht en in 455 opgevolgd werd door zijn zoon Skandagoepta. Deze had gedurende de laatste tien jaren van zijn leven een verwoeden strijd te voeren tegen de invallende Hunnen, die tenslotte de sterkeren bleken te zijn. Toen hij in 480 stierf, was het met de eenheid van het rijk gedaan.

Na een eeuw van verwarring, omtrent welke maar weinig bekend is, duikt de naam van Harsja of Harsjavardhana in de geschiedenis van Indië op. Hij besteeg in 606 den troon van Thanasar en was na jaren van onafgebroken oorlog onbetwist heerscher over noordelijk Indië. Kennis van de toestanden in zijn rijk is vooral te danken aan den geleerden Chineeschen pelgrim, Hioen Tsiang, die onder meer een levendige beschrijving gaf van een groot feest, dat gegeven werd in de streek waar thans Allahabad ligt, en ruim twee maanden duurde. Het doel was, de gedurende vijf jaren — dergelijke feesten hadden tijdens Harsja's bewind om de vijf jaar plaats — opgehoopte rijkdommen onder geloovigen en armen te verdeelen. Het feest werd door ongeveer een half millioen menschen bijgewoond. Het feit wijst op een groote welvaart, dank zij 's vorsten zorg voor landbouw en handwerk.

Na Harsja's dood, in 648, spatte het rijk uiteen; noordelijk Indië löste zich op in een aantal kleinere staten, die onderling doorloopend krijg voerden. In de Indische geschiedenis begon wat bekend is als de periode der Middeleeuwen.

In de eeuwen toen de Ariërs het land binnendrongen bestond felle vijandschap tusschen hen en de oorspronkelijke bevolking. Langzamerhand echter begint een proces van wederzijdsche doordringing van beide rassen, dat ten tijde der regeering van de Maurya-dynastie in vollen gang is. De religieuse uitdrukking ervan is de verovering van geheel Indië door het Boeddhisme.

Na den dood van Harsja begint een tijdvak waarin het oorspronkelijke element der bevolking zich in stijgende mate laat gelden en, na complete aanvaarding van de door de Ariërs gebrachte en gestimuleerde beschaving, die beschaving mede gaat dragen. Het

was de periode der voltooiing van het assimilatieproces, en die van het Neo-Boeddhisme. Het was ook de periode waarin het kastewezen als sociaal instituut van overheerschenden invloed werd op geheel het maatschappelijk leven.

Indië was in deze eeuwen opnieuw versnipperd tot een aantal meer of minder kleine rijken. Razjpoetana was bewoond door een aantal stammen die, onder leiding van dappere en naijverige vorsten, elkaar doorloopend bevochten. Bekend zijn in de geschiedenis van dit tijdvak voorts de koninkrijken Kasjmir, Goezjrat, Kanousj.

Omstreeks het midden der tiende eeuw begon een proces van reconstructie; in Goezjrat, Razjpoetana, den Doab en Oudh werd geleidelijk een eind gemaakt aan den staat van anarchie, en de elfde en de twaalfde eeuw worden beschreven als een periode met opnieuw een hooge beschaving in dat deel van Indië.

Aan de periode der Hindoe-Middeleeuwen werd door de steeds verder doordringende Mohammedaansche veroveraars een eind gemaakt.

Het zuidelijk deel van Indië is haast doorloopend een gebied met eigen geschiedenis geweest. Nadat in oude tijden de oorspronkelijke bevolking door de Dravidiërs verdreven was, werden de Dravidiërs op hun beurt onderworpen door Ariërs, die koninkrijken stichtten: de dynastie der Andhra's (de Dekkan), de Pandya's (Madoera), de Tsjola's (Tanzjore), de Tsjera's (aan de Westkust), e.a. Maar in den godsdienst en in de maatschappelijke instellingen en gebruiken bleef de invloed van het Dravidisch element overheerschen; het Hindoeïsme der Ariërs was niet meer dan een oppervlakkig vernisje. De bevolking bleef het geloof der vaderen getrouw, en aanbidt nog in onze dagen plaatselijke godheden en beschermgoden. Brahmanen houden er vanouds de leidende plaatsen in het maatschappelijk leven bezet, maar ondervinden een groeiende mededinging van de zijde der Soedra's, de hoogste kaste der Dravidiërs.

De Andhra-dynastie regeerde, van 180 v. Chr. af, geheel Midden-Indië, van de Arabische Zee tot den Golf van Bengalen. Het was een tijdperk van groote welvaart, met een bloeienden buitenlandschen, gedeeltelijk overzeeschen, handel.

De heerschappij der Andhra's eindigde in de 5e eeuw na Chr. Er volgde een eeuwenlange periode van oorlogen die met afwisselend geluk gevoerd werden. De Tsjaloekya's van Razjpoetana veroverden tenslotte den Dekkan en heerschten daar, tot in de 12e eeuw, toen de Mohammedanen hen kwamen onderwerpen.

Ook zuidelijk Indië kwam in den loop der 10e eeuw onder heerschappij van Razjpoets, die er een machtig rijk grondvestten op de ruïnes der koninkrijken van de Pandya's, de Tsjola's en de Tsjera's. In 1310 kwamen de Mohammedanen ook hun de heerschappij ontnemen.

Eenige jaren na den dood van Mohammed, den Profeet, had de eerste inval van Arabieren in Indië plaats. Zij drongen in Sindh door en hielden een deel daarvan bezet.

In 961 werd door een Turk een nieuw rijk gesticht in Ghazni (in het huidige Afghanistan), van waaruit sultan Mahmoed, die in 977 den troon bestegen had, in een tijdruimte van 28 jaar niet minder dan vijftien maal invallen in Indië ondernam. Duurzame vestiging van zijn heerschappij lag blijkbaar niet in de bedoeling; het waren eenvoudig rooftochten, van welke het leger, met buit beladen en gevolgd door een groot aantal gevangenen die ter slavenmarkt werden gebracht, terugkeerde.

Omstreeks 1150 werd het koninkrijk Ghazni vernietigd door het aangrenzende van Ghor. Een vorst van Ghor, Mohammad Ghori, viel in 1193 Indië binnen met een groot leger, nam Delhi en had, toen hij stierf (1206) zijn heerschappij van Pesjawar tot den Golf van Bengalen gevestigd. Het in Indië veroverd gebied was in vier deelen verdeeld, elk bestuurd door een stadhouder, die feitelijk zelfstandig vorst was.

Deze periode van invallen, verovering en vestiging die in 1206 eindigde, werd gevolgd door het tijdperk der Mohammedaansche koninkrijken (van 1206 tot 1526).

Van den aanvang af beschouwden de vorsten van Delhi zich als suzerein van de andere Mohammedaansche staten in noordelijk Indië. Het waren jaren van onophoudelijken, verbitterden strijd; strijd tusschen deze vorsten onderling, strijd tegen Razjpoetvorsten, strijd tegen de Mogols, die herhaaldelijk invallen deden

en omstreeks het midden der dertiende eeuw alle provinciën westelijk van de Indus veroverd hadden. Zij leden tijdens de regeering van Ala-oed-din, die in 1295 den troon van Delhi bestegen had, een zoo gevoelige nederlaag, dat zij hun pogingen langen tijd staakten.

De periode van Ala-oed-din's bewind was bovendien gedenkwaardig door de verovering van Goezjrat, Malwa en den Dekkan. Na zijn dood, in 1316, viel het rijk snel uiteen en vier jaar later werd Delhi de zetel der regeering van een ander huis, welks vorsten erin slaagden, het rijk weer tot welvaart te brengen, tot Tamoerlan, de gevreesde Mongoolsche veroveraar, in September 1398 met een leger de Indus overtrok en op 18 December van dat jaar Delhi innam. Eenige maanden later was Tamoerlan weer uit Indië verdwenen, maar Delhi was sindsdien een twistappel en een uiterst onzeker bezit. In 1526 werd de stad, na den slag bij Panipat (21 April), ingenomen door Babar, koning van Kaboel, die het rijk der Mogols stichtte.

Hiermee begon een derde periode in de geschiedenis der Mohammedanen in Indië. Het werden rustiger tijden. Van 1206 tot 1526 hadden niet minder dan 34 koningen te Delhi geregeerd, zoodat de gemiddelde bewindsduur slechts 9½ jaar was. Van 1526 tot 1803, toen het rijk der Mogols onderging, regeerden 15 vorsten, met een gemiddelden bewindsduur van 18 jaar. Deze cijfers illustreeren het verschil in karakter van de geschiedenis dier twee perioden.

Kleinzoon van Babar was de meest beroemde Mohammedaansche vorst die ooit in Indië regeerde: Akbar de Groote, die in 1542 geboren werd en in 1556 den troon van Delhi besteeg.

Akbar heeft, vooral in de eerste helft van zijn regeering, veel te strijden gehad, om zijn rijk uit te breiden en het te bevestigen. Hij was een legeraanvoerder van buitengewone gaven en veroverde Goezjrat, Bengalen, Kaboel, Kasjmir, Sindh, Khandesj, Ahmadnagar, Berar. Maar zijn natuur neigde naar werken des vredes. Hij wilde zijn volk welvarend en tevreden zien, en wist overwonnen vijanden door een grootmoedige houding voor altijd aan zich te binden. Al wat naar onverdraagzaamheid zweemde was hem vreemd; elk zijner onderdanen was vrij, zijn godsdienst te belijden,

en zoowel Hindoes als Mohammedanen werden tot de hoogste posten in bestuur en leger geroepen. Toen Akbar in 1605 stierf liet hij den naam achter, na Asoka de grootste regeerder van Indië te zijn geweest.

Zijn zoon Dzjehangir (1605-1627) en zijn kleinzoon Shah Dzjahan (1627-1658) voerden een verstandig bewind, maar de moeilijkheden namen van jaar tot jaar toe. In 1658 maakte Aurengzeb, de derde zoon van keizer Shah Dzjahan, zich van den troon meester. Hij was begaafd en toonde zich een legeraanvoerder van beteekenis. Maar hij was genotzuchtig, wreed en trouweloos; hij verbitterde en stootte af. En in de tweede helft van zijn bewind begon zich een innerlijke verzwakking van zijn rijk te openbaren, die verwachten deed dat het spoedig niet langer tegen de groeiende macht der Mahratta's opgewassen zou blijken te zijn.

De oorsprong van het Mahratta-rijk is te zoeken in de bergstreken oostelijk van Bombay, die bewoond werden door een krachtige en dappere bevolking van landbouwers, Hindoes, die hun geloof hooggehouden hadden ofschoon het gebied hunner inwoning in den loop der jaren verdeeld was tusschen twee Mohammedaansche koninkrijken, Ahmadnagar en Bizjapore. Zij dienden deze vorsten, in het leger zoowel als in civiele functies; maar hun fiere leiders gaven de hoop niet prijs op herleving van het Hindoeïsme, ten koste van de macht der Mohammedanen in Indië.

In 1627 werd de groote leider geboren, die den weg banen zou tot verwezenlijking van dit ideaal en tot op dezen dag geëerd wordt als de nationale held der Hindoes in Indië. Sivadzji Bhonsla, die „niet slechts een koninkrijk stichtte, maar een natie schiep" wist in zijn landslieden een enthousiasme en een geest van strijdvaardigheid te doen ontwaken, dank zij welke tientallen van jaren met taaie volharding een guerilla gevoerd worden kon, die eindigde met erkenning, door den Mogol-keizer, van Sjahoe, den kleinzoon van Sivadzji, — die in 1680 gestorven was, — als zelfstandig vorst (1707).

Tijdens het koningschap van Sjahoe, die feitelijk een gevangene was in zijn paleis en in wiens plaats de Pesjwa (minister) Baladzji Visjvanath, een Brahmaan, regeerde, werd de confederatie van Mahratta-vorsten gesticht — de Bhonsla van Nagpore, Holkar van

Indore, Sindhia van Gwalior en de Gaekwar van Baroda — door welke de macht der Mogol-vorsten gebroken en een tijdlang nagenoeg geheel Indië geregeerd werd. Baladzji rukte in 1718 met een leger tegen Delhi op en wist, ten behoeve van Sjahoe, den keizer het recht af te dwingen op ontvangst van een tiende deel van den opbrengst der grondbelasting in den Dekkan.

De Mahratta's veroverden Goezjrat, Malwa, Berar, Gondwana, Orissa en beheerschten allengs het geheele gebied van Goezjrat en Kathiawar tot Bengalen en Orissa, en van Delhi tot de Maharasjtra.

Na 1761, toen het leger der confederatie bij Panipat een ernstige nederlaag leed tegen een Afghaanschen vorst, brokkelde zij geleidelijk af en van toen af begon elk der hoofden meer en meer op eigen gelegenheid te ageeren. Zij wisten echter hun invloed op den Mogol-keizer te behouden.

Intusschen kregen zij allengs met een andere macht te doen: die der Engelschen.

In 1497 had Vasco da Gama, zeilende om de Kaap de Goede Hoop, Kalikoet, aan de kust van Malabar, bereikt. De beteekenis van Portugal als militaire en maritieme mogendheid nam zienderoogen toe, en Alfonso de Albuquerque slaagde er in, in geheel het Oosten de Portugeesche heerschappij te doen eerbiedigen. Behalve Mozambique, Muscat (Arabië) en Ormoedz (Perzië) waren Dioe, Goa, Cochin, St. Thomas, Masilapatam, Malakka en de Specerij-eilanden in handen van Portugal.

Hoe de Hollanders er in den loop der 17e eeuw in slaagden, de Portugeezen uit den Oost-Indischen Archipel te verdrijven en hen ook voet voor voet uit Voor-Indië weg-drongen, is bekend genoeg. Op hun beurt hadden de Hollanders plaats te maken voor de Engelschen; en in de 18e eeuw waren het de Engelschen en de Franschen die elkaar het recht van vestiging en dat van handeldrijven in en op Indië betwistten.

De Fransche Oost-Indische Compagnie (1604) had factorijen te Soerat (1664), Pondicherry (1673) en Tsjandarnagar (1688).

De Engelsche Oost-Indische Compagnie, die in 1600 opgericht was, kreeg in 1613 van den Mogol-keizer Shah Dzjahan het recht om nederzettingen te stichten te Soerat, Cambay, Gogo en Ahme-

dabad. In 1616 werd een factorij gesticht te Kalikoet. Een andere maatschappij, die in 1653 met de Engelsche Oost-Indische Compagnie samengesmolten werd, kocht in 1639 een strook lands aan de Oostkust en bouwde daar Fort St. George, — de stichting van Madras. In 1661 schonk Portugal als huwelijksgift het Bombay-eiland aan Karel II, die zijn rechten verkocht aan de E. O. I. Compagnie.

In Bengalen werden factorijen gesticht te Kasimbazar, Patna, Dacca, Hoegli en elders, maar toen in 1686 door den stadhouder der provincie confiscatie ervan werd gelast, werd in 1690 een nederzetting gevormd en een fort gebouwd ter plaatse waar zich thans Calcutta bevindt. De Engelschen hadden daar èchter geen grondbezit, tot zij in 1700 de dorpen Soetanoeti, Govindapoer en Kalikata (Calcutta) van den Mogol-keizer kochten.

Naarmate in Engeland meer maatschappijen opgericht werden, werd duidelijker dat een samensmelting noodzakelijk was; en zoo kwam in 1702 de Vereenigde Oost-Indische Compagnie tot stand. Zij werd bestuurd door een Raad van Directeuren te Londen.

De geschiedenis van den groei der Compagnie is een geschiedenis van strijd en intriges, van gebroken beloften en cynisch verraad. Geheel de 18e eeuw was een periode van concurrentie-oorlogen tusschen de Engelschen en de Franschen, en van oorlogen tegen Indische vorsten tot afdwingen van privileges en schattingen of van stukken land.

In 1744 bedreigde een Engelsche vloot de Fransche nederzettingen aan de Koromandelkust. In 1745 verscheen een Fransche vloot, onder bevel van La Bourdonnais, voor Madras; de Engelschen werden als gevangenen naar Pondicherry gebracht. In 1748 werd Madras, ingevolge een bepaling van het Engelsch-Fransche verdrag van Aix-la-Chapelle, weer aan de Engelschen teruggegeven.

De eerstvolgende jaren wisten de Franschen, onder leiding van Dupleix, een man met groote gaven maar zonder scrupules, hun positie te versterken en te consolideeren, maar Robert Clive, die in 1744 op negentienjarigen leeftijd als klerk in dienst der Compagnie getreden was en in die roerige jaren de gelegenheid om zich te onderscheiden met succes aangreep, deed de kans keeren.

Met de inneming van Pondicherry door de Engelschen, in 1761, nadat Lally door den Engelschen generaal Eyre Coote bij Wandeswasj verslagen was, werd den Franschen invloed in zuidelijk Indië de genadeslag gegeven, al kregen zij in 1763, bij het verdrag van Parijs, de stad weer terug.

In Bengalen hadden de Engelschen, nadat door den onderkoning, die voor den Mogol-keizer bestuurde, aan de Compagnie vergunning gegeven was om vrij van rechten handel te drijven, hun invloed dermate uitgebreid, dat de in 1756 aan het bewind gekomen onderkoning, Soeradzj-ud-Daula, besloot, hen te verdrijven. Hij belegerde Fort William, dat overgegeven moest worden; ongeveer 150 Engelsche krijgsgevangenen werden opgesloten in een kleine ruimte zonder ventilatie, zoodat den volgenden dag 124 hunner door verstikking gestorven bleken te zijn. Het was de bekende „tragedy of the Black Hole".

Op een der laatste dagen van dat zelfde jaar nog slaagde Clive er, in samenwerking met een vloot in, Calcutta te heroveren. In Februari 1757 werd met Soeradzj-ud-Daula een overeenkomst gesloten waarbij de Compagnie het recht kreeg, Calcutta te versterken en weer handel te drijven. Eenige maanden later reeds besloot Clive, hulp te bieden om een samenzwering tegen den Bengaalschen onderkoning, op touw gezet door een van diens hoogste ambtenaren, te doen slagen; en zoo had op 23 Juni 1757 de slag bij Plassey plaats, waar het leger van Soeradzj-ud-Daula door een veel kleinere macht zoo afdoende geslagen werd, dat het lot van Bengalen beslist was.

In 1758 werd Clive benoemd tot gouverneur van de nederzettingen der Compagnie in Bengalen. Hij breidde den Engelschen invloed aanmerkelijk uit en wist den nawab (onderkoning) Mir Kasim te bewegen tot afstand van de inkomsten der districten Boerdwan, Midnapore en Tsjittagong en tot betaling van een groot bedrag. Persoonlijk kreeg Clive een stuk land van bijna 900 vierkante mijlen (de z.g. 24 Pergana's), dat na zijn dood eigendom van de Compagnie worden zou.

Clive keerde in 1760 naar Engeland terug.

Gedurende zijn afwezigheid hadden in Indië belangrijke gebeurtenissen plaats.

Van het oogenblik af waarop de Compagnie vasten voet gekregen had in Bengalen, werd daar door haar ambtenaren voor eigen, persoonlijke rekening op groote schaal handel gedreven, zoowel in inlandsche voortbrengselen, die zij door allerlei middelen tegen uiterst geringe betaling wisten te bemachtigen, als in Engelsche artikelen, die zij voor veel te hooge prijzen, onder pressie, aan den man brachten. Zij eischten daarbij vrijstelling van betaling van het recht waaraan alle goederen in het binnenlandsch handelsverkeer onderworpen waren, van welke heffing de Compagnie vrijgesteld was. Voor haar dienaren persoonlijk gold die vrijstelling natuurlijk niet.

De nawab beklaagde zich hierover bij den Algemeenen Raad der Compagnie te Calcutta. De particuliere handel der Compagniesambtenaren dreigde den handel der Bengaleezen-zelf te ruineeren, ontnam Mir Kasim een groot deel van zijn inkomsten en ondermijnde bovendien de monopoliepositie der Compagnie. Henri Vansittart en Warren Hastings, destijds beide lid van den Algemeenen Raad, trachtten er een eind aan te maken en drongen er op aan, dat den nawab toegestaan zou worden, van alle voor particuliere rekening in het binnenlandsch handelsverkeer van Bengalen gebrachte goederen, ook van die der ambtenaren, de gewone rechten te heffen. Een storm van verontwaardiging stak op onder de Engelschen, en de Algemeene Raad besloot, dat de Compagniesdienaren vrij van rechten handel zouden mogen drijven, met uitzondering van een recht van 2½ % op zout, dat den nawab zou moeten worden betaald.

Mir Kasim, terecht verontwaardigd over dit ingrijpen, ontsloeg toen, ondanks de persoonlijke offers die hij ermee bracht, zijn onderdanen van de verplichting tot betaling van die rechten. De Algemeene Raad protesteerde; de maatregel heette een vergrijp tegen de goede trouw! Toen de nawab voet bij stuk hield, volgde een oorlogsverklaring (1763). Hij werd verslagen, liet 200 Engelsche gevangenen dooden en vluchtte naar Oudh, waar hij met den nawab een of- en defensief verbond sloot. Zij voerden nog een leger aan tegen de Engelschen, maar leden in October 1764 een beslissende nederlaag.

In Mei 1765 keerde Clive, inmiddels Lord Clive geworden, te

Calcutta als gouverneur van alle Indische vestigingen en bezittingen terug, met opdracht van den Raad van Directeuren te Londen om verbeteringen in de administratieve machinerie aan te brengen en, vooral, een eind te maken aan den ongeoorloofden handel der Compagniesdienaren. Bekend is zijn scherpe critiek op den toestand dien hij bij terugkeer vond.

Clive slaagde er in, den Mogol-keizer er toe te bewegen, de Compagnie tot „dewan" van Bengalen, Behar en Orissa te benoemen, op voorwaarde van betaling van een jaarlijksche schatting van Rs. 26 lakhs (2.600.000 roepies). De Compagnie inde de belastingen en betaalde den nawab — die belast bleef met de zorg voor de wetgeving, justitie en politie — en diens ambtenaren. Het saldo werd gestort in de schatkist der Compagnie.

Na ruim een jaar van ingespannen administratieve werkzaamheden keerde Clive in 1767 voorgoed naar Engeland terug. Zijn einde was tragisch: hij pleegde in 1774 zelfmoord, nadat zijn beleid in Indië scherpe veroordeeling gevonden had in het Lagerhuis.

Na zijn vertrek ging het in Indië weer van kwaad tot erger; en toen Warren Hastings in 1772 tot gouverneur van Bengalen benoemd werd, heerschten op letterlijk elk gebied, dat van bestuur, rechtspraak, geldwezen enz., de meest ergerlijke wantoestanden. Het Indisch beheer der Compagnie had doorloopend met geldgebrek te kampen, niet het minst doordat de ambtenaren hun privéhandel al spoedig weer hadden hervat. Hastings nam krachtige maatregelen, die doortastend genoeg waren, doch waarbij de goede trouw danig in het gedrang kwam.

De jaarlijksche schatting aan den Mogol-keizer werd voortaan geweigerd, onder voorwendsel dat de keizer zich in den greep der Mahratta's bevond. De nawab van Bengalen, wien door Clive een jaarlijksch inkomen van Rs. 53 lakhs toegezegd was, dat echter eerst tot Rs. 41 lakhs, vervolgens tot Rs. 32 lakhs verminderd was, kreeg tenslotte van Warren Hastings niet meer dan Rs. 16 lakhs. Allahabad en Kora, door Clive aan den keizer te Delhi toegezegd, werden door Hastings voor Rs. 50 lakhs verkocht aan den nawab van Oudh. Voor geld was, naar de Indische vorsten ervoeren, letterlijk alles te koop. Zelfs bleek het den nawab van Oudh mogelijk, een leger der Compagnie te huren — voor de som van

Rs. 40 lakhs — om het naburige gebied der Rohilla's te vuur en te zwaard te verwoesten.

In zuidelijk Indië eischte een aanvankelijk met gering succes gevoerde oorlog tegen Haidar Ali van Mysore handenvol geld. Toen de Compagnie in 1773 op den rand van het bankroet stond, verklaarde de regeering van Engeland zich bereid, hulp te verleenen, op voorwaarde dat de gang van zaken onder contrôle zou komen van het parlement. Zoo kwam in dat jaar de Regulating Act tot stand. Vastgesteld werd, dat van elk stuk, door den Raad van Directeuren te Londen ontvangen, binnen veertien dagen een afschrift moest worden gezonden aan den staatssecretaris en aan de Lords of the Treasury. De gouverneur-generaal zou door de Engelsche regeering worden benoemd, en het bewind voeren met een Raad, die uit 4 leden zou bestaan. Voorts werd besloten dat te Calcutta een hooggerechtshof (Supreme Court of Justice) gevestigd zou worden, dat door een jury zou worden bijgestaan.

De eerste gouverneur-generaal was Warren Hastings, in 1774 daartoe benoemd.

Langzaamaan werd de macht der Compagnie naar alle zijden uitgebreid. In 1775 werden Benares en eenige aangrenzende districten geannexeerd, na den dood van den nawab van Oudh. Van Oudh werd een soort vazalstaat gemaakt.

Toen Warren Hastings in 1785 Indië verliet, bestonden de bezittingen der Compagnie uit Bengalen, de z.g. Noordelijke Circars, Benares en betrekkelijk kleine streken lands rondom Madras en Bombay.

Met zijn vertrek werd de eerste der drie perioden waarin het tijdvak van 1757 tot 1837 verdeeld kan worden, afgesloten. Het was de periode van het avontuur en den strijd; strijd terwille van de bevestiging van de pas verworven macht, die nu verder zou worden uitgebreid.

De naam van dezen eersten gouverneur-generaal heeft in de geschiedenis van Britsch-Indië een slechten klank. Hij was een persoonlijkheid: — beleidvol, voortvarend, voorzichtig, volhardend, iemand met een wil en met inzicht en doorzicht. En hij was geheel kind van zijn tijd, in zooverre hij Indië beschouwde als een estate, door de Voorzienigheid aan Engeland toebedacht, als een

bron van welvaart voor het moederland. Hij nam zijn deel van den buit, maar erkende en aanvaardde overigens den plicht, de belangen van Engeland in de eerste plaats in het oog te houden. Maar hem heiligde het doel de middelen. En zijn maatregelen gaven blijk van een zoo volkomen over-het-hoofd zien, van een zoo volkomen verwaarloozing van anderer rechten, dat de Raad van Directeuren in 1782 aan de aandeelhouders voorstelde, hem terug te roepen, omdat „hij gehandeld had op een wijze, door welke de eer en de politiek dezer natie geheel worden miskend, en daardoor groote onheilen over Indië heeft gebracht en de Compagnie op enorme kosten heeft gejaagd." [1]). Maar de aandeelhouders weigerden, een besluit van die strekking te nemen.

Toen greep, in 1784, minister Pitt in, met zijn Bill for the better Government of India, die aangenomen en met ingang van 13 Augustus van dat jaar van kracht verklaard werd. Het geheele bestuur der Compagnie kwam daarbij onder toezicht van de Kroon. De contrôle werd gelegd in handen van zes Commissioners, die door de regeering werden benoemd. De macht van den gouverneur-generaal werd aanmerkelijk besnoeid.

Een jaar later keerde Warren Hastings voorgoed naar Engeland terug.

Met de komst van zijn opvolger, Lord Cornwallis, begon de tweede periode: die der beslissende oorlogen met Mysore en de Mahratta's, in welke de Compagnie oppermachtig werd in Indië.

Lord Cornwallis was een krachtige figuur en tegelijk een man van fijne beschaving en nobele bedoelingen. De eenige oorlog die tijdens zijn bewind gevoerd werd was die tegen Tipoe Sultan, den „Tijger" van Myrose. In 1792 werd vrede gesloten, waarbij de Engelschen Kalikoet en Koerg in het westen en het district Baramahal in het oosten kregen, benevens een oorlogsschatting van Rs. 330 lakhs.

Het bewind van Lord Cornwallis was vooral gedenkwaardig doordat de z.g. Permanent Zemindari Settlement voor Bengalen tot

1). „because he has acted in a manner repugnant to the honour and policy of the nation, and thereby brought great calamaties on India and enormous expenses on the Company".

stand kwam. In een volgend hoofdstuk zal dit „charter van den Bengaalschen grondbezitter" nader besproken worden.

Nog andere belangrijke hervormingen werden door hem ingevoerd. De salarissen der ambtenaren van de Compagnie werden aanmerkelijk verhoogd, maar hun werd een overeenkomst ter teekening voorgelegd, waarbij zij zich verbonden, geen handel meer te drijven voor eigen rekening, geen geschenken aan te nemen, enz. Zij zouden dan het uitsluitend recht genieten tot het bekleeden van alle posten, lager dan het ambt van lid van den Raad van den gouverneur-generaal. In verband met hun onderteekening van deze overeenkomst, dit „covenant", kreeg de dienst den naam van Covenanted Civil Service.

In 1790 aanvaardde de gouverneur-generaal het oppertoezicht over de strafrechtspraak in Bengalen. In 1793 kwam een scheiding van de uitvoerende en de rechterlijke functies: de belastingraden (boards of revenue) en de belastinggaarders (district collectors) werden ontheven van hun justitieele autoriteit in belastingzaken. Aan de collectors werd alle rechterlijke autoriteit ontnomen.

In 1793 stemde de regeering van Engeland toe in een verlenging van het Charter der Compagnie voor een termijn van 20 jaar, op voorwaarde dat aan privé-personen zou worden toegestaan om handel te drijven tot een omvang van 3000 ton scheepsruimte. Dat beteekende de eerste inbreuk op het monopolie.

Lord Cornwallis keerde in 1793 naar Engeland terug en werd opgevolgd door Sir John Shore (later Lord Teignmouth). Van 1798 tot 1805 voerde de Markies van Wellesley de teugels van het bewind. Hij was bijna onafgebroken in oorlog gewikkeld, eerst met Mysore, welks vorst Tipoe Sultan sneuvelde (1799). Gedeelten van Mysore werden geannexeerd. Toen volgden de uitbreiding van den invloed der Compagnie in Tanzjore, de annexatie van den Karnatic, het vruchtbaarste gedeelte der provincie Madras, die van Farakkabad, de afstand aan de Compagnie van Allahabad en eenige aangrenzende districten [1]) (1801).

In 1802 brak de tweede Mahratta-oorlog uit, en het volgende jaar vernietigde generaal Wellesley, broeder van den gouverneur-generaal, de latere hertog van Wellington, de macht der Mahratta's

1). De z.g. „Ceded Provinces".

in het zuiden, in den slag bij Assaye, terwijl Lord Lake haar in het noorden brak, in den slag bij Laswari. Laatstgenoemde trok Delhi binnen, de aloude keizersstad. Het gebied tusschen de Ganges en de Jemna werd geannexeerd en heette voortaan de „Conquered Provinces". Agra en Aligarh kwamen in handen van de Engelschen.

Toen echter de vorst van Sindhia ingreep en er aanleiding scheen te bestaan voor de vrees dat de oorlog nog jaren zou duren, werd de markies van Wellesley teruggeroepen. Opnieuw viel de keuze op Lord Cornwallis, die echter al spoedig na aankomst in Indië stierf.

Er volgden toen eenige jaren waarin de wapenen, ofschoon ze nooit geheel rustten, althans veel minder ijverig gehanteerd werden, tot in 1816 de toenmalige gouverneur-generaal, de markies van Hastings, een krijg tegen Nepal onvermijdelijk achtte. Het leger van Nepal werd verslagen.

In 1817 brak de derde, de laatste Mahratta-oorlog uit. Het land van den Pesjwa werd geannexeerd en omgevormd tot de provincie Bombay. Van dat jaar tot 1837 volgde toen een periode van betrekkelijken vrede.

Inmiddels was, in 1813, het Charter der Compagnie vernieuwd, waarbij in de voorwaarden een zeer belangrijke en fundamenteele wijziging werd gebracht.

Enkele jaren reeds na den slag bij Plassey was in Engeland de ontwikkeling begonnen die in de economische geschiedenis bekend is als de industrieele revolutie, en welker aanvang gesteld wordt op omstreeks 1760. Tot ongeveer het midden der 18e eeuw werden, ondanks den groeienden export, ook de voor verzending naar buitenlandsche markten bestemde goederen nog steeds in huis-industrie en volgens de oude, van eeuwen her overgeleverde en in zeer geringe mate verbeterde methoden vervaardigd. Maar er ontstond, dank zij vooral den toenemenden handel op Indië, behoefte aan middelen om sneller te produceeren. Die behoefte openbaarde zich in een reeks van uitvindingen: in 1764 vond Hargreave zijn spinning-jenny uit; in 1769 nam Arkwright zijn eerste patent op een spinmachine. Dr. Edward Cartwright construeerde een met mechanische kracht bewogen weeftoestel (1784). In 1761 kreeg James Watt voor het eerst patent voor een stoommachine, en in

1785 werd de eerste stoommachine in een katoenfabriek in gebruik gesteld.

Aan deze ontwikkeling ging gepaard de groei van het werkplaats- en fabriekssysteem. En de jonge ondernemersklasse, die besefte dat haar toekomst voor een goed deel afhangen zou van vrije concurrentie ter arbeidsmarkt en afwezigheid van regeeringsinmenging in het bedrijf, deed haar eigen economische theorie geboren worden [1]) en aanvaardde de leuze van het „laissez faire, laissez aller".

Een aantal maatschappijen werd opgericht, haast zonder uitzondering in den vorm van naamlooze vennootschappen. De algemeene geest was volstrekt vijandig aan het beginsel van erkenning van het monopolie van een enkele corporatie op den handel op en in een bepaald gebied. De Oost-Indische Compagnie had zware aanvallen te verduren, waarmee in 1793 echter nog niet meer bereikt werd dan dat aan particulieren handel tot een omvang van 3000 ton scheepsruimte per jaar moest worden toegestaan.

Maar inmiddels had de Fransche Revolutie plaats gehad. Deze beweging en de beginselen die zij verkondigde, die van volkomen vrijheid en gelijkheid, vonden in Engeland in vele kringen bewondering, welke gevoelens zich na 1790 uitten in een vrij sterke liberale agitatie, die omstreeks 1810 hervat werd. Deze actie die tot uitdrukking bracht wat de jonge ondernemersklasse voor haar groei noodig had, was sterk genoeg om, toen in 1814 het Charter hernieuwd werd, aan alle beperking van de mededinging in den handel op Indië een eind te maken: de Compagnie werd haar monopolie ontnomen, de Indische markten werden opengesteld voor den handel van ieder die er winsten hoopte te maken, behalve voor dien in Chineesche thee. En het handelsverkeer tusschen Engeland en Indië nam zienderoogen toe. Tot dien maatregel werd te gereeder besloten in verband met Napoleons „continentaal stelsel", de uitsluiting van Engelsche producten van invoer op het vasteland, zoodat voor de met ondergang bedreigde industrie een nieuw afzetgebied gevonden worden moest.

De periode van 1817 tot 1837 was er een van belangrijke administratieve hervormingen en tendeele eerlijke pogingen om de wel-

1). Adam Smith's *Wealth of Nations* verscheen in 1776.

vaart des lands werkelijk te verhoogen. Het tijdperk der groote veroveringen, met de wapenen in de vuist, was voorbij. Oorlog werd gevoerd met Burma, en uitbreiding van den Britschen invloed had plaats in Oostelijk Assam. Maar de beteekenis dezer periode ligt op ander gebied. Bij de bevolking van Indië leven in dankbare herinnering voort de namen van groote bestuurders als Lord William Bentinck, Mountstuart Elphinstone, Thomas Munro e.a.

Eerstgenoemde, die van 1828 tot 1835 gouverneur-generaal was, verbood in December 1829 het z.g. setti, het gebruik van weduwenverbranding. In 1833 werd voor Noordelijk Indië de z.g. Mahalwari Settlement ingevoerd, in 1835 voor Bombay de Ryotwari Settlement, waarmee getracht werd, den aanslag van den boer in de grondbelasting aan zekere grenzen te binden. In een volgend hoofdstuk zullen deze regelingen min of meer uitvoerig besproken worden.

In 1836 werd de drukpers bevrijd van alle beperkende maatregelen.

In 1834 was de twintigjarige periode voor welke het Charter bij de laatste vernieuwing van kracht was verklaard, ten einde. Eenige jaren tevoren reeds was een uitgebreid onderzoek, door parlementaire commissies, naar de wenschelijkheid eener vernieuwing aangevangen. Er was een sterke strooming die eischte dat het Charter nu verder tot het verleden zou behooren en Indië door de Kroon zou worden opgeëischt. Maar aan den anderen kant besefte men, zekere verplichtingen te hebben tegenover de Compagnie, die daarginds met geringe middelen een rijk had opgebouwd en iets tot stand had gebracht dat voedsel gaf aan den nationalen trots.

Engeland-zelf had in 1832 zijn hervormingswet gekregen, waarbij de ondernemersklasse zijn invloed op den gang van zaken aanmerkelijk had weten te vergrooten. Het liberale vrijheidsbeginsel had het pleit gewonnen; de geest dier jaren was vijandig aan het monopolie-beginsel en een edelmoedige neiging spoorde de woordvoerders van hen die zich pas het kiesrecht en andere bevoegdheden veroverd hadden, aan, op te komen voor het volk van Indië, dat van het bestuur over zijn eigen land niet buitengesloten worden mocht.

Dit verklaart den invloed van nobele uitingen als b.v. deze van Macaulay, in 1833:

„Het toekomstig lot van ons Indisch rijk is in dichte duisternis gehuld. Het is moeilijk, zich eenige voorstelling te maken van het lot, weggelegd voor een staat die op geen andere in geheel de geschiedenis gelijkt, en die op zichzelf een geheel afzonderlijke klasse van politieke verschijnselen vormt; de wetten die zijn groei en zijn ondergang beheerschen zijn ons nog onbekend. Het kan zijn, dat Indië zich onder ons bewind uitzet tot het de door het bestuurssysteem gestelde grenzen overschrijdt; dat wij, door goed bestuur, de onderworpen volkeren opvoeden tot zij in staat zijn, beter te besturen; dat zij, dank zij onderwijs in de wetenschappen van Europa, te eeniger tijd Europeesche instellingen zullen eischen. Of zulk een dag komen zal, weet ik niet. Maar nooit zou ik willen trachten, zijn komst te vertragen. Als hij komt, zal het de meest trotsche dag in Engelands geschiedenis zijn. Zie: — een groot volk verzonken te hebben gevonden in de diepste diepten van slavernij en bijgeloof, en het zoo te hebben bestuurd dat het begeerig werd naar alle voorrechten van het burgerschap en in staat er een goed gebruik van te maken — het zou aanspraak geven op een geheel eigen roem. Het kan zijn, dat de teugels aan onze handen ontvallen. Onvoorziene omstandigheden zullen onze meest doordachte politieke schema's kunnen doen mislukken. Het is mogelijk, dat de overwinning niet altijd onze wapenen kroont. Maar er zijn triomfen die duurzaam zijn. Er bestaat een rijk dat gevrijwaard is van den invloed van alle natuurlijke oorzaken van verval. Die triomfen zijn de vreedzame triomfen van de rede over barbarisme; dat rijk is het onvergankelijke rijk van onze kunsten en onze moraal, onze letterkunde en onze wetten".

Dat klonk idealistisch; en in de kringen der toenmalige machthebbers in Engeland dacht men nuchterder over de zaken, zooals wel spoedig blijken zou. Maar men wilde per slot van rekening hetzelfde. Men wilde afschaffing van al wat naar een monopolie zweemde, en kon toen niet voorkomen, dat nobele geesten als Macaulay, consequent, de lijn door-trokken en dan ook voor de toekomst meer vrijheid van beweging en zeker recht op zelfbeschikking eischten voor Indië.

De hernieuwing van het Charter in 1834 stond in het teeken der overwinning van de beginselen van het liberalisme. Men leze de volgende clausule van de desbetreffende wet:

„En hierbij wordt vastgesteld, dat geen Inlander van genoemde gebieden, noch iemand daar woonachtig, die door geboorte onderdaan is van Zijne Majesteit, op grond alleen van zijn godsdienst, de plaats zijner geboorte, zijn afkomst, huidskleur, uitgesloten zal worden van eenig ambt of eenigen werkkring in dienst van de Compagnie".

De wet bepaalde voorts, dat de Compagnie voortaan geen handel meer drijven zou; zij zou enkel het bestuur over Indië voeren. Bengalen en Agra werden afzonderlijke provinciën met eigen gouvernementen. De gouverneur-generaal voerde persoonlijk het bewind over Bengalen. Madras en Bombay, die ook onder zijn contrôle heetten te staan, waren practisch onafhankelijk.

De Raad van den gouverneur-generaal werd uitgebreid met een buitengewoon lid, het Legal Member, het lid voor de wetgeving. Macaulay was de eerste die dezen post bekleedde. Een commissie ontwierp, onder zijn leiding, de Indian Penal Code, die in 1858 wet werd. Wellicht het meest bekende stuk van zijn hand was een nota over het onderwijs in het Engelsch. Zij zal in een volgend hoofdstuk uitvoeriger worden besproken.

Hoezeer overigens reeds toen het bestuur over Indië afhankelijk was van de machtsverhoudingen tusschen de verschillende politieke partijen in het moederland, bleek, toen Lord William Bentinck zijn wensch om af te treden te kennen gegeven had, en naar een opvolger moest worden uitgezien.

In 1834 was door de toenmalige liberale regeering Sir Charles Metcalfe aangezocht om als gouverneur-generaal naar Indië te gaan. Maar kort daarna viel het ministerie, en Sir Robert Peel vormde een Tory-kabinet. Het kon zich met de reeds gedane keuze niet vereenigen en benoemde Lord Heyesbury, in 1835; de benoeming werd door de Kroon bekrachtigd. In Maart 1835 werd den nieuwen gouverneur-generaal een afscheidsdiner aangeboden en eenige weken later zou hij zich inschepen. Maar intusschen slaagden de liberalen er in, opnieuw aan het bewind te komen, en de

benoeming werd ingetrokken; Lord Auckland ging als hoogste bestuurder naar Indië.

Het was een keuze met een bepaalde bedoeling: de Indische regeering zou haar buitenlandsche politiek hebben te orienteeren naar die van Engeland. Indië zou er toe mede moeten werken om Ruslands stijgenden invloed in Azië te vernietigen.

Lord Auckland kende die bedoeling en was bereid, haar te laten gelden. Om invloed te krijgen in Afghanistan, dat bestemd was, als bolwerk dienst te doen en leefde onder het bewind van een wel bevriend, maar krachtig regeerder, zocht hij een aanleiding om oorlog te verklaren. De krijg brak op 1 October 1838 uit. Kandahar, Ghazni en Kaboel werden in 1839 genomen, de Afghaansche vorst vluchtte en werd door een creatuur der Engelschen vervangen. Maar deze werd door de bevolking niet erkend; en nadat een aantal Engelschen te Kaboel vermoord waren, werd de toestand onhoudbaar. Het leger trok terug, op zijn weg naar Indië voortdurend aangevallen door de wilde bergstammen. Slechts één man ontkwam en keerde terug om verslag uit te brengen van het onheil.

Lord Auckland werd in 1842 opgevolgd door Lord Ellenborough, die echter reeds twee jaar later door den Raad van Directeuren teruggeroepen werd omdat hij Sindh geannexeerd had, een daad die volkomen onverdedigbaar werd geacht.

Sir Henry Hardinge werd toen gouverneur-generaal in 1844.

De eenige macht van beteekenis met welke de Engelschen destijds nog ernstig rekening hadden te houden, vormden de Sikhs in den Pendsjaab. De Sikhs vormen een religieuse gemeenschap en zijn aanhangers van de leer, tegen het einde der 15e eeuw gepredikt door zekeren Nanak. Zij hadden aan ernstige vervolgingen van de zijde der Mogol-keizers bloot-gestaan.

In 1799 was Ranzjit Singh door den koning van Afghanistan tot gouverneur van Lahore benoemd. Hij verklaarde zich al spoedig onafhankelijk vorst, organiseerde een geducht leger, dat door Europeesche officieren gedrild werd, en breidde zijn rijk uit tot Multan in het zuiden, Pesjawar in het westen en Kasjmir in het noorden. Oostgrens van zijn gebied vormde de Setledzj.

Ranzjit Singh stierf in 1839. Het Sikh-leger, niet langer door zijn

krachtige hand in toom gehouden, stak in 1845 de Setledzj over en viel het Britsche territoir binnen. Het werd teruggeslagen, en het Engelsche leger drong door tot Lahore, waar vrede gesloten werd.

In Augustus 1847 werd majoor Henry Lawrence tot resident van den Pendsjaab benoemd.

Kort daarna, in 1848, had de benoeming van Lord Dalhousie tot gouverneur-generaal van Indië plaats; de nieuwe regeeerder was eerst 35 jaar oud. In hetzelfde jaar brak de tweede oorlog met de Sikhs uit. Het Sikhleger werd verpletterd, zijn macht was gebroken, en Lord Dalhousie voegde den Pendsjaab bij het rechtstreeks bestuurde gebied.

Dergelijke annexaties van grootere en kleinere gebieden hadden in de toen volgende jaren herhaaldelijk plaats, meerendeels onder voorwendsel van het ontbreken van een troonsopvolger. Volgens een oude Hindoe-wet mocht een Hindoe die geen kinderen had, iemand als erfgenaam aanwijzen, waarbij dan geen onderscheid werd gemaakt tusschen een natuurlijken en een aangenomen zoon. Mohammedaansche regeerders hadden deze wet steeds erkend; maar onder het Britsche bewind werd als gewoonte aangenomen dat een Hindoevorst de sanctie der regeering vroeg op de adoptie van iemand als zoon. Toen dit eenmaal gebruik geworden was, zag de Compagnie in weigering van die sanctie een geschikt middel om haar gebied te vergrooten. De Indische regeering besloot in 1841 om „te volharden bij de eenige duidelijke en juiste politiek, om van billijke en eerlijke vergrooting van landgebied en inkomsten niet af te zien". Lord Dalhousie was de man die dit beginsel in praktijk bracht. Hij annexeerde achtereenvolgens: Satara, Sambalpore, Dzjhansi, Nagpore, Berar, Oudh; dit laatste gebied bij besluit van 13 Februari 1856.

Deze politiek wekte onder de bevolking der betrokken gebieden heftige verbittering, en is als de voornaamste oorzaak te beschouwen van de groote muiterij, die in Mei 1857 te Mieroet uitbrak en zich snel verbreidde over de Noord-Westelijke Provinciën en Oudh, tot Beneden-Bengalen (Delhi, Cawnpore, Lucknow).

De toestand was uiterst critiek. Een groot aantal Engelschen werd vermoord. Maar redding werd gebracht door een handjevol

troepen, in een campagne die uit een oogpunt van beleid, volharding, kameraadschap, koelbloedigheid al-mee behoort tot het allerbeste waaraan de Britsche krijgsgeschiedenis de herinnering levendig houdt. Namen als die van Sir Colin Campbell, Havelock, Nicholson, Henry en John Lawrence, Outram, Napier e.a. zullen noch in Engeland, noch in Indië ooit vergeten worden.

In Januari 1859 was de muiterij definitief neergeslagen.

Intusschen had zij in Engeland de oogen geopend en het parlement besloot, het bestuur over Indië aan zich te trekken.

Er was al vroeger hiervan sprake geweest; eerst in 1834; later, met veel sterker aandrang, bij de voorbereiding der vernieuwing van het Charter in 1854.

Bij de wet van 1834 was besloten, dat de administratie in handen van den uit 24 leden bestaanden Raad van Directeuren der Compagnie blijven zou; maar contrôle werd uitgeoefend door een Raad van Toezicht, die door de Kroon werd benoemd. De bevoegdheden van laatstgenoemden Raad waren veel grooter dan den directeuren wel lief kon zijn; hij kon, door intermediair van een Geheim Comité, oorlog verklaren en vrede sluiten, zonder dat de Raad van Directeuren daarin werd gekend. Dit was o.a. het geval toen Lord Auckland oorlog met Afghanistan uitlokte.

John Stuart Mill, die in de vijftiger jaren lid was van het parlement, zag in dat de toestand onhoudbaar was, maar verzette zich tegelijk met kracht tegen het streven, Indië te doen komen aan de Kroon en het bewind in Engeland te doen voeren door een staatssecretaris. Zijn argumentatie was vermeldenswaard.

Zijn denkbeelden over koloniaal bewind waren zeer geprononceerd. Dat een volk zich zelf bestuurt, had hij bij een vorige gelegenheid geschreven, is iets zeer reëels en heeft zin. Maar dat een volk een ànder volk, onbaatzuchtig, in het belang van dat andere volk, besturen zou, is uitgesloten. Het zou ervan maken een „menschelijk-vee-houderij", ten voordeele van zichzelf.

Toen, in de jaren voor 1854, naar aanleiding van de vraag of het Charter vernieuwd worden zou, een onderzoek naar den toestand en de vooruitzichten werd ingesteld, liet hij zich, als lid van een parlementaire commissie, in denzelfden geest uit. Het is, verklaarde hij, vrijwel onmogelijk om in een land een orgaan voor

bestuur over een ander land te vormen dat belang heeft bij een *goed* bewind over dat andere land. Maar men make het dan tenminste zoo weinig mogelijk slecht. Dit is te bereiken door twee organen te scheppen die elkaar, tot zekere hoogte, controleeren, — het beginsel der bestaande verhoudingen. Legt men het bewind over Indië in handen van een staatssecretaris, dan zal het onvermijdelijk gevolg zijn „het meest volslagen despotisme dat bij mogelijkheid in een land als dit zou kunnen bestaan; omdat geen discussie of overweging mogelijk zou zijn, behalve die welke plaats zouden hebben tusschen den staatssecretaris en de hem ondergeschikte ambtenaren, naar wier raad hij niet zou behoeven te luisteren; en die, ook al zou hij willen luisteren, voor hun raad of oordeel niet verantwoordelijk gesteld zouden kunnen worden".

De Engelsche fabrikanten en kooplieden verwachtten echter beter, althans voordeeliger resultaten van bewind door een minister, dien zij, met hun toen reeds zeer grooten invloed op het parlement, gemakkelijker naar hun hand hoopten te kunnen zetten. In Manchester, Birmingham, Liverpool en elders hadden in 1853 en 1854 tal van vergaderingen plaats. In een te Manchester werd b.v. de volgende resolutie aangenomen:

„De inwoners der stad Manchester, in openbare vergadering bijeen, zijn van oordeel dat geen waarborg gegeven zal kunnen worden voor hervorming van wantoestanden en verdwijnen van misbruiken in Indië, tenzij door een ingrijpende hervorming van het bewind over dat land te Londen; en zij zijn ervan overtuigd, dat de Raad van Directeuren en Eigenaren van het Indisch bezit geheel ontheven zal moeten worden van het bestuur over Indië, dat, in de toekomst, hier te lande gevoerd zou behooren te worden door een Minister met een Raad, benoemd door de Kroon en direct verantwoordelijk aan het Engelsche Parlement".

Destijds was de invloed der richting die deze hervorming voorstond, nog niet voldoende om haar de overwinning te verzekeren. Het Charter werd vernieuwd; maar er werd tenminste bereikt dat geen bepaalde termijn gesteld werd voor welken het thans opnieuw zou gelden. Het aantal leden van den Raad van Directeuren werd verminderd tot 18, van wie 6 door de Kroon benoemd zouden worden. De Raad van Toezicht behield zijn bevoegdheden onver-

anderd. De Raad van den Gouverneur-Generaal werd uitgebreid.

Toen echter de muiterij uitgebroken was, was de stemming in Engeland zoo sterk gewijzigd, dat het parlement besloot, het bestuur over Indië aan de Compagnie te ontnemen en het aan zich te trekken. Lord Palmerston diende een desbetreffend wetsvoorstel in bij het parlement. Ofschoon het ministerie viel en het ontwerp ingetrokken werd, kwam in 1858, ondanks het verzet der Compagnie, die er in een door John Stuart Mill geschreven verzoekschrift op aandrong, Indië het gevreesde despotische bewind door een staatssecretaris te besparen, de Wet voor Beter Bestuur over Indië [1]) tot stand.

Bij deze wet werd vastgesteld, dat de staatssecretaris zou worden bijgestaan door een raad van 15 leden, die zitting zouden hebben zoolang hun houding geen aanstoot geven zou. De staatssecretaris was aan het advies van zijn raad niet gebonden en kon inzake oorlog en vrede orders naar Indië zenden zonder het college daarin te kennen.

De gouverneur-generaal en de gouverneurs van Madras en Bombay zouden voortaan door de Kroon worden benoemd.

Voorts werd vastgesteld, dat het dividend voor de aandeelhouders der Compagnie, alle schulden der Compagnie in Engeland en alle andere schulden ten laste zouden komen van Indië [2]). Dat beteekende dus, dat de Kroon Indië van de Compagnie kocht, en de koopsom door Indië-zelf betalen liet!

Op 1 November 1858 had toen een groote „durbar" te Allahabad plaats, waar een proclamatie van koningin Victoria, een der meest beroemde en der meest geciteerde staatsstukken uit Indië's politieke geschiedenis, voorgelezen werd. Het was een in nobelen, bezielden toon gesteld stuk, dat door de Indiërs tientallen jaren lang als een soort Magna Charta beschouwd werd [3]).

De eerstvolgende jaren brachten nu ingrijpende administratieve veranderingen, die elders in dit boek besproken zullen worden. Met de annexatiepolitiek van Lord Dalhousie werd openlijk gebroken.

1). Act for the better Government of India.
2). „Charged and chargeable upon the revenues of India alone".
3). Zie bijlage I.

In 1875-'76, tijdens het bewind van Lord Northbrook, bezocht de toenmalige prins van Wales Indië.

Toen na den Fransch-Duitschen oorlog, die de laatste der z.g. nationale oorlogen was, zich in de groote Europeesche staten, niet het minst in Engeland, een neiging tot expansie en imperialisme krachtig ging openbaren, werd van Londen uit een voortdurend sterker wordende pressie uitgeoefend op de Indische regeering, van welke een wijziging in de politiek ten opzichte van Afghanistan geëischt werd. Lord Northbrook weigerde, daaraan toe te geven, en werd toen in 1876 opgevolgd door Lord Lytton. Tevergeefs werd door mannen met jarenlange ervaring in den Indischen staatsdienst, onder wie de oud-gouverneur-generaal Lord Lawrence, met klem tegen deze koerswijziging gewaarschuwd. Lord Lytton zocht twist met den emir van Afghanistan; en in 1877 brak een oorlog uit. De Britsche troepen streden aanvankelijk met succes, maar in September 1878 zag het leger zich genoodzaakt, terug te trekken en Afghanistan te ontruimen. Het nutteloozе avontuur had £ 20 millioen gekost, welk bedrag ten laste van Indië werd gebracht.

Als uiting van den destijds sterk groeienden imperialistischen geest is ook te beschouwen de uitroeping van koningin Victoria tot keizerin van Indië — *Kaisar-i-Hind* — op 1 Januari 1877. Het geschiedde op een plechtigen ,,durbar'' te Delhi. Gladstone had, toen het denkbeeld in het parlement ter sprake gekomen was, er scherpe oppositie tegen gevoerd, omdat hij vreesde, dat de strekking ervan was, de zelfstandige Indische vorsten de suprematie van Engeland te doen erkennen, althans te doen gevoelen. Hij vroeg waarborgen tegen wijzigingen in de positie dier vorsten. Minister Disraeli antwoordde, dat ,,de verandering van titel niet in het minst afbreuk zou doen aan de rechten, de waardigheid en de eer der Inlandsche Vorsten in Indië''. Maar toch kwam na den ,,durbar'' wijziging in het den vorsten verschuldigde eerbetoon, o.a. het aantal saluutschoten.

Lord Lytton was in 1880 opgevolgd door Lord Ripon, wiens bewind in de kringen der Indiërs met gevoelens van dankbaarheid en vereering herdacht wordt. Gedurende zijn regeerperiode werden voor het eerst krachtige pogingen gedaan om het streven naar nationale zelfverheffing en zelfbevrijding te organiseeren, — po-

gingen die door hem met sympathie werden begroet en gevolgd en ten aanzien waarvan hij het ruime standpunt van den liberalen staatsman wist te vinden. Een jaar nadat hij — in 1884 — naar Engeland teruggekeerd was, werd het All-India National Congress geboren, welks geschiedenis de geschiedenis der nationalistische beweging is.

Zijn opvolger, Lord Dufferin, verklaarde in 1885 den oorlog aan Burma. Opper-Burma werd 1 Januari 1886 geannexeerd. Ook de kosten van deze expeditie kreeg Indië te betalen.

Het historisch overzicht, dat aan een uiteenzetting van de sociale en de staatsrechtelijke ontwikkeling vooraf behoort te gaan, zij hier beëindigd. Omtrent de uiterlijke feiten der latere jaren zal in de volgende hoofdstukken, bij bespreking van daar aan de orde komende zaken, wel vanzelf mededeeling worden gedaan.

HOOFDSTUK II.

De grondbelasting.

Van het oogenblik af waarop de Compagnie zich in Indië territoriale rechten wist te verwerven, vormde de grondbelasting haar voornaamste bron van inkomsten.

Een meer of minder compleet relaas van de heffing en de inning van deze belasting en de gevolgen ervan is het verhaal van een lange, lange lijdensgeschiedenis. Eeuwenoude rechten en beginselen, waar nooit aan getwijfeld was, werden miskend. De snelle groei van het denkleven in Engeland, waar telkens een of andere nieuwe economische stelling als onaantastbaar axioma uitgeroepen en zonder aarzeling of twijfel toegepast werd, was van onmiddellijken invloed op de houding van regeering en locale bestuurders in Indië tegenover de vraagstukken die zich daar voor-deden en oplossing eischten. De best-bedoelde maatregelen hadden maar al te vaak de slechtst denkbare gevolgen, die niet voorzien waren en welker causaal verband met die maatregelen veelal geloochend werd, terwille van het beginsel dat voor het oogenblik de gedachtenwereld beheerschte en gered worden moest. En zoo werd dan de oorzaak van het kwaad dat zich openbaarde gezocht waar zij niet lag, en het euvel bleef; of het werd zelfs verergerd; of er werd nog een ander aan toegevoegd.

Men krijgt, bij de bestudeering van de economische geschiedenis van Britsch-Indië gedurende geheel de vorige eeuw, onweerstaanbaar den indruk van een allerverschrikkelijkst dilettantisme. Het was een tijdvak waarin de hooge beteekenis van theoretisch-sociologische scholing nog door de lessen der ervaring bewezen worden moest, maar van huis-uit te gereedelijk werd miskend, althans ernstig betwijfeld. De ambtenaren, wien de problemen zich als harde feiten der dagelijksche practijk presenteerden, vroegen naar geen wetenschap en geen methode en verlieten zich op hun gezond verstand, dat zij, bij overlevering, als onfeilbaren gids hadden leeren vertrouwen, en aan welks gezondheid zij niet geneigd waren te twijfelen.

Op geen enkel gebied van inheemsch-maatschappelijk leven in Britsch-Indië heeft dit kwaad van goed-bedoelde dwalingen zich zoo dubbel en dwars gewroken als op dat der agrarische verhoudingen en van de welvaart der plattelandsbevolking. Hier volgt een overzicht van de op dat terrein genomen maatregelen en de gevolgen ervan.

Toen de Compagnie onder Clive en later onder Warren Hastings grondgebied verwierf, drong de gedachte dat iets als een agrarisch vraagstuk zou kunnen bestaan, slechts uiterst vaag tot het besef der bestuurderen door. De bezittingen der Compagnie in Indië beschouwden zij als een reusachtig landgoed, waaruit zooveel gehaald worden moest als maar mogelijk zou blijken te zijn. Het denkbeeld dat de staat eigenaar was van den grond en derhalve gerechtigd om van de opgezetenen de hoogste schatting te eischen die de lieden op zouden kunnen brengen zonder door gebrek en ontbering buiten staat te geraken hun dagelijkschen arbeid voort te zetten, scheen hun zoozeer voor de hand te liggen, dat ze aan de juistheid ervan geen oogenblik twijfelden. Er werd tewerk gegaan met een volkomen verwaarloozing van al wat tot dusver aan verhoudingen en rechten bestaan had. De meest exorbitante eischen werden doorgezet met een niets ontziende hardheid, die al na eenige jaren oorzaak werd van uitputting van de landbouwende bevolking, en ontvolking van groote, tevoren meer of minder welvarende gebieden.

In Bengalen vond de Compagnie, toen zij er vasten voet kreeg, lieden aan wie de boeren een vast deel van den oogst, in product of in geldswaarde, afdroegen en die op hun beurt negen-tienden van wat zij op die wijze inden, aan de Mogol-keizers afstonden. Zij konden locale heffingen doen en hun rechten, die erfelijk waren, verkoopen of weg-schenken. Zij heetten „zemindars".

De boeren hadden zeker recht op het gebruik van den grond, dat van vader op zoon overging, mits de gebruikelijke pacht of landrente geregeld aan de zemindars werd betaald.

De Compagnie miskende het erfelijk karakter dier rechten en verkocht de gronden van tal van zemindars in het publiek, teneinde zich van de noodige middelen te voorzien. In 1762 werd besloten,

dat die gronden bij opbod verhuurd zouden worden, telkens voor perioden van drie jaar. Het gevolg was, dat lieden zonder fortuin, avonturiers die niets te verliezen hadden, mee kwamen bieden, om in de gelegenheid te zijn, de opgezetenen voor zich te laten werken.

De plattelandsbevolking van Bengalen stond bloot aan een zoo ergerlijke uitzuiging, dat in 1770 een ontzettende hongersnood eenderde deel deed omkomen van gebrek.

Na een reeks van pogingen om de inkomsten uit de grondbelasting zoo hoog mogelijk op te voeren, besloot de Compagnie in 1793, op aandrang van Lord Cornwallis, tot invoering van de z.g. Permanent Zemindari Settlement voor Bengalen, Bihar en Orissa.

Het denkbeeld was niet nieuw. Het was reeds in 1776 in den Generalen Raad te Calcutta met aandrang voorgestaan door Philip Francis, die, vol ontzetting, schreef dat twee-derden van Bengalen in een toestand van complete ontvolking verkeerde. Zijn pleidooi was krachtig genoeg, maar had geen succes. In Juni 1789 stelde Mr. John Shore, de latere Lord Teignmouth, een beroemd geworden nota samen, waarin hij er op aandrong dat de aanslag van de zemindars voor een periode van tien jaar vastgesteld zou worden en den zemindars bepaaldelijk bezitsrechten op de gronden hunner ressorten zouden worden geschonken. De zemindars moesten als de erfelijke bezitters van den grond beschouwd worden en zoolang zij de verschuldigde belastinggelden betaalden, zou de regeering de bevoegdheid missen om hen te verdrijven. De aanslag zou negen-tienden van de te innen pachtsommen moeten bedragen.

Lord Cornwallis ondersteunde het voorstel bij den Raad van Directeuren, maar wilde, tegen het advies van Mr. Shore in, den aanslag tegelijk op het toen te innen bedrag duurzaam vastgesteld zien. De Raad van Directeuren stemde ermee in. Zoo werd bij proclamatie van den gouverneur-generaal van 22 Maart 1793 de toenmalige aanslag, die, als gezegd, 90% van de ontvangsten der zemindars bedroeg, permanent verklaard .Het totale bedrag was ongeveer £ 3 millioen. Eenig voordeel van beter oogsten of hooger prijzen zou de Compagnie dus niet hebben. Slechts de landbouwers die bewijzen konden, een erfelijk recht op hun gronden te hebben, kregen zeker beschikkingsrecht, tegen betaling van een vast bedrag als pacht, terwijl de zemindars de pachten der anderen niet ver-

hoogen konden tenzij ze bij rechterlijke uitspraak daartoe gemachtigd waren.

Tweeërlei bedoeling zat bij het treffen van deze regeling voor: zekerheid van inkomsten, en ontwikkeling van den landbouw. De regeering wilde den grondbezitter een prikkel geven tot uitbreiding van zijn gronden en verbetering van zijn techniek.

De macht der zemindars over de boeren bleek over het geheel niet voldoende te zijn om dezen tot betaling van de volle pachten te dwingen, zoodat ze hunnerzijds de verschuldigde belastingpenningen vaak niet konden voldoen. De Compagnie was in dergelijke gevallen onverbiddelijk en zonder erbarmen: de zemindarsrechten werden in het openbaar verkocht. Zoo werden de erfelijke zemindars in korten tijd door een geheel nieuwe klasse van grondbezitters vervangen.

Tegelijk met de permanent-verklaring van den aanslag werd bepaald, dat de gouverneur-generaal-in-rade, „wanneer hij zulks wenschelijk zou mogen achten, zoodanige regelingen zou kunnen treffen als hem noodzakelijk zouden voorkomen ter bescherming van de afhankelijke taloekdars, boeren en andere bebouwers van den grond". Deze bepaling had in de eerste tientallen van jaren voor de betrokkenen weinig waarde. De aanvankelijk zeer hooge aanslag was oorzaak, dat de door de zemindars op hen uitgeoefende druk hun geen gelegenheid liet, op adem te komen; zij werden in ernstige mate het kind van de rekening. De regeering voerde een politiek van non-interventie, handhaafde ook te hunnen opzichte de leuze van het *laissez-faire*. En zoo was de toestand omstreeks het midden der negentiende eeuw zóó onhoudbaar geworden, dat de regeering inzag, zich niet langer van ingrijpen te kunnen onthouden. In 1859 kwam de Bengal Rent Act tot stand. Zij deelde de bebouwers van den grond in drie klassen in: voor gronden, voor welke sinds 1793 steeds dezelfde pacht betaald was, verklaarde de wet deze pacht voortaan onveranderlijk; voor gronden voor welke sinds 20 jaar voortdurend dezelfde pacht opgebracht was, werd aangenomen dat deze sinds 1793 doorloopend dezelfde geweest was, tenzij de zemindar het tegendeel bewijzen kon; en voor boeren die hun gronden gedurende minstens 12 jaar bebouwden, werd het „right of occupancy", een soort beschikkingsrecht, geschapen, en

de door hen te betalen pacht zou niet kunnen stijgen tenzij op bepaalde, redelijke gronden, die in de wet omschreven werden.

Deze Bengal Rent Act werd in 1868 herzien. Het resultaat bleef beneden de verwachtingen. In 1885 werd, vooral ten behoeve van de boeren in Bihar, een nieuwe wet, de Bengal Tenancy Act, van kracht verklaard, waarin de rechten der bebouwers scherper omschreven werden en tegen schending ervan meer afdoende werd gewaakt.

Volgens Dutt stonden omstreeks 1900 de boeren in Bengalen niet meer dan een-vijfde of een-zesde van de bruto-opbrengst hunner gronden aan de zemindars af, terwijl deze niet meer dan 5 à 6 % van de bruto-opbrengst afdroegen aan het gouvernement.

Volgens de *Imperial Gazetteer of India* [1]) bedroeg de aanslag in 1907 gemiddeld ongeveer 25 % van wat door de zemindars aan pacht ontvangen werd.

De Permanent Zemindari Settlement van Bengalen heeft van het oogenblik af waarop zij door Lord Cornwallis doorgedreven werd, bloot gestaan aan critiek van wel verschillende zijden.

John Stuart Mill noemde de maatregel een complete mislukking. De regeering leefde in de illusie, Engelsche grondbezitters te hebben gecreëerd, maar het bleken Iersche te zijn. Zij deden niets ter verbetering, en alles voor hun ondergang. Hij gaf overigens toe, dat de regeling aan de boeren zekerheid van beschikking over hun gronden gaf.

De Engelsche sociaal-democraat Hyndman veroordeelde haar scherp, als een reusachtige blunder. De eenigen die erbij gewonnen hadden waren de zemindars. Maar de regeering zag zich het haar rechtmatig toekomend aandeel in beter oogsten en prijzen ontgaan, en de boer werd uitgezogen en gedoemd tot een leven van ontbering en ellende [2]).

De aarts-reactionnair Sir John Strachey, gewezen minister van Financiën van Indië, oefende critiek van precies dezelfde strekking

---

1) *The Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire.* Vol. IV, Administrative, blz. 221.

2) M. H. Hyndman: *The bankruptcy of India,* blz. 18 e.v.

en weet, evenals Hyndman, het tot-stand-komen van de Permanent Zemindari Settlement daaraan, dat zoowel Lord Cornwallis als de leden van den Raad van Directeuren in een uitsluitend Engelsche gedachtensfeer leefden en het hun moeite kostte, zich andere verhoudingen dan die van het Engelsche grondbezit voor te stellen [1]).

Ramsay Macdonald noemt den maatregel een onbillijkheid, van welk standpunt — behalve dat van den zemindar — hij ook bezien wordt. Hij is een onrechtvaardigheid tegenover den Indischen belastingbetaler en brengt den boer geenerlei voordeel [2]).

Loveday [3]) ziet in de Permanent Settlement „veeleer een belofte van vrijstelling dan een methode van belasting". Hij beschouwt haar als een weldaad alleen voor de zemindars. De boeren werden later ook door de Bengal Rent Act en de Tenancy Act niet afdoende tegen onderdrukking beschermd.

Sir Henry Cotton daarentegen beschouwt de Permanent Zemindari Settlement als een zegen voor Bengalen [4]), en Romesj T. Dutt wijst herhaaldelijk op het feit dat deze regeling den druk van den aanslag geleidelijk deed afnemen, zoodat omstreeks 1900 niet meer dan ongeveer 26 % van de ontvangen pachtsommen aan belasting behoefde te worden opgebracht. Gedurende geheel de vorige eeuw kwam, zegt Dutt, in Bengalen geen ernstige hongersnood voor.

Het onder Lord Cornwallis voor Bengalen aanvaarde stelsel van duurzamen aanslag vertoont zonder twijfel principieele fouten. Het is waar, dat het gouvernement zijn deel van de grootere opbrengsten en betere prijzen moet missen. Ook is waar, dat de zemindars in de eerste jaren naar verhouding exorbitante bedragen aan belasting moesten opbrengen; Strachey verzekert, dat zij aanvankelijk gezamenlijk niet meer dan £ 400.000 als hun aandeel overhielden. Maar een feit is, dat de prikkel om meer uit den grond te halen en zijn grondbezit met onbebouwde stukken land te vergrooten, al terstond goed werkte. De boer leefde weliswaar in ellendige om-

1) Strachey *India, its administration and progress,* blz. 414 e.v.
2) J. Ramsay: Macdonald: *The Government of India,* blz. 135 e.v.
3) A. Loveday: *The history and economics of Indian Famines,* blz. 122.
4) Sir Henry J.S. Cotton: *New Indian,* blz. 76.

standigheden, die zeker reeds tientallen van jaren vóór 1859 ingrijpen van regeeringswege eischten, maar de sociale ontwikkeling werd, hoe dan ook, met vrucht gestimuleerd.

Wat Dutt de regeling als een verdienste aanrekent: dat Bengalen gedurende geheel de 19e eeuw door geen hongersnood van beteekenis geteisterd werd, is, naar het voorkomt, niet zoozeer te danken aan de levensomstandigheden waarin de boeren hun bestaan rekten, als wel aan de elasticiteit van het stelsel, dat tusschen de regeering en den bebouwer van den grond den zemindar plaatste, die zijn pachters in normale jaren wel niet veel meer dan het hoog-noodige liet, maar hen in tijden van hongersnood en schaarschte te hulp kwam.

Het is dan ook niet zoo vreemd, dat de Indische politici, vooral die der vorige generatie, een zoo groote voorliefde voor het stelsel der Permanent Zemindari Settlement aan den dag legden, en de eisch van invoering ervan ook in andere provinciën elk jaar opnieuw op de zitting van het All-India National Congress werd gesteld.

Voor een deel der provincie Madras werd eveneens, op voorbeeld van Bengalen, een Permanent Zemindari Settlement ingevoerd, n.l. in de z.g. Noordelijke Circars, de districten aan den Golf van Bengalen tusschen den Karnatik en Orissa, waar de gronden in het bezit waren van landheeren, die in vroeger jaren hun Mohammedaanschen vorsten geregeld een tribuut hadden afgestaan. De grond werd bebouwd door dorpsgemeenschappen, die den landheeren een deel van den oogst als pacht afstonden. In 1786 werd door de Compagnie een regeling getroffen voor den tijd van 3 jaar, in 1789 werd de aanslag gesteld op niet minder dan twee-derden van hetgeen de zemindars bruto ontvingen. Van 1802 tot 1805 werd er hetzelfde stelsel ingevoerd als in Bengalen bestond.

In den Karnatik, die tusschen 1792 en 1802 geheel veroverd werd, en waar eveneens dorpsgemeenschappen bestonden, voerde de Compagnie een stelsel van aanslag van de gronden van elken boer afzonderlijk in. In Baramahal, een gedeelte van het huidige district Salem, werd een regeling van dien aard getroffen. Ten aanzien van het beginsel van den hoofdelijken aanslag bestond echter

blijkbaar nog vrij veel aarzeling; in enkele andere streken werden de polygars (zemindars) aangeslagen. Maar vooral nadat Thomas Munro er zijn sterke schouders onder gezet had, won het stelsel van individueelen aanslag, de z.g. Ryotwari Settlement, aan voorkeur.

Munro's bedoeling was een aanslag van al het bebouwde land in de provincie, waarbij dan elk stuk zou worden aangeslagen in verhouding tot zijn uitgestrektheid en naar gelang van de vruchtbaarheid van den grond, voorzoover niet reeds een regeling getroffen was. Die aanslag zou dan permanent moeten zijn; de boer zou dus van jaar op jaar een vast bedrag hebben te betalen, dat enkel zou kunnen stijgen wanneer hij zijn grondbezit mocht uitbreiden. Zoolang hij de verschuldigde belastingpenningen betaalde, zou hij niet van zijn gronden verdreven kunnen worden. Naarmate meer gronden bebouwd zouden worden, zou de opbrengst der belasting dus automatisch stijgen.

De aanslag zou, zoo stelde Munro verder voor, niet hooger mogen zijn dan 34 % van de bruto-opbrengst van den grond.

Zijn denkbeelden werden niet zonder meer aanvaard. In tal van streken bestonden destijds nog dorpsgemeenschappen, en eenige plaatselijke bestuurders hadden met merkwaardig succes deze restes van het agrarisch dorpscommunisme aansprakelijk gesteld voor het bedrag dat in totaal voor alle gronden van een dergelijke gemeenschap moest worden opgebracht; dit bedrag werd dan door de dorpsgenooten onderling verdeeld. Het Ryotwari System, dat een eind gemaakt had aan alle intermediair tusschen boer en belastinggaarder, toonde een groot tekort aan elasticiteit; en voorzoover het, hier en daar nog slechts, ingevoerd was, vond het wel evenveel veroordeeling als waardeering.

Er gingen dan ook krachtige stemmen op, die invoering van een z.g. Mauzawari Settlement, het stelsel van aanslag van de dorpsgemeenschappen, bepleitten. En die stemmen werden te sterker uitgezet naarmate het Ryotwari System, waar het bestond, de dorpsgemeenschappen, welker functies erdoor overbodig gemaakt werden, deed verschrompelen en verdwijnen.

De levendige en zaakkundige propaganda van Thomas Munro lokte discussies uit die jarenlang duurden en buitengewoon interessant waren, doch waarvan hier, jammer genoeg, zelfs geen be-

knopt overzicht gegeven worden kan. De Board of Revenue (Kamer van Financiën) te Madras wilde een permanente Mauzawari Settlement. Met een betoog van die strekking wendde zij zich in 1808 tot de regeering van Madras, die het denkbeeld overnam en het bij den Raad van Directeuren krachtig voor-stond. Het mocht niet baten; bij schrijven van 16 December 1812 deelde de Raad van Directeuren zijn besluit mede, dat een Ryotwari Settlement ingevoerd zou worden in die streken der provincie waar niet reeds een Zemindari Settlement bestond. Voorzoover dorpsgemeenschappen aangeslagen waren zou moeten worden afgewacht tot de termijnen waarvoor dit was geschied afgeloopen zouden zijn.

Van de invoering van het Ryotwari System kwam echter niets vóór Thomas Munro gouverneur van Madras werd, in 1820. Wat hij als de kern van het stelsel beschouwde, de duurzaamheid van den aanslag, werd er evenwel door de directeuren aan ontnomen. De aanslag was 45,50 of 55 % van de bruto-opbrengst der gronden. Munro drong er op aan, dezen exorbitanten aanslag te verlagen; hij slaagde er na veel moeite in, den Raad van Directeuren te bewegen, zich met een-derde van de opbrengst tevreden te stellen. Voor de meeste gronden was dit intusschen toch nog meer dan de netto-opbrengst. De boer verarmde. Na Munro's dood, in 1827, ging het van kwaad tot erger. Het stelsel toonde niet de minste elasticiteit. Bij het geringste teeken van stijgende welvaart werd de aanslag verhoogd; hij steeg, daalde, steeg opnieuw, en de boer leed onder een pijnigende onzekerheid, die allen duurzamen vooruitgang belette. Hij geraakte in handen van den geldschieter. Officieel werd in 1854 geconstateerd, dat herhaaldelijk de meest geraffineerde middelen toegepast werden om de belasting binnen te krijgen. Permanent aangeslagen zemindarilanderijen werden bij de eerste gelegenheid die zich voor-deed publiek verkocht, en dan werd ook daar de Ryotwari Settlement ingevoerd.

In 1855 werd een begin gemaakt met een nieuwe opname en aanslag. De regeering van Madras drong er bij die gelegenheid bij den Raad van Directeuren op aan, dat de belasting zoodanig zou worden verlaagd, dat ontwikkeling van den landbouw mogelijk zou zijn. De directeuren stemden hierin toe en wenschten bovendien den aanslag naar de netto-, instede van naar de bruto-op-

brengst der gronden berekend te zien. Deze netto-opbrengst zou dan vastgesteld worden door van de waarde der bruto-productie, die aan de hand van prijsgemiddelden berekend worden zou, de productiekosten enz. af te trekken. Aanvankelijk werd bepaald dat twee-derden daarvan aan het gouvernement zou komen; de aanslag werd echter al spoedig verminderd tot de helft van de netto-opbrengst. De aanslag van elk stuk grond werd voor een periode van 30 jaar vastgesteld.

De bedoeling, die bij de invoering van dit gewijzigde stelsel voor-zat, was goed; maar de uitvoering bleek ook thans weer aan overijverige ambtenaren gelegenheid tot overschrijding van de vastgestelde grenzen te bieden; in de practijk bleken zooveel mogelijkheden te bestaan die door de ontwerpers niet waren voorzien, en de ondeskundigheid van het gros der ambtenaren was zoo verregaand, dat de boer er op het punt van levensomstandigheden zelfs nog op achteruitging.

Het zwakke punt was de berekening van de waarde der netto-opbrengst van den grond. De productiekosten werden meestal op een-derde van de waarde der bruto-productie gesteld. Ze waren echter doorloopend meer, zoodat, wanneer van de aldus berekende netto-opbrengst het gouvernement zich de helft toe-eigende, de boer maar al te vaak niets voor zich overhield. Dat de productiekosten voor slechten grond op een deel van die voor goeden grond gesteld werden — b.v. 26 shilling voor een acre goeden, en 12 sh. voor een acre slechten grond — kwam zoo herhaaldelijk voor, dat men het regel kon noemen. Men behoeft geen landbouwkundige te zijn om de dwaasheid ervan in te zien.

Hierbij kwam dat, terwijl van 1861 tot 1875 de bebouwde oppervlakte in Madras met 20 % toenam en de eisch van het gouvernement eveneens, over het hoofd werd gezien, dat de hoedanigheid dier later in cultuur genomen gronden minder was dan die der eerste, zoodat de productie met niet meer dan ongeveer 10 % was toegenomen.

Het kwaad wreekte zich op de arme plattelandsbevolking van Madras! In 1877 had een der verschrikkelijkste hongersnooden plaats die in de Indische geschiedenis bekend zijn.

Toen op grooter schaal irrigatiekanalen werden gegraven en de

daarvoor geheven retributie met de grondbelasting samengesmolten werd, was het voor den boer niet langer mogelijk, te berekenen wat hij aan belasting en wat hij voor het water betaalde. De regeling werd hem een bron van ellende. De gevolgen ervan zullen duidelijk worden uit de volgende cijfers: van 1876 tot 1898 nam de bebouwde oppervlakte toe van 19.200.000 tot 21.600.000 acres, d.i. met 14 %, de totale aanslag van £ 3.150.000 tot £ 5.400.000, d.i. met 70 %.

Het spreekt vanzelf, dat de boer van Madras, door zoo vele en zoo velerlei uiteenloopende, allen zeer rekbare regelingen geplaagd, lang niet de helft, maar al te vaak zelfs niets van de netto-opbrengst der door hem bebouwde gronden overhield.

Lord Ripon, die aan dit van jaar tot jaar opdrijven van den aanslag een eind gemaakt wilde zien, stelde in October 1882 den staatssecretaris voor, te bepalen dat de aanslag van een stuk grond niet zou worden verhoogd tenzij ingeval van stijging van de prijzen der daarvan verkregen producten. Het was een gezond denkbeeld, dat alle aanbeveling verdiende. De onderkoning had met de provinciale regeeringen een uitvoerige correspondentie erover gevoerd, en haast algemeene instemming gevonden. De gouverneur van Madras had het voorstel van harte toegejuicht.

Maar er kwam niets van. De minister wilde er niets van weten. Deze stelde, nadat een groot aantal brieven over de zaak gewisseld was, in een schrijven van begin Januari 1885 de volgende leidende beginselen vast:

1. Van een duurzamen aanslag kan niets komen.
2. De staat eische aandeel in de waardevermeerdering van den grond.
3. Prijsstijging is een aanwijzing van, zoowel als maat voor die waardevermeerdering.
4. De herziening van den aanslag zal voortaan minder arbitrair moeten geschieden, de boer zal minder onder onzekerheid te lijden moeten hebben.
5. Verhooging van den aanslag zal in het algemeen alleen mogen geschieden in verband met waardevermeerdering van den grond.

Hiermee bleef toen de toestand feitelijk zooals hij was; er bleef

ruimte te over voor tal van misbruiken. En de boer van Madras werd in toenemende mate het kind van de rekening.

Het is hier de plaats ter bespreking van een vraagstuk dat op het eerste gezicht een slechts louter-academische beteekenis heeft, maar zoo herhaaldelijk opdook, dat er een en ander van behoort te worden gezegd. Het is ook hier in ons Indië niet onbekend.

In ambtelijke, en in half- en oud-ambtelijke kringen in Britsch-Indië geniet, naar telkens opnieuw bleek, de opvatting dat de staat in laatste instantie eigenaar is van allen grond en dat hij daarom recht heeft op een deel der productie, en zelfs, in het uiterste geval, op geheel de netto-opbrengst, een sterke voorkeur. De opvatting werd met klem verdedigd door Sir John Strachey, die met instemming de woorden van Mr. Fawcett in diens *Manuel of Political Economy* aanhaalde, waarin die schrijver verzekerde dat „de Indische Regeering over een groot deel van den grond dezelfde rechten uitoefent als die welke een Engelsche landlord ten aanzien van zijn bezittingen laat gelden. De Regeering neemt in Indië de positie in van den individueelen grondbezitter, en de bebouwers van den grond huren hun landerijen van de Regeering instede van de particuliere grondbezitters" [1]).

Ook John Stuart Mill beschouwde de Indische boeren als pachters van het gouvernement.

Volgens de *Imperial Gazetteer* handhaafde de regeering, toen de provinciën onder Britsch bewind gekomen waren, aanvankelijk eenvoudig den regel die in vroeger tijd gegolden had, waar zij zich de geheele of nagenoeg de geheele netto-opbrengst der gronden toe-eigende. Want gedurende al die voorgaande eeuwen van inheemsch bewind waren de boeren steeds als pachters beschouwd, en als er tusschenpersonen (zemindars, polygars) waren die de verschuldigde pachten inden, dan waren ze verplicht, deze nagenoeg geheel af te dragen.

Er is een tijd geweest, dat men er in regeeringskringen anders over dacht; de opvattingen bleken trouwens vaak in sterke mate afhankelijk te zijn van de geldelijke resultaten der toepassing van een of ander stelsel van aanslag in de grondbelasting.

1) Strachey: *India, its administration and progress,* blz. 123 e. v.

Luitenant-kolonel John Briggs, die jarenlang in den Dekkan vertoefde, schreef een in 1830 gepubliceerd werk over *The present Land-Tax in India*, waarin hij met klem betoogde, dat slechts de bebouwer van den grond de bezitter ervan was, en dat de eisch van den staat een inkomstenbelasting beteekende. Nooit was de grond eigendom van den vorst of den staat geweest; en nooit was, in vroeger eeuwen, een zoo hooge grondbelasting geheven als onder Britsch bewind.

In December 1856 zond de Raad van Directeuren een uitvoerig schrijven naar Indië, waarin hij het deel der opbrengst waar het gouvernement recht op had, noemde: „niet een pacht, maar eenvoudig een belasting".

De regeering van Madras schreef in het *Madras Administration Report* over 1855-'56: „Onder het Ryotwari System wordt iedere geregistreerde bebouwer van een stuk grond beschouwd als eigenaar daarvan............ Hij is vrij, zich door geschenk, verkoop of verpanding van zijn grond te ontdoen. Hij kan door de regeering niet verdreven worden zoolang hij de vastgestelde belasting betaalt".

De Kamer van Financiën te Madras schreef in 1857: „De boer in Madras is bevoegd, doorloopend over zijn gronden te beschikken, zoolang hij voortgaat, zijn verplichtingen na te komen".

Sir Charles Wood, en later Lord Salisbury, beide staatssecretaris voor Indië, bleken van oordeel, dat de Indische boer belasting betaalde, en niet pacht.

In de laatste veertig jaren der 19e eeuw werd dit recht, in verband met de neiging om den aanslag bij elke herziening te verhoogen, in de practijk feitelijk den boeren ontzegd; hetgeen de kentering in de opvattingen afdoende verklaart.

Romesj T. Dutt, die tot de beste kenners van de geschiedenis van Britsch-Indië gerekend werd, ontkende, dat in vroeger eeuwen de vorst als eigenaar van allen grond beschouwd werd. En B. H. Baden-Powell, de meest bekende autoriteit op het gebied der agrarische wetgeving van Britsch-Indië, schreef: „Nergens en onder geen enkel stelsel van belasting eischt de regeering een deel van de meerdere opbrengst die te danken is aan door den boer zelf aangebrachte verbeteringen, of alles wat overblijft na aftrek van

loonen en productiekosten en kapitaalrente". En hij verklaart, dat het „in het algemeen onmogelijk is, te zeggen dat de regeering een pacht eischt van de bebouwers, die als pachters beschouwd zouden worden. Het gouvernement is", verzekert hij, „stellig niet eigenaar van den grond". „Het inkomen van het gouvernement uit den grond kan dan ook niet beschouwd worden als een pacht, zelfs niet dat uit de Ryotwari-gronden...... Het is veeleer een belasting op inkomsten uit den landbouw".

De beteekenis van het vraagstuk zal duidelijk worden uit de volgende woorden eener redevoering, in 1875 door Lord Salisbury, destijds staatssecretaris voor Indië, in het Lagerhuis gehouden:

„Voor den huidigen Indischen staatsman zijn de fijne onderscheidingen der economische wetenschap soliede, levende werkelijkheid, die hem zoo eigen is als zijn moedertaal. Ons mag het onverschillig toeschijnen of wij een betaling belasting of pacht noemen; maar voor zijn oor is het gansch niet onverschillig hoe wij haar noemen. Zeggen wij dat zij een pacht is, dan verzekert hij, dat het Gouvernement feitelijk recht heeft op alles dat overblijft nadat loonen en winsten betaald zijn, en hij zal doen wat in zijn vermogen staat om de komst te verhaasten van den dag waarop de Staat zich niet langer door eenig compromis zal laten weerhouden van volledig gebruik van zijn rechten. Indien wij hem verzekeren dat het een belasting is, dan zal hij wijzen op de wanverhouding van het percentage ervan tot dat van andere belastingen, en hij zal pogingen aanwenden om de ongelijkheid weg te nemen en op andere klassen en belangen een billijker deel van de fiscale lasten te leggen. Ik geef aan deze laatste neiging de voorkeur boven de eerste. Voorzoover het mogelijk is het Indische fiscale systeem te wijzigen is wenschelijk dat de landbouwer een klein deel van de geheele nationale lasten te dragen krijgt. Het is opzichzelf geen verstandige politiek, het grootste deel van het inkomen der schatkist te halen van de plattelandsdistricten, waar het kapitaal schaarsch is, terwijl de steden gespaard worden, waar het meermalen overvloedig is en in weelde wordt verspild. En in Indië, waar zooveel van de inkomsten uitgevoerd wordt zonder eenig direct equivalent, is dit euvel nog ernstiger. Als Indië dan adergelaten worden moet, laat het lancet dan tenminste in die deelen

gezet worden waar volop, of althans voldoende bloed is, niet in die welke al zwak zijn door gebrek er aan".

„De gemiddelde ambtenaar in Indië", schreef Nevinson, „geeft de voorkeur aan de pachttheorie boven de belastingtheorie, en als den boer het allernoodigste voor zijn levensonderhoud gelaten is, plus wat de ambtenaar als matige winst beschouwt, dan wordt het overblijvende genomen onder den naam van inkomsten voor de schatkist, maar onder het excuus dat het pacht zou zijn, en ik heb vaak ambtenaren ter verdediging hiervan de theorie der landnationalisatie hooren verkondigen. Het is echter een nationalisatie waarbij de voorwaarden van politieke en economische vrijheid ontbreken" [1]).

Voor Benares en eenige naburige districten was in 1795 een Permanent Zemindari Settlement ingevoerd overeenkomende met die voor Bengalen.

Allahabad, dat in 1801 met eenige omringende districten door den nawab van Oudh aan de Compagnie was afgestaan (de „Ceded Districts"), kreeg in 1802 zijn eersten aanslag van de zemindars, die gedurende drie jaar van kracht zou zijn. Beloofd werd tegelijk, dat de volgende aanslag eveneens voor drie jaar gelden zou, waarna er dan een voor vier jaar zou volgen. In 1812 zou dan een Permanent Settlement worden ingevoerd.

Dezelfde belofte werd in 1804 gedaan voor de „Conquered Districts", Agra met naburige districten, die het jaar tevoren door Lord Lake veroverd waren.

Maar er kwam niets van, niettegenstaande Lord Minto, de gouverneur-generaal, er in 1808 ten sterkste op aandrong. De Raad van Directeuren, die tot de ontdekking kwam dat de in 1793 ten aanzien van Bengalen betoonde edelmoedigheid de Compagnie op een aanzienlijk bedrag als aandeel in de verhoogde welvaart der bevolking te staan gekomen was, aarzelde, en verklaarde zich toen vlakweg tegen een herhaling van de proef en tegen het nakomen van de beloften, aan de zemindars in Noordelijk Indië gedaan. Instede van een Permanent Settlement werd een aanslag voor vijf

1) H. W. Nevinson: *The new spirit in India*, blz. 85.

jaar vastgesteld, die door een herzienen aanslag voor weer vijf jaar werd gevolgd.

De belastingdruk was veel te zwaar. De aanslag van 1802 had in de Ceded Districts reeds twee jaar later een ernstige hongersnood veroorzaakt. Van 1807 tot 1818 steeg de opbrengst in de Ceded en de Conquered Districts van £ 2.008.955 tot £ 2.892.789. De locale autoriteiten zagen in dat het zoo niet door kon gaan, en drongen, nadat in 1817 de laatste Mahratta-oorlog met succes beëindigd was, opnieuw met klem aan op invoering van een Permanent Settlement. Maar de Raad van Directeuren bleef weigeren.

Intusschen opende zich vrij onverwacht een ander gezichtspunt. In Juli 1818 diende Holt Mackenzie, secretaris van de Kamer van Financiën voor Noordelijk Indië, een beroemd geworden nota in, waarin hij wees op het bestaan van dorpsgemeenschappen en voorstelde, deze, die dan door een dorpshoofd vertegenwoordigd zouden moeten worden, aan te slaan. Dit denkbeeld werd aanvaard; bij besluit van 1 Augustus 1822 werd vastgesteld, dat waar landheeren bestonden, deze zouden worden aangeslagen, terwijl overal elders aanslag van de dorpsgemeenschap plaats hebben zou. De aanslag zou niet verhoogd worden tenzij blijken mocht dat het aandeel van den landlord een-vijfde ervan overtrof. Bracht een landgoed een pacht van b.v. £ 1200 op, dan eischte het gouvernement £ 1000 en liet het den landheer £ 200. Het percentage van den aanslag bedroeg dus niet minder dan 83.

Het spreekt vanzelf, dat deze regeling algemeene verarming tengevolge had. De regeering steunde op de overtuiging dat ook de eigen inheemsche vorsten altijd hooge bedragen aan belasting hadden geëischt. Maar die vorsten gebruikten geen dwang om tot de laatste penning betaling te verkrijgen en stelden zich tevreden met wat inbaar bleek te zijn. De Compagnie stelde haar eischen minstens zoo hoog, doch liet dan geen middel onbeproefd om tot volledige betaling te dwingen.

Het stelsel was onveranderd niet te handhaven. Nadat het in 1828 herzien was, verminderde Lord William Bentinck in 1833 den aanslag tot twee-derden van de netto-opbrengst of de pacht. De aanslag zou voor een periode van 30 jaar van kracht zijn. Ter bepaling van de te betalen bedragen werd de aanslag voor de gronden van een

bepaalde streek, hoofdzakelijk door schatting, vastgesteld, en het aldus verkregen bedrag vervolgens over de dorpen verdeeld.

De toepassing van deze methode van aanslag nam een aanvang in 1833 en was eerst in 1847 gereed. De eisch was nog veel te hoog, en in 1837 werd een gedeelte van Noordelijk Indië, van Allahabad tot Delhi en elders, door een verschrikkelijken hongersnood geteisterd.

Onder de regeering van Lord Dalhousie, in 1855, werd een regeling die in het district Saharanpore ingevoerd was en neerkwam op een aanslag ten bedrage van de helft van de pacht of de netto-opbrengst, voor geheel Noordelijk Indië vastgesteld. Ook de methode ter berekening van den aanslag werd gewijzigd; de pacht voor een landgoed werd, na onderzoek, berekend, en met de aldus verkregen bedragen als basis werd dan de aanslag voor het geheel bepaald. Het stelsel gaf aanleiding tot misbruiken; zoo kwam voor dat een landheer gedwongen werd een hooger pachtsom te eischen, zoodat ook de aanslag stijgen kon. Maar in elk geval was de aanvaarding van dit stelsel, met als waardevolle kern den eisch van de helft van pacht of netto-opbrengst als aanslag, een stap in de goede richting.

De Tenancy Act van 1885 was ook voor Agra van kracht. Omstreeks 1900 werd daar ongeveer 70 % van den grond bebouwd door de eigenaren zelf of door „occupancy tenants", pachters met zekere beschikkingsrechten. Behalve deze waren er de z.g. „tenants-at-will", die aan het einde van elk oogstjaar van het land verdreven konden worden en wier pachtsom bij overeenkomst met den grondbezitter werd vastgesteld.

In 1870 werd, door het Decentralisation Scheme van den gouverneur-generaal Lord Mayo, waarbij de heffing van opcenten door de provinciale autoriteiten werd toegestaan, de deur voor een schending van het beginsel dat de aanslag de helft van netto-opbrengst of pacht bedragen zou, wijd opengezet. In Noordelijk Indië werden opcenten geheven voor aanleg van wegen, voor den bouw van scholen, postkantoren, voor bestrijding van de gevolgen van hongersnooden, ter betaling van patwari's (dorpsambtenaren) enz.

In 1873 werd de methode van opname, die per slot van rekening toch maar een schatting was, vervangen door een kadastrale op-

meting. In 1886 werd bepaald, dat de werkelijk door de landheeren ontvangen pachten, die in de dorpsregisters genoteerd stonden, als basis voor den aanslag dienst zouden doen; met vaststelling van de pachten als uitkomst van allerlei theoretische overwegingen van twijfelachtige waarde was het toen uit. Van de boeren werd ongeveer een-vijfde van de bruto-opbrengst der gronden geëischt, de belasting der landheeren kwam overeen met de waarde van ongeveer 8-10 % van die bruto-opbrengst.

Herhaaldelijk werd door de regeering bepaald, dat boeren en landheeren niet aangeslagen zouden mogen worden voor door henzelf aangebrachte verbeteringen. Maar als in een periode van 30 jaar, waarvoor een aanslag geldt, de roepiekoers gedaald is, spoorwegen gebouwd zijn, irrigatiekanalen zijn gegraven, enz. dan is aan het eind van dat tijdvak niet meer uit te maken, aan welke invloeden een verhooging van de belastbare opbrengst te danken is. Het onvermijdelijk gevolg is, dat het gouvernement, ondanks die goed-bedoelde bepaling, met een te groot deel der voordeelen van dergelijke verbeteringen gaat strijken.

Na den hongersnood van 1860 kreeg kolonel Baird Smith opdracht om een onderzoek in te stellen naar oorzaken en omvang daarvan. Hij kwam tot de slotsom, dat een Permanent Settlement in Noordelijk Indië ingevoerd zou moeten worden en diende een voorstel van die strekking in. Lord Canning, de gouverneur-generaal, onderschreef het denkbeeld, de regeering van Noordelijk Indië juichte het toe, omdat de kosten van nieuwe aanslagen en de daarbij gebruikelijke knevelarijen erdoor vermeden zouden worden. De staatssecretaris, Sir Charles Wood, verklaarde zich ervoor. Lord Lawrence, de opvolger van Canning, drong in 1864 aan op uitvoering ervan in Noordelijk Indië, Oudh en den Pendsjaab.

Maar de regeering te Londen vreesde mogelijke opofferingen. De waarde der gronden kon stijgen. Na 1873 begon de roepiekoers te dalen. En in 1883 werd het denkbeeld door den staatssecretaris definitief verworpen. Welke wijziging in de algemeene opvattingen ten aanzien van Indië schuld had aan deze beslissing, zal in een volgend hoofdstuk blijken.

In Oudh, dat in 1856 door Lord Dalhousie geannexeerd was,

bleek dat de dorpsgemeenschappen van veel geringer beteekenis waren dan elders, terwijl taloekdars (landheeren) in overwegende mate de bezitters van den grond waren. Toen de ambtenaren niettemin trachtten, met voorbijgang van de taloekdars de belasting via de dorpsbesturen te innen, namen de landheeren in 1857 in groot aantal deel aan den opstand die onder den naam Groote Muiterij in de geschiedenis bekend bleef.

Het stelsel van aanslag dat in 1855 voor Noordelijk Indië was ingevoerd, werd onmiddellijk na de annexatie ook voor Oudh van kracht verklaard.

Na de Muiterij, in 1858, werden bij proclamatie van Lord Canning alle gronden in Oudh geconfiskeerd, behalve de bezittingen van eenige taloekdars die zich loyaal getoond hadden. Deze maatregel werd te Londen afgekeurd, als een ernstige politieke fout. De gronden werden weer ter beschikking van taloekdars gesteld, waarbij waarborgen geëischt werden voor menschelijke behandeling van de boeren-pachters. Met de eerste opname werd toen in 1860 een begin gemaakt; zij was in 1878 voltooid. De aanslag gold voor een periode van 30 jaar.

Bij de Oudh Rent Act van 1868 werden de pachters beschermd door een verbod van opdrijving van de pachten tenzij een rechterlijke uitspraak daartoe zou machtigen.

Van den Pendsjaab werd een deel in 1846, een ander deel in 1849 geannexeerd. Overwegend was het aantal der grondbezitters wier landen zoo klein waren dat zij deze zelf moesten bebouwen, een verschijnsel dat tengevolge van de na de annexatie gevolgde politiek nog in beteekenis toenam.

De belasting was er steeds in product geheven. In 1847-'48 werd de grondbelasting voor het eerst geheven in geld. De aanslag was vastgesteld op een-derde van de waarde der bruto-opbrengst. Doordat de prijzen der producten inmiddels daalden, werd deze belasting een bron van ellende voor den boer. Na eenige jaren werd de eisch dan ook verminderd tot een-vierde, vervolgens tot een-zesde.

Eerst bij de Land Revenue Act van 1871 werd de aanslag gesteld op de helft van de pacht of de netto-opbrengst der gronden. Deze

bepaling werd nader bekrachtigd bij een Revenue Act van 1887. De aanslag was geldig voor een periode van 30 jaar.

Dank zij Lord Lawrence was reeds in 1868 een wet tot stand gekomen, bestemd om de boeren-pachters van den Pendsjaab tegen overmatige eischen van de landheeren te beschermen. Deze Tenant Act omschreef en regelde de positie der z.g. „occupancy tenants", de pachters met zeker beschikkingsrecht, en vrijwaarde hen van verhooging van de te betalen pachtsommen, tenzij zich bijzondere omstandigheden mochten voordoen. De wet gaf hun zelfs de bevoegdheid, de pacht aan anderen over te dragen.

De periode voor welke de aanslag van kracht zou zijn, werd in 1895 van 30 tot 20 jaar teruggebracht.

Gedurende de laatste tientallen jaren der vorige eeuw werd door de pachters ernstig geklaagd over de onzekerheid en het gebrek aan stabiliteit van wat zij den landheeren moesten opbrengen. Het *Punjab Administration Report* over 1898-'99 vermeldde zelfs, dat meer dan 2000 opzeggingen van de pacht aan boeren-pachters toegezonden waren, hetgeen er op wees dat de grondbezitters zich door verdrijving van de pachters die zich anders wellicht op een beschikkingsrecht zouden kunnen beroepen, op de spoedig aanstaande opname en vernieuwing van den aanslag voorbereidden.

Het lot van den boer en dat van den kleinen grondbezitter was hard, in den Pendsjaab. Van 1891 tot 1900 nam het aantal der laatsten af van 54 % tot 45 %, welk verschijnsel de regeering dermate verontrustte, dat in 1901 de Land Alienation Act tot stand kwam. Zij verbood duurzame vervreemding van gronden, behalve aan landbouwers; stond slechts enkele vormen van vervreemding aan niet-landbouwers, en dan nog slechts voor een periode van 20 jaar, toe, waarna de grond aan den oorspronkelijken bezitter terugkomen moest; maakte het voor nieuwe beschikkers onmogelijk den grond over te doen; verbood de verpanding van de oogsten voor meer dan een jaar vooruit; verbood den verkoop wegens executie van landbouwgronden.

Toen in 1817 het grondbezit van den laatsten pesjwa der Mahratta's, het grootste deel der huidige provincie Bombay, aan de

Compagnie kwam, trof deze daar een netwerk van bloeiende dorpsgemeenschappen aan. Het hoofd van zoo'n dorpsgemeenschap werd, onder het Mahratta-bewind, in de grondbelasting aangeslagen, en de landbouwers, die bezitters waren van de door hen bebouwde gronden, waren dan gezamenlijk zoowel als hoofdelijk voor betaling van het geëischte bedrag aansprakelijk. De aanslag bedroeg zeker deel van de netto-opbrengst der gronden, in product dan wel in geld.

De Compagnie verhoogde al onmiddellijk den aanslag en deze werd in een periode van zes jaar ongeveer verdubbeld. Mountstuart Elphinstone, die in 1819 gouverneur van Bombay was geworden, nadat hij een bekend geworden rapport had uitgebracht over de toestanden in de gebieden die op de pesjwa's veroverd waren, kwam tegen die roekelooze uitmergeling van den boer van den Dekkan in verzet en drong aan op in-stand-houding van de bestaande instellingen of, indien dit niet gaan zou, op een vereeniging van het dorps- en het Ryotwari-systeem, n.l. door elk veld afzonderlijk aan te slaan en dan de dorpsgemeenschap voor het geheele bedrag aansprakelijk te stellen. „Door opname zullen dan", schreef hij, „de rechten van den boer en het door hem te betalen bedrag worden vastgesteld, waarna de inning voor een zeker aantal jaren wordt toevertrouwd aan den patil" (het dorpshoofd).

Maar de Raad van Directeuren eischte invoering van het stelsel dat in Madras bestond, de Ryotwari Settlement. In 1825 werd er een begin mee gemaakt. De berekening van den aanslag deugde al evenmin als in zuidelijk Indië; een-derde van de bruto-opbrengst werd aan belasting opgeëischt. Den tot armoede vervallen boer werd nagenoeg al wat hij bezat ontnomen; de ellende nam hand over hand toe. Een groot deel der bevolking week uit naar zelfstandige Indische staten, in tal van districten werd niet meer dan een-derde der landbouwgronden bebouwd.

De regeering las de verderfelijkheid van het ingevoerde belastingstelsel aan de gevolgen ervan af en belastte een bestuursambtenaar, zekeren Mr. Goldsmid, en kapitein Wingate met een onderzoek. Zij brachten in 1836 rapport uit en stelden voor het stelsel van hoofdelijken aanslag te behouden, instede van de korte termijnen waarvoor de aanslagen tot dusver gegolden hadden

perioden van 30 jaar te stellen, en niet de geschatte productie, maar de uit bepaalde gegevens berekende waarde van elk veld als basis voor den aanslag te nemen. Er werden 9 klassen van gronden aangenomen, en voor het overige zou rekening gehouden moeten worden met den algemeenen welvaartstoestand der bevolking en „the past history of the District”. Was de aanslag voor een district vastgesteld, dan werd hij over de dorpen en de velden verdeeld.

Deze vage voorschriften maakten het stelsel zoo rekbaar, dat het een nieuwe bron van ellende voor de bevolking werd, — afgezien van de omstandigheid dat de dorpsgemeenschappen van den Dekkan eenvoudig verwaarloosd werden, hun reden van bestaan verloren en zich oplosten, terwijl het aloude recht der boeren om vrij over hun gronden te beschikken indien zij hun belasting geregeld betaalden, feitelijk niet langer erkend werd.

Toen Lord Canning, de gouverneur-generaal, in 1861 het denkbeeld van invoering van een permanenten aanslag ter sprake bracht, verklaarde de gouverneur der provincie, Sir Bartle Frere, zich daar-tegen. Maar hij veroordeelde tegelijk het stelsel dat geen tusschenpersoon kende tusschen de regeering en den armen boer, die daardoor den druk der belasting tenvolle te dragen kreeg. Hij noemde het een onrecht, dat de aanslag van den boer werd vastgesteld zonder dat deze daarin vooraf werd gekend.

In 1866 was de eerste termijn van 30 jaren afgeloopen en werd een begin gemaakt met herziening van de hooge aanslagen. De prijzen van ruwe katoen waren destijds hoog, in verband met den oorlog in Amerika, waardoor de uitvoer vandaar zoo goed als stopgezet was. Maar het moest duidelijk zijn, dat die prijzen eerlang weer zouden moeten dalen. Dit belette de belastingambtenaren niet, bij vaststelling van de aanslagen van die prijzen als duurzamen basis uit te gaan, ondanks waarschuwingen van mannen als Dadabhoi Naoridzji en anderen, die met de toestanden en den loop van zaken door en door bekend waren. Het onvermijdelijk gevolg was, dat de bevolking, instede van op adem te kunnen komen, tot de uiterste armoede verviel. In 1868-’69 had in Bombay een hongersnood plaats. In 1876-’77 herhaalde dit verschijnsel zich, nadat jarenlange ernstige schaarschte in 1875 aanleiding gegeven had

tot onlusten, waarbij winkels geplunderd, huizen vernield waren, enz.

Deze onlusten bewogen de regeering tot instelling van een commissie van onderzoek, van welke o.m. lid was zekere Mr. Auckland Colvin, die in een afzonderlijke nota berekende dat in een aantal districten de aanslagen 68 tot 199 % hooger waren dan 30 jaar tevoren. Van het laatste jaar van den ouden op het eerste van den nieuwen aanslag waren ze met 32 tot 48 % omhoog gesprongen. Door de commissie werd geconstateerd, dat de verhooging voor geheel de provincie gemiddeld 30 % had bedragen. Het spreekt vanzelf, dat de waarde van de oogsten in die 30-jarige periode lang niet met 30 % toegenomen was.

Maar de regeering bleef op dit punt werkeloos. De met de vaststelling van den aanslag belaste ambtenaren waren bevoegd om, als het oogenblik voor vernieuwing van den aanslag aangebroken was, die voor een taloeka of groep van dorpen te verhoogen met hoogstens 30 %, die voor een enkel dorp met 66 % en die voor een afzonderlijk veld met hoogstens 100 %. En die ambtenaren genoten de grootst denkbare vrijheid. Niet alleen werden de boeren zelf bij de vaststelling van den aanslag niet geraadpleegd of gewaarschuwd, maar zelfs was de beslissing van de Settlement Officers bij de Bombay Revenue Jurisdiction Act van 1876 onttrokken aan de jurisdictie van het High Court te Bombay en die van de Civil Courts, nadat het hooggerechtshof in 1873, na onderzoek van een klacht van een belastingbetaler over den aanslag, ten gunste van dezen uitspraak had gedaan. Zoo werd de positie der met opname en aanslag belaste ambtenaren practisch onaantastbaar gemaakt.

In 1879 drong Sir William Hunter, lid van den Uitvoerenden Raad des Onderkonings, aan op maatregelen ter bescherming van den boer tegen te hooge aanslagen en onbillijke verhoogingen: „De fundamenteele moeilijkheid bij pogingen om de boeren van den Dekkan verlichting te bezorgen is, dat de belastingaanslag der Regeering den bebouwer niet genoeg voedsel laat om zich en zijn gezin gedurende het geheele jaar te voeden". Het hielp alles niet. Wel gaf de regeering in dat jaar de Revenue Code, waarbij de erfelijke rechten van den bebouwer en het recht van verkoop van

zijn gronden erkend werden; maar de kern van het kwaad bleef onaangetast. En de Dekkan Agriculturists's Relief Act van hetzelfde jaar, die bedoeld was als een middel ter bescherming van den boer tegen den geldschieter, bestreed een door de regeering zelf opgeroepen euvel, maar liet de oorzaak ervan bestaan.

De toestand, met al zijn gevaren voor den boer, bleef zooals hij was. Bij bepaling van de intrinsieke waarde van een veld werd niet enkel rekening gehouden met een stijging van de prijzen der producten en uitbreiding van den aanplant, maar speelden vage schattingen omtrent waardevermeerdering die te danken was, of kon zijn aan door de regeering aangebrachte verbeteringen, — nieuwe wegen, nieuwe spoorlijnen, de „algemeene stijging van de welvaart des lands" — een groote rol. De invloed van maatregelen en verschijnselen als deze, die voor den boer persoonlijk tendeele van geen belang waren — dat door aanleg van een nieuwen weg of bouw van een spoorlijn de prijzen zijner producten omhoog zouden gaan was toch geen wet van Meden en Perzen! — was noch onder cijfers te brengen, noch te controleeren. En zoo werden aanslagen verhoogd, al bleven de prijzen stationnair of gingen ze zelfs achteruit.

Het stelsel van aanslag in de grondbelasting voor de provincie Bombay was zoo slecht en werkte in de practijk zoozeer ten nadeele van den boer, dat de in 1864 door den toenmaligen staatssecretaris, Sir Charles Wood, vastgestelde regel dat de aanslag onder geen omstandigheden de helft van de netto-opbrengst, dat is: van de bruto-productie verminderd met de productiekosten, zou mogen overtreffen, feitelijk doorloopend geschonden werd. Zij werd een wassen neus; in Madras werden de productiekosten op een veel te laag bedrag berekend, in Bombay werden ze zelfs in het geheel niet berekend.

Toen de tweede 30-jarige periode verstreken was en in 1896 een begin werd gemaakt met herziening van de aanslagen, werden deze voor geheel de provincie opnieuw met ongeveer 30 % verhoogd. Een paar jaar later brak de verschrikkelijkste hongersnood uit dien de geschiedenis van Britsch-Indië kent. Aanvankelijk stelden de belastingambtenaren zich op het standpunt dat van de boeren geëischt worden kon dat zij in normale jaren genoeg zouden sparen om in kwade jaren hun belastingpenningen te voldoen, en naar

het schijnt was zelfs het wachtwoord uitgegeven dat de belasting in elk geval geïnd worden moest [1]. Maar het werd meer en meer duidelijk, dat dit niet mogelijk was, dat de bevolking van het platteland niets meer bezat dat welvaart heeten kon; en de regeering greep in, eerst door uitvaardiging van een wet waarbij zij gemachtigd werd om het recht van overdracht van den grond ingeval van achterstalligheid in de betaling van belasting te ontzeggen (1901), in de beide volgende jaren door verlaging van de aanslagen, die omstreeks 1900 20 tot 33 % van de bruto-opbrengst bedroegen.

Bedoelde wet, de Bombay Land Revenue Act, was van den aanvang af een steen des aanstoots. Zij ontnam een recht dat steeds erkend en uitgeoefend, en in 1879 wettelijk gesanctionneerd was. Luide protesten weerklonken, ook in den wetgevenden raad van Bombay, welks niet-ambtelijke leden ter gelegenheid van de behandeling van het wetsvoorstel bij wijze van protest de zitting verlieten.

De Centrale Provinciën ontstonden in 1861 door plaatsing van eenige op verschillende tijdstippen verkregen gebieden onder één bestuur.

In 1818 werden door den radja van Nagpore twee gebieden, Sagor en Narbada, aan de Compagnie afgestaan. Zij werden geplaatst onder het bewind van den gouverneur der Noord-Westelijke Provinciën. De grond was er in het bezit van erfelijke landheeren, malgoezars, wien de boeren pacht betaalden en die op hun beurt in de belasting aangeslagen werden.

In 1821 werd een aanslag voor 5 jaar ingevoerd, welke bijna vijfmaal zoo hoog was als die onder de Mahratta-regeering. In 1825 werd de aanslag herzien en nog meer verhoogd. In 1836 werd een regeling getroffen voor een periode van 20 jaar — nadat Robert Merttins Bird in opdracht van de regeering een onderzoek had ingesteld en op een langen termijn had aangedrongen — die wel wat verlichting gaf, maar nog veel te hooge aanslagen bracht. Zij bleef tot 1861 van kracht.

---

1) Vaughan Nash: *The great famine*, blz. 89.

Toen in 1853 de laatste radja van Nagpore gestorven was, werd het gebied door Lord Dalhousie geannexeerd. In 1861 werd het met de andere gebieden vereenigd, nadat eenige pogingen ter oplossing van het vraagstuk der grondbelasting hetzelfde resultaat hadden opgeleverd dat ze overal in Indië hadden gehad: verarming van de landbouwende bevolking.

Het door kolonel Baird Smith na diens onderzoek naar den welvaartstoestand der bevolking met aandrang voorgestaan denkbeeld van invoering van een Permanent Settlement werd door de toenmalige regeering der Centrale Provinciën krachtig ondersteund. Het vraagstuk werd jarenlang overwogen, van alle zijden bezien, en intusschen werd met invoering van een nieuwe aanslagregeling een ernstig begin gemaakt. Daarbij werden de bezitsrechten der malgoezars erkend; zij konden hun goederen verkoopen of verpanden. De aanslag in de belasting zou de helft van de ontvangen pachtsommen niet te boven mogen gaan. De aanslag zou worden vastgesteld voor een periode van 30 jaar.

Het waren gezonde beginselen — op papier. Voor Bengalen, Oudh en den Pendsjaab waren maatregelen getroffen, bestemd om te voorkomen dat de landheeren te hooge pachten zouden eischen van hun boeren. Voor de Centrale Provinciën ontbrak een bepaling van die strekking. Niet de werkelijk door de boeren betaalde pachten werden als grondslag ter berekening van den aanslag aanvaard, maar een theoretisch geschatte pacht, die zonder uitzondering veel te hoog gesteld werd. Regel werd, dat de belastingambtenaren de netto-opbrengst der gronden berekenden door de productiekosten te stellen op een-derde van de bruto-productie, en te veronderstellen dat de pacht de helft van het resteerende, d.i. eveneens eenderde der bruto-productie, bedragen zou. Het gevolg was, dat de landheeren in de verschillende districten van 50 tot 79 % van wat door hen aan pacht ontvangen werd, aan belasting te betalen hadden.

Met het doel om, evenals in Bengalen en in Noordelijk Indië, de boeren-pachters tegen te groote inhaligheid van de malgoezars te beschermen, werd in 1883 een Tenancy Act voor de Centrale Provinciën van kracht verklaard. Deze wet maakte onderscheid tusschen „absolute occupancy tenants", d.w.z. pachters die een on-

beperkt recht van overdracht zouden hebben en wier pachten bij den aanslag voor een periode van 30 jaar werden vastgesteld; „occupancy tenants", die een door zekere voorwaarden beperkt recht van overdracht zouden bezitten en wier pachten door de met den aanslag belaste ambtenaren om de 10 jaar herzien zouden worden; en „ordinary tenants", wier recht van overdracht onderworpen zou zijn aan de goedkeuring van den landheer en wier pachten telkens voor niet langer dan 7 jaar zouden worden vastgesteld.

Uit deze bepalingen blijkt wel, dat de officieele erkenning van de volledige bezitsrechten der malgoezars niet van harte ging, en men veel liever de boeren direct zou hebben aangeslagen, evenals in Madras en Bombay. Vaststelling van de bedragen welke de boeren als pacht aan hun landheeren zouden hebben te betalen, beteekende een ernstige beperking van dat bezitsrecht, een schending van het beginsel der bepaling van de pacht bij vrije onderlinge concurrentie.

De te verwachten consequenties bleven niet uit. De malgoezar gevoelde zich ontslagen van alle verantwoordelijkheid ten aanzien van zijn boeren en verzette zich er niet tegen, als de pachten onmatig werden opgedreven. De Tenancy Act, die bestemd heette, de bevolking der Centrale Provinciën te beschermen, vermeerderde nog de moeilijkheden door welke het leven haar tenauwernood nog dragelijk was.

Toen de regeering der Centrale Provinciën in 1887 aan de Indische regeering voorstelde om, nu het aandeel der schatkist practisch de 50 % toch al ver overschreden had, dit aandeel wettelijk maar vast te stellen op 65 %, verklaarde de regeering, niet dan aarzelend haar toestemming daarvoor te geven, en dan alleen voor die districten waar de aanslag feitelijk reeds zooveel bedroeg; in andere zou hij 60 % mogen zijn.

Van de goede beginselen der regeling van 1863 gold nu nog slechts dat der 30-jarige periode voor welke elke aanslag van kracht was. Ook hieraan werd een eind gemaakt: de staatssecretaris Lord Hamilton bracht in 1895 dien termijn tot 20 jaar terug.

In Maart 1900 kon een Indisch lid van den Uitvoerenden Raad des Onderkonings, de Hon. Mr. B. K. Bose, constateeren, dat in

de Centrale Provinciën de aanslagen in de grondbelasting sinds 1863 gestegen waren met 20 tot 105 %.

En behalve deze hooge belasting werden locale opcenten geheven, in totaal 12½ % van de grondbelasting.

Houdt men nu voorts nog in het oog, dat het werk van opname en herziening van den aanslag, dat waarlijk niet eenvoudig was, overgelaten werd aan zeer weinig ontwikkelde en slecht-betaalde patwari's of dorpshoofden, die maar één ding zeker wisten, n.l. dat het bestuur verhooging van den aanslag allerverdienstelijkst vond, dan is begrijpelijk, dat tal van landheeren hun goederen trachtten te verkoopen zonder er koopers voor te kunnen vinden, en dan is duidelijk, dat de arme boer in 1897 en in 1900 ten prooi viel aan een verschrikkelijken hongersnood.

Hoe ver de rechten der belastingambtenaren wel reikten, kan o.a. daaruit blijken, dat zij bevoegd waren, een in gebreke gebleven landheer naar de gevangenis te zenden!

In 1898 kwam een aangevulde en verbeterde Tenancy Act voor de Centrale Provinciën tot stand. Zij beperkte het recht van verkoop en verpanding van de goederen der landheeren, en dat der „occupancy tenants" en der „ordinary tenants" om hun rechten over te dragen. De wet was vooral gericht tegen het toenemend euvel van invloed der geldschieters. Het eenige merkbare resultaat was een daling van de waarde van grondbezit.

Ten bate van de overzichtelijkheid van het hier gegeven exposé worde nog even in het kort aangegeven, welke dan de toestand in de verschillende deelen van Britsch-Indië omstreeks 1900 was [1]).

In *Bengalen* betaalden de landbouwers pachten aan de landheeren, terwijl de door de landheeren te storten bedragen aan grondbelasting voor het grootste deel der provincie reeds in 1793 was vastgesteld. De door landbouwers aan landheeren betaalde pachten bedroegen over het geheel niet meer dan een-vijfde of een-zesde van de bruto-opbrengst, en de bedragen aan grondbelasting welke het gouvernement ontving vormden niet meer dan 5 of 6 pct. van de bruto-opbrengst.

---

1) R. Tsj. Dutt: *Famines and Land Assessments in India*, pag. IX

In *Noordelijk Indië* betaalden de landbouwers eveneens pacht aan de landheeren, maar de door de landheeren aan grondbelasting te betalen bedragen waren niet permanent vastgesteld, doch werden op geregelde tijden herzien, meestal om de 30 jaar. Ongeveer de helft van de door de landheeren aan pacht ontvangen sommen werd als grondbelasting geëischt. De door landbouwers aan landheeren betaalde pachten vormden in het algemeen ongeveer een-vijfde van de bruto-opbrengst, terwijl de door het gouvernement aan belasting geïnde bedragen 8 tot 10 % van de bruto-opbrengst bedroegen.

In *Bombay* betaalde de landbouwer de grondbelasting als regel direct aan de regeering. De aanslag werd om de 30 jaar herzien. De aanslag werd vastgesteld op grond van de algemeene ligging der gronden, hun vruchtbaarheid, hun geschiedenis; maar nagelaten werd om den aanslag te bepalen op een bepaald deel van de opbrengst. De grondbelasting was te stellen op 20 tot 33 % van de bruto-opbrengst.

In *Madras* gold hetzelfde stelsel van directe betaling door de landbouwers aan de regeering, met uitzondering van eenige streken waar de belasting door landheeren betaald werd en permanent was vastgesteld. De aanslagen werden herhaaldelijk gedaan voor korter perioden dan 30 jaar. Het gouvernement eischte de helft van de netto-opbrengst, die berekend werd door van de waarde der bruto-opbrengst de veronderstelde productiekosten af te trekken. De aanslag mocht in geen geval een-derde of twee-vijfde der bruto-productie overtreffen. Gemiddeld was hetgeen het gouvernement eischte te stellen op 12 tot 20 % van de bruto-opbrengst van droge gronden en op 16 tot 31 % van de bruto-productie van geïrrigeerde gronden.

In de *Centrale Provinciën* betaalden de landbouwers pacht aan de landheeren, die op hun beurt grondbelasting betaalden aan het gouvernement. Maar de pachten werden niet vastgesteld door de landheeren en de landbouwers zelf bij onderlinge overeenkomst, doch door gouvernements-ambtenaren, ter gelegenheid van vernieuwing van den aanslag. De aanslag bedroeg 50 tot 60 % van de pacht, die maar al te vaak te hoog gesteld werd omdat daardoor mechanisch de grondbelasting mede steeg.

Van 1896 af werden verscheidene deelen van Britsch-Indië, in totaal ongeveer een-derde van geheel het land, door hongersnood geteisterd; het was een ellende die jårenlang duurde. Toen besloten in December 1900 eenige gewezen Indische ambtenaren te Londen, zich tot den staatssecretaris, Lord George F. Hamilton, te wenden met een memorandum waarin op milder maatregelen inzake aanslag en heffing van de grondbelasting aangedrongen worden zou.

Het stuk was gedateerd 20 December 1900, en werd onderteekend door elf oud-ambtenaren, die het in Indië alle tot hooge posities hadden gebracht. Men vindt er de namen onder van Sir Richard Garth, gewezen president van het hooggerechtshof te Calcutta, Romesj Tsj. Dutt, de meest bekende Indische econoom, lid van den wetgevenden raad van Bengalen, Mr. C. J. O' Donnell, voormalig districtsbestuurder in Bengalen, lid van het Lagerhuis, Sir William Wedderburn, gewezen algemeen secretaris van het gouvernement van Bengalen. Zij gaven den staatssecretaris de volgende denkbeelden in overweging.

1. Waar de grondbelasting door de boeren direct aan het gouvernement betaald werd, zooals in het grootste deel van Madras en Bombay, zou de aanslag de helft der waarde van de netto-opbrengst der gronden niet mogen overschrijden, en in het algemeen niet meer mogen bedragen dan een-vijfde van de bruto-productie, ook in die streken waar, in theorie, aangenomen werd dat de helft der netto-opbrengst ongeveer gelijk te stellen was aan een-derde van de bruto-opbrengst.

2. Waar de belasting door landheeren werd betaald, zou het beginsel der Saharanpore-regeling van 1855, waarbij de aanslag beperkt werd tot de helft van de aan pacht ontvangen bedragen, algemeen worden aanvaard.

3. Geen herziening van den aanslag in de grondbelasting zou in eenige provincie of in eenig deel van een provincie ondernomen worden binnen 30 jaar nadat de vorige aanslag plaats had gehad.

4. Indien een herziening van dien aard plaats hebben zou in een van die gedeelten van Indië waar de grondbelasting door de boeren direct aan het gouvernement betaald werd, zou de aanslag niet verhoogd mogen worden tenzij de gronden in waarde geste-

gen zouden zijn, tengevolge van de op gouvernementskosten aangebrachte verbeteringen in de irrigatiewerken of van een stijging van de prijzen der producten, waarbij het gemiddelde der prijzen gedurende de aan de herziening van den aanslag voorafgegane periode als grondslag voor de berekening aangenomen worden zou.

5. Voor elke provincie behoorde een grens te worden gesteld die bij heffing van locale opcenten op de grondbelasting niet overschreden zou mogen worden. De onderteekenaars beschouwden het percentage van 6½, dat in Bengalen aan opcenten geheven werd, als redelijk, en waren van oordeel dat het in geen geval meer dan 10 zou mogen zijn.

Dit stuk werd door den staatssecretaris ter behandeling aan den onderkoning gezonden, en het antwoord was een resolutie van 16 Januari 1902, in welke Lord Curzon, die het vraagstuk persoonlijk bestudeerd had, maar, jammer genoeg, bij de vorming van zijn oordeel uitsluitend steunde op de adviezen der provinciale regeeringen en verzuimde, woordvoerders van de publieke opinie gelegenheid te geven zich omtrent de questie uit te spreken, de volgende stellingen vastlegde:

1. Een Permanent Settlement, in Bengalen of elders, vormt geen bescherming tegen het uitbreken en de gevolgen van hongersnood.

2. In streken waar de Staat de grondbelasting van landheeren ontvangt, is matiging de kern van de politiek der Regeering, en de standaard van 50 % van de pachten wordt in de practijk vrijwel algemeen in acht genomen, terwijl er vaker in het voordan in het nadeel der landheeren van afgeweken wordt.

3. In die zelfde streken heeft de Regeering niet geaarzeld om door wetgeving tusschenbeide te komen ter bescherming van de pachters tegen onderdrukking van de zijde der landheeren.

4. In streken waar de Staat de grondbelasting direct van de boeren ontvangt zou vaststelling van den aanslag op een-vijfde van de bruto-opbrengst neerkomen op een ernstige vergrooting van de op de bevolking drukkende lasten.

5. De politiek van aanslagen voor lange termijnen wordt op telkens uitgebreider schaal toegepast, terwijl uitzonderingen op

dezen regel gerechtvaardigd worden door voorwaarden van locale ontwikkeling.

6. Vereenvoudiging en verlaging van de kosten der werkzaamheden in verband met herziening van de aanslagen en vermijding van de instrooming van een leger van ondergeschikte ambtenaren vormt een onderdeel van de wel-overwogen politiek der Regeering.

7. Het beginsel van vrijstelling van belasting voor verbeteringen is in het algemeen aanvaard, doch is vatbaar voor uitgebreider toepassing.

8. Aanslag op grond van verwachte toekomstige baten komt niet meer voor.

9. De locale belastingen zijn over het geheel, ofschoon vatbaar voor eenige verlaging, onmatig noch drukkend.

10. Te hooge aanslagen vormen niet, zooals beweerd wordt, een algemeene bron van armoede en schulden, en kunnen billijkheidshalve niet beschouwd worden als een oorzaak die medewerkt tot het doen ontstaan van hongersnood.

De Indische Regeering had voorts, zoo kondigde Lord Curzon verder in die resolutie aan, liberale beginselen als richtsnoer aanvaard en was, waar zulks noodzakelijk mocht blijken te zijn, bereid, nadere stappen te doen ter verzekering van:

11. geleidelijkheid bij de verhooging van aanslagen;

12. grooter elasticiteit bij de inning van de belasting, waarbij rekening gehouden zou worden met de uiteenloopende seizoenen en de levensomstandigheden der bevolking;

13. meer algemeene vermindering van de aanslagen ingeval van localen achteruitgang, waar verlichting van den druk niet op grond van de bepalingen inzake den aanslag zou kunnen worden geëischt.

Aldus de conclusie, tot welke Lord Curzon gekomen was.

Zij bleef niet onaangevochten. Tal van artikelen in dagbladen en periodieken getuigden van de levendige interesse die het vraagstuk in Indië vond. De voornaamste bestrijder van de regeeringsopvattingen was een der onderteekenaren van het memorandum, Mr. Romesj Tsjander Dutt, die in de te Allahabad verschijnende *Pioneer* een reeks beschouwingen aan die inzichten wijdde,

in *The Indian Review* (1903) een polemiek voerde met een Indisch journalist, Mr. S. M. Mitra, hoofdredacteur van de *Deccan Post* te Haiderabad, en in zijn boek over de *Economic History of India in the Victorian Age* een overzicht gaf van zijn bezwaren tegen des onderkonings stellingen.

Hij wees er uitvoerig op, dat Lord Curzon in diens toelichting op deze stellingen blijk gaf, het memorandum op sommige punten te hebben misverstaan, en niet bekend te zijn met de werkelijke toestanden en verhoudingen ten plattelande. Het maakt inderdaad een zonderlingen indruk, de Indische Regeering met klem te zien opkomen tegen het denkbeeld van invoering van een Permanent Settlement in andere deelen van Indië, — waar door de onderteekenaars niet om gevraagd was; en te moeten constateeren dat Lord Curzon met zijn bekende aarzellooze overhaasting met kracht verwierp wat hij voor een „bruto-opbrengst-standaard" aanzag, terwijl niet om vaststelling van een dergelijken standaard, maar om die van een maximum-grens gevraagd was. Naar de meening der onderteekenaars zou uitgesloten moeten zijn dat, als b.v. in Madras herhaaldelijk voorgekomen was, de helft der netto-opbrengst gelijkgesteld werd aan een-derde van de bruto-productie.

De resolutie van Lord Curzon is, zooals zooveel waarvoor deze enthousiaste, voortvarende, maar haast steeds oppervlakkige autocraat en reactionnair aansprakelijk was, een dreunende slag-in-de-lucht, — naast het doel dat hij wenschte, en ook meende, te treffen. Niemand ontkende de doeltreffendheid der in dit antwoord opgesomde beginselen en maatregelen — op papier. Maar bezwaren tegen de practische toepassing ervan waren niet te weerleggen door, zonder meer, naar die papieren maatregelen te verwijzen.

De resolutie van Lord Curzon liet, met veel vertoon van doordachte doortastendheid, de zaak precies zoo als deze er tevoren uitgezien had.

HOOFDSTUK III.

De gevolgen: geldschieters en hongersnooden.

In het voorgaande hoofdstuk werd een beknopt overzicht gegeven van de verschillende stelsels van aanslag in de grondbelasting die in de voornaamste gebieden van Britsch-Indië werden ingevoerd, en de beginselen door welke de regeering zich daarbij telkens liet leiden. Hier volgen thans eenige mededeelingen omtrent de resultaten der werking van die systemen, die, naar duidelijk zal zijn geworden, niet vóór alles bestemd waren, de welvaart der bevolking te doen stijgen.

Ten tijde toen de volkeren van Indië nog geregeerd werden door eigen vorsten, of door vorsten van vreemde origine die zich geheel aan land en volk hadden aangepast en in wezen Indiërs geworden waren, werd aan grondbelasting een vast deel van de bruto-productie der gronden opgebracht, een deel welks grootte derhalve wisselde met den omvang van den oogst. En bij de inning werd zorgvuldig rekening gehouden met tal van omstandigheden die op het lot van den boer invloed hadden, zoodat door dezen meestal belangrijk minder behoefde te worden afgestaan dan de aanslag van hem eischte. In tijden van oorlog werd het aandeel van den vorst vergroot; maar het bleef een deel van de bruto-opbrengst en werd in product opgebracht.

Waar de Compagnie zich van het bewind meester wist te maken werd dit aloude, inheemsche stelsel van belastingheffing van stonde af fundamenteel gewijzigd. Wel werd nog in verscheidene streken een deel van de bruto-opbrengst aan grondbelasting geëischt, maar dan in geld, niet langer in product. Het geld, als algemeen equivalent, is echter een verschijnsel dat onze moderne kapitalistische samenleving kenmerkt; de periode van het agrarisch communisme — en in deze fase van sociale ontwikkeling verkeerde Britsch-Indië destijds nog in overwegende mate — kent het niet in dien ontwikkelden vorm. De dorpsgemeenschap waardeerde haar bezittingen niet in geld, maar in uren of dagen arbeid. Zij kende goud en zilver slechts als kostbare metalen ter ver-

vaardiging van voorwerpen, ook van munten, die den rijkdom van den welvarende demonstreerden. De boer der dorpsgemeenschap spaarde; zijn rijkdom bestond in weeldevoorwerpen, niet in aandeelen in landbouw- of nijverheidsondernemingen of in staatspapieren.

Dit principieele onderscheid werd, toen de Compagnie de grondbelasting in geld ging eischen, glad over het hoofd gezien. En het gevolg was, dat een maat ontbrak ter bepaling van het bedrag aan geld dat de dorpsgemeenschap of de boer had op te brengen om een even groot aandeel af te staan als vroeger de vorst ontvangen had. Zoolang voor de Indische producten geen ontwikkelde markt en geen bepaalde marktprijs bestond, kwam de aanslag in de grondbelasting onvermijdelijk neer op een nogal luk-raak gissen, zonder scherp criterium en zonder waarborg tegen overvragen. En de Compagnie, welker administratie naar verhouding zeer veel kostbaarder was dan het vroegere eigen inheemsche bewind, toonde uit den aard der zaak een sterke neiging tot overvragen ......

Bij dit gevaar voor de belangen der bevolking voegde zich een ander, dat zich in den loop der jaren voortdurend sterker liet gelden. De regeermachine was centralistisch opgebouwd; het aantal leidende functies was gering, dat der uitvoerende ambtenaren zeer groot. Van deze laatsten werd in de eerste plaats stipte, willooze gehoorzaamheid geëischt; het gold allerminst als aanbeveling, indien zij blijk gaven, de gegeven opdrachten niet alleen te willen uitvoeren doch ook te overdenken en te beoordeelen. Zij hadden machines, en niets dan machines te zijn. En zij wáren machines. Onder de lagere ambtenaren, de Indische, was de deugd der zelfstandigheid zeldzaam. De Engelsche ambtenaren werden in hun vaderland voor den Indischen dienst geworven op een leeftijd waarop zij, in het beste geval, van het publieke leven nog niet meer dan een vagen indruk konden hebben, en kwamen in Indië temidden van gansch nieuwe sociale omstandigheden, zonder eenig oordeel des onderscheids en geneigd om te gelooven dat hetgeen zij er zagen, hoe vreemd het op het eerste gezicht ook schijnen mocht, nu eenmaal in de natuur der dingen lag en dan ook als volkomen natuurlijk aanvaard moest worden.

Dit verklaart het wonderlijke verschijnsel, dat mannen, die met de beste bedoelingen bezield, de Indiërs als plaatselijke uitvoerders van de bevelen van het centraal gezag bestuurden, bij de keuze en de toepassing van hun maatregelen vaak blijk gaven van een gevoellooze hardheid, welke in andere omstandigheden niet van hen te verwachten zou zijn geweest. Zij bleven meestal niet lang in een en hetzelfde ressort. Wat ze nu hier zagen, hadden ze gisteren ginds gezien en wisten ze morgen elders te zullen aantreffen. Zoo kweekte het bestuursstelsel zelf in den Britsch-Indischen ambtenaar de overtuiging dat alles was en ging zooals het zijn en gaan moest, en dat elke principieele verandering uit den booze zou zijn. En deze overtuiging werd te sterker naarmate het bestuursmechanisme meer gedetailleerd werd en de Engelsche bestuursambtenaar met schrijfwerk overladen.

Het leek noodig, dit voorop te stellen, omdat de Britsch-Indische Civil Service, evenals ons corps ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, terecht trotsch is op een mooie traditie van onkreukbare integriteit. Waar blaam is uit te deelen treffe deze niet de ambtenaren die er toe behoorden, maar het bestuursstelsel dat, ter functionneering, vooral op dit corps aangewezen was en het naar zijn eischen vormde en vervormde. Dit worde in het oog gehouden door wie mededeelingen leest omtrent de schrijnende en groeiende ellende aan welke de boer in Britsch-Indië in geheel de vorige eeuw ten prooi was, — onder de oogen der Engelsche ambtenaren, wier taak toch ook de zorg voor het welzijn der plattelandsbevolking omvatte.

Ter illustreering van de onzegbare hardheid van het stelsel volgen hier thans eenige staatjes, welker aantal gemakkelijk te ver-tien-, te ver-honderd-voudigen zou zijn. Ze zijn bovendien van beteekenis ter verklaring van de verbittering, die tenslotte in de nationalistische beweging tot georganiseerde uiting kwam.

In hoe geringe mate wel-overwogen beginselen daarbij in het spel waren, kan b.v. daaruit blijken, dat in Bengalen een soort Iersche wetgeving werd ingevoerd ter bescherming van de pachters tegen de zemindars, terwijl in de Centrale Provinciën de door de pachters aan de landheeren verschuldigde sommen door de amb-

tenaren verhoogd werden, eveneens op grond van een pachtwet — zelfs vaak ondanks protesten van de landheeren, die bevreesd werden voor hun persoonlijke veiligheid — en enkel omdat de helft van die pachtsommen het aandeel der regeering uitmaakte.

Wat, niet op papier, maar in de werkelijkheid, van den Indischen boer geëischt werd was over het geheel zelfs in jaren van goeden oogst een hoog bedrag. Maar al ware dit niet het geval, — het moet duidelijk zijn dat een in uiterst eenvoudige, laat staan een in armoedige levensomstandigheden verkeerende boer, die van den eenen oogst op den anderen leeft, niet maar jaar op jaar in staat is, telkens weer dezelfde som aan belasting op te brengen. Herhaaldelijk werd er door plaatselijke bestuurders op gewezen, dat ook een geringe aanslag in jaren van slechten oogst haast zonder uitzondering een te zwaren druk vormde op den rayat, die tot schulden verviel of zich genoodzaakt zag, stuk voor stuk zijn vee en zijn huisraad te verkoopen om geld in handen te krijgen ter betaling van de belasting.

Onder de belastingambtenaren heerschte vrij algemeen de opvatting, dat de boer in kwade jaren zeer wel in staat zou zijn, de belasting te voldoen, als hij in jaren met goede oogsten en goede prijzen maar sparen wilde; het was de vanzelf-sprekende consequentie van de fictie der gematigdheid van den aanslag. Dat hij, desgewenscht, sparen kòn, stond bij hen vast. En zoo werd herhaaldelijk en in elk deel van Indië waargenomen dat, indien in een hongersnoodjaar uitstel van betaling van de belasting of voldoening van slechts een deel van het verschuldigde bedrag was toegestaan, de achterstand in de onmiddellijk volgende jaren onder pressie ingehaald werd. En de gevolgen bleven niet uit!

In 1893 schreef een lid van den Bombay Council, zekere Mr. G. Rogers, een hoog geplaatst ambtenaar, aan den onderstaatssecretaris voor Indië, dat in de elf-jarige periode van 1879-'80 tot 1889-'90 in de provincie Madras ter inning van de grondbelasting in het openbaar gronden tot een gezamenlijke oppervlakte van 1.963.364 acres, bebouwd door 840.713 boeren, die alle hun gezinnen hadden, waren verkocht, behalve nog ploegvee, huisraad, bedden enz., waarvoor een bedrag van Rs. 2.965.081 ontvangen werd. Van die 1.963.364 acres moesten 1.174.143 acres, d.i. 60 %, bij gebrek

aan koopers door het gouvernement zelf aangekocht worden. Zoo werd ongeveer een-achtste deel der geheele landbouwende bevolking van Madras van grond en huis verdreven in iets meer dan een-tiende van een eeuw. Het is de moeite waard ,te vermelden dat met deze verkoopingen een aanvang gemaakt werd nadat in 1877-'78 een der verschrikkelijkste hongersnooden der laatste eeuw in de provincie Madras drie millioen menschenlevens had geëischt.

Deze cijfers vormen tegelijk een sprekende illustratie van de bewering van tal van Engelsche schrijvers: dat de grond in Indië, dank zij het Britsche bewind, waardoor veiligheid van persoon en goed gewaarborgd werd, sterk in waarde steeg. De waarheid is, dat tengevolge van den gedwongen overgang van de productenhuishouding naar de geldhuishouding de grond waarde, in modern-Westerschen zin, kréég; hij was vóórdien ànders gewaardeerd, en had in de oogen der Engelschen toen géén waarde. Hij had toen een àndere waarde, en naarmate de grond verhandelbaar werd, wijzigde deze waarde zich in die welke naar alledaagsch-Westersch besef de eenig-denkbare en mogelijke waarde is. Het resultaat der publieke verkoopingen van landbouwgronden in de provincie Madras toont, wat die nieuwe, aan het Britsche bewind te danken, waarde te beteekenen had!

In het vorige hoofdstuk werden percentages van verhoogingen van den aanslag in de Centrale Provinciën ter gelegenheid van de vernieuwing van den aanslag in 1896 genoemd: 20 tot 105. In het 20-tal jaren dat verloopen was, was de bevolking dezer betrekkelijk dun bevolkte provincie niet, als die elders, met 10 à 12 % toegenomen, het zielental was zelfs niet stationnair gebleven, doch met ongeveer 1 millioen afgenomen.

Een commissie, door de regeering ingesteld naar aanleiding van onlusten die in 1875 in een deel der provincie Bombay hadden plaats gehad, kwam, na een nauwgezet onderzoek, tot de conclusie, dat de verhoogingen van de aanslagen „overmatig" geweest waren en, in verband met de omstandigheden waarin de boeren leefden, „ruinous". De *Pioneer*, destijds het meest-bekende der conservatieve bladen in Indië, schreef naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek:

„Gekweld door de opname voor den aanslag, die geweldig

verhoogd werd, de slaaf geworden van zijn particulieren schuldeischer, voor den rechter geroepen alleen om zich nog meer lasten opgedragen te zien, zonder zelfs den uitweg van de vlucht die hem in vroeger tijden openstond, aanvaardde de boer van den Dekkan gedurende een-derde van een eeuw, met karakteristiek geduld en zwijgend, het juk van het Britsche wanbestuur. Dertig jaar lang is hij, naar thans blijkt, de schande en de zorg van zijn meesters geweest .... De paleizen van Dapooree en Ganesjkind (verblijven van den gouverneur van Bombay. K.) zijn dertig jaar lang overladen met kostbaarheden; terwijl de boer die ze opbracht, onderging en in gedwongen en ruineuse ledigheid zijn dagen sleet in de gevangenis te Poona; of aan de poorten dier paleizen op zijn gronden, welker vruchten eens de zijne geweest waren, het bittere brood der slavernij at". En verder: „Rechterlijke vonnissen vlogen als pijlen in het dichtst der bevolking en velden de sterksten en de meest notabelen. Stupiditeit, verblinding, onverschilligheid, inhaligheid, — in één woord: ongeschiktheid in duizenderlei vormen — lieten zich gelden, als de harpijen der legende, en ontnamen den boer zijn brood en alles waar zijn bestaan afhankelijk van was".

„Hoe moet", riep Sir George Wingate, een hoog ambtenaar in Bombay, naar aanleiding van die onlusten van 1875 uit, „hoe moet de staat van zaken wel geworden zijn, dat landbouwers, wier geduld en onderworpenheid spreekwoordelijk zijn, die altijd in meer of minder ernstige mate slachtoffer waren van misbruiken en onbillijkheden, ertoe gebracht konden worden, het hun aangedane onrecht te willen herstellen door moord, ondanks den smadelijken dood die hen-zelf daardoor wachtte. Hoe moet hun rechtsgevoel gekrenkt zijn. Hoe moet alle hoop op redres door de wet of door de Regeering hun ontnomen zijn, alvorens deze geduldige en vredelievende lieden de wanhoop zoo nabij konden komen, dat zij tot deze dingen in staat waren".

In Bombay, Madras en de Centrale Provinciën had de bevolking doorloopend het zwaarst te lijden van de resultaten der daar gevolgde methoden van opname en aanslag in de grondbelasting. Maar, ofschoon in wat minder ernstige mate, was de toestand overal elders in Britsch gebied in Indië dezelfde. Haast

overal was de belastingdruk onmatig. In 1882 werd door Lord Cromer het inkomen uit den landbouw per hoofd der totale bevolking berekend op Rs. 18 per jaar. William Digby, een oud-ambtenaar van den Civil Service, kwam in 1901 tot Rs. 17 per jaar.[1]).

Het inkomen uit alle bronnen werd door eerstgenoemde in 1882 gesteld op Rs. 27 per hoofd per jaar, door Lord Curzon in 1900 op Rs. 30, door J. D. Rees[2]) in 1907 op Rs. 30 per hoofd per jaar.[3]) In Engeland was in 1900 het gemiddelde inkomen per hoofd der bevolking £ 42, d.i. Rs. 630 per jaar. De belastingdruk was in Engeland gemiddeld 8 d. per pond sterling, in Indië 2 sh. 4 d., d.i. 28 d. per pond sterling, d.i. ongeveer $11^2/_3$ cent per gulden.

Tweëerlei kenmerkende verschijnselen, van welke het een zich doorloopend en in stijgende mate, het andere zich herhaaldelijk en met stijgende frequentie gedurende de vorige eeuw in Britsch-Indië liet waarnemen, waren aan deze verarming van de plattelandsbevolking te wijten: de positie van den geldschieter en de hongersnooden. Elk dezer verschijnselen eischt hier een nadere bespreking.

1) Door Digby werd het totale inkomen der bevolking van Br.-Indië berekend op minder dan 1 penny per hoofd per dag. Door dezen schrijver werd de volgende staat van het inkomen van elk der provinciën in 1900 uit gegevens van officieele publicaties samengesteld:

	£	s	d	of in gulden
Bengalen	1	1	8	13.—
Madras	0	15	5	9,25
Bombay	1	6	2	15,70
N. W. Provinciën en Oudh	1	7	10	16,70
Pendsjaab	0	16	5	9,85
Centrale Provinciën	1	3	0	13,80
Burma	1	13	2	19,90
Assam	1	15	8	21.40

2) Digby: *Prosperous British India, a revelation,* blz. 535 e.v.

3) J.D. Rees: *The real India,* blz. 293.

Wat eerstgenoemd verschijnsel betreft — hieromtrent zijn onder de Engelschen opvattingen gaan heerschen, die haar ontstaan danken aan een verwarring van oorzaak en gevolg; zij wijken overigens niet af van die welke in ons Nederlandsch parlement met kracht en klem verdedigd werden toen, in 1866, minister Fransen van de Putte zijn kultuurwet had ingediend, en die Mr. N. G. Pierson aanleiding gaven tot eenige bladzijden scherpe, doch overigens niet juist gebleken, critiek [1]). Het betrof de toekenning, aan den Javaan, van het recht op individueelen grondeigendom. De argelooze inlander zou een prooi worden van den in listen doorkneden Arabier of Chinees en dezen zijn gronden verkoopen of verpanden om aan geld te komen. De geleerde schrijver wees er op, dat, toen in 1865 in den Wetgevenden Raad van Bombay een voorstel besproken werd om den boer rechten te geven op zijn gronden die in de practijk de beteekenis van eigendomsrechten zouden hebben, niemand het bezwaar aanvoerde dat een jaar later de gemoedsrust onzer Nederlandsche Kamerleden zoo hevig verstoren zou.

Maar al liet men de door onze Nederlandsche volksvertegenwoordigers aangevoerde bezwaren destijds in den Wetgevenden Raad van Bombay nog niet gelden, later werd het aantal dergenen die ze onderschreven, van jaar tot jaar grooter. En het waren niet enkel conservatieven onder de economen en politici van Britsch-Indië, die in toekenning van eigendomsrechten op den grond een ernstig gevaar voor den boer gingen ontdekken. Vaughan Nash veroordeelde den maatregel en eischte voor Bombay een wet als voor den Pendsjaab van kracht was, waar vervreemding van landbouwgronden slechts onder zekere voorwaarden en voor een bepaalden termijn werd toegestaan [2]). Dutt en andere kopstukken onder de nationalistische politici dachten er precies zoo over. Sir Henry Cotton erkende het bezwaar, maar zocht het remedie niet in toepassing van de pachttheorie, met staatseigendom van allen grond — „Staat" was hem een andere naam voor „een klei-

1) Mr N. G. Pierson: *Economische geschriften* III, „Nog iets over de landrente in Bombay," blz. 426. e. v.

2) Vaughan Nash: *The great famine and its causes*, blz. 232 en 233.

ne minderheid van vreemdelingen, die bijna een-derde van de inkomsten uit grondbelasting besteden voor salarieering van hun eigen dienaren en voor het overige noch in Indië hun eigenlijk tehuis hebben, noch van het lot des lands afhankelijk zijn" — doch in algemeen herstel van het aloude elastische stelsel waarin tusschen regeering en boer zich de landheer bevond, die eventueele slagen opving en voor zijn pachters zorgde [1]).

Het bezwaar vond zijn oorsprong in het verschijnsel dat de boer, wien individueele bezitsrechten op de door hem bebouwde gronden geschonken werden, deze gronden gaandeweg kwijt raakte doordat hij ze eerst verpandde, later verkocht. Zijn eigendom ging over op den geldschieter. Het eigendomsrecht bleek den weg te banen naar onteigening en pauperiseering.

De gedachtengang lag, voor wie het verschijnsel waarnam en betreurde, voor de hand. En wie zoo redeneerde kwam vanzelf tot een veroordeeling van geheel de functie van den geldschieter, die den boer diens gronden ontfutselde en hem in een toestand bracht welke van slavernij feitelijk slechts in naam verschilde. Geldschieter en woekeraar werden synoniemen; tusschen beide begrippen werd geenerlei onderscheid gemaakt, geheel het beroep werd uit den grond van het hart vervloekt. En toen men eenmaal zoover was, kon het niet zoo moeilijk vallen, de aandacht geheel af te leiden van het vraagstuk van den druk der grondbelasting en het volle gewicht der verantwoordelijkheid voor de miserabele levensomstandigheden van den Indischen boer te laden op het professioneele onmensch: den geldschieter.

Hiermee maakte men zich, als gezegd, schuldig aan een verwarring van oorzaak en gevolg.

Welke was, oorspronkelijk, de functie van den geldschieter?

Men denke zich een maatschappij van haast uitsluitend landbouwers, die verkeert in de periode van overgang van productenhuishouding naar geldhuishouding. Het geld, in zijn functie van algemeen equivalent, is er schaarsch; die functie zelf is nieuw en moet, ofschoon de practijk van het dagelijksch maatschappelijk

---

1) Henry Cotton: *New India or India in transition*, blz. 86 en 87.

leven haar noodzakelijkheid afdoende demonstreert, nog algemeene erkenning vinden. Zij vindt, onder den dwang dier noodzakelijkheid, belichaming in den persoon van den geldschieter. Bij hem vinden de leden dezer samenleving, die nog weinig geld bezit en zich toch in toenemende mate van geld bedienen moet, hulp van groote waarde. Hij leent hun geld tegen een vergoeding welke in verband met zijn verlieskansen, matig is; en neemt dàarvoor een onderpand, in den vorm van een tevelde staanden oogst of in dien van den grond zelf. Dank zij deze hulp is het den boeren mogelijk om ook in tijden van oogstmislukking het jaar door te komen zonder tot hongerlijden gedoemd te zijn.

Zoo is de functie van den geldschieter van-huis-uit nuttig en onmisbaar. Hij is de dorpsbankier, steun en toevlucht voor de landbouwers, die natuurlijk ook geld noodig hebben in die maanden van het jaar waarin hun oogst nog tevelde staat en zij dezen nog niet kunnen verkoopen. Vroeger, toen de productenhuishouding nog levenskrachtig was, leende deze dorpsbankier graan, thans leent hij geld. Principieel werden zijn functie en zijn positie hierdoor niet gewijzigd; en het algemeene besef zijner onmisbaarheid openbaart zich in een even algemeene waardeering voor zijn hulp en in eerbied voor de nuttigheid van zijn werkkring.

Dat zijn positie zich echter gaandeweg wel degelijk wijzigde en hij van eerzaam geldschieter woekeraar werd, althans woekeraar worden kon, was niet zijn schuld, maar was te wijten aan de omstandigheden. In Europa voltrok dit proces zich onder invloed van een ontwikkeling der maatschappelijke productietechniek, door welke den keuterboer het bestaan van jaar tot jaar moeilijker gemaakt werd, en die hem, absoluut zoowel als relatief, in ernstige mate deed verarmen. De geldschieter, eertijds al evenzeer van de gemeenschap afhankelijk als zij van hem, kreeg, dank zij zijn geldbezit, een economisch overheerschende positie, en werd de meester van den armen boer. Zijn macht nam toe, als de natuurlijkste zaak ter wereld, naarmate het aantal der landbouwers die tegenover hem in gebreke bleven, grooter werd. Het was een positie die tot misbruik als uitlokte; en na Thomas van Aquino stonden herhaaldelijk nog tal van moralisten op om dit verschijnsel eener niet te keeren ontwikkeling met kracht van hevige woorden te vervloe-

ken. Maar een feit is, dat de boeren die dezen loop van zaken als de slachtoffers ervan ondergingen, zich nooit en nergens algemeen zoo vijandig tegenover de geldschieters keerden als verwacht had kunnen worden, — een merkwaardig en teekenend verschijnsel, dat vrij algemeen verklaard wordt uit gebrek aan ontwikkeling en inzicht, uit zekere neiging tot lijdzaamheid en onderworpenheid, maar er veeleer op wijst dat de eenvoudige boer voor de natuurnoodwendigheid van den zich over zijn hoofd heen voltrekkenden socialen groei genoeg intuïtief besef had om niet den geldschieter, althans niet uitsluitend of in de eerste plaats den geldschieter, voor zijn misère aansprakelijk te stellen. De geldschieter bleef onmisbaar, ook al toonde hij meer dan eenmaal neiging om zijn overheerschende positie te misbruiken.

In alle landen van Europa was, in de latere Middeleeuwen, het verschijnsel van de groeiende economische overheersching van den geldschieter-woekeraar het onafwendbare gevolg van het uitzetten van immanente en den groei van nieuwe, spontane sociale krachten. Het was een uit een oogpunt van sociale ontwikkeling onvermijdelijk zoowel als onmisbaar proces, dat bestemd was, den verderen groei te stimuleeren.

Waar nu schrijvers als b.v. Theodore Morison [1]), die zich de verdediging van geheel de politiek der Britsch-Indische regeering tot taak stelde, met verwijzing naar de economische geschiedenis onzer Middeleeuwen betoogen dat de geldschieter-woekeraar in alle landen van Europa te gelegenertijd zijn bedrijf uitoefende en zijn overwegende positie op het platteland van Britsch-Indië, gedurende geheel de tweede helft der vorige eeuw, als een volstrekt normaal verschijnsel moet worden beschouwd, daar hebben ze, op het eerste gezicht, schoon gelijk. Doch daar zien ze voorbij, dat de wijziging in de functie en de positie van den Indischen geldschieter niet, als die van den collega in Europa, plaats greep onder invloed van de noodzakelijkheid en onafwendbaarheid van een ontwikkeling der techniek van het maatschappelijk voortbrengingsproces van-binnen-uit, — doch enkel en alleen doordat de boer verarmde en de geldschieter dientengevolge vat op hem kreeg. De

1). Theodore Morison: *The economic transition in India*, blz. 70 e.v.

techniek van den landbouw in Britsch-Indië is er in den loop der negentiende eeuw juist op achteruitgegaan. Zijn veestapel nam af, zijn gronden werden van jaar tot jaar slechter bewerkt, minder bemest. En van vorming van grooter grondbezit — in Europa de voorwaarde tot verhooging van de productie — viel geen spoor te bekennen. De boer werd niet, als in Europa, arbeider in loondienst op de gronden van den kapitalist-landheer, en vond ook niet in voldoende mate uitweg naar de nijverheid in de stad, maar verviel tot armoede, zonder meer. De schulden gingen vaak, als een erfstuk, van vader op zoon over.

De Britsch-Indische geldschieter-woekeraar is het product, niet van een natuurlijken, maar van een geforceerden overgang van producten- naar geldhuishouding. Hij heeft de kansen die het leven hem biedt te danken aan, in de eerste plaats, de hooge grondbelasting. Dat de boer in schulden verzonken is, is „in overwegende mate een verschijnsel van de laatste halve eeuw", zoo leest men in *The Imperial Gazetteer* [1]), waar dit overigens toegeschreven wordt aan de waardestijging van den grond, die verhandelbaar werd. Dat de regeering de hoofdoorzaak: den veel te zwaren druk der belastingen, ontdekken en toegeven zou, was trouwens uitgesloten. „De rol die de Britsche wetgeving en de civiele rechtbanken in deze tragedie van verwoesting hebben gespeeld, is in een enkel woord te karakteriseeren", schrijft Vaughan Nash. „Wij hebben van den geldschieter, eenmaal de dienaar van het dorp, den meester van het dorp gemaakt; wij hebben hem van een nuttig lid der samenleving vervormd tot een bloedzuiger; en wij hebben ons gedragen als Shylock's vriend telkens als hij voor de rechtbank kwam om zijn eisch door te zetten" [2]).

„Er is", zoo lezen wij bij denzelfden schrijver, „een Indische Staat in Kathiawar, niet ver van waar ik dit schrijf, en in dien Staat werd in 1882 het beginsel van den vasten aanslag aanvaard, en de bevolking kreeg vergunning haar gronden te vervreemden. In 1897 onderzocht een ambtenaar van dien Staat, naar hij mij later mededeelde, den economischen toestand van het district dat hij sinds

---

1). *The Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire*, Vol. III.
2). Vaughan Nash: *The great famine*, blz. 226.

vijftien jaar door en door kende, en dat tevoren vrijwel onafhankelijk van den geldschieter geweest was, en hij ontdekte, dat in den loop van die vijftien jaar de boeren in schulden geraakt waren tot een bedrag, waarvan de jaarlijksche rente 300.000 roepies bedroeg" [1]). In Boven-Burma, waar de geldschieter onder inheemsch bewind onbekend was geweest, kwam na de annexatie een stroom van lieden binnen, die er hun beroep van maakten.

Het eigendomsrecht op den grond zou den boer niet in verleiding brengen dezen te verkoopen, indien de harde noodzaak hem er niet toe dreef. De Indische boer is aan zijn „Scholle" gehecht als die van Frankrijk, of Rusland, of Ierland, en zal er blijven wonen ook al verdient hij juist genoeg om een uiterst poover bestaan te rekken en al is hij onder schulden begraven. En niet in maatregelen tot bemoeilijken en belemmeren van verkoop van den grond, maar in verlaging van de grondbelasting had de Britsch-Indische regeering het aangewezen middel tot hulp aan den boer kunnen vinden.

Zij besloot — veel te laat, en toen het kwaad reeds allerwege ingevreten was — goedkoop landbouwcrediet beschikbaar te stellen. De boer bleek, in een overwegend aantal gevallen, de hulp van den geldschieter te verkiezen; diens lankmoedigheid en meegaandheid waren per slot van rekening het grootst.

De coöperatieve credietvereenigingen zullen, tenminste als steun voor den boer op groote schaal, haar levensvatbaarheid nog moeten toonen. Overigens is in het oog te houden, dat, nu de zaken staan zooals ze staan, redding niet langer in de eerste plaats te zoeken is in de richting van bestendiging van den toestand dat het landbouwbedrijf haast geheel door tientallen millioenen keuterboertjes ter hand genomen wordt, maar in die van stimuleering van de vorming van grooter grondbezit, als voorwaarde tot zoodanige verbetering van de voortbrengingstechniek als geheel Britsch-Indië thans vóór alles behoeft.

Een ander verschijnsel, dat, behalve aan de vernietiging van de inheemsche nijverheid, vooral aan den te zwaren belastingdruk geweten worden moest, was de sterke toeneming van hongersnooden, in aantal zoowel als in intensiteit.

1). Vaughan Nash: *The great famine*, blz. 92.

Romesj Tsj. Dutt geeft het volgende lijstje van de meest ernstige hongersnooden sinds 1770:

1770 :	hongersnood	in	Bengalen;
1783 :	,,	,,	Madras;
1784 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1792 :	,,	,,	Bombay en Madras;
1803 :	,,	,,	Bombay;
1804 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1807 :	,,	,,	Madras;
1813 :	,,	,,	Bombay;
1823 :	,,	,,	Madras;
1833 :	,,	,,	Madras;
1837 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1854 :	,,	,,	Madras en gedeelten van Haiderabad;
1860 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1866 :	,,	,,	Orissa en Madras;
1869 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1874 :	,,	,,	Bihar;
1877 :	,,	,,	Madras;
1878 :	,,	,,	Noordelijk Indië;
1889 :	,,	,,	Madras;
1892 :	,,	,,	Madras, Bengalen, Burma en Ajmar;
1897 :	,,	,,	Noordelijk Indië, Bengalen, Burma, Madras en Bombay;
1900 :	,,	,,	den Pendsjaab, Razjpoetana, Centrale Provinciën en Bombay.

Na 1900 nam het verschijnsel in beteekenis af. In 1902 kwam een hongersnood voor in het district Goezjrat der provincie Bombay, in 1906-'07 in het district Darbhanga van Bengalen, in 1907 in de Vereenigde Provinciën.

Dit lijstje van Dutt is kort, vergeleken bij de opgaven van andere schrijvers, b.v. Loveday en Digby. Ook in andere jaren kwamen in tal van streken ernstige schaarschte en hongersnood voor. Met

bovenstaande opsomming moge echter worden volstaan; zij is al welsprekend genoeg!

Digby geeft in zijn boek het volgende overzichtelijk staatje:

	1729	1770	1781	1783	1790	1791	1799	1802	1803	1805	1812	1823	1832	1837	1854	1860	1865	1868	1873	1877	1885	1889	1890	1891	1897	1900
Bengalen		H															H		H		H			H	H	
Behar		H															H		H			H			H	
Orissa																	H					H				
Oudh				H																H			H		H	
N. W. Provinciën				H					H		H			H		H		H	H	H			H		H	
Pendsjaab				H														H							H	H
Centrale Prov.																		H							H	H
Centraal Indië				H														H							H	H
Razjpoetana											H							H							H	H
Sind																										H
Goezjrat						H		H	H																	H
Bombay						H		H			H							H		H				H	H	H
Berar																									H	H
Haiderabad						H		H					H		H					H					H	H
Madras	H		H		H		H			H		H	H		H		H			H	H	H			H	
Mysore																				H						
Burma																								H	H	
Geteisterde provinciën	1	2	1	4	1	3	1	3	2	1	3	1	2	1	2	1	4	6	3	6	2	3	2	3	13	9

Behalve het aantal der hongersnooden zelf nam de sterfte als onmiddellijk gevolg ervan in schrikbarende mate toe. Gedurende elk der kwartalen der vorige eeuw was het aantal hongersnooden en dat der omgekomenen blijkens een andere overzichtelijke opgave die in Digby's boek te vinden is [1]):

van 1800-1825 : 5 hongersnooden met ongeveer 1.000.000 dooden;
„ 1825-1850 : 2 hongersnooden met ongeveer 500.000 dooden;
„ 1850-1875 : 6 hongersnooden met ongeveer 5.000.000 dooden;
„ 1875-1900 : 18 hongersnooden met ongeveer 26.000.000 dooden.

1). W. Digby: *Prosperous British India,* blz. 131.

De getallen voor de beide laatste kwartalen zijn zoo reusachtig, dat een hulpmiddel noodig is om er de ontzaglijke beteekenis van te leeren beseffen. Van 1 Januari 1889 tot 30 September 1901 stierven in Britsch-Indië van honger 12.670.000 onderdanen der Engelsche Kroon, d.i. gemiddeld *2 per minuut, 120 per uur, 2.880 per dag.*

Door officieele kringen in Britsch-Indië werd met een verbluffend gemak, dat zekere verlegenheid verried, een verklaring voor dit onrustbarende verschijnsel aanvaard, die een gemeenplaats werd in den mond van den Indischen bureaucraat: hongersnooden, heette het, waren te wijten aan droogte, en aan de toeneming van het zielental der bevolking. Een hongersnood heeft, zoo werd beweerd, de uitwerking die vroeger oorlogen hadden: een teveel aan bevolking wordt erdoor weggenomen. En nog zijn er velen, die deze calamiteit beschouwen als een veiligheidsklep tegen overbevolking.

Nu heeft overbevolking slechts in bepaalde perioden der geschiedenis een rol gespeeld als mede-oorzaak van het uitbreken van oorlogen. En in de vorige eeuw was zij als zoodanig stellig van ondergeschikte beteekenis. Welke waarde dan aan die ambtelijke verklaring van het hongersnood-verschijnsel in Britsch-Indië gehecht worden moet, kan blijken bij simpele vergelijking van een paar getallen: van 1793 tot 1900, dus in 107 jaar, sneuvelden, naar schatting, in alle oorlogen ter wereld ongeveer 5.000.000 lieden; maar van 1875 tot 1900, dus in 25 jaar, stierven in Britsch-Indië van puren honger 26.000.000 menschen, d.i. meer dan vijfmaal zooveel. Als veiligheidsklep, zou men geneigd zijn te zeggen, werkten de Indische hongersnooden dan klaarblijkelijk àl te doeltreffend!...

Het is noodzakelijk, hier beide verklaringen der Indische bureaucratie nader te bezien; de ware oorzaak zal dan vanzelf duidelijk worden.

Sir John Strachey houdt in zijn boek een korte verhandeling over de afhankelijkheid der bevolking van Indië van den regenval, en verzekert, dat „de voorkoming van hongersnood, de meest vernietigende van alle vormen van ellende, de krachten van elke (Indische) regeering te boven gaat" [1]). Wel zijn de gevolgen te

1). Strachey, *India*, blz. 211.

verzachten door verbetering van verkeers- en transportwegen en door de productiviteit van den grond te verhoogen.

In deel III van de *Imperial Gazetteer of India*, een zeer overzichtelijk verzamelwerk dat in 1908 verscheen en waarin uit den aard der zaak regeeringsinzichten verdedigd worden, vindt men de verzekering, dat uitblijven van de regens niet altijd hongersnood veroorzaakt. Dank zij de spoorwegen is een voldoende distributie van voedingsmiddelen verzekerd. „Het hangt", zoo heet het daar, „van verschillende omstandigheden, zooals den aard van vroegere oogsten en de mate in welke de landbouwwerkzaamheden belemmerd worden, af, of de schaarschte den vorm van hongersnood aannemen zal" [1]).

„Geen mensch is", heet het verder, „in staat, droogte te voorkomen, of, zoolang de bevolking grootendeels landbouwend is, te beletten dat droogte hongersnood veroorzaakt; al wat hij kan doen is derhalve, het lijden dat er het gevolg van is, te beperken en te verzachten. De moderne hongersnoodpolitiek is derhalve een strijd tegen de natuur" [2]).

Wie deze uiteenzetting leest, is geneigd, zich af te vragen of de schrijver ervan, en de regeering die haar sanctie hechtte aan zijn werk, dan nooit hun gedachten lieten gaan over het verschijnsel, dat, terwijl de middelen om de gevolgen van droogte te beperken en te verzachten in den loop der jaren natuurlijk belangrijk konden worden geperfectionneerd, de onheilen die het uitblijven van regen na zich sleepte, juist in de laatste decenniën der vorige eeuw hand over hand toenamen. De sterke uitbreiding van het spoorwegnet, juist tusschen 1875 en 1900, tendeele met het doel, in tijden van schaarschte en hongersnood de voedingsmiddelen gemakkelijker te kunnen distribueeren, heeft niet kunnen beletten, dat in die periode 26 millioen Indiërs van honger omkwamen, terwijl in de voorgaande kwarteeuw 5 millioen lieden stierven.

Britsch-Indië is, als geheel, een land met een vrij ruimen regenval en met groote en waterrijke rivieren. De productie van voedingsmiddelen was er gedurende de vorige eeuw als regel voldoende om geheel de bevolking te voeden, waarna dan nog een

1). *Imperial Gazetteer of India,* Vol. III, blz. 477.

2). *The Imperial Gazetteer of India,* Vol. III, blz. 478.

overschot voor export beschikbaar bleef. Het ontwikkelde verkeerswezen stelt in staat om, als in een bepaalde streek de oogst geheel of gedeeltelijk tengevolge van droogte mislukt is, uit andere streken voedsel derwaarts te zenden. Het verschijnsel van hongersnood en dat van verlies van menschenlevens, als gevolg ervan, in zoo enorm aantal, is niet daaruit te verklaren, dat de regens een vorig jaar wat lang uitbleven.

Behalve aan droogte worden hongersnooden vaak geweten aan de toeneming van de bevolking, welker zielental, naar het heet, telkens te groot wordt dan dat zij door de opbrengst van den landbouw voldoende gevoed zou kunnen worden, zoodat regelmatig opruiming gehouden worden moet. Met zekere fatalistische berusting wordt het ontzettende verlies aan menschenlevens geweten aan de werking van wat dan een economische wet heet, — even onverbiddelijk als de natuurwet die zegt dat op droogte misoogst volgt en daarna, volgens de andere verklaring, sterfgevallen bij tien-, bij honderdduizenden.

Ook deze verklaring vindt men bij Strachey, den verdediger van de opvattingen in regeeringskringen. En men leest haar in de *Imperial Gazetteer*: „Vroeger waren oorlog, plundering en wanbeleid directe oorzaken van hongersnood. Deze oorzaken zijn nu verdwenen, en het vraagstuk vertoont thans een nieuw element. Dank zij den toestand van vrede is de bevolking vermeerderd. De gebruiken des lands bevorderen vroege huwelijken, terwijl de algemeene veiligheid de vroegere belemmeringen van bevolkingstoename heeft doen verdwijnen. En daar nu eenmaal juist zij die het minst van het leven te verwachten hebben, in het algemeen het grootste aantal kinderen hebben, is die toename van het zielental het sterkst geweest onder de armere boeren en de landarbeiders. De moderne uitwegen, emigratie en industrieele ontwikkeling, brengen tot dusver weinig verlichting. Groote uitgestrektheden in Indië wachten op bevolking, maar de bewoners van overbevolkte streken willen zich niet daarheen begeven, tendeele uit kracht der gewoonte, maar vooral in verband met kaste en taal. Nijverheidsbedrijven ontstaan, maar tot dusver trekken zij slechts weinigen van het land, doordat de dagelijksche bezigheden nog altijd door overerving en traditie bepaald worden. Dientenge-

volge neemt de druk juist daar toe waar hij reeds het grootst is. Reeds kleine gronden worden nog verder verdeeld, of onderverpacht, terwijl het aanbod van arbeid voor den landbouw de vraag ernaar overtreft, zoodat de loonen laag blijven" [1]).

Maar hier-tegen is aan te voeren dat ook in dun-bevolkte streken hongersnooden plaats hadden die verwoestend om zich heen grepen. En juist de dichtst-bevolkte gedeelten van Bengalen hebben gedurende geheel de vorige eeuw het minst van hongersnood te lijden gehad; en Bengalen heeft, ondanks het feit dat de bevolkingsdichtheid er grooter is dan in één der andere provinciën, na 1770 nooit zoo ernstige gevolgen van droogte ondervonden als andere gebieden van Indië.

Bovendien werden, ondanks de stijgende frequentie en intensiteit der hongersnooden, van jaar op jaar grooter hoeveelheden voedingsmiddelen, vooral rijst en tarwe, uitgevoerd.

En met welk recht toonen de Engelschen trots op het feit, dat hun bewind Indië de zegen van den vrede bracht, indien deze dan, blijkens hun eigen verzekering, gekocht moest worden met een intensiveering van het euvel der hongersnooden, zóó verschrikkelijk, dat de gevolgen van oorlogen, die erdoor vervangen heetten te worden, daarbij vergeleken weldadig konden worden genoemd? De vrede die meer lieden doodt dan de oorlog mag geen zegen heeten. En hoe kon, hoe durfde de Engelsche regeering, die niet wist te voorkomen dat een verschijnsel als de hongersnood, dat in elk beschaafd land voor het minst sinds een eeuw tot het verleden behoort, in Indië zoo verwoestend en met toenemende kracht om zich heen greep als in geheel de geschiedenis van geheel de wereld onbekend was, — hoe durfde de Engelsche regeering zich voor de publieke opinie in het buitenland verantwoorden met den dooddoener: wij besturen Indië zoo voortreffelijk, geven het zoozeer de zegeningen van veiligheid van persoon en goed, dat de menschen zich, dank zij de stijging van hun zielental, de weelde kunnen veroorloven, in minstens tienmaal grooter aantal dood te gaan dan het geval zou zijn geweest indien zij hun onderlinge twisten hadden kunnen uitvechten?.........

---

1). *The Imperial Gazetteer*, Vol. III, blz. 477.

Het *is* een „dooddoener". Niet aan een tijdperk van droogte, zonder meer, en niet aan de toeneming van de bevolking, die trouwens niet zoo sterk was, is toe te schrijven dat de hongersnooden er zoo enorme offers aan menschenlevens eischten; maar aan de ontzettende, niet te beschrijven armoede der bevolking.

Tal van Engelsche, en ook Indische schrijvers hebben hun best gedaan om te bewijzen dat in vroeger eeuwen, onder eigen inheemsch bewind, de bevolking in minstens dezelfde mate van hongersnood te lijden had als gedurende de laatste eeuw. De poging gelukte geen hunner. Uit hetgeen aan bewijsmateriaal bijeengebracht werd bleek, dat het aantal hongersnooden per eeuw in elk geval aanmerkelijk geringer was dan tusschen de jaren 1800 en 1900. En er bleek *niet* uit, dat de hongersnooden welke plaats hadden gehad, die der 19e eeuw in intensiteit evenaarden; voorzoover de gegevens te controleeren waren, kwam men juist tot de conclusie dat de verwoesting veel minder geweest moest zijn.

In vroeger eeuwen heerschte overal in Indië de gewoonte, in jaren van goeden oogst een deel daarvan in rijst- en graanschuren op te slaan om, als droogte een oogstmislukking zou mogen brengen, over voldoende voedsel te beschikken. En de vorsten bewaarden eveneens een overschot van hun aandeel in de opbrengst der gronden, om het altijd mogelijke gevaar van een tekort te ondervangen. Robert Knight verzekerde, dat de boer van Orissa zich niet veilig achtte indien hij niet voldoende voedsel voor minstens twee jaar in de graanschuren opgeslagen had [1]). Een commissie, die in 1870 rapport uitbracht over de resultaten van haar onderzoek naar de oorzaken van den hongersnood van 1866-'67, deelde mede, dat vroeger de gewoonte had bestaan, voor minstens een jaar voedsel op te slaan. Sir Henry Cotton noemde een periode van drie-kwart jaar [2]). In elk geval staat vast dat de gewoonte bestond en de lieden door kwade jaren heen hielp. Ernstige hongersnooden schijnen in vroeger eeuwen dan ook niet dan na twee of meer jaren van abnormale droogte voorgekomen te zijn.

---

1). Robert Knight: *India before our time and since* (1881), aangehaald door Digby, *Prosperous British-India,* blz. 510.

2). Sir Henry Cotton: *New India,* blz. 97.

Het waren tijden, waarin de boer van honger omkwam met geld of kostbaarheden in de hand om voedsel te koopen, maar buiten staat het ergens te vinden. Er wàs eenvoudig geen voedsel; en het verkeersstelsel was nog dermate onontwikkeld, dat de kans, voorraden van eenige beteekenis van elders te ontvangen, uitgesloten was.

In den loop der 19e eeuw, en vooral in de tweede helft ervan, veranderde het verschijnsel van strekking. Het kwam niet meer voor dat de lieden langs den weg stierven met geld in de hand om voedsel te koopen. Er *wàs* voedsel. Maar er was geen geld meer onder de bevolking. En eigen voorraden bezat ze niet langer.

Een samenloop van omstandigheden had de plattelandsbevolking van Indië tot dezen staat van verschrikkelijke armoede gebracht. De druk der grondbelasting was, ofschoon na 1855 over het geheel wat verminderd, doorloopend hoog; in tal van streken veel te hoog. De nijverheid was vernietigd door de concurrentie van invoerartikelen en door een met dat doel ontworpen stelsel van in- en uitvoerrechten, zoodat het aantal dergenen die van den landbouw afhingen, behalve door de natuurlijke bevolkingstoename, ook hierdoor aangroeide. De z.g. „home charges", de bedragen die jaarlijks naar Engeland gezonden moesten worden zonder dat Indië er in anderen vorm een equivalent voor terugkreeg, waren van 1858 tot 1900 toegenomen van ongeveer £ 3 millioen tot £ 20 millioen. In het volgende hoofdstuk zullen over deze en andere oorzaken van de algemeene verarming nadere bijzonderheden worden medegedeeld. Hier zij volstaan met nog eenige mededeelingen omtrent den invloed der heffing van de grondbelasting.

Ten tijde toen Lord Curzon hoofd der regeering van Britsch-Indië was, bestond voor haar aanleiding te over om deze zijde van het vraagstuk: de te hooge aanslagen in de grondbelasting als mede-oorzaak van hongersnooden, terdege onder oogen te zien. Maar tot de erkenning dat de critici, die den dood van millioenen bewoners van het platteland aan de politiek der regeering weten, in den grond der zaak gelijk hadden, kon zij het niet brengen. Andere oorzaken dan droogte en overbevolking kon of wilde zij niet zien.

In April 1902 verscheen een officieele publicatie over de *Land*

Revenue Policy of the Indian Government; tot uitgifte ervan had de regeering zich vooral laten bewegen door het besef van de noodzakelijkheid van een afdoende weerlegging van de goedgedocumenteerde critiek op het grondbelastingstelsel van Mr. Romesj Tsj. Dutt, die in 1900 een reeks van open brieven over dit vraagstuk tot Lord Curzon had gericht en deze later, vermeerderd met een groot aantal andere waardevolle gegevens, in boekvorm had verzameld [1]).

Het officieele boekje draagt de kenmerken der overhaasting die geheel het bewind van Lord Curzon karakteriseerde. Men vindt er b.v. als argument tegen de critiek van Mr. Dutt in aangevoerd, dat zich bij de reliefworks, die in de door hongersnood geteisterde streken georganiseerd werden, vooral vele niet-grondbezittende landarbeiders bevonden, die toch door den belastingaanslag niet getroffen werden. Blijkbaar had de regeering over het hoofd gezien, dat juist deze bezitlooze loontrekkers in tijden van voedselschaarschte in de eerste plaats in aanmerking moesten komen om onder de gevolgen ervan te lijden.

Doet dit argument twijfelen aan den ernst der samenstellers van de officieele weerlegging van Mr. Dutt's beschuldigingen, het boekje geeft ook andere, die op het eerste gezicht beter hout snijden. Op twee plaatsen [2]) wordt medegedeeld, dat „de bevolking der Centrale Provinciën gedurende de laatste zeven jaar aan product voor een waarde van Rs. 40 crores verloren had". Gedurende geheel die zevenjarige periode bedroeg „de stijging van den aanslag in de grondbelasting nog niet Rs. 1 crore" (*f* 8.000.000). „Slechts verstokte verblinding kan", zoo lezen wij, „de ellende in den landbouw toeschrijven aan den belastingaanslag, instede van aan de door de bevolking geleden verliezen, teminder daar de bevolking aan geldelijke hulp veel meer dan 1 crore ontving, afgezien nog van de 6½ crores die voor reliefworks uitgegeven werden".

De waarde van dit argument kan blijken uit de volgende gegevens.

---

1). Romesj Tsj. Duth: *Famines and Land Assessments in India.*
2). blz. 34-35 en blz. 112 e.v.

Aan grondbelasting werd in de Centrale Provinciën in 1895-'96 geïnd een bedrag van Rs. 6.583.890 en in 1901-'02 een van Rs. 8.685.540; de stijging bedroeg derhalve Rs. 2.101.650. Het totaal der in al die jaren in genoemde provincie aan grondbelasting geïnde bedragen was Rs. 55.434.580, d.i. ruim Rs. 5½ crore [1]). Vergelijkt men dit bedrag met dat van Rs. 40 crores, in het boekje der Indische regeering genoemd als de waarde van het verlies aan product, dan blijkt de verhouding wel heel anders te zijn dan gesuggereerd wordt, en is duidelijk dat een belastingaanslag als deze onmogelijk zonder invloed op den welvaartstoestand der bevolking zijn kon. Niemand beschuldigde de Indische regeering, den boer al diens product te ontnemen. Wat haar als een verderfelijke politiek aangerekend werd, was, dat zij den man aan belasting *teveel* ontnam, zoodat hem, behalve levensonderhoud voor zich en zijn gezin, noch de stimulans, noch de middelen gelaten werden om de opbrengst van zijn gronden te verhoogen, hij in handen van den geldschieter viel en het vroegere weerstandsvermogen, onmisbaar in tijden van misoogst, verloor.

Achter deze luidruchtige officieele verdediging van de regeeringspolitiek school een denkbeeld dat, naar ook bij andere gelegenheden gebleken was, van Lord Curzons gedachtenwereld onuitroeibaar deel was gaan uitmaken. In een bijeenkomst van zijn raad had deze onderkoning er al eens op gewezen, dat de landbouwende bevolking groote verborgen, gespaarde schatten moest bezitten, welker totaal bedrag niet te benaderen was. In het boek over *Land Revenue Policy* ontdekken wij dit denkbeeld opnieuw. Zoo staat op blz. 261, als een bewijs-uit-het-ongerijmde, o.m. te lezen: „De snelheid met welke de grond overgaat in handen van de klasse der geldschieters, wordt soms een bewijs genoemd van den zwaren druk der grondbelasting. Maar in waarheid is er geen meer sprekend bewijs denkbaar voor de gematigdheid van den aanslag dan juist deze groote vraag naar gronden, van welke van de zijde der geldschieters blijk gegeven wordt". Vaughan Nash haalt de uitspraak van een gewezen collector van Poona aan, die tot de slotsom gekomen was, dat de landbouwende bevolking,

1). *Statistical abstract relating to British-India*, 1895-'96 to 1904-'05.

die zoo betrekkelijk gemakkelijk bij den geldschieter crediet krijgen kon, verborgen waardebronnen moest bezitten [1]).

Zij bezit inderdaad een waarde-object dat de geldschieter met genoegen in onderpand aanvaardt: haar grond. De in geld uitgedrukte waarde dier gronden nam toe sinds de regeering verkoop ervan mogelijk maakte door haar wetgeving, die individueelen eigendom toestond. Maar terwijl het den boer zoo aanmerkelijk gemakkelijker werd gemaakt, geld in handen te krijgen, bleef zijn capaciteit tot waardeproductie even groot, of liever: even gering als zij was. En de regeering, die, speculeerende op de bereidwilligheid van den geldschieter om gronden in pand te nemen tegen bedragen welke den boer groot moesten voorkomen, er een bewijs voor geringen druk der grondbelasting uit trachtte af te leiden, speelde daarmee een voor de landbouwende bevolking allergevaarlijkst spel.

De grondbelasting drukte op een groot deel der landbouwende bevolking van Britsch-Indië gedurende geheel de vorige eeuw te zwaar; en het aantal gezaghebbende kenners van den toestand die hieraan den in stijgende mate verwoestenden invloed van schaarschte en hongersnood toeschreven, was waarlijk niet gering.

Na den hongersnood van 1860 in de Noord-Westelijke Provinciën en den Pendsjaab kreeg kolonel Baird Smith opdracht, een onderzoek in te stellen naar de oorzaken daarvan. Hij diende in 1861 drie rapporten in. De hongersnood was, verklaarde hij, niet te wijten geweest aan gebrek aan voedsel, maar aan de onmogelijkheid voor den boer om het te krijgen. Hij betoogde, dat het stelsel van grondbelasting van grooten invloed was op de levenskracht en het weerstandsvermogen der bevolking. „Geen misvatting kan", schreef hij, „ernstiger zijn dan deze, dat de aanslag in de grondbelasting in geringe mate, of zelfs in het geheel niet, verband zou houden met het voorkomen van hongersnooden. In werkelijkheid is dit verband juist zeer nauw, tengevolge van het innige contact ervan met het dagelijksch leven der bevolking en de vraag van welvaart of ondergang, — inniger zelfs dan het verband met kanalen, wegen, e.d., van hoeveel belang deze laatsten

---

1). Vaughan Nash: *The Great Famine*, blz. 90.

ook mogen zijn. Het is natuurlijk volkomen waar dat ook het beste stelsel van aanslag dat te bedenken zou zijn de hemel niet met wolken bedekken kan en de aarde niet van regen kan drenken, indien de natuur besloten heeft tot een tijdperk van droogte. Maar gegeven de droogte en de gevolgen ervan, zoo staat de capaciteit der bevolking om haar vernietigende invloeden te weerstaan in directe verhouding — ik zou haast zeggen: in geometrische verhouding — tot de volkomenheid van het stelsel van belastingaanslag".

Van Baird Smith af tot Dutt, wiens laatste werk in 1903 verscheen, toe bestaat tusschen de meest gezaghebbenden onder de schrijvers over den welvaartstoestand der bevolking op dit punt maar weinig verschil van meening. De tegenspraak kwam haast uitsluitend van ambtelijke en oud- of half-ambtelijke zijde. Commissies, die er prijs op stelden, haar oordeel onbeïnvloed te vormen en zonder terughouding uit te spreken, lieten zich in haar rapporten haast altijd uit in den geest van deze verzekering der hongersnoodcommissie van 1900 omtrent den toestand in de provincie Bombay, welker bevolking in die jaren ontzettend gehavend werd: „De hardheid van het belastingstelsel dwingt hen, zich in schulden te steken, terwijl de waardevolle eigendommen die zij bezitten hun het leenen gemakkelijk maken". „Aldus is thans de staat van zaken, en zoolang hij onveranderd blijft, zal de boer der Bombay Presidency in steeds ernstiger mate in schulden ondergaan". En verder: „Hetzij de aanslag gematigd wordt of tenvolle wordt opgeëischt, toch twijfelen wij er niet aan dat de belasting in minder goede jaren niet geïnd worden kan zonder dat de boer gedwongen wordt, zich in schulden te steken".

Deze uitspraken zijn met tallooze van dezelfde strekking te vermeerderen. Wie de moeite neemt, de jaartallen der hongersnooden en die der meest markante feiten en verschijnselen in verband met de stelsels ter heffing van de grondbelasting naast elkaar te plaatsen, kan aan het onmiddellijk, causaal verband tusschen die calamiteit en den druk der belasting bezwaarlijk twijfelen.

Wat deed de regeering van Indië ter voorkoming, of, indien dit niet mogelijk mocht blijken te zijn, ter beperking van het kwaad?

Hier past allereerst een woord van hulde aan de Britsch-Indische ambtenaren, die zich in tijden van hongersnooden op hun best deden leeren kennen. De werkkracht die zij in zulke tijden ontwikkelden was enorm, hun deernis met de slachtoffers en de wil om te helpen waren niet geveinsd. Geen schrijver die niet woorden van lof wist te vinden voor de ambtenaren in door hongersnood geteisterde streken; voor hun opofferingszin, hun oprechte hulpvaardigheid, hun onuitputtelijke, onvermoeide energie.

Een eigenlijke hongersnoodpolitiek, ter verzachting van de gevolgen, werd eerst aanvaard nadat Indië onder het bewind van de Kroon gekomen was. Voor de Oost-Indische Compagnie was elke hongersnood opnieuw een niet-verwachte, onaangename, nogal pijnlijke geschiedenis geweest, die zij onvoorbereid over zich liet komen en waar zij vrij hulpeloos tegenover stond.

De politiek, na 1858 door de Indische regeering aanvaard, bestond daarin, dat voor organiseering van relief works en voor distributie van voedsel gezorgd werd. Het fatalisme waarmee een hongersnood als een niet te keeren ramp-van-hooger-hand aanvaard werd, deed haar het doel der maatregelen daartoe beperken, dat zoo weinig mogelijk lieden van honger zouden sterven. In 1868 publiceerde zij een order, waarbij elke districtsbestuurder „er persoonlijk aansprakelijk voor werd gesteld dat geen sterfgevallen door honger plaats zouden hebben, die door eenige inspanning of door een regeling van zijn kant of van dien zijner ondergeschikten voorkomen hadden kunnen worden".

Intusschen zouden de relief works zoodanig georganiseerd moeten zijn, dat de boer en de landarbeider kans kregen, in leven te blijven, zonder meer. In 1877 schreef de staatssecretaris aan de Indische regeering, dat, ofschoon het doel van het redden van menschenlevens ongetwijfeld alle overwegingen beheerschen moest, noodzakelijk was, dat „de ambtenaren angstvallig zouden waken tegen het gevaar dat de bevolking ertoe gebracht zou worden, te rekenen op de hulp der regeering, instede van op eigen vlijt en inspanning te steunen". Voorzorgen zouden genomen moeten worden tegen indolentie. Dit beteekende, dat de loonen en de dagrantsoenen op de relief works zoo laag mogelijk gesteld moesten worden. Hoe dit voorschrift werd uitgevoerd, kan men lezen

bij Vaughan Nash en bij Nevinson: veertien tot zestien uren per dag zaten de arme duivels, mannen, vrouwen en opgeschoten jongens, steenen te kloppen, in de brandende zon tegen welker stralen niets hen beschutte. Dat was de hulp der regeering, geboden met de eene hand, nadat met de andere de laatste roepie den boer aan belasting ontnomen was......

Distributie van voedsel geschiedde voornamelijk met behulp van de spoorwegen. Na de groote muiterij van 1857 werd, met politiek oogmerk, een ernstig begin gemaakt met den aanleg van spoorlijnen, die uit den aard der zaak schatten kostten; want Indië, met zijn arme landbouwende plattelandsbevolking en geringe waardeproductie, had natuurlijk nog volstrekt geen behoefte aan de middelen van vervoer die wel in de met fabrieksschoorsteenen bezaaide streken van Engeland, maar niet in de kolonie van waarde waren. Nergens ter wereld zijn spoorwegen gebouwd ten koste van de bedragen die er in Britsch-Indië mee gemoeid bleken te zijn.

De druk dezer overmatige kosten werd geladen op de bevolking van Indië. De regeering spoorde aan tot vorming van maatschappijen in Engeland, en garandeerde dan een rente van 5 %, later, voor andere lijnen, een van 4½ % van het door de aandeelhouders in de spoorwegonderneming gestoken kapitaal. Het was een uit financieel oogpunt ruïneuse politiek, die in ruime mate bijdroeg tot verarming van geheel de bevolking, en: tot de stijgende frequentie en de intensiveering van hongersnooden. Het middel was erger dan de kwaal, in zooverre het de kwaal voor het oogenblik tendeele genas doch haar voor de toekomst verergerde. En telkens werden de kosten hooger. Ze werden op de bevolking verhaald; na elken hongersnood wezen de cijfers der handelsstatistiek op afneming van de koopkracht der bevolking. En naar de andere zijde toonde zich deze politiek al even gevaarlijk: de hooge kosten die ingeval van hongersnood onvermijdelijk waren ter vermindering van het aantal sterfgevallen, maakten het zelf van jaar tot jaar moeilijker, de noodige bedragen voor den bouw van nieuwe spoorlijnen en den aanleg van gewone wegen te vinden. „Wij ontnemen", schreef Hyndman bitter in 1878, „wij ontnemen voedsel aan een van honger half omgekomen bevolking

om staatsspoorlijnen te bouwen, en verbazen ons er dan over, dat de ellende daardoor toeneemt" [1]).

Meer dan veertig jaar lang heeft de Britsch-Indische regeering in dezen vicieusen cirkel rondgedoold zonder hem te durven of te willen doorbreken; want haar politiek werd in eerste instantie door louter-Engelsche belangen gedicteerd. Eerst in 1904 werd op groote schaal een begin gemaakt met den bouw van irrigatiewerken, bestemd om hongersnooden in de toekomst te voorkomen. Een waarborg voor goede oogsten is voor de Indische landbouwende bevolking van heel wat meer beteekenis dan de middelen tot snel vervoer.

Geen enkele hongersnoodcommissie heeft verzuimd, in haar rapport te wijzen op de groote beteekenis van irrigatiewerken. Die van 1880 schreef: „Onder de middelen die toegepast kunnen worden om Indië terstond te vrijwaren van hongersnooden tengevolge van droogte, nemen irrigatiewerken zonder eenigen twijfel de eerste plaats in". De commissies van 1897 en 1900 onderschreven dit.

Maar de koopman en de industrieel in Engeland wenschten spoorwegaanleg, opdat Indië als afzetgebied in beteekenis toenemen zou. Ten behoeve van spoorwegen was tot 1901 uit de Indische schatkist in totaal uitgegeven een bedrag van £ 226.772.200. Voor irrigatiewerken — die bovendien ook voor vervoer van groote hoeveelheden goederen uitmuntend dienst hadden kunnen doen — was tot Maart 1902 iets meer dan het tiende deel van dat bedrag, n.l. £ 24 millioen, uitgegeven.

De politiek der Indische regeering heeft zich verschrikkelijk gewroken op de bevolking, vooral die van het platteland, waar tenslotte, een decennium lang, gemiddeld bijna 3000 zielen per dag den hongerdood stierven. Zij is tenslotte omgekomen in de misère harer gevolgen zelf; de regeering zag in dat onvermijdelijk was een andere koers in te slaan, en wierp, in de eerste jaren dezer eeuw, het roer wat om.

---

1). M. H. Hyndman: *The bankruptcy of India*, blz. 109.

HOOFDSTUK IV.

Nijverheid, handel, geldmiddelen [1].

Toen de Engelschen zich in Indië kwamen vestigen vonden ze er een hoog-ontwikkelde nijverheid, welker producten in groote hoeveelheden naar het buitenland werden uitgevoerd. Zij namen aan dien handel deel, voerden producten van de Europeesche industrie, in ruil voor Indische artikelen, in en maakten op deze wijze in het vaderland een zoet winstje.

Toen de Engelsche Oost-Indische Compagnie zich territorium en daarmee vaste inkomsten had weten te verwerven, werd jaarlijks een deel hiervan afgezonderd voor aankoop van Indische goederen, die naar Engeland verscheept werden. Het was de beruchte „investment". De dankbare aandeelhouders in het vaderland maten naar den omvang dezer verschepingen de verdienstelijkheid der Compagniesambtenaren in Indië af; en die ambtenaren werden door deze waardeering aangespoord tot het voeren van een politiek van pressie ter verkrijging van Indische producten tegen lage prijzen. In de jaren 1766, 1767 en 1768 werd voor een bedrag van £ 6.311.250 uit Indië geëxporteerd, terwijl de waarde van den invoer niet meer dan £ 624.375 bedroeg. Het verschil, £ 5.686.875, werd eenvoudig zonder equivalent aan Indië onttrokken. Het was het begin van de beruchte „drainage" van

1) De gegevens voor dit hoofdstuk werden hoofdzakelijk ontleend aan: Romesj Tsj. Dutt: *The economic history of India under early British rule*; — id.: *The economic history of India in the Victorian age*; — W. Digby: *Prosperous British India*; — Radhakamal Mukerjee: *The foundations of Indian economics*; — *The Imperial Gazetteer of India*, Vol. III. — M. H. Hyndman: *The bankruptcy of India*; — S. M. Mitra: *Indian Problems*; — Sir John Strachey: *India, its administration and Progress*; — Dadahbai Naoridzji: *Poverty and un-British rule in India*; — Th. Morison: *The economic transition in India*; — Pramathanath Banerjea; *A study of Indian economics*; — S. V. Doraiswami: *Indian Finance, Currency and Banking*; — *Statistical abstracts relating to British India* van 1857 tot 1903; — Bry Narain: *Essays on Indian economic Problems*; — G. Findlay Shirras: *Indian Finance and Banking*. — Mr. N· P. v. d. Berg: *Verstoorde verhoudingen*, in *De Gids* 1893.

Indië, de plundering van het land en de verarming van zijn bevolking ten bate van Engeland.

Tegelijk werd getracht, van Indië een afzetgebied te maken voor de producten der industrie in Engeland, die zich, dank zij de derwaarts gezonden schatten, snel begon te ontwikkelen. De politiek der Compagnie was er op gericht, dien afzet kunstmatig te vergrooten, terwijl Indië-zelf dan de grondstoffen voor de Engelsche nijverheid zou hebben te leveren. In Maart 1769 zond de Raad van Directeuren een schrijven naar Indië, waarin de last gegeven werd, de productie van ruwe zijde aan te moedigen, doch, om aan de concurrentie van Indische zijden stoffen op de Engelsche markt een eind te maken, de productie daarvan tegen te gaan. De zijdewinders zouden gedwongen moeten worden tot arbeid in de werkplaatsen der Compagnie, en met zware straffen bedreigd indien zij het zouden wagen voor anderen te werken. Overeenkomstige maatregelen werden voorgeschreven met betrekking tot de productie van ruwe katoen en katoenen goederen. Elken werkman werd een aandeel toegewezen dat hij zou hebben in te leveren, tegen een door de ambtenaren der Compagnie vastgestelde vergoeding.

De bedoelde resultaten bleven niet uit. De uitvoeren van katoenen goederen van Engeland naar havens beoosten den Kaap de Goede Hoop, voornamelijk Indië, bedroegen:

in 1794	£	156
„ 1797	£	2.501
„ 1800	£	19.575
„ 1805	£	31.943
„ 1810	£	84.695
„ 1813	£	108.824

Ter bescherming van de Engelsche industrie werden van Indische katoenen en zijden goederen bij invoer daar te lande hooge rechten geheven, tot 67 % *ad valorem* toe.

Toen, vóór de vernieuwing van het Charter in 1813, parlementaire commissies den stand van zaken onderzochten, werd deze politiek volkomen goedgekeurd. De Compagnie moest haar monopolie voortaan missen. Particuliere handelaren bleken het vak beter te verstaan; en 16 jaren na de vernieuwing van het Charter

was de omvang van hun handel reeds driemaal zoo groot als die van den handel der Compagnie. Dank zij hun overwegenden invloed op het parlement gelukte het, de invoerrechten op Indische katoenen goederen nog sterk te doen verhoogen, tot zelfs 400 % op sommige soorten toe.

Het succes van deze politiek was ontwijfelbaar. Dutt ontleende de volgende cijfers aan officieele bronnen: in 1813 werden van Calcutta naar Engeland voor £ 2.000.000 katoenen goederen uitgevoerd; in 1830 werden er voor £ 2.000.000 Engelsche katoentjes ingevoerd. In 1823 werden voor het eerst Engelsche katoenen garens in Indië geïmporteerd; in 1824 bedroeg deze invoer 121.000 lbs, in 1828 al 4.000.000 lbs. Op Engelsche goederen drukte bij invoer te Calcutta een recht van niet meer dan 2½ %.

De uitvoer van ruwe katoen van Calcutta naar Engeland bedroeg:

in 1800	506	balen,
„ 1807	3.717	„ ,
„ 1815	17.228	„ ,
„ 1820	12.939	„ ,
„ 1825	15.800	„ .

De uitvoer van katoenen goederen bedroeg in 1802 14.817 balen, in 1829 nog slechts 433 balen; die van ruwe zijde was in 1800 213 balen, in 1828 10.431 balen.

In de jaren 1830, 1831 en 1832 hadden opnieuw onderzoekingen naar den toestand in Indië en de vooruitzichten op handelsgebied door parlementaire commissies plaats. De belangen der Indische bevolking en de stand der inheemsche nijverheid aldaar bleken weinig te interesseeren; als hoofdzaak werd beschouwd de vraag in hoeverre de belangen van de Engelsche industrie en den Engelschen handel gediend zouden kunnen worden. Het kwaad was trouwens reeds geschied, en welhaast onherstelbaar geworden. De Indische nijverheid was grootendeels vernietigd. De stad Dakka, die eertijds befaamd was geweest in verband met de waardevolle moesselinen stoffen die er vervaardigd werden en waar tot omstreeks 1780 een bevolking van 150.000 inwoners haast geheel van die nijverheid afhankelijk was geweest, was vervallen tot een stad met 30.000 à 40.000 inwoners.

Bij Digby en Naoridzji vindt men gegevens omtrent de vrijwel

volkomen vernietiging van een hoog-ontwikkelde scheepsbouw-industrie. Te Bombay werden zeeschepen gebouwd die naar Londen en andere Europeesche havens zeilden. Maar schepen die naar Engelsch model gebouwd waren en met Lascaren bemand, werden, komende in havens van landen met welke Engeland wederkeerigheidsverdragen gesloten had, niet als Engelsche schepen beschouwd en behandeld.

Naarmate de nijverheid in Indië verkwijnde werden hooge invoerrechten op haar producten in Engeland meer en meer overbodig. In 1840 bedroegen ze nog 10 % *ad valorem* op katoenen stoffen; die op zijden stoffen waren 20 % en die op wollen goederen 30 %. Het invoerrecht op Engelsche katoenen goederen in Indië bedroeg niet meer dan 3½ %.

Toen de Compagnie na 1833 nog slechts het bestuur over Indië voerde en niet langer handel drijven mocht, had zij bij de vóórdien gevolgde politiek geen belang meer en begon ze zich tegen de krasse voortzetting ervan, die van Engeland uit gedicteerd werd, te verzetten. In Februari 1840 wendde zij zich met een verzoekschrift tot het parlement, waarin zij aandrong op afschaffing van de rechten door welke de Indische nijverheid ten ondergang gedoemd was.

Een commissie uit het Lagerhuis, onder voorzitterschap van Lord Seymour en met Gladstone als lid, kreeg opdracht, naar aanleiding van dat verzoekschrift een onderzoek in te stellen. Het rapport en de voorstellen hadden geen merkbaren invloed op den gang van zaken.

De gebeurtenissen in Europa van 1848 en de vermeerderde invloed van de ondernemersklasse op het bestuur des lands gaven gelegenheid om ook de politiek in en ten aanzien van Indië te herzien met de bedoeling, haar nog meer dan tot dusver de eigen belangen te doen dienen. De bedoeling zat voor, zich, zoo mogelijk, geheel van aanvoeren van grondstoffen uit het buitenland onafhankelijk te maken en deze geheel uit de eigen koloniale bezittingen te betrekken. Het vraagstuk werd ter oplossing gesteld in handen van eenige parlementaire commissies, van welke de voornaamste was het z.g. Cotton Committee. John Bright, de beroemde medewerker van Cobden, was er voorzitter van.

Van hetgeen bij het onderzoek dezer katoencommissie, voor welke een groot aantal kenners van de toestanden in Indië getuigenis aflegde, aan het licht kwam, zij hier het volgende aangestipt.

De kwaliteit der Indische ruwe katoen deed onder voor die van het Amerikaansche product, maar verbetering was niet te verwachten in verband met de hooge grondbelasting en het tekort aan wegen en vervoersmiddelen. Voor gronden op welke katoen geteeld werd, werden de planters over het geheel hooger aangeslagen dan voor die, bestemd voor de teelt van andere gewassen. De Raad van Directeuren weigerde echter, den aanslag te doen verminderen. Wel waren in 1836, 1838 en 1848 de invoerrechten op ruwe katoen uit Bengalen, Bombay en Madras afgeschaft.

Toch waren de invoeren in Engeland van ruwe katoen uit de bezittingen in het Oosten, die in 1837 51.577.141 lbs. bedroegen en aanvankelijk toegenomen waren tot 88.639.608 lbs. in 1844, gedaald tot 34.270.800 lbs. in 1846, terwijl die uit Amerika toegenomen waren van 320.351.716 lbs. in 1837 tot 626.620.412 lbs. in 1845.

Het gebruik van verbeterde gins in Indië zelf werd belemmerd door de heffing van de z.g. Mutarfa Tax, een belasting van kleinhandel en ambachtsnijverheid. Zij werd zeer rigoureus geheven, en een boer die zijn gewassen ter markt bracht werd aangeslagen omdat hij, naar het heette, handel dreef. Wat eigenlijk het streven der Engelsche fabrikanten was, werd duidelijk uit de woorden van een dergenen die der commissie inlichtingen verstrekten, Mr. Thomas Bazley, voorzitter van de Kamer van Koophandel te Manchester, die ronduit verklaarde: „In Indië is er een grondgebied van enorme uitgestrektheid, en de bevolking ervan zou Engelsche manufacturen in geweldige hoeveelheden kunnen gebruiken. De vraag, met betrekking tot onzen handel op Indië, is eenvoudig of zij ons betalen kan met de gewassen die ze teelt, voor hetgeen wij bereid zijn haar aan industrieproducten te leveren".

Het Cotton Committee bracht in Juli 1848 rapport uit en legde daarin nadruk op de ellendige levensomstandigheden der katoenverbouwers, vooral die in Madras en Bombay, waar de aanslag in de grondbelasting te hoog en te weinig stabiel was. Het drong

aan op verbetering van het wegenstelsel. Overigens geloofde het wel in de mogelijkheid van verbetering van de kwaliteit, doch niet in zoodanige mate dat de Indische ruwe katoen die van Amerika geheel zou kunnen vervangen.

De gevolgen der na 1848 met kracht voortgezette politiek worden duidelijk uit de volgende cijfers.

De waarden der uitvoeren van ruwe katoen van Indië naar alle landen, hoofdzakelijk naar Engeland, bedroegen:

in 1849	£ 1.775.309
„ 1854	£ 2.802.150
„ 1858	£ 4.301.768
„ 1862	£ 10.203.470
„ 1866	£ 35.587.389
„ 1870	£ 19.079.138
„ 1874	£ 13.212.241
„ 1877	£ 19.746.184

De uitvoeren van ruwe zijde hadden een waarde van:

in 1849	£ 713.632
„ 1854	£ 640.451
„ 1858	£ 766.673

De waarden der uitvoeren van ruwe wol bedroegen:

in 1849	£ 55.591
„ 1854	£ 205.601
„ 1858	£ 387.104

De waarden der uitvoeren van katoenen stoffen, garens enz. bedroegen:

in 1849	£ 690.584
„ 1854	£ 769.345
„ 1858	£ 809.183

De uitvoeren van zijden stoffen namen sterk af:

in 1849	£ 302.322
„ 1854	£ 326.570
„ 1858	£ 158.224

Deze cijfers demonstreeren het succes der politiek die er op gericht was, van Indië louter productiegebied voor grondstoffen en afzetgebied voor producten der Engelsche industrie te maken.

De Indische nijverheid was grootendeels verdwenen, de invoeren van Engelsche fabrikaten nam sterk toe:

	1849	1854	1858
	£	£	£
katoenen stoffen	2.222.089	4.432.525	4.782.698
wollen stoffen	111.815	144.473	261.589

In 1877 bedroeg de waarde van den invoer van katoenen stoffen £ 15.991.719 en die van de invoeren van wollen stoffen £ 811.652.

Bij een tariefwet van 1852 werd van Engelsche katoenen goederen bij invoer in Indië een recht van 5 % geheven, van buitenlandsche katoenen goederen een van 10 %; van Engelsche katoenen garens een recht van 3½ %, van buitenlandsche een van 7 %. Lord Canning, die in 1856 aan het bewind was gekomen en inzag dat versterking van de middelen dringend noodzakelijk was, besloot tot verhooging van de invoerrechten op Engelsche goederen tot het peil van die welke op buitenlandsche goederen drukten. Dit geschiedde in 1859. De fabrikanten van Lancashire, naar wier meening het recht van 5 % al beschermend werkte, verzetten zich hevig, en met succes; reeds in 1861 werden de invoerrechten op katoenen stoffen en garens tot 5 % verminderd, in 1862 die op garens verder tot 3½ %. Van in Indië vervaardigde katoenen goederen werd bij uitvoer een recht van 3 % geheven.

Intusschen was in 1851 te Bombay de eerste katoenfabriek gesticht, en ondanks alle belemmeringen scheen de industrie in Indië weer op te zullen leven. In 1870 waren er in de provincie Bombay 12 fabrieken met 319.394 spindels en 3199 weefgetouwen. De uitvoer van katoenen goederen, garens enz. had in 1858-'59 een waarde van £ 813.604, in 1863-'64 een van £ 1.167.577 en in 1876-'77 een van £ 1.935.198. Hoe gering de omvang dezer industrie ook nog was, de groei ervan verontrustte niettemin de fabrikanten van Lancashire in hevige mate; en toen in 1874 het Lagerhuis ontbonden werd, maakten zij van de gelegenheid gebruik door zich met een uitvoerig verzoekschrift tot den staatssecretaris voor Indië te wenden. Zij verzekerden dat de in Indië geheven invoerrechten van 3½ en 5% op katoenen garens en stoffen den handel belemmerden en ginds beschermend werkten, zoodat, tot schade van de industrie van Engeland, daar een

opleving van de katoennijverheid plaats had. De invoerrechten verhoogden, zoo heette het voorts, de kosten van het levensonderhoud voor de arme bevolking van Indië. Aangedrongen werd daarom op algeheele afschaffing.

Toen de Indische regeering de instelling van een commissie tot onderzoek van het vraagstuk toezegde, verklaarden de fabrikanten van Lancashire, daarmee niet tevreden te zijn, want „onder de bescherming, door de rechten op invoeren verleend aan de nijverheid van spinnen en weven van katoenen garens en stoffen in Indië, zijn plannen gemaakt tot oprichting van een groot aantal nieuwe mills".

Lord Northbrook, destijds gouverneur-generaal, weigerde, aan dit verzoek, dat een zoo onverbloemd-zelfzuchtige strekking had, te voldoen, en wist in 1875 zijn Raad een nieuwe Tariff Act te doen aannemen, waarbij alle uitvoerrechten, behalve die op indigo, rijst en lak, afgeschaft, en de invoerrechten gehandhaafd werden. Deze konden, naar het oordeel der Indische regeering, onmogelijk beschermend werken. Voorts werd, om de Indische mills niet tegenover die van Lancashire in een gunstiger positie te plaatsen voorzoover de vervaardiging van fijnere stoffen betrof, een invoerrecht van 5 % geheven van langstapelige katoen (van Egypte en Amerika).

Lord Northbrook handhaafde deze wet, ondanks het misnoegen van den staatssecretaris, Lord Salisbury. De invoerrechten op katoenen stoffen en garens brachten £ 800.000 op, en hij wenschte dit bedrag niet op te offeren terwille van de Lancashire fabrikanten.

Het slot was, dat hij zich genoodzaakt zag af te treden, in 1876. Zijn opvolger, Lord Lytton, toonde zich meer meegaand ten opzichte van de Engelsche eischen, waarvan de inwilliging aanvankelijk vertraagd was doordat de Indische regeering in verband met den verschrikkelijken hongersnood in Madras groote uitgaven had te doen. Maar toen Lord Salisbury het Lagerhuis had opgeschrikt met de mededeeling, dat in Indië „alweer vijf nieuwe mills in werking gesteld waren, en verwacht werd dat eind Maart 1877 niet minder dan 1.231.284 spindels in gebruik zouden zijn", kregen de fabrikanten hun zin, in zooverre, dat de invoerrechten

afgeschaft werden op die Engelsche producten met welke Indië, naar het heette, concurreerde of zou kunnen concurreeren. En toen dit de fabrikanten nog niet tevreden bleek te stellen, besloot Lord Lytton, geholpen door zijn Finance Member, den reactionnair Sir John Strachey, maar tegen de adviezen van nagenoeg alle hooge ambtenaren in Indië in, tot afschaffing van de invoerrechten op „alle katoenen goederen, geen garens bevattende fijner dan 30 s".

Wat toen nog aan invoerrechten overbleef, werd in 1882 geheel afgeschaft, met uitzondering van die op zout en geestrijke dranken.

Toen echter de militaire uitgaven van jaar tot jaar stegen en naar nieuwe bronnen van inkomsten omgezien moest worden, werd in Maart 1894 besloten tot heffing van een algemeen invoerrecht van 5 % op alle goederen, behalve katoenen goederen en garens, spoorwegmateriaal, machinerieën voor de nijverheid en voor den landbouw, steenkool, grondstoffen, granen, boeken en nog eenige andere. Toen tegen het feit dat katoenen stoffen en garens vrij van rechten ingevoerd zouden kunnen worden in het Lagerhuis heftige oppositie ontstond, werd in December van hetzelfde jaar besloten, ook daarvan 5% te heffen maar, teneinde de Lancashire fabrikanten tegemoet te komen, een recht van 5% te doen drukken op de in Indische mills vervaardigde garens die met Engelsche zouden kunnen concurreeren.

In 1896 stelde de onderkoning den staatssecretaris voor, een recht van 3½% te heffen van alle in Indische mills vervaardigde geweven stoffen. De staatssecretaris stemde erin toe, en een voorstel van die strekking werd bij des Onderkonings Raad ingediend.

Het lokte in Indië heftige protesten uit, van Europeesche zoowel als van Indische, van ambtelijke zoowel als van niet-ambtelijke zijde. Tal van leden van des Onderkonings Raad verklaarden zich met klem tegen het wetsontwerp. Maar de onderkoning had het recht „to overrule his Council"; en het voorstel werd wet. Artikel 6 luidde:

„Er zal op iedere mill in Britsch-Indië een recht van 3½% van de waarde geheven en geïnd worden van alle katoenen goederen, in die mills vervaardigd".

Het beteekende een belasting op de grovere Indische katoentjes,

die in geen enkel opzicht den invoer van de producten van Lancashire, dat fijnere stoffen uitzond, schaden konden. Het beteekende een verhooging van de kosten van het levensonderhoud van de armste groepen der Indische bevolking. De belangen der Indische nijverheid waren, zonder eenigen zin, aan die van de Engelsche industrie opgeofferd. In geen beschaafd land ter wereld werd een politiek als deze ooit gevoerd.

De gevolgen waren aanstonds voelbaar. In 1898-'99 bedroeg de productie der Indische mills 512.000.000 lbs. garens en 101.000.000 yards stoffen. In 1900-'01 waren deze cijfers nog 353.000.000 lbs. en 98.000.000 yards.

In het voorgaande werd een ietwat uitvoerig exposé gegeven van de maatregelen, genomen met de bedoeling, de Indische katoennijverheid te vernietigen, ter bevordering van den groei van die van Lancashire. Het was de voornaamste nijverheid der Indische bevolking, en daar vooral háár ondergang de Engelsche industrie ten goede moest komen, werd hierop in het bijzonder nadruk gelegd.

Maar andere bedrijven werden door een overeenkomstige politiek evenzeer zoogoed als vernietigd. De maatregelen waren niet altijd dezelfde; ze varieerden naargelang van de omstandigheden. Doch het resultaat was in al die gevallen: de ondergang van de nijverheid. Tienduizenden, honderdduizenden ambachtslieden verloren hun middel van bestaan, verarmden en werden afhankelijk gemaakt van den landbouw. In 1884 was een bevolking van 224.000.000 zielen afhankelijk van de opbrengst van 148.000.000 acres bouwgrond. Eertijds bloeiende steden geraakten in verval; de terugkeer van zoovelen naar het platteland vermeerderde de ellende die er tengevolge van de veel te hooge grondbelastingen al geleden werd. Indië, welks nijverheid in vroeger jaren op één lijn te stellen was met die van de voornaamste Europeesche landen, degenereerde onder invloed van de politiek der Oost-Indische Compagnie en die der Engelsche en Indische regeeringen tot een haast uitsluitend nog landbouwend land. Het verloor zijn hooggedifferentieerde sociaal-organische samenstelling, ondanks de vermeerdering van het zielental der bevolking, en verloor daar-

door tevens de capaciteit tot snelle economische ontwikkeling.

Nadat, bij de vernieuwing van het Charter in 1833, de Compagnie uitsluitend met het bestuur over Indië belast was, nam de particuliere handel snel toe. De totale invoeren en uitvoeren bedroegen:

	Invoeren	Uitvoeren
	£	£
1834-'35	6.154.129	8.188.161
1839-'40	7.776.501	11.333.268
1844-'45	14.506.537	17.697.052
1849-'50	13.696.696	18.283.543

De waarden der uitvoeren overtroffen die der invoeren derhalve met:

in 1834-'35	£ 2.034.032
„ 1839-'40	£ 3.556.767
„ 1844-'45	£ 3.191.515
„ 1849-'50	£ 4.586.847

In 1855 bedroeg de waarde van den totalen uitvoer £ 20.194.255 en die van den invoer £ 14.770.927. Het verschil was toen derhalve gestegen tot £ 5.423.328.

In de toen volgende jaren werd meer in- dan uitgevoerd, ofschoon het verschil belangrijk geringer was. Maar toen de gevolgen der muiterij overwonnen waren, hernam de totale uitvoer de leiding met sprongen, en van 1863 bedroegen de waarden:

	Uitvoer	Invoer	Verschil
	£	£	£
1863	48.970.785	43.141.351	5.829.434
1870	53.513.729	46.882.327	6.631.402
1877	65.043.768	48.876.751	16.167.017

Vreemde landen, met welke Indië vrij handelsverkeer onderhield, zonden voor hetgeen ze ontvingen dezelfde waarden terug. Maar Indië's handelsverkeer met Engeland was niet vrij. De stijgende waardebedragen waarmee de uitvoer van jaar op jaar den invoer overtrof, werden eenvoudig aan het land onttrokken, zonder equivalent. Het was een geregeld stijgend verlies, dat onvermijdelijk tot verarming leiden moest, en bedroeg in de periode

1891-'95 ongeveer £ 20.000.000 per jaar, doch nam tegen het einde der vorige eeuw een weinig af tengevolge van de hongersnooden die toen woedden.

De *Imperial Gazetteer* geeft het volgende overzichtelijke staatje van de gemiddelde jaarlijksche invoeren en uitvoeren gedurende vijfjarige perioden:

			In crores roepies	
			Invoeren	Uitvoeren
1834-'35	tot	1838-'39	7,32	11,32
1839-'40	„	1843-'44	10,45	14,25
1844-'45	„	1848-'49	12,21	16,99
1849-'50	„	1853-'54	15,85	20,02
1854-'55	„	1858-'59	26,85	25,85
1859-'60	„	1863-'64	41,06	43,17
1864-'65	„	1868-'69	49,31	57,66
1869-'70	„	1873-'74	41,30	57,84
1874-'75	„	1878-'79	48,22	63,13
1879-'80	„	1883-'84	61,81	80,41
1884-'85	„	1888-'89	75,13	90,28
1889-'90	„	1893-'94	88,70	108,67
1894-'95	„	1898-'99	88,56	113,93
1899-1900	„	1903-'04	110,69	136,59

Hieruit blijkt, dat de „drainage" gemiddeld jaarlijks bedroeg:

1834-'35	tot	1838-'39	4	crores
1839-'40	„	1843-'44	3,80	„
1844-'45	„	1848-'49	4,78	„
1849-'50	„	1853-'54	4,17	„
1854-'55	„	1858-'59	- 1,00	„
1859-'60	„	1863-'64	2,11	„
1864-'65	„	1868-'69	8,35	„
1869-'70	„	1873-'74	16,54	„
1874-'75	„	1878-'79	14,91	„
1879-'80	„	1883-'84	18,60	„
1884-'85	„	1888-'89	15,15	„
1889-'90	„	1893-'94	19.93	„
1894-'95	„	1898-'99	25,37	„
1899-1900	„	1903-'04	25,90	„

Hoe ontstond dit met een korte onderbreking voortdurend stijgend verlies voor Indië's welvaart?

Ter verklaring ervan moet hier allereerst de gang van zaken op een ander gebied onder oogen worden gezien. Deze onttrekking van rijkdommen aan Indië hing onmiddellijk samen met de algemeene financieele politiek, door de Oost-Indische Compagnie, en veel rigoureuser onder het bewind der Kroon ten aanzien van de kolonie gevoerd.

De financieele politiek der Compagnie was vrij eenvoudig. Zij inde aanvankelijk, hoofdzakelijk in Bengalen, als dewan, de aan belasting verschuldigde bedragen, droeg een deel hiervan aan den keizer te Delhi af, betaalde van het overschietende de uitgaven voor bestuur en leger enz., en wat dan overbleef was de nettowinst. Deze bedroeg van 1 Mei 1765 tot 30 April 1771 £ 4.037.152.

Een deel van de netto-winst werd regelrecht naar Engeland gezonden ter uitkeering van dividend aan de aandeelhouders. Een ander deel werd bestemd voor de „investments". Het was niet een normale en gezonde handel, maar een tribuut dat Indië aan Engeland betaalde.

De gemiddelde jaarlijksche ontvangsten der Compagnie uit de grondbelasting, de totale ontvangsten en de uitgaven bedroegen in vijfjarige perioden:

	Ontvangsten uit grondbelasting £	Totale ontvangsten £	Uitgaven £
1792-'97	4.028.292	8.082.171	6.899.761
1797-1802	4.126.478	9.819.447	10.197.662
1802-'07	4.582.426	15.124.901	15.553.550
1807-'12	5.098.474	16.027.151	14.781.767
1812-'17	9.017.644	17.235.536	15.490.538
1817-'22	13.262.729	20.044.130	19.609.126
1822-'27	13.567.147	21.742.831	22.184.440
1827-'32	13.112.161	21.527.142	20.724.564
1832-'37	12.113.480	20.969.839	16.897.344

Het geheele tijdvak van 1792-93 tot 1837-38 omvatte 32 jaren met een surplus van ongeveer Rs. 49.000.000 en 14 jaren met een totaal deficit van bijna Rs. 17.000.000. Het netto-overschot was derhalve Rs. 32.000.000. Dit bedrag werd naar Engeland gezonden ter betaling van de dividenden der aandeelhouders; en voorzoover het ontoereikend werd geacht, kregen de Indische belastingbetalers den druk te dragen van een schuld, de Indische Schuld (Indian Debt), die in 1792 ruim £ 7 millioen bedroeg en aangroeide tot £ 30 millioen in 1829, waarna zij, dank zij het verstandig beleid van Lord William Bentinck, geleidelijk afnam tot 27 millioen in 1836.

In deze financieele politiek school een element van schreeuwende onbillijkheid. Dat Indië zelf de kosten van het bewind droeg lag voor de hand. Maar dat het ook de kosten had te betalen van de oorlogen, door Engeland gevoerd ter uitbreiding van het grondgebied, was niets minder dan een schandaal. Het bedrag dat aldus volkomen onrechtmatig aan de welvaart des lands onttrokken werd, liep in de honderden millioenen. Montgomery Martin, die een tiental jaren in Indië vertoefd had, het land had bereisd en zich van de toestanden op de hoogte had gesteld, berekende in 1838 dat, ware het in de eerste 30 jaren der eeuw aldus aan Indië onttrokken bedrag van den aanvang af tegen de normale Indische rente uitgezet, het totaal £ 724 millioen zou hebben bedragen. Door hem en door anderen die met de toestanden in Indië vertrouwd waren, werden hieromtrent voor Select Committees uit het Hooger- en het Lagerhuis verklaringen afgelegd, die geen twijfel lieten aan den troebelen oorsprong van de Indische Schuld, die sindsdien snel aangroeide en waarvoor nog steeds door Indië interest betaald wordt.

Montgomery Martin wees er tevens op, dat niet meer dan eenvijfde van het bedrag dat als Home Charges naar Engeland werd overgemaakt, besteed werd voor aankoop van in Indië benoodigde voorraden, materialen, enz. Het resteerende — dat besteed werd ter betaling van: interest op de Indische Schuld en het beheer van de Schuld, maildiensten, kosten van telegraaflijnen, interest en aflossingen Staats- en gegarandeerde spoorwegen, vlootkosten, legeronkosten, verlofstractementen, pensioenen enz. — werd een-

voudig zonder equivalent aan Indië onttrokken; wat als vruchtdragend kapitaal aangewend had kunnen worden ter economische ontwikkeling van het land, werd bestemd ter vermeerdering van den rijkdom van Engeland. En behalve dit werden door de goedbezoldigde Engelsche ambtenaren en de Engelsche particulieren in Indië jaarlijks groote bedragen aan spaarpenningen naar het vaderland overgemaakt.

Deze tendenz bleef gehandhaafd. En het was wel onvermijdelijk, dat de cijfers een duurzaam deficit zouden gaan aanwijzen instede van het surplus, dat in de hiervoor besproken periode tenminste nog overwegend was.

Van 1837-'38 tot 1857-'58 bedroegen de ontvangsten uit de grondbelasting, de totale ontvangsten, de uitgaven in Engeland (Home Charges) en de totale uitgaven gemiddeld jaarlijks over vijfjarige perioden:

	Grondbelasting £	Totale ontvangsten £	Uitgaven in Engeland £	Totale uitgaven £
1837-'42	12.179.917	20.965.973	2.591.888	21.894.418
1842-'47	13.431.604	24.044.919	2.799.636	25.137.294
1847-'52	14.946.865	26.656.926	2.800.696	26.914.679
1852-'57	16.491.014	29.705.646	3.135.163	30.443.406

De verklaring van de snelle stijging der totale uitgaven in het tweede dezer vijfjarige tijdvakken is te vinden in het eerste hoofdstuk van dit boek. Het bewind van Lord Auckland, die op aandrang van Lord Palmerston oorlog met Afghanistan voerde, had er schuld aan. De sterke stijging in de vierde periode was te wijten aan het imperialistisch regiem van Lord Dalhousie. Amerika droeg de kosten der verovering van de Philippijnen en Japan die van de verovering van Formosa; maar Indië werd met de kosten van uitbreiding van het grondgebied belast, en met die van alle expedities, tegen Afghanistan zoowel als tegen China, welke van Indië uit voor rijksdoeleinden ondernomen werden.

Het was een grove onbillijkheid. En toch zouden in al die jaren

de uitgaven door de ontvangsten overtroffen zijn, indien Indië geen Home Charges aan Engeland te betalen had gehad; zonder de uitgaven in Engeland zouden jaarlijks belangrijke bedragen beschikbaar zijn geweest ten bate van de economische ontwikkeling des lands.

Toen in het jaar 1857 de groote muiterij uitgebroken was, werden de kosten der onderdrukking van den opstand eveneens op Indië verhaald.

Voor 1857-'58 bedroegen de cijfers:

Grondbelasting	£ 15.317.911
Totale ontvangsten	£ 31.706.776
Uitgaven in Engeland	£ 6.162.043
Totale uitgaven	£ 41.240.571

In dat eene jaar stegen de totale uitgaven met ongeveer £ 10 millioen, die in Engeland met bijna £ 3 millioen.

De schuld nam dan ook met sprongen toe. Het jaarlijksch gemiddelde over vijfjarige perioden was:

	Indische Schuld £	Schuld in Engeland £	Totaal £
1837-'42	32.817.950	2.092.005	34.909.955
1842-'47	41.254.703	2.073.440	43.328.183
1847-'52	49.111.781	3.679.520	52.781.301
1852-'57	52.617.616	3.917.482	56.535.098
en in			
1857-'58	60.704.084	8.769.400	69.473.484

Deze cijfers geven den invloed van Lord Aucklands oorlogszuchtig bewind nog duidelijker aan. De oorlog met Afghanistan veroorzaakte een stijging van de totale schuld van gemiddeld bijna £ 35 millioen jaarlijks in de eerste, tot ruim £ 43 millioen in de tweede vijfjarige periode. En de muiterij deed de Indische Schuld aangroeien tot bijna £ 70 millioen.

Chauvinistische Engelsche schrijvers, die er trotsch op zijn dat

Engeland het in Indië „so herrlich weit gebracht" heeft, verzekeren zonder uitzondering, dat de Indische Schuld ontstond uit de kosten der verovering en van het bestuur over Indië en doordat Engeland gelden voorschoot ten behoeve van de ontwikkeling des lands. Uit de voorgaande cijfers blijkt dat die bewering onjuist is. Had Indië alleen *die* uitgaven te betalen gehad, zoo zouden de ontvangsten van jaar op jaar een ruim overschot hebben gelaten. Maar Indië werd bovendien belast met de kosten van oorlogen voor imperialistische rijksdoeleinden en met die der onderdrukking van een muiterij welker uitbreken geheel aan een onverantwoordelijke annexatiepolitiek en een misdadige domheid te wijten was. „Naar mijn meening", zeide John Bright in Maart 1859 in het Lagerhuis, „vormen de 40 millioen welke de opstand gekost heeft een hatelijken druk op de bevolking van Indië. Het was alles te wijten aan het wanbestuur van het Parlement en de Regeering. Het lijdt geen twijfel, dat deze 40 millioen betaald zouden moeten worden uit belastingen, op te brengen door de bevolking van Engeland".

Engeland droeg de kosten van het Colonial Office en van de administratie der Britsche koloniën en bezittingen voorzoover zij in Engeland gevoerd werd, zoowel als van de militaire en maritieme acties in die koloniën en bezittingen. Maar Indië kreeg van den aanvang af al die kosten zelf te dragen; van het tractement van den minister af tot het loon der werkvrouw die medewerkt tot het onderhoud van het India Office toe, werden alle uitgaven voor de administratie in Engeland tot op dezen dag geboekt op de begrooting van Indië. En hieruit — en niet uit de niet noemenswaarde bedragen aan goud die van Engeland naar Indië gezonden werden — ontstond de Indische Schuld.

Onmiddellijk nadat het bewind over Indië aan de Kroon gekomen was, namen de uitgaven in Engeland, de totale uitgaven en de Indische Schuld snel toe.

De ontvangsten aan grondbelasting, de totale ontvangsten, de uitgaven in Engeland en de totale uitgaven bedroegen gemiddeld jaarlijks van 1858-'59 tot 1876-'77 over drie vijfjarige perioden en één tijdvak van 4 jaren:

	Grondbelasting	Totale ontvangsten	Uitgaven in Engeland	Totale uitgaven
	£	£	£	£
1858-'63	18.928.973	41.528.614	7.465.646	47.999.218
1863-'68	19.999.094	45.971.599	7.229.464	46.709.918
1868-'73	20.501.204	50.381.432	10.250.917	51.428.153
1873-'77	20.923.900	51.868.568	11.059.249	55.387.521

De Indische Schuld, de schuld in Engeland en het totaal bedroegen gemiddeld jaarlijks in diezelfde perioden:

	Indische schuld	Schuld in Engeland	Totaal
	£	£	£
1858-'63	71.005.513	27.627.475	98.633.049
1863-'68	71.962.655	27.923.400	99.886.055
1868-'73	78.118.021	36.509.490	114.663.491
1873-'78	82.968.344	48.727.179	131.695.538

In 1876-'77 bedroeg de totale schuld van Indië £ 138.935.025. Zij was derhalve in de eerste 18 jaren van het bewind der Kroon verdubbeld.

Zij steeg van jaar tot jaar tot hooger bedrag en bedroeg in 1890-'91 £ 182.825.009, in 1901-'02 £ 226.232.105. De Home Charges bedroegen in 1900-'01 £ 17½ millioen.

Hoe de Indische Schuld ontstond en welke de oorzaken waren van haar groei werd in het voorgaande uiteengezet. Het is noodig, er hier op te wijzen, dat de opgesomde bedragen niet omvatten de som van £ 12 millioen, waarvoor Indië van de Compagnie werd afgekocht en die ook ten laste van de middelen der kolonie gebracht werd, zoodat Indië daarover interest had te betalen.

Omtrent de spoorwegpolitiek zij het volgende medegedeeld.

In 1845 werden te Londen de eerste Indische spoorwegmaatschappijen, de East Indian Railway Company en de Great Indian Peninsula Railway Company opgericht. Indië had destijds wel behoefte aan verbetering van de middelen van verkeer en vervoer, maar had kunnen volstaan met goede wegen en kanalen, welke laatste bovendien voor den landbouw van groote beteekenis zou-

den zijn geweest. Snel vervoer was niet noodzakelijk; wel goedkoop vervoer, dat, had het langs kanalen plaats, daarenboven omvangrijk genoeg zou kunnen zijn. Maar de Engelsche fabrikanten en exporteurs die met spoorwegen meer vertrouwd waren en door aanleg van lijnen in Indië op sterke verruiming van het afzetgebied hoopten, gaven aan deze soort vervoersmiddelen verre de voorkeur.

De Raad van Directeuren der Compagnie deelde deze opvatting. Toen beide genoemde maatschappijen geen kans zagen, het noodige kapitaal bijeen te krijgen, besloten de directeuren, de uitkeering van een bepaalde rente van het kapitaal te garandeeren. Dit werd gesteld op 5 %, later, voor jongere ondernemingen, op 4½ %; wat er aan opbrengsten uit het bedrijf aan ontbreken mocht, zou uit de Indische geldmiddelen worden bijgepast. Mocht een winst gemaakt worden van meer dan 5 %, dan zou de helft van dit meerdere in de Indische schatkist vloeien.

Onder deze voorwaarden zouden, zooals voor de hand ligt, maatschappijen tot entameering van letterlijk elk bedrijf bereid zijn. Beide genoemde maatschappijen, en de Madras Railway Company, die eenige jaren later werd opgericht, werkten doorloopend met verlies, en van 1849 tot 1858 betaalde Indië een bedrag van £ 2.244.829. Vóór de Kroon het bewind overnam werden nog vijf spoorwegmaatschappijen opgericht.

De aanleg van de geprojecteerde lijnen bleek schatten te verslinden. De leiders van de werkzaamheden moesten uit Engeland komen, waren onbekend met land, volk en taal; ervaring had men niet; geschoolde arbeiders waren in voldoend aantal niet te vinden. De Indische ambtenaren, wien de taak der contrôle opgedragen werd, hadden van deze werken geenerlei begrip. Dubbelspoor werd aangelegd zonder eenig redelijk motief. De maatschappijen, die zich door Indië een bepaalde winst gegarandeerd wisten, konden de noodzakelijkheid van vermijding van geld-vermorsen niet sterk beseffen. Van de tot omstreeks 1874 gebouwde lijnen had de aanleg ongeveer £ 17.000 per mijl gekost. De zorg voor de passagiers liet vrijwel alles te wenschen over.

In Augustus 1867 berekende de gouverneur-generaal, Lord Lawrence, dat het gouvernement ten behoeve van de bestaande

spoorwegen had uitgegeven £ 7½ millioen voor gronden en £ 19 millioen voor interest op aanlegkapitaal en gegarandeerde winsten.

Het garantiestelsel, dat zoo duur gebleken was, werd, met het oog op de dringende behoefte aan geld voor andere doeleinden, in 1869 verlaten; de regeering besloot ermee te breken. Later werd het opnieuw toegepast.

Een bedrag van £ 1½ millioen was in dat jaar aan de maatschappijen uitbetaald, en besloten werd, jaarlijks een som van £ 2 millioen voor eigen aanleg te besteden. In 1875 besloot de regeering, dit bedrag tot £ 4 millioen te verhoogen. De aanleg werd toen in versneld tempo voortgezet, — veel sneller dan voor Indië noodig was en de Indische geldmiddelen feitelijk toestonden. Van Maart 1870 tot Maart 1880, dus in 10 jaar, werd voor aanleg van staatslijnen een bedrag van £ 24.644.702 uitgegeven. Berekend werd, dat aan deze onnadenkende spoorwegpolitiek een jaarlijksch verlies van ongeveer £ 3 millioen te wijten was. De irrigatiewerken, waarvoor tot 1878 totaal slechts ongeveer £ 11 millioen uitgegeven was, en die voor Indië van onvergelijkelijk grooter beteekenis waren, brachten jaarlijks een netto-winst van £ ½ millioen op.

De lengte der Indische spoorwegen was:

in 1873	5.694	mijl
„ 1883-'84	10.828	„
„ 1893	18.510	„
„ 1901	25.894	„

In 1900 had Indië 1 mijl spoorweg op 12.231 zielen, Japan 1 mijl op 12.713 zielen.

Onder de hoogere ambtenaren waren zelfstandig denkende mannen genoeg die deze financieele politiek veroordeelden. „Twee beginselen", verklaarde Sir Charles Trevelyan, die gouverneur van Madras en later Indisch minister van Financiën geweest was, in 1871 voor een commissie uit het Lagerhuis, „twee beginselen stonden lijnrecht tegenover elkaar. Het eene, dat door mij werd voorgestaan, was dat van vermindering van de uitgaven; het andere, dat te Calcutta en in Engeland gehuldigd werd, was dat van verhooging van de belastingen". De ontvangsten uit belastingen bedroegen in het voorlaatste jaar van het bewind der Company en 14 jaar later:

	1856-'57	1870-'71
	£	£
Grondbelasting	20.046.748	24.170.151
Opcenten	108.833	2.072.025
In- en uitvoerrechten	1.191.985	2.610.789
Zout	3.610.223	6.106.280
Opium	4.988.434	8.045.459
Andere belastingen	1.974.687	6.371.521
Totaal	31.920.910	49.376.225

Geheel de politiek van Engeland ten aanzien van Indië was er op gericht, zooveel mogelijk voordeel uit het land te halen en zijn beteekenis als afzetgebied te doen toenemen. Maar ter bereiking van dit doel was een weg ingeslagen die onvermijdelijk moest leiden tot een zoodanige verarming van geheel de bevolking, dat de bron ter verrijking van de Engelsche industrie en den Engelschen exporthandel tenslotte verstopt geraken moest. De van jaar tot jaar stijgende Home Charges waren de manifestatie van de doorloopend toenemende verarming. En de door Engelsche ambtenaren en partículieren naar het moederland overgemaakte sommen droegen in ruime mate tot die verarming bij.

Na deze uiteenzetting van de financieele politiek zal duidelijk zijn wat het groote, stijgende verschil tusschen de uitvoeren en de invoeren van Indië beteekent. Wat Indië door Engeland aan lasten werd opgelegd, werd betaald in den vorm van producten van den bodem.

De landbouwers moesten, om aan de hun opgelegde verplichtingen te kunnen voldoen, een groot deel der door hen geteelde gewassen verkoopen aan tusschenhandelaars of aan de agenten der groote exporthuizen in de havenplaatsen. Hongersnood of geen hongersnood — deze transacties en het vervoer van de producten werden onafgebroken voortgezet. Zelfs in tijden van schaarschte en hongersnood exporteerde Indië rijst en tarwe en andere voedingsmiddelen. De waarden der uitvoeren van rijst, tarwe en andere graansoorten bedroegen gemiddeld jaarlijks over vijfjarige perioden:

1849-'54	£ 825.413
1854-'59	£ 2.486.055
1859-'64	£ 3.501.832
1864-'69	£ 4.628.552
1869-'74	£ 4.640.901

Het jaarlijksch gemiddelde van de uitvoeren dezer voedingsmiddelen steeg derhalve met 462 %. De jaarlijksche gemiddelden over dezelfde vijfjarige periode van de totale uitvoeren van Indië namen toe met 189 %. De uitvoer van voedingsmiddelen steeg derhalve naar verhouding aanmerkelijk sneller dan de totale uitvoer.

In 1877, het jaar van den verschrikkelijken hongersnood in geheel zuidelijk Indië, en in de drie voorafgaande jaren bedroegen de waarden der uitvoeren van rijst, tarwe en andere graansoorten:

1874	£ 6.548.346
1875	£ 5.488.169
1876	£ 6.421.137
1877	£ 7.988.189

De hongerende Indische boer moest een groot deel van zijn voedsel afstaan om Indië in staat te stellen de opgelegde financieele verplichtingen na te komen. In het hongersnoodjaar 1897-'98 bedroeg de waarde van den uitvoer van deze voedingsmiddelen £ 10 millioen, in 1898-'99 was zij £ 18 millioen.

De verderfelijke tendenzen die tot zoo totale verarming van de bevolking van Indië leidden, lieten zich, zooals uit alle hierboven vermelde, aan officieele bronnen ontleende gegevens blijkt, met van jaar tot jaar toenemende kracht gelden.

Na 1873 kwam een nieuwe factor in het spel: de daling van de roepiekoers.

Vóór de Compagnie vasten voet in Indië kreeg, kende de bevolking voornamelijk goudgeld, waaraan zij boven zilvergeld de voorkeur gaf. In 1818 bracht de Compagnie, ondanks verzet van de zijde der bevolking, in zuidelijk Indië de zilveren roepie in

omloop, terwijl de aanmunting van gouden pagoda's gestaakt werd. En in 1835 werd de zilveren roepie tot eenig wettig betaalmiddel verklaard. In 1853 liet Lord Dalhousie al het nog in omloop zijnde goudgeld ontmunten. Dit was de oorsprong van het kwaad dat zich na 1873 begon te openbaren.

Toen na 1870 de zilverprijs begon te dalen, had dit verschijnsel in Indië de normale, te verwachten gevolgen. Ten opzichte van het pond sterling was de daling der roepiewaarde als volgt:

1871-'72	23⅛ d.,
1872-'73	23¾ d.,
1873-'74	22⅜ d.,
1874-'75	22⅛ d.,
1875-'76	21⅝ d.,
1876-'77	20½ d.,
1877-'78	20¾ d.,
1878-'79	19¾ d.

Welke gevolgen had dit verschijnsel? Indië had jaarlijks groote bedragen naar Engeland over te maken, die in ponden sterling betaald moesten worden. De regeering had kunnen voorstellen, de Home Charges te verminderen. Maar instede daarvan drong zij aan op maatregelen om de roepie kunstmatig weer in waarde te doen stijgen.

Aanvankelijk had zij zich tegen het denkbeeld verzet. De Kamer van Koophandel te Calcutta drong er in 1876 met klem op aan dat de aanmunting van zilvergeld gestaakt zou worden, doch de regeering achtte dien maatregel niet gerechtvaardigd. Toen echter Lord Lytton geld noodig had voor zijn Afghaansch avontuur, zond hij in November 1877 een schrijven naar Londen, waarin hij beperking van de aanmunting bepleitte.

De regeering in Engeland wilde er niet van weten. Zij stelde een commissie in, die afwijzend adviseerde, en in November 1878 verklaarden de Lords of the Treasury in een uitvoerig schrijven, dat een maatregel als voorgesteld wel de Indische regeering zou ontheffen van de noodzakelijkheid, de belastingen over de geheele linie te verhoogen, en wel ten bate komen zou van de Engelsche ambtenaren en particulieren in Indië die gewoon waren geldzen-

dingen naar Engeland te doen, maar dat dit alles zou gaan „op kosten van den Indischen belastingbetaler, en met het gevolg dat elke schuld of vaste betaling in Indië, ook de schulden van boeren aan geldschieters, verhoogd zoude worden".

Hier bleef het voorloopig bij. De roepie daalde aanvankelijk nog slechts in geringe mate: tot 19 d. in 1884-'85. Maar in 1885-'86 trad de volgende beweging in:

1885-'86	18,2 d.,
1886-'87	17,4 d.,
1887-'88	16,8 d.,
1888-'89	16,3 d.,
1889-'90	16,5 d.,
1890-'91	18,0 d.,
1891-'92	16,7 d.,
1892-'93	14,9 d.,
1893-'94	14,5 d.

In 1885 was het All-India National Congress geboren, en de stemming was van dien aard, dat Lord Dufferin niet raadzaam achtte, de belastingen te verhoogen. Hij zond een telegram naar Londen, waarin hij op zijn beurt aandrong op maatregelen om de daling van de roepiekoers te stuiten. Maar de Engelsche regeering verwierp het denkbeeld opnieuw.

Toen echter de daling zich voortzette, stelde zij in 1892 een commissie in onder voorzitterschap van Lord Herschell, die in Mei 1893 rapport uitbracht en adviseerde, de Indische munten te sluiten, met bepaling, dat de Indische regeering op zich nemen zou, roepies in omloop te brengen in ruil voor goud, op basis van 16 d. per roepie, en Engelsche sovereigns in ontvangst zou nemen ter betaling van verplichtingen aan het gouvernement.

De regeering aanvaardde de denkbeelden en de roepiekoers steeg inderdaad als volgt:

1894-'95	13,1 d.,
1895-'96	13,6 d.,
1896-'97	14,4 d.,
1897-'98	15,3 d.,
1898-'99	16,0 d.

In 1898 benoemde de staatssecretaris een andere commissie onder voorzitterschap van Sir Henry Fowler, het bekend geworden Fowler Committee, dat een wijdloopig onderzoek hield en in het volgende jaar voorstelde, de Engelsche sovereign wettig betaalmiddel te verklaren op basis van 1 s. 4 d. per roepie. Dit geschiedde dan ook kort daarna.

Welke waren de gevolgen van de sluiting van de munten voor vrije aanmunting van roepies?

De roepie werd losgemaakt van de waarde van het zilver dat erin vervat was, d.w.z. zij hield op, standaardmunt te zijn. De beteekenis en de strekking van dezen maatregel zullen duidelijk worden indien verondersteld wordt, dat de Engelsche regeering ertoe overging, de sovereign op dezelfde wijze te mishandelen. De sovereign bevat 123,274 gram goud, en wie zich met 123,274 gram goud naar de munt begeeft en de geringe aanmuntingskosten betaalt, ontvangt een sovereign, de Engelsche munteenheid, door de regeering gestempeld ter verzekering dat het de ware munteenheid is. De sovereign is de standaardmunt, en de waarde van elke koopwaar, ook die van zilver, wordt er aan afgemeten. Indien de Engelsche regeering trachten zou om, door de munten voor vrijen aanmaak van sovereigns te sluiten, de sovereign schaarscher en duurder te maken, dan zou het Engelsche volk dit, volkomen terecht, beschouwen als schending van een overeenkomst; het zou een kunstmatige verhooging van den belastingdruk beteekenen.

Dit was echter juist wat de regeering in Indië deed. In Indië was de roepie de standaardmunt, en kunstmatige beïnvloeding van haar waarde moest heillooze gevolgen hebben. De roepie bevat 180 gram zilver, en wie vóór 1893 180 gram zilver, plus 4 gram voor muntloon, naar de munt bracht, ontving een roepie. In deze ware roepie, onverschillig welke de waardeverhouding tusschen zilver en goud was, betaalde de boer zijn belasting, en de stempeling van de roepie tot standaardmunt beteekende, dat hij in deze roepie zou kunnen blijven betalen.

Door de munten te sluiten en de roepie zeldzamer te maken, vervalschte de regeering de roepie. De werkelijke roepiewaarde

was 11 à 12 d. goud en bevatte 180 gram zilver. De maatregel der regeering gaf haar een kunstmatige waarde die gelijkstond met die van 269 gram zilver. Maar de roepie bevatte dit niet; zij bestond uit niet meer dan 180 gram zilver. In die valsche roepie evenwel moest de boer zijn belasting betalen, d.w.z. hij moest als gevolg van een geforceerde prijsdaling, voor elke roepie bijna anderhalf maal zooveel van zijn product afstaan als tevoren om zich het aantal roepies te verschaffen, noodig ter betaling van het bedrag waarvoor hij aangeslagen was. Zijn schuld bij den geldschieter steeg in dezelfde verhouding. En in die verhouding daalde de waarde der zilveren voorwerpen, in welke de boer zijn besparingen omzette en die feitelijk het nationaal vermogen uitmaakten.

De ontvangsten aan grondbelasting, de totale ontvangsten, de uitgaven in Engeland en de totale uitgaven bedroegen (in tientallen roepies, Rx.):

	Grondbelasting	Totale ontvangsten	Uitgaven in Engeland	Totale uitgaven
1877-'78	19.891.145	61.972.481	16.202.016	66.234.521
1882-'83	21.876.047	70.278.337	17.335.995	69.603.500
1887-'88	23.189.292	78.759.744	21.855.698	80.788.576
1892-'93	24.905.328	90.172.438	26.161.815	91.005.850
1897-'98	25.683.642	96.442.004	25.319.824	101.801.215
1898-'99	27.459.313	101.426.693	24.487.765	97.465.383
1899-1900	25.807.584	102.955.746	24.589.269	98.793.811
1900-'01	26.254.546	112.908.436	25.801.435	110.403.130
1901-'02	27.432.027	114.516.788	26.052.983	107.091.423

De sterke stijging van deze cijfers was voor een groot deel het gevolg van de daling van de roepiekoers en de daardoor veroorzaakte stijging van de prijzen der landbouwproducten. Wat waren echter deze bedragen, uitgedrukt in ponden sterling, nadat tengevolge van de sluiting van de munten de roepiekoers kunstmatig omhoog gedreven was?

De totale ontvangsten en de totale uitgaven bedroegen in:

	Totale ontvangsten £	Totale uitgaven £
1897-'98	64.257.207	67.830.014
1898-'99	67.595 815	64 954 942
1899-1900	68.637.164	65.862.541
1900-'01	75.272.291	73.602.087
1901-'02	76.344.525	71.394.282

Uit deze cijfers blijkt derhalve, dat in die vijf jaren de belastingdruk toenam met niet minder dan £ 12.087.318. Men bedenke wel, dat deze vermeerdering van den druk Indië door Engeland opgelegd worden kon doordat het economisch en politiek overheerscht werd. Zonder die geforceerde verhouding, waarin het tot het moederland stond, zou het in vrij handelsverkeer de gevaren der daling van de roepiekoers grootendeels of geheel hebben kunnen ontgaan.

In het voorgaande werd een overzicht van Engelands economische en financieele politiek ten aanzien van Indië gegeven, dat geen aanspraak maakt op volledigheid en trouwens voornamelijk bestemd is om de verbittering te verklaren, die door stichting van het All-India National Congress zich een orgaan voor georganiseerde uiting zocht, en om den oorsprong aan te wijzen van de grieven en eischen welke op iedere zitting van die organisatie opnieuw met aandrang werden uitgesproken.

De Engelsche politiek heeft sinds 1900 wijzigingen ondergaan, die later besproken zullen worden. Maar de kern ervan is tot op dezen dag onaangeroerd gebleven en wat als verzachtingsmaatregelen bedoeld werd, liet de hardheid van het beginsel en het stelsel intact.

Voor Indië is geheel de negentiende eeuw een tijdperk geweest van roekelooze exploitatie door een overheerschend volk. En er is reden tot verbazing zoowel over het geduld der Indische bevolking, als over de bijzondere handigheid — van staatsmansbeleid kan in dit verband bezwaarlijk gesproken worden — waarmee de regeerders telkens opnieuw er in slaagden, een ernstige uitbarsting van min of meer grooten omvang te voorkomen.

HOOFDSTUK V.

Het onderwijs.

Het Britsch-Indische onderwijsstelsel, zooals het door de regeering in ruim een halve eeuw werd opgebouwd, heeft meer dan iets anders dat het Britsche bewind er bracht, blootgestaan aan scherpe critiek, ook van de zijde der Engelschen. Het wordt aansprakelijk gesteld voor vele en velerlei verschijnselen die, voor het meerendeel op het eerste gezicht, als ongewenschte resultaten veroordeeld werden. Het onderwijs deed, zoo heet het, een ontwikkeld proletariaat ontstaan; voor een groot aantal afgestudeerden bood de maatschappij geen werkkring. Het overstroomde de arbeidsmarkt met tienduizenden jongelui wien een schijn van wetenschappelijke kennis was bijgebracht, maar het wezen ervan was ontgaan. Zij verhieven zich hoovaardiglijk op wat per slot van rekening niet meer dan een vernisje was; de essence was buiten hun bereik gebleven. En in hun hoovaardij meenden zij recht te hebben op een maatschappelijk succes dat de regeering hun niet kon of wilde waarborgen. Ze werden ontevreden, mengden zich in de politieke agitatie die tegen het Britsche gezag gericht was en brachten in deze beweging een wild-hartstochtelijk element, dat er aanvankelijk nagenoeg vreemd aan was geweest. Geheel de Britsch-Indische onderwijspolitiek der negentiende eeuw is, zoo verzekeren verscheidene Engelsche schrijvers, principieel verkeerd geweest en heeft mislukkingen opgeleverd en tot resultaten geleid, die niet gewenscht en zeker niet bedoeld konden zijn.

Alvorens de strekking en de waarde dezer scherpe veroordeeling van het onderwijsstelsel in Britsch-Indië hier nader besproken kunnen worden dient een beknopt overzicht te worden gegeven van de gevoerde onderwijspolitiek zelf.

Nadat de Oost-Indische Compagnie zich in de laatste decenniën der achttiende eeuw grondgebied verworven had, besefte zij aanvankelijk terdege dat haar nog zwakke positie door eenige verzetsactie in de inheemsche wereld gemakkelijk in gevaar gebracht

zou kunnen worden; en zij meende dit gevaar te zullen moeten duchten indien zij zich op verstrekken van onderwijs aan den Indiër zou gaan toeleggen. In 1792 verklaarde een der directeuren in ronde woorden: „Wij hebben pas Amerika verloren door onze domheid, de stichting van scholen en colleges toe te staan, en moeten er ons voor hoeden, dezelfde dwaasheid te begaan ten opzichte van Indië. Als inlanders wenschen hebben op het punt van onderwijs, moeten ze maar in Engeland komen".

In 1782 had Warren Hastings te Calcutta een Mahomedan College gesticht, en Lord Cornwallis stichtte in 1791 een Sanscrit College te Benares. Beider doel was de opleiding van rechterlijke ambtenaren — maulavis en pandits — wier taak zou zijn, den Engelschen rechters het werk te verlichten. Daar bleef het voorloopig bij; het tijdvak was trouwens een van oorlogen, die voor de verzorging van het onderwijs tijd noch aandacht, noch voldoende middelen beschikbaar lieten.

Bij de vernieuwing van het Charter in 1813 eischte het Engelsche parlement, dat jaarlijks een som van £ 10.000 uitgetrokken worden zou „voor de herleving en de verbetering van de letterkunde en ter aanmoediging van de ontwikkelde inboorlingen van Indië, en voor de invoering en bevordering van wetenschappelijke kennis onder de bewoners der Britsche gebieden in Indië", voornamelijk door in-stand-houding van de Oostersche colleges, door financieelen steun aan studenten en de publicatie van producten der Oostersche letterkunde. Eerst in 1823 werd een begin van uitvoering aan dit besluit gegeven, door benoeming van de Commissie voor Openbaar Onderwijs.

Het was een vrij beperkt doel, en velen stonden denkbeelden omtrent invoering van een stelsel van meer uitgebreid en algemeen onderwijs voor oogen. Reeds in 1811 had Lord Minto de directeuren gewezen op den dreigenden ondergang van het inheemsche onderwijs, een verschijnsel dat te wijten was aan de omstandigheid dat Indië na den dood van den Mogol-keizer Aurengzeb in een toestand van onrust en verwarring verkeerde, die door het bewind der Compagnie nog aanmerkelijk verergerd was. In 1815 betoogde Lord Hastings de wenschelijkheid van invoering van eenig stelsel van openbaar onderwijs. Van de zijde van zendelin-

gen en particulieren werden pogingen ondernomen om door oprichting van scholen tegemoet te komen aan de merkbare wenschen der Indiërs; en voor een goed deel met succes.

Vooral de zendelingen hebben op dit gebied mooi werk gedaan. Carey, die door het bestuur der Compagnie met verbanning bedreigd werd indien hij het wagen mocht op Britsch gebied scholen voor Indiërs te stichten, begaf zich met vier medewerkers naar Serampore, dat destijds een Deensche bezitting was. Zij vertaalden den *Bijbel* geheel of gedeeltelijk in 31 talen en drukten deze vertalingen in inheemsch letterschrift. In 1818 werd het Serampore College gesticht. Onder de namen der zendelingen die zich in die jaren op dit gebied verdienstelijk maakten, is voorts beroemd gebleven die van Dr. Grant Duff, die in 1830 voet aan wal zette en een seminarie stichtte waar letterkundig, wetenschappelijk en godsdienstonderwijs in het Engelsch gegeven werd.

Door particulieren waren intusschen soortgelijke pogingen gedaan. Radja Ram Mohan Roy, de horlogemaker David Hare en de opperrechter Sir Edward Hyde East wisten gelden bijeen te brengen tot stichting van een Hindu College te Calcutta, dat op 20 Januari 1817 geopend werd. Te Bombay nam Mountstuart Elphinstone in 1820 de zaak ter hand; in 1832 bleken er in die provincie 1705 scholen te bestaan, met 35.143 leerlingen. In Madras waren het vooral de zendelingen die de zaak der behartiging van de onderwijsbelangen ter harte namen.

De Commissie voor Openbaar Onderwijs gaf in 1823 den stoot tot stichting van een Mahomedan College te Agra en een te Delhi, waar ook lessen in Sanskriet gegeven werden. Zij deed klassieke werken in het Arabisch en het Sanskriet drukken en Engelsche wetenschappelijke boeken in die talen vertalen. Het Hindu College te Calcutta kreeg voortaan een jaarlijksch subsidie.

Al spoedig openbaarde zich een diepgaand meeningsverschil tusschen twee partijen in de onderwijswereld: de Oriëntalisten en de Anglicisten. Beide richtingen wenschten uitbreiding van het onderwijs in de inheemsche talen. De Oriëntalisten echter beschouwden studie van de Oostersche klassieke talen als de noodzakelijke bekroning van dit voorbereidend onderwijsstelsel, de Anglicisten wilden voortgezet onderwijs in de Westersche weten-

schappen met het Engelsch als voertaal. De inzichten der eerste groep werden tot zekere hoogte gedeeld door Mountstuart Elphinstone, die, ofschoon voorstander van het denkbeeld dat in elk geval gelegenheid gegeven worden zou tot een hoogere opleiding in de Westersche wetenschappen, in een nota van zijn hand van Maart 1824 o.m. het volgende schreef:

„Vroeger bestond er een groep van lieden die hun tijd besteedden aan cultiveering van hun kennis; wat zij leeraarden moge zonderling en onjuist geweest zijn, het had niettemin eenige overeenkomst met ware wetenschap, waartoe het in verloop van tijd wellicht zou zijn uitgegroeid. Zij deden waarschijnlijk niet veel onder voor die monnikken door wie het zaad der Europeesche wetenschap langen tijd kiemkrachtig gehouden werd; en hun verdwijning zou, al ware er niet veel directe wetenschappelijke kennis door verloren gegaan, aan alle hoop voor de toekomst een eind hebben gemaakt......... Indien het college eenmaal een vast toevluchtsoord en centrum van intellectueel verkeer voor Brahmanen zal zijn geworden, zoo zal het licht vallen, geleidelijk verbeteringen in te voeren in het stelsel van onderwijs, en aldus van de inrichting een machtig middel ter verbreiding van beschaving te maken. Sommige dezer veranderingen zullen product van de tijdsomstandigheden moeten zijn en niet ingevoerd kunnen worden alvorens wij over beter middelen ter verbreiding van kennis beschikken, zoowel als over leerlingen, beter dan thans voorbereid om dat onderwijs te genieten. Nooit echter zou ik wenschen dat het zuiver-Hindoe-deel van het onderwijs afgeschaft zou worden. Het zou zonder twijfel verkeerd zijn om, ter vergrooting van de intellectueele schatten eener natie, te beginnen met vernietiging van de inheemsche literatuur, en ik ben ervan overtuigd dat wat de inboorlingen in de toekomst bereiken zullen, in omvang zoowel als in verscheidenheid erbij winnen zal indien het op hun eigen vroegere kennis voortbouwt en op hun eigen oorspronkelijk en speciaal karakter wordt geënt".

Dit was volkomen in overeenstemming met geheel de houding van Mountstuart Elphinstone ten aanzien van de aloude instellingen der inheemsche bevolking, voor welke hij grooten eerbied toonde. Maar in den strijd tusschen de Oriëntalisten en de Anglicis-

ten bleef tenslotte, in 1835, de overwinning aan laatstgenoemden.

In Juni 1834 kwam Macaulay, die tot lid van den Raad van den Gouverneur-Generaal benoemd was, in Indië aan. In October werd hij voorzitter van de Commissie voor Openbaar Onderwijs, welker activiteit de laatste jaren sterk verminderd was. In haar boezem woedde de strijd tusschen de Oriëntalisten en de Anglicisten al even heftig als in geheel de toenmalige onderwijswereld, en doordat van de tien leden der commissie de helft de inzichten der Oriëntalisten, en de andere helft die der Anglicisten huldigde, was zij op het doode punt gekomen.

Macaulay, geestelijk gevoed met het beste dat de toenmalige beschaving van Engeland bood, was als voorbeschikt om de zijde der Anglicisten te kiezen. Op 2 Februari 1835 diende hij zijn bekende nota in, waarin hij een, vooral woordkrachtig, pleidooi leverde voor aanvaarding van een onderwijsstelsel dat hoofdzaak maken zou van onderricht in de wetenschappen van het Westen, met het Engelsch als voertaal in de hoogere onderwijsinrichtingen. Het stuk was een felle en irritante uiting van nationale opgeblazenheid, al moet erkend worden dat Macaulay het waarachtig heil van Indië op het oog had. Kennis van het Sanskriet en het Arabisch had Macaulay niet; hij gaf het in ronde woorden toe. Maar hij had, verzekerde hij, al wat uit die talen vertaald was, gelezen, velen gesproken die deze talen wèl kenden, en nooit had hij iemand ontmoet, „die niet toegaf, dat één enkele plank van een goede Europeesche boekerij meer waard was dan de geheele inheemsche literatuur van Indië en Arabië". Het gebruik van het Engelsch als voertaal prees hij aan in o.m. de volgende woorden:

„Het is nauwelijks nog noodig, de beteekenis van onze eigen taal uiteen te zetten. Zij staat vóór-aan, zelfs onder de talen van het Westen. In onze taal is een overvloed van werken der verbeelding geschreven, die niet onderdoen voor het beste dat Griekenland ons nagelaten heeft, — voorbeelden van alle soorten van welsprekendheid — historische werken, die, beschouwd als verhalen, zelden overtroffen werden, en, beschouwd als middelen voor ethisch en politiek onderricht, hun weerga niet hebben— juiste en levendige beschrijvingen van het menschelijk leven en de mensche-

lijke natuur — de meest-diepgaande bespiegelingen over het bovennatuurlijke, over de zedeleer, het bestuur, het recht, den handel, — volledige en juiste inlichtingen over alle experimenteele wetenschappen, dank zij welke de gezondheid behouden blijft, het comfort wordt vergroot en het intellect uitgezet. Wie die taal kent heeft gereedelijk toegang tot den enormen intellectueelen rijkdom die door de meest vooraan-staande naties der wereld gedurende negentig geslachten geschapen en zorgvuldig bewaard werd". „De vraag", schreef hij verder, „is eenvoudig: of wij, indien het in onze macht staat die taal te leeren kennen, talen zullen onderwijzen in welke er, naar algemeen toegegeven wordt, geen boek over eenig onderwerp bestaat dat met onze eigene vergeleken worden kan; of, indien wij gelegenheid hebben, Europeesche wetenschap te onderwijzen, stelsels zullen onderwijzen die, naar algemeen toegegeven wordt, overal waar zij van de Europeesche verschillen, tot hun nadeel daarvan verschillen; en of, terwijl wij gezonde filosofie en ware geschiedenis voorstaan, wij op kosten van het publiek aanmoediging zullen verleenen aan verbreiding van medische stellingen waar een Engelsch paardenarts zich voor schamen zou, aan onderricht in sterrenkunde die de meisjes van een Engelsche kostschool zou doen schaterlachen, aan onderwijs in een geschiedenis die wemelt van koningen van dertig voet lang en regeeringen van dertigduizend jaar, en aan dat in een aardrijkskunde die zich bezig houdt met zeëen van stroop en zeëen van boter".

Het was een fel en onbillijk betoog. Het verried een merkwaardig gemis van historischen zin in dezen destijds meestberoemde der Engelsche historici. Het verwarde de wetenschappen waarin onderwijs gegeven zou moeten worden met de taal waarin dat zou moeten gebeuren. Maar het werd met gretigheid ontvangen. Het gaf wat destijds gewenscht werd, zoowel door de regeering als door het deel der bevolking waarvoor het onderwijs in de eerste plaats bestemd zou zijn.

De regeering wenschte versterking van de positie van het Britsche bewind door vorming van een hechten kern van hooger ontwikkelde Indiërs, die in gouvernementsdienst een werkkring zouden vinden en de exponenten zouden zijn van een groep waar-

op zij te allen tijde hoopte te zullen kunnen steunen. En de leden der hoogere klassen onder de Hindoes en Mohammedanen wilden voor hun zoons een Europeesche opleiding, door welke de weg zou worden gebaand tot genieten van de maatschappelijke voordeelen en voorrechten welke den Engelschen werden benijd. De practijk had de kracht van dit verlangen getoond: om leerlingen te bewegen tot bijwoning van lessen in Sanskriet en Arabisch moest hun een geldelijke belooning in uitzicht worden gesteld. Maar voor de lessen in de Westersche wetenschappen en het Engelsch werd door de ouders gaarne betaald, en een te Calcutta opgerichte vereeniging tot uitgifte van schoolboeken maakte op den verkoop van Engelsche boeken een netto-winst van 20 %. Er was onder de hoogere klassen der Indische bevolking een sterk en algemeen verlangen naar Westersch onderwijs. Reeds in 1823 had Ram Mohan Roy krachtig geprotesteerd tegen de stichting van een Sanscrit College te Calcutta. De leerlingen zouden daar, schreef hij, „onderwijs krijgen in wat reeds 2000 jaar geleden geleerd werd, met ijdele en leege subtiele toevoegingen die sindsdien door speculatieve geesten bedacht waren". „Het Sanskrietonderwijsstelsel zou het beste zijn indien het doel der wetgevende macht in Engeland ware, de bevolking in onwetendheid te laten".

Macaulay's nota gaf dan ook den doorslag. Den 7en Maart 1835 besliste de gouverneur-generaal Lord William Bentinck, dat „het voornaamste doel der regeering moest zijn de bevordering van de kennis van de Engelsche literatuur en de Europeesche wetenschap onder de inlanders van Indië, en dat alle gelden, voor onderwijsdoeleinden beschikbaar gesteld, het best uitsluitend voor Engelsch onderwijs gebruikt zouden kunnen worden". Ware hier niet door de regeering toe besloten, zoo zou onafhankelijk van haar, dank zij particulier initiatief, toch Engelsch onderwijs gegeven zijn. De aanvaarding van het Engelsch als voertaal was even onvermijdelijk als de invoering van onderwijs in de Westersche wetenschappen.

In October 1844 schreef de gouverneur-generaal, Lord Hardinge, voor, dat van Indische candidaten voor den gouvernementsdienst jongelui met kennis van het Engelsch de voorkeur zouden moeten genieten.

Ter gelegenheid van de vernieuwing van het Charter in 1854 werd, in een beroemd geworden schrijven van Sir Charles Wood, voorzitter van den Raad van Directeuren, de onderwijspolitiek voorgoed vastgelegd. Het is het meest belangrijke stuk in geheel de geschiedenis van het onderwijs in Britsch-Indië. Het verklaarde, dat „het onderwijs dat wij in Indië verbreid willen zien, dat is hetwelk ten doel heeft de verspreiding van kennis van de hoogere kunsten, wetenschappen, filosofie en literatuur van Europa; in het kort: Europeesche kennis”. Overigens werd de neiging tot „verwaarloozing van de studie van de inheemsche talen” betreurd. Voor de groote massa der bevolking was, zoo heette het, de moedertaal de eenig-mogelijke voertaal bij het onderwijs, maar de onderwijzers zouden Engelsch moeten kennen. Elke provincie zou haar eigen departement voor Openbaar Onderwijs moeten krijgen. In de voornaamste steden zouden universiteiten worden gesticht. Nieuwe scholen zouden opgericht worden, voor het geven van onderwijs dat het midden zou houden tusschen dat der elementaire (lagere) scholen en dat der hoogere scholen. Het aantal „vernacular” scholen, d.w.z. die voor de arme inheemsche bevolking, waar onderwijs in de landstaal gegeven werd, zou worden uitgebreid. En subsidies zouden worden verleend aan door particuliere personen of vereenigingen opgerichte of op te richten scholen.

De uitvoering van deze besluiten geschiedde met groote voortvarendheid. In 1857 werden universiteiten gesticht te Calcutta, Madras en Bombay, in 1882 te Lahore en in 1887 te Allahabad. Zij waren geheel op de leest van de Londensche universiteit geschoeid. Haar taak bestond in het afnemen van examens aan de studenten der „affiliated” colleges. In Bengalen (met Assam), Bombay, Madras en Agra was in 1861 het aantal leerlingen op openbare onderwijsinrichtingen 230.000, waarvan 200.000 op de lagere scholen. In 1871 was het aantal leerlingen der lagere scholen 518.000, dat der middelbare (secondary) scholen 260.000. In 1882 was het aantal leerlingen van alle openbare onderwijsinrichtingen ruim 2¼ millioen. In 1901-’02 was het aantal openbare scholen en colleges 105.000, dat der particuliere inrichtingen aan welke geen subsidies verleend werden 43.000. Dat der leerlingen was resp. 4.000.000 en 600.000. Sinds 1882 was het aantal

leerlingen der lagere scholen gestegen met 49 %, dat der leerlingen van middelbare scholen met 180 %.

In 1882 had instelling plaats van een commissie welker taak was, onderzoek te doen naar den stand van zaken op onderwijsgebied en eventueel voorstellen tot verbetering in te dienen. Zij stelde een aantal maatregelen voor, die door de regeering aanvaard werden, doch tendeele teleurstellingen opleverden.

Het voornaamste voorstel hield in, dat de regeering haar directe bemoeienis met het hooger onderwijs geleidelijk staken zou en zich zou bepalen tot een stelsel van subsidies. Dit leidde inderdaad tot het bedoelde resultaat: het aantal der door particuliere personen en vereenigingen gestichte scholen steeg snel.

De door de commissie voorgestelde bepaling dat, terwijl de schoolgelden voor de gesubsidieerde onderwijsinrichtingen betrekkelijk hoog zouden moeten blijven, die voor niet-gesubsidieerde scholen niet zoo hoog behoefden te zijn als wat de ouders der leerlingen van naburige met gouvernementshulp in stand gehouden inrichtingen voor hun kinderen zouden moeten betalen, bleek van ernstigen invloed te zijn op het peil van het op die niet-gesubsidieerde scholen gegeven onderwijs. De gesubsidieerde scholen kwamen door die bepaling in een ongunstige positie tegenover de niet gesubsidieerde, en alleen door verlaging van het peil van het onderwijs waren de concurrentievoorwaarden gelijk te maken. Het kwam voor dat de bestuurders van gesubsidieerde scholen het subsidie weigerden om hun inrichting een kans te geven, het hoofd boven water te houden. De bepaling werd in 1893 ingetrokken; maar veel kwaad was toen reeds geschied.

Een andere maatregel die tot schade van het onderwijspeil strekte was de z.g. „betaling naargelang van de resultaten", d.w.z. de grootte van het subsidie werd afhankelijk gesteld van het aantal leerlingen dat voor de examens slaagde. Het onvermijdelijk gevolg was een klaar-stoomen van de leerlingen, die met onvoldoende en onvoldragen kennis door de examens gesleept werden.

Verder stelde de commissie voor, dat de hoogere klassen der middelbare scholen gesplitst zouden worden in twee deelen: in het een zouden de leerlingen opgeleid worden voor het toelatingsexamen tot een universiteit, in het andere voor den handel, de

nijverheid of eenig ander speciaal vak. Met dezen maatregel heeft men maar weinig succes beleefd: nog in 1905 werd vastgesteld, dat 95 % der jongens die de middelbare scholen hadden afgeloopen, zich aan het toelatingsexamen voor een universiteit hadden onderworpen.

De commissie bleek overigens een open oog te hebben voor de beteekenis van lager onderwijs en noemde de zorg daarvoor de voornaamste taak der regeering op onderwijsgebied.

Het bestek van dit hoofdstuk laat een uitvoerige omschrijving van het Britsch-Indische onderwijs-systeem niet toe. Dit overzicht bepale zich daarom tot de hier-voor gegeven uiteenzetting van de leidende beginselen.

Het Britsch-Indische onderwijsstelsel heeft van den aanvang af, maar vooral in de laatste tientallen van jaren, aan heftige critiek van verschillende zijden blootgestaan. En het lijdt geen twijfel dat die critiek voor een goed deel hout snijdt. Maar de vraag is: was, in de gegeven omstandigheden, een beter stelsel denkbaar en uitvoerbaar, en zou niet in elk geval aanleiding hebben bestaan tot critiek waar maar weinig redelijks tegen in te brengen zou zijn?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is een theoretische uiteenzetting van de beteekenis der wetenschap en die der onderwijsinrichtingen noodzakelijk, die overigens zoo kort en zoo beknopt mogelijk zal worden gegeven.

De wetenschap bestaat, in algemeenen zin, uit een systeem van algemeene wetten die uit de feiten en verschijnselen der dagelijksche practijk worden geabstraheerd. Haar doel is, aan te geven welke wegen de dagelijksche practijk van het maatschappelijk leven in de onmiddellijke toekomst te volgen heeft om den geringsten weerstand te ontmoeten. Zij maakt, na uit de practijk van een voorbij-gegaan oogenblik te zijn geabstraheerd, zin-rijke, doelbewuste practijk voor een volgend oogenblik mogelijk.

Wetenschap en (maatschappelijke) practijk zijn ongescheiden-onderscheiden, als de polen van een en dezelfde magneet. De ontwikkeling van de een bepaalt die van de andere; en het proces der ontwikkeling van de samenleving bestaat in een vereeniging

van die processen van wederzijdsche bepaling. Het is een proces dat zich laat vergelijken met dat van het branden van een kaars. Ook dit bestaat uit twee processen, van welke het een ondenkbaar is zonder het ander: de uitstraling van warmte door de vlam, waardoor de was smelt, en het smelten van de was, waardoor de vlam onderhouden wordt.

In een sociaal-organisch normaal gegroeide maatschappij laat de beteekenis van bepaalde onderwijsinstituten zich derhalve naar twee zijden karakteriseeren. Zij zijn draagster van de wetenschap, in zooverre zij vastleggen wat de practijk van het dagelijksch-maatschappelijk leven aan feiten en verschijnselen ter waarneming biedt en wat in die feiten en verschijnselen als het algemeene, wetmatige werd ontdekt. In zooverre behooren zij tot die organen der samenleving welke in hun ontwikkeling den groei der maatschappij *volgen*. Maar hun bestemming is tegelijk, *leiding* te geven, systeem te brengen in de practisch-productieve werkzaamheid der samenleving, op basis van de verworven kennis van den onderlingen samenhang, — door de wetenschappelijk geschoolde arbeidskrachten af te leveren die in de toekomst de leiders van de maatschappelijke werkzaamheid zullen hebben te zijn.

Elke samenleving die zich normaal, vrij van sterke invloeden van buiten-af, ontwikkelen kan schept zich zelf de organen welke zij noodig heeft om de telkens veranderende sociale verhoudingen te consolideeren en den geleidelijken groei ervan te waarborgen. De onderwijsinstituten spelen in dezen zin een zeer belangrijke rol: zij ontwikkelen zich in en door de samenleving die haar deed ontstaan. Het tempo hunner ontwikkeling wordt dan ook, in het algemeen, door dat van den groei der samenleving bepaald; tusschen beide processen bestaat een direct contact, dat niet verloren gaan mag, — op straffe van stuurloosheid der dagelijksche practijk en onvruchtbaarheid van den wetenschappelijken arbeid. Een practijk welke den steun der theorie mist komt niet verder; en theorie die niet bestemd of in staat is, de practijk leven in te blazen en haar den weg te wijzen, is voor de samenleving waardeloos.

Van een maatschappij, die zich normaal, onafhankelijk, heeft kunnen ontwikkelen, kan gezegd worden dat zij de wetenschap

en het onderwijs bezit welke zij behoeft en verdient. Niet minder; maar ook niet meer. Het peil der ontwikkeling van de wetenschap verheft zich, in het algemeen, niet of maar uiterst weinig boven het niveau van den groei der samenleving zelf. Elk moment in den socialen ontwikkelingsgang heeft zijn bepaald wetenschappelijk gezichtsveld, waarin geen andere zaken te vinden zijn dan die welke de samenleving op dat oogenblik noodig heeft om het volgend stadium van ontwikkeling te kunnen bereiken. Om vruchtdragend op den groei der maatschappij te kunnen in-werken moet de wetenschap haar levenssappen trekken uit het lichaam der maatschappij zelf. Het contact tusschen deze beide processen is even direct en even wederkeerig als dat tusschen de warmteverspreiding door de vlam der kaars en het smelten van de was; en zooals juist die wederzijdsche bepaling van deze processen ondenkbaar maakt dat uit een brandende kaars plotseling zonder eenige van buiten-af werkende oorzaak, een stuk zou kunnen wegvallen en het proces van het branden zich lager voortzetten zou, zoo is ook ondenkbaar dat een onderwijsinrichting die in een later stadium van maatschappelijken groei als iets noodzakelijks en vanzelf-sprekends uit de behoeften der samenleving opbloeien zou, reeds *thans* — werd zij kunstmatig gesticht en onder invloed van oorzaken van buiten-af in stand gehouden — voor den organischen groei der samenleving van waarde zou kunnen zijn.

Zoowel de geleerden als de onderwijsinrichtingen behooren, in een zich normaal ontwikkelende maatschappij, tot de organen dier samenleving, zonder welke deze het bij haar groei niet stellen kan en die het niet zonder haar en haar groei kunnen stellen. Zij zijn, op verschillende gebieden, tot gelijk peil uitgegroeid. Noch de geleerde, noch het onderwijsinstituut mag zijn tijd te ver vooruit zijn. Want de massa, die de draagster der beschaving is, stuwt hen, onbewust, als organen voor zich uit, maar laat hen niet los en waakt angstvallig tegen verbreken van den band. Het bestaan der geleerden en der onderwijsinrichtingen is onscheidbaar ingeweven in dat der maatschappij. Zij vormen een stuk cultuur, naar doel en peil van ontwikkeling volstrekt afhankelijk van het algemeene beschavingsniveau.

Een maatschappij slaat, in haar ontwikkelingsgang, geen fase van groei over; en wordt zij er door overheerschende invloeden van buiten-af toe gedwongen, dan is het onvermijdelijk gevolg: ontreddering, hopelooze verwarring, die zich openbaart in een verwording van de verhoudingen tusschen de menschen onderling en in een snel proces van degeneratie van hun algemeene levenshouding en hun houding ten opzichte van de groote cultuurproblemen van hun volk en hun tijd.

Dit nu was het geval in Britsch-Indië, gedurende geheel de vorige eeuw. De grondoorzaak van alles was economisch en sociaal. Het Britsche bewind liet de fundamenten der inheemsche maatschappij betrekkelijk intact, doch oefende er een looden druk op uit: aan de verhoudingen ten plattelande werd, direct, in geringe mate geraakt. Maar de nijverheid werd vernietigd. De inheemsche nijverheid was echter, sociaal-organisch, al evenzeer van den landbouw afhankelijk geweest als deze van haar. De vernietiging van die nijverheid beteekende dat de sociaal-organische eenheid verbroken werd, en dat den landbouw de gelegenheid tot technische en economische ontwikkeling werd ontnomen. De samenhang ging verloren, en op dien atomistisch uiteengeslagen landbouw die als fundament beteekenis had gehad doordat geheel het gebouw van sociaal leven er op had gerust, werd een verpletterende druk uitgeoefend, eensdeels door het door de regeering ingevoerde belastingstelsel, anderzijds door den terugkeer van zoovelen die eertijds in de nijverheid een bestaan gevonden hadden, tot het boerenbedrijf. De gezonde levenskracht van den landbouw was verdwenen; en met zijn beteekenis als voedingsbodem voor sociale werkzaamheid van andere orde was het gedaan. Er kon geen gezonde nijverheid meer tieren; want de bodem in welken zij haar wortelen had moeten slaan en waaruit zij haar levenssappen had moeten trekken, was tot groote diepte omgewoeld en onvruchtbaar geworden.

De inheemsche samenleving in Britsch-Indië werd, onder invloed van de maatregelen van het vreemde bewind, als een huis waarvan de verdiepingen zijn afgebroken en op welks fundamenten een geweldige druk wordt uitgeoefend door een stelsel van palen dat een dak te dragen krijgt, veel hooger dan het oorspron-

kelijke. Tusschen dit dak en de fundamenten is plaats voor vijf of zes verdiepingen van normale hoogte, instede van de twee die oorspronkelijk bestonden. Maar deze werden afgebroken; niets is er meer dan de (inheemsche) fundamenten en het (modern-Westersch) zware dak. De fundamenten scheuren; ze hebben veel meer te dragen dan eertijds.

De tendenzen van het Britsche bewind nu leidden aanvankelijk enkel tot versterking van het dak, ook met stukken puin van het materiaal der afgebroken verdiepingen, dat op de fundamenten neergevallen was. Maar aan die fundamenten-zelf werd weinig gedaan; er was ook niets aan te doen zoolang ze niet bevrijd werden van den overmatigen, stijgenden druk dien ze te dragen hadden gekregen.

Naarmate het fundament, de inheemsche landbouw, zijn spontane levenskracht verloor en het gewicht van het dak van jaar tot jaar toenam, werd ingezien dat, indien die druk niet verminderd werd, de fundamenten versterkt zouden moeten worden en de palen door muren zouden moeten worden vervangen. Maar door de zwaarte van het dak werden werkzaamheden, met dat doel ondernomen, uittermate bemoeilijkt. Van aanmerkelijke verlichting van den druk is nooit ernstig sprake geweest; het goed recht van het Britsche bewind en van zijn economische politiek is door de bewindvoerders-zelf nooit in twijfel getrokken. En zoo kregen de fundamenten, in strijd met alle goede bedoelingen, nog meer te dragen: muurtjes, bestemd om het dak te dragen, opgetrokken uit inheemsch materiaal, naast de palen, die alle bleven staan. Het waren maar halfsteensmuurtjes, en ze stortten hier en daar weer in; maar ze wekten althans de illusie van een goedsluitend geheel en zorgvuldig ingedeelde verdiepingen, en aan die illusie vergaapten zich ook de overheerschers-zelf.

In dit geheele proces van verwording en revolutiebouw heeft de onderwijspolitiek een belangrijke rol gespeeld. Zij was aanvankelijk vooral bestemd, het op de fundamenten neergevallen materiaal der oorspronkelijke verdiepingen althans in zooverre te verbeteren, dat het dak — het Britsche overheerschingsregiem — aan soliditeit winnen zou. Toen twijfel begon te rijzen of de funda-

menten dit alles op den duur wel zouden kunnen blijven dragen, werden muurtjes opgetrokken — het middelbaar onderwijs — en tenslotte werd getracht, de fundamenten te versterken, zonder dat echter de druk van den bovenbouw verminderd werd om dien arbeid te vergemakkelijken.

Begonnen werd met hoogere opleiding van enkele Indiërs, die een plaats kregen in de Britsch-Indische administratie. Die was volkomen Westersch naar den geest. De nieuwe kennis was dien Indiërs niet een stuk eigen Indische cultuur, maar het proces was te vergelijken met het vullen van een zak met schatten van vreemden oorsprong, voor welker waarde de inheemsche samenleving geen maatstaf had. Zij werden hun eigen oorspronkelijk milieu vreemd. „Er is", schreef Bipin Tjandra Pal, „er is een tijd geweest, in de dagen onzer jeugd, veertig jaar geleden, toen absoluut geen geestelijke gemeenschap bestond tusschen onze scholen en colleges eenerzijds en ons ouderlijk tehuis anderzijds. Er bestond toen een haast onoverbrugbare kloof tusschen de gedachten en de aspiraties der nieuwe intellectueelen in dit land en hun ouders en voogden. Onze ouders en voogden spraken toen over dingen waar wij ons niet om bekommerden, en wij dachten over dingen die zij niet begrepen. De school en het college hadden, in die dagen, een haast overwegenden invloed op ons intellectueel en moreel leven. Er bestond een bepaalde school- of college-atmosfeer, afgezonderd van die van ons ouderlijk huis".

Maar de in het eigen milieu van het ouderlijk huis, in de eigen oorspronkelijke sociale omgeving opgedane indrukken hadden anderzijds de studenten geleid tot een geesteshouding die onvatbaar deed zijn voor besef van de intrinsieke, de sociale waarde van de nieuwe kennis, door hen in de colleges opgedaan. Die kennis leefde niet voor hen, had geen beteekenis als iets dat hun land en hun volk direct ten goede komen kon; en zij hadden het verheffende gevoel te missen dat zij zich, door ijverig studeeren en door dóór te dringen tot het wezen dier nieuwe wetenschappen, bekwamen konden voor werkzaamheden in het belang van hun volk. Ook hun nieuwe kennis was atomistisch. En al wat deze aan waarde behield, gold hen persoonlijk; zij werden aan het eigen sociaal productieproces onttrokken, en stapten, individueel, over

in een gansch vreemd maatschappelijk milieu waar zij zich nooit geheel thuis leerden gevoelen en een behandeling ondergingen als van minderwaardige indringers.

Wie verbaast er zich dan over dat zij, ofschoon zij hetgeen onderwezen werd inzogen als een spons het water, de Westersche wetenschap niet konden beschouwen als iets dat waarde had op zichzelf, en dáárom-alleen al bestudeering verdiende — maar als een middel om een gouvernementsbaantje machtig te worden en een bezoldiging die zonder die studie buiten hun bereik blijven zou? Hun studie werd een van-buiten-leeren van hetgeen op de examens gevraagd zou worden. De staaltjes hiervan, die door tal van Engelsche schrijvers worden medegedeeld, zijn op het eerste gezicht wel grappig; maar het verschijnsel is in den grond intens-droevig. Het is het onvermijdelijk gevolg en de vloek van een overheerschings-politiek, die niets kende en zag dan de louter-Engelsche belangen, en terwille van die belangen geheel de inheemsche maatschappij van de fundamenten geslagen had.

De Indische student stamde uit een milieu dat de intrinsieke waarde der Westersche wetenschap niet beseffen kon; maar de loop van zaken dwong hem ertoe, zich met de resultaten dier wetenschap althans naar het uiterlijk vertrouwd te maken. Zijn geesteshouding kon aanvankelijk niet anders zijn dan wat ik zou willen noemen: Middeleeuwsch. Ook bij ons berustte het onderwijs in de Middeleeuwen op autoriteitsgeloof; de leerling verlangde niet vóór alles te begrijpen, maar was bereid tot aannemen. Het besef voor de beteekenis van analyse en logische, causale verklaring, dat thans een onuitroeibaar element uitmaakt van de gedachtenwereld onzer Westersch-wetenschappelijk gevormden, zou eerst later geboren worden. In de inheemsche Indische scholen vatte de „tsjéla", de leerling, de hand van den „goeroe", den onderwijzer, en hij verzocht dezen te vertellen, te reciteeren. Dat was de geest van het Middeleeuwsch onderwijs, in Indië als bij ons in West-Europa. En deze geesteshouding bleef aanvankelijk die van den Indischen student, ook in de Engelsche colleges die in Indië werden gesticht.

De Indische student was het product van twee gedachten- en gevoelswerelden. Zijn verstand trok hem naar de Westersche,

maar zijn hart naar de eigen, oorspronkelijke, inheemsche. En toen die inheemsche wereld in beroering kwam en een geest van verzet tegen maatregelen van het Britsche bewind zich begon te openbaren, voelde hij zich de man die leiding zou kunnen en moeten geven. Hij was maatschappelijk uit het evenwicht geraakt, dwaalde als in een open boot, zonder roer of compas, zonder riemen stuurloos rond op de levenszee, had in de Westersche samenleving tevergeefs een rustpunt gezocht, waar hij zich neerzetten kon en wortel zou kunnen schieten. Toen de eigen, Indische samenleving die plaats scheen te zullen bieden, vloog hij erheen. De banden die hem aan haar bonden waren niet verbroken, waren enkel uitgerekt. Met een enthousiasme als bij ons in West-Europa nog slechts gevonden wordt in de socialistische arbeidersbeweging, wierp hij zich op de propaganda en de agitatie; en vol vreugde onderging hij gevangenisstraf of terechtstelling, doordrongen van het verheffend besef dat hij viel als offer aan de toekomst van zijn volk.

Welmeenende Engelschen, die in deze neiging van den Indischen student tot deelname aan de politieke agitatie een funest gevolg van het onderwijsstelsel meenden te ontdekken, drongen er met steeds luider stem op aan dat moreele en religieuse opvoeding onderdeel uitmaken zou van het leerplan der scholen en colleges. Zij zagen in den politiseerenden student het product van het te louter-, te koud-wetenschappelijk onderwijs dat hem geboden werd, en wenschten aanvulling van wat naar hun meening een leemte was die zich tot een afgrond dreigde te verbreeden en te verdiepen. Maar het onderwijs als zoodanig leidt niet tot immoraliteit of neiging tot politieke opstandigheid. Alles hangt af van de omstandigheden waarin het gegeven wordt. De onderwijscommissie van 1882 stelde voor dat een poging zou worden gedaan om een „moral textbook" samen te stellen, gebaseerd op de fundamenteele beginselen der „natural religion", en dat de „principal" of een der andere hoogleeraren van elk college elken cursus een reeks lezingen zou houden over de plichten van den man en die van den burger. De regeering zag de nutteloosheid van een dergelijken maatregel in. „De karakteropvoeding", schrijft James, „dat is wat bedoeld wordt met onderwijs in de zedeleer,

is iets dat zeer diep gaat en afhangt van een aantal factoren van welke het leven op de school er slechts één is". En Dr. Duncan, een onderwijsman van groot gezag, schreef in 1888 o.m.: „Ik geloof niet dat het in Indië ingevoerde onderwijsstelsel schuld heeft aan den groei van neigingen die de discipline ondermijnen en den eerbied doen afnemen. Mijn overtuiging dat deze neigingen stammen uit de wereld buiten onze scholen en colleges, dat zij de gedachten en gevoelens en aspiraties van het opgroeiend geslacht kleuren, en dat zij uit deze buitenwereld onze scholen binnendringen en de leerlingen besmetten, — deze overtuiging werd geboren uit de volgende overwegingen: in de eerste plaats dat niet dan nadat de politieke en de rassenopwinding der laatste jaren zich over geheel Indië verbreid hadden, de jeugd die de scholen bezocht teekenen van roerigheid en tuchteloosheid begon te toonen; en tweedens dat deze verschijnselen zich feitelijk slechts beperkten tot die provinciën in het noordelijk deel van Indië, waar de politieke en de rasgevoelens het bitterst waren" [1]).

De oorzaken der neiging tot opstandigheid, die zich onder de studenten openbaren ging, waren niet weg te nemen door onderwijs in godsdienst en zedeleer; het zou lapwerk zijn geweest. De oorzaken lagen dieper en verder; ze lagen buiten de school, in geheel het uiteengeslagen en verwrongen en verworden sociaal bestel. Niet de school of het college was de schuldige; de schuldige was het Britsche regiem, met zijn baatzuchtige overheerschingspolitiek.

Tenslotte nog een enkel woord over den algemeenen gang van zaken op onderwijsgebied in Britsch-Indië.

Begonnen werd met het geven van hooger onderwijs, in de onjuiste maar hoopvolle verwachting, dat het wel vanzelf naar beneden door-druppelen zou. Voor de studenten der colleges opende de gouvernementsdienst een uitweg. Maar sociaal-organisch had de Indische maatschappij allereerst behoefte aan herleving van de middengroepen, welker bestaan afhankelijk was geweest van handel, nijverheid en andere vrije beroepen. Die herleving

---

1). Aangehaald bij James: *Education and Statesmanship in India*.

werd door de economische politiek der regeering belemmerd, maar de behoefte eraan openbaarde zich allerwege en liet zich gelden met nog geringe, maar spontane kracht. In overeenstemming daarmee nam het aantal leerlingen der middelbare scholen van 1881-'82 tot 1901-'02 met 180 % toe.

Dat der lagere scholen nam in diezelfde jaren toe met slechts 49 %. De vraag naar dit onderwijs was veel minder sterk; niet doordat de lagere maatschappelijke groepen geen behoefte aan ontwikkeling hadden, maar doordat die behoefte niet levendig beseft werd. De druk van geheel het bestuurssysteem was te zwaar en werd in doffe berusting ondergaan, vooral op het platteland. Eerst thans, in de allerlaatste jaren, heeft de regeering eenig succes met haar maatregelen ter bevordering van het dorpsonderwijs, het onderwijs aan de kinderen van boeren en landarbeiders. Maar nog wordt over den geringen voortgang geklaagd; in 1901-'02 bezocht nog ongeveer een-zesde van de tot genieten van onderwijs in aanmerking komende jongens het onderwijs op de lagere scholen. Het percentage was voor Bengalen 22, voor Bombay 9, voor de Vereenigde Provinciën en den Pendsjaab 8; en teekenend is het antwoord, door een armen plattelandsbewoner gegeven aan een zendeling die hem over de hooge beteekenis van onderwijs kwam onderhouden: zou ik, als ik lezen en schrijven geleerd had, die vracht daar beter kunnen dragen en den grond beter kunnen omwerken?......

Dit verschijnsel is al even natuurlijk als alle andere. Het Britsche regiem in Indië heeft eerst de inheemsche maatschappij van haar fundamenten geslagen, den bovenbouw afgebroken, en verbaasde zich er toen over dat wat van die samenleving overgebleven was niet volkomen normaal reageerde op de pogingen om haar door onderwijs te verheffen tot een peil dat het als hooger beschouwde. Het beeld, door minister Lloyd George in het Lagerhuis gebruikt: dat het onderwijsstelsel in Britsch-Indië neergekomen was op het vullen van oude flesschen met nieuwen wijn, is juist onder voorbehoud dat er aan wordt toegevoegd dat het weerstandsvermogen dier oude flesschen eerst moedwillig op de proef gesteld was, zoodat ze *moesten* springen. Niet de onderwijspolitiek was verkeerd — er was in de gegeven omstandigheden geen an-

dere denkbaar — maar die omstandigheden ontnamen haar van den aanvang af de beteekenis welke zij in een maatschappij, die zich doorloopend als organische eenheid had kunnen ontwikkelen, zou hebben gehad. En de oproerige Indische student, met zijn onvoldragen kennis en zijn gebrekkig inzicht, was niet het product van het Westersch onderwijs in een Oostersche omgeving, maar van geheel de Britsche overheerschingspolitiek.

HOOFDSTUK VI.

Regeering en administratie.

Gedurende de ruim anderhalve eeuw die voorafging aan het oogenblik waarop de Oost-Indische Compagnie zich territorium verwierf, werd het beheer over de drie nederzettingen (in Bengalen, Madras en Bombay) gevoerd door een „president" en een raad, allen behoorende tot de oudere Compagniesdienaren. Zij handelden volgens de instructies die van den Raad van Directeuren te Londen ontvangen werden.

Al spoedig nadat de Compagnie grondbezit verkregen had bleek deze vorm van bewind niet langer te voldoen. Het aantal leden van elken raad bedroeg 12 tot 16; zij waren zelden bijeen en er was een komen en gaan van raadsleden, dat toelaatbaar was zoolang de besprekingen haast uitsluitend handelszaken betroffen, maar de lichamen absoluut ongeschikt deed zijn voor uitoefening van een regeertaak.

Nadat door een commissie uit het Lagerhuis een nauwgezet onderzoek naar den stand van zaken was ingesteld, werd bij een wet van 1773 besloten, dat Bengalen bestuurd worden zou door een gouverneur-generaal en een raad van vier leden, die alle voor minstens 5 jaar zitting zouden hebben. De raad zou bij meerderheid van stemmen beslissen, ook al werd aldus beslist tegen de inzichten van den gouverneur-generaal in. De besturen der „presidencies" Madras en Bombay zouden aan de regeering van Bengalen ondergeschikt zijn en niet oorlog kunnen verklaren of verdragen sluiten zonder toestemming van den gouverneur-generaal-in-rade, behalve in geval van dringende noodzaak. De groote afstanden en de slechte verkeersmiddelen waren oorzaak, dat ze in de practijk een groote mate van zelfstandigheid genoten.

De gouverneur-generaal en de leden van den raad van Bengalen werden door den Raad van Directeuren benoemd.

Deze eerste staatsinrichting voor Indië bleek tal van fouten te hebben, van welke wel de voornaamste was dat de koers van het bewind aangegeven werd door een herhaaldelijk wisselende

en vaak van toevallige omstandigheden afhangende meerderheid in den raad van den gouverneur-generaal. Warren Hastings had tot 1780 een verbitterden strijd te voeren alvorens zijn gezag voldoende verzekerd was. Bovendien was de betrekkelijke zelfstandigheid van Bombay en Madras een ernstig bezwaar. Het kwam, na den Mahratta-oorlog van 1775-'82, voor, dat de raad van Bombay een verdrag sloot dat door de regeering van Bengalen afgekeurd werd en vervolgens door den Raad van Directeuren te Londen werd goedgekeurd, waarna de president en raad van Bombay hun gang gingen zonder zich verder aan de instructies van die van Bengalen te storen.

Reeds in 1784 werd een nieuwe wet op het bestuur over Indië noodzakelijk geacht, vooral met het oog op de wenschelijkheid, contrôle door de Engelsche regeering mogelijk te maken. Er werd een Raad van Commissarissen in het leven geroepen, die direct ondergeschikt was aan de Engelsche regeering en zijn veto kon uitspreken over alle besluiten van den Raad van Directeuren. Hij kon maatregelen, door de regeering in Indië uit te voeren, voorschrijven aan dien Raad van Directeuren, die ze had door te geven als waren ze van hem zelf afkomstig. Het beheer van de handelszaken der Compagnie bleef aan den Raad van Directeuren, evenals het recht van benoeming en ontslag van den gouverneur-generaal en den legercommandant en van alle ambtenaren. In de practijk bleef het dan ook de Raad van Directeuren die Indië regeerde.

Madras en Bombay kregen elk een gouverneur en een raad. De verhouding tusschen deze regeeringen en die van Bengalen, aan welke zij nadrukkelijk ondergeschikt werden gemaakt, werd ietwat gepreciseerd.

Ten aanzien van den gouverneur-generaal was de Raad van Directeuren practisch vrijwel machteloos; haast alle oorlogen die in Indië gevoerd en alle veroveringen die er gedaan werden hadden plaats tegen de uitgesproken wenschen van den raad in.

Gehandhaafd werd de bepaling dat de raad van den gouverneur-generaal bij meerderheid van stemmen besliste. Toen in 1786 Lord Cornwallis het recht „to overrule his Council" als voorwaarde stelde tot aanvaarding van een benoeming, werd een wet uit-

gevaardigd, waarbij zij gewijzigd werd. De gouverneur-generaal zou slechts in buitengewone gevallen van die bevoegdheid gebruik mogen maken, maar kon zelf beslissen of een geval al dan niet buitengewoon was. De gouverneurs van Madras en Bombay kregen dezelfde bevoegdheid.

Tot 1833 werden in de staatsrechtelijke constructie geringe wijzigingen gebracht. Toen echter in dat jaar, ter gelegenheid van de vernieuwing van het Charter, het drijven van handel aan de Compagnie verboden werd, waren vanzelf ingrijpende veranderingen in den regeeringsvorm onvermijdelijk. Ze kwamen op het volgende neer.

De „Presidency of Fort William" (Bengalen) was in uitgestrektheid dermate toegenomen, dat besloten werd haar te splitsen in de „Presidency of Fort William in Bengal" en de „Presidency of Agra". Deze splitsing werd doorgevoerd in 1835. Agra kreeg den naam Noord-Westelijke Provinciën, waarbij later ook Oudh gevoegd werd. Het bestuur werd gevoerd door een luitenant-gouverneur zonder raad.

Het oppertoezicht en het bestuur over alle burgerlijke en militaire aangelegenheden en de inkomsten van geheel Indië werden gelegd in handen van den gouverneur-generaal en zijn raad; zij heetten voortaan: gouverneur-generaal-in-rade. Den gouverneurs van Madras en Bombay werd de bevoegdheid, wetten en regelingen te maken, ontnomen, en de gouverneur-generaal-in-rade was voortaan de eenige wetgevende macht, behoudens goedkeuring van zijn besluiten door den Raad van Directeuren. Aan den raad werd met het oog daarop een rechtsgeleerde toegevoegd, die overigens niet deel uitmaakte van het uitvoerend bewind en alleen in zaken van wetgeving stem had. De besturen der provinciën werden geheel aan den gouverneur-generaal-in-rade ondergeschikt gemaakt; de gouverneurs zouden voortaan zonder de toestemming van de centrale regeering geen ambt meer kunnen scheppen of voor eenig doel gelden toestaan. Zij werden verplicht, jaarlijks verslag te doen van hun bestuursmaatregelen.

De gouverneur-generaal-in-rade zou, indien zulks wenschelijk werd geacht, den gouverneur-generaal kunnen machtigen om ingeval van een bezoek aan een deel van Indië alle rechten van zijn

raad uit te oefenen, behalve de bevoegdheid van uitvaardiging van wetten en regelingen.

In 1853 werd de gouverneur-generaal-in-rade gemachtigd tot benoeming van een luitenant-gouverneur voor Bengalen, dat tot dit jaar door den gouverneur-generaal zelf bestuurd was. De regeeringen van Madras en Bombay kregen wetgevende bevoegdheden voorzoover provinciale aangelegenheden betrof, uit te oefenen door den gouverneur-in-rade. De luitenant-gouverneur van Bengalen kreeg geen raad.

In 1861 werd de raad van den gouverneur-generaal met een vijfde gewoon lid uitgebreid. In 1874 werd besloten, het aantal leden tot zes te vergrooten; dit zesde lid zou de zorg voor openbare werken op zich hebben te nemen. Dit was de eerste maal dat aan een lid van den raad een bepaalde, beperkte taak opgedragen werd. Tot dat jaar had de raad steeds als geheel toezicht uitgeoefend op de werkzaamheden der departementen over welke de dagelijksche arbeid van het gouvernement verdeeld was. Bij de wet van 1861 was de gouverneur-generaal gemachtigd om leden van zijn raad aan te wijzen, die in algemeenen zin het werk van bepaalde departementen — welker chefs met de gewone dagelijksche leiding belast bleven — zouden hebben te controleeren.

Dit stelsel kwam geleidelijk tot volle ontwikkeling, zoodat later telkens als de begrooting van eenig departement in den wetgevenden raad verdedigd worden moest, dit geschiedde door het betrokken lid van den raad van den gouverneur-generaal. De gouverneur-generaal oefende een algemeen toezicht uit en hield de behandeling van buitenlandsche aangelegenheden aan zich. Er was voorts een departement voor Binnenlandsche Zaken, een voor Financiën en Handel, een voor Wetgeving, een voor Militaire Zaken en een voor Openbare Werken. De raad kreeg aldus den vorm van een kabinet van ministers. De leden kregen een vrij groote mate van zelfstandigheid, ofschoon zij handelden in naam van den gouverneur-generaal-in-rade. De legercommandant werd buitengewoon lid van den raad, maar had niet de leiding van een departement.

In de practijk is gebleken dat dit stelsel niet leidde tot vermin-

dering van het gezag van den gouverneur-generaal, die gelegenheid kreeg, zich uitsluitend aan de zorg voor de meer belangrijke aangelegenheden te wijden. Het was een vorm van ambtelijke decentralisatie die groote voordeelen bleek te geven.

Bij de wet van 1861 (de z.g. Indian Councils Act) werd voorts bepaald dat toegevoegde leden van den raad van den gouverneur-generaal benoemd zouden kunnen worden. De benoeming zou geschieden door den gouverneur-generaal, en de taak dier toegevoegde leden zou beperkt zijn tot deelname aan beraadslagingen over voorgenomen maatregelen van wetgevenden aard. Het maximum-aantal zou zijn 12; de helft zou moeten bestaan uit niet-ambtenaren. Aldus aangevuld heette het college Wetgevende Raad.

Soortgelijke raden werden gevormd in de vier voornaamste provinciën.

In 1892 kwam een wet tot stand waarbij bepaald werd dat het aantal der toegevoegde leden niet minder dan 10 en niet meer dan 16 zou mogen bedragen. De Wetgevende Raad kreeg gelegenheid tot bespreking van de begrooting en tot het stellen van vragen aan de regeering. De uitoefening van beide rechten werd door eenige regelingen beperkt.

Als regel werd aanvaard dat het aantal toegevoegde leden 16 bedragen zou, van wie 10 niet-ambtenaren zouden zijn. Van dezen werden 4 door den gouverneur-generaal benoemd op voordracht van de meerderheid der toegevoegde leden der provinciale Wetgevende Raden, 1 op voordracht van de Kamer van Koophandel te Calcutta, de 5 overigen naar de eigen inzichten van den gouverneur-generaal.

De gouverneurs en de gewone leden der raden van Bombay en Madras werden, evenals de leden van den raad van den gouverneur-generaal, door de Kroon benoemd. De regeeringen dier beide provinciën konden over bepaalde aangelegenheden directe briefwisseling voeren met den staatssecretaris te Londen. De provinciale raden bestonden uit twee ambtenaren en tot 1893 bovendien den commandant van het leger der provincie. Bij de wet van 1892 werd bepaald dat het aantal der toegevoegde leden 20 zou bedragen, van wie niet meer dan 9 ambtenaren zouden mogen zijn.

Gemeente- en districtsraden en eenige instellingen en organisaties kregen het recht, een voordracht voor benoeming van niet-ambtelijke leden in te dienen.

Ook in de provinciale Wetgevende Raden werd jaarlijks gelegenheid gegeven tot bespreking van de begrooting en konden vragen worden gesteld. Alle provinciale wetten moesten door den gouverneur-generaal bekrachtigd worden.

De luitenants-gouverneur van Bengalen, Agra en Oudh, den Pendsjaab en later Burma kregen geen Uitvoerenden Raad, maar de gouverneur-generaal-in-rade kon hun een raad voor uitsluitend wetgevende doeleinden ter zijde stellen. Dit geschiedde dan ook.

Toen Indië in 1858 onder het bewind van de Kroon kwam, werden de Raad van Directeuren en de Raad van Toezicht vervangen door den staatssecretaris voor Indië met den Indischen Raad, die uit 15 leden bestond, aanvankelijk door de Kroon benoemd, later allen benoemd door den staatssecretaris. In 1889 werd het aantal leden tot 10 verminderd. Van deze 10 leden hadden 3 levenslang zitting, de anderen voor den tijd van 10 jaar. De Indische Raad moest een meerderheid hebben van leden die minstens 10 jaar in Indië geweest waren en niet langer dan 10 jaar vóór hun benoeming het land hadden verlaten.

De Indische Raad kon niet het initiatief nemen tot maatregelen, maar elke opdracht, welke de staatssecretaris de Indische regeering geven wilde, moest tevoren ter kennis van den raad gebracht worden, tenzij het geheime aangelegenheden of zaken van oorlog of vrede betrof. De staatssecretaris kreeg het recht „to overrule his Council". De raad oefende contrôle op het financieel beleid der Indische regeering, die overigens, behalve in aangelegenheden van groote beteekenis, een groote mate van zelfstandigheid genoot.

Tot 1850 bestonden, behalve in de provinciale hoofdsteden, feitelijk geen gemeenteraden, noch districtsraden. Een in 1842 ondernomen poging tot instelling ervan mislukte doordat de getroffen regeling niet populair bleek te zijn. In 1850 kwam een wet tot stand waarbij de instelling van een dergelijken raad mogelijk werd gemaakt voor een gemeente of district welks inwoners zulks wenschten. In de Noord-Westelijke Provinciën en in Bombay

werden toen eenige raden ingesteld. De ongunstige gezondheidstoestand in verscheidene plaatsen noopte tot het nemen van doeltreffender maatregelen. Na 1864 werd de afbakening van gemeentelijke ressorten krachtig ter hand genomen. „Commissioners" werden benoemd, wier taak bestond in behartiging van de gemeentelijke belangen en die gemachtigd werden, belastingen te heffen. In den Pendsjaab, de Noord-Westelijke Provinciën en Bengalen was verkiezing van die commissioners toegestaan, doch behalve in beide eerstgenoemde provinciën werden ze als regel overal eenvoudig benoemd. Voor den gezondheidstoestand werd door hen inderdaad goed werk gedaan.

In 1870 kregen de provinciën eigen geldmiddelen, en de resolutie, waarbij tot dezen maatregel besloten werd, stelde tevens vast dat gelegenheid gegeven zou moeten worden tot ontwikkeling van plaatselijk zelfbestuur, versterking van gemeentelijke instellingen en medewerking op grooter schaal van Europeanen en Indiërs tot richtige behartiging van gemeentelijke belangen. In de toen volgende jaren werden eenige wetten uitgevaardigd met de bedoeling, de bepalingen dier resolutie uit te voeren. Het arbeidsveld der gemeenten werd vergroot en het gemeentelijk kiesrecht uitgebreid. Behalve in de Centrale Provinciën werd dit recht evenwel slechts in geringe mate gebruikt.

Tijdens het bewind van Lord Ripon werd een groote stap voorwaarts gedaan, en werd den inwoners der gemeenten een aandeel in de taak van behartiging van de gemeentelijke belangen gegeven dat werkelijk op prijs bleek te worden gesteld. In 1883 en 1884 werden eenige wettelijke maatregelen genomen, door welke het kiesrecht aanmerkelijk werd uitgebreid en de onafhankelijkheid en aansprakelijkheid der besturende commissies (raden) gewaarborgd, doordat het recht werd toegekend, zelf een niet-ambtelijk inwoner als voorzitter aan te wijzen instede van den bestuursambtenaar die, volgens de vroegere regeling, presideerde. De bronnen van inkomsten der gemeenten werden vermeerderd en deze werden ontheven van de plicht van betaling van de kosten der plaatselijke politie, op voorwaarde evenwel, dat de aldus vrij komende gelden besteed zouden worden ten behoeve van onderwijs, geneeskundige hulp en plaatselijke openbare werken.

Deze door Lord Ripons regeering aanvaarde beginselen zijn sindsdien onveranderd gehandhaafd. Aan het stelsel werd naderhand niet meer getornd; wel werden, zooals vanzelf spreekt, in later jaren maatregelen genomen ter verdere ontwikkeling ervan en tot aanvulling waar de groei der verhoudingen die noodzakelijk had gemaakt.

De resolutie van Lord Ripons regeering bepaalde voorts, dat toezicht op den arbeid van een gemeenteraad zou worden uitgeoefend door den collector van het district en den commissioner (den hoogeren bestuursambtenaar), welke laatste vrij uitgebreide bevoegdheden kreeg. In Bengalen moest het begrootingsontwerp voor elke gemeente aan de goedkeuring van den commissioner onderworpen worden.

In 1900-'01 waren er in Britsch-Indië, met uitzondering van Boven-Burma, Baloetsjistan en Azjmer, 742 municipale raden; de gemeenten hadden tezamen ongeveer 14 millioen inwoners.

In het Britsch-Indische bestuurssysteem is het district de administratieve eenheid. Het wordt bestuurd door een ambtenaar die in zich de functies van „collector" en „magistrate" vereenigt; zijn werkzaamheden zijn van administratieven zoowel als van justitieelen aard. Hij zorgt voor handhaving van orde en rust, heeft het oppertoezicht over de politie en dat over het gevangenisbeheer. Hij kreeg de bevoegdheid, gevangenisstraf op te leggen tot hoogstens 2 jaar en boete tot Rs. 1000. Hij wordt terzijde gestaan door twee adjuncten, den „joint collector" en den „joint magistrate". Zij behooren alle tot den Indian Civil Service en vormen het Engelsche element in het districtsbestuur.

Onder hen dienen de „deputy collectors", wier aantal afhankelijk is van het zielental der districtsbevolking, en de leden van den „subordinate civil service", tot voor weinige jaren allen Indiërs. Laatstbedoelden besturen de onderdistricten (tehsils) en heeten daarom ook „tehsildars". Over het geheel werden de bestaande dorpsbesturen intact gelaten, ofschoon de functies uit den aard der zaak veranderden.

Het oppertoezicht op het bestuur over vier tot zes districten wordt uitgeoefend door den „commissioner", die den schakel

vormt tusschen het districtsbestuur en de provinciale regeering. Voorts werden Boards of Revenue geschapen, speciaal ter controleering van belastingaangelegenheden.

Hoogste rechterlijke ambtenaar voor een groep van districten werd de „civil and session judge", bij wien beroep op een beslissing van den „magistrate" mogelijk werd gemaakt. Hij kreeg de bevoegdheid, elke straf op te leggen; doch een doodstrafvonnis moet door het hooggerechtshof bekrachtigd worden. Hij wordt terzijde gestaan door toegevoegde adjunct- en assistent-sessions judges.

In de vier oudste provinciën is het hooggerechtshof het opperste rechterlijk college, welks leden door de Kroon benoemd worden. Deze hooggerechtshoven berechten in eerste instantie vervolgingen van en aanklachten tegen Europeesche Britsche onderdanen. Alle door districtsrechters uitgesproken vonnissen moeten door het hooggerechtshof bekrachtigd worden.

De balie van de districtsrechtbanken bestaat uit „pleaders", die aan zekere door het hooggerechtshof vastgestelde exameneischen moeten voldoen. Die van het hooggerechtshof bestaat uit „pleaders" en advocaten, Engelsche zoowel als Indische.

In bepaalde, belangrijke zaken staat beroep open op de Rechterlijke Commissie van den Raad van den Staatssecretaris te Londen. In strafzaken werd beroep van het vonnis van den magistraat mogelijk gemaakt op den „sessions judge" en vervolgens op het hooggerechtshof.

Na het stormachtig bewind van Warren Hastings kwam Lord Cornwallis met plannen tot ingrijpende hervormingen. De Compagniesdienaar was destijds slecht betaald, doch wist zich door allerlei middelen, vooral door handelszaken, inkomsten te verschaffen die zijn salaris verre overtroffen. Het was een bron van corruptie. Lord Cornwallis verhoogde allereerst de vaste salarissen aanmerkelijk — teneinde de lieden, zooals hij het uitdrukte, „buiten het bereik van verleiding te plaatsen" — en verbood het drijven van handel door Compagniesdienaren. Zij moesten zich daartoe door onderteekening van een verklaring (covenant) verbinden, en maakten dan deel uit van den Indian Covenanted Civil Service, het ambtelijke keurcorps, voor welks leden de hoogere

posten gereserveerd werden en dat doorloopend een hooge reputatie van onkreukbare eerlijkheid genoot en wist hoog te houden.

Indiërs konden van dezen Covenanted Civil Service niet deel uitmaken; zij werden er volstrekt van uitgesloten. De salarissen der Indische ambtenaren bleven zooals zij waren, en niets werd gedaan om hun gelegenheid tot verbetering van hun positie te geven.

Benoeming tot ambtenaar van den Covenanted Civil Service geschiedde door den Raad van Directeuren te Londen. De candidaat moest mededeelen in welke provincie hij zou willen dienen, en in verband met deze keuze ontving hij onderricht in een of meer der talen die daar gesproken werden. De Service was aanvankelijk in vier corpsen verdeeld: een voor het eigenlijke Bengalen, een voor het Noord-Westelijk deel van Indië, een voor Bombay en een voor Madras.

De politiek van stelselmatige uitsluiting van Indiërs van alle hoogere ambten werd ook door ver-ziende en ruim denkende Engelschen onvoorwaardelijk veroordeeld. Sir Henry Strachey, een hooggeplaatst bestuursambtenaar in Bengalen, schreef in 1820 o.m.: „Wij plaatsen de Europeanen buiten het bereik van verleiding. Den inlander, iemand wiens voorvaderen wellicht hooge posten bekleedden onder het inheemsche bewind, geven wij een baantje met een salaris van 20 tot 30 roepies per maand. En dan verklaren wij, dat alleen de Europeesche ambtenaren der Compagnie de noodige geschiktheid bezitten om te besturen".

Sir Thomas Munro gaf, als gouverneur van Madras, aan Indiërs een grooter aandeel in de rechtspraak. Mountstuart Elphinstone schreef hem in 1822, naar aanleiding van zijn pogingen: „Ik verneem dat gij iets in den geest van inlandsche raden in Madras hebt ingevoerd, en zou daaromtrent gaarne nadere inlichtingen ontvangen. Het lijkt mij een groot voordeel van een dergelijken maatregel, dat de deur er door geopend wordt voor tewerkstelling van Indiërs in hoogere betrekkingen...... Het is mogelijk dat wij nog een halve eeuw den tijd hebben alvorens ertoe verplicht te zijn; maar het bestuurs- en het onderwijsstelsel dat wij ingevoerd hebben moet te eeniger tijd zoodanige veranderingen brengen dat het niet langer mogelijk zal zijn, de inlanders naar de lagere

posten te verwijzen; en indien wij dan niet reeds tevoren ruimte gelaten hebben voor bevrediging van hun eerzucht en ontwikkeling van hun practische geschiktheid, zoo staat een uitbarsting te wachten die ons bestuur weg-vagen zal".

Thomas Munro schreef in een nota van zijn hand van December 1824:

„Met welk recht spreken wij van ons vaderlijk gouvernement, indien wij beweren dat in een land met 15 millioen inwoners slechts aan Europeanen de bevoegdheid kan worden toevertrouwd van te veroordeelen tot de straf van een enkelen rottanslag...... Er is in de wereld geen tweede voorbeeld van een zoo vernederend oordeel over eenig volk...... Onze boeken zullen van weinig of geen nut zijn; droge letterkunde, zonder meer, zal nooit het karakter eener natie kunnen verbeteren. Om dit te bereiken moet de weg open staan ter verovering van rijkdom, eer en voor werkzaamheden ten behoeve van het algemeen. Zonder het vooruitzicht, dit doel te bereiken, zal geen wetenschappelijke kennis het karakter des volks kunnen verbeteren".

Toch zou het nog ongeveer dertig jaar duren alvorens besloten worden zou, de deur voor Indiërs althans op een kier te zetten. Het was toen niet enkel, of in de eerste plaats, meer een vraag van recht en billijkheid, maar de loop van zaken dwong er wel toe; in het jaar van het beroemde schrijven van Sir Charles Wood over de te volgen onderwijspolitiek — die leiden moest tot vorming van een kern van ontwikkelde Indiërs, op wie de regeering te allen tijde zou kunnen steunen — werd een maatregel genomen door welken het slot van de deur verwijderd werd.

Bij de wet ter vernieuwing van het Charter van 1853 werd met het stelsel van benoeming voor den Civil Service gebroken en bepaald, dat voortaan vergelijkende examens afgenomen zouden worden, waaraan alle onderdanen der Britsche Kroon, ongeacht het ras, zouden kunnen deelnemen. De Service behield het uitsluitend recht op bezetting van de hoogere posten, maar met het monopolie der Engelschen was het uit, althans in beginsel; want toen een commissie, onder voorzitterschap van Macaulay, in 1854 regelingen voor het afnemen van de examens ontworpen had, werd vastgesteld, dat deze ook in de toekomst afgenomen zou-

den worden in Engeland. Kastebegrippen zoowel als gebrek aan middelen verzetten zich er tegen dat Indiërs anders dan bij hooge uitzondering zich aan de examens onderwierpen.

Toch werd meer en meer duidelijk, dat het zoo niet zou kunnen blijven. In lagere functies toonden tal van Indiërs een buitengewone geschiktheid. De gelegenheid tot genieten van hooger onderwijs werd met beide handen aangegrepen. Indiërs hadden succes als advocaat, in den handel als op ander gebied. De deur moest verder worden opengezet. En zoo kwam dan in 1870 een wet tot stand, bij welke bepaald werd, dat een z.g. Statutory Civil Service geschapen zou worden, welks ambtenaren Indiërs zouden zijn en benoembaar tot alle posten, die voor den Covenanted Civil Service waren gereserveerd. Zij zouden met zorg worden uitgekozen, doch behoefden zich niet aan het vergelijkend examen in Engeland te onderwerpen. Eerst in 1879 werden de noodige uitvoeringsmaatregelen vastgesteld. Een Indiër kon tot ambtenaar van den Statutory Civil Service benoemd worden door den gouverneur der provincie zijner inwoning, en onder nadere goedkeuring van de Indische regeering en den staatssecretaris. Het aantal ambtenaren van den Statutory Civil Service zou niet meer dan een-zesde van het totale aantal ambtenaren van den Civil Service mogen bedragen.

In de eerstvolgende zevenjarige periode werden niet meer dan 60 Indiërs tot ambtenaar bij dezen tak van den Civil Service benoemd. Het stelsel bleek in de practijk niet te voldoen, en in 1886 stelde Lord Dufferin een commissie van vijftien leden, onder voorzitterschap van Sir Charles Aitchison, in, met opdracht, het vraagstuk nauwkeurig te onderzoeken en voorstellen in te dienen. Zij diende in 1888 haar rapport in, en het volgende jaar werden nieuwe bepalingen uitgevaardigd, van de volgende strekking.

Met het stelsel dat een Covenanted Civil Service en daarbuiten een groote massa van lagere ambten (de z.g. „uncovenanted civil service") kende, werd gebroken. In elke provincie werd het ambtenaren-corps — voorzoover het de administratieve en de rechterlijke betrekkingen betrof — verdeeld in den Subordinate Civil Service en den Provincial Civil Service; de eerste omvatte de lagere, de andere de eigenlijke administratieve en

uitvoerende ambten. Benoeming tot ambtenaar bij den Provincial Civil Service zou mogelijk zijn na afleggen van een examen, welks eischen door de betrokken provinciale regeering werden vastgesteld. Bevordering van leden van den Subordinate Civil Service tot ambtenaar bij den hoogeren tak was mogelijk onder bepaalde voorwaarden. De ambtenaren van den Provincial Civil Service werden benoembaar tot alle ambten, tevoren gereserveerd voor den Covenanted Civil Service. In Engeland zouden voor slechts vijf-zesden der posten nieuwe ambtenaren geworven worden.

Intusschen legde de commissie sterk nadruk op de wenschelijkheid, dat de Engelsche regeerbeginselen en bestuursmethoden gehandhaafd zouden worden. Zij verzette zich dan ook tegen den eisch — die o.m. ook in het Lagerhuis gesteld was — dat de vergelijkende examens zoowel in Indië als in Engeland zouden worden afgenomen. Het aantal Engelsch-opgeleide hoogere ambtenaren was gering, maar aan hun karakter en ontwikkeling werden hooge eischen gesteld. Hun taak bestond in het geven van algemeene leiding aan het bestuur over hun ressort.

De werking van dit nieuwe stelsel in de practijk wordt door de volgende cijfers geïllustreerd.

In Mei 1892 dienden in de hoogere rangen van den burgerlijken en den militairen dienst 2388 ambtenaren met een inkomen van Rs. 10.000 of meer per jaar. Van dezen waren slechts 60 Indiërs:

	Indiërs	Eurasiërs	Europeanen
Civiel departement	55	10	1211
Militair id.	1	1	854
Openbare werken	3	4	239
Locale besturen	1	-	9

De tractementen bedroegen (in duizendtallen roepies):

	Indiërs	Eurasiërs	Europeanen
Civiel departement	947	151	25.274
Militair id.	12	11	13.268
Openbare werken	33	45	3.415
Locale besturen	10	-	113

Van de ambtenaren van het civiele departement die van Rs. 5000 tot Rs. 10.000 per jaar aan tractement ontvingen, waren

1207 Europeanen, 96 Eurasiërs en 421 Indiërs. Voor het militair departement waren deze cijfers 1699 Europeanen, 22 Eurasiërs en 25 Indiërs. Bij Openbare Werken 549 Europeanen, 39 Eurasiërs en 85 Indiërs.

Tenslotte dient hier nog een en ander te worden medegedeeld omtrent de rechtspraak over Europeanen en Indiërs in Britsch-Indië.

De verovering en annexatie van het eene gebied na het andere, en onderling vaak vrij sterk uiteenloopende sociale toestanden en verhoudingen in die verschillende streken waren oorzaak, dat een uniforme, laat staan een goede rechtspleging langen tijd tot de vrome wenschen behoorde. Eerst nadat Macaulay in Indië gekomen was, werd een ernstig begin gemaakt met de samenstelling van een strafwetboek dat aan den eisch zou voldoen. Hij ontwierp de Penal Code, die echter eerst in 1860, na grondige herziening en wijziging, wet werd. In het volgende jaar werd de Criminal Procedure Code definitief bekrachtigd. Deze beide wetten, die herhaaldelijk werden aangevuld, vormen tezamen de strafwetgeving voor Britsch-Indië.

De codificatie van de rechtspraak in civiele zaken heeft meer voeten in de aarde gehad. Men had rekening te houden met een aantal Mohammedaansche en Hindoe-wetten, welke laatste vooral van streek tot streek sterk uiteenliepen. Wel werd in 1859 een Code of Civil Procedure van kracht verklaard, maar zij kon niet hetzelfde gebied bestrijken als een overeenkomstige wet in West-Europa, en een reeks van aanvullende wetten voor speciale aangelegenheden bleek noodzakelijk (o.a. betreffende het aangaan van contracten, overdracht van eigendom enz.). Voor een groot deel gelden ze trouwens alleen voor Europeanen, en niet voor Mohammedanen en Hindoes.

Tot 1872 kon een Europeesch Britsch onderdaan, tegen wien een strafvervolging was ingesteld, enkel terecht staan voor en veroordeeld worden door een hooggerechtshof. Aanklager en getuigen hadden soms eenige honderden mijlen te reizen; en daar bovendien de gerechtskosten hoog waren, werd meestal maar liever van indiening van een aanklacht afgezien. In 1872 werd

bepaald, dat Europeesche Britsche onderdanen terecht zouden kunnen staan voor het Sessions Court en voor magistraten van de hoogste klasse die tevens vrederechter waren. Vrederechter kon slechts zijn een Europeesch Britsch onderdaan, behalve de leden van een hooggerechtshof, Sessions Judges, districts-magistrates en z.g. presidency-magistrates (d.w.z. die in Calcutta, Bombay en Madras), die ambtshalve vrederechter waren. In de practijk kwam echter niet voor, dat een Europeaan voor een Indisch rechter terechtstond.

De wet van 1872 bepaalde tevens, dat de rechter in het Sessions Court en de magistraat der hoogste klasse, voor wie Europeanen dan terecht zouden kunnen staan, zelf Europeesche Britsche onderdanen zouden moeten zijn. Een magistraat kon hem veroordeelen tot een maximum gevangenisstraf van 3 maanden en een boete van Rs. 1000, een Sessions-judge tot gevangenisstraf voor een jaar en een hoogere boete. Ernstiger strafzaken werden door het hooggerechtshof behandeld.

Toen echter Indiërs kans kregen, districtmagistrate en rechter in een Sessions Court te worden, en meer dan één dank zij capaciteiten er recht op had, achtte Lord Ripon den tijd gekomen om wijziging te brengen in een strafwet die hun verbood, recht te spreken over Europeanen. In 1883 werd de bekende Ilbert Bill ingediend, bij welke werd voorgesteld, „uit de Code of Criminal Procedure alle bepalingen betreffende rechterlijke onbevoegdheid te schrappen, die enkel op rasverschillen berusten".

De goed-bedoelde poging faalde jammerlijk. De Engelschen in Indië verwekten een agitatie, zóó heftig als door geen sterveling, die de onbillijkheid van hun voorrechten inzag, kon worden verwacht. Gevoelens van rassenwaan en rasverbittering kwamen met ongekende scherpte tot uiting. De regeering boog voor den druk van die zijde; de Europeanen behielden hun voorrechten. Wel werd, in 1884, bepaald dat, indien een Indiër tot district magistrate of Sessions-judge benoemd mocht zijn, hij op het punt van berechting van Europeanen dezelfde bevoegdheden bezitten zou als een Engelsch collega; maar elk Europeesch Britsch onderdaan zou kunnen eischen dat een jury uitspraak over de mate van zijn schuld zou doen, ook al zou de aanklacht een zaak van

zeer ondergeschikte beteekenis betreffen. Een Indisch beklaagde zou dezen eisch niet kunnen stellen. De jury zou uit Europeanen of Amerikanen moeten bestaan. Mocht in het district waar de beklaagde woonde geen voldoend aantal juryleden bijeen te krijgen zijn, dan zou de zaak op last van het hooggerechtshof in een ander district berecht kunnen worden.

Een halve eeuw tevoren had een dergelijke agitatie onder de Europeanen, vooral die te Calcutta, plaats gehad. Tot 1836 konden Europeanen als aangeklaagden in civiele gedingen uitsluitend terecht staan voor een Supreme Court (hooggerechtshoven bestonden destijds nog niet). Op voorstel van Macaulay werd toen besloten, dat de berechting voortaan zou geschieden door een gewone civiele rechtbank, en te dezen aanzien tusschen Europeanen en Indiërs niet langer onderscheid zou worden gemaakt. Er moest een eind komen aan den toestand die mogelijk maakte dat b.v. een Engelschman die een Indiër een klein bedrag schuldig was, dezen zou kunnen noodzaken, een reis van eenige honderden mijlen te ondernemen om recht te zoeken. Ofschoon onder de Engelschen een storm van verontwaardiging losbrak, zette de regeering door. De „Black Act", zooals zij genoemd werd, werd bekrachtigd.

„Gevreesd moet worden", schreef Sir John Strachey, „dat het gevolg van dit alles zal blijken te zijn, dat wij voor verre toekomst de hoop zullen moeten opgeven dat de Regeering van Indië in staat zal zijn een bevredigende wet betreffende berechting van Europeesche Britsche onderdanen van kracht te doen worden". [1])

Die vrees is tot dusver bewaarheid. Nog steeds gelden de bepalingen bij welke, ingeval van berechting wegens strafzaken, onderscheid gemaakt wordt tusschen Europeanen en Indiërs.

Sir John Strachey: *India, its Administration and progress*, blz. 104.

HOOFDSTUK VII.

Renaissance.

In de voorgaande hoofdstukken werd uiteengezet, welke invloeden in den loop der vorige eeuw op de inheemsche samenleving in Britsch-Indië, op haar sociale verhoudingen, haar productiestelsel, haar zeden en gewoonten inwerkten. Die inheemsche maatschappij werd grootendeels uiteengeslagen; en hetgeen ervan overbleef kreeg een overmatigen druk te verduren, veel grooter dan die brokstukken in het oorspronkelijk sociaal verband te dragen hadden gehad en hun weerstandsvermogen feitelijk toeliet. De inheemsche nijverheid werd vernietigd; van den handel maakten de vreemdelingen zich meester; het deel der bevolking dat zijn bestaan in den landbouw zoeken moest nam in den loop van weinige jaren sterk toe, terwijl een drukkend stelsel van grondbelastingen niet alleen vergrooting van de opbrengst, door wijziging van de productieverhoudingen of verbetering van de techniek, belette, maar die opbrengst zelfs veeleer deed achteruitgaan. De sociaal-organische eenheid was verbroken. De bevolking verarmde, maar zag geen kans, zich met eenig succes tegen dezen loop van zaken te verzetten.

Toch was de hoop op een beter toekomst niet geheel uitgebluscht; zij was blijven sluimeren. Terwijl de rede erkende dat niets de kracht van de invloeden der vreemde overheersching op economisch, sociaal en politiek gebied zou kunnen breken, kon het hart dit niet gelooven. Hoe zou Indië, met zijn groot verleden, kunnen ondergaan? Was het denkbaar, dat zijn tientallen jaren oude, onschatbaar fijne en hooge beschaving in den loop van eenige tientallen van jaren zonder rest verdwijnen kon? Die vraag, eenmaal gesteld, liet niet meer los. Wel werd vagelijk beseft dat, ook al zou het vreemde overheerschersbewind verdwijnen, terugkeer naar het oude niet langer mogelijk zou zijn; — maar zou Indië dan niet, zelfstandig en met behoud van den eigen aard, bestaan kunnen blijven naast, en als gelijke van het nu nog overheerschende land?

De gedachte kwam tot leven in de harten der besten onder de Indiërs. Maar tot geformuleerde uiting bracht zij het aanvankelijk nog niet. In de toekomst van Indië werd geloofd; doch het was een gevoelsovertuiging, niet een wel-beredeneerd sociaal ideaal. Hoe kon een herleving van nijverheid en handel verwacht worden, terwijl men nijverheid en handel voor zijn oogen had zien vernietigen? Hoe kon den landbouw een nieuwe periode van bloei voorspeld worden, waar de druk op den armen boer van jaar tot jaar toenam en de last van het leven hem van dag tot dag dieper neerdrukte?

Het Britsche overheerschersbewind leek onaantastbaar. Het denkbeeld van een economisch en politiek herstel was een droom; een schoone droom, maar toch niet meer dan een droom. Om, op den duur, zichzelf te kunnen zijn, had Indië behoefte aan ontwikkeling in modernen zin. Doch hoe en waar was die ontwikkeling mogelijk?

Zoo verplaatste de aandacht zich vanzelf naar het terrein van den godsdienst; Indië's renaissance openbaarde zich allereerst in een religieus réveil onder de Hindoes. De behoefte der Indische samenleving aan ontwikkeling tot een moderne maatschappij kwam tot uiting in een neiging tot vervorming van het aloude veelgodendom tot een Indisch monotheïsme, — den godsdienstvorm der maatschappij die een hooger fase van groei ingetreden is.

Een der eerste exponenten van deze nieuwe richting was Radja Ram Mohan Roy, die, na jaren van twijfel en zwerven en zoeken naar de oplossing van de levensvraagstukken die hem dag aan dag kwelden, in 1804 als resultaat van zijn overpeinzingen een boekje schreef „voor hen die gelooven in de goddelijke eenheid". Hij bepleitte bevrijding van den godsdienst uit de banden van een schriftgeleerd, versteend priesterdom en veroordeelde allen beeldendienst. Zijn prediking gaf aanstoot; maar het gelukte hem niettemin, een kern van geestverwanten om zich te verzamelen.

In 1830 stichtte hij te Calcutta de Brama Samadzj, een vereeniging van geloofsgenooten. Zij opende een gebouw, waarin allen zouden worden toegelaten die behoefte zouden gevoelen aan aanbidding van „het Eeuwige, Ondoorgrondelijke, Onveranderlijke Wezen, dat de schepper en handhaver is van het Heelal".

Dat Wezen zou niet aanbeden mogen worden onder eenigen naam, en geen beeld of teekening of schilderij of portret zou in het gebouw toegelaten worden. Offeranden zouden niet mogen worden gebracht. Geen levend wezen zou er mogen worden gedood. Het reciteeren van stukken uit de *Oepanisjads* door Brahmanen mocht enkel in een bepaald, daartoe aangewezen gedeelte van het gebouw geschieden, — een concessie aan conservatiever elementen in de Brama Samadzj.

Kenschetsend is, dat Ram Mohan Roy, ofschoon hij niet tot het Christendom overging, een diepe vereering toonde voor de Jezus-figuur en de Christelijke zendelingen in velerlei opzicht van harte steunde. Het Indië der toekomst dacht hij zich als een Christelijk Indië, met een moderne industrie, politiek zelfstandig. Het was de neiging tot het monotheïsme, die hem daartoe dreef, ondanks zijn verzet tegen een vereuropeaniseering van Indië.

Radja Ram Mohan Roy stierf in 1833. Na zijn dood traden in de Brama Samadsj vooral vorst Dwarka Nath Tagore en Mahansji Debendra Nath Tagore — de grootvader en de vader van den dichter — op den voorgrond, tot in 1861 een jonge man opstond, een geboren prediker, Kesjab Tsjandra Sen, die met de oudere en minder tot beeldstormen geneigde leiders al spoedig in conflict kwam. Hij eischte, dat alle met bijgeloof en beeldendienst in verband staande gebruiken bij geboorten, huwelijken en sterfgevallen afgeschaft zouden worden; dat ook niet-Brahmanen priester zouden kunnen zijn; dat elk lid der Brama Samadzj de *Veda's* en de *Oepanisjads* zou mogen lezen. Hij wilde afschaffing van alle kastescheidingen; aanmoediging van huwelijken tusschen leden van verschillende kasten; vergunning voor weduwen om te hertrouwen.

Deze laatste eischen, die inzake sociale hervorming, vooral riepen hen die aan de oude tradities hechtten, onder wie Debendra Nath Tagore, tegen hem in het geweer. Het kwam tot een breuk; in 1865 scheidde Kesjab Tsjandra Sen zich met een aantal volgelingen af en stichtte hij de Sadharana (universeele) Brama Samadzj. Merkwaardig is, dat ook hij, overtuigd als hij was van de volstrekte noodzakelijkheid van ontwikkeling van vooral het

ethische element in den godsdienst, zich sterk aangetrokken gevoelde tot de leer en de figuur van Jezus.

Zijn geloofsijver dreef hem ertoe, elders soortgelijke vereenigingen te stichten: de Vedic Samadzj in Madras en de Prarthana Samadzj in Bombay (1867).

Twee jaar later begaf hij zich naar Engeland. Wat hij daar zag en hoorde was hem een openbaring. Hij begreep, zich meer dan tevoren op practisch-socialen arbeid te zullen moeten toeleggen. In Indië teruggekeerd stichtte hij een school voor meisjes, een nijverheidsschool voor jongens en een instituut ter verbetering van het huiselijk leven.

Kesjab Tsjandra Sen stierf in 1884. Tot het laatste toe bleef hij Hindoe, in uiting en kleeding, in denken en doen, ofschoon zijn monotheïstische geloofsovertuiging en het besef van de noodzakelijkheid van vrijheid van belijdenis en die van sociale hervormingen in de Hindoe-samenleving hem een diepe vereering deden koesteren voor de Christus-figuur. Hij was doordrongen van den nieuwen geest; — de prediker van een Hindoe-renaissance, die de renaissance van Indië zou blijken te zijn.

Intusschen had in het noord-westelijk en het noordelijk deel van Indië een overeenkomstige beweging plaats, met dezelfde tendenzen en nagenoeg dezelfde sociale en religieuse idealen. Zij was even spontaan als die van Ram Mohan Roy en Kesjab Tsjandra Sen, en vond evenals deze haar oorsprong in de behoefte der Indische maatschappij aan uitbouw en ontwikkeling tot een modern sociaal organisme.

Swami Dayananda Saraswati werd geboren in 1824 in Goezjrat. Reeds toen hij nog een veertienjarige knaap was bekroop hem twijfel aan de almacht der goden van het Hindoe-pantheon; en hij weigerde voortaan, dien goden, in het bijzonder Sjiva, den eerbied te bewijzen die voorgeschreven was.

Toen hij 22 jaar was liep hij uit de ouderlijke woning weg, en jarenlang zwierf hij rond, zoekende naar antwoorden op de vragen die zijn geest vervulden. Hij bezocht tal van kluizenaars, met wie hij die problemen bediscussieerde. Eindelijk, in 1860, vond hij de zekerheid die hij gezocht had; hij ontmoette den

Swami Virzjananda, die hem leerde, dat geheel de waarheid te vinden was in de *Veda's*, doch dat het toenmalig Hindoeïsme wemelde van toevoegsels en onjuistheden, door een heerschzuchtig priesterdom bedacht terwille van het behoud van de macht over de massa's. Eenige jaren later trad hij op als prediker van een herboren, monotheïstisch Hindoeïsme.

Gedenkwaardig was zijn dispuut met een aantal schriftgeleerde priesters in een bijeenkomst te Benares, in November 1879. Als een Indische Luther verdedigde hij daar zijn geloofsovertuiging tegen de hem vijandige vertegenwoordigers der orthodoxe richting. Hij betoogde, dat het polytheïsme een monsterachtig bijgeloof was en er slechts één God bestond, die door een ieder gekend en zonder bemiddelaar genaderd worden kon; dat het kastewezen een sociaal onrecht en een belemmering voor den vooruitgang vormde, en een vervorming was van een aloude indeeling naar erfelijke productieve werkzaamheid; dat in vroeger tijden de Hindoe-vrouw vrij was geweest, de gelijke van den man; dat slechts zij recht hadden op het priesterschap, die zich door karakter en persoonlijke bekwaamheden zulks waardig toonden; dat ook voor den uitgeworpen paria — den „untouchable" — de weg moest openstaan tot het lidmaatschap van de hoogste kaste. Indië was, verzekerde Dayananda, afgeweken van het ware geloof der *Veda's*; en dááraan waren alle rampen te wijten. En hij hief de leuze aan: „Terug tot de *Veda's*!"

Men ziet: hier werd de eisch van vernieuwing en herleving verdedigd met een beroep op de oudste heilige boeken van Indië. Swami Dayanand was door en door Hindoe; zóózeer zelfs, dat hij den naam Hindoe, die van vreemden oorsprong is, veroordeelde en door dien van „Ariërs" verving. Het verdient opmerking, dat ook Luther niet de prediking van een nieuwen, maar de zuivering van den bestaanden godsdienst bedoelde. Over het geheel is trouwens de overeenkomst tusschen deze figuren en tusschen de strekkingen van beider streven groot en treffend: beiden streefden naar godsdienstige emancipatie, naar vrijheid van belijdenis; zij streden voor handhaving van de rechten van het individu tegenover de aanmatiging van een bekrompen en verdorven priesterschap. Geen hunner was een groot, origineel denker; beiden

waren ze vóór alles: hervormers. Zij stonden met beide voeten stevig in de toenmalige wereld geplant, en de noodzakelijkheid van verandering en vernieuwing van de sociale verhoudingen werd diep door hen beseft. Maar dit besef, dat grootendeels intuïtief was, weerspiegelde zich in hun hoofd als dat der noodzakelijkheid van een religieuse regeneratie, van een hergeboorte van den alouden godsdienst, die dan vanzelf voorschriften van sociaal-reformatorische strekking geven zou.

Nadat Swami Dayanand Saraswati in 1875 in contact gekomen was met de leiders van de Brama Samadzj te Calcutta, stichtte hij te Bombay de Arya Samadzj. De vereeniging kwam vooral in den Pendsjaab en de Vereenigde Provinciën tot grooten bloei en telde al spoedig honderdduizenden leden. Haar streven was enger, veel meer tot sectarisme geneigd dan dat der Brama Samadzj. De aanvaarding van het Hindoe-standpunt, zooals dit dan na interpretatie van de *Veda's* omschreven werd, met uitsluiting en verkettering van al wat er buiten vallen mocht, deed een aggressieve neiging geboren worden die zich openbaarde in felle aanvallen op de Christelijke zendelingen en hun leer zoowel als op den Mohammedaanschen godsdienst. Bij de Engelsche bestuursambtenaren was de Arya Samadzj dan ook van den aanvang af verdacht als een revolutionnaire vereeniging. Ten onrechte. De stichting ervan beteekende dat de Hindoe weigerde, zijn Hindoeïsme te verloochenen, maar tegelijk volkomen bereid was, de voorwaarden der noodzakelijk en onvermijdelijk geworden sociale ontwikkeling te erkennen en te doen gelden. De argwanende houding van regeering en bestuursambtenaren was grootendeels te wijten aan verkeerd begrip van die zijde.

In 1885, twee jaar na den dood van den Swami Dayananda Saraswati, stichtten zijn volgelingen te Lahore het Dayananda Anglo-Vedic College. Hoofddoel was, de leerlingen te sterken in het geloof der vaderen, en hun tegelijk een opleiding te geven die hen in staat stellen zou, aan de eischen van den nieuwen tijd te voldoen en het hunne bij te dragen tot de toekomst van hun land. Zij genieten onderwijs in den godsdienst, in het Sanskriet en kennis van de *Veda's*, maar daarnaast in moderne wetenschappen, waarbij het Engelsch voertaal is. Het College is „affiliated" met

de Pendsjaab-universiteit en leidt op voor de daardoor afgenomen examens. De toelating tot de inrichting staat open voor jongelui van alle rangen en standen, en van onderscheid tusschen de kasten is geen sprake.

De Arya Samadzj heeft zich voorts verdienstelijk gemaakt door oprichting van scholen voor meisjes en vrouwen. Over een merkwaardige onderwijsinrichting die in 1902 gesticht werd, het „Goeroekoela" te Hardwar, zullen in een volgend hoofdstuk nadere bijzonderheden medegedeeld worden.

In dit verband dient hier nog te worden genoemd de naam van Norendra Nath Dutt, den lateren Swami Vivekananda, geboren in 1862 te Calcutta, die zich met al de kracht zijner imponeerende persoonlijkheid op de prediking van een gemoderniseerd Hindoeïsme wierp. Hij veroordeelde scherp het materialisme der Westersche beschaving, en meende dat van Indië de blijde boodschap der vergeestelijking van geheel de wereldcultuur zou moeten uitgaan. Zijn naam werd ook buiten Indië bekend door zijn optreden in het z.g. Parliament of Religions te Chicago in 1893. Bij terugkeer in zijn vaderland trachtte hij de middelen bijeen te brengen tot stichting van scholen, kloosters, ziekenhuizen en philantropische instellingen, maar het gewenschte succes bleef uit. Hij stichtte de Rama Krisjna-Zending, en een klooster voor asceten, die zich op philantropische werken toeleggen, bij Calcutta.

Swami Vivekananda stierf in 1902.

Welke was de juiste beteekenis van het streven der Arya Samadzj, dat der Brama Samadzj en soortgelijke vereenigingen? Van den aanvang af werden door haar gepropageerd: afschaffing van de kaste-onderscheidingen, vergunning voor weduwen om te hertrouwen, afschaffing van de kinderhuwelijken. Weduwenverbranding werd in 1829 door Lord William Bentinck verboden, op aandrang vooral van Ram Mohan Roy.

Een onderzoek naar de strekking en de beteekenis dezer eischen zal uit moeten gaan van een onderzoek naar de beteekenis der door de moderne Hindoes verworpen instellingen en gebruiken van vroeger eeuwen. Hoe ontstond het kastewezen? Waarom werd aan weduwen verboden om te hertrouwen? Waarom werden de

meisjes als regel uitgehuwelijkt lang vóór zij daadwerkelijk huwden? Het gaat niet aan, te zeggen dat deze instellingen en gebruiken, die eeuwenlang met zoo groote hardnekkigheid gehandhaafd en verdedigd werden, nooit zin hebben gehad. Zij moeten spontaan zijn gegroeid onder invloed van omstandigheden die er toe drongen.

Het is hier niet de plaats om een poging te wagen tot verklaring van die verschijnselen en gebruiken. Volstaan worde met aanstippen van eenige mogelijkheden.

Het grootste deel der bevolking van Britsch-Indië is verdeeld in vier klassen of standen: de Brahmanen, de priesters, de Ksathria's of krijgslieden, de Vaiciya's, ambachtslieden, beoefenaren van eenig vrij beroep, en de Soedra's, de bedienden. De eerstgenoemde drie klassen of standen hebben een overwegend Arisch element, de Soedra's zijn haast uitsluitend afstammelingen van de oorspronkelijke, door de Arische veroveraars onderworpen bevolking, de Dravidiërs. Deze standenindeeling doet te sterk denken aan de indeeling der Westersche maatschappij tijdens de vroege Middeleeuwen in priesters (geestelijkheid), adel, vrijen en lijfeigenen en hoorigen, om niet aanstonds het denkbeeld van een analogie te suggereeren. Blijkbaar heeft men hier te maken met een Middeleeuwsche standen- of klassenindeeling, waarbij de overwinnaarstrots en de overheerscherswaan ertoe dreven, de grenzen scherp en ondubbelzinnig te trekken.

Behalve deze vier groepen vindt men in Britsch-Indië de z.g. „untouchables", de paria's, wier aantal ongeveer 50 à 60 millioen bedraagt. Het zijn de maatschappelijk uitgeworpenen. Het verschijnsel herinnert aan een ander, dat ook hier op Java waar te nemen is: is het zielental der bevolking van een dorpsgemeenschap dermate toegenomen dat een billijke verdeeling van de bouwgronden niet langer mogelijk is zonder dat elk gezin een te klein stuk ontvangt, dan vormt zich vanzelf een groep van lieden die geen bezits- of gebruiksrechten op een of ander stuk grond kunnen doen gelden. Terwijl de productieverhoudingen intact gelaten worden, veroorzaakt de bevolkingstoename het ontstaan van een groep, aan welker leden binnen het raam van het productiestelsel geenerlei rechten meer kunnen worden toegekend

zonder dat dit stelsel-zelf gevaar loopen zou van te worden ondermijnd. Zij worden feitelijk uitgeworpen.

Het lijkt niet gewaagd, te veronderstellen dat in Britsch-Indië, met zijn in starre grenzen besloten Middeleeuwsch productiestelsel, een overeenkomstig proces, dat zich dan op veel grooter schaal voltrok, de groep der „untouchables" deed ontstaan.

Elk der vier standen is op zijn beurt verdeeld in een groot aantal kasten. Deze kasten zijn onderling scherp gescheiden door een stelsel van verbodsbepalingen inzake huwelijken, gezamenlijk eten en drinken, enz. Maar elke kaste valt op haar beurt weer uiteen in een vrij groot aantal groepen, die exogame sekseverhoudingen kennen.

De gedachte dat de uitkomsten der jongste onderzoekingen op cultuur-historisch gebied hier ter verklaring goede diensten zullen kunnen bewijzen, dringt zich met onweerstaanbare kracht op. Overal, bij alle op lager trap van ontwikkeling staande volken waar zich genoeg materiaal liet verzamelen tot opbouw van een aan de eischen voldoende hypothese, bleek de stam uiteen te vallen in „gens" of „clans", terwijl in het algemeen de kinderen de clan der moeder volgden. Om het gevaar van bloedschande te ontgaan werden, naar Dr. Heinrich Schurtz aantoonde, de mannen zoowel als de vrouwen van elke clan verdeeld in ouderdomsgroepen. Door een man die behoorde tot een bepaalde ouderdomsgroep, te verbieden te huwen met een vrouw uit de overeenkomstige ouderdomsgroep, schiep men zich de kans, te voorkomen dat huwelijken plaats zouden hebben tusschen naaste bloedverwanten.

Het is de moeite waard, in dit verband te wijzen op het merkwaardige feit, dat in de wetten van Manoe wordt voorgeschreven: dat een man van 30 jaar behoort te trouwen met een meisje van 12 jaar! Een verschil van 18 jaar derhalve, dat zeer goed het verschil tusschen de gemiddelde leeftijden van twee ouderdomsgroepen kan zijn geweest.

Toen dit stelsel van indeeling in ouderdomsgroepen allengs niet langer afdoende bleek, ontstond daar-naast een ander: verboden werd, te huwen in de eigen clan. Een jongeman, behoorende tot een bepaalde clan, kon zich slechts een vrouw kiezen uit de overeenkomstige ouderdomsklasse van een andere clan van hun gemeenschappelijken stam. Door dit alles werd echter voor de

vrouwen de kans om een aannemelijk huwelijk te doen, er niet beter op; er ontstonden gaandeweg tal van belemmeringen, in den vorm van verbodsbepalingen. Daar het denkbeeld, verplicht te zullen zijn tot onderhoud van ongehuwde dochters, voor toenmalige vaders een waar schrikbeeld schijnt te zijn geweest, werden niet alleen die dochters reeds op jeugdigen leeftijd gekoppeld aan een man — hetgeen trouwens waarschijnlijk ook met een indeeling in ouderdomsgroepen in verband stond — maar bovendien voorkomen dat de huwelijksmarkt bedorven worden zou door vrouwen die reeds een beurt hadden gehad: aan weduwen werd verboden, te hertrouwen, of wel, ze werden eenvoudig verbrand.

Wanneer groepen van personen intuïtief beseffen dat zekere sociale grenzen bestaan en gehandhaafd moeten worden en schending ervan gevaar oplevert voor de levensvoorwaarden van geheel zoo'n groep, dan zet deze overtuiging zich in hun hoofd om in een zedelijk voorschrift, dat er echter toe leidt, de grenzen nog veel scherper te trekken, doordat de overtuiging van zijn juistheid en noodzakelijkheid blijft, terwijl het inzicht in de mate van zijn onvermijdelijkheid uit *sociaal* oogpunt verloren gaat. Dit is waarschijnlijk de gang van zaken geweest in Britsch-Indië. Toen de Ariërs er binnendrongen, van 2000 tot 1400 v. Chr., vonden zij de kaste-indeeling reeds bij de destijds ook in het noordelijk deel des lands doorgedrongen Dravidiërs, en lieten zij dat stelsel intact. Maar zij stelden zich aan het hoofd ervan. Het gebied der huidige provinciën Pendsjaab en de Vereenigde Provinciën Agra en Oudh werd militair volkomen onderworpen, en aan de daar bestaande dorpsgemeenschappen werd niet geraakt, maar de veroveraars vestigden zich als landheeren, verklaarden, eigenaar te zijn van de gronden dier gemeenschappen en verpachtten deze aan de dorpen, die schatting hadden op te brengen (de z.g. „joint village tenure"). Zij verscherpten de tegenstellingen en afscheidingen en gaven het kastenstelsel een religieus fundament, dat bestemd was het onverwoestbaar te maken.

De Ariërs hebben het kastestelsel niet in Indië ingevoerd, maar het aanvaard. Kastevorming komt nog steeds voor, ook in onze dagen; wie de buitengewoon merkwaardige beschouwingen in de *General Reports of the Census in India* bestudeert, vindt daarin

tal van gevallen van dien aard vermeld. De basis van het kastewezen is niet van godsdienstigen, maar van louter socialen aard; zelfs zijn tal van gevallen bekend, waarin tot het Christendom of den Islam bekeerde Indiërs de kastegrenzen even nauwgezet ontzagen als tevoren. Het kastewezen is eeuwenlang de sociale instelling geweest dank zij welke ieder zijn plaats in het maatschappelijk verband onmiddellijk kende en wist, met wien hij omgaan, eten en drinken mocht, en met wie hij zou mogen trouwen.

Terloops zij hier gewezen op een ander voorschrift van den Hindoe-godsdienst, dat blijkbaar eveneens een socialen oorsprong heeft: de vereering van de koe. Toen de Ariërs Indië binnendrongen moet het aantal der Dravidische stammen reeds zeer groot zijn geweest, en onderlinge oorlogen waren aan de orde van den dag. Om te voorkomen dat geheel de landbouw van al die stammen daaronder lijden zou, werden de te velde staande oogsten en het voor de grondbewerking onontbeerlijke vee bij onderlinge afspraak gespaard; dit ging zelfs zoo ver dat, blijkens de verhalen van tal van oude schrijvers, de boer rustig voort kon gaan met het bewerken van zijn grond en het inhalen van den oogst, terwijl in de onmiddellijke nabijheid de krijgslieden van den eigen en die van den vijandigen stam elkaar bestreden. De overwonnene kon volstaan met een tribuut — een deel van den oogst — aan den overwinnaar. Zoo werd de koe, de moeder van de voor het veldwerk noodige ossen, dermate angstvallig ontzien, dat deze zorg den vorm van vereering aannemen ging. Deze vereering kan niet van Arischen oorsprong zijn; want de Ariërs aten, bij hun komst in Indië, vleesch, ook dat van koeien.

Naarmate het Britsche bewind, dat geheel steunde op bestuursbeginselen, ontleend aan de toenmalige Westersche maatschappij, de verhoudingen der inheemsche samenleving ondermijnde, het sociaal verband meer en meer verloren deed gaan, en uitkomst nog slechts te verwachten was van snelle maatschappelijke ontwikkeling in modernen zin, werd, aanvankelijk intuïtief doch langzamerhand àl meer bewust, beseft dat de gebondenheid van het kastewezen met zijn huwelijksbepalingen dien groei ernstig dreigde te belemmeren. In het tweede hoofdstuk werd er op gewezen,

dat de door het Britsche bewind ingevoerde stelsels van grondbelasting de functies der dorpsgemeenschappen dermate wijzigden, dat de oorspronkelijke beteekenis en de oorspronkelijke waarde der sociale verhoudingen allengs teloor gingen. Indië zou zich wel tot een moderne maatschappij moeten ontwikkelen; doch dit zou niet mogelijk zijn indien zich niet tevoren een proces voltrok, overeenkomende met het doorbreken van de verhoudingen van het gildewezen toen in West-Europa het tijdperk der manufactuur aanbrak.

Dit intuïtief besef sprak zich uit in de leerstellingen van de Arya Samadzj en de Brama Samadzj: in de verwerping van alle kasteverschillen, afschaffing van het verbod van hertrouwen van weduwen, van kinderhuwelijken enz. Wat geboden werd als een stelsel van nieuwe ethische voorschriften van hooger orde vond zijn oorsprong in de harde noodzakelijkheid van sociale omvorming, als voorwaarde tot socialen vooruitgang. Dit werd afdoende bewezen door de samenkoppeling van de prediking van een nieuwe ethiek met de oprichting van scholen, ook nijverheidsscholen. Het oude stierf af, en de oude sociale verhoudingen en vormen verloren hun reden van bestaan; maar nog slechts weinigen waagden het, de eeuwige geldigheid der godsdienstige rechtvaardiging ervan te ontkennen; en wat het eerst noodig leek, was: een verbitterde strijd tegen de voorschriften van den godsdienst, die handhaving van het bestaande verordineerden. Het was een religieus réveil, met een achtergrond en hechten basis van sociale noodzakelijkheid.

Het waren slechts de kringen der meest-ontwikkelden, die door de beweging beroerd werden; en het is de moeite waard, de uiteenloopende vormen die zij in verschillende deelen des lands aannam, in het kort te analyseeren.

In Bengalen, met zijn klasse van over het geheel welgestelde landheeren, appelleerde de agitatie allereerst aan het emotioneele element in het volkskarakter. Niet, zooals Ramsay Macdonald meende, doordat de Bengali meer impulsief en emotioneel is dan b.v. de Pendsjabi, maar doordat zij die daar de actie droegen, zich die weelde konden veroorloven. Voor hen was het niet zoozeer een vraagstuk van harde noodzaak; en het meerendeel hunner zag, zooals hier-voor werd medegedeeld, de wenschelijkheid van

afschaffing van het kastestelsel en van het verbod van hertrouwen van weduwen niet zoo scherp in. De herleving van het Hindoeïsme in Bengalen nam allereerst den vorm aan van een herleving van literatuur en ritueel. De vlammende verzen van de *Baghavad Gita* brachten den Bengali in vervoering als nooit tevoren; en meer dan elders in Indië ontstond daar een soort cultus van het Moederland en bloeide er een half-mystische wijsbegeerte-van-het-Moederland op, die in Baboe Bipin Tsjandra Pal haar besten vertegenwoordiger en verdediger vond. „Al onze oude en traditioneele goden en godinnen", schreef hij, „die voor den modernen geest hun beteekenis verloren hebben, zijn in eere hersteld, met een nieuwe historische en nationale interpretatie in den geest van het volk. Honderden en duizenden der onzen zijn begonnen, hun moederland te vereeren als Doerga, Kali, Dzjagaddahtri. Zij zijn niet langer louter mythologische of legendarische figuren of enkel dichterlijke symbolen. Zij zijn verschillende manifestaties van de Moeder. De Moeder is de Geest van Indië. Dit aardrijkskundig uitwendige is slechts het uiterlijk lichaam van de Moeder...... Achter dit physisch en geografisch lichaam schuilt er een Wezen, een Persoonlijkheid, — de Persoonlijkheid der Moeder... Onze geschiedenis is de heilige biografie der Moeder... Wij, haar kinderen, kennen haar, zooals onze vaderen en de vaderen onzer vaderen vroeger, gedurende tallooze generaties, als een Wezen, een manifestatie van het Prakriti, als een Moeder, en de Moeder van het Ras. En als zoodanig hebben wij haar altijd aanbeden, en zullen wij haar blijven aanbidden" [1]).

Voor den Bengali is Indië een godin, in wier dienst hij zich te stellen heeft. Wie zich aan een Engelsche universiteit de meerdere toont van de Engelsche mede-studenten, wie uitmunt in wetenschap of kunst, wie zich op het slagveld onderscheidt, wie het schavot bestijgt, — dient háár, de Moeder, aan wier voeten die schatten als offers worden neergelegd. „Het (nationalisme) is iets dat elke functie van ons gemeenschappelijk leven en elk onderdeel onzer gemeenschappelijke activiteit raakt", schreef Bipin Tsjandra Pal [2]). „Het is organisch ingeweven in onze huiselijke,

1). Bipin Tsjandra Pal: *The Soul of India*, blz. 187 e.v.
2). Bipin Tsjandra Pal: *Nationalism and Empire*, blz. 81.

onze gemeentelijke, onze sociale en onze sociaal-economische instellingen. De politiek vormt het minst-belangrijke element van onze opvatting van een natie". Aan dit nationaal idee, aan deze vereering van Indië heeft ook Tagore zijn kunst gewijd. Hij is niet slechts een dichter die toevallig Indiër is; zijn poëzie *is* Indië. Hij leeft in een staat van doorloopende ontroering, in onuitbluschbare liefde voor zijn land. Zijn kunst is de zang eener ziel; niet enkel de uiting der emoties van een oogenblik.

Geheel anders is de algemeene geestesgesteldheid van den Pendsjabi. In den Pendsjaab bebouwen tal van grondbezitters hun land zelf; in 1900 werd ongeveer 55 % van alle bebouwde velden door de eigenaren zelf, met behulp van weinige arbeiders, bewerkt; het overige deel werd bebouwd door pachters. De klasse dezer grondbezitters en pachters kent geen eigenlijke welvaart; maar ook geen volstrekte armoede. De omstandigheden schiepen er een ras van sobere, stoere, ijverige, geharde gezeten boeren, gehecht aan hun grond en hun land, devoot en bekrompen. En toen Swami Dayananda Saraswati er zijn leer predikte, kreeg de nieuwe beweging er onmiddellijk een sterk puriteinsch element. Zij appelleerde niet vooral aan de fantasie en de emotionaliteit; de Pendsjabi eischte de waarheid onverbloemd en onvermooid, — de nuchtere, harde feiten der maatschappelijke werkelijkheid spraken hem een te duidelijke taal. Zijn herboren Hindoeïsme dreigde van den aanvang af even bekrompen en even exclusivistisch te worden als dat van een heerschzuchtig en kortzichtig priesterdom. Niet om een levende en soepele geloofsovertuiging was het hem in de eerste plaats te doen; maar om een samenstel van geloofsartikelen, met welke zijn geest vrede zou kunnen vinden. Swami Dayananda was niet vooral een prediker, maar een hervormer; hij overtuigde niet, maar overreedde en streed. En veel meer dan in de Brama Samadzj in Bengalen, waar het contemplatieve op den voorgrond trad, openbaarde zich in de Arya Samadzj een element van aggressie. De bekrompenheid van dit nieuwe geloof stootte dan ook de theosofen, onder leiding van Mevrouw Blavatsky en Colonel Olcott, al spoedig af.

Opvallend was de sterke toestrooming van leden tot de Arya Samadzj juist in den Pendsjaab en de Vereenigde Provinciën.

Zij behooren tot de vruchtbaarste streken van Indië, waar de omstandigheden goede kansen tot ontwikkeling bieden. Scherper dan elders wordt de noodzakelijkheid van een breuk met het oude daar beseft. Bovendien liet het stelsel van grondbelasting er de dorpsgemeenschappen wel naar het uiterlijk intact, maar de uitoefening van haar vroegere functies werd onmogelijk gemaakt. En daardoor rees vanzelf de vraag, waarom de oude instellingen en gebruiken er dan in stand gehouden zouden moeten worden.

In Bombay, waar omstreeks het midden der vorige eeuw een aanloop tot industrieelen opbloei viel waar te nemen, geraakte de leiding van de nieuwe beweging al spoedig in handen van politiseerende voorstanders van maatregelen tot bevordering van de ontwikkeling van nijverheid en handel: — Dadabhai Naoridzji, Sir Pherozesja Mehta, de rechter Ranade e.a. Voorzoover de beweging religieus was, nam zij vrij ruwe vormen aan. Ook Tilak was vóór alles een politicus, en als Hindoe zeker niet vrij van neigingen tot orthodoxie. Hij herstelde de z.g. Ganpati-feesten, met hun nogal barbaarsche ceremoniën, in eere, — waarschijnlijk uit politieke overwegingen meer dan uit religieuse behoefte.

In de actie tot doordrijven van sociale hervormingen stond Ranade jarenlang op den voorgrond. Zijn invloed was van dien aard, dat hier een en ander omtrent het leven en de beteekenis van dezen merkwaardigen man behoort te worden medegedeeld.

Mahadev Govindh Ranade werd in Januari 1842 geboren als zoon van een in bekrompen omstandigheden levende Mahratta-familie. Hij bezocht het Elphinstone Instituut, werd in 1866 translateur voor Mahratti, vervolgens professor in de Engelsche letterkunde aan het Elphinstone College, en ging toen over bij de rechterlijke macht, werd „presidency magistrate", rechter te Poona, later lid van het hooggerechtshof te Bombay.

Reeds als schooljongen toonde Ranade een uitgesproken voorliefde voor de geschiedenis van zijn geboorteland; als leerling van het Elphinstone Instituut waagde hij zich aan het schrijven van een vergelijking tusschen het bewind der Mahratta-vorsten en het Britsche bestuur, die in het nadeel van laatstgenoemd uitviel en waarmee hij zich de straf van verwijdering voor een periode van zes maanden van de onderwijsinrichting op den hals haalde. Later

schreef hij een, niet voleindigde, geschiedenis der Mahratta's, waarin hij Sivadzji verdedigde tegen de beschuldigingen der Engelsche historici.

Deze voorliefde stond in verband met zijn overtuiging, dat de sociale regeneratie van Indië zich langs eigen nationale lijnen zou moeten voltrekken. Hij aanvaardde het denkbeeld der noodzakelijkheid van een ontwikkeling van het Indisch bedrijfsleven tot modern-Westersch peil, doch verzette zich ertegen dat, hoezeer hervorming van sociale instellingen en gebruiken ook onvermijdelijk mocht wezen, van het uit vroeger eeuwen overgeleverde méér overboord geworpen zou worden dan strikt noodig zou blijken te zijn. Niet wijziging en vervanging was zijn doel, maar zuivering; zuivering van geheel het nationale leven, door verheffing tot hooger plan.

Ranade was de eerste Indische nationalist die de gevolgen der economische politiek van het Britsche bewind scherp doorzag. Zijn *Opstellen over Indische economische vraagstukken* getuigen van een waarlijk buitengewoon doorzicht in een tijd toen de meerderheid zijner ontwikkelde landgenooten den druk der overheersching van de Indische maatschappij nog onderging, zonder zuiver vorm te kunnen geven aan hetgeen kwelde.

In het politieke leven trad Ranade weinig op den voorgrond, ofschoon hij van de oprichting van het All-India National Congress af tot de leiders ervan gerekend werd. Ook in die kringen was zijn invloed trouwens zeer groot.

Ranade stierf in Januari 1901.

Inmiddels openbaarde zich ook elders een streven naar verandering, dat allengs, evenals de actie tot herleving en moderniseering van den Hindoe-godsdienst, in de agitatie van het All-India National Congress uitmonden zou. Het had zijn ontstaan vooral te danken aan het verlangen van ontwikkelde Indiërs om deel te nemen aan het bestuur over hun land, en aan den eisch van decentralisatie, waar juist de centraliseering van de werkzaamheden der departementen van jaar tot jaar toenam.

Dat Indiërs die een Engelsche opleiding ontvangen hadden, daarvan wenschten te profiteeren door daadwerkelijke deelname

aan het bestuur over hun land, sprak vanzelf. De eisch liet het bestuursstelsel volkomen ongemoeid. En de regeering, die dit wel inzag en bovendien door toelating van Indiërs ook tot hoogere betrekkingen in den staatsdienst een kern van Engelsch-gezinde Indiërs hoopte te vormen op welken zij te allen tijde zou kunnen steunen, deed concessies, die dankbaar aanvaard werden, doch onvoldaan lieten.

Inmiddels deed zich in Britsch-Indië hetzelfde verschijnsel voor dat zich hier op Java in den loop der laatste 20 à 30 jaren liet waarnemen en oorzaak werd van een sterke wijziging van de positie der B. B.-ambtenaren. De werkzaamheden, aanvankelijk vereenigd in de handen van den districtsbestuurder, den collector-magistrate, werden in snel tempo over een aantal departementen verdeeld. Tevoren regeerde de collector als een soort autocraat in ouden stijl; en meende hij het eerlijk en was zijn ijver voldoende, dan kon de bevolking over het geheel slechts baat vinden bij zijn bewind. Maar naarmate het aantal departementen toenam, brokkelde zijn macht af; telkens weer moest een stuk uitvoerende bevoegdheid overgedragen worden aan de vertegenwoordigers van een of ander technisch departement. Die departementsambtenaren waren voor het meerendeel slecht-betaalde Indiërs, die zich lieten gelden en bereid waren tot elken vorm van knevelarij eener- en oogendienarij anderzijds. De departementen ontpopten zich al spoedig als administratieve polypen, met vangarmen die reikten tot in elk district en er de bevolking martelden.

Naar de andere zijde openbaarde zich een minstens even ernstig gevaar, gevolg van dezen vorm van bewind door niet-verantwoordelijke ambtenaren. Elk departement voor zich trachtte zijn recht van bestaan te bewijzen door een stijgende „efficiency"; en al wat bedoeld was als middel ter verhooging van die efficiency, werd in den grond der zaak bestemd ter nadere bevestiging van de departementale oppermacht. De departementen vormden allengs staten in den staat; en dank zij hun machtspositie konden zij het een onderkoning, die zich niet voegde naar de eischen zijner hoogste raadgevers, vrijwel onmogelijk maken om naar eigen, zelfstandige inzichten het bewind te voeren. Hij moest zich laten welgevallen, te worden opgenomen in het bureaucratisch

verband, of ondervond een geheime tegenwerking tegen welke ook sterke persoonlijkheden op den duur niet bestand bleken te zijn.

Van de bureaucratie geldt, anders dan van de Bourbons: dat zij alles vergeet en niets leert. Zij voorziet geen gevaar en merkt het eerst op indien het tot vlakbij genaderd is; of zij fantaseert gevaren die denkbeeldig zijn. En in het eene zoowel als in het andere geval vormen haar maatregelen ernstige bedreigingen voor het welzijn der bevolking die zij, van bovenaf, autocratisch en in den blinde regeert, en voor de rust in het land. De fout ligt niet bij hen die van dit stelsel deel uitmaken persoonlijk; maar bij het stelsel-zèlf. En waar, als in Britsch- en in Nederlandsch-Indië, dat stelsel den vorm van bestuur over een vreemd en overheerscht volk bepaalt, schept het, onder invloed van den ingeboren drang naar „efficiency", een uiterst gevaarlijke geestesgesteldheid: de overtuiging, dat dat overheerschte volk volstrekt niet in staat is, zich zèlf te regeeren; en dat eischen om medezeggenschap in het bestuur des lands niet ingewilligd moeten worden tenzij zulks onvermijdelijk blijkt te zijn.

Decentralisatie was het eenige middel om de gevaren die uit dezen vorm van bewind zoowel voor de bevolking als voor het gezag dreigden te ontstaan, te ondervangen. Het was al vroeg ingezien door Sir Thomas Munro en Mountstuart Elphinstone; later door Lord Lawrence en Lord Ripon, welke laatste zekere mate van plaatselijk zelfbestuur invoerde op den grondslag der dorpsgemeenschappen. Voorzoover de eisch van Indische zijde gesteld werd, was het door ontwikkelde Indiërs, die de belangen der sociale groepen tot welke zij behoorden of als welker woordvoerders zij optraden, als de domineerende interessen waren gaan zien en in volle oprechtheid behartiging ervan beschouwden als bevordering van het algemeene landsbelang; — een opvatting, die trouwens juist was in zooverre de maatschappelijke ontwikkeling allereerst behartiging van die groepsbelangen eischte.

Toen de vernieuwing van het Charter der Compagnie in 1853 op til was, bereikten het Engelsche parlement adressen van Madras, Calcutta en Bombay, die alle vroegen om grooter aandeel in het bestuur. De Madras Native Association en een aantal nietleden, Indiërs wonende in de Presidency, vroegen om samen-

stelling van den Council van Madras uit ambtelijke en niet-ambtelijke leden tot gelijk aantal: 6, 7 of 8. De ambtelijke leden zouden worden benoemd door de provinciale regeering, de niet-ambtelijke eveneens, maar uit een voordracht, op te maken door de belastingbetalende ingezetenen. De Bombay Association en andere Indische inwoners der Presidency verklaarden, dat de tijd gekomen was tot toekenning van aandeel aan Indiërs in het bewind en vroegen om toelating van Indiërs tot den provincialen raad. De British Indian Association en andere Indische ingezetenen van Bengalen vroegen instelling van een Wetgevenden Raad te Calcutta, bestaande uit 7 leden van wie 3 gekozen zouden worden uit „de meest respectabele en geschikte Inlandsche ingezetenen van elke Presidency", 3 zouden worden benoemd door de gouverneurs dier Presidencies, en 1 benoemd zou worden door de Kroon.

Deze eischen klonken van jaar tot jaar luider en met stijgenden aandrang. En inmiddels groeide een Indische pers, die ze eveneens stelde en met klem van argumenten verdedigde. In alle deelen des lands, onder alle bevolkingslagen groeide een verbittering die gevaarlijke proporties begon aan te nemen. Tijdens het bewind van Lord Lytton (1876-'80) scheen een uitbarsting op til. Madras werd in 1876-'77 geteisterd door een hongersnood als nooit tevoren had plaats gehad. Elders heerschten onder de plattelandsbevolking schaarschte en armoede, terwijl de daling van de roepiekoers de prijzen deed stijgen. De onderkoning toonde zich zwak genoeg om op aandrang van de Engelsche regeering en de Engelsche fabrikanten het invoerrecht op katoenen goederen af te schaffen, — een maatregel die de Indische industrieelen tegen de regeering in het harnas joeg en de inkomsten van de Indische schatkist verminderde. Ondanks de schreiende ellende onder de bevolking, de millioenen die in Madras van honger omkwamen, had op 1 Januari 1877 te Delhi een „durbar" plaats, waar met kostbare pracht en praal de koningin van Engeland tot keizerin van Indië uitgeroepen werd. En toen de pers zich in heftigheid liet gaan, werd zij gebreideld; omdat, zooals het heette, zij er op uit was, „sedition" te prediken en „haat en minachting te kweeken tegen de regeering".

Het gevaar was nabij; doch de regeering zag het niet en weiger-

de, de waarschuwingen van eenige Engelsche ambtenaren van den Civil Service ter harte te nemen. Sir William Wedderburn vertelt in zijn mooie biografie van *Allan Octavian Hume* hoe deze, die het vertrouwen der bevolking genoot, tot de ontdekking kwam van het bestaan van een aantal geheime genootschappen onder de plattelandsbevolking, die een plotselinge uitbarsting voorbereidden. De toestand was uiterst hachelijk.

In 1880 aanvaardde Lord Ripon het bewind. Nog steeds wordt zijn bestuursperiode herdacht als een tijdvak van bewind waarin van regeeringszijde blijk gegeven werd van warme sympathie voor de bevolking. Hij gaf plaatselijk zelfbestuur en herriep Lord Lytton's wet tot beteugeling van de Indische pers. Maar de agitatie der Engelschen tegen de Ilbert Bill, die zoo heftig was dat de regeering tenslotte tot concessies besluiten moest door welke de strekking van den voorgenomen maatregel totaal verloren ging, deed van Indische zijde de rassenhaat oplaaien als nooit tevoren. Toen trad een man op den voorgrond wiens naam geëerd blijven zou als die van „den vader van het National Congress": Allan Octavian Hume.

Hij was de zoon van Joseph Hume, een bekend radicaal Lagerhuislid. In 1849, op twintigjarigen leeftijd, was hij naar Indië vertrokken, waar hij geplaatst werd bij den Bengal Civil Service. Tot 1867 diende hij als districtsbestuurder, van 1867-'70 was hij hoofd van den douanedienst der Noord-Westelijke Provinciën, van 1870-'79 hoofd van het departement van Belastingen, Handel en Landbouw en van 1879-'82 voorzitter van den Revenue Board te Allahabad. Het was een schitterende carrière, die echter feitelijk reeds in 1879 eindigde doordat deze eerlijke, robuste Schot, die een sterke persoonlijkheid was, in conflict kwam met Lord Lytton's regeering.

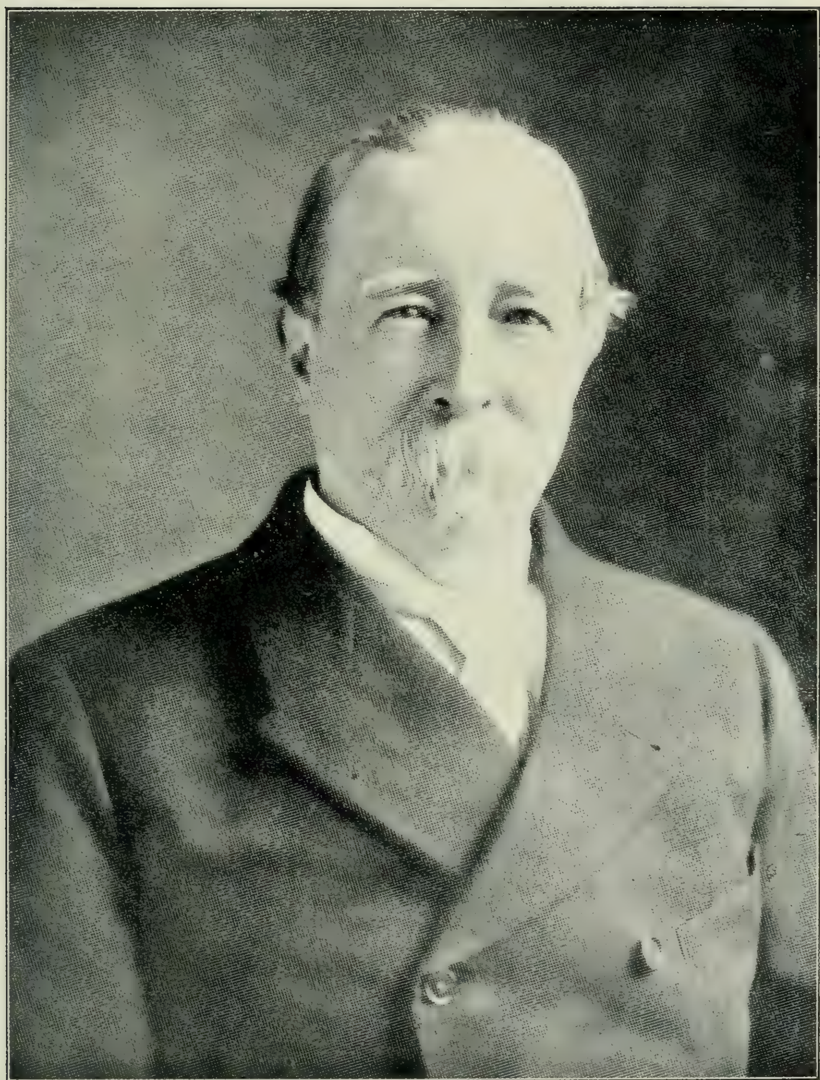
Hume was een man met buitengewone werkkracht en een haast ongeëvenaarde kennis van land en volk. Als collector genoot hij het volle vertrouwen der bevolking van zijn district, die hem op de handen droeg. Hij was een plichtsgetrouw ambtenaar, van wien de regeering getuigde, dat hij „alle persoonlijke overwegingen opofferde voor gewetensvolle volvoering van zijn taak".

Hume zag het gevaar dat dreigde en besloot, nadat hij zich na zijn pensionneering in 1882 te Simla gevestigd had, zich geheel aan de nationalistische beweging te wijden. Drieërlei doel stond hem voor oogen: de vereeniging van alle elementen der Indische bevolking tot één geheel; de geleidelijke hergeboorte van de natie op elk gebied, geestelijk, moreel, sociaal en politiek; en de bevestiging van den band tusschen Engeland en Indië, door wijziging van de verhoudingen voorzoover deze onrechtmatig en schadelijk waren. Hij had vertrouwen in de bevolking, doch zag in dat de groeiende verbittering een veiligheidsklep onontbeerlijk maakte. Deze veiligheidsklep zou moeten bestaan in een organisatie, die uiting geven zou aan wat er omging in het gemoed des volks.

Den 1en Maart 1883 richtte Hume een circulaire tot de „graduates of the Calcutta University". Hij wees hen op hun plichten tegenover hun land. Vreemdelingen, zooals hij zelf, mochten sympathie gevoelen voor de bevolking van Indië en zich moeite en opofferingen getroosten ter bevordering van haar belangen, — het zou alles vergeefsch zijn indien niet de meest ontwikkelde zonen des volks zelf het voornaamste deel dier taak op zich namen. Maar zonder eenheid, zonder organisatie zouden alle pogingen nutteloos zijn. Het leger dezer strijders voor de geestelijke, moreele, sociale en politieke regeneratie van Indië zou niet groot behoeven te zijn; maar een vaste lijn van actie zou uitgestippeld moeten worden. Hij stelde voor, te beginnen met een kern van niet meer dan vijftig „founders"; de verdere uitbouw zou dan een betrekkelijk eenvoudig werk zijn.

Het stuk eindigde met den volgenden oproep:

„Zooals ik straks zeide: gij zijt het zout des lands. En indien zelfs onder u, de élite, geen vijftig lieden gevonden kunnen worden met voldoenden opofferingszin, voldoende liefde voor en trots op hun land, voldoende oprechte en diep-gevoelde vaderlandsliefde om het initiatief te nemen en, indien het noodig blijken mocht, de rest van hun leven te wijden aan de groote Zaak, — dan is er geen hoop voor Indië. Dan zullen Indië's zonen nederige en hulpelooze werktuigen in de handen van vreemde heerschers moeten blijven; want wie vrij wil zijn, zal zèlf van zich af moeten



A. O. HUME

slaan. En indien zelfs de leiders der gedachte alle zulke armelijke schepselen zijn, of zoo zelfzuchtig bezorgd voor de eigen belangen, dat zij geen slag terwille van de zaak huns lands kunnen of willen geven, dan is het goed en rechtvaardig dat zij terneergedrukt worden, want dan verdienen zij niets beters. Elke natie heeft de regeering die zij verdient. Indien gij, de uitverkorenen, de hoogstontwikkelden der natie, niet in staat zijt om, met voorbijzien van persoonlijk gemak en zelfzuchtige oogmerken, een beslisten strijd te voeren ter verovering van grooter vrijheden voor u zelf en uw land, van een meer onpartijdig bewind, een grooter aandeel in het beheer van zaken die de uwe zijn, — dan zijn wij, uw vrienden, in het ongelijk, en hebben onze tegenstanders gelijk; dan zijn Lord Ripons nobele pogingen te uwen behoeve nutteloos en hersenschimmig; dan is, voorloopig althans, een eind gekomen aan alle hoop op vooruitgang, en zal Indië in waarheid een beter bewind dan het nu heeft missen noch verdienen. Maar, is dit het geval, laat ons dan niet langer nijdige en verdrietige klachten hooren over de banden waarin gij gehouden wordt, en over de behandeling als van kinderen die gij ondergaat; want gij zult dan getoond hebben, niet beter dan kinderen te zijn. *Mannen* weten, hoe te moeten handelen. Laat dan geen klachten meer gehoord worden, dat voor alle belangrijke posten aan Engelschen de voorkeur gegeven wordt; want indien gij dien „public spirit" mist, dien hoogsten vorm van altruïstische toewijding, die de menschen ertoe aanspoort, persoonlijk gemak achter te stellen bij het algemeen belang, die waarachtige vaderlandsliefde dank zij welke de Engelschen konden worden wat zij thans zijn, — dan is het billijk, dat zij boven u de voorkeur genieten, en dan was het billijk en onvermijdelijk dat zij uw regeerders werden. En dan zullen zij moeten blijven regeeren en op al uw arbeid blijven toezien, al moge het juk ook nog zoo pijnlijk drukken, — tot gij u bewust wordt van, en bereid zijt te handelen naar de eeuwige waarheid dat, waar het individuën zoowel als waar het naties betreft, zelfopoffering en onbaatzuchtigheid de eenige nooit falende wegwijzers zijn naar vrijheid en geluk".

Deze oproep, die er zoo volkomen op berekend was den ontwakenden nationalen trots der Indiërs te prikkelen, miste zijn

doel niet. Uit alle deelen des lands meldden de „founders" zich aan. Een bijeenkomst had plaats, waar besloten werd tot oprichting van de Indian National Union. Nadere besprekingen, waaraan deel genomen zou kunnen worden door ieder wien de zaak ter harte ging, zouden gehouden worden te Poona; bij die gelegenheid zouden de vorm en het program van actie der organisatie dan definitief worden vastgesteld. In een verslag van deze voorloopige discussies werd vooropgesteld, dat de aanwezigen eenstemmig van oordeel waren dat trouw aan de Britsche Kroon den grondslag vormen moest voor alle handelingen der Union, en ook voor alle critiek op daden van de regeering of haar ambtenaren. „De Union zal", heette het, „indien noodig, zich met alle wettelijke middelen verzetten tegen autoriteiten, hoog of laag, hier te lande dan wel in Engeland, die handelingen verrichten of verzuimen plegen, in strijd met de beginselen van het bewind over Indië, die eenige malen door het Engelsche Parlement werden vastgesteld en door de Kroon bevestigd; maar zij beschouwt handhaving van den band tusschen Indië en Engeland, althans gedurende een periode die het tijdvak waarvoor practisch politiek vooruitzien mogelijk is, ver overtreft, als *volstrekt noodzakelijke* voorwaarde tot onze nationale ontwikkeling".

Vermeldenswaard zijn voorts de eischen welke aan de leden werden gesteld. Zij moesten een volkomen onbevlekte reputatie genieten, als publiek persoon zoowel als in hun particulier leven; zij moesten bezield zijn van een oprecht verlangen tot verbetering van de levensomstandigheden der bevolking van Indië, in materieel, geestelijk zoowel als in politiek opzicht; zij moesten een goed verstand bezitten, door onderwijs naar den eisch ontwikkeld; zij moesten bereid zijn om, als de omstandigheden zulks zouden eischen, persoonlijke overwegingen op zij te zetten ten bate van het algemeen belang; zij moesten een onafhankelijk karakter en een kalm maar scherp oordeel bezitten.

In Maart 1885 werd een circulaire rondgezonden, waarin werd medegedeeld, dat de Indian National Union van 25 tot 31 December van dat jaar te Poona een conferentie zou houden. Het doel dier bijeenkomst zou zijn: de meest ernstige werkers voor de zaak van den nationalen vooruitgang in de gelegenheid te stellen, elkaar

persoonlijk te leeren kennen; en: de politieke actie voor het komende jaar te bespreken en vast te stellen. Indirect zou, zoo heette het verder, deze conferentie de kiem vormen voor een nationaal parlement, en zoo zou na weinige jaren een onweerlegbaar antwoord gegeven worden op de bewering, dat Indië nog volkomen ongeschikt was voor instellingen van zelfbestuur in eenigerlei vorm.

Het denkbeeld sloeg in; van alle zijden kwamen bijvalsbetuigingen. Afdeelingen der Union werden opgericht te Karachi, Ahmedabad, Soerat, Bombay, Poona, Madras, Calcutta, Benares, Allahabad, Lucknow, Agra en Lahore. Hume werd, in afwachting van de verkiezing van een hoofdbestuur, benoemd tot algemeen secretaris en was als zoodanig met de algemeene leiding belast.

Levendig werd beseft, dat de actie in Indië niet meer dan de helft, zij het de voornaamste helft, der werkzaamheden van de Union zou mogen vormen. Hume begaf zich daarom naar Engeland, teneinde daar de belangen van Indië te bepleiten bij overheidspersonen, parlementsleden e.a. Hij sloot overeenkomsten met een aantal dagbladen, die zich verbonden tot publicatie van telegrammen over Indische aangelegenheden, die hun zouden worden toegezonden ter neutraliseering van de eenzijdig-officieus getinte berichten van den Reuterdienst.

De voorbereiding van de eerste algemeene zitting der Union was hiermee afgeloopen. Hume keerde in een der laatste maanden van 1885 naar Indië terug, ter bijwoning van die zitting.

Inmiddels werd elders in Indië, onafhankelijk van de actie van Hume en zijn medestanders, een soortgelijke poging ondernomen. Eind December 1884 kwam een zeventiental lieden, bijna allen theosofen en afgevaardigden naar de jaarlijksche vergadering der Theosofische Vereeniging die te Adzjar had plaats gehad, te Madras bijeen ter bespreking van de vorming van een groote nationale organisatie. Besloten werd, dat elk hunner in eigen omgeving anderen voor het plan zou trachten te winnen. Het spreekt vanzelf, dat al spoedig aansluiting gezocht werd bij de beweging van Hume; besloten werd tot een gemeenschappelijke actie.

Zoo naderde de dag waarop de eerste zitting der organisatie, welker naam veranderd was in All-India National Congress, zou

worden geopend. Eenige dagen tevoren kwamen echter te Poona enkele gevallen van cholera voor en het werd raadzaam geacht, niet daar te vergaderen, maar te Bombay. Groot was het aantal afgevaardigden nog niet: het bedroeg 72, terwijl een dertigtal anderen de zitting als belangstellenden bijwoonden. Maar het was een keurbende; ieder was doordrongen van het besef dat iets groots geboren stond te worden, dat men een keerpunt genaderd was in de geschiedenis van Britsch-Indië.

De lijst der aanwezigen vermeldt tal van namen die beroemd zouden worden in Indië: Mr. Mahadev G. Ranade, later lid van het hooggerechtshof te Bombay, Mr. W. C. Bonnerji van Calcutta, Dadabhai Naoridzji, K. T. Telang, Pherozesja Mehta, D. E. Wacha, N. G. Tsjandavarkar, S. Soebramania Aiyer, M. Viraraghavatsjariar. Surendra Nath Bannerji, de fameuse redenaar, de „ongekroonde koning van Bengalen", had wel deelgenomen aan de voorbereiding tot deze zitting, maar vond geen gelegenheid, haar bij te wonen.

Tot voorzitter werd gekozen Mr. W. C. Bonnerji van Calcutta. Zijn openingsrede was kenschetsend voor den aard van dit nieuwe streven. Hij verklaarde, dat de eisch, geregeerd te worden overeenkomstig de beginselen die in Europa geldigheid gekregen hadden, in geen enkel opzicht onvereenigbaar was met loyauteit ten opzichte van de Britsche regeering. Al wat verlangd werd was: verbreeding van de grondslagen van het bewind, zoodat de bevolking het haar toekomend aandeel daarin zou kunnen hebben. De doeleinden der actie omschreef hij als volgt:

1. Bevordering van persoonlijke bekendheid en vriendschap tusschen alle ernstige werkers ten bate van Indië in alle deelen van het Britsche rijk.

2. Het doen verdwijnen, door directen vriendschappelijken persoonlijken omgang, van alle vooroordeelen inzake ras, geloof en provincie onder hen die het land liefhebben, en volle uitgroei en consolideering van de gevoelens van nationale eenheid, die hun oorsprong vonden in het dankbaar herdachte regeerbeleid van Lord Ripon.

3. Een gedocumenteerde uiteenzetting van de opvattingen der ontwikkelde klassen in Indië omtrent eenige der meest belangrijke

en meest dringende actueele sociale vraagstukken, nadat ze door uitvoerige discussies zullen zijn vastgesteld.

4. Vaststelling van de richting waarin Indische politici de eerstvolgende twaalf maanden in het algemeen belang zullen behooren te werken, en van de met dat doel te aanvaarden middelen en methoden.

Na breedvoerige discussies werden tenslotte 9 resoluties aangenomen, waarbij het volgende werd geëischt en vastgesteld:

I. Het toegezegde onderzoek naar de werking der Indische administratie zou moeten geschieden door een koninklijke commissie — d.w.z. door een die door de Engelsche, en niet door de Indische regeering zou worden benoemd — en het zou zoowel in Indië als in Engeland gedaan moeten worden.

II. Afschaffing van den Raad van den Staatssecretaris te Londen, als noodzakelijke voorwaarde tot alle verdere hervormingen. Die Raad toch bestond geheel uit gepensionneerde hooge Indische ambtenaren, allen Engelschen, van wie als regel slechts reactionnaire adviezen verwacht konden worden.

III. Hervorming en uitbreiding van den Supreme Council (den Raad van den Onderkoning) en de provinciale Wetgevende Raden. Instelling van soortgelijke raden voor de Noord-Westelijke Provinciën en Oudh en voor den Pendsjaab. Alle begrootingen zouden dezen raden ter overweging worden voorgelegd. De leden zouden het recht van interpellatie ten aanzien van alle bestuursaangelegenheden moeten bezitten. Uit het Lagerhuis zou een commissie samengesteld moeten worden, die tot taak hebben zou, protesten van de meerderheid dier raden tegen het gebruik, door de uitvoerende macht, van de bevoegdheid tot handelen tegen de beslissing eener dergelijke meerderheid in, in ontvangst te nemen en te overwegen.

IV. De vergelijkende examens voor eerste benoeming in gouvernementsdienst zouden tegelijkertijd in Indië en in Engeland afgenomen moeten worden.

V. De voorgenomen verhooging van de militaire uitgaven werd onnoodig en, met het oog op de inkomsten der schatkist en de algemeene omstandigheden in Indië, overmatig geacht.

VI. Mocht op deze militaire uitgaven niet bezuinigd worden, zoo zouden ze moeten worden gedekt: door hernieuwde heffing

van invoerrechten en door heffing van de „licence tax" ook van die groepen, ambtelijk dan wel niet-ambtelijk, die er tot dusver van verschoond waren.

VII. Het Congress veroordeelde het denkbeeld der annexatie van Boven-Burma en eischte dat, mocht de regeering toch tot annexatie besluiten, geheel Burma een kroonkolonie worden zou, niet staande onder het bewind van den onderkoning.

VIII. De door het Congress aangenomen resoluties zouden ter kennis gebracht worden van de politieke vereenigingen in de verschillende provinciën, aan welke zou worden verzocht, de noodige maatregelen te nemen ter inwilliging van de gestelde eischen, elk voorzoover haar eigen provincie betreffen zou.

IX. Het National Congress zou op 28 December 1886 opnieuw bijeenkomen te Calcutta.

In later jaren, vooral na de krachtige nationalistische opleving die begon toen Lord Curzon het bewind had neergelegd, heeft het National Congress aan scherpe critiek blootgestaan, ook van de zijde der jongeren in de beweging. De besprekingen werden, heette het, van den aanvang af gekenmerkt door zekere vaagheid; door verwarring, zooals Bipin Tsjandra Pal in zijn *Nationality and Empire* verweet. Het oordeel was onbillijk, maar verklaarbaar. Te allen tijde viel het geestdriftige en ongeduldige jongeren, wier idealen de weerspiegeling vormden van de behoeften van een hooger-gedifferentieerd sociaal organisme, moeilijk, te gelooven dat een vroeger geslacht van leiders zich met even groote geestdrift geworpen had op den arbeid ter verwezenlijking van minder gepreciseerde idealen en verwachtingen, die *toen* volkomen strookten met de sociale behoeften, en inderdaad niets aan deze tekort deden. Het National Congress was bestemd, het orgaan te zijn tot uiting van de denkbeelden, de grieven, de idealen van allen die gevoelden, dat Indië's nationale hergeboorte voorwaarde was tot allen verderen vooruitgang. Van alle zijden stroomden de medewerkers toe, hun aandeel eischende in de groote taak. Allen waren zij bezield van nobelen geestdrift voor het denkbeeld, zich in dienst te stellen van hun aller Moeder, geheel en zonder eenige terughouding; zich te wijden aan de toekomst van hun land, waar-

van zij zooveel verwachtten. Maar hun wenschen en verlangens, hun idealen en hun geestdrift sproten uit zeer verschillende bronnen. Er waren leden van de Brama Samadzj, met hun naar verhouding nog zwak politiek sentiment; leden van de Arya Samadzj, met hun enge nieuw-Hindoeïstische leerstelligheid en hun voorliefde voor socialen arbeid. Er waren mannen die, als Hume, zich vooral bewogen gevoelden door een innig medelijden met de arme, verdrukte, uitgemergelde bevolking van het platteland. Er waren voorvechters van de belangen der herlevende nijverheid, wien deze belangen vóór alles gingen. Zij waren, als overal, de eigenlijke dragers van de nationale gedachte; en deze gedachte kon dan ook eerst rijpen nadat de inheemsche industrie haar kansen op ontwikkeling ontdekte. Hen vooral bezielden de idealen der Fransche Revolutie: vrijheid, en gelijkheid. Zij waren van huisuit individualisten, wilden dat ieder het zijne kreeg, eischten maatregelen ter verbetering van de schreiend-ellendige levensomstandigheden der massa des volks — die trouwens voor de nijverheid een koopkrachtige binnenlandsche markt zou moeten vormen —; maar de belangen der industrie stonden in hun sociale conceptie op den voorgrond.

De besprekingen op deze eerste zitting van het All-India National Congress droegen geheel het karakter van voorbereiding; men leest het uit de hier-voor vermelde resoluties. Maar toch valt op, dat wel gevraagd werd om uitbreiding, voor ontwikkelde Indiërs, van de gelegenheid tot vinden van emplooi in den gouvernementsdienst; dat wel gevraagd werd om heffing van invoerrechten, die de inheemsche industrie ten goede zouden komen doch de algemeene levenskosten voor de bevolking dreigden te verhoogen; maar dat geen enkele maatregel ten bate van de arme en verarmende bevolking van het platteland werd geëischt.

Anderzijds valt tegelijk op, dat, ofschoon uitbreiding van alle raden met gekozen Indische leden geëischt werd, aan fiscale autonomie blijkbaar in het geheel niet werd gedacht. De afzet der Indische nijverheid, die nog eerst in het beginstadium harer moderne ontwikkeling verkeerde, bestreek een nog slechts klein rayon, en verwacht werd, dat zij voorloopig, zij het in bescheiden mate, zou kunnen groeien ook zonder bepaald-protectionistische maat-

regelen als hooge invoerrechten op buitenlandsche producten en uitvoerrechten op Indische grondstoffen.

Hiermee stond ook in verband, dat zoo sterke nadruk gelegd werd op behoud van den band met Engeland. Daarin openbaarde zich een gevoel van hulpeloosheid. Wat zou Indië, ook al droomde het van vrijheid en onafhankelijkheid, zonder Engeland kunnen zijn? Slechts een *Britsch*-Indische regeering zou ontwikkelden Indiërs gelegenheid tot goed-betaald emplooi in gouvernementsdienst kunnen bieden. Alleen een *Britsch*-Indische regeering beschikte over de vereischte macht en de middelen tot afwering van buitenlandsche aggressie. Een *Britsch*-Indische regeering alleen was in staat de orde te handhaven en de binnenlandsche rust en veiligheid te verzekeren die ter ontwikkeling van nijverheid en handel onontbeerlijk waren.

De stichting van het All-India National Congress was als organiseering van de verspreide krachten door welke de toekomst van Indië per slot van rekening zou worden bepaald, een feit van ontzaglijke beteekenis. Maar van de nationalistische actie en agitatie was het nog niet meer dan een bescheiden begin. Het was een half-aarzelende poging op een terrein dat zoo ruim mogelijk genomen was, — eenerzijds ter vereeniging van werkelijk alle krachten, anderzijds in de overtuiging dat het onvermijdelijke proces van differentieering en splitsing wel vanzelf leiden zou tot scherpe begrenzing.

De stichting van het All-India National Congress accentueerde de geboorte der Indische natie. Een fase der politieke geschiedenis van Britsch-Indië werd ermee afgesloten; een volgende, oneindig belangrijker periode begon.

TWEEDE DEEL

HOOFDSTUK VIII.

Het eerste tijdvak der nationalistische beweging, 1885 tot 1898.

De geschiedenis van het All-India National Congress is: de geschiedenis der nationalistische beweging in Britsch-Indië. De politiek van het Congress was de volkomen getrouwe afspiegeling van de nooden, behoeften en grieven der bevolking, en van de verlangens van die groepen, die zich eerder dan de andere bewust waren geworden van de noodzakelijkheid eener actie tot politieke behartiging van hare belangen. Er waren groepen die zich geheel of tendeele afzijdig hielden — als de kleine boeren, de handwerkers en de arbeiders, die, voor het meerendeel nog in doffe berusting voortlevende, besef van de mogelijkheid van beter levensomstandigheden ontbeerden, de oude landelijke aristocratie en de Mohammedanen, die de Congress-actie over het geheel beschouwden als een aggressieve en eenzijdige poging om de aloude Hindoe-cultuur tot nieuw leven te wekken — maar dit deed niets af aan de omstandigheid dat die Congress-actie de resultante vormde van de algemeen-maatschappelijke krachten die zich in de inheemsche wereld deden gelden en in welke de behoefte aan algemeen-socialen vooruitgang tot openbaring kwam.

Er was geen vooruitgang denkbaar zonder ontwikkeling van een eigen, Indische moderne industrie, die het op de binnenlandsche markt tegen den import van Engelsche goederen zou kunnen opnemen. Zonder moderne nijverheid was uitgesloten dat de inheemsche maatschappij zich tot hooger plan verheffen zou. Sociaal-organisch was *dit* het eerst-noodige tot herstel van het onder invloed van de maatregelen van het Britsche bewind verbroken evenwicht. Een bloeiende fabrieksnijverheid was hoofdwaarde tot opbloei van den Indischen handel, tot het vinden van voldoend-loonend emplooi door de duizenden Indiërs die een universitaire opleiding genoten hadden en zich met slecht-betaalde klerken- en schrijversbaantjes tevreden moesten stellen, en tot ontlasting van den landbouw van het teveel aan bevolking dat er op drukte sinds het inheemsche handwerk door den Engelschen import vernietigd was.

Geheel de actie van het National Congress was dan ook gegroepeerd om dit streven naar industrieelen opbloei als kern. De behoefte aan bedrijfsontwikkeling in modern-Westerschen zin werkte als de motor die de in gang gebrachte machine in beweging hield. Zij was de drijvende kracht. Maar zij stond niet op zichzelf. Hadden de woordvoerders der tot een begin van welstand gekomen middengroepen — de Indische fabrikanten, handelaren, bankiers enz. — die uit den aard der zaak de behartiging van eigen groeps- en klassebelangen najoegen, daardoor niet tegelijk algemeen-maatschappelijke belangen gediend, zoo ware een krachtige politieke verzetsactie uitgebleven. Dan zou hun streven in overwegende mate academisch gebleven zijn, en ware het succes van het National Congress niet méér geweest dan dat van een nogal ijverige debatingclub. Van een waarlijk nationalistische beweging zou dan niets gekomen zijn.

Terwijl eenerzijds de industrie, ofschoon nog jong en van geringen omvang, levenskracht genoeg bleek te bezitten om de groepen die bij haar opbloei in de eerste plaats gebaat zouden zijn, te bezielen van geestdrift en strijdlust voor het ideaal van een toekomst die geen economische overheersching door een vreemd land meer kennen zou, was anderzijds onontbeerlijk dat geheel de inheemsche samenleving bij verwezenlijking van dat ideaal baat zou vinden. Het was de onmisbare voorwaarde voor het ontstaan van een actie die tot in haar kern nationalistisch zou zijn. Ofschoon de groote massa van het platteland nog in fatalistische berusting haar harde lot droeg, moest voor het minst de kans bestaan dat zij, werd zij zich door propaganda van de ellende harer levensomstandigheden bewust gemaakt, bereid zou zijn om de krachten te leveren, noodig om een beweging tot verheffing van het algemeene levenspeil kans van slagen te doen hebben.

Toenemende armoede zal in het algemeen oorzaak worden van stijging van het aantal misdaden van beperkte beteekenis, als diefstallen, roof en moord. Maar zij is op zichzelf niet bij machte, een meer of minder algemeene verzetsactie in het leven te roepen. In Britsch-Indië leidde de toenemende verarming der plattelandsbevolking gedurende de halve eeuw die aan de geboorte van het National Congress voorafging, tot toeneming van het aantal in-

dividueele misdaden en soms tot plaatselijk-beperkte uitbarstingen; maar niet tot eenigerlei algemeene beweging. Deze zou eerst mogelijk worden toen de industrie, door ontwikkeling, haar eigen ontwikkelingsmogelijkheden begon te ontdekken, en zich idealen van opbloei tot concurrente van de buitenlandsche nijverheid ging scheppen.

Deze twee factoren moesten elkaar ontmoeten en samenwerken alvorens het ideaal van nationale eenheid geboren worden kon en een succesvolle nationalistische actie mogelijk zou zijn. Toen het All-India National Congress gesticht werd, was inderdaad aan deze voorwaarde voldaan. En daaraan was te danken dat de leiders en de leden, ook al hielden zij vóór alles de noodzakelijkheid van behartiging van hun min of meer beperkte klassebelangen in het oog, gedragen werden door het idealistisch besef, te arbeiden aan de toekomst van geheel hun land en hun volk; — en hieraan dankte hun actie dat element van ontembare energie, waarmee, ondanks teleurstellingen en tegenwerking, op den ingeslagen weg werd voortgegaan.

Scherp afgebakend was die weg overigens niet. Ieder die verlangde om, hoe dan ook, in het belang van Indië en dat van de bevolking werkzaam te zijn, was welkom. Statuten en een reglement ontbraken. Zij die de eerste Congress-zitting bijwoonden bezaten geenerlei mandaat en hadden zich zelf opgeworpen als vertegenwoordigers en woordvoerders der bevolking. Wel werd besloten dat zij die voortaan aan de beraadslagingen deel zouden nemen, afgevaardigd zouden moeten zijn, doch afgevaardigden konden worden aangewezen door elke vereeniging van Indiërs en door elke vergadering die met dat doel bijeengeroepen worden zou.

Het kon dan ook niet missen, dat het Congress uit vertegenwoordigers van zeer uiteenloopende maatschappelijke groepen werd samengesteld. Bijeengehouden werd de organisatie door de liefde der leden voor het eigen land en de diepe overtuiging dat de ellende, waaronder de bevolking gebukt ging, te wijten was aan averechtsche regeeringsmaatregelen, en dat getracht worden moest, de bestuurders door vertoogen en door agitatie tot beter inzicht te brengen. Die band was sterk genoeg. Maar toch werd scherp beseft, dat althans voorloopig alles buiten de deur gehou-

den worden moest, dat gevaar zou kunnen doen loopen van toespitsing van de verschillen tusschen opvattingen en verlangens der uiteenloopende groepen die in het Congress haar gemeenschappelijke organisatie vonden. Het arbeidsveld werd daarom aanstonds uitsluitend beperkt tot het terrein der politiek. Ten aanzien van de te stellen politieke eischen kon nog weinig of geen verschil van meening bestaan. Geen rechtgeaard Indiër, die niet eischte dat Indiërs invloed zouden krijgen op de wetgeving, zeggenschap in de behartiging van de eigen landsbelangen; dat de hoogere staatsbetrekkingen in veel grooter aantal voor landgenooten zouden worden opengesteld; dat de Home Charges zouden verminderen en de Indische schuld niet langer zou worden verhoogd met de kosten van imperialistische oorlogen buiten Indië's grenzen; dat de belastingdruk zou worden verlicht; dat de Arms Act, die op zichzelf als een vernedering gevoeld werd en bovendien jaarlijks duizenden Indiërs aan wilde dieren en roovers ten prooi vallen deed, zou worden ingetrokken of althans gewijzigd; dat maatregelen zouden worden genomen ter bevordering van de ontwikkeling van de nijverheid en ter verbetering van het onderwijs. Zoo was er voor het National Congress op dit terrein genoeg te doen zonder dat de eenheid en de eensgezindheid daardoor in gevaar zouden kunnen komen.

Sociale vraagstukken, met name die welke met de kasteverschillen in verband stonden, werden nadrukkelijk en zorgvuldig van bespreking uitgesloten. Het bleek niet altijd mogelijk, ze te ontgaan; en meermalen hadden in den boezem van het Subjects Committee — de commissie uit het Congress die tot taak had, de van verschillende zijden ingekomen voorstellen te schiften en er die uit te zoeken welke in openbare behandeling zouden worden gebracht — levendige en vaak heftige discussies plaats. Maar op de openbare zittingen was men eensgezind; en werd geen weg gevonden om een gerezen moeilijkheid te ontgaan, dan werd het vraagstuk ter oplossing overgelaten aan de Indian Social Conference, die naast het National Congress was opgericht en in 1887 haar eerste zitting hield.

Door deze beperking van het arbeidsveld kon het Congress zijn wat het zijn wilde: een orgaan voor geheel de bevolking tot critiek

op regeeringsmaatregelen, en een wapen ter verkrijging van medezeggenschap in het bewind. Het stond op de bres voor de belangen van alle bevolkingsgroepen welker toekomst van moderniseering van geheel het maatschappelijk leven afhankelijk was. En het stiet, door zijn critiek op bestuursmaatregelen, vanzelf die groepen af, die beseften dat haar belangen het best gediend zouden zijn bij voortzetting van het autocratische Britsche overheerschingsbewind, dat wederkeerig bij haar steun zocht. De oude landelijke aristocratie hield zich zoogoed als geheel afzijdig; zij vreesde van welslagen der Congress-actie verlies van feudale rechten die uit den tijd geraakt waren.

Overigens was de samenstelling van het National Congress eenzijdig, in dien zin, dat het in sterk overwegende mate bestond uit representanten van de ontwikkelde middenklassen; uit bankiers, fabrikanten, handelaren, advocaten, onderwijsmannen, journalisten, geldschieters, grondbezitters, enz. De kleine boeren en handwerkers waren zelden vertegenwoordigd, en dan door slechts enkele afgevaardigden. Ook de groep der kleine winkeliers had slechts weinige vertegenwoordigers ter Congress-zittingen.

Vrij belangrijk was daarentegen het getal der Engelschen, die actief deelnamen aan de beraadslagingen en aan de leiding. Zij representeerden uit den aard der zaak geen enkele sociale groep, en hun drang tot medewerking sproot voort uit oprechte deernis met de in ellende levende bevolking, uit een sterk gevoel voor recht, en uit de overtuiging dat een ruime, vrijzinnige en vèr-ziende regeeringspolitiek voorwaarde was tot duurzame handhaving van de betrekkingen tusschen Engeland en Indië. A. O. Hume, de „vader van het National Congress", die van het oogenblik der oprichting af als algemeen secretaris fungeerde en als zoodanig de leiding goeddeels in handen had, omschreef het Congress als „de schepping van een groep ontwikkelde mannen, voor het meerendeel Indiërs, die zich aaneensloten om zonder gerucht te arbeiden voor het heil van Indië". Het doel der actie was, verklaarde hij: de vorming van een nationaal geheel van alle volkeren van Indië, de geleidelijke regeneratie van die bevolking op alle gebieden van sociaal leven, en handhaving en versterking van den band tusschen Engeland en Indië, door een eind te doen komen aan

toestanden die verkeerd en onbillijk waren. In een beroemd geworden polemiek met Mr. (later Sir) Auckland Colvin, destijds luitenant-gouverneur van de N. W. Provinciën, die de Congress-actie als praematuur en gevaarlijk beschouwde, verzekerde Hume, veeleer te vreezen dat die actie te laat kwam. Door verzwijging van de feiten was niets te winnen; ieder die het dorpsleven kende wist, hoe bitter geklaagd werd. „Een veiligheidsklep is noodig voor de groote en groeiende krachten, en dan een veiligheidsklep die door onszelf wordt gehanteerd. Een betere dan de actie van het National Congress is niet denkbaar".

Deze medewerking van Engelschen was mogelijk doordat het Congress zich stelde op een standpunt van volkomen loyauteit. Natuurlijk was ook in deze organisatie onderkomen gezocht en gevonden door voortvarende en opstandige elementen, die meenden dat aangestuurd zou moeten worden op een spoedige algeheele breuk met Engeland. Maar op de jaarlijksche zittingen werd hun stem niet gehoord. Daar overheerschte de overtuiging, dat zonder Engelands hulp niets te bereiken zou zijn. Tal van ontwikkelde Indiërs, die korter of langer tijd in Engeland vertoefd hadden en daar getroffen waren door een hulpvaardigheid en voorkomendheid als zij nooit hadden durven verwachten, waren naar hun land teruggekeerd met de overtuiging dat het Engelsche volk niet wist, welk onrecht in zijn naam in Indië gepleegd werd, en, werd het daaromtrent voldoende ingelicht, er wel een eind aan zou weten te maken. Zou, vroeg de Pandit Madan Mohan Malaviya op de tweede Congress-zitting, die te Calcutta plaats had, iemand durven beweren dat Engeland in koelen bloede ons, zijn vrijgeboren onderdanen, vertegenwoordigende organen zou weigeren, terwijl het ons door onderwijs daarvoor rijp heeft gemaakt en ons ernaar heeft doen verlangen? Ter derde zitting, te Madras, noemde de voorzitter der commissie van ontvangst het Congress in een bloemrijke rede: „de schoonste triomf van het Britsche bewind, en een gloriekroon voor de Engelsche natie". Op de zitting van 1888, te Allahabad, verzekerde een der sprekers, de Pandit Bisjan Narayan Dhar: „indien gij voortgaat, eerlijk, moedig en in gematigde termen een beroep te doen op de groote Engelsche natie, dan zal zij stellig op uw beden antwoorden; en zooals de harp

reageert op de aanraking van den bespeler, zoo zal het groote hart van Engeland reageeren op elk redelijk verzoek om recht en vrijheid". „In het geluk en de tevredenheid der bevolking van Indië heeft Engeland zijn roem en zijn kracht te zoeken", zeide Gokhale op de zevende Congress-zitting te Nagpore; „en op Engelands zin voor eerlijkheid en recht bouwen wij, in deze critieke tijden, onze hoop en onze verwachtingen". „De dag", zoo zeide Dadabhai Naoridzji, voorzitter van de negende zitting, die te Lahore plaats had, „de dag is, naar ik hoop, niet ver meer, waarop de wereld het edele schouwspel zal zien dat een natie als de Engelsche in volkomen oprechtheid de hand van mede-burgerschap toesteekt aan de groote bevolking van dit oude land, tot heil en zegen van geheel de menschheid". En Surendra Nath Bannerji, voorzitter van de zitting van 1895 te Poona, riep in zijn openingsrede uit: „Naar Engeland zien wij om inspiratie en leiding. Van Engeland verwachten wij sympathie voor onzen strijd. Van Engeland zal het besluit moeten komen dat ons vrijheid geven zal. Engeland is onze gids op politiek gebied en onze leermeester in de verheven sfeer der politieke plichten". Toen, in de tweede helft der periode van 1880 tot 1890, bezorgdheid ontstond omtrent mogelijke aggressieve voornemens van Rusland, eischte het Congress voor Indiërs het recht op, wapens te dragen en zich als vrijwilligers te laten inlijven, teneinde Engeland in de ure des gevaars te kunnen bijstaan.

Achter deze uitingen van loyauteit school zonder twijfel een sterk gevoel van hulpeloosheid. Wat zou Indië destijds nog zijn zonder het Britsche bewind? De Indische maatschappij was uiteengeslagen, deels overmatig uitgedijd, deels verschrompeld. Het land zou, in het beste geval, zijn bevolking kunnen voeden; maar zonder hulp en steun van een machtig rijk als Engeland was sociale vooruitgang ondenkbaar. Noch een inval van een buitenlandschen vijand, noch binnenlandsche troebelen zouden gekeerd en neergeslagen kunnen worden zonder de middelen over welke de regeering beschikte doordat Engeland achter haar stond. Indië gevoelde zich als een speelbal in de handen van Engeland. Zijn industrie groeide en toonde levenskracht; maar haar beteekenis was nog vrij gering, en Engeland was in staat, haar te maken en te breken. En de ondergang ook van wat, ondanks alle moeilijk-

heden, aan modern bedrijfsleven was opgebloeid, zou het einde beteekenen van alle droomen en idealen van nationale eenheid en nationale verheffing.

Dit verklaart die telkens opnieuw herhaalde betuigingen van trouw aan Engeland en vertrouwen in de ware bedoelingen van het Engelsche volk. Maar toch mag hier niet worden gedacht aan berekening; die betuigingen waren oprecht gemeend. Zij konden nog oprecht gemeend zijn, doordat het besef van een scherp conflict van *belangen* zich nog niet aan het bewustzijn opgedrongen had. De economische overheersching van Engeland was nog zoo ontwijfelbaar, en de beteekenis der moderne bedrijven in Indië zelf nog zoo gering, dat men geneigd was, zich af te vragen, waarom Engeland de ontwikkeling der inheemsche maatschappij, die verheffing tot hooger plan zoo broodnoodig had, zou willen tegenhouden; en waarom de Engelsche industrie zich zou verzetten tegen maatregelen ter bevordering van een groei door welken de levensstandaard zou worden verhoogd, en Indië als afzetgebied enorm in beteekenis winnen zou. De oprichters en leiders van het National Congress in die eerste periode van het bestaan der organisatie waren ervan overtuigd, dat Engeland zoowel als Indië baat zouden vinden bij een politiek die steunen zou op het denkbeeld der gemeenschappelijkheid van de Engelsche en de Indische belangen. En zij verkeerden in de naïeve veronderstelling, dat dit het Engelsche volk zeer wel duidelijk te maken zou zijn.

Maar in elk geval zou een wijziging noodig zijn van geheel het bestuursstelsel en een radicale herziening van den geest van het bewind. Het Congress schroomde niet om fel en zonder terughouding critiek te oefenen op het algemeene regeeringsbeleid en op regeeringsmaatregelen; en het stelde eischen, door welke die critiek haar onontbeerlijk opbouwend element verkreeg. Een kort overzicht van de handelingen van het National Congress zal de strekking dier critiek en van die eischen duidelijk maken.

Alvorens hier een analyse van die handelingen gegeven wordt, is noodig, kort mede te deelen welke maatregelen genomen werden om het Engelsche volk omtrent den toestand in Indië in te lichten.

Na voor de stichting van het National Congress het zijne te

hebben gedaan, begaf Hume zich naar Engeland, in de tweede helft van 1885. Hij voerde daar besprekingen met tal van vooraanstaande publieke personen en begreep, dat noodzakelijk zou zijn, de Engelsche pers te voorzien van minder partijdige en meer betrouwbare berichten dan Reuter zond. Hij had, alvorens Indië te verlaten, de Indian Telegraph Union opgericht, die fondsen bijeenbracht voor telegrammen aan Engelsche bladen, en sloot overeenkomsten met een aantal couranten in Engeland, die bereid waren, ze te ontvangen. De poging mislukte, doordat de fondsen per slot van rekening niet toereikend bleken te zijn.

In het begin van 1889 drong Hume er bij het Congress-bestuur op aan, de propaganda in Engeland zorgvuldig te organiseeren. Sinds 1887 trad Dadabhai Naoridzji te Londen als agent van het Congress op en het volgende jaar kreeg hij hulp van Mr. W. C. Bonnerji en Mr. Eardley Norton. Zij slaagden erin, de medewerking te winnen van het Lagerhuislid Mr. Charles Bradlaugh. Een vertegenwoordiging van het National Congress werd gesticht, met Mr. W. Digby als bezoldigd secretaris. Op tal van openbare vergaderingen werd Indië's zaak bepleit. Hume drong er op aan, dat deze organisatie uitgebreid zou worden en een bedrag van £ 2500 voor de uitgaven ervan beschikbaar zou worden gesteld. Zoo werd in Juli 1889 te Londen het bekende British Committee of the Indian National Congress definitief gevormd. Voorzitter werd Sir William Wedderburn; leden waren o.a. Mr. Dadabhai Naoridzji, Mr. W. S. Caine M. P., Mr. George Yule, Mr. W. C. Bonnerji. Ter Congress-zitting van December 1889 werd besloten, een bedrag van Rs. 45.000 ten behoeve van het Committee beschikbaar te stellen. Congress-leiders die in Engeland vertoefden, werden tijdelijk lid van het Committee.

In Juli 1893 volgde de organisatie van het Indian Parliamentary Committee, bestaande uit leden van het Lagerhuis. De bedoeling was, in het parlement te kunnen rekenen op een stevigen kern van volksvertegenwoordigers die voor Indië's belangen in de bres zouden staan. Het Parliamentary Committee, dat in 1894 niet minder dan 154 leden telde, verloor echter in de periode van conservatief bewind die volgde, aan leden en aan invloed.

In 1890 stichtte het Engelsche Committee een orgaan, *India*,

ter inlichting van het Engelsche publiek over Indische zaken. Het verscheen aanvankelijk ongeregeld, werd in 1892 een maandblad en in 1898 een weekblad. Het verscheen tot medio Januari 1921, toen de uitgifte, ingevolge een besluit van de Nagporezitting van het National Congress, gestaakt werd. Het weekblad werd met zorg en groote slagvaardigheid geredigeerd en heeft voor de nationale zaak der Indiërs prachtig werk gedaan.

Twee eischen stonden voor de leiders van het All-India National Congress op den voorgrond: die van toekenning van staatsrechtelijke bevoegdheden, en die van openstelling van hoogere gouvernementsbetrekkingen in veel grooter aantal voor Indiërs. Van de zijde der regeering en van die der Engelschen werd hun van den aanvang af verweten, dat zij het gebied der politiek tot arbeidsveld gekozen hadden en geen poging deden tot economische en sociale verheffing van hun volk. Nu was, zooals hier-voor bleek, dit laatste onjuist; een actie tot socialen en economischen vooruitgang werd gevoerd, maar *buiten* het Congress. En overigens was wel duidelijk, door welke overwegingen dit verwijt ingegeven was: de regeering en de Engelschen zouden wel gaarne gezien hebben, dat de arbeid van het Congress beperkt gebleven ware tot pogingen binnen de grenzen der inheemsche maatschappij zèlf; terwijl de politieke actie daarentegen gevoerd worden moest op een terrein waar de regeering de organisatie zelden naast, en meestal tegenover zich vinden zou. De regeering, die haar eigen werk zelf beoordeelde en vond dat het goed was, begreep niet, dat de Indiërs wel gedwongen waren, het wapen der politieke actie en agitatie te hanteeren, omdat slechts ruimer staatsrechtelijke bevoegdheden hen in de gelegenheid zouden stellen, wijziging te provoceeren van de regeeringsmaatregelen door welke de economische en de sociale vooruitgang juist belemmerd werden. Het waren regeeringsmaatregelen waardoor heropbouw van de inheemsche samenleving tot een sociaal-organische eenheid tegengehouden werd; en alleen door grooter aandeel van Indiërs in het bewind over hun eigen land zou daaronder opruiming gehouden kunnen worden. Een krachtige politieke actie was met dit doel onontbeerlijk.

Op de eerste Congress-zitting werd geëischt, dat de commissie tot onderzoek van de werking der Indische administratie, in Indië zoowel als in Engeland, waarvan instelling door de regeering overwogen werd, in het leven zou worden geroepen bij besluit van de Britsche Kroon, instede van door de Indische regeering. Hierin werd een waarborg tegen verregaande partijdigheid gezien. Voorts werd nadruk gelegd op de noodzakelijkheid, dat de Indische bevolking in die commissie voldoende vertegenwoordigd zou zijn, en dat zoowel in Indië als in Engeland gegevens verzameld zouden worden. De eerste eisch bleef onvervuld; de Public Services Commission werd ingesteld door de Indische regeering.

Bij een andere resolutie, op de eerste zitting van het National Congress aangenomen, werd de wensch uitgesproken, dat de vergelijkende examens tot toelating tot de hoogere rangen van den gouvernementsdienst, die uitsluitend in Engeland afgenomen werden, voortaan tegelijk in Engeland en in Indië plaats zouden hebben. Uit de namen der voor deze examens geslaagden moest dan één lijst worden samengesteld, met rangschikking naar gebleken bekwaamheid, terwijl de in Indië geslaagde candidaten vervolgens op gouvernementskosten naar Engeland zouden moeten worden gezonden voor de verdere opleiding. Voor toelating tot de andere rangen van den staatsdienst behoorden, zoo zeide de resolutie verder, vergelijkende examens te worden afgenomen in Indië. De maximum-leeftijd der candidaten voor den Covenanted Civil Service zou tot 23 jaar moeten worden verhoogd.

Ter tweede zitting werd uit de aanwezigen een comité aangewezen, dat tot taak kreeg, de eischen inzake toelating van Indiërs tot de gouvernementsdiensten te formuleeren. Zijn voorstellen, die met algemeene stemmen goedgekeurd werden, kwamen op het volgende neer: gelijktijdige vergelijkende examens in Engeland en in Indië, waaraan door alle onderdanen der Kroon zou kunnen worden deelgenomen; de lijst van geslaagde candidaten samen te stellen volgens de bij die examens behaalde cijfers; kennis van Sanskriet en Arabisch zou tot aanbeveling strekken; de leeftijd der tot de examens toe te laten jongelui zou niet lager dan 19 en niet hooger dan 23 mogen zijn; mocht in den eisch van gelijktijdige examens in Engeland en in Indië worden toegestemd, zoo zou

directe benoeming tot ambtenaar bij den Statutory Civil Service niet langer mogelijk moeten zijn; benoeming tot ambtenaar bij den Statutory Civil Service moest mogelijk blijven voor ambtenaren van den Uncovenanted Service en voor deskundigen van erkende verdienste en bekwaamheid; voor toelating tot alle ambten die een opleiding vereischten, buiten die van den Covenanted Service, zouden vergelijkende examens moeten worden afgenomen in de verschillende provinciën, waaraan alle onderdanen der Kroon, in die provinciën woonachtig, zich zouden kunnen onderwerpen.

Het denkbeeld, dat in Engeland en in Indië tegelijkertijd examens zouden worden afgenomen, was al oud; in 1860 was er door een parlementaire commissie op aangedrongen. Maar van verwezenlijking ervan kwam niets; de regeering vreesde, dat in dat geval het meerendeel der hoogere posten in den staatsdienst na korter of langer tijd door Indiërs bezet zou zijn. De Public Services Commission van 1886 wachtte zich er dan ook wel voor, het aan te prijzen; de Indische jongelui zouden genoodzaakt blijven, de lange reis naar Engeland te ondernemen en daar een dure opleiding te genieten, teneinde zich te bekwamen voor den dienst in hun eigen land. Verder stelde de commissie voor, dat niet meer dan 109 van de 941 plaatsen in den Covenanted Service gereserveerd zouden worden voor Indiërs in de hoogere rangen van den Uncovenanted Service, welke laatste herdoopt werd in Provincial Service. Dit was een wijziging ten kwade van de wet van 1861, waarbij bepaald was dat een-zesde van het aantal hoogere posten voor Indiërs zou worden gereserveerd.

In de kringen der Congress-leden was de ontstemming ernstig. Nadat op de zitting van 1888 een resolutie aangenomen was waarbij verklaard werd dat geen recht zou zijn gedaan zoolang niet tegelijk in Indië en in Engeland examens zouden worden afgenomen, werd op de volgende zitting scherpe critiek geleverd op een schrijven van den staatssecretaris voor Indië naar aanleiding van de voorstellen der commissie, in welk schrijven gezegd werd: niet, dat 108 posten in de hoogere rangen voor Indiërs gereserveerd *zouden* worden, maar dat ze voor Indiërs gereserveerd *zouden kunnen* worden. Eventueele benoeming zou aan de beslissing der regeering worden overgelaten; — en ieder weet, zoo

riep Gokhale bitter uit, wat dit beteekent!

Op de zitting van 1891, die te Nagpore plaats had, werd het vraagstuk opnieuw ter sprake gebracht. Men was toen overigens nog in afwachting van een regeeringsbeslissing op de voorstellen der Public Services Commission. De beslissing viel in 1892, en werd object van felle critiek. Van het afnemen van examens in Indië zou geen sprake zijn. De Civil Service werd gesplitst in den Indian Civil Service, welks ambtenaren in Engeland gerecruteerd zouden worden, den Provincial Service en den Subordinate Service, welker ambtenaren in Indië uit Indiërs zouden worden geworven. De voorwaarden van toelating tot den Provincial Service zouden voor elke provincie door de regeering dier provincie worden vastgesteld, behoudens goedkeuring van de Indische regeering. Een lijst werd gepubliceerd van 93 posten in de hoogere rangen, tot welke ambtenaren van den Provincial Service benoemd zouden kunnen worden. Zij zouden niet organisch deel uitmaken van den hoogeren dienst, maar een afzonderlijk corps vormen, benoemd worden volgens de bepalingen der wet van 1870, en tractementen genieten, tweederden bedragende van die der Engelsche ambtenaren in dezelfde functies.

Het was weer Gokhale, die op de Congress-zitting van 1892 te Allahabad in een forsche rede stem gaf aan de verontwaardiging welke allen bezielde. Het aantal hoogere posten dat door Indiërs bezet zou kunnen worden, was teruggebracht tot 93, en de beslissing over benoeming stond geheel aan de Indische regeering, d.i. aan de bureaucratie. Een resolutie werd aangenomen, waarbij het Congress zijn diepe teleurstelling uitsprak. Wat gegeven werd, was nog minder dan door de Public Services Commission was voorgesteld.

Het vraagstuk bleef aan de orde. In Juni 1893 sprak het Lagerhuis zich bij meerderheid van stemmen uit ten gunste van het denkbeeld van afnemen van gelijktijdige examens in Engeland en in Indië. Het Congress gaf bij resolutie uiting aan zijn erkentelijkheid. Maar toen in 1894 de staatssecretaris en de Indische regeering verklaarden, dat een „niet te verlagen minimum" van posten in de hoogere rangen voor Europeanen gereserveerd, en de hoogste ambten „voor alle tijden door Europeanen bezet" zouden moeten

worden, noemde Gokhale op de zitting van dat jaar het „onze dure plicht, niet toe te staan dat deze onbeschaamde poging zal slagen". De plechtige beloften der koningin van 1837 en 1858, waarbij den Indiërs behandeling op voet van volkomen gelijkheid met de Engelsche onderdanen was toegezegd, waren geschonden, en de bureaucratie nam zelfs de moeite niet, die schending goed te praten.

De eisch van afnemen van examens ook in Indië werd elk jaar opnieuw gesteld. En de resoluties waarbij de regeeringspolitiek inzake benoeming van Indiërs tot hoogere ambten veroordeeld werd, namen toe in omvang en aan kracht van betoog. De klachten en eischen werden gaandeweg uitvoeriger gepreciseerd. Hervorming werd gevraagd van den geneeskundigen dienst, en scherpe critiek werd geleverd op een nieuw schema van onderwijsorganisatie, dat aan Indische onderwijskrachten een maximumbezoldiging van Rs. 700 per maand in uitzicht stelde, ook al mochten zij aan een Engelsche universiteit een graad behaald hebben, terwijl Engelschen reeds na 10 jaren dienst een inkomen van Rs. 1000 zouden genieten. Hierdoor, zoo werd verzekerd, werden tal van uitmuntende onderwijskrachten onder de Indiërs van dienstneming bij het gouvernement weerhouden.

Met opzet werd hier een ietwat uitvoerig exposé gegeven van deze grieven en eischen, omdat er, ondanks goede trouw en rechtmatigheid, toch ook een nogal onzuiver element in school. Eerbiedwaardige gevoelens van nationale gelijkwaardigheid deden alles verwerpen wat zweemde naar een behandeling die niet precies gelijk was aan die van de Engelsche ambtenaren in Indië. Maar de inkomens, verbonden aan de in overwegend aantal voor Engelschen gereserveerde hoogere en hoogste ambten, oefenden op Indië's budget een naar verhouding veel te zwaren druk uit en werkten mede tot verarming van het land. Een specifiek-Indisch hooger ambtenarencorps zou onvermijdelijk lagere tractementen moeten genieten. Doch van deze zijde werd het vraagstuk door de verdedigers van de desbetreffende resoluties niet bezien. Of uitkeering van die hooge tractementen — het direct gevolg van het feit der politieke overheersching waartegen juist verzet ontwaakte — op zichzelf geoorloofd en toelaatbaar was, maakte geen

punt van overweging, althans van ernstige overweging voor hen uit. Engelschen genoten die bezoldiging, en dus eischten ze deze ook voor Indiërs op. Het was de meest primitieve uitingsvorm van ontwakenden nationalen trots dien men zich denken kan.

Het tekort aan klaar inzicht, waarvan deze resoluties en de betoogen ter verdediging ervan spraken, valt temeer op, doordat in andere Congress-uitspraken wel degelijk de vinger op de wondeplek gelegd werd. Op de tweede Congress-zitting verklaarde Mr. (later Sir) Dinsjaw E. Wacha, die de toenemende verarming der bevolking ter sprake bracht, dat geen eind komen zou aan de ellende, tenzij de omvang der „foreign agency" zou worden verminderd. In de inleiding tot het verslag van de zesde zitting leest men o.m. dat „vijfennegentig procent van al de meest belangrijke en verantwoordelijke ambten gemonopoliseerd worden door Europeanen, op salarissen die ruim het dubbele zijn van hetgeen noodig wezen zou om zich van even goede, in vele gevallen zelfs méér deskundige Indische krachten te voorzien". Ter zevende zitting werd een resolutie aangenomen, waarin de armoede, behalve aan andere oorzaken, geweten werd aan „de overmatige kosten der huidige administratie, de militaire zoowel als de burgerlijke", en noodzakelijk werd genoemd „vervanging, op groote schaal, van den duren geïmporteerden staf van hoogere ambtenaren door goedkooper inheemsche krachten". Op de achtste zitting sprak de Pandit Madan Mohan Malaviya over „de buitengewoon groote onttrekking van geld aan Indië door bovenmatige tewerkstelling van Europeanen in de hoogere rangen van den Public Service", die „de grondoorzaak" was van de toenemende verarming der bevolking. Ter zitting van 1893 noemde een der sprekers Indië „het jachtterrein" van Engelsche ambtenaren, die zich erheen begaven „om terug te keeren met ons geld".

Verzekeringen als deze ontmoet men in de Congress-verslagen herhaaldelijk. Maar men vernam ze haast niet uit de monden dergenen die zich opwierpen als woordvoerders van de Indiërs die de hoogere staatsbetrekkingen in veel grooter aantal voor zich opengesteld wenschten te zien. En dit geeft te denken. Mogelijk is, dat laatstbedoelde groep wel evenzeer inzag dat de hooge tractementen der Engelsche ambtenaren een veel te zwaren druk op Indië's

budget uitoefenden, doch zij dien toestand als een voorloopig onveranderlijk feit aanvaardde en er dan van wilde mee-profiteeren. Maar dan zou verwacht mogen worden dat bij de verdediging van de desbetreffende resoluties van deze zienswijze zou zijn gebleken. Dit was echter juist niet het geval; telkens opnieuw werd zonder eenig voorbehoud openstelling van de hoogere rangen voor Indiërs, zonder meer, geëischt. En men ontkomt niet aan den indruk, dat het verzet van deze groep uitsluitend het feit gold, dat Engelschen en niet Indiërs in overwegend aantal in den Indischen staatsdienst hooge tractementen genoten, — terwijl de kwestie der toelaatbaarheid van die hooge inkomens, uit economisch oogpunt, zelfs niet werd gesteld.

Wie waren dan wel de woordvoerders van deze groep? Wie traden bij de verdediging van de bewuste resoluties der Congress-zittingen op den voorgrond?

Ananda Mohan Bose, die in 1846 te Mymensingh in Bengalen geboren was, studeerde aanvankelijk wiskunde, begaf zich in 1870 naar Engeland en keerde vier jaar later als advocaat terug. Hij vestigde zich te Calcutta, gaf eenige jaren later de practijk op en wijdde zich van toen af geheel aan het onderwijs. Hij stichtte de City School te Calcutta en was lid van de Onderwijs-Commissie van 1882, werd in 1886 lid van den Wetgevenden Raad van Bengalen. Hij bezocht Engeland verscheidene malen en had diepe bewondering voor wat door Westersch intellect en Westersche energie tot stand was gebracht. Ofschoon oprecht patriot, had hij Engelsche opvattingen, Engelsche levensbehoeften en den Engelschen levensstandaard als het den best-ontwikkelden Indiërs rechtmatig toekomende deel aanvaard. Sociologisch niet voldoende geschoold en te ver van het gewoel van het dagelijksch maatschappelijk leven af-staande om den neerdrukkenden invloed der Britsche overheersching op het Indisch bedrijfsleven te onderkennen, droomde hij van de mogelijkheid van opheffing van zijn land en zijn volk tot modern westersch peil, met hulp en steun van Engeland.

Womesj Tjsender Bonnerji, geestverwant van Ananda Mohan Bose, was zoozeer Engelsch in denken en doen, dat velen hem verweten, meer Engelschman dan Indiër te zijn. Hij vertoefde her-

haaldelijk langen tijd in Engeland en kende het vasteland uit eigen aanschouwing. Ook hij was een oprecht bewonderaar van Engelands moreele, geestelijke en materieele beteekenis, en was volkomen overtuigd van de goede trouw van het Engelsche volk ten opzichte van Indië. Aan de eerlijkheid van zijn liefde voor zijn land viel niet te twijfelen, doch hij gloeide niet, zooals een zijner biografen zegt, „voor het nationalistische geloof. Voor vele Indische patriotten kwam het nationalisme van God, als de groote geloofsovertuigingen, ontsproten aan de bron der inspiratie. Hij verwijlde niet in de sfeer van het religieus-politiek mysticisme. Zijn practisch oordeel erkende slechts de wereld der feiten".

Het is de moeite waard, er hier terloops op te wijzen, dat deze woordvoerders der groep van Indiërs die ruimer gelegenheid tot benoeming tot hoogere staatsbetrekkingen op gelijke voorwaarden als voor de Engelschen golden, eischten, beide in Bengalen geboren waren en te Calcutta hun werkkring gevonden hadden. Het bedrijfsleven in Bengalen, en met name dat te Calcutta, had van den druk der economische en politieke overheersching veel minder te lijden dan dat in b.v. Bombay. De katoenindustrie te Bombay ondervond in hevige mate de concurrentie van den import van goederen uit Engeland. Bengalens voornaamste tak van nijverheid, de jute-industrie, had practisch geen mededinging te duchten. De Permanent Settlement waarborgde den zemindars een redelijk bestaan. In Bengalen heerschten miserabele toestanden op het platteland, onder de arme boeren-pachters, die door de regeering zelf tegen de hebzucht hunner landheeren beschermd hadden moeten worden. In tal van districten had de bevolkingsdichtheid de uiterste grens bereikt; en het percentage van toename van het zielental was voor deze provincie geringer dan voor elke andere. Maar pogingen tot ontwikkeling van de nijverheid openden voor de meer gegoede klassen wijder perspectieven dan in andere deelen des lands, doordat minder tegenstand te overwinnen zou zijn. De groei der nationalistische gedachte leidde vanzelf tot den wensch, dat aandeel verkregen zou worden in den arbeid van bereddering van de zaken des lands en tot het verlangen naar bezetting van hoogere ambten in stijgend aantal. Doch de economische zijde van het vraagstuk der nationale regeneratie bleef voor de Bengaalsche

intellectueelen onvermijdelijk veel meer versluierd dan voor die in Bombay.

Naast deze verdedigers van de bewuste resoluties dient hier nog te worden genoemd Gopale Krisjna Gokhale, een der meest schitterende geesten onder de leiders der nationalistische beweging. Hij werd geboren te Kholapoer, een zelfstandigen staat in de provincie Bombay, en behoorde tot de kaste der Tsjitpavan Brahmanen, uit welke ten tijde der Mahratta-vorsten de eerste dienaren der kroon gerecruteerd waren. Van het oogenblik af waarop hij, als jongeling, ontbrandde in liefde voor het nationalistisch ideaal, wijdde hij geheel zijn leven met volkomen toewijding en onbaatzuchtigheid aan den dienst van het vaderland. Zijn leven was een van zelfverloochening; deze man van hooge ontwikkeling en scherp intellect, die zich zonder moeite een bestaan had kunnen verwerven als dat van weinigen, was twintig jaren achtereen professor aan het Ferguson College te Poona op een maandelijksch inkomen van niet meer dan Rs. 75. Het nationalisme was hem een heilige zaak; deelname aan de politiek een dure plicht van den devoten minnaar van zijn land en zijn volk. Al wat hij dacht en deed was geadeld door een onbluschbare liefde voor zijn vaderland, die geheel zijn leven vulde en er richting aan gaf.

Gokhale's houding tegenover het vraagstuk van Indië's nationale regeneratie was daardoor een andere dan die van de meerderheid zijner medestanders. Zijn inzichten stamden uit een andere, een hoogere sfeer. Zij stonden niet van-huis-uit in den ban der suggestie van enge groeps- of klassebelangen, om zich vervolgens als algemeen-Indische inzichten aan het besef van den enkeling op te dringen, — in zijn groote hart was ruimte voor liefde voor geheel zijn volk, en in volkomen oprechtheid gevoelde hij zich de dienaar van den armen rayat zoowel als van den Bombay'schen fabrieksvorst. En die liefde was de altijd-springende bron van een zuiver intuïtief inzicht, dat zich verscherpte naarmate hij door studie de verhoudingen beter leerde overzien. Daardoor behield zijn geest die merkwaardige soepelheid dank zij welke elk betoog opnieuw verrassend frisch en sterk was, en konden zijn opvattingen, vrij van ook het geringste spoor van



Mr. G. K. GOKHALE, C. I. E.

formalisme, groeien mèt de beweging in welker dienst hij zich gesteld had. Gokhale's nationalistische inzichten hebben meer dan die van één der andere leiders alle fasen van groei doorloopen; en ware hij blijven leven, zoo zou hij de aangewezen leider der democratische fractie in de Indian Legislative Assembly zijn geweest.

In de volgende hoofdstukken zal gelegenheid bestaan, op dien groei het licht te laten vallen. Hier zij volstaan met bovenstaande verklaring van het feit dat Gokhale aanvankelijk optrad als voorvechter van de belangen dergenen die de hoogere staatsbetrekkingen, op voorwaarden gelijk aan die der Engelschen, voor zich opengesteld wilden zien. Hij bleef er niet bij staan; de geestdriftige liefde voor zijn land voerde hem vanzelf tot de oplossing van het groote economische probleem, en daarmee tot een houding van veel scherper en principieeler critiek op het beleid der regeering.

Staatsrechtelijke hervormingen werden reeds onmiddellijk ter eerste zitting van het Congress geëischt; aandeel in de vervulling van de regeertaak werd, volkomen terecht, beschouwd als de noodzakelijke voorwaarde tot verwijdering van al wat den economischen en maatschappelijken vooruitgang tegenhield.

Op de zitting van 1885 werden twee resoluties aangenomen, waarbij gevraagd werd om: afschaffing van den Council of the Secretary of State for India; hervorming en uitbreiding van den Supreme Council en van de provinciale Legislative Councils, door toelating van gekozen leden; instelling van Legislative Councils in de N. W. Provinciën en Oudh en voor den Pendsjaab; aanbieding van de begrootingsontwerpen aan deze raden, ter bespreking ervan; toekenning van het recht van interpellatie aan de leden; vorming van een Standing Committee uit het Lagerhuis, tot onderzoek van protesten van een meerderheid van leden van die raden tegen uitoefening, door de uitvoerende macht, van de bevoegdheid om beslissingen van een meerderheid in den raad terzijde te stellen.

Ter tweede zitting werden drie resoluties aangenomen, bij welke op instelling van werkelijk vertegenwoordigende lichamen werd

aangedrongen. Bij een ervan verklaarde het Congress, ervan overtuigd te zijn dat dit een der voornaamste middelen zou blijken te zijn ter verbetering van de levensomstandigheden der bevolking. Bij de volgende werd vastgesteld, dat hervorming en uitbreiding van den Supreme Council en de provinciale Legislative Councils in het belang van Engeland zoowel als in dat van Indië zou zijn. In nog een andere werden de desbetreffende eischen nader gepreciseerd. Het volgende schema werd door het Congress vastgesteld.

1. Het aantal leden van alle raden zou aanzienlijk vergroot moeten worden. Minstens de helft der leden zou door verkiezing moeten worden aangewezen. Niet meer dan een-vierde van het ledental zou mogen bestaan uit ambtenaren die *ex officio* zitting zouden hebben, en niet meer dan een-vierde der leden, ambtenaren dan wel niet-ambtenaren, zou mogen worden benoemd.

2. Het kiesrecht voor de provinciale wetgevende raden zou slechts toe te kennen zijn aan die ingezetenen, van wie verwacht worden mocht dat zij hun stem wel-overwogen en onafhankelijk van invloeden van buitenaf uit zouden brengen. In Bengalen en in Bombay zouden de leden van den wetgevenden raad gekozen kunnen worden door de leden der gemeenteraden, die der districtsraden, kamers van koophandel en de universiteiten, of wel een kiezerscorps zou gevormd kunnen worden uit alle personen die uit een oogpunt van ontwikkeling en maatschappelijken welstand de noodig geachte geschiktheid zouden blijken te bezitten. In Madras zou de verkiezing kunnen geschieden door de leden van districtsraden, gemeenteraden, kamers van koophandel en de universiteiten, of door kiescolleges, samengesteld uit leden, tendeele door die lichamen gekozen en tendeele door de regeering benoemd. In de N. W. Provinciën en Oudh en in den Pendsjaab zouden de leden van den wetgevenden raad gekozen kunnen worden door een kiescollege, samengesteld uit leden die tendeele gekozen zouden kunnen worden door de districts- en de gemeenteraden, en tendeele, tot een maximum van een-zesde van het totale aantal, benoemd zouden worden door de regeering. Hierbij werd het voorbehoud gemaakt, dat het stelsel van verkiezing van leden van de districtsraden hetzelfde zou zijn als dat

van verkiezing voor de gemeenteraden, en dat de landbouwende klasse het recht zou krijgen, leden van eerstgenoemde raden te kiezen. Er zou in elk geval voor moeten worden gezorgd dat alle groepen der gemeenschap en alle groote belangengroepen behoorlijk vertegenwoordigd zouden zijn.

3. De gekozen leden van den Council of the Governor-General, die wetgevende bevoegdheden zouden hebben, zouden gekozen moeten worden door de gekozen leden der provinciale wetgevende raden.

4. Geen gekozen of benoemd lid van eenigen Council zou een salaris of vergoeding ontvangen, doch leden die reeds van regeeringswege een salaris of toelage genoten zouden dit blijven genieten zoolang ze lid van een Council zouden zijn, terwijl alle leden recht zouden moeten hebben op vergoeding van reiskosten, gemaakt in verband met hun lidmaatschap.

5. Alle ingezetenen van Indië, zonder onderscheid van ras, geloof, kaste of kleur, zouden, hetzij als gekozen dan wel als benoemd lid, van een Council deel moeten kunnen uitmaken.

6. Alle wetgevende maatregelen en alle financieele aangelegenheden, waaronder de begrooting, hetzij zij de heffing van nieuwe dan wel verhooging van bestaande belastingen betroffen, zouden aan het oordeel der Councils onderworpen en door dezen besproken moeten worden. Ten aanzien van alle andere takken van den administratieven dienst zou elk lid de vrijheid hebben, na behoorlijke aankondiging, elke wenschelijk geachte vraag te stellen aan het betrokken Member (lid van den Uitvoerenden Raad) of aan dengeen die speciaal met het toezicht op den betreffenden tak van dienst belast was, en aanspraak hebben op ontvangst van een antwoord en van stukken welke tot recht begrip van de zaak onontbeerlijk mochten zijn. Hierna zou de Council vrij moeten zijn om de kwestie te overwegen en te bespreken, en zoodanige resolutie daaromtrent aan te nemen als der meerderheid wenschelijk zou mogen voorkomen. Onder voorbehoud, dat, indien het onderwerp der vraag verband mocht houden met buitenlandsche politieke zaken, militaire maatregelen of strategische aangelegenheden, of in ander opzicht naar het oordeel van de uitvoerende macht van zoodanigen aard zou mogen zijn dat het algemeen belang

door verstrekking van de gevraagde inlichtingen ernstig gevaar loopen zou, de Uitvoerende Raad het betrokken Member zou kunnen opdragen, in dien geest te antwoorden en de gevraagde inlichtingen te weigeren.

7. De uitvoerende macht zou de bevoegdheid moeten hebben, een besluit van de meerderheid van een Council terzijde te stellen ingeval, naar haar meening, het algemeen belang geschaad worden zou door aanvaarding van die beslissing. Maar indien van deze bevoegdheid gebruik zou worden gemaakt, zoo zou een uitvoerige uiteenzetting van de gronden waarop zulks noodzakelijk werd geacht, binnen een maand gepubliceerd moeten worden. In een dergelijk geval zou een provinciale regeering verplicht moeten worden, verslag te doen van het gebeurde, en haar houding uiteen te zetten aan de Indische regeering; terwijl wanneer deze laatste van de bevoegdheid gebruik maken zou, zij verslag zou moeten uitbrengen en uitleg geven aan den staatssecretaris. Indien in een dergelijk geval door de meerderheid van den Council vertoogen mochten worden gericht tot de Indische regeering of tot den staatssecretaris, zoo zou het Standing Committee uit het Lagerhuis de aangelegenheid in behandeling moeten kunnen nemen en alle stukken en inlichtingen moeten kunnen opeischen, of alle personen moeten kunnen hooren wier getuigenis gewenscht voorkomen zou, om vervolgens, desgewenscht, verslag uit te brengen aan het Lagerhuis.

Bij een volgende resolutie werden alle openbare lichamen en alle vereenigingen opgeroepen om bij de regeering aan te dringen op instelling van een commissie met de taak, den besten weg ter uitvoering van deze resolutie aan te geven.

Op de volgende zittingen werden deze resoluties bevestigd. Ter zitting van 1889 werd opnieuw een schema van hervorming van de samenstelling der Councils vastgesteld en aan Mr. Charles Bradlaugh, lid van het Lagerhuis, verzocht, een poging te doen om indiening van een wetsvoorstel van die strekking door te drijven. Bij dat schema werd geëischt: kiesrecht voor alle mannelijke Britsche onderdanen die den leeftijd van 21 jaar bereikt hadden en nader vast te stellen kenteekenen van geschiktheid zouden bezitten. De kiezers in elk district zouden dan, naargelang van de

omstandigheden, vertegenwoordigers in een of meer kiescolleges kiezen, en wel 12 per millioen der geheele districtsbevolking, welke vertegenwoordigers op hun beurt weer aan bepaalde eischen zouden moeten voldoen. Deze aldus gekozen vertegenwoordigers zouden dan gezamenlijk de leden der wetgevende raden kiezen, en wel 1 per 5 millioen zielen voorzoover den Indischen, en 1 per millioen zielen voorzoover een provincialen raad betreffen zou. Maatregelen zouden genomen moeten worden om alle bevolkingsgroepen — Parsi's, Christenen, Mohammedanen en Hindoes — naar verhouding van haar getalsterkten te doen vertegenwoordigen.

Voorstellen tot herziening van de Indische staatsinrichting waren door den vorigen gouverneur-generaal, Lord Dufferin, kort voor diens vertrek (1888), aan de Engelsche regeering gezonden. In 1890 werd door Lord Cross een Indian Councils Bill bij het parlement ingediend, volgens welk ontwerp van verkiezing van leden voor de raden echter niets komen zou. Mr. Charles Bradlaugh oefende scherpe critiek op het voorstel uit, maar nadat deze oprechte vriend van Indië voorgoed het hoofd had neergelegd, kwam in het volgende jaar een wet tot stand, die, naast belangrijke concessies, veel onbevredigends bevatte. De voornaamste bepalingen kwamen daarop neer, dat de niet-ambtelijke leden der raden in de meerderheid zouden zijn, doch niet zouden worden gekozen: zij zouden worden benoemd door den gouverneur-generaal of door de provinciale regeering, op voordracht van lichamen, vereenigingen of groepen als de districts- en de gemeenteraden, de kamers van koophandel, de universiteiten, en van grondbezitters. De leden kregen een beperkt recht van interpellatie en de begrooting zou hun worden voorgelegd. Zij zouden haar kunnen bespreken, maar over geen enkelen post beslissen. Vaststelling van de begrooting door de uitvoerende macht had dan ook al plaats vóór indiening ervan bij den raad. De uitvoeringsmaatregelen zouden nader worden vastgesteld.

Ter zitting van het National Congres in December van hetzelfde jaar (1892) werd bij resolutie uitgesproken, dat de wet aanvaard werd „in a loyal spirit", doch men zich over deze beperkte uitbreiding van staatsrechtelijke bevoegdheden niet voldaan gevoelde. Veel zou afhangen van de uitvoeringsmaatregelen, maar betreurd

werd dat de wet der bevolking niet zonder voorbehoud werkelijk kiesrecht gaf.

Op de dan volgende zitting, die van 1893, brak de critiek los. De voorzitter, Dadabhai Naoridzji, noemde de gedane concessies zeer onvoldoende, en waarschuwde de regeering, dat haar politiek van vervreemding van de ontwikkelden „het toppunt van onverstand" beteekende. Zij drong deze groep tot verzet, in plaats van haar tot zich te trekken door haar in vertrouwen te nemen en op die wijze den grondslag van haar eigen gezag te versterken. „Het Congress", verklaarde Naoridzji verder, „vertegenwoordigt de intellectueele aristocratie en het nieuwe politieke leven dat door de regeering-zelve werd gewekt en waarvoor wij haar dankbaar zijn. Het gezond verstand zegt: zorg dat gij het aan uw zijde vindt, in plaats van tegenover u".

Gokhale laakte scherp, dat voor de 6 zetels voor niet-ambtelijke leden in den raad der provincie Bombay 2 bezet waren door Europeanen, op voordracht van de kamers van koophandel te Bombay en te Karachi, 2 door vertegenwoordigers van de grondbezitters van den Dekkan en Sindh, terwijl noch de Indische handelaren, noch Poona en Satara vertegenwoordigd waren. Critiek werd geoefend op het feit dat de Pendsjaab nog steeds geen raad gekregen had en in den Viceroy's Council niet vertegenwoordigd was.

Ter Congress-zitting van 1894 werd opnieuw afschaffing van den uit gepensionneerde ambtenaren bestaanden raad van den staatssecretaris te Londen geëischt, en gevraagd om herziening van de maatregelen tot uitvoering van de Indian Councils Act en wijziging ervan in vrijzinniger geest.

Op de volgende zittingen werd telkens weer critiek geleverd op de wet van 1892, doch het besef dat de hervorming van de staatsinrichting voorloopig als een afgedane zaak beschouwd zou moeten worden en de omstandigheid dat andere vraagstukken aandacht voor zich opeischten, waren oorzaak dat het in hoofdzaak slechts neerkwam op met aandrang herhalen van vorige jaren aangenomen resoluties. Dank werd uitgesproken voor de instelling van een Council voor den Pendsjaab (1897), en voor de leden der raden werd het recht gevraagd, interpellaties nader toe te lichten.

Een eisch die aandacht verdient werd gesteld bij een resolutie, aangenomen op de zitting van 1896 te Calcutta. Zij werd voorgesteld en verdedigd door Bal Gangadahar Tilak en werd gesteund door den Pandit Madan Mohan Malaviya. Grooter financieele verantwoordelijkheid werd voor de provinciale regeeringen gevraagd, in dien zin dat door elke provincie niet meer dan een bepaald bedrag aan de Indische schatkist afgestaan zou behoeven te worden, en haar regeering een groote mate van vrijheid genieten zou waar het de bestemming van de ter beschikking blijvende bedragen betrof. Het kwam derhalve neer op den eisch van beperking van de bevoegdheden der Indische regeering ten aanzien van het provinciaal bestuur. Malaviya verklaarde kort en goed, dat de voorspoed en het geluk der bevolking veel meer afhankelijk waren van goed provinciaal bewind dan van het beleid der Indische regeering.

Het was een zeer merkwaardige eisch, die een helder licht wierp op aard en strekking der idealen van staatsrechtelijke hervorming. Tilak zoowel als Malaviya behoorden tot de meest voortvarenden onder de toenmalige Indische politici; eerstgenoemde zou eenige jaren later de erkende leider van de groep der Extremisten worden. Toch gingen hun idealen klaarblijkelijk nog niet verder dan vervorming van Indië, in afzienbare toekomst, tot een federatie van autonome provinciën, onder het oppergezag van de Britsche regeering. Wanneer Mr. Dinsjaw Wacha, de voornaamste vertegenwoordiger en woordvoerder van de Indische fabrikanten, handelaren en bankiers, de fiscale politiek der Indische regeering onder het mes nam, stemden zij met die critiek van harte in; en mèt hem eischten ze meer invloed van de geregeerden op die politiek. Doch de nadruk bleef voor hen vallen op grooter zeggenschap in het provinciaal bestuur. De drang tot ontwikkeling van de Indische industrie was weliswaar de voornaamste drijvende kracht, en er werd wel ingezien dat wijziging van de Indische fiscale politiek voorwaarde tot die ontwikkeling was, maar onder opbloei van de nijverheid verstonden zij evenzeer herleving van het handwerk; en de eisch van groot-industrieelen groei sprak vermoedelijk meer tot hun begrip dan tot hun intuïtie. Hun liefde voor het ideaal eener moderne nijverheidsontwikkeling was nog min of meer platonisch.

vergeleken bij die der woordvoerders van de belangen der Bombay'sche fabrikanten en bankiers. Zij ondergingen de suggestie der noodzakelijkheid van industrieelen groei, zonder evenwel reeds toen te komen tot de formuleering welke zij eenige jaren later als de eenig-juiste zouden leeren beschouwen.

In dit verband is vermeldenswaard dat door Tilak en Gokhale ter vijfde zitting een amendement op een resolutie werd voorgesteld, waarbij verkiezing van den Indischen Wetgevenden Raad door de provinciale raden, instede van door een kiescollege, werd geëischt. Het amendement werd verworpen, maar de strekking ervan was niettemin kenschetsend.

De eisch van hervorming van de provinciale staatsinrichting ging hun vóór die van toekenning van meer invloed op het centrale bewind. Het verschijnsel stond in direct verband met het feit dat het toenmalig Indisch bedrijfsleven nog in geringe mate modern ontwikkeld en zijn invloedssfeer nog beperkt was, zoodat, als gevolg daarvan, de beteekenis van stimuleering van den grootindustrieelen groei, als middel tot herstel van de sociaal-organische eenheid op hooger plan, nog werd onderschat, — althans niet voor zoo al-overwegend gehouden werd als zij in waarheid was. En het verklaart de volkomen-oprechte loyale houding van het Congress ten opzichte van het Britsche bewind.

Op de tweede Congress-zitting werd voor het eerst het vraagstuk van Indië's economische moeilijkheden ter sprake gebracht. Het geschiedde door Mr. Dinsjaw Wacha, een der groote figuren uit de geschiedenis der nationalistische beweging.

Dinsjaw Edoelzji Wacha was een Parsi en werd in 1844 te Bombay geboren. Zijn vader was handelaar, en nam hem, nadat hij eenige jaren het beroemde Elphinstone College bezocht had, onder eigen vleugelen. De jonge Dinsjaw werd voor den koopmansstand bestemd. Hij kreeg zijn opleiding op het kantoor zijns vaders, hield zich een groot deel van zijn leven met bankierswerkzaamheden bezig, en werd later beheerder van een tweetal groote katoenfabrieken.

Met zijn fijnen, doordringenden geest, zijn levendige belangstelling voor de vraagstukken van den dag en de ondubbelzinnigheid

waarmee hij voor zijn meening uitkwam, had hij al lang vóór de stichting van het Congress zijn naam als publiek persoon gevestigd. Artikelen van zijn hand werden in de kringen van deskundigen zeer geroemd. Hij was een uitmuntend spreker; een rede van Dinsjaw Wacha was een evenement, door de volkomen beheersching van het onderwerp dat zijn aandacht had en de eenvoudige, boeiende welsprekendheid waarmee hij zijn opvattingen duidelijk wist te maken. Tal van onderscheidingen vielen hem ten deel. Hij werd lid, later voorzitter, van den gemeenteraad van Bombay, werd lid van den wetgevenden raad der provincie, was de aangewezen en gewaardeerde leider van de Vereeniging van Katoenfabrikanten te Bombay en werd door de Engelsche regeering met den „Sir"-titel begiftigd.

Wacha behoorde tot de oprichters van het National Congress en stond van den aanvang af in het voorste gelid. Hij leidde met A. O. Hume de zaken van het algemeen secretariaat, hetgeen destijds feitelijk de leiding van geheel de actie beteekende. Haast geen zitting ging voorbij zonder dat hij zijn stem liet hooren over het vraagstuk der economische gevolgen van de Britsche overheersching. Hij naderde deze problemen van de zijde der gedachtenwereld van het groeiende Indische groot-kapitaal en bezag ze, intuïtief, vooral in het licht der behoefte van de inheemsche industrie aan ontwikkeling in modernen zin. Maar zoozeer was deze ontwikkeling reeds toen een levensbehoefte van geheel de Indische samenleving geworden, dat hij, die de problemen onvermijdelijk vooral van een klassestandpunt uit bekijken kon, vanzelf voor de belangen van andere groepen en klassen kon opkomen zonder gevaar te loopen van op tegenstand of ook maar verschil van meening te stuiten. Stijgende welvaart ook onder de ter Congresszittingen nagenoeg niet vertegenwoordigde massa van het platteland zou trouwens geheel het Indische bedrijfsleven ten goede moeten komen. En bovendien bestond gelegenheid om aan critiek op de maatregelen der regeering door welke de arme boer van jaar tot jaar dieper in de ellende gedompeld werd, een betoog ten gunste van meer zeggenschap in het bewind te verbinden.

Naast Wacha behoort hier, als een der voornaamste voorvechters van Indië's algemeen-economische belangen, genoemd te

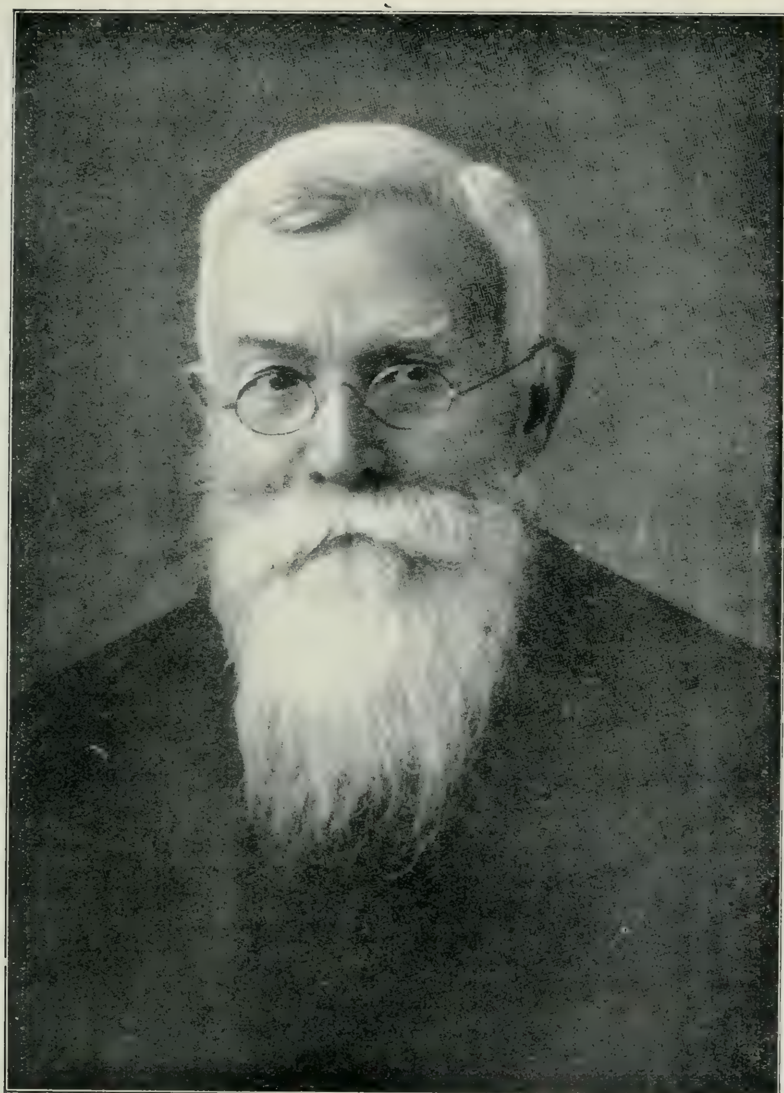
worden Mr. Dadabhai Naoridzji, de „Grand Old Man" van Indië, een Parsi als hij.

Dadabhai Naoridzji werd in September 1825 te Bombay geboren. Toen zijn vader eenige jaren na zijn geboorte stierf, bleef zijn moeder in vrij behoeftige omstandigheden achter. Maar niettemin kreeg de jongen, die voor de toekomst veel scheen te beloo-ven, de beste opvoeding die gegeven worden kon. Hij bezocht het Elphinstone Institution en werd in 1845 leeraar, in 1854 professor in wiskundige vakken aan die onderwijsinstelling. Hij was al spoedig een der leidende figuren in de stad zijner inwoning, stichtte een vereeniging voor letterkunde en wetenschap, stichtte de Bombay Association, een vereeniging die zich keerde tegen het voor weduwen geldende verbod van hertrouwen, een school voor meisjes, gaf den stoot tot de oprichting van een museum, enz. Zijn werkkracht scheen onbegrensd.

Toen een Indische firma te Bombay een agentschap in Engeland wilde vestigen, zocht zij Naoridzji aan om de leiding ervan op zich te nemen. Ofschoon de practijk van handel en bankwezen hem vreemd was, nam hij het aanbod aan, en in 1855 vertrok hij naar Londen. Terwijl de firma reden kreeg, zich over haar keuze te verheugen, gebruikte Naoridzji de jaren van zijn verblijf in Engeland voor een energieke, rustelooze actie ter voorlichting van het publiek aldaar omtrent den gang van zaken in Indië. Hij stichtte de London Indian Society, die in 1867 uitgroeide tot de bekende East Indian Association. In 1869 keerde hij naar Bombay terug.

Sindsdien begaf hij zich nog herhaaldelijk naar Engeland. In 1873 legde hij verklaringen af voor de parlementaire commissie inzake de Indische financiën, bij welke gelegenheid hij het inkomen der bevolking berekende op gemiddeld Rs. 20 per hoofd. In 1874 werd hij dewan van Baroda, in 1875 lid van den gemeenteraad van Bombay, in 1885 toegevoegd lid van den Council van den gouverneur der provincie.

In 1892 werd Naoridzji gekozen als afgevaardigde voor Central Finsbury in het Lagerhuis, waarin hij zitting had tot 1895, toen de conservatieven in Engeland de macht in handen kregen. Onuitputtelijk waren zijn ijver en energie waar het bepleiten van Indië's belangen gold. In 1893 keerde hij voor eenige weken naar



Dadabhai Naoroji

Indië terug om de leiding op zich te nemen van de negende Congress-zitting, die te Lahore plaats had. In 1906 presideerde hij de zitting te Calcutta.

Naoridzji's jarenlange practische arbeid op het gebied van handel en bankwezen had hem gedwongen tot economische studiën, dank zij welke hij zich een helder inzicht verwierf in den aard der verhouding tusschen Engeland en Indië en de onvermijdelijke consequenties van het Britsche bewind over zijn land. Zijn geschriften over de oorzaken van Indië's armoede, later verzameld, vormen een lijvigen band. Hij wist van elk vraagstuk de kern te vinden, en zijn *Poverty, or un-British rule in India* behoort, ook dank zij den glashelderen betoogtrant, met de werken van Dutt tot het allerbeste dat over Indische economische problemen geschreven werd.

Naoridzji stierf in 1917, twee en negentig jaar oud. Het is moeilijk, zich een juiste voorstelling te vormen van de buitengewone populariteit welke deze veteraan in den strijd voor Indië's nationale rechten in zijn vaderland genoot. De Indiërs eerden in hem den man die, met algeheel voorbijzien van persoonlijke belangen, zijn leven met volkomen overgave gewijd had aan de zaak van zijn land. Zijn karakter was vlekkeloos, zijn levenshouding die van den geboren gentleman. Hij was een gevaarlijk, maar edelmoedig tegenstander, een fel strijder voor de zaak die zijn liefde had, open en eerlijk en op-den-man-af. Zijn geest bleef tot het laatste oogenblik toe merkwaardig helder en soepel; en in zijn openingsrede ter Congress-zitting te Calcutta, in 1906, gaf hij blijken, de opvattingen der zich toen reeds geducht roerende Extremistische fractie in het National Congress, indien al niet te onderschrijven, zoo toch te begrijpen en te eerbiedigen. Aan zijn ruim inzicht was het voor het minst zoozeer als aan de liefde waarmee geheel de bevolking tot hem opzag, te danken dat het toen niet reeds tot een scheuring kwam. Dadabhai Naoridzji was den Indiërs het symbool van oprechte liefde voor de nationale zaak en van de eenheid van alle bevolkingsgroepen. En het is de vraag, of de plaats die hij zich in het hart der geheele bevolking veroverde, door een der andere leiders van de nationalistische beweging — Gokhale wellicht uitgezonderd — ingenomen zou kunnen worden.

Op de tweede Congress-zitting sprak Wacha over de armoede der bevolking, die sinds 1848 doorloopend toegenomen was. Veertig millioen menschen hadden zelfs niet de zekerheid, althans één maaltijd per dag te kunnen nuttigen. De oorzaak lag, verzekerde hij, in het van jaar tot jaar stijgend tribuut aan Engeland, dat aan Indië werd onttrokken en waarvoor het land niets terugkreeg. Het aantal duur betaalde Engelsche ambtenaren in de hoogere rangen zou verminderd moeten worden, en goedkoopere Indische krachten zouden hen moeten vervangen. En voorts had Indië, als waarborg voor nationalen vooruitgang, vertegenwoordigende lichamen noodig. Een resolutie van die strekking werd aangenomen.

Bij een ter derde zitting aangenomen resolutie werd verklaard, dat ter leniging van den nood der bevolking noodzakelijk was: een stelsel van technisch onderwijs en aanmoediging van de inheemsche nijverheid door plaatsing van gouvernementsorders, voorzooveel mogelijk, in Indië zelf. Bij een andere resolutie, die op volgende zittingen herhaaldelijk bevestigd werd, eischte het Congress verhooging van het minimum waarvan inkomstenbelasting geheven werd, van Rs. 500 tot Rs. 1000 per jaar.

Op elke zitting werd telkens opnieuw nadrukkelijk geëischt, dat op veel uitgebreider schaal gelegenheid zou worden gegeven tot genieten van onderwijs „in het bijzonder technisch onderwijs", ter verhooging van het levenspeil der in armoedige omstandigheden ondergaande bevolking. De vraag om meer technisch onderwijs werd met toenemenden aandrang gesteld, en dan telkens in verband met de armoede der bevolking. Tenslotte werd op voorstel van den Lala Lazjpat Rai besloten, dat minstens een halve dag van elke Congress-zitting besteed worden zou aan bespreking van het vraagstuk der industrieele ontwikkeling.

Daarmee was vorm gegeven aan het streven dat het overgroote meerendeel der Congress-leden in den grond van hun hart het meest bezighield. Er valt niet aan te twijfelen dat de uitingen van deernis met het lot van den armen boer en den ondergaanden handwerksman oprecht gemeend waren. Maar in de eischen welke te hunnen behoeve gesteld werden, — en meer nog in die welke *niet* gesteld werden — wreekte zich het feit dat zij ter zittingen niet direct vertegenwoordigd waren. Wat de boer noodig had,

was in de allereerste plaats: verlaging van den aanslag in de grondbelasting en van de daarvan geheven opcenten, afschaffing van de gedwongen betaling voor irrigatiewater ook als hij dit ter bevloeiing van zijn velden niet noodig had. Maar gevraagd werd aanvankelijk slechts technisch onderwijs en aanmoediging van de inheemsche nijverheid, waarvan ook de handwerksman niet zou kunnen profiteeren; want de oorzaak van zijn ellendige levensomstandigheden was niet gebrek aan technische bekwaamheid en vaardigheid, doch de concurrentie, op de binnenlandsche markt, van de zooveel goedkoopere producten der Engelsche industrie. Ontlasting van den landbouw van den druk der overbevolking zou eerst op den duur mogelijk zijn door ontwikkeling van een Indische moderne nijverheid; en hiervoor zou uitbreiding van het technisch onderwijs wèl van groote beteekenis zijn. Ook plaatsing van gouvernementsorders in Indië zelf zou de ontwikkeling der fabrieksnijverheid, en niet die van het handwerk hebben gestimuleerd. Maar het zou voor het minst jaren moeten duren alvorens de arme plattelandsbevolking van maatregelen van deze strekking eenigen weldadigen invloed zou kunnen ondervinden.

Geëischt werd, op latere zittingen, permanentie van den aanslag in de grondbelasting, instede van herziening ervan na 30 of 20 jaar. Wat zou die maatregel — op zichzelf een staaltje van allerdwaast belastingbeleid — waard zijn geweest voor den armen keuterboer, wien jaar op jaar, ook al bleef de aanslag dezelfde, zooveel afgenomen werd dat hij tenauwernood genoeg overhield om van te leven, en nooit genoeg om zich de middelen tot verhooging van de productie van zijn grond te verschaffen? Een Permanent Settlement ook in andere streken dan Bengalen zou een middel zijn om die landheeren te verrijken die over voldoende kapitaal beschikten om op de door hen verpachte gronden verbeteringen aan te brengen, doch van wie velen die nalieten omdat de ervaring had geleerd dat het onmiddellijk tot verhooging van den aanslag leidde en het verwachte voordeel geheel of grootendeels ontbeerd worden moest. En het voorbeeld van Bengalen, waar de boeren onder den druk hunner landheeren zuchtten, sprak voor zichzelf. Zou hun lot in andere deelen van Indië, bij invoering

van een Permanent Settlement, inderdaad dragelijker geworden zijn? Zou het niet geweest zijn als het uitdrijven van den Duivel door Beëlzebub?

Geëischt werd verder: verlaging van den zoutprijs en wijziging van de wet op het boschbeheer, die onvoldoende gelegenheid liet om het vee te laten grazen. En telkens werd dan weer de half-verhongerende boer ten tooneele gevoerd, als het beklagenswaardige slachtoffer van die maatregelen. Hij *wàs* zonder twijfel beklagenswaardig. Doch zij die voor zijn belangen opkwamen waren voor het meerendeel vertegenwoordigers van de klasse der grondbezitters, die al evenzeer van die maatregelen te lijden had.

De strekking van deze en overeenkomstige klachten en eischen werd overmatig duidelijk, toen het Congress op de zitting van 1900 de Punjab Land Alienation Bill, een ontwerp van wet tot bemoeilijking van den verkoop, door kleine boeren, van hun gronden, scherp veroordeelde. Het ontwerp bedoelde, den boer te beschermen tegen den geldschieter en proletariseering te voorkomen. De critiek was gebouwd op twee overwegingen: de gronden zouden in waarde dalen, en het crediet van den boer bij den geldschieter zou verminderen. Maar wat beteekende de handelswaarde van den grond voor den boer die zijn gronden bleef bebouwen? De productie was zelden ruimer dan noodig was om in het levensonderhoud van hem en zijn gezin te voorzien; en voorzoover enkelen een overschot oogstten dat voor verkoop beschikbaar was, werd de prijs ervan niet door de waarde van den grond beïnvloed, doch bepaald door de buitenlandsche en de binnenlandsche markt. Zij echter, die bij bemoeilijking van den verkoop van gronden hun belangen bedreigd zouden zien, waren: de geldschieters.En deze groep was, in tegenstelling van de klasse der kleine boeren, ter Congress-zittingen jaar op jaar vrij ruim vertegenwoordigd!

Aan bewuste misleiding mag hier niet worden gedacht. Het Congress was de organisatie van representanten der min of meer gegoede klassen; en het kon niet missen,dat het klasse-sentiment zich, onbewust, deed gelden en het slechts enkelen was, gegeven, al wat buiten de enge grenzen der klassebelangen gelegen was, van een ander standpunt dan dat der klasse uit te bezien. Er

waren belangen, die zelfs in het geheel niet binnen den gezichtskring der Congress-mannen vielen: over de ellende, geleden door de arbeiders der opkomende Indische industrie, werd in geen resolutie met ook maar een enkel woord gerept. Het medelijden met den armen boer was oprecht; maar het was zoogoed als uitgesloten dat maatregelen tot leniging van zijn nood zouden worden geeischt, door welke de belangen van een of meer ter zittingen vertegenwoordigde groepen geschaad zouden worden; zooals niet te verwachten was, dat de oorzaken der armoede elders zouden worden gezocht dan waar subjectieve klasse-inzichten haar wel gaarne deden vinden.

De namen van Dinsjaw Wacha en Dadabhai Naoridzji komen niet voor onder die der verdedigers van deze eischen. Zij bezagen het probleem van de armoede der bevolking van hooger en ruimer standpunt; hun critiek richtte zich tegen de algemeene economische politiek van Engeland ten opzichte van Indië; tegen de drainage van Indië's welvaart; tegen de toenemende militaire uitgaven; tegen het bewind door een vreemde, zwaar-betaalde bureaucratie; tegen de invoerrechtenpolitiek; tegen de maatregelen tot stabiliseering van de roepiekoers, enz. En scherper dan de meesten hunner medeleden van het Congress beseften zij de noodzakelijkheid van invloed op het bewind der *centrale* regeering. Niet dan onder streng voorbehoud konden zij vrede hebben met het streven naar vorming van een federatie van autonome provinciën. Zij waren geen oogenblik in twijfel omtrent het feit dat de politiek der Indische regeering voor een groot deel gedicteerd werd door de fabrikanten van Lancashire, die, met hun ongeveer 60 afgevaardigden in het Lagerhuis, door elk kabinet naar de oogen werden gezien. Zij waren de meest consequente en meest geschoolde verdedigers, onder de toenmalige Congress-leden, van de belangen van het groeiende Indische kapitaal.

Zoo laat de samenstelling van het All-India National Congress, in die eerste periode van zijn bestaan, zich analyseeren aan de hand der te berde gebrachte grieven en der gestelde eischen. Het was een conglomeraat van groepen met vaak divergeerende belangen, die in een zelfstandig Indië elk voor zich haar eigen

weg zouden hebben gezocht. Het groeiend nationaal bewustzijn, welks geboorte de reactie vormde op de politiek van het overheerschersbewind in een tijdvak toen een ontwakend bedrijfsleven uitzicht scheen te openen op herstel van de teloor gegane sociaal-organische eenheid en de besten onder de bevolking zich als opgeheven gevoelden door de nieuwe liefde voor een nieuw ideaal, bond allen samen. En het lag in de natuur der dingen, dat het Congress zich op de eerste zittingen vooral bezig hield met de grieven welke allen gelijkelijk koesterden: die betreffende de behandeling van Indiërs als representanten van een minderwaardig ras. Van den aanvang af werden eischen gesteld als scheiding van de uitvoerende en de rechterlijke functies, die in den districtsbestuurder vereenigd waren; intrekking of, voor het minst, belangrijke wijziging van de Arms Act; toekenning van het recht om in een strafgeding de uitspraak van een uit landslieden bestaande jury uit te lokken; intrekking van de bepaling (van 1872), volgens welke jury-uitspraken door een hooggerechtshof terzijde konden worden gesteld; het recht om in een strafzaak terecht te staan voor het sessions court instede van voor den districts magistrate; beperking van de bevoegdheden der politie en verbetering van haar organisatie, enz., enz.

Dit waren de eischen die op de eerste zittingen overwogen. Later drongen andere mede op den voorgrond; naarmate het onvermijdelijke proces van differentieering, dat zich, buiten het Congress, in het sociaal organisme voltrok, zich ook daar-binnen deed gelden, werden meer en meer resoluties aangenomen die beantwoordden aan de grieven en verlangens van bepaalde groepen. Elk dezer groepen had haar eigen woordvoerders en verdedigers, en bij wat zij eischten legden de anderen zich neer, ondanks meeningsverschillen die in de geheime bijeenkomsten van het Subjects Committee uitgevochten werden. De eenheid moest bewaard worden, en het Congress moest naar buiten den indruk wekken van volkomen eensgezindheid. Maar het was te voorzien, dat verdere groei van de Indische samenleving de grenzen tusschen de verschillende groeps- en klassebelangen op den duur dermate accentueeren zou, dat ook *in* het Congress een scheiding zou moeten volgen. De breuk kwam in 1907.

Verklaarbaar is dan ook, dat het National Congress aanvankelijk noch statuten, noch een reglement, noch een program van beginselen of een van actie bezat. Op de zitting van 1887 was een commissie benoemd met opdracht, een reglement te ontwerpen. Zij diende voorstellen in, en een resolutie werd aangenomen, waarbij besloten werd dat het ontwerp ter overweging toegezonden worden zou aan de provinciale afdeelingsbesturen, waarna dan op de zitting van 1888 een reglement zou worden vastgesteld. Maar er gebeurde verder niets, tot in 1894 aan het afdeelingsbestuur te Poona werd verzocht, een reglement te ontwerpen. Dit geschiedde; het concept werd rondgezonden, maar in December 1895 was nog van geen der andere afdeelingsbesturen een beoordeeling ervan ontvangen. Ter zitting van dat jaar drong de president, Mr. Surendra Nath Bannerji, er ernstig op aan dat het Congress nu eindelijk eens een reglement en een wel-omschreven program krijgen zou. Het zou nog tot 1898 duren eer deze wensch ten deele in vervulling ging. Het doel van het Congress werd toen aldus omschreven:

„Het Indian National Congress stelt zich ten doel, met alle wettige middelen de belangen en het welzijn der bevolking van het Indische Rijk te bevorderen".

Een meer algemeen omschreven en minder hoûvast biedend doel van een politieke actie was niet denkbaar. De traagheid waarmee deze toch belangrijke zaak behandeld werd, het voortdurend uitstellen en op-de-lange-baan-schuiven, en het feit dat eerst in het vijftiende levensjaar van het Congress een doelomschrijving gegeven werd die zoo ruim uitviel, wijzen op zeker gevoel van hulpeloosheid, dat klaarblijkelijk zijn oorzaak vond in de omstandigheid dat zoovele niet parallel gaande belangen in het Congress vertegenwoordigd waren. Aan de zoo hoog-noodzakelijke eenheid werd scherpe begrenzing van het standpunt opgeofferd.

De actie van het National Congress in deze eerste periode van zijn bestaan had de beteekenis van een inleiding, een aanloop. Zij miste nog de noodige kracht; er waren links en rechts nog teveel belangen te ontzien. De besprekingen toonden dan ook maar al te vaak een bedenkelijk tekort aan het zakelijke element dat verwacht worden mocht, en waardoor zij in een latere periode zouden

worden gekenmerkt. De leiders verloren zich in rhetorische en vaak pathetische exclamaties, in beschouwingen over het natuurlijke recht van iederen mensch op een menschwaardig bestaan, over het menschonteerende eener behandeling van een ras als minderwaardig, over de natuurlijke aanspraken van elk volk op zelf-bereddering van de eigen zaken e.d. Deze beschouwingen werden dan overvloedig geïllustreerd met aanhalingen uit werken en redevoeringen van Engelsche schrijvers en staatslieden, waarbij over het hoofd werd gezien, dat die woorden geschreven en gesproken waren voor een geheel ander volk, dat zich een andere maatschappij had opgebouwd.

De besprekingen op deze eerste zittingen waren van beteekenis als een uitvoerig exposé van grieven. Maar de kracht der actie werd verlamd door de noodzakelijkheid, wederkeerig belangen te ontzien van de groepen die in het National Congress vertegenwoordigd waren. Toch mag de beteekenis dezer eerste periode niet worden onderschat; het was het tijdvak der onontbeerlijke voorbereiding tot een krachtiger actie, die spoedig volgen zou.

Ofschoon Mohammedanen aan de Congress-actie deelnamen en enkele malen zelfs een Mohammedaan voorzitter van de jaarlijksche zitting was, hielden zij zich als groep afzijdig. Deze houding was aan tal van omstandigheden te wijten.

De Mohammedanen in Britsch-Indië vormen ongeveer een-vijfde deel der bevolking. Zij behoorden, toen het National Congress gesticht werd, over het geheel tot de meer achterlijke maatschappelijke groepen, er waren onder hen grondbezitters, maar voor het meerendeel waren zij kleine boeren, loonarbeiders en kleine handwerkers. Op hen hadden de invloeden welke de voornamelijk uit Hindoes bestaande middengroepen tot actie dreven, tenauwernood ingewerkt. Argwanend en naijverig stonden zij tegenover die belijders van het andere geloof, die in het sociale leven den toon aangaven en zich opmaakten tot een strijd tegen het Britsche bewind ter versterking van hun positie. Terwijl de Hindoes, beseffende wat voor hen door moderniseering te winnen zou zijn, zich bereid toonden, al-oude gewoonten en opvattingen, geheel hun van geslacht op geslacht overgeleverde levenshouding op te of-

feren, klemden de Mohammedanen zich, van hun minderheid overtuigd, krachtiger dan ooit vast aan de tradities van hun godsdienst, aldus onbewust een rechtvaardiging zoekende voor hun afwijzing van de aansporingen der Hindoes tot medewerking. Zij weigerden medewerking in een actie die, naar hun meening, het sociale overwicht der Hindoes nog zou vergrooten.

In hun gevoel van hulpeloosheid zagen zij naar de regeering om steun, en schrikten zij terug van een streven dat hen met die regeering in conflict zou kunnen brengen.

Hun leider, hun eenige leider, was Sir Said Ahmed Khan.

Deze merkwaardige man was geboren te Delhi, in April 1817, uit een geslacht dat ten tijde der Mogolkeizers in hoog aanzien gestaan had. Hij trad in den dienst der Compagnie en verleende haar in 1857 krachtigen steun ter onderdrukking van de muiterij. Maar toen de verschrikking voorbij was schreef hij, in 1858, een brochure, waarin hij den opstand verklaarde. Er bestond, verzekerde hij, een veel te groote kloof tusschen regeering en geregeerden; de bevolking had geen stem, miste de gelegenheid, haar wenschen en grieven kenbaar te maken. Hij bepleitte vertegenwoordiging van de bevolking in wetgevende raden. En wat zijn geloofsgenooten betrof, — de aanmoediging, door ambtenaren gegeven aan de predikers van het Christendom, was fataal. De Mohammedanen wantrouwden scholen en colleges en hielden zich mokkend achteraf. Welk gevaar hierin school, had de muiterij doen zien. Noodig was een versterking van den geloofsband door moderniseering. Sir Said Ahmed Khan wierp zich op het onderwijsvraagstuk en in 1877 werd een Mohammedaansch college gesticht te Alighore.

Destijds bepleitte hij nog een samenwerking van Hindoes en Mohammedanen. Hij beschouwde deze beide bevolkingsgroepen als „de twee oogen der natie", en verklaarde nog in 1884, dat hij „met het woord natie zoowel de Hindoes als de Mohammedanen" bedoelde; dit was de eenige beteekenis die hij er aan hechten kon.

Toen het National Congress gesticht werd hield hij zich afzijdig, en drie jaren lang zag hij toe alvorens een oordeel uit te spreken. In 1888 waarschuwde hij zijn geloofsgenooten tegen deelname aan de actie. Het Congress trad hem te forsch op, toonde

zich naar zijn meening te weinig gematigd, joeg de regeering tegen zich in het harnas en ontzag de belangen van minderheden niet. Zijn waarschuwing was voldoende om het meerendeel der Mohammedanen te doen besluiten, zich buiten de Congress-beweging te houden. Maar hij kon niet beletten dat onder de jongeren, op wie het onderwijs dezelfde uitwerking had gehad als op de ontwikkelde Hindoes, een sterk verlangen groeide naar nationale verheffing, en dat zij in stijgend aantal tot het Congress toetraden. Zij zagen in, slechts bij samenwerking baat te zullen kunnen vinden; de Hindoes toch voerden geen actie voor behartiging van speciale groepsbelangen, en wat geheel de bevolking ten goede komen zou, zou den Mohammedanen niet tot nadeel kunnen strekken.

Nadat Sir Said Ahmed Khan in 1898 gestorven was, nam het aantal Mohammedaansche afgevaardigden ter Congress-zittingen van jaar tot jaar snel toe. Wel hielden nog velen zich afzijdig, maar onder dezen groeiden de meeningsverschillen. En toen uit Lord Curzons verdeeling van Bengalen bleek dat de regeering al evenmin bereid was de belangen der Mohammedanen als die der Hindoes te ontzien, ontstond buiten het Congress een eensgezinde samenwerking, terwijl medewerking *in* die organisatie nog slechts afstuitte op den eisch der Mohammedanen van speciale vertegenwoordiging als groep in de wetgevende lichamen. In de volgende hoofdstukken zullen hieromtrent nadere bijzonderheden worden medegedeeld.

De houding der Indische regeering tegenover het National Congress was aanvankelijk welwillend belangstellend. In 1885, nog vóór de eerste zitting plaats hebben zou, verklaarde de onderkoning, Lord Dufferin, in een gesprek met A. O. Hume, dat de regeering, die wel inzag dat lang niet alles wat onder de bevolking aan grieven gevoed werd te harer kennis kwam, op prijs zou stellen, deze te vernemen uit den mond der leiders van die bevolking zelf. Toen in 1886 de tweede zitting te Calcutta gehouden werd, noodigde Lord Dufferin eenige der leiders als „voorname bezoekers" van de hoofdstad op een tuinfeest.

Maar de stemming zou spoedig veranderen. In 1887 werd door

de Congress-mannen door geheel het land een levendige actie gevoerd, en die propaganda vond onder de bevolking veel meer weerklank dan verwacht werd en der regeering lief was. Het was het jaar der beroemde polemiek van Hume met Mr. Auckland Colvin, die de inzichten verdedigde van den goed-bedoelenden ambtenaar, wien overigens niets ging boven handhaving van het Gezag en critiek op het bestuursbeleid een gruwel en ergernis was omdat de vredige, „contemplatieve" rust der groote massa erdoor verstoord werd en het bestuur er de lastige gevolgen van ondervond. Het standpunt van het Congress was een van volkomen loyauteit; maar zijn kracht moest het vinden in een door allen onderschreven critiek op het beleid der regeering en dat harer ambtenaren. En die veroordeeling was dan ook zoo ondubbelzinnig, dat de regeering ervan schrok. Kort vóór Lord Dufferin zijn hooge ambt neerlegde om door Lord Lansdowne te worden opgevolgd, sprak hij in een afscheidsrede smalend over de „microscopische minderheid" die zich opgeworpen had als vertegenwoordiging van de bevolking en „sedition", verbreking van den band met Engeland, predikte.

Voor de Congress-mannen was dit een teleurstelling. Toch was die houding der regeering vroeg of laat te verwachten geweest. Zij was, in den grond der zaak, niets dan de agente der regeering van het land dat Indië politiek en economisch overheerschte, en had zich te oriënteeren, niet naar hetgeen de belangen van Indië, doch naar wat die van Engeland eischten. De fictie der gemeenschappelijkheid van de Engelsche en de Indische belangen was noodig om haar te doen gelooven, dat zij tegelijk een waardeerbaar bestuur over het gekoloniseerde gebied voerde. Die fictie was haar zoozeer levensbehoefte, dat zij, te goeder trouw, geneigd was ook de geringste zinspeling op de mogelijkheid dat haar bewind Indië *niet* ten zegen zou strekken, veroordeelde als revolutie-prediking. De scherpe critiek van het National Congress was haar niet een openbaring, maar leek haar niets minder dan een schandaal.

Twee beginselen botsten op elkaar: dat van bewind door een bureaucratische autocratie welker taak bestond in behartiging van belangen die in tegenstelling stonden tot de belangen der gere-

geerden, en dat van behartiging van deze laatste door die geregeerden zelf. Een compromis was niet mogelijk; een scherp conflict kon worden verschoven, doch was op den duur niet te voorkomen. Dit werd door de regeering, die bestond uit een kleine minderheid van Europeanen en wel besefte dat haar positie zwak zou zijn zoodra de honderden millioenen Indiërs zich tegen haar zouden keeren, intuïtief eerder beseft dan door de leiders der bevolking. De houding der bureaucratie, die leefde uit een beginsel dat volstrekt tegengesteld was aan dat van regeering door vertegenwoordigende lichamen, werd als hoogst onredelijk veroordeeld toen bleek, dat zij van ware volksvertegenwoordiging niet wilde weten. De leiders van het National Congress werden niet moede te wijzen op de bescheidenheid en gematigdheid hunner eischen. Maar wat zij eischten zou, ingeval van verwezenlijking, het begin van ondermijning van de positie der regeerende autocratie beteekend hebben. En nooit zou de regeering toegeven, tenzij onder dwang van een macht die haar te sterk dreigde te worden.

In 1890 verbood de regeering van Bengalen haar ambtenaren, de Congress-zitting, ook als louter-belangstellenden, bij te wonen. Het Congress-bestuur wendde zich naar aanleiding van dit verbod met een klacht tot de Indische regeering, en ontving een antwoord, waarin Lord Lansdowne zijn meening omtrent streven en actie der organisatie als volgt omschreef:

„De Indische Regeering beschouwt de Congress-beweging als vertegenwoordigende wat in Europa de vooruitstrevend-liberale partij heet, in tegenstelling tot de groote organisatie van conservatieven, die daarnaast bestaat. Zelve wenscht zij in hare betrekkingen tot beide partijen een neutraal standpunt in te nemen zoolang de actie zich langs strikt wettelijken weg beweegt".

Het woord neutraliteit was echter, naar wel spoedig bleek, in den mond der regeering niet meer dan een klank. En de plaatselijke bestuursambtenaren, die, als het Gezag in het geding werd gebracht, allen zin voor humor misten, vreesden, dat een verkleinde copie van het „neutrale" standpunt, gefatsoeneerd naar de eischen van hun ressort, een bron van gevaar voor dat Gezag en voor het Britsche prestige worden zou. Van hun zijde ondervond

het Congress veel tegenwerking, openlijk zoowel als in het geheim. Toen de vierde zitting te Allahabad plaats hebben zou, had de commissie van ontvangst bij het treffen van de voorbereidende maatregelen een reeks van moeilijkheden te overwinnen, die zoowel aan het plaatselijk bestuur en de militaire autoriteiten als aan een groep ingezetenen, vooral Mohammedanen, te wijten waren. Er waren anti-Congress-vereenigingen opgericht, onder aanmoediging van ambtenaren, welker actie evenwel geen ander resultaat had dan toenemend enthousiasme onder de Congress-mannen. Van een notabelen Indiër die de zitting van 1887 te Madras bijgewoond had, werd door den districtsbestuurder een borgstelling van Rs. 20.000 geëischt voor goed gedrag gedurende het eerstvolgende jaar. In één enkel district van den Pendsjaab moesten ruim 5000 lieden dergelijke borgstellingen storten. „Engelschen, die zoo groote politieke vrijheid genieten, zouden goed doen door zich hier eens in te denken alvorens ons volk zoo scherp te veroordeelen wegens het tekort aan moed der overtuiging", schreef het Congress-bestuur in de inleiding tot het verslag der zitting van 1889.

Dank zij het feit alleen dat het Congress zich ontpopte als orgaan van critiek op het regeeringsbeleid, was het reeds na eenige jaren door geheel het land populair. De durf waarmee de sprekers voor hun aan de opvattingen der ambtenaren haast altijd tegengestelde meening uitkwamen, biologeerde de massa's; al spoedig namen eenige millioenen lieden aan de verkiezing van Congress-afgevaardigden deel. Op het platteland was de belangstelling, ofschoon toenemend, nog gering, behalve onder de grondbezitters en de geldschieters; maar in de steden was zij boven verwachting groot. Het aantal afgevaardigden en dat der bezoekers groeiden van jaar tot jaar.

De levendige propaganda, door de Congress-mannen gevoerd, en de gretigheid waarmee zij werden aangehoord, verontrustten het bestuur. De ambtenaren, die niet inzagen, dat de meer dan treurige levensomstandigheden, — gevolg van een politiek van heffing van veel te hooge belastingen, van vermorsen van Indië's inkomsten aan dwaze avonturen als den oorlog tegen Afghanistan, aan grensexpedities, aan een uit Indisch oogpunt overbodige en

kostbare reorganisatie van het leger, aan een duur corps van Engelsche ambtenaren van wie de meesten zonder bezwaar door goedkoopere Indische krachten vervangen konden worden, en aan nog zooveel meer — de diepere oorzaak van de stijgende opwinding vormden, zagen in de Congress-actie de bron van alle kwaad en keerden zich tegen de leiders met alle middelen welke de wet te hunner beschikking stelde. De spanning nam toe, en zou spoedig tot een uitbarsting leiden, waarbij een der merkwaardigste figuren welke de Indische volksbeweging heeft opgeleverd, geheel op den voorgrond komen zou. Het was Bal Gangadahar Tilak.

Tilak was op 23 Juli 1856 te Ratnagiri, in het district van dien naam der provincie Bombay, geboren en behoorde, evenals Gokhale, tot de kaste der Tsjitpavan-Brahmanen. Zijn vader was aanvankelijk leeraar, later adjunct-inspecteur van het onderwijs. De jonge Tilak legde zich op de studie van wiskunde en daarna op die van de rechtswetenschappen toe, en besloot in 1879 met groot succes deze voorbereiding tot een maatschappelijken werkkring. Het onderwijsvraagstuk trok hem sterk aan, doch zijn rebelsche geest schrok terug voor het denkbeeld van een loopbaan in gouvernementsdienst. Met eenige medestanders, jonge enthousiasten als hij, besloot hij in 1880 tot oprichting van een Engelsche school te Poona. De Onderwijs-Vereeniging voor den Dekkan werd opgericht, die den stoot gaf tot de stichting van het Ferguson College te Poona.

Tegelijk wierp Tilak zich op de journalistiek, ter voorlichting van de massa omtrent kwesties van den dag. Hij stichtte twee weekbladen, de *Maharatta*, die in het Engelsch, en de *Kesari* (Leeuw), die in een inheemsche taal geredigeerd werd. Felle critiek op de houding van den eersten minister van een zelfstandigen staat bracht hem en zijn medewerker Agarkar in aanraking met den strafrechter, en beiden werden tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Het was het eerste vonnis dat hij onderging, en het zou er niet bij blijven. Tilak was een man met een sterke overtuiging, en waar het gold deze uit te spreken, kende hij geen matiging. Hij was niet soepel en meegaand of voorzichtig, als Gokhale, en nooit liet hij zich vinden tot concessies terwille van kleine voordeelen. Ter-



BAL GANGADHAR TILAK

wijl Gokhale zich als leider van Indische afgevaardigden in den wetgevenden raad thuis gevoelde als een visch in het water, was Tilak de volmaakte tegenvoeter van den fijnen diplomaat, die de regeering herhaaldelijk uit haar tent wist te lokken. Hij was een man met ijzeren wil en van hoogen moed; maar als zijn temperament hem er toe verleidde, zoo hard mogelijk toe te slaan, dan sloeg de regeering zonder scrupules even hard terug; en zoo was geheel zijn leven vol van moeilijkheden, die tot zekere hoogte voor hem pleitten, doch voor een groot deel ontgaan hadden kunnen worden.

Tilaks kracht en beteekenis lagen op ander terrein: hij was een geboren agitator, en zijn streven ging er naar uit, invloed te krijgen op de massa. Terwijl Gokhale, in zijn fijn-berekenden strijd tegen de regeering, uitmuntend partij wist te trekken van de macht eener georganiseerde massa-actie, was aan Tilak te danken dat de in den boezem dier massa sluimerende krachten werden gewekt en georganiseerd. Vóór het optreden van Gandhi heeft geen der Congress-leiders ooit zoo grooten invloed op de bevolking gehad als Tilak op die van den Dekkan.

Door afkomst, karakter en sentimenten was hij als voorbestemd tot de rol van den volksmenner. Zoon uit een geslacht dat eeuwen geleden de leiding had gehad in den strijd der Mahratta-vorsten tegen de Mogol-overheersching, leefde hij geheel in de tradities dier vervlogen tijden, waardoor zijn fiere onafhankelijkheidszin nog werd versterkt. Zijn weerzin tegen de Britsche overheersching van zijn dappere Mahratta-bevolking groeide tot een pijnigende obsessie. De gouvernementsdienst had voor hem de beteekenis van een juk, te torsen door slaven, niet door mannen wien de vrijheid lief was boven alles. Elke poging der regeering om ten aanzien van inheemsche sociale verhoudingen, instellingen en gebruiken in te grijpen, wees hij terug. Hij voerde een heftige campagne tegen de z.g. Age of Consent Bill (1890), met welke bedoeld werd, een eind te maken aan het kwaad der kinderhuwelijken in de Hindoe-wereld. Hij ontkende niet dat dit inderdaad een ernstig euvel was, en zelf gaf hij zijn dochters niet ten huwelijk vóór zij den leeftijd daarvoor hadden bereikt, — maar dat de regeering, die voor hem een vreemde regeering was, haar macht

wilde aanwenden om tot hervorming van een overoud inheemsch gebruik te dwingen, bracht zijn gemoed in opstand. Hij voerde een felle campagne, — met geen ander onmiddellijk effect dan dat hij den naam kreeg, ten aanzien van sociale aangelegenheden een orthodox en reactionnair Hindoe te zijn, en tal van medestanders, onder wie de rechter Ranade, van zich vervreemdde.

Deze houding echter bezorgde hem zijn buitengewonen invloed op de bevolking van den Dekkan, onder welke de herinnering aan de dagen van welvaart onder het bestuur van eigen vorsten voortleefde, en die een leuze noodig had om zich daaronder te vereenigen. Tilak gaf haar een leuze: herleving van het Hindoe-geloof der vaderen en van de aloude zeden en gewoonten der Hindoes uit den tijd van Sivadzji. Die leuze vereenigde; maar zij stiet tegelijk, nadat de sluimerende tradities waren gewekt, alles af wat niet Hindoesch was. De stemming keerde zich aanvankelijk vooral tegen de Mohammedanen; in 1893 hadden te Bombay ernstige gevechten tusschen Hindoes en Mohammedanen plaats. De koe is den Hindoes een heilig dier; Tilak stichtte een Vereeniging tot tegengaan van het dooden van koeien (de Anti-Cow-killing Society), en met zijn gewone niets-ontziende voortvarendheid en eenzijdig-heftige wijze van uitdrukking nam hij zelf de leiding van de actie op zich. Hij herstelde de vereering van Ganesja, den populairen god-met-den-olifantskop uit het Hindoe-pantheon, en deed te diens eere jaarlijks de z.g. Ganpati-feesten houden, — een speculatie op het religieuse sentiment der massa en het best-denkbare middel om die massa tot eenheid te brengen en haar te doordringen van een geest van verzet tegen al wat niet-Hindoesch was. En toen hij, kort daarna, het initiatief nam tot huldiging van de nagedachtenis van Sivadzji als den nationalen held die eeuwen geleden den strijd ter bevrijding van de Mahratta-bevolking van de Mogol-overheersching opgevat en zijn volk groot gemaakt had, vormden zich over geheel den Dekkan vereenigingen ter herdenking van Sivadzji's geboortedag. Daarmee was de arbeid tot wekken van de sluimerende sentimenten en krachten voltooid; Tilak had de massa weten te doordringen van den onafhankelijkheidszin die hemzelf bezielde.

In de eenzijdigheid dezer actie, die steunde op een herleving

van tradities van vroeger eeuwen, lag haar kracht zoowel als haar zwakheid. Onder de Hindoe-bevolking van den Dekkan was het enthousiasme der saâmhoorigheid gewekt, maar tegelijk een geest van vijandschap tegen groepen welker medewerking op den duur onontbeerlijk zou zijn voor een krachtige nationalistische beweging. Zoowel de Mohammedanen als de Hindoe-hervormers werden met spot en hoon overladen; het gemis van steun van die zijde was een offer, gebracht aan de — daardoor eng-begrensde — massa-actie die door Tilaks agitatie in het leven geroepen was.

De beweging stiet vele oprechte nationalisten af, ofschoon het element van onverzettelijkheid er in werd gewaardeerd. In de oogen der Engelschen was Tilak eenvoudig een schurk, die voor geen middel terugdeinsde om de massa des volks op te zetten tegen het wettige gezag. Hij kreeg den naam van een gevaarlijk anarchist; en de bureaucratie beschikte over middelen genoeg om hem op te jagen als een hond en dubbel en dwars voor de hem aangewreven zonden te doen boeten.

Tilak was geen anarchist. Zijn politiek ideaal was: hervorming van de Indische staatsinrichting tot Indië zou zijn een gelijkberechtigd deel van het Britsche rijk, op denzelfden voet als Canada en Australië. Maar eerder en scherper dan andere Congressleiders besefte hij, dat Engeland die hervormingen nooit vrijwillig, op grond van billijkheidsoverwegingen, invoeren zou. Zij zouden afgedwongen moeten worden door de bevolking zelf; en daarvoor was noodzakelijk, dat geheel de massa in beweging werd gebracht. Hij was vervuld van diepe minachting voor de „bedelaarspolitiek" van het meerendeel der Congress-leiders, die jaar op jaar opnieuw een beroep deden op den rechtvaardigheidszin van het Engelsche volk en voortgingen, te smeeken, terwijl niets gegeven werd en niets gegeven worden zou, tenzij Engeland er zich door den loop der omstandigheden toe genoopt zou zien. Zijn forsche toon was uiting van een onwrikbare overtuiging; en waar het die overtuiging gold, ontzag hij niets en niemand, het allerminst zichzelf. Dit maakt zijn figuur, ondanks de eenzijdigheid die naar verkeerde, althans gevaarlijke middelen deed grijpen, den onpartijdigen beoordeelaar aantrekkelijk. Tilak heeft door zijn agitatie een eenheid geschapen, die in zich de kiemen droeg van twee-

dracht tusschen uit nationalistisch oogpunt bijeen behoorende groepen. Maar hem strekt tot onvergankelijke eer, dat hij, zonder de gevolgen te tellen, met aarzellooze onverschrokkenheid voor zijn oprechte meening uitkwam en zonder klacht het lot aanvaardde dat hem door een licht tot paniek geneigde bureaucratie werd bereid. Tilak was groot, in de waarachtigheid zijner eenzijdige, maar nooit tanende liefde voor zijn land en zijn volk. Voor zijn fouten heeft hij ruimschoots geboet. En ondanks die fouten behoorde hij tot de grootste figuren onder de opbouwers van de Indische natie.

Al spoedig na de stichting van het National Congress trad Tilak als lid toe. Op de zittingen kwam hij aanvankelijk weinig op den voorgrond. Jarenlang was hij de ijverige secretaris van het bestuur der afdeeling Dekkan. Hij was de organisator van jaarlijksche bijeenkomsten der nationalisten in de provincie Bombay. En naast zijn journalistieken en organisatorischen arbeid wist hij tijd te vinden voor wetenschappelijk werk. Hij was een uitmuntend Sanskriet-kenner, en zijn werken over den oorsprong der *Veda's* werden door geleerden als prof. Max Müller hoogelijk geroemd. Zijn liefde voor dezen arbeid was onuitbluschbaar; in de gevangenis schreef hij een boek onder den titel *The Arctic Home of the Veda's*, waarin hij blijk gaf van een eerbiedwekkende kennis van Indië's oudste literatuur.

In 1895 werd in tal van plaatsen de geboortedag van Sivadzji feestelijk herdacht. Redevoeringen werden gehouden ter verheerlijking van het leven en de daden van den nationalen held, die zijn reputatie bevlekt had door een geval van laaghartig verraad. Toen het Mogol- en het Mahratta-leger tegenover elkaar lagen en de beslissende slag geleverd zou moeten worden, noodigde Sivadzji den vijandelijken aanvoerder, Afzoel Khan, uit tot een onderhoud, waarbij hij dezen doorstak. Door Tilak werd dit verraad verdedigd: Sivadzji was, verzekerde hij in een toespraak tot de menigte te Raighar, een aan elken menschelijken maatstaf ontsnappende figuur; en waar hij de verwezenlijking nastreefde van een hoog en onbaatzuchtig ideaal, dat der bevrijding van zijn volk van vreemde overheersching, was hem het gebruik geoorloofd van middelen die in de handen van kleiner geesten te veroordeelen

zouden zijn geweest. „Was de daad goed of slecht? Deze vraag kan niet beantwoord worden met een verwijzing naar de strafwet, of naar de wetten van Manoe, of naar de beginselen van moraliteit die ten grondslag liggen aan de stelsels van het Westen of het Oosten. De wetten die voor de maatschappij gelden zijn goed voor eenvoudige lieden als gij en ik...... Groote mannen staan boven de gewone begrippen van goed en kwaad...... Sivadzji deed niets onder invloed van een verlangen naar persoonlijk gewin...... Leer u te verheffen boven de strafwet, leef in de gezuiverde atmosfeer der *Bhaghavad Gita*, en beschouw van daaruit de handelingen van groote mannen".

Het was een gevaarlijke theorie; maar ten onrechte werd door de Engelsche ambtenaren uit Tilaks woorden afgeleid, dat zijn achterbaksche bedoeling was, op te zetten tot moord en doodslag terwille van het ideaal van onafhankelijkheid. Tilak trok, als steeds, de uiterste consequenties en aarzelde niet ze uit te spreken, al mochten er dan onder zijn hoorders verscheidene zijn die zijn bedoeling niet zouden begrijpen. Hem was het er om te doen, Sivadzji, zijn held, van allen blaam te zuiveren en de bevolking den bevrijder van de Mogol-overheersching voor te houden als het onbevlekte symbool van waarachtigen onafhankelijkheidszin. Hoe groot het gevaar van onjuiste interpretatie overigens was, kan blijken uit een door een zijner volgelingen voorgedragen vers van de volgende strekking:

„Laten wij, als Sivadzji, snel en juist handelen in wanhopige ondernemingen. Neemt uw zwaarden en schilden op; wij zullen tallooze hoofden van vijanden afslaan. Luister! Ofschoon wij onze levens zullen wagen in een nationalen krijg, zullen wij stellig het levensbloed onzer vijanden doen vloeien".

De invloed van Tilaks propaganda was te grooter doordat de bevolking van den Dekkan onder den druk der grondbelasting leed als die van weinige andere deelen van Indië. Jaar op jaar ontbraken de noodige levensmiddelen en honderdduizenden „wisten niet, wat het zeggen wil, zijn maag gevuld te hebben". De prijzen van voedingsmiddelen stegen doorloopend. Het index-cijfer voor die der zeven voornaamste voedingsgranen (rijst, tarwe, mais en eenige andere) was in 1895 20 %, in 1896, na een periode van

droogte en misoogst, 55 % en in 1897 zelfs 102 % hooger dan in 1885. Een wild-verbitterde stemming maakte zich van de bevolking meester. Hongersnood brak uit en eischte ontelbare slachtoffers. De ellende werd vergroot door het uitbreken van pest. Gevallen van weigering van betaling van de grondbelasting deden zich voor; hier en daar kwam het tot plaatselijke, spoedig met ijzeren hand gedempte onlusten. Te Bombay werd een standbeeld van koningin Victoria beschadigd en een poging gedaan om een zendingsgebouw in brand te steken.

De regeering nam intusschen maatregelen ter bestrijding van de pest en belastte een ambtenaar met de organisatie daarvan. Tilak erkende het nut der maatregelen, zette in zijn bladen het doel ervan uiteen en werkte zijnerzijds mede om ze door de bevolking te doen aanvaarden. Persoonlijk deed hij huisbezoek bij pestlijders en hij hielp waar hulp noodig was, zonder zich door het gevaar van besmetting te laten afschrikken. Te Poona zorgde hij voor opening van winkels voor goedkoope voedingsgranen. Hij was, in samenwerking met de plaatselijke overheid, rusteloos in de weer.

Ter uitvoering van de regeeringsmaatregelen op de vereischte schaal werden militairen gerequireerd. Soldaten bezochten de woningen van Indiërs, drongen door in de vrouwenverblijven en in tempels; de leden van gezinnen werden gescheiden. Dit gaf aanleiding tot klachten, die al spoedig hun weg vonden naar de door Tilak geredigeerde organen. Tenslotte publiceerde hij, op 4 Mei 1897, in de *Kesari* een artikel van zijn hand, waarin hij een heftigen aanval deed op de pestbestrijdingsmaatregelen der regeering en op de soldaten, wien een reeks van wandaden ten laste gelegd werd. In den loop der volgende maand verscheen in zijn blad een gedicht, waarin Sivadzji een scherpe veroordeeling van geheel de politiek van het Britsche bewind in den mond werd gelegd.

Een week later, op 22 Juni, werd de leider van de pestbestrijding, Mr. Rand, met een jong Engelsch ambtenaar die zich toevallig in zijn gezelschap bevond, vermoord. Het was te verwachten dat het bestuur verband zou zoeken tusschen dezen moord en Tilaks critiek op de maatregelen der regeering. Tilak werd op

27 Juni te Poona gearresteerd en vervolgd op een aanklacht wegens „sedition”. Een verzoek om hem tegen borgstelling op vrije voeten te laten, werd geweigerd. Een jury, bestaande uit 6 Europeanen en 3 Indiërs, sprak met 6 tegen 3 stemmen het schuldig over hem uit; hij werd tot 18 maanden tuchthuisstraf veroordeeld. Een beroep op den Privy Council te Londen, te zijnen behoeve gedaan door Mr. Asquith — den lateren premier — had geen succes. Toen wendden prof. Max Müller en Sir William Hunter, vrienden van Tilak, zich met een verzoek om gratie tot de koningin, en op 16 September 1898 werden de gevangenisdeuren voor hem geopend. Zes maanden gevangenisstraf werden hem kwijtgescholden.

De moordenaars van Mr. Rand, twee jonge Tsjitpavan Brahmanen, werden terechtgesteld. Daarop volgde de moord op twee Indiërs, die aanwijzingen gegeven hadden welke tot hun arrestatie hadden geleid; ook de plegers hiervan eindigden hun leven op het schavot. Het bestuur, opgeschrikt, nam krasse maatregelen. Lieden die voor stokebranden gehouden werden, werden vervolgd en veroordeeld, of wel eenvoudig opgelicht en op grond van oude regelingen uit het begin der eeuw zonder vorm van proces gedeporteerd. In die jaren bleek eerst recht, hoe een van paniek bevangen bureaucratie in dergelijke omstandigheden weet huis te houden!

Naar de schatting der Engelschen was Tilak niets dan een ordinaire oproerprediker. Zijn critiek werd geïnterpreteerd als aansporing tot verzet, tot moord en doodslag. Het drietal Indische leden der jury die over zijn schuld oordeelen moest, gaf blijk van juister inzicht en weet de moorden aan dezelfde omstandigheden die Tilak tot zijn critiek hadden gebracht: de onzegbare armoede der bevolking. Maar de Engelschen, en in de eerste plaats de Engelsche ambtenaren, zagen slechts twee feiten: Tilaks scherpe critiek, en de moorden; en zij verklaarden het een uit het ander, — voor hen de eenige weg om hoûvast te krijgen en zich te kunnen laten gelden zonder genoodzaakt te zijn, de waarde van het eigen werk in twijfel te trekken.

In de kringen der Congress-mannen heerschte naar aanleiding van deze gebeutenissen heftige opwinding. De voorzitter der zit-

ting van 1897 wees er op, hoe plotseling geheel de klasse der ontwikkelde Indiërs door de Engelsche pers in Indië van „sedition" beschuldigd werd, nadat die klasse was grootgebracht met Engelsche letterkunde, Engelsche denkbeelden over vrijheid en gelijkheid, met de Engelsche opvattingen van plichten, rechten en broederschap. Vrije vertegenwoordigende lichamen hadden in Engeland een eind gemaakt aan ellende en vernedering, en zij werden nu ook voor Indië verlangd. Het was niet mogelijk, de oogen te sluiten voor de alom heerschende armoede, en evenmin viel te ontkennen dat zij te wijten was aan het vermorsen van Indië's rijkdommen, gevolg van de Britsche overheersching, die enkel steunde op het zwaard. Indië wilde den band met Engeland behouden zien blijven, maar dan in de positie van zelfbesturend, gelijkberechtigd deel van het Britsche wereldrijk.

De voorzitter waarschuwde de regeering, dat de politiek van repressie de verbittering enorm zou doen toenemen en een gevaarlijke geheime actie in het leven roepen zou.

Mr. Surendra Nath Bannerji sprak in denzelfden geest. „Voor Mr. Tilak is mijn hart vol sympathie. Mijne gevoelens gaan naar hem uit terwijl hij in de gevangenis zucht. Een natie treurt...... Engelschen hebben zich de Magna Charta en de Habeas Corpus Act veroverd. De beginselen die er aan ten grondslag liggen doordringen geheel hun roemrijke constitutie. Die constitutie is, ik aarzel niet het uit te spreken, ook de onze bij geboorterecht; als geboren Britsche onderdanen hebben wij aanspraak op alle voorrechten van Britsche onderdanen...... Laat hier verklaard worden, en laat de publieke opinie van Indië ervan worden doordrongen, dat wij vastbesloten zijn, door alle wettige middelen die ons ten dienste staan, met de hulp van God onze rechten als Britsche onderdanen te verzekeren, van welke dat van persoonlijke vrijheid niet het minst-beteekenende is". En verder: „Broeders-afgevaardigden, zekerheid van persoon en bezit zijn de grondslagen waarop het groote, het reusachtige gebouw van Britsch bewind in Indië rust. Wat blijft van deze onschatbare zegeningen over indien op elk willekeurig oogenblik onze eigendommen in beslag genomen en wij gearresteerd en maandenlang opgesloten gehouden kunnen worden, zonder geding en zonder een woord ter verklaring? Wat

blijft over van persoonlijke vrijheid en persoonlijke zekerheid onder Britsch bewind in omstandigheden als deze?"

Een resolutie werd aangenomen, waarbij werd geëischt dat toepassing van de beruchte Regulations voor Bengalen (1818), Madras (1819) en Bombay (1827), die aan de provinciale regeeringen de bevoegdheid gaven, gevaarlijk geachte personen zonder geding op te sluiten, gebonden zou worden aan waarborgen tegen misbruik ervan. Scherp werd veroordeeld, dat de regeering van Bombay twee notabelen, de gebroeders Natoe, op grond van die Regulations reeds vijf maanden lang gevangen hield, zonder mede te deelen waarvan zij beschuldigd werden.

In een andere resolutie werd verklaard, dat het Congress „met schrik en bezorgdheid vernomen" had, welke wijzigingen in de bestaande revolutiewet en in de strafwet werden voorgesteld, en geëischt, dat voor de Britsche onderdanen in Indië dezelfde waarborgen voor persoonlijke vrijheid geschapen zouden worden als de Engelsche wet den Engelschen schonk. Geprotesteerd werd tegen de indiening van de Criminal Procedure Bill bij den Imperial Legislative Council, welke de reeds veel te ruime bevoegdheden van politie en bestuur nog belangrijk dreigde te vergrooten.

Het jaar 1897 was het eerste der meest gedenkwaardige jaren in de geschiedenis der nationalistische beweging. In dat jaar werd de extremistische gedachte geboren, die later in Tilak haar voornaamsten representant vinden zou.

HOOFDSTUK IX.

De bewindsperiode van Lord Curzon.

De regeerperiode van Lord Curzon of Kedleston, die op een der laatste dagen van December 1898 te Bombay voet aan wal zette om Lord Elgin als onderkoning op te volgen en begin Januari van het volgende jaar het bestuur over Indië aanvaardde, omvatte een zevental jaren die overkropt waren van gebeurtenissen welke nooit uit de herinnering der bevolking zullen worden weggewischt. Het waren jaren van diepe ellende, waarin de — officieel ontkende — armoede alle levensvreugde doodde en hongersnood en pest, door de regeering als onafwendbare rampen van hoogerhand aanvaard, millioenen weg-maaiden. En het waren tegelijk jaren waarin de euvelen van een autocratisch bureaucratisch regiem, gevoerd door het aan de bevolking volkomen vreemd gebleven agentschap eener buitenlandsche regeering, zich met zoo schrikwekkende duidelijkheid openbaarden, dat niemand ze in die mate voor mogelijk gehouden had. Maar terwijl de ellende de bevolking neerdrukte en de in diepe rampzaligheid neergebogen massa tot geen actie te brengen was, werd de der bureaucratie vijandige houding van de ontwikkelde Indiërs scherper omlijnd en meer gedecideerd. In die kringen groeide een tevoren nooit gekende verbittering; het kwam, in Lord Curzons tijd, tot open oorlog tusschen de regeering en de woordvoerders der middengroepen in de Indische samenleving, die zich een maatschappelijk overwegende positie trachtten te veroveren. Het was een tijdvak van voorbereiding tot een krachtige actie, die mogelijk zou worden zoodra de massa's, tot besef van haar ellende ontwaakt, bereid zouden zijn, de krachten er voor te leveren.

Na den hongersnood van 1896-'97 was de oogst in 1898 over het geheel bevredigend. Maar geringe regenval in 1899 werd oorzaak van een nog veel ernstiger voedselgebrek juist in die streken waar hongersnood geheerscht had: de Centrale Provinciën, Centraal Indië, Razjpoetana, het zuid-oostelijk deel van den Pend-

sjaab, den Bombay Dekkan en Goezjrat. In Britsch gebied heerschte hongersnood over een totale uitgestrektheid van 175.000 vierkante mijlen, met een bevolking van 25 millioen zielen. Driekwart van de provincie Bombay had ervan te lijden. In Augustus bedroeg het aantal personen die van regeeringswege in een of anderen vorm steun genoten, 6½ millioen.

In 1900 was de regenval voldoende, behalve in een groot deel van Bombay. In 1901 brak de moesson te laat door en liet de regenval opnieuw te wenschen; drie achtereenvolgende jaren werd Bombay door hongersnood geteisterd. Hongersnood heerschte in 1901-'02 bovendien in Razjpoetana, Centraal Indië en het zuidoostelijk deel van den Pendsjaab. De ellende was ontzettend; millioenen menschen stierven den hongerdood. De sterfte onder het vee was enorm; de uitvoer van beenderen bedroeg in 1896-'97: 21.297 ton, in 1899-1900: 48.485 ton en in 1900-'01: 55.263 ton.

Na 1902 nam het aantal sterfgevallen door voedselgebrek af; maar de pest en de cholera bleven onder de weerstandsloos geworden bevolking woeden en eischten tallooze slachtoffers. Terwijl in 1896 ruim 1700 lieden aan pest gestorven waren, bedroeg dit aantal in 1897: 56.000, in 1898: 118.000, in 1899: 135.000, in 1900: 93.000, in 1901: 283.788, in 1902: 583.937, waarvan 184.752 alleen in de provincie Bombay. In de stad Lucknow steeg het aantal sterfgevallen door pest in één week (April 1903) tot 952. Blijkens officieele opgaven bedroeg het aantal dezer sterfgevallen in geheel Indië, dat telkens tijdens het warme jaargetijde afnam om vervolgens weer snel op te loopen, in de laatste week van April 1904: 44.783, in de laatste week van Maart 1905: 65.780. In 1903 stierven tengevolge van pest 851.263 personen, in 1904: 1.022.299. Tot 1907 eischte de ziekte ruim 5 millioen menschenlevens. Geen wonder, dat, naar bij de volkstelling van 1901 bleek, het zielental der bevolking van door hongersnood geteisterde districten achteruit was gegaan.

Voor steun aan de bevolking van hongersnoodstreken werden door de regeering groote bedragen uitgegeven; Lord Curzons streven om den nood te lenigen was oprecht zoowel als krachtig. Maar de in regeeringskringen overheerschende overtuiging dat de belastingpolitiek gezond en de belastingdruk matig was weer-

hield van het nemen van juist die maatregelen door welke een waarborg tegen herhaalden terugkeer van de ellende gegeven zou kunnen worden. Wel werden hier en daar verschuldigde belastingpenningen kwijtgescholden, doch het totale bedrag ervan was naar verhouding gering; en waar uitstel van betaling was toegestaan, werd op de eerste de beste gelegenheid gewacht om den achterstand in te halen. In deze eerste jaren van Lord Curzons bewind openbaarden de onvermijdelijke gevolgen van het verderfelijke stelsel van grondbelasting zich eerst recht; maar zonder dat den regeerders er de oogen door geopend werden.

En terwijl de boer onder dezen druk bezweek, was de Indische industrie, die zich in de jaren na 1890 aanvankelijk vrij snel ontwikkeld had, noodlijdend geworden. Haar groei werd belemmerd door de gevolgen der roepiekoerspolitiek, door de dalende koopkracht der bevolking en, voorzoover de katoennijverheid betrof, door de belasting op het product, die ongeveer de helft opeischte van de toch al schrale winst der weinige mills die niet met verlies werkten. In de tweede helft van het jaar 1901 maakten van 49 mills te Bombay niet meer dan 5 een meer of minder matige winst. Toch liet de noodzakelijkheid der ontwikkeling van een Indische nijverheid zich zoo sterk gelden, dat het bedrijf zich uitbreidde: het aantal katoenfabrieken steeg van 127 in 1891-'92 tot 179 in 1901-'02 en 188 in 1905-'06; dat der daarin dagelijks tewerk gestelde arbeiders van 117.922 in 1891-'92 tot 171.756 in 1901-'02 en 194.700 in 1905-'06. De spanning, die zich eerlang in de politieke atmosfeer dreigde te ontladen, groeide van jaar tot jaar.

Ofschoon de levensomstandigheden der bevolking slechter waren dan ooit tevoren, gaf de begrooting jaar op jaar een overschot van de ontvangsten op de uitgaven te zien. De totale ontvangsten en de totale uitgaven bedroegen:

	Ontvangsten	Uitgaven
	£	£
in 1901-'02	76.344.525	71.394.282
„ 1902-'03	65.296.765	62.228.870
„ 1903-'04	70.969.125	67.971.783
„ 1904-'05	71.112.956	67.656.880
„ 1905-'06	70.846.565	68.754.337

De regeering had dit overschot te danken aan haar politiek van sluiting van de munten voor vrije aanmunting van roepies en opdrijving van de roepiewaarde tot ver boven de waarde aan zilver welke de munt in werkelijkheid bevatte. Het beteekende een verkapte belastingverhooging. Dit jaarlijksche surplus, terwijl toch geen nieuwe bronnen van inkomsten aangeboord waren, werd echter door de regeering aangezien voor een afdoend bewijs voor de stijgende welvaart der bevolking! Het proces is eenvoudig, schreef het weekblad *India* bitter: ontneem den halfverhongerenden boer meer dan hij betalen kan, zoodat de begrooting een overschot aanwijst, — en het bewijs is geleverd dat zijn levensomstandigheden beter zijn dan ze jaren geleden waren.........

Toen Lord Curzon te Bombay arriveerde hield het All-India National Congress zijn veertiende zitting te Madras. Besloten werd, hem een telegram te zenden waarin hij welkom geheeten werd en de hoop werd uitgesproken dat hij regeeren zou overeenkomstig de beste tradities van het Britsche bewind. Mr. Surendra Nath Bannerji, die dit voorstelde, verwees naar enkele redevoeringen, door den nieuwen onderkoning voor zijn vertrek uit Engeland gehouden, die de verwachting wettigden dat zijn naam met die van Lord Bentinck, Lord Canning en Lord Ripon in één adem zou worden genoemd. Lord Curzon antwoordde telegrafisch, zegde dank en verklaarde, te hopen dat als hij Indië verliet, van hem getuigd zou worden dat hij „iets, al was het dan weinig, gedaan had voor dit land, dat hem, na zijn eigen land, het naast aan het hart lag".

Schoone verwachtingen, die bedrogen werden! Toen Lord Curzon, na een bewind van bijna zeven jaar, Indië verliet, had hij zich alle groepen der bevolking tot vijand gemaakt en ging ook onder de Engelsche ambtenaren en particulieren een zucht van verlichting op. Op de Congress-zitting van December 1905 verklaarde Gokhale in zijn openingsrede, dat men tot de tijden van den Mogol-keizer Aurengzeb teruggaan moest om een voorbeeld van een even slecht bewind in Indië's geschiedenis te vinden.

De nieuwe onderkoning was zonder twijfel een man met zeer bijzondere qualiteiten. Zijn academische loopbaan was een voor-

beeld geweest van een schitterende Oxford-studentencarrière. Begaafd met een helder verstand, stralend van gezondheid en levenslust, energiek en voortvarend, beloofde hij veel voor de toekomst. Toen hij, na reizen door Centraal-Azië, Perzië en het Verre Oosten, als onderstaatssecretaris voor Indië optrad (1891-'92), kweet hij zich van zijn taak op een wijze die de hoog-gespannen verwachtingen welke omtrent hem gekoesterd werden, scheen te rechtvaardigen. In 1895 werd hij benoemd tot onderstaatssecretaris voor Buitenlandsche Zaken, en in laatstgenoemd jaar viel de keuze op hem toen een opvolger van Lord Elgin, den toenmaligen onderkoning van Indië, aangewezen worden moest. Hij was toen nog geen veertig jaar oud.

Voor zijn vertrek naar Indië liet Lord Curzon zich eenige malen in redevoeringen over den hem wachtenden werkkring uit in bewoordingen die voedsel schenen te geven aan de hoop der Indiërs op een periode van ruim en rechtvaardig bewind. De zin voor strikte rechtvaardigheid was de grondtoon van Lord Curzons karakter; aan de oprechtheid zijner bedoelingen is ook door zijn meest onverzoenlijke vijanden zelden getwijfeld. En dat hij vaak kwetste was juist te wijten aan zijn sterke neiging om onder alle omstandigheden, ongeacht de waarschijnlijke gevolgen, zonder omwegen voor zijn eerlijke meening uit te komen.

Had Lord Curzon, toen hij het bewind over Indië aanvaardde, den geest van zijn tijd begrepen en de eischen der Indiërs op de juiste waarde en rechtmatigheid weten te schatten, zoo ware hij, met zijn karakter en aanleg, voorbestemd geweest, een der beste regeerders te worden die door het Engelsche opperbestuur waren uitgezonden. Maar zijn inzichten en opvattingen druischten zoo regelrecht in tegen die der voormannen van de groeiende nationalistische beweging, dat juist wat het kenmerkend-goede van zijn natuur uitmaakte, zijn bewind Indië zoowel als Engeland ten vloek worden deed.

George Nathaniël Curzon was geboren als de zoon uit een oud adellijk, rijk geslacht, dat van zijn positie in de wereld zeker was en eigenlijk nooit aanleiding had gehad, de rechtmatigheid of de duurzaamheid dier positie in twijfel te trekken. De sociale groep, waartoe de leden van dit geslacht behoorden, had zelden anders

dan van boven-af, in het beste geval met de belangstelling van den buitenstaander, op den strijd om maatschappelijke belangen die zich buiten haar grenzen afspeelde, neergezien. Zij erkende haar voorrechten, maar beschouwde deze als vanzelf-sprekend. De zoons uit deze families brachten van-huis-uit bij hun intree in de wereld dat besef van meerwaardigheid en die zelfverzekerdheid mee, die hun in hooge ambten den druk van het gezag, met al de daaraan verbonden verantwoordelijkheid, verlichtten, en het bereiken van hooge posten deden beschouwen als een natuurlijk recht. Zij aanvaardden de voorrechten van hun geboorte zooals ze de verplichtingen ervan erkenden. Zij hadden, tot zekere hoogte, hun verdiensten, al was dan hun horizon beperkt. En er waren er velen onder hen die persoonlijk aller achting verdienden, ofschoon zij naar opvattingen de representanten waren van een groep met belangen en priveleges die reeds sinds lang uit den tijd waren geraakt.

Tot de beste vertegenwoordigers van deze groep nu behoorde Lord Curzon. Zijn liefde voor zijn milieu en die voor zijn groep waren oprecht; en geheel zijn groote werkkracht en bijzondere gaven stelde hij in dienst van zijn ideaal: Engeland de eerste plaats onder de natiën te doen behouden en Engelands invloedssfeer uit te breiden. Maar die liefde was exclusivistisch; het viel hem moeilijk, billijk te oordeelen over de belangen en het streven van andere groepen dan die tot welke hij door afkomst en levensbeschouwing behoorde. En zijn vaderlandsliefde ontaardde in eenzijdige chauvinistische bewondering voor wat Engeland op het gebied der moderne beschaving tot stand had gebracht, en in een neiging tot onderschatting van de beteekenis van hetgeen elders bereikt was, die de gevaren eener imperialistische politiek gering deed achten. Het imperialisme was hem niet, als voor Chamberlain, de natuurlijke consequentie van den groei van Engelands handel en industrie, maar de politiek, noodzakelijk om zijn land in staat te stellen tot vervulling van een groote roeping in de wereld. Hij was de idealist van het imperialisme en, daardoor, imperialist tot in de toppen zijner vingers. Zijn imperialisme stamde uit de wereld van zijn gemoedsleven; en voorzoover ook naar zijn meening Engelands economische belangen een politiek van expansie eischten, waren hem toch niet die belangen de voornaamste

drijvende kracht, doch de wensch, zijn land zoo groot en machtig te zien dat het in staat zou wezen, zijn beschaving op te leggen aan volkeren die er hopeloos van verstoken gebleven waren.

Het spreekt vanzelf dat het bewind van een man die van denkbeelden als deze doortrokken was, over een volk dat zich als opgeheven gevoelde door de gedachte van nationale eenheid en saâmhoorigheid en het ideaal van herleving van een aloude nationale cultuur, op een mislukking uitloopen moest, ook al ware hij geen heerschersnatuur. Een heerschersnatuur nu bleek Lord Curzon juist in hooge mate te zijn. Al spoedig nadat hij het bestuur over Indië in handen gekregen had, kwamen de keerzijden zijner vóórdien over het geheel gewaardeerde eigenschappen aan het licht. Zijn werkkracht ontaardde in de zucht, zich met de werkzaamheden van elk departement tot in bijzonderheden te bemoeien; en zijn zelfvertrouwen en zelfverzekerdheid sloegen om tot tergende minachting voor afwijkende opvattingen en tot de overtuiging dat niemand beter dan hij tot oordeelen bevoegd was en zijn directe inmenging onontbeerlijk was om de juiste maatregelen te beramen en welslagen ervan te waarborgen. Zijn voortvarendheid verleidde hem tot een oppervlakkigheid, die genoegen deed nemen met beschouwing van één zijde van een vraagstuk, onder verwaarloozing van alle andere; ze bestonden voor hem eenvoudig niet. Het bestuur over Indië werd onder zijn leiding zoo volkomen centralistisch als het nooit tevoren was geweest. Het werd een bewind door één man. Maar die eene regeerder werd onvermijdelijk zoo volstrekt afhankelijk van adviezen en inlichtingen van de ambtenaren uit zijn naaste omgeving, dat het bureaucratisch stelsel een apotheose beleefde. Lord Curzons regeersysteem was het op de spits gedreven bureaucratisch autocratisch regiem. De Indische nationalisten, die met aandrang meer zeggenschap eischten in de beslissing over de landsbelangen, vonden een regeering tegenover zich, die tot in de diepste kern aan dat beginsel vijandig was.

Reeds vóór de komst van Lord Curzon had de Indische regeering, opgeschrikt door de propaganda van Tilak en zijn medewerkers, toevlucht gezocht tot een politiek van repressie door welke de verbittering in Congress-kringen nog toegenomen was. De ge-

broeders Natoe van Poona, die op grond van een oude regeling zonder beschuldiging en zonder verhoor opgelicht en gedeporteerd waren, bleven bijna twee jaar van hun vrijheid beroofd. Een Sedition Law was doorgedreven, waarbij de bevoegdheden van politie en plaatselijke bestuursambtenaren belangrijk waren uitgebreid en de laatsten bevoegd waren verklaard tot beoordeeling van het karakter van openbare vergaderingen en redevoeringen. Een speciale wet was uitgevaardigd op het verspreiden van valsche berichten, en geheime perscommissies waren ingesteld om het onderzoek naar de schuldigen te vergemakkelijken.

Toen in 1898 te Calcutta eenige gevallen van pest voorgekomen waren en klachten rezen over verwaarloozing, door den gemeenteraad, van de plicht voorzorgsmaatregelen te nemen, stelde de gouverneur van Bengalen een wet voor, waarbij de bevoegdheden der uitvoerende macht aanmerkelijk werden uitgebreid. De wetgevende raad der provincie nam het voorstel aan en het werd door Lord Elgin bekrachtigd. Aan de samenstelling van den gemeenteraad, die uit 75 leden bestond, van wie 50 gekozen werden door de belastingbetalende inwoners en 25 door de provinciale regeering werden benoemd, werd niet geraakt. Lord Curzon ging dit echter niet ver genoeg; hij was nog geen drie maanden in Indië toen hij besloot, een eind te maken aan het overwegend vertegenwoordigend karakter van den Calcutta'schen gemeenteraad. Hij vernietigde de meerderheid van gekozen leden, die steeds haast geheel uit Indiërs bestaan had, en bracht hun aantal terug tot 25. Doordat de voorzitter een ambtenaar was en het vijfentwintigtal benoemde leden grootendeels uit Europeanen bestond, werd hiermee aan het beginsel van plaatselijk zelfbestuur een doodsteek toegebracht. Het Europeesche en het ambtelijke element kregen de macht in handen. Een storm van verontwaardiging stak op; 28 Indische leden van den raad, vertegenwoordigers van de groep der notabele inwoners, namen hun ontslag.

Een andere reactionnaire maatregel die al spoedig volgde, was een verbod aan bestuurders, leeraren en onderwijzers van gesubsidieerde onderwijsinrichtingen van deelname aan politieke acties indien niet tevoren de toestemming van den directeur van Onderwijs verkregen zou zijn.

Het was een teleurstellend begin; en de ontsteltenis, door deze maatregelen in de kringen der nationalisten gewekt, bedaarde niet doordat Lord Curzon eenige malen met groote gestrengheid optrad tegen Engelsche soldaten die Indiërs mishandeld hadden, en soldaten jachtvergunningen ontnam. Dit laatste was een uiting van zin voor rechtvaardigheid, die van een reactionnair zoogoed als van een vrijzinnig regeerder verwacht worden mocht. De verminking van den gemeenteraad van Calcutta en het verbod van deelname aan politieke acties daarentegen wezen op een bestuursbeginsel, dat, tot richtsnoer gekozen door een sterk, maar eigenzinnig regeerder als deze onderkoning, het ergste deed vreezen.

Het vraagstuk van bestrijding van de ergste gevolgen van den verschrikkelijken hongersnood door welken de bevolking van een groot deel van Indië geteisterd werd, eischte gedurende het jaar 1900 het leeuwendeel van Lord Curzons aandacht en werkkracht voor zich op. Maar nadat hij zich, steunende op de overtuiging dat zijn vermogen tot analyse en begrip geenszins te wenschen liet, inderhaast een oordeel had gevormd dat aan stelligheid vergoedde wat het aan doordachtheid ontbrak, en wonderwel overeenkwam met de opvatting der centrale regeeringsbureaux, gaf hij in eenige redevoeringen zijn meening met een beslistheid, welke de Indiërs deed begrijpen dat ook van dezen onderkoning niets te verwachten viel. Te Madras hield hij in het begin van December 1900, in antwoord op een adres van de Madras Mahazjan Sabha — een invloedrijke vereeniging van Indische notabelen — een redevoering, leeg aan argumenten en kwetsend-„herablassend" van toon, waarin hij verzekerde dat de armoede van den boer een voorbijgaand verschijnsel was en met tijdelijke hulp, ter voorkoming, zooveel mogelijk, van sterfgevallen, kon worden volstaan. Hij ging verder en wist, zonder den toestand ten plattelande te kennen, te berekenen dat de welvaart der bevolking in den loop der laatste twintig jaar zelfs vooruitgegaan was; het gemiddeld jaarlijksch inkomen, dat in 1882 door Lord Cromer berekend was op Rs. 27 per hoofd, heette tot Rs. 30 te zijn gestegen. Bewijzen gaf hij niet, ofschoon tal van bladen, waaronder de Londensche *Times* en de te Calcutta verschijnende *Statesman*, hem tartten, ze te noemen. Terwijl door alle gezaghebbende Congress-leiders

verzekerd werd dat de armoede der bevolking van jaar tot jaar toenam, bleef Lord Curzon optimist. De jaarlijksche begrooting toonde immers een overschot aan, en nieuwe bronnen van inkomsten waren niet aangeboord. Wees dit verschijnsel dan niet op stijging van de welvaart?......

Het waren met dédain voorgedragen oppervlakkigheden als deze, die ernstige werkers als Gokhale en Wacha en Bannerji tot wanhoop en woede brachten. Lord Curzons hongersnoodpolitiek bepaalde zich tot pogingen ter verzachting van de ergste gevolgen, maar liet de oorzaak onaangetast. En toen hij in Januari 1901 een hongersnoodcommissie instelde, kreeg deze dezelfde beperkte opdracht met welke de commissie van 1898 belast was geweest: een onderzoek in te stellen naar de administratie van de regeeringsmaatregelen en het succes ervan voorzoover vermindering van het aantal sterfgevallen betrof.

Het rapport der commissie werd in Mei 1901 bij de regeering ingediend en in September gepubliceerd, met een resolutie waarin de regeering haar meening te kennen gaf. Het verslag bevatte belangrijke gegevens over de schulden der boeren aan geldschieters en stelde voor, dat naar het bedrag ervan een onderzoek zou worden ingesteld. Vervolgens zouden de gemiddelde productie der landbouwgronden en de waarde van het product vastgesteld moeten worden. Wat de boer overhield nadat in zijn behoeften en in die van zijn gezin zou zijn voorzien, behoorde voor aflossing van de schuld, binnen een zeker aantal jaren, bestemd te worden. Voorts drong de commissie aan op uitbreiding van irrigatiewerken en op stichting van coöperatieve credietinstellingen met gouvernementshulp. De voorstellen werden door de regeering grootendeels aanvaard.

Het denkbeeld van oprichting van landbouwbanken was niet nieuw. In 1882 was te Poona de eerste bank opgericht, en de regeering verleende krachtigen steun. In 1884 stelde Lord Ripon den staatssecretaris voor, gelden beschikbaar te stellen voor oprichting van een proefbank, maar het voorstel strandde op onwil te Londen. In 1892 droeg de regeering van Madras een bestuursambtenaar, Mr. Nicholson, een onderzoek naar de levensvatbaarheid van landbouwbanken op. Mr. Nicholson diende een lijvig

rapport in, waarin hij voorstelde dat de regeering steun verleenen zou indien de bevolking het benoodigde bedrag bijeenbracht. Het initiatief zou moeten komen van de zijde der bevolking. De Kamer van Financiën verklaarde zich echter tegen de voorstellen, op grond van overwegingen die vermeldenswaard zijn: „Een plotseiinge overstrooming van het land met coöperatieve banken zou alle bestaande overeenkomsten vernietigen", meende de kamer, ofschoon geen sterveling een zoo buitengewone haast verwachtte of wenschte. En „goedkoop crediet zou bijdragen tot verwaarloozing van credietverschillen en van het onderscheid tusschen interest en verzekering tegen risico, en het zou de boeren van zuidelijk Indië verleiden tot een wedloop naar het bankroet". Het gouvernement, dat bezitter van de gronden was, zou niet tegelijk als geldschieter kunnen optreden. Bovendien waren de lieden, met hun onderling wantrouwen, ongeschikt voor een dergelijken vorm van samenwerking. De regeering van Madras was echter verstandig genoeg om de beteekenis dezer zwaarwichtige argumenten over het hoofd te zien, en droeg Mr. Nicholson op, voorbereidende stappen tot oprichting van landbouwcredietbanken volgens het stelsel-Raffeisen te doen.

Deze pogingen bleven echter plaatselijk-beperkt en zonder steun van de centrale regeering zou het succes niet groot kunnen zijn. Lord Curzon stelde naar aanleiding van de voorstellen der hongersnoodcommissie een nieuwe commissie in, met de taak, het vraagstuk in studie te nemen. En toen werd in October 1903 de Wet op de Coöperatieve Credietvereenigingen voorgesteld, dank zij welke het aantal credietbanken van toen af vrij snel steeg.

Tegelijk werd, eveneens naar aanleiding van de voorstellen der hongersnoodcommissie, een irrigatiecommissie ingesteld, welker rapport in Augustus 1903 gepubliceerd werd. Zij stelde een program van uitbreiding en aanleg van irrigatiewerken voor, dat Rs. 44 crores kosten zou en in 20 jaar uitgevoerd zou moeten zijn. De regeering aanvaardde de voorstellen.

Deze houding der regeering vond waardeering in de kringen der nationalisten. Maar van zijn overtuiging dat de belastingen dragelijk waren en niet daarin en in de algemeene verarming des lands de grondoorzaak der hongersnooden moest worden gezocht,

kon Lord Curzon geen afstand doen. In het tweede hoofdstuk van dit boek werd het antwoord der regeering op de critiek van Romesj Tsj. Dutt op de grondbelastingpolitiek medegedeeld. Het antwoord op een uitvoerig memorandum van de Indian Famine Union — een vereeniging van belangstellenden in Engeland, die zich de bestudeering van het vraagstuk der oorzaken van hongersnooden en van de middelen ter voorkoming ervan ten doel stelde, en die haar ontstaan te danken had aan de ijverige pogingen van Sir William Wedderburn, voorzitter van het Engelsche comité van het National Congress — viel in denzelfden geest uit. Hoe kon ook van iemand, die zich in het hoofd had gezet dat de welvaart van den boer gestegen was, verwacht worden dat hij de snerpende armoede ten plattelande erkennen, laat staan haar aan te zwaren belastingdruk toeschrijven zou?

Zoo bleef Lord Curzons hongersnoodpolitiek, ondanks hetgeen gegeven en dankbaar aanvaard werd — o.a. verlaging van de zoutbelasting en verhooging van het minimum waarover inkomstenbelasting betaald zou moeten worden — voor de Indiërs over het geheel onbevredigend. En de regeering te Londen verliet zich geheel op de inzichten van den onderkoning; in een debat over de hongersnooden, dat op 3 Februari 1903 in het Lagerhuis plaats had, voerde de staatssecretaris, Lord George Hamilton, Lord Curzons argumenten aan.

Het streven der imperialistische regeering te Londen, welker grootsche plannen verhooging van de militaire uitgaven als onvermijdelijke consequentie na zich sleepten, zou door verlaging van den belastingdruk en vermindering van de inkomsten ernstig in gevaar worden gebracht. De uitvoering van die plannen, die zonder uitzondering uitmondden in pogingen tot uitbreiding van de Britsche invloedssfeer, zou niet schipbreuk mogen lijden op een te kwader ure aanvaarde politiek van zedelijke verplichtingen ten aanzien van den chronisch half-verhongerenden Indischen boer. Op Lord Curzon wisten de Londensche imperialisten zich te kunnen verlaten; het resultaat van diens voortvarende economische onderzoekingen harmonieerde altijd zoo merkwaardig met de opvattingen van het bureaucratendom dat uitdeeling van de lakens naar

den wensch der Engelsche regeering als het kort begrip van het bewind over Indië beschouwde, dat voor bewuste zoomin als voor onbewuste recalcitrantie van zijn zijde behoefde te worden gevreesd.

Zoo werd den onderkoning de vrije hand gelaten met de ontwikkeling van iets als een eigen Indische buitenlandsche politiek. Het begon met de vorming van de Noord-Westelijke Grensprovincie uit eenige districten tusschen de Indus en de grens, die steeds tot den Pendsjaab behoord hadden. Het bewind erover werd aan de regeering van den Pendsjaab ontnomen en gelegd in handen van een agent der Centrale Indische regeering. De streken aan de andere zijde der grens werden bewoond door onafhankelijke bergstammen, die een zwervend bestaan voerden en zich van tijd tot tijd invallen op Britsch gebied veroorloofden. De regeering van den Pendsjaab had zich steeds, onder volle goedkeuring van de Indische regeering, onthouden van een aggressieve politiek en zich ertoe bepaald, de indringers terug te jagen, liever dan door expedities over de grens de hand in een wespennest te steken. Het kwaad was zoo van geringen omvang gebleven.

De vorming van de Noord-Westelijke Grensprovincie had ten doel, de handen vrij te hebben om er afdoend een eind aan te maken. Een vrij sterke troepenmacht bewaakte de grens, en een inval van grensstammen werd gestraft met een „tuchtiging" van de invallers op hun eigen gebied. Het onvermijdelijke gevolg was een nooit eindigende reeks van kleinere en grootere gevechten tusschen de troepen en de vrijheidlievende en krijgszuchtige stammen, die handenvol geld verslonden.

Ten opzichte van Tibet werd een andere politiek gevolgd. Een missie werd naar Lhassa gezonden, met klachten over niet-nakoming van een handelsovereenkomst. Die overeenkomst was jaren geleden gesloten met de regeering van China te Peking, en derwaarts had deze missie dan ook gestuurd behooren te worden. Toen zij onverrichterzake terugkeerde, werd een tweede missie gezonden, vergezeld van een paar duizend man troepen en veldgeschut. Deze „vredelievende zending", zooals zij in imperialistische organen genoemd werd, raakte al spoedig slaags met Tibetanen die het doel van den tocht miskenden en hun pijlen op de soldaten afschoten. Zij werden voor hun zoo te onpas getoonde

vrijheids- en vaderlandsliefde naar verdienste „getuchtigd", hetgeen beteekende dat honderden Tibetanen er het leven bij inschoten. De missie drong tot Lhassa door. De Dalai Lama vluchtte; en met een regeering die door de bevolking niet erkend werd, werd een nieuwe overeenkomst getroffen. Zij werd later door de Chineesche regeering bekrachtigd. En toen vormden zich in Engeland aanstonds maatschappijen tot exploitatie van goud-, lood- en steenkolenmijnen en andere natuurlijke rijkdommen van Tibet!... Onderdanen van andere mogendheden zouden slechts met toestemming van de Engelsche regeering in Tibet concessies kunnen verkrijgen.

Toen aanstalten gemaakt schenen te worden om tegen Afghanistan op een overeenkomstige wijze op te treden, gaven de bladen onmiddellijk berichten omtrent troepenbewegingen aan de Afghaansch-Siberische grens te lezen. De zending van een handelsmissie naar Kaboel werd door Rusland beantwoord met samentrekking van een leger van ruim een half millioen manschappen op die grens. De regeering te Londen bleek Indië als een geschikte operatiebasis voor dergelijke imperialistische uitspattingen te beschouwen en met het oog daarop besloot zij dan ook, het Indische leger aanmerkelijk te versterken en het zoodanig te reorganiseeren dat het met succes tegen een Europeesch leger in het veld gevoerd zou kunnen worden. In 1902 werd Lord Kitchener als legercommandant uitgezonden, met de opdracht, de Indische strijdkrachten in dien geest te reorganiseeren. Het kostte handen vol geld; de legeruitgaven, die in 1885 Rs. 17,9 crores en in 1888-'89 Rs. 22,2 crores hadden bedragen, waren in 1902-'03 Rs. 28,2 crores en stegen tot Rs. 32,8 crores in 1906-'07. Indië had ter beveiliging van zijn grenzen een zoo groot en kostbaar leger niet noodig, en het ware billijk geweest indien Engeland althans een belangrijk deel van de hoogere uitgaven voor eigen rekening had genomen. Maar in strijd met recht en billijkheid werden die hoogere bedragen jaar op jaar op de Indische begrooting uitgetrokken, ondanks protesten van Gokhale en de andere Indische leden van den Indischen Wetgevenden Raad. En ware de imperialistische regeering te London niet gestuit op een tegenstand, zoo hevig, dat zij verkieslijk vond, haar plannen te wijzigen, dan zou Indië bovendien

jaarlijks een bedrag van £ 400.000 hebben moeten betalen aan kosten van onderhoud van een troepenmacht in Zuid-Afrika, die, naar de zwakke argumentatie luidde, ingeval van nood naar Indië getransporteerd zou kunnen worden, doch in waarheid bestemd was ter bescherming van de goudmijnen aan den Rand. Voorts werd getracht, Indië een bedrag van £ 786.000 te doen betalen voor werving en africhting in Engeland van Europeesche soldaten voor het Indische leger. Beide plannen mislukten, mede dank zij het verzet van Lord Curzon; maar het feit dat ze ontworpen en voorgesteld werden was veelzeggend genoeg. Dat Indië rechten had, werd door de conservatieve regeering en haar medestanders niet erkend. Indië had enkel plichten: de taak, Engeland te verrijken en Engelsche imperialistische avonturen te bekostigen. En daarom kon geen sprake zijn van medezeggenschap van Indiërs in het bewind over hun land: de Indische regeering moest, zoo verzekerde de staatssecretaris, Lord Hamilton, zonder omwegen, „noodzakelijk zoowel naar samenstelling als in beleid autocratisch zijn".

Bij haar pogingen om de belangen van Indië ondergeschikt te maken aan die van Engeland kon de Londensche regeering haast doorloopend rekenen op de ijverige medewerking van Lord Curzon. Rusteloos was hij in de weer om het onbetwiste oppergezag der Britsche Kroon ook daar te doen eerbiedigen waar niet meer dan een schijn van zelfstandigheid gebleven was. De Indische vorsten waren door het Britsche bewind steeds meer als bondgenooten dan als vazallen behandeld, en, trotsch op hun tradities van onbeperkte heerschappij, eischten zij van de Indische regeering vóór alles de uiterlijke blijken van erkenning van deze verhouding. Toen Lord Lytton in 1877 en Lord Dufferin in 1887 een groote durbar hielden, besteedden zij ongeveer een week aan bezoeken, in volle statie, aan de Indische vorsten, die er hun schitterende en kostbare verblijven hadden opgeslagen. Daarbij werden dan kanonschoten gelost. Het mag in Westersche oogen ietwat kinderachtig geleken hebben, en die leege praal openbaarde zeker niet de beste zijde van den Indischen volksaard. Maar de vorsten waren voor deze blijken van hulde en erkenning van hun positie buitengewoon gevoelig, en geen onderkoning had aangedurfd, ze

te verwaarloozen. Tot Lord Curzon kwam. Hij hield, ter eere van de kroning van koning Eduard VII, op 1 Januari 1903 te Delhi een durbar, die alles overtrof wat aan pracht en praal te zien was geweest, maar stiet de Indische vorsten voor het hoofd door te breken met de gewoonte, hen te bezoeken. Zij waren, in zijn oogen, aan de Britsche Kroon ondergeschikt, en geen oogenblik zag hij ertegen op, hen dit ondubbelzinnig te doen gevoelen. Indien ooit, dan toonde hij bij die gelegenheid, de in een onderkoning meest onontbeerlijke staatsmansqualiteiten volkomen te missen. Ter gelegenheid van vorige durbars waren der bevolking steeds namens de koningin toezeggingen gedaan. Lord Curzon had niets te belooven; en geheel de plechtigheid, die als imposant bedoeld was, werd een smakelooze, leege vertooning, waarvoor Indië ongeveer £ 200.000 had te betalen en die de vorsten op zoo hooge kosten joeg, dat enkelen hunner op den rand van het bankroet werden gebracht. De verontwaardiging over deze nuttelooze geldverspilling was algemeen; en in de inheemsche zoowel als in de Engelsche pers in Indië werd bijtende critiek geleverd op de houding van den onderkoning, die er een kinderlijk genoegen in gevonden had, zijn voorgangers in pompeus vertoon te overtreffen, terwijl de bevolking in ellende onderging.

Met den Nizam van Haiderabad wist Lord Curzon eind 1902 een overeenkomst te treffen waarbij Berar, dat rijk was aan delfstoffen, onder direct Britsch bestuur werd gebracht, tegen jaarlijksche vergoeding van een bedrag van Rs. 25 lakhs. Andere zelfstandige vorsten kregen aanschrijvingen waarbij hun werd ingescherpt, dat zij hun land bestuurden bij de gratie van Engeland en zich er wèl voor hadden te wachten, tegen de wenschen der regeering te handelen.

Indië was, naar de schatting van Lord Curzon, een veroverd gebied, bestemd om ten bate van Engeland te worden bestuurd en geëxploiteerd. Hij ontkende het recht der Indiërs op meer ontwikkeling dan voldoende zou zijn om een klein aantal hunner een bescheiden plaatsje te geven in het bestuursmechanisme, dat tot in de diepste kern Engelsch zou moeten zijn. Zelfbestuur en medezeggenschap van Indiërs waren hem begrippen zonder in-

houd. Aan een hem door de Engelsche theeplanters van Assam aangeboden diner verzekerde hij, dat zij, de Engelsche particulieren en de Engelsche ambtenaren, eigenlijk gezamenlijk, elke groep op haar terrein, het land bestuurden. Administratie en exploitatie gingen hand aan hand ter ontwikkeling van Indië; de taak der ambtenaren was, den particulieren den arbeid te verlichten! Met snuivende minachting sprak hij over de „leuningstoelcritici", die betoogden dat Engeland op Indië een stelsel van drainage van de rijkdommen des lands toepaste. Hoe kon van drainage gesproken worden, waar Engeland nam waar het krachtens zijn positie als overheerschend land recht op had? En bracht men dan niet de zegeningen der Westersche, in het bijzonder der Engelsche, beschaving?

Van iemand met dergelijke denkbeelden was alles te verwachten. Toen Mr. (later Sir) Henry Cotton, bestuurder van Assam, in den Indischen Wetgevenden Raad voorstelde, dat een wet zou worden uitgevaardigd waarbij de theeplanters gedwongen zouden worden, hun koelies hooger loonen te betalen, aanvaardde Lord Curzon het beginsel, maar werd tegelijk vastgesteld, dat eerst na twee jaar die loonsverhooging in zou gaan. En toen Mr. Henry Cotton kort daarna in conflict kwam met de planters over door hem als noodzakelijk beschouwde verbeteringen in de levensvoorwaarden der koelies, wierp de onderkoning, die in het geschil uitspraak moest doen, hem overboord. Cotton begaf zich naar Engeland, in afwachting van zijn benoeming tot luitenant-gouverneur van Bengalen, waarvoor hij de aangewezen man leek te zijn en waarop hij aanspraak had, welke benoeming bovendien door de Bengaalsche bevolking gewenscht werd. De post vaceerde. Maar Lord Curzon talmde met de benoeming tot Cotton niet langer wachten kon met indiening van zijn ontslagaanvraag, en benoemde toen onmiddellijk een luitenant-gouverneur van zijn keuze.

Ware Lord Curzon waarachtig staatsman geweest, hij zou voor het minst in zijn publieke uitingen eenige matiging hebben betracht. Maar deze geborneerde egotist aarzelde niet, zijn onderkoninklijke positie te misbruiken door, onder het voorwendsel van harde waarheden te moeten zeggen, het Indische gemoed diep

te kwetsen. In een in Maart 1904 gehouden begrootingsrede verklaarde hij: „De hoogste rangen in den civielen dienst in Indië zullen als regel door Engelschen bezet moeten worden, omdat zij, deels door erfelijkheid, deels door onderwijs, deels door opvoeding, de kennis van de beginselen van het bestuur bezitten, de geesteshouding en de karakterkracht, die onontbeerlijk zijn ter volvoering van hun taak, en omdat, daar het bewind over Indië een Engelsch bewind en elk ander bewind in de gegeven omstandigheden onmogelijk is, de geest en het peil van het bestuur aangegeven moeten worden door hen die het hebben geschapen en er verantwoordelijk voor zijn".

In een redevoering ter gelegenheid van de uitreiking van diploma's aan de afgestudeerden der universiteit te Calcutta, op 11 Februari 1905, beweerde hij kort en goed, dat „het hoogste ideaal van waarheid tot groote hoogte een product van het Westen" is. „Ik bedoel", zoo verduidelijkte hij zijn woorden nader, „hiermee niet, dat Europeanen zonder uitzondering, of zelfs over het geheel, waarheidslievend zijn, en het is verre van mij, te willen beweren dat Aziaten welbewust of gewoonlijk van de waarheid afwijken. De eene bewering zou dwaas, de andere beleedigend zijn. Maar zonder twijfel stond het waarheid-spreken onder de zedelijke voorschriften van het Westen op een hooge plaats, vóór het dezelfde eer genoot in het Oosten, waar sluwheid en diplomatische misleiding te allen tijde groote waardeering vonden".

Zoo nam Lord Curzon wraak op de ontwikkelde leiders der nationalistische beweging, die in hem, terecht, den vijand van allen vooruitgang zagen en hem critiek op zijn reactionnaire maatregelen niet hadden bespaard. Al spoedig na zijn komst in Indië toonde hij zich een verklaard vijand van die groep der ontwikkelde Indiërs, die in zijn conceptie van het sociaal bestel eenvoudig niet pasten en wier eischen van bevordering van den groei van de eigen aloude beschaving de beteekenis van zijn Westerschen maatstaf grondig miskenden. Nadat hij het beginsel van plaatselijk zelfbestuur tot in de ziel getroffen had, kwam het hooger onderwijs aan de beurt.

In begin September 1901 had te Simla een conferentie van onderwijsmannen plaats; geen enkele Indiër had een uitnoodiging

ontvangen. Lord Curzon opende de bijeenkomst met een redevoering, waarin hij, in overeenstemming met een strooming in Engelsche regeeringskringen, die haar ontstaan te danken had aan wrevel over de actie der ontwikkelde voormannen der natie, vooral nadruk legde op de noodzakelijkheid van verbetering en uitbreiding van het lager onderwijs en opleiding van lager onderwijzers.

Kort daarna had de instelling plaats van de Commissie voor Universitair Onderwijs. Haar taak was, „de centra van universiteiten en colleges in Indië te bezoeken, een onderzoek in te stellen naar de vooruitzichten, verslag uit te brengen omtrent haar werking en maatregelen aan te bevelen ter verbetering van het onderwijs en van het peil der opleiding". De samenstelling der commissie werd in de Indische pers scherp afgekeurd: zij bestond uit zes Europeesche leden en een Mohammedaan van wien geen ernstig verzet tegen de opvattingen der meerderheid verwacht worden mocht. Later werd nog een Bengali, de rechter Bannerji, tot lid van de commissie benoemd.

De commissie verhoorde een groot aantal getuigen, in overwegend tal Europeanen. Haar zittingen hadden plaats met gesloten deuren, en toen het rapport gepubliceerd werd, ontbraken daaraan de verslagen van die getuigenverhooren. De rechter Bannerji bleek in vele opzichten met de meerderheid van meening te verschillen en diende een minderheidsnota in.

De meerderheid der commissie bleek van oordeel, dat „in alle zaken betreffende hooger onderwijs „efficiency" de eerste en overheerschende overweging" behoorde te zijn. „Het is voor Indië beter dat een betrekkelijk klein aantal jonge mannen een gezonde liberale opleiding geniet dan dat een groot aantal eenige jaren onvoldoende onderwijs ontvangt waardoor de beteekenis van den te behalen graad afneemt". Met het oog daarop moest het zoons van arme ouders onmogelijk of althans zeer moeilijk gemaakt worden, de lessen der colleges te volgen en een opleiding te genieten, „waarvoor zij niet geschikt zijn". Het was een beginsel, dat regelrecht indruischte tegen de eischen en opvattingen der Indiërs, en dat, door de regeering tot richtsnoer gekozen, automatisch leiden moest tot maatregelen door welke heftig verzet onvermijdelijk zou worden uitgelokt.

De commissie stelde voor, dat van de 100 leden van den senaat eener universiteit 90 door de regeering benoemd en 10 gekozen zouden worden. Het zouden meerendeels Europeanen moeten zijn, ambtenaren, particulieren en Christelijke zendelingen. Het syndicaat, het lichaam dat met de dagelijksche leiding van de zaken belast was, zou uit 9 tot 15 leden moeten bestaan, Europeesche onderwijsmannen en zendelingen, en de bevoegdheid moeten bezitten, colleges te „disaffiliate", waardoor het den leerlingen dier colleges onmogelijk zou zijn, een universitairen graad te behalen. De curses in rechtsgeleerde wetenschappen aan de universiteiten en elders zouden worden opgeheven en vervangen door een Central Law College te Calcutta; de toeloop van studenten zou dan vanzelf, als gevolg van de hoogere kosten, verminderen. Voorts zouden de collegegelden belangrijk verhoogd moeten worden, terwijl alle z.g. „second grade colleges" in „first grade colleges" moesten worden omgezet of gesloten, dan wel afdalen tot den rang van „high schools". Met de bedoeling dat het aantal candidaten voor het toelatingsexamen eener universiteit beperkt worden zou, stelde de commissie invoering voor van een verplicht eindexamen voor de leerlingen der scholen die voor die examens opleidden. De exameneischen zouden sterk moeten worden verhoogd.

Deze voorstellen bedoelden klaarblijkelijk een verhooging van de „efficiency" der universiteiten door vernauwing van den basis van het onderwijs. Zij waren kenschetsend voor de opvattingen die in de kringen der Engelsche ambtenaren, ook in die der Engelsche onderwijsmannen, heerschten. Zij ontkenden de waarde van onderwijs dat, naar Westerschen maatstaf gemeten, niet aan den eisch voldeed. Terwijl de Indische middengroepen snakten naar onderwijs, ook al stond het dan niet op zoo hoog peil als dat der Engelsche universiteiten, stelde de commissie zich de groep der Westersch-ontwikkelden voor als een begrensde enclave in een samenleving die grootendeels van onderwijs verstoken bleef, buiten organisch verband met die maatschappij zelf. Hierin sprak zich het min of meer onbewuste verlangen uit dat, terwijl de geest van het bewind louter-Engelsch blijven zou, tot de hoogere ambten niet meer dan een klein aantal ontwikkelde Indiërs

toegelaten zou worden, waardoor het bestuursbeginsel onmogelijk in gevaar zou kunnen worden gebracht. De geest der bureaucratie sprak uit de voorstellen der commissie.

Het rapport werd object van felle critiek. Voor de Indiërs, die maatschappelijke ontwikkeling met behoud van het nationale volkseigen wilden, stond de eisch van uitbreiding van hooger, middelbaar en lager onderwijs op den voorgrond. Zij ontkenden de wenschelijkheid van verhooging van het onderwijspeil allerminst, doch waren ervan overtuigd dat het wel vanzelf stijgen zou indien het onderwijs verder en dieper doordrong, met gelijktijdige ontwikkeling en differentieering van het sociaal organisme door bevordering van den groei van het inheemsche bedrijfsleven. Het aantal dergenen die aan een universiteit een graad behaalden was per slot van rekening niet zoo groot; het bedroeg destijds gemiddeld niet meer dan 1.242 per jaar. Ook was het onderwijs niet zoo slecht als de commissie het voorstelde; het had zich vervormd en aangepast aan de behoeften der Indische samenleving, die, met haar nog geringe bedrijfgeleding, uit den aard der zaak nog niet zoo hooge eischen stelde. De „second grade colleges", die voor het meerendeel in het binnenland gevonden werden, deden in elk geval nuttig werk. Waarom zouden ze gesloten moeten worden indien hun bestaansvoorwaarden nog niet toestonden, ze tot „first grade colleges" om te vormen? Het verschijnsel van een te groot aantal afgestudeerden was te wijten aan de politiek der regeering, die de ontwikkeling van een eigen Indisch bedrijfsleven belemmerde en de hoogere rangen in den gouvernementsdienst haast geheel voor ontwikkelde Indiërs sloot. De voorstellen der commissie hielden een aanslag in op het onderwijs voor de Indische middengroepen, uit welke de leiders der nationalistische beweging voor een belangrijk deel gerecruteerd werden.

Ook in Engeland gingen stemmen op tegen deze voorstellen. Het weekblad *India* vocht als een leeuw. De *Morning Leader* noemde het rapport „een streek van de kliek te Simla", die steun vond bij het India Office te Londen. De Indiërs profiteerden, schreef het blad, van het onderwijs juist te goed, en het groote aantal ontwikkelden werd door de regeering als een politiek gevaar beschouwd. Het ingenieurs-college te Roerkie in Indië was

gesloten en op de ingenieursschool te Cooper's Hill in Engeland, die ingenieurs voor den Indischen dienst afleverde en geheel met Indisch geld gesticht was en onderhouden werd, werden nog slechts 2 Indische studenten per jaar toegelaten. En als door deze beperking van de onderwijsgelegenheid verbittering ontstond, dan werd die stemming aan het onderwijs geweten; en het werd nog meer besnoeid.

Van alle zijden kwamen bij de Indische regeering protesten tegen de voorstellen in. Te Calcutta had in Augustus 1903 een groote openbare vergadering plaats, waar scherpe critiek geleverd werd op de denkbeelden der commissie. Van Madras kwamen vertoogen. De Bombay Presidency Association zond een deputatie naar Lord Curzon. Er heerschte een geweldige opwinding, geboren uit de vrees dat de voorstellen der commissie door de regeering aanvaard zouden worden.

Het rapport werd aan de provinciale regeeringen gezonden om advies, en op 4 November 1903 volgde indiening van de Indian Universities Bill. Van verhooging van de collegegelden en sluiting van colleges zag de regeering af. Onder de leuze van verbetering van het toezicht op het hooger onderwijs werden de uit 100 leden bestaande senaten der oudere universiteiten (die van Calcutta, Madras en Bombay) zoodanig samengesteld dat de regeering op de stemmen van ongeveer 90 leden rekenen kon. Zij werden benoemd voor den tijd van 5 jaar; de Indiërs zagen in de tijdelijkheid dier benoeming een gevaar voor de onafhankelijkheid van het oordeel der leden. Het was een stap op den weg naar centraliseering; de regeering eischte voor zich „het oppertoezicht over het hooger onderwijs in het land" op. De universiteiten zouden overeenkomstig de beginselen harer politiek bestuurd moeten worden. Medezeggenschap van Indiërs was zoogoed als geheel uitgesloten. De exameneischen zouden worden verzwaard. Wie examen wilde doen zou de lessen van een „affiliated" college hebben te volgen.

Het wetsontwerp werd in handen gesteld van een commissie uit den Indischen Wetgevenden Raad. Zij bracht een rapport uit, dat vergezeld ging van een minderheidsnota van Gokhale, die in Mei 1901 tot lid gekozen was door de niet-ambtelijke leden van den

wetgevenden raad van Bombay. Hij schreef, dat de universiteiten bij aanneming van het voorstel voortaan een gouvernementsdepartement zouden vormen en het bestuur practisch geheel in handen van Europeanen berusten zou.

Bij de openbare behandeling werden door de Indische leden niet minder dan 65 amendementen ingediend, die, behalve een paar onschuldige, alle verworpen werden. Het ontwerp werd op 20 Maart 1904 aangenomen.

In diezelfde maand werd een resolutie van de Indische regeering gepubliceerd, waarbij de vergelijkende examens voor toelating tot de provinciale gouvernementsdiensten werden afgeschaft. Benoemingen zouden voortaan bij keuze geschieden. De meest bekwamen konden niet langer op plaatsing rekenen; de zoon van den sycofant kreeg de beste kansen.

Het bewind van dezen onderkoning, aan wiens overwegend klassieke opleiding een sterke neiging tot het doctrinaire te wijten was en die zijn kracht meende te moeten zoeken in aanvaarding van ook de meest vèr strekkende consequenties, werd van dag tot dag meer reactionnair. Op 28 Augustus 1903 had indiening plaats van de Official Secrets Bill. Aanleiding daartoe vormde de publicatie, in eenige bladen, van regeeringsplannen waartegen gewaarschuwd was. Publicatie van politiek nieuws waardoor „waarschijnlijk" wantrouwen of minachting tegen de regeering gewekt zou worden, zou, volgens het voorstel, strafbaar zijn indien zij geschiedde „zonder wettelijke toestemming of vergunning", ook al had niet de bedoeling voorgezeten, de wet te schenden. De rechter zou die bedoeling dan ook niet behoeven te bewijzen; de beklaagde zou moeten aantoonen, onschuldig te zijn. Den rechter was verboden, een beklaagde tegen borgstelling op vrije voeten te laten. Wie wegens schending van de wet gearresteerd was kon naar den commandant van den naastbijzijnden militairen post gezonden worden, en, achtte deze officier hem schuldig, worden doorgezonden naar een politiepost of een magistrate. Zoo werd de publicatie van politiek nieuws gelijk gesteld met verraad van leger- en vlootgeheimen. De bladen zouden voortaan alleen die berichten kunnen publiceeren, welke der regeering aangenaam waren of haar althans onschuldig voorkwamen.

Het regende protesten; ook de door Engelschen geredigeerde bladen in Indië, de *Pioneer* en de *Statesman* voorop, brachten dagelijks vinnige critiek. Zij had in zooverre invloed, dat het ontwerp wat gewijzigd werd. Maar het beginsel werd gehandhaafd. Journalisten zouden zich aan vervolging en veroordeeling tot boete of gevangenisstraf bloot stellen indien zij eenig bericht publiceerden dat door de regeering als vertrouwelijk beschouwd werd, en geheel de bewijslast zou rusten op den beklaagde. Het voorstel werd door den Indischen Wetgevenden Raad aangenomen.

Met de toeneming van de critiek op en het verzet tegen zijn reactionnaire maatregelen groeide Lord Curzons overtuiging dat de ontwikkelde Indiër de ware vijand van het Britsche bewind was. In wezen gold zijn weerzin geheel de nationalistische beweging, van welke die ontwikkelde Indiërs de leiding in handen hadden; in hun actie openbaarde zich de behoefte van geheel de inheemsche maatschappij aan ontwikkeling tot hooger plan. En ofschoon zijn maatregelen geheel de bevolking troffen, waren zij toch vóór alles bedoeld als pogingen om hun den mond te snoeren en hun invloed te breken. Naarmate hij zich op dezen weg verder begaf, zag hij zich door den loop der feiten genoopt, den pas te versnellen en gebruik te maken van elk wapen waarmee een slag zou zijn toe te brengen.

Tot die wapenen behoorde eenzijdige behartiging van de belangen der Indo-Europeanen en der in Indië geboren Europeanen (de Anglo-Indians en de „domiciled Europeans"), die doorloopend over achterstelling geklaagd hadden en zich eenerzijds verzetten tegen de haast uitsluitende werving van ambtenaren voor de hoogere posten in Engeland, anderzijds tegen benoeming van Indiërs in andere dan de laagste betrekkingen in den gouvernementsdienst. Hun vereeniging, de Imperial Anglo-Indian Society te Calcutta, wendde zich in October 1901 tot de regeering van Bengalen met een verzoek om speciale behartiging van de belangen hunner groep.

Zoolang de regeering meende, van Indische zijde geen gevaar te behoeven te vreezen, had zij weinig of geen onderscheid gemaakt tusschen de behandeling van Indiërs en die van Indo-Europeanen. Toen echter de actie der ontwikkelde Indiërs meer be-

slist en hardnekkig werd, ontstond in de kringen der leidende ambtenaren een merkbare neiging om zich de belangen dier Eurasiërs aan te trekken. Indo-Europeanen werden in telkens grooter aantal op de departementen te werk gesteld. In November 1901 gaf Lord Curzon last, een vijfde van het aantal vacatures bij elken tak van dienst door Indo-Europeanen te doen vervullen. Op de spoorweg-conferentie, die in Mei 1902 te Simla plaats had, werd toegezegd dat voortaan ook de hoogere ambten bij dien dienst voor hen open zouden staan. Het beteekende aanvaarding van een politiek die ten doel had, de groep der Indo-Europeanen en die der „domiciled Europeans" om te vormen tot een leger van hulptroepen, dat in den strijd tegen de ontwikkelde Indiërs in het veld gevoerd zou kunnen worden. Overwegingen van rechtvaardigheid ten aanzien van Indiërs van gemengd bloed speelden hierbij geen rol; ware dit wèl het geval, zoo zou onverklaarbaar zijn dat niet reeds veel vroeger maatregelen ter speciale behartiging van de belangen der Eurasiërs genomen werden.

Het conservatieve ministerie in Engeland liet Lord Curzon de handen geheel vrij. En het lot heeft gewild, dat het ietwat tragisch einde van zijn onderkoninklijken loopbaan het gevolg was van een conflict met een andere sterke figuur, Lord Kitchener, die al evenzeer autocraat, en nog meer dan hij tot opoffering van Indië's belangen aan die van Engeland bereid was.

Van de toenmalige Engelsche regeering was voor Indië niets te verwachten. Indië was haar een veroverd gebied; de bevolking behoorde, naar Mr. Chamberlain ter gelegenheid van een begrootingsdebat wist te verzekeren, tot een „minderwaardig ras". De staatssecretaris voor Indië, Lord George Hamilton, deelde die opvatting. Er bevonden zich destijds in Engeland tal van oud-ambtenaren, die tientallen van jaren in hooge posities in Indië gediend hadden en, onder leiding vooral van Sir William Wedderburn, een actie voerden voor aanvaarding van een politiek van zedelijke verplichtingen ten opzichte van de Indische bevolking. Zij drongen aan op een onderzoek naar de oorzaken der hongersnooden en naar de maatregelen ter voorkoming ervan. Lord Hamilton legde het verzoek naast zich neer. De Indian Famine

Union te Londen vroeg om een onderzoek naar den welvaartstoestand in eenige typische Indische dorpen, en het verzoek werd door eenige Lagerhuisleden herhaald. Lord Hamilton noemde een dergelijk onderzoek nutteloos en overbodig. Sir William Wedderburn schreef in April 1902, dat gedurende den laatsten hongersnood 1¼ millioen lieden omgekomen waren, die met een enkele penny per dag per hoofd in het leven gehouden hadden kunnen worden. In het Lagerhuis was voorgesteld, te hunnen behoeve gelden beschikbaar te stellen; maar het voorstel was verworpen, op aandrang van Lord Hamilton.

Ten aanzien van Indië durfde de regeering te Londen zich letterlijk alles veroorloven. Toen ter gelegenheid van de kroning van koning Eduard VII in het India Office een schitterende receptie plaats had die £ 25.000 kostte, werd dit bedrag op de Indische begrooting uitgetrokken. Het protest daartegen, dat ook in de kringen der Engelschen in Indië opklonk, was echter zoo hevig, dat de regeering van haar voornemens terugkwam en Engeland het bedrag voor zijn rekening nam.

De katoenfabrikanten van Lancashire, die op afschaffing van de Indische invoerrechten op katoenen goederen aandrongen, werden door Lord Hamilton tevreden gesteld met de belofte, dat van vermindering van de belasting op het product der Indische katoenfabrieken geen sprake zou zijn zonder gelijktijdige vermindering of afschaffing van die invoerrechten.

Toen minister Joseph Chamberlain in 1903 een aanvang maakte met zijn campagne voor aanvaarding van een protectionistische politiek en van heffing van rijksvoorkeurrechten, zweeg hij doorloopend en welbewust over de plaats van Indië in het schema dat hij zich dacht. De dominions, Canada, Australië en Zuid-Afrika, hieven hooge invoerrechten ter bevordering van de eigen industrieele ontwikkeling; op katoenen goederen, ook die uit Engeland, drukte bij invoer in Canada een recht van niet minder dan 35 %, elders een lager, maar op zichzelf toch eveneens hoog recht. Indië was practisch een vrijhandelsgebied; en het was duidelijk, dat het, naar Mr. Chamberlains meening, ten aanzien van Engelsche producten vrijhandelsgebied zou moeten blijven, terwijl het invoer van buitenlandsche goederen zou moeten belem-

meren door zich te omgeven met een hoogen muur van beschermende rechten. M. a.w. het zou in nog sterker mate dan reeds het geval was, afzetgebied voor producten der Engelsche industrie, met uitsluiting van buitenlandsche mededinging op de Indische markt, moeten worden. Daartegen verzette het zich; het wenschte een eigen moderne industrie tot ontwikkeling te brengen, en vreesde dat, werd een politiek van hooge invoerrechten op niet-Engelsche producten aanvaard, het buitenland dezelfde politiek ten aanzien van Indische producten zou gaan voeren.

Nooit tevoren waren de werkelijke bedoelingen van Engeland zoo cynisch-onverbloemd tot openbaring gekomen als toen, in de eerste jaren dezer eeuw, de Engelsche industrie de noodzakelijkheid besefte van te vechten voor haar positie ter wereldmarkt. De fabrikanten van Lancashire ontzagen zich niet, bij den staatssecretaris aan te dringen op bevordering van de katoenteelt in Indië ter verbetering van de qualiteit van het product, zoodat het voor hen als grondstof bruikbaar zou zijn, terwijl zij tegelijkertijd afschaffing van de katoeninvoerrechten en verhooging van de belasting op het product der Indische mills eischten opdat belet zou worden, dat die mills zelf de in Indië geteelde katoen zouden verwerken. Indië was, in de oogen van Engeland, een wingewest, bestemd om Engelands belangen te dienen, zonder aanspraak op eigen ontwikkeling.

Kenschetsend voor den geest die de toenmalige Engelsche regeering bezielde was haar houding ten opzichte van het vraagstuk der positie van Indiërs in Zuid-Afrika.

In alle dominions en koloniën van Engeland waren maatregelen ter beperking van de immigratie van Indiërs van kracht. In Nieuw-Zuid-Wales gold de wet op de Beperking van de Immigratie, die bepaalde dat elke immigrant een verzoek om toelating in een Europeesche taal moest kunnen schrijven. Zij was uit den aard der zaak bestemd, immigratie van Aziaten te belemmeren. In Queensland had de Indiër-grondbezitter kiesrecht; maar Indiërs waren er uitgesloten van arbeid bij staatswerken of bij den aanleg van door den staat gesubsidieerde spoorwegen. In West-Australië gold de Wet op de Registratie van Geïmporteerde Arbeiders, vol-

gens welker bepalingen de Indiër slechts als contractarbeider immigreeren kon en na expiratie van het contract repatrieeren moest.

In Natal bestond sinds 1894 een wet die eischte dat Indische contractarbeiders na expiratie van hun contract een nieuwe overeenkomst aan zouden gaan of naar hun vaderland terug zouden keeren, tenzij zij een bedrag van £ 3 stortten. Het aantal Europeanen in Natal was destijds nog niet groot: in 1891 bedroeg het 46.778, dat der Aziaten 41.442. Deze laatsten waren voor het overgroote meerendeel arbeiders, en van hun zijde was toen nog geen ernstig gevaar voor concurrentie te duchten. Vóór de Boerenoorlog uitbrak konden Indiërs vrij immigreeren. Zij konden zich, mits op naam van Europeanen, grondbezit verwerven. In de steden konden zij in bepaalde, voor winkelbuurt bestemde wijken stukken grond in erfpacht krijgen voor den tijd van 99 jaar.

Na den oorlog echter werden deze bepalingen, waaraan trouwens nooit sterk de hand gehouden was, aanmerkelijk verscherpt. Vrije immigratie werd nog slechts toegestaan aan Indiërs die vóór den oorlog in Natal gevestigd waren geweest en uitgeweken waren. De Indiër die vee wilde drijven of na 9 uur des avonds buitenshuis wilde vertoeven, moest in het bezit zijn van een pas, volgens welken hij „vrij" Indiër was. De Indiërs hadden geen kiesrecht. De High Schools waren voor hen gesloten. Een wet op vergunning tot het drijven van handel gaf den gemeenteraden de bevoegdheid, Indiërs handeldrijven in hun ressorten te verbieden; door de gemeenteraden van Newcastle, Ladysmith en Dundee werd van deze bevoegdheid gebruik gemaakt.

In Transvaal en den Oranje-Vrijstaat bestond vóór den oorlog een strenge anti-Indische wetgeving, welker bepalingen echter verre van stipt werden uitgevoerd.

In Transvaal was den Indiërs het grondbezit verboden. Zij moesten zich laten registeeren en in het bezit zijn van een „registration ticket", dat £ 3 kostte. Hun waren bepaalde wijken ter woon aangewezen en slechts in bepaalde wijken en streken was het drijven van handel hun toegestaan. In Pretoria was hun verboden, gebruik te maken van de trottoirs of van huurrijtuigen en rickshaws. Zij mochten per spoor niet in de le of de 2e klas reizen en hadden,

om te kunnen reizen, een „travelling pass" noodig, die 1 sh. kostte. Het delven van goud was hun verboden.

In den Oranje-Vrijstaat golden vóór den oorlog nog scherper bepalingen. Immigratie was den Indiër onmogelijk, tenzij als daglooner of als bediende of met een speciale vergunning, die voor niet langer dan 2 maanden geldig was. Hij was uitgesloten van het recht op grondbezit.

Toen de Engelsche regeering het voornemen vormde den Boerenrepublieken den oorlog aan te doen, toonde zij zich over deze wetgeving op de Indiërs deugdzaam verontwaardigd. Minister Chamberlain verzekerde, niet te zullen toelaten dat millioenen onderdanen van de Britsche Kroon aldus beleedigd en vernederd werden. En Lord Lansdowne, minister van Oorlog, de vroegere onderkoning van Indië, verklaarde, dat „van alle misdaden der Zuid-Afrikaansche republiek geen enkele hem met zooveel verontwaardiging had vervuld als deze behandeling van de Indiërs". Toch was, als gezegd, door de regeeringen van Transvaal en Oranje-Vrijstaat nooit streng de hand gehouden aan naleving van die wetten.

Dit zou eerst het geval worden toen de oorlog ten einde was en Transvaal en de Oranje-Rivier-kolonie Britsch gebied waren geworden. De Engelsche regeering begon met te verklaren, dat de bestaande wetgeving gehandhaafd blijven zou tot het rapport van Lord Milner, die in Zuid-Afrika een onderzoek naar de positie der Indiërs instelde, ontvangen zou zijn. Minister Chamberlain was tot de conclusie gekomen dat het vraagstuk „ingewikkeld" was en niet eenvoudig door intrekking van de wetten verbetering verkregen zou kunnen worden. En inmiddels werden die wetten strenger dan ooit nageleefd. Het kwam voor dat Indiërs die tien jaren en langer als handelaar gevestigd waren, zich hun vergunning tot handeldrijven ontnomen zagen en hun winkel gesloten. Werd een Indiër, die een winkel op een gehuurd stuk grond bezat, de huur opgezegd, dan werd onmogelijk gemaakt, de beschikking te krijgen over een ander stuk grond. Op 8 April 1903 werd de wet van 1885 op aanwijzing, aan Indiërs, van bepaalde wijken ter woon en voor het drijven van handel voor Transvaal van kracht verklaard. Het verbod van het gebruik van de trottoirs door In-

diërs bleef gehandhaafd, maar bepaald werd dat het niet van toepassing zou zijn op „goed gekleede Aziaten". Bestaande vergunningen werden voorloopig verlengd, maar nieuwe werden niet gegeven. In Transvaal werd een Asiatic Office opgericht en een General Permit Officer aangesteld; het duurde maanden vóór Indiërs een vergunning tot vestiging machtig konden worden.

In 1904 werden het rapport en de voorstellen van Lord Milner gepubliceerd. Zij behelsden invoering van een wet op de beperking van de immigratie in Transvaal, bij welke een ontwikkelingseisch zou worden gesteld, die echter niet de kennis van een der in Indië inheemsche talen zou omvatten; Indische handelaren zouden uitsluitend in hun aangewezen gebieden mogen wonen en handeldrijven en van het recht op grondbezit buiten die gebieden uitgesloten zijn. Een uitzondering hierop zou alleen gemaakt kunnen worden voor Indiërs die vóór den oorlog reeds een bedrijf of winkel hadden, en voor Indiërs wier ontwikkeling naar het oordeel van de regeering der kolonie voldoende was.

Toen de voorstellen van Lord Milner ter gelegenheid der behandeling van de Indische begrooting in Juli 1904 in het Lagerhuis ter sprake kwamen en van de regeering geëischt werd dat zij deze niet zou aanvaarden, bleek Mr. Chamberlain volslagen bekeerd te zijn van de dwalingen die de aanleiding tot de oorlogsverklaring aan de Boerenrepublieken hadden gevormd. De bevolking van Indië behoorde, verzekerde hij, tot een „minderwaardig ras", en Zuid-Afrika, dat een land van blanken, een „white man's country", zou moeten blijven, liep gevaar, door Indiërs te worden overstroomd. In Natal bedroeg het aantal Europeanen destijds 97.109, dat der Aziaten reeds 100.918. Speciale wetgeving was noodig om dit gevaar voor Transvaal en de Oranje-Rivier-kolonie af te wenden. De protesten der Indiërs tegen die wetgeving waren, verklaarde de minister, „onredelijk".

Meer dan wat droeg deze houding der Engelsche regeering er toe bij, den Indiërs de oogen te openen. In het groeiend besef hunner nationale saâmhoorigheid gevoelden zij de vernederingen, waaraan hun landgenooten in Zuid-Afrika blootstonden, als een smaad, geheel hun natie aangedaan. Zij protesteerden met felheid. Deputaties begaven zich naar Lord Curzon, naar den staatssecre-

taris voor Indië; vertoogen werden gericht tot het parlement. Maar niets hielp. De destijds in Zuid-Afrika ingevoerde speciale wetgeving op Aziaten is heden ten dage nog van kracht, en wordt gehandhaafd met een hardnekkigheid, die geheel het bestaan van het Britsche rijk in gevaar brengt.

Toen Lord Curzons regeertermijn in 1903 ten einde was, werd hem verzocht, de lasten van het bewind over Indië gedurende minstens nog ruim twee jaar, tot November 1905, op zich te blijven nemen. Hij bleef, en besteedde deze tweede bewindsperiode tot doordrijven van een maatregel door welken een van alle zijden oplaaiend verzet wakker geroepen werd. Die maatregel was: een verdeeling van de provincie Bengalen.

Het denkbeeld was niet nieuw. Het was reeds eenige jaren vóór de komst van Lord Curzon ter sprake gebracht, maar de toenmalige onderkoning, Lord Elgin, had zich van een poging tot oplossing van het netelige vraagstuk voorzichtiglijk onthouden. Bengalen was destijds een gebied met ongeveer 80.000 inwoners, en het bestuur over de provincie was een zware taak geworden. Het denkbeeld van een verdeeling was dan ook rationeel; alles hing er echter van af, hoe het proces bewerkstelligd worden zou.

Het eigenlijke Bengalen („Bengal proper") bestond uit een gebied met een bevolking van ongeveer 43 millioen zielen. Het was een land met een eigen, eeuwenoude cultuur, en een bevolking in welke een sterk besef van nationale eenheid leefde. Zou die bevolking zich bij een verdeeling van de provincie neerleggen, dan zou dit gebied één geheel moeten blijven. De westelijke en zuidelijke districten der provincie, Bihar, Tsjota Nagpore en Orissa, zouden zonder bezwaar afgescheiden kunnen worden en òf bij andere provincies gevoegd, òf gezamenlijk een nieuw administratief geheel kunnen vormen, met Patna of Rantsji als hoofdstad. Of wel Bengalen, dat bestuurd werd door een luitenant-gouverneur, lid van den Civil Service, voor wien deze post de bekroning was van zijn ambtelijken loopbaan, zou, evenals Madras en Bombay, bestuurd kunnen worden door een uit de in Engeland op den voorgrond tredende politici gekozen gouverneur, terwijl in de

westelijke districten „commissioners” aan het hoofd der zaken gesteld konden worden, voor hun bewind verantwoordelijk aan den gouverneur, of, desnoods, aan de Indische regeering.

Lord Curzon besliste echter juist tot een verdeeling, die als bedoeld scheen om geheel de bevolking van eigenlijk Bengalen in het geweer te roepen. Het voorstel, dat in het begin van 1904 bekend werd, kwam daarop neer, dat eigenlijk Bengalen middendoor gehakt zou worden en het oostelijk deel, met Assam, een nieuwe provincie uitmaken zou. Dacca zou de hoofdstad worden.

Een storm van verontwaardiging stak op. Het denkbeeld werd met kracht verworpen door geheel de pers in Indië, Engelsch zoowel als Indisch, door geheel den handel te Calcutta, Engelsch zoowel als Indisch, door het hooggerechtshof te Calcutta, door alle bestuursambtenaren in Bengalen, door geheel de bevolking, Mohammedanen zoowel als Hindoes.

Bengalen was, met Oudh, het oudste Hindoe-koninkrijk en had zijn vroegere grenzen steeds behouden; ook de Mogol-keizers hadden begrepen, deze intact te moeten laten. Meer dan tweeduizend jaar geleden reeds had het een hooge beschaving en vormden zich wijsgeerige scholen die in beteekenis niet onderdeden voor die van het oude Hellas. De ontwaking van het besef van nationale eenheid wekte de trotsche herinnering aan die vroegere eeuwen van hooge cultuur en stimuleerde het gevoel van saâmhoorigheid en de verwachting van een toekomst waarin Bengalen opnieuw een eigen hooge beschaving bezitten zou. De bevolking van Bengalen had haar eigen, kenmerkende sentimenten en zeden en gewoonten, haar eigen taal, en werd als omvat door een compleet netwerk van sociale verhoudingen. Geen veroveraar had ooit getracht, het te verscheuren. De moderniseering van eigenlijk Bengalen onder Britsch bewind was geschied op grondslag van deze natuurlijke eenheid van eigenlijk Bengalen. Geheel het spoorwegstelsel der provincie en de binnenlandsche handel waren op Calcutta georiënteerd. Er waren gemeenschappelijke sociale en economische belangen ontstaan, die slechts op voorwaarde van behoud van de administratieve eenheid van eigenlijk Bengalen tenvolle te behartigen waren.

Lord Curzons aanvallen op de groep der ontwikkelde Indiërs

hadden de massa der bevolking niet ernstig beroerd; en het effect had hem een schijn van gelijk gegeven als hij smalend sprak over de kleine minderheid van ontevreden geletterden. Maar met de plannen tot verdeeling van Bengalen trof hij geheel de bevolking tot in het diepst van haar gemoed. Opwinding heerschte in alle kringen. „Waarlijk", schreef de *Englishman*, het voornaamste Engelsche dagblad te Calcutta, op 23 Januari 1904, „waarlijk, een toevallige toeschouwer zou tot de veronderstelling komen dat de regeering getracht heeft, het beste middel te vinden om haar onderdanen in Bengalen te verbitteren, en haar keuze op dezen maatregel heeft doen vallen om langs den kortsten weg geheel de provincie tot een toestand van razernij te brengen".

De critiek op het plan van Lord Curzon was te verbitterder doordat wel gevoeld werd, welke niet-uitgesproken bedoeling er achter school. De ontwikkelde Indiërs die in de nationalistische beweging vooraan stonden, waren voor het meerendeel Hindoes, en de Hindoes van Bengalen speelden in het Congress de eerste viool. In het oostelijk deel van eigenlijk Bengalen echter waren de Mohammedanen in de meerderheid; en de Mohammedanen stonden tegenover de nationalistische beweging over het geheel nog afwijzend, of voor het minst weifelend. Door een verdeeling van de provincie zooals hij zich die dacht hoopte Lord Curzon in Oostelijk Bengalen een tegenwicht te kunnen vormen ter neutraliseering van den invloed der ontwikkelde Bengaalsche Hindoes. De eenheid van eigenlijk Bengalen werd opgeofferd aan de politiek van „verdeel en heersch".

Van het oogenblik af waarop het plan bekend werd regende het protesten van alle zijden. Te Calcutta en elders hadden groote meetings plaats waar de voornemens der regeering in ondubbelzinnige termen werden afgekeurd. Ook de Mohammedanen van Oostelijk Bengalen bleken zich tegen deze verminking van de provincie met hand en tand te verzetten en tegen de bedoeling en de verwachting van den onderkoning in, werden de gelederen der Congress-mannen juist van die zijde versterkt. Het besef van nationale saâmhoorigheid bleek krachtig genoeg om de kloof tusschen de godsdienstige opvattingen van beide bevolkingsgroepen te overbruggen.

Dit algemeene verzet zou elken onderkoning aanleiding hebben gevormd om zijn plannen te herzien; het was toch duidelijk genoeg, dat uit deze verdeeling van de provincie geen goeds zou kunnen voortkomen. Lord Curzon echter, wiens eigenliefde in het gedrang was geraakt, prikkelde het tot doorzetten. En de criticus, die zich in de pers of op een openbare vergadering liet gaan, werd vervolgd wegens „sedition". Geheel de agitatie werd toegeschreven aan den invloed der Congress-leiders, der ontwikkelde Indiërs, die er, naar het heette, in geslaagd waren, de bevolking tegen de regeering op te zetten. Aan de mogelijkheid dat de regeering zelf die algemeene verbittering gewekt had onder invloed waarvan de bevolking de leiding der ontwikkelden gretig aanvaardde, werd niet gedacht. En wie er op wees, werd voor oproerprediker uitgemaakt.

In haar wanhoop wendde de bevolking van Oostelijk Bengalen zich met een monsterpetitie tot den staatssecretaris. Het mocht niet baten; het Engelsche volk toonde zich ten opzichte van dit allerbelangrijkste Indische vraagstuk volkomen onverschillig, en de kleine groep van leden van het Lagerhuis die oppositie voerden tegen het denkbeeld, werden na een oppervlakkige verdediging van de regeeringsbanken overstemd. Den 1en September 1905 werd door de regeering te Simla bij proclamatie bekend gemaakt, dat het verdeelingsbesluit den 16en October van kracht worden zou. In verband met de omstandigheid dat geheel de Civil Service in Bengalen het plan veroordeelde, werd tot luitenant-gouverneur van Oostelijk Bengalen benoemd Sir Bampfylde Fuller, en tot bestuurder van het andere deel Sir Andrew Fraser, bestuursambtenaren die nooit één enkelen dag in de provincie hadden gediend en van de inheemsche taal geen woord verstonden.

De verdeeling van Bengalen was de ernstigste fout welke door de Indische regeering begaan had kunnen worden. Zij werd later ongedaan gemaakt. Maar toen was het kwaad geschied, en waren de gevolgen grootendeels onherstelbaar geworden. Het besluit van Lord Curzon — het laatste dat hij vóór zijn ontslag als onderkoning teekende — stond aan het begin van een nieuwe periode in de geschiedenis der nationalistische beweging, die in een groot deel van Britsch-Indië in waarheid een volksbeweging werd.

Lord Curzon diende op 5 Augustus 1905 een verzoek om ontslag in en op 16 Augustus werd de aanvraag ingewilligd.

Hij was in conflict gekomen met den legercommandant, Lord Kitchener, die de verantwoordelijkheid voor de legerorganisatie deelen moest met het lid voor militaire aangelegenheden van des onderkonings Uitvoerenden Raad en aan deze verhouding een eind gemaakt wilde zien. Lord Kitchener, die dreigde, zijn ontslag te zullen nemen indien het legerbestuur niet volledig in zijn handen gelegd werd, en afschaffing eischte van het ambt van lid van genoemden raad voor militaire zaken, kreeg zijn zin. En Lord Curzon, die zich tegen inwilliging van dien eisch krachtig had verzet op grond van de juiste overweging dat het legerbestuur aan het civiel bestuur ondergeschikt behoorde te zijn, ging heen. Hij werd, naar Mr. Morley het uitdrukte, verjaagd door den soldaat.

Het geval baarde opzien; en ofschoon uit de Indische bevolking een zucht van verlichting opging, werd erkend dat de onderkoning in dit geval in zijn recht was geweest en zijn vertrek te wijten was aan de overwinning van opvattingen, die voor Indië minstens zoo gevaarlijk dreigden te worden als de bewindsmaatregelen van dezen „sterken man".

In een rede te Simla, op 30 September 1905, vatte Lord Curzon de strekking van zijn bewind als volgt samen: „Indien mij gevraagd werd, mijn arbeid met een enkel woord te kenschetsen, dan zou ik zeggen: efficiency. Dit is ons voornaamste geloofsartikel geweest, de sleutel tot begrip van ons bewind". Het was een streven geweest tot verhooging van de „efficiency" der bureaucratische machinerie, dat leidde tot op de spits gedreven autocratisch bestuur. Niemand in Indië betreurde het heengaan van dezen rusteloozen vernietiger van wat onder den drang der omstandigheden in tientallen van jaren was ontstaan.

Hoe reageerde de nationalistische beweging op de feiten der regeerperiode van Lord Curzon, van welke hier een exposé gegeven werd?

De zittingen van het All-India National Congress van 1898, 1899 en 1900 vertoonden over het geheel weinig verschil met de voor-

gaande. Geklaagd werd over het feit dat de regeering een toenemende neiging toonde om met onderdrukkingsmaatregelen op te treden tegen de bevolking, die volkomen loyaal was, maar zich het recht voorbehield om te klagen over de moeilijkheden waardoor zij zich op haar levensweg omringd zag. De regeering voerde, zoo werd telkens opnieuw nadrukkelijk betoogd, een zelfmoordende politiek; nooit tevoren was het vertrouwen der bevolking in Engelands rechtvaardigheidsgevoel en goede trouw zoo ernstig geschokt als in de jaren sinds 1896. De nieuwe oproerwet, die het zaaien van „haat en minachting" tegen de regeering strafbaar stelde zonder te voorkomen dat door een plaatselijk bestuursambtenaar van dezen term een zoo ruime omschrijving zou worden gegeven dat feitelijk alle critiek op regeeringsmaatregelen de poorten der gevangenis opende, bepaalde bovendien dat Indiërs die zich buitenslands in afkeurenden zin over het bestuur over hun land uitgelaten hadden, bij terugkeer konden worden vervolgd. Het was ongehoord. Een bestuursambtenaar kon van een Indiër wiens opvattingen hem gevaarlijk of verdacht voorkwamen, een borgstelling eischen voor goed gedrag gedurende een jaar. Geheime perscommissies waren ingesteld, door welke een journalist, zonder te zijn gehoord, in aanraking kon worden gebracht met den magistrate. Aan bestuurders, leeraren en onderwijzers van door het gouvernement gesubsidieerde onderwijsinrichtingen werd verboden, zonder vergunning van den directeur van onderwijs aan eenige politieke actie deel te nemen.

Het Congress protesteerde heftig tegen deze reactionnaire maatregelen, — met het gevolg dat de Indische bureaucratie, als altijd blind voor de onvermijdelijke consequenties van haar eigen daden, die critiek beschouwen ging als een afdoend bewijs temeer voor de noodzakelijkheid dier maatregelen-zelf. Intrekking werd geëischt van de regelingen van 1818, 1819 en 1827, volgens welke iemand zonder beschuldiging en zonder te worden gehoord gedeporteerd worden kon. Die regelingen werden ingetrokken....... in 1921!

Op de eerste zittingen gedurende het bewind van Lord Curzon klonk wel een forscher toon, maar de geest der discussies bleef over het geheel nog dezelfde. Naarmate echter duidelijker inge-

zien werd dat deze onderkoning uitsluitend de belangen van Engeland in het oog hield en bereid was, die van Indië daaraan op te offeren, terwijl zijn reactionnaire politiek bij de regeering van Engeland klaarblijkelijk volle waardeering vond, wijzigde de stemming zich en steeg de invloed der Congress-fractie die verkondigde dat van Engeland niets ten bate van Indië te verwachten zou zijn tenzij Indië het zou weten af te dwingen. En zoo werd vanzelf meer aandacht besteed aan het vraagstuk der werkelijke verhouding tusschen Indië en Engeland. Het geloof dat het Engelsche volk niet wist, welk kwaad in zijn naam bedreven werd, begon plaats te maken voor de overtuiging, dat het er ook niet op gesteld was dit te weten, en in elk geval niet van zins, de voordeelen op te offeren welke het dank zij de overheersching van Indië genoot. Gewezen werd op Mr. Chamberlain's campagne voor aanvaarding van een protectionistische politiek welke Indië in nog erger mate het kind van de rekening zou doen worden. Was tot dusver voor mogelijk gehouden om door verovering van invloed op de beslissingen van provinciale regeeringen de belangen van industrie en handel in bevredigende mate te dienen, thans gingen de oogen open voor het feit dat het de van Engeland uit gedicteerde politiek der *centrale* regeering was waardoor de ontwikkeling van industrie en handel werden belemmerd. Meer en meer werd ingezien, dat hoofdzaak gemaakt zou moeten worden van verovering van zeggenschap in het centraal bewind, ter wijziging van de fiscale politiek der Indische regeering. Het vraagstuk werd allengs van hooger en breeder standpunt bezien.

De eisch van modern-industrieele ontwikkeling sprak luider dan ooit tevoren; en de meest vooruitstrevende Congress-fractie stelde dezen eisch, met alle politieke consequenties ervan, met stijgenden aandrang op den voorgrond· Vermeldenswaard is in dit verband een artikel van Mr. G. Soebramania Aiyer, een der meest bekende Congress-leiders van Madras, in de *Indian Review* van Juni 1901. De regeering had een bedrag van £ 500.000 beschikbaar gesteld voor maatregelen ter bevordering van de belangen van het handwerk. Maar voor de ontwikkeling van een Indische groot-industrie werd zoogoed als niets gedaan; Tata moest, toen hij ter uitvoering van zijn plannen tot stichting van een groot ijzer-

en staalbedrijf steun en voorlichting noodig had, zich wenden tot Amerika! Lord Curzon had in zijn begrootingsrede verklaard dat, daar de landbouw niet langer in staat was, de bevolking te voeden, andere bronnen moesten worden aangeboord; en daarom zou buitenlandsch, vooral Engelsch, kapitaal welkom zijn. Mr. Aiyer ontkende nadrukkelijk, dat Indië daarbij baat vinden zou. De buitenlandsche kapitalist behoorde in Indië ook tot het overheerschende ras en deed de winsten naar elders verdwijnen. Werd dit kapitaal geweerd, dan zou de Indische regeering ter exploitatie van de natuurlijke rijkdommen des lands ruim voldoende kunnen leenen tot stichting van een industrie die inderdaad medewerken zou tot verhooging van 's lands welvaart. De politiek van eenzijdige bevordering van den groei van het handwerk werd door den schrijver scherp veroordeeld. „In geen land ter wereld", schreef hij, „waar op het gebied van nijverheidsontwikkeling veel bereikt werd, meende de regeering geheel onderaan te moeten beginnen, door opleiding van den arbeider, den handwerker, of trachtte zij kunstnijverheidsbedrijven te doen herleven die slechts weelde-artikelen produceeren, welke door een kleine groep van rijken kunnen worden gebruikt, onder verwaarloozing van de groote machinale nijverheidsbedrijven door welke in de dagelijksche behoeften der geheele natie wordt voorzien, terwijl zij er zich bij neerlegde, van vreemden ondernemingsgeest en invoeren uit het buitenland afhankelijk te zijn, waardoor de rijkdom des lands gedraineerd wordt en de bevolking gehouden wordt in een toestand van industrieele slavernij". „Niet de hand van den handwerker heeft zoozeer behoefte aan scholing, maar de *geest* der jonge mannen van de hoogere klassen, die de pioniers zullen zijn van den groei van Indië's nijverheid".

De verschillende groepen in het Congress, die tendeele uiteenloopende belangen vertegenwoordigden en voorstonden, teekenden zich àl scherper af. Maar als geheel bleef het de organisatie van de woordvoerders der beter-gesitueerde middengroepen der Indische samenleving; op de groote massa der bevolking, uit welker naam het mede sprak, had het nog geen vat gekregen. Het eischte jaar op jaar behartiging van algemeen-Indische belangen als maatregelen tot leniging van den nood der plattelandsbevolking, een

onderzoek naar den economischen toestand dier bevolking en naar de middelen ter voorkoming van hongersnooden; het toonde zich ingenomen met de plannen der regeering tot bevordering van de oprichting van coöperatieve credietvereenigingen en aanleg van irrigatiewerken. Maar het leeuwendeel van de aandacht viel toe aan maatregelen als de Official Secrets Act, de wet op de universiteiten, de verminking van de gemeenteraden — na de vernietiging van het plaatselijk zelfbestuur te Calcutta waren te Madras en te Bombay maatregelen van overeenkomstige strekking genomen — aan de wet tegen vervreemding van grond in den Pendsjaab en een wet van gelijke strekking voor Bombay, enz.

Dat zich intusschen wijzigingen voltrokken openbaarde zich in teekenen van stijgend ongeduld en grooter voortvarendheid bij een fractie, die overigens nog niet sterk genoeg was om de Congress-actie zoo krachtig voort te stuwen als zij wel wenschte. Geen zitting ging voorbij waarop leiders der oudere generatie zich niet geroepen gevoelden, het bestuur te verdedigen tegen het verwijt van tanend enthousiasme. Hun enthousiasme had inderdaad niet geleden; maar het gold idealen met welke zij, naar het oordeel der jongere groep, lang niet ver genoeg reikten. De tot dusver gevolgde tactiek werd smalend veroordeeld als „bedelaars-politiek", en de politiek van zich te verlaten op eigen krachten werd er tegenover gesteld.

Maar zoolang de massa niet voldoende ontwaakt was tot bewustzijn van haar ellende en tot besef van de noodzakelijkheid van een actie tegen de maatregelen van het Britsche bewind, was de kans op scheuring in het Congress gering. Men gevoelde intuïtief, aaneengesloten te moeten blijven en hield de interne meeningsverschillen te goeder trouw voor openbaringen van verschillen in temperament. Wat ons, Extremisten, van de Moderates onderscheidt, verklaarde Tilak [1]), is een andere opvatting van de te volgen methoden. Het verschil ligt hierin, dat zij nog altijd meenen, door middel van deputaties en vertoogen wat te kunnen bereiken, terwijl onze leuze is: „selfreliance, not mendicancy". Zij rekenen nog op hulp van de liberale politici in Engeland, voorbij-

1) Henry W. Nevinson: *The new spirit in India,* blz. 72.

ziende dat, als ginds verzekerd wordt dat van Indië geen partijzaak gemaakt mag worden, dit beteekent, dat de liberalen de politiek der bureacratie even blind behooren te steunen als de Tories. Wij verwachten ook van de liberalen niets, althans niets dat vrijwillig en onder den drang van billijkheidsoverwegingen gegeven worden zal. Onze politiek is er op gericht, dwang uit te oefenen, door boycot en lijdelijk verzet.

Het zal duidelijk zijn, dat deze opvatting blijk gaf van een ander begrip omtrent de verhouding tusschen Engeland en Indië dan dat der Moderates. In Tilak herkende ik, schreef Nevinson, „de persoonlijke aantrekkelijkheid der Extremisten, den afkeer van aarzeling en van halve maatregelen, den strijdlust, de neiging om ook zichzelf niet te ontzien". Maar dergelijke zelfopofferende figuren trof men onder de Moderates evenzeer aan. Hun hopen en verwachten en hun vertrouwen op den zin voor rechtvaardigheid van het Engelsche volk spraken echter van een andere beschouwing van het koloniaal probleem, dat zij enger, minder algemeen-Indisch zagen dan de Extremisten. Deze laatsten waren de eigenlijke exponenten der Indische groot-industrie, die zich armslag wenschte, doch gevoelde, voor haar groei geheel afhankelijk te zijn van de maatregelen der centrale regeering. Zoolang echter geen massa de krachten leverde voor een forsche actie, bleef hun niets over dan de Congress-organisatie als wapen te hanteeren en, terwijl zij er deel van bleven uitmaken, pogingen aan te wenden om het Congress tot aanvaarding van een feller politiek te overreden. Toen, na de verdeeling van Bengalen, althans in een belangrijk deel van Indië de massa in beweging kwam, volgde al spoedig een scheuring (1907). Het volgende hoofdstuk zal daaromtrent nadere bijzonderheden brengen.

De toenemende wrijving in den boezem van het Congress openbaarde zich in een streven om het doel der organisatie scherper te omlijnen en de gewenschte verhouding tot Engeland duidelijk te definieeren. In een circulaire van den secretaris van het hoofdbestuur van Juli 1903 werd hier krachtig op aangedrongen. Merkwaardig was de verzekering, dat niet langer noodzakelijk was dat het Congress naar buiten den indruk zou wekken als bestond ten aanzien van alle zaken eenstemmigheid. Ter zitting van de af-

deeling Bengalen van het Congress te Burdwan, in Juni 1904, verklaarde de voorzitter, zekere Mr. Tsjaudhuri, in zijn openingsrede kort en goed, dat een overheerscht volk geen politieke actie voeren kan; het heeft er geen ruimte voor. Politieke agitatie is nutteloos; de „mendicancy policy" moest worden opgegeven; men zou moeten steunen op eigen krachten. Men begon te gevoelen dat het Congress, geboren uit een halfbewuste behoefte aan verzet tegen de bestaande verhoudingen, toch maar weinig bijgedragen had tot verheldering van de denkbeelden over Indië's positie en de eischen der toekomst. Hoe het zich die toekomst eigenlijk dacht, wist niemand.

Er bestond wel een leuze, die te pas en te onpas, nogal gedachteloos, aangeheven werd: zelfbestuur binnen het Britsche rijk, m.a.w. zelfbestuur, met het recht van Engeland of van een rijksraad om corrigeerend in te grijpen. Maar door de meest waakzame geesten werd wel beseft dat dit toch eigenlijk geen zelfbestuur zou zijn, en de leuze klaarblijkelijk de bedoeling had, de reputatie van goed patriot te redden zonder gevaar te loopen van verlies van de persoonlijke vrijheid door vervolging wegens het prediken van „sedition". De vaagheid der leuze, die het vermoeden wekte dat een duidelijke omschrijving van het doel moeilijk te geven was, deed naar de andere zijde vanzelf de meening postvatten, dat autonomie van Indië onvereenigbaar zou zijn met behoud van den band met Engeland.

De uitlating van den voorzitter der conferentie te Burdwan viel als een bom middenin het kamp der Congress-mannen. Sir Henry Cotton, die de zitting van het National Congress van December 1904 presideerde en inzag dat een scherper definitie gewenscht werd, noemde het ideaal: „een federatie van afzonderlijke vrije staten, de Vereenigde Staten van Indië, onder oppertoezicht en bescherming van Engeland". Maar ook deze leuze bevredigde niet. Hoe zou, vroeg men zich af, de autonomie van Indië te vereenigen zijn met Engelands suzereiniteit? En als Engeland, voor zijn bescherming van Indië, vergoeding eischte, zou deze dan niet daarop neerkomen, dat Engelands belangen eenzijdig gediend moesten worden ten koste van die van Indië?

Toen kwam twee jaar later de grijze Naoridzji met zijn om-

schrijving: zelfbestuur, als in de koloniën of in Engeland. Hij gaf een nieuwen, een Indischen naam aan dit ideaal en noemde het „swaradzj”. Door swaradzj te interpreteeren als koloniale zelfregeering gebruikte Naoridzji de termen der oudere politieke richting onder de Indische nationalisten; maar door de toevoeging „of in Engeland” trachtte hij tegemoet te komen aan de eischen der jongeren.

Het was alles vruchteloos. Het verschil school te diep; een breuk was niet langer te voorkomen en wachtte nog slechts op een gunstige gelegenheid.

In de houding der Mohammedanen ten opzichte van het Congress kwam langzamerhand wijziging. Reeds waren velen lid en een aantal hunner trad in de leiding op den voorgrond. Bij de meerderheid echter zat de vrees, dat zij naar het pijpen der in tal en ontwikkeling ver overwegende Hindoes zouden moeten dansen, er nog diep in. Juist het streven van het Congress om alle bevolkingsgroepen te vereenigen en een eind te doen komen aan speciale behandeling of bevoorrechting van bepaalde groepen, wekte de angst dat de belangen van minderheden niet ontzien zouden worden, en versterkte het besef van de noodzakelijkheid, zich als groep afzijdig te houden. Het Congress had zich verklaard tegen een kiesrecht dat onderscheid maken zou naar de godsdienstige gezindheid, en tegen speciale vertegenwoordiging op dien grondslag. Het had zich verklaard tegen stichting van een speciale Mohammedaansche universiteit. Dit schrikte van medewerking af. De Mohammedanen hielden hun eigen onderwijscongressen. Vergaderingen werden gehouden, waarop zij besloten, verre te blijven van de actie van het National Congress.

Die houding veranderde allengs, naarmate ingezien werd dat het Congress opkwam voor de belangen van alle bevolkingsgroepen zonder onderscheid. En toen Lord Curzon de verdeeling van Bengalen doordreef, werd de dam doorbroken. Juist in Oostelijk Bengalen, waar de Mohammedanen in de meerderheid waren, was de actie het felst. Broederlijk namen Hindoes en Mohammedanen deel aan protestmeetings en demonstraties. De Aga Khan veroordeelde, als hoofd van een deputatie van Moslems naar den onder-

koning, het verdeelingsbesluit. Meer en meer bleek, dat algeheele toenadering nog slechts afstuitte op meeningsverschil omtrent vertegenwoordiging van de Mohammedanen als groep in de wetgevende raden. In acties buiten het Congress groeide langzamerhand een steeds krachtiger wordende eenheid.

HOOFDSTUK X.

Verbreeding en verdieping van het nationalistisch sentiment. Moderates en Extremisten. 1905-1914.

De jaren die volgden op het bewind van Lord Curzon vormden een der meest belangrijke, en in elk geval het meest merkwaardige tijdvak in de geschiedenis der nationalistische beweging in Britsch-Indië. Het was een periode waarin het nationalistisch sentiment zich verbreedde en verdiepte; waarin het doordrong in lagen der bevolking die tevoren nagenoeg onberoerd gebleven waren van het streven naar nationale zelfverheffing. Het autocratisch bewind van Lord Curzon, met zijn uitgesproken minachting voor het Indische volkskarakter en het Indische intellect, en een reeks van regeeringsmaatregelen waarmee hij de beste elementen der bevolking van zich had vervreemd, hadden die actie tot nationale zelfverheffing gestimuleerd en haar doen uitgroeien tot een actie voor nationale zelfbevrijding. In de beweging drongen nieuwe groepen naar den voorgrond; nieuwe krachten lieten zich gelden; een complex van geheel nieuwe verschijnselen liet zich waarnemen. Nieuwe denkbeelden ontstonden. Geheel de bevolking werd als opgeheven door een geweldig enthousiasme voor de nationale zaak en toonde een roerende neiging tot blijmoedige zelfopffering en algeheele overgave aan aller Moeder, — het symbool van wat zich, met groote kracht, aan het bewustzijn opdrong als een besef van nationale eenheid, maar zich nog niet als een scherp-omlijnde gedachten-constructie door het begrip omvatten liet. Deze nieuwe strooming kreeg daardoor een sterk mystisch element; dit nieuwe nationalisme was als een nieuw geloof. En zijn belijdenis gaf de volle bekoring van wat jong en frisch en forsch is. Prachtige figuren kwamen op den voorgrond; vanzelf, uit kracht van de oprechtheid en de onbaatzuchtigheid van hun geloof in aller Moeder, en de ongekunsteldheid van hun vertrouwen in de toekomst van hun land.

Deze nieuwe beweging in haar volle grootschheid te schetsen gaat ver boven de krachten van den historicus die niet tevens

dichter is. Al wat hier getracht worden kan is: haar te rechtvaardigen door een verklaring te geven van haar ontstaan. Hiertoe blijve de poging die in de volgende bladzijden gewaagd worden zal, dan ook bepaald.

In den economischen toestand der Indische plattelandsbevolking kwam na de groote hongersnooden van 1896-'97 en 1899-1900 weinig verandering. Behalve een verlaging van den zoutprijs en een verhooging van het belastbaar minimum voor aanslag in de inkomstenbelasting waren tijdens Lord Curzons bewind ook geen maatregelen ter verbetering van dien toestand genomen van welke al spoedig goede resultaten konden worden verwacht. De politiek van aanleg van nieuwe irrigatiewerken en de propaganda voor oprichting van coöperatieve credietvereenigingen zouden eerst op den duur vruchten kunnen dragen. Maar wat de boer in de eerste plaats noodig had: verlaging van den aanslag in de grondbelasting, bleef uit. En het was alleen aan de betere moessons en aan de uitbreiding van het spoorwegen- en het wegennet te danken, dat niet opnieuw millioenen menschenlevens door gebrek aan voedsel verloren gingen. De steunverleening was elastischer en meer doeltreffend geworden. Maar de boer bleef even arm als hij steeds was geweest.

In de jaren 1906-'09 heerschte schaarschte in een groot deel van Bengalen, zoodat relief works georganiseerd moesten worden. Na 1909 echter waren de moessons beter. In Oostelijk Bengalen en Assam waren de weersomstandigheden in 1905-'06 ongunstig, en in 1908-'09 heerschte in enkele deelen der nieuwe provincie hongersnood. Ook in de Centrale Provinciën en Berar moest in 1907-'08 van regeeringswege steun verleend worden ter leniging van den nood. In Madras was de toestand over het geheel normaal; d.w.z. de levensomstandigheden van den boer bleven ongeveer even ellendig.

In geheel de provincie Bombay evenwel had de bevolking in de jaren 1904-'05 en 1907-'08 te lijden van oogstmislukkingen. In 1905-'06 heerschte hongersnood in den Dekkan en den Bombay-Karnatik; het aantal dergenen die van regeeringswege ondersteuning genoten steeg tot 108.000 in Mei 1906. In 1911-'12 was

de toestand in de noordelijke districten van Goezjrat zeer ernstig. In Sind leverden de oogsten in dat jaar veel minder op dan in normale jaren.

De Vereenigde Provinciën leden in 1907-'08 in hevige mate onder de gevolgen van droogte. De oogst van voedingsgewassen was, instede van, als in normale jaren, ruim 6 millioen ton, niet meer dan 2 millioen ton. Bovendien werd door mislukking van de suikerriet-, katoen- en sesamoogsten een verlies geleden dat op £ 8.000.000 werd geschat. De ellende was verschrikkelijk; maar de regeering steunde naar beste krachten en er gingen althans geen menschenlevens door voedselgebrek verloren.

In den Pendsjaab hadden in 1905-'06 en in 1907-'08 op vrij groote schaal oogstmislukkingen plaats, zoodat steunverleening van regeeringswege noodzakelijk was. Dit verschijnsel herhaalde zich in 1911-'12. In 1907 werd de zoutprijs tot de helft verminderd.

Het aantal coöperatieve credietvereenigingen nam vrij snel toe, maar de beweging verkeerde nog geheel in het beginstadium van haar groei. In 1911-'12 was het aantal landbouw-credietvereenigingen in geheel Britsch-Indië en Mysore 7.562, en dat harer leden 324.860. Zij werkten met een kapitaal van £ 1.215.271. Het sterkst groeide de beweging in den Pendsjaab, Madras en de Vereenigde Provinciën. Maar het is duidelijk dat, al mocht de beweging voor de toekomst dan ook veel belooven, haar beteekenis als middel ter verlichting van den druk op den armen boer in die jaren nog slechts gering kon zijn.

Pest en cholera bleven slachtoffers eischen. Het aantal sterfgevallen door pest was, volgens officieele opgaven:

in 1906 :	300.255
„ 1907 :	1.166.223
„ 1908 :	113.888
„ 1909 :	145.333
„ 1910 :	413.355
„ 1911 :	733.582
„ 1912 :	273.308

Vooral in den Pendsjaab woedde de ziekte; het aantal sterfgevallen was daar in 1907: 608.685. Doch ook in de Vereenigde Provinciën en in Bombay eischte zij vele slachtoffers. Het aantal

sterfgevallen door cholera steeg tot 690.521 in 1906, was 408.102 in 1907, 591.725 in 1908 en 354.005 in 1911.

Inmiddels had een sterke stijging van de prijzen van alle voedingsmiddelen en voorwerpen voor dagelijksch gebruik plaats. Blijkens de gegevens van een officieele prijsstatistiek, waarin de prijzen van het jaar 1873 als basis aangenomen waren, was het index-cijfer voor de zeven voornaamste voedingsgewassen:

in 1904 :	117
„ 1905 :	147
„ 1906 :	179
„ 1907 :	180
„ 1908 :	213
„ 1909 :	195
„ 1910 :	168
„ 1911 :	161
„ 1912 :	189

Deze stijging was sterker dan die van de prijzen ter wereldmarkt. De oorzaak was dan ook specifiek-Indisch: de overmatige aanmunting van roepies door de regeering, terwijl de goudreserve niet in Indië, maar te Londen bewaard werd [1]).

Deze stijging van de prijzen van landbouwproducten zou voor den boer een zegen zijn geweest indien hij over een overschot beschikt had, dat hij ter markt zou kunnen brengen. Maar dat was als regel juist niet het geval. En daar er een stijging van de prijzen van alle voorwerpen voor dagelijksch gebruik aan gepaard ging, vormde zij integendeel een bron van ellende temeer.

Op het gebied van den Indischen handel en de Indische nijverheid heerschte toenemende bedrijvigheid. De industrie vooral had in de eerste jaren na 1900 moeilijke tijden gekend, maar herstelde zich gedurende de tweede regeerperiode van Lord Curzon, zag groote ontwikkelingsmogelijkheden en ontplooide een buiten-

---

1) Gokhale wees hierop reeds bij het begrootingsdebat in den Indischen wetgevenden raad in Maart 1908. Zijn opvattingen werden bevestigd door de onderzoekingen van professor Bry Narain in diens *Essays on Indian Economic Problems* en „Die Preisgestaltung in Indien", *Weltwirtschaftliches Archiv*, Januari 1922.

gewone energie, ook tot uit-den-weg-ruimen van de belemmeringen die door het Britsche bewind waren opgeworpen. Het aantal naamlooze vennootschappen steeg van 1.405 met een totaal volgestort kapitaal van £ 25.507.000 in 1902 tot 2.463 met een kapitaal van £ 46.251.000 in 1912.

Het aantal katoenfabrieken nam sterk toe:

in 1901-'02 :	179	met	4.743.391	spindels
„ 1904-'05 :	187	„	4.912.382	„
„ 1907-'08 :	207	„	5.437.198	„
„ 1910-'11 :	230	„	5.961.950	„

Het aantal der in deze industrie dagelijks werkzame arbeiders steeg van 161.756 in 1901-'02 tot 214.149 in 1910-'11.

Het aantal jute-mills steeg van 36 met 331.382 spindels in 1901-'02 tot 58 met 682.527 spindels in 1910-'11.

De steenkolenproductie, die in 1901 in geheel Indië 6.635.727 ton bedragen had, bedroeg in 1911: 12.715.534 ton. Bengalen stond ver vooraan: in 1901 was de productie er 5.487.585 ton, in 1911: 11.468.904 ton. Deze mijnbouwindustrie was voor een groot deel in handen van Indiërs.

Ook andere takken van industrie ontstonden of namen in beteekenis toe: zeepziederijen, leerlooierijen, lucifersfabrieken, enz. Zelfs werd in Madras een Indische stoomvaartmaatschappij opgericht.

Onder de auspiciën van het National Congress had in December 1901 de eerste Indische Nijverheidstentoonstelling te Calcutta plaats. Zij werd geopend door den Gaekwar van Baroda. Dergelijke tentoonstellingen werden toen jaarlijks gehouden. In December 1905 kwam te Benares de eerste Indische Nijverheids-conferentie bijeen, onder voorzitterschap van Romesj Tsj. Dutt. Zij was de eerste van een reeks dergelijke conferenties, die telkens plaats hadden waar de zitting van het National Congress gehouden werd. Zij bleken zich allengs niet van het stellen van politieke eischen te kunnen onthouden; op de zevende bijeenkomst verklaarde de voorzitter, dat fiscale autonomie hoofdvoorwaarde was voor Indië's ontwikkeling.

Deze cijfers spreken duidelijk van den aanvang van een nieuw tijdvak in Indië's economische ontwikkeling. En daaraan ging gepaard een sterke wijziging in de gevoels- en de gedachtenwereld der Indiërs, ook in die der voormannen der nationalistische beweging. De industrie, die haar ontwikkelingsmogelijkheden ontdekt had en zich een toekomst ging droomen waarin zij geheel de Indische markt beheerschen zou, eischte zich meer ruimte voor groei dan aanvankelijk voldoende toegeschenen had. Naarmate haar arbeidsveld en invloedssfeer zich uitbreidden werd zij in stijgende mate bezield van enthousiasme voor het ideaal van zelfstandigheid, dat alle inmenging van de zijde van het Britsche bewind deed veroordeelen indien ook slechts een nauw-merkbare tendenz tot belemmering van haar opbloei kon worden ontdekt. Zij stelde zich niet langer tevreden met ontwikkelingsvoorwaarden door welke de concurrentie tegen Engelsche import-artikelen haar althans niet zou worden verzwaard, — zij eischte nu een voorkeurbehandeling, een regeeringspolitiek door welke zij tegen den invloed der mededinging ook van de Engelsche industrie bepaaldelijk zou worden beschermd. Tegenover minister Chamberlain's program van rijksvoorkeurrechten, waarvan Indië dan uitgesloten blijven zou, stelde zij een van protectionistische maatregelen, ter bevordering van den groei der Indische nijverheid ook ten koste van die van Engeland.

Dit nieuwe streven, waarmee recht gedaan werd aan de volstrekte noodzakelijkheid van heropbouw van de sociaal-organische eenheid op hooger plan door ontwikkeling van een eigen machtige industrie, was als een bron van waaruit nieuwe denkrichtingen naar alle zijden heenstroomden. Er ontstonden geheel nieuwe sentimenten en een geheel nieuwe gedachtensfeer; geheel de bevolking werd als gedragen door nieuwe idealen. Meer dan ooit tevoren schiep de primaire noodzakelijkheid van een eigen Indische industrieele ontwikkeling besef voor de eenheid der natie, der eigen natie, die recht had op een zelfstandig bestaan, naast en afgezonderd van de andere. Een golf van enthousiaste liefde voor het eigen-Indische ging over het land.

Deze denkrichting keerde zich vanzelf tegen het streven der oudere leiders van de nationalistische beweging, dat een sterk

element van verwestersching van de Indische instellingen, denkbeelden en zeden bevatte. Indië's ontwikkeling zou, zoo meenden de jongeren, zich moeten voltrekken langs eigen banen, uit kracht van eigen spontane behoeften der Indische maatschappij. Nooit was de weerzin tegen al wat het Westen gebracht had zoo heftig geweest en zoo scherp uitgesproken. Hervorming wilde ieder; maar het hervormingswerk zou moeten aanknoopen bij wat van oudsher overgeleverd was. Tilak had in den Dekkan de Ganpatifeesten in eere hersteld en Sivadzji leeren huldigen als den nationalen held en bevrijder. De vereering van Sivadzji drong zelfs door tot Bengalen; en de Bengaalsche leiders plaatsten deze nieuwe beweging onder de bescherming van de Hindoe-godin Kali, de Moeder, personifieering van de nationale eenheid en de nationale kracht. Dit wekte op het eerste gezicht den indruk dat de nieuwe beweging een sterk conservatief karakter bezat. Maar de bedoeling was niet, bij het van oudsher overgeleverde te blijven staan, doch het, vrij van vreemde invloeden, zelfstandig verder te ontwikkelen. En daarvoor moest eerst naar dat oude teruggegrepen worden. De *Veda's* en de *Baghavad Gita* waren de voornaamste bronnen van inspiratie; maar de interpretatie ervan was nieuw.

De actie voor sociale hervorming kreeg een nieuwen impuls. De jaarlijksche zittingen van de Indian Social Conference wonnen aan beteekenis. In den Pendsjaab roerde de Arya Samadzj zich zoo geducht dat de regeering maatregelen nam tegen haar voormannen. Gokhale, die in 1902 zijn ontslag genomen had als professor aan het Ferguson College te Poona, stichtte daar in 1905 de Servants of India Society, het Genootschap der Dienaren van Indië. Het doel was „de opleiding van nationale zendelingen in den dienst van Indië en bevordering met alle wettelijke middelen van de waarachtige belangen der Indische bevolking". Haar arbeid zou vooral gewijd moeten zijn aan vorming van „een hooger type van karakter en capaciteiten dan thans over het geheel waarneembaar is"; en met dat doel zou de Society mannen moeten vormen, „bereid om hun leven te wijden aan de zaak van het land, bezield van een religieusen geest". Wie toe wilde treden moest een eed afleggen waarbij hij zich verbond, dat de belangen van Indië hem vóór zouden gaan, dat hij geen persoonlijk voordeel

zou zoeken, dat hij geen onderscheid zou maken naar kaste of ras, een rein leven zou leiden, enz. De opleiding zou plaats hebben in daarvoor bestemde inrichtingen — het hoofdkwartier zou te Poona zijn — en vijf jaren duren, terwijl een deel van die periode besteed zou worden aan het bereizen van Indië. De Servants of India Society heeft prachtig werk gedaan, zoowel door propaganda voor hervorming van sociale instituten en zuivering van zeden en gewoonten, als door hulpverleening aan door hongersnood, pest, cholera, aardbeving of overstrooming geteisterde streken. De vereeniging werd bestuurd door een raad met een voorzitter, het First Member, dat voor zijn leven benoemd werd. Gokhale was van den aanvang af First Member.

Vermelding verdient voorts de stichting van het Goeroekoela te Hardwar door eenige leiders van de Arya Samadzj, in 1902. Het is een school waar jongens op achtjarigen leeftijd toegelaten worden; hun ouders moeten de plechtige belofte afleggen, hen niet vandaar te zullen weg-nemen, noch hen te zullen laten huwen vóór ze 25 jaar oud zijn. De jongens gaan gedurende al die jaren niet naar huis en mogen niet in briefwisseling staan met hun ouders, die hen hoogstens éénmaal per maand mogen bezoeken. De jongens krijgen les in het Sanskriet, rekenen, meetkunde, geschiedenis, Engelsch enz., met de inheemsche taal als voertaal. Zij leeren de *Veda's* door en door kennen. De regelen der inrichting zijn nogal Spartaansch; het doel is de vorming van geestelijk en physiek krachtige jongemannen. Streng wordt de hand gehouden aan waarheidspreken, oefening in gedachtenconcentratie en onderdrukking van de hartstochten. De eenige straf is uitsluiting van de spelen: cricket, voetbal e.d.

De stichters van het Goeroekoela hebben van den aanvang af geweigerd, een gouvernementssubsidie te aanvaarden of toezicht van regeeringswege te dulden. De inrichting is ook niet „affiliated" aan de universiteit te Lahore, zooals het Anglo-Vedic College aldaar, en wordt dan ook door de Nationalisten als het voorbeeld van een waarachtig-nationale onderwijsinrichting beschouwd.

Uit deze verdieping en verbreeding van het besef van nationale eenheid en saâmhoorigheid laten zich de verschijnselen verklaren

door welke de periode der nationalistische beweging die na het vertrek van Lord Curzon aanving, gekenmerkt werd. Zij verklaren de heftigheid en de hardnekkigheid der actie tegen de verdeeling van Bengalen en voor hereeniging van beide deelen der Bengali-sprekende bevolking. Die laatste maatregel van Lord Curzon deed de natie zich aan zichzelf openbaren; en wat de Engelschen het resultaat toescheen van opruiing door een handvol agitatoren, was in waarheid de eerste krachtige uiting van de diep-innige overtuiging, dat de onverbroken eenheid van het nationaal bestaan elk door den mensch te brengen offer waard was. Elke nationaliteit is een karaktergemeenschap, die haar oorsprong vindt in een gemeenschappelijkheid van levensomstandigheden en lotgevallen. Geheel Bengalen beschouwde Calcutta als zijn hoofdstad, als het centrum van zijn beschaving, zijn handel, zijn rechtspraak en zijn bestuur. Het sociale leven was op Calcutta geörienteerd. Calcutta was het hoofd en het hart des lands; en een losscheuring van Calcutta, dat in geen enkel opzicht door Dakka te vervangen was, moest wel het sein worden tot een heftige verzetsactie.

Die actie nam een aanvang te Calcutta, waar nationalistische sentimentsoverwegingen overheerschten. Maar het felst werd zij gevoerd in Oostelijk Bengalen, niettegenstaande daar de Mohammedanen ver in de meerderheid waren en de maatregel vooral bestemd was, de positie der ontwikkelde Hindoes te verzwakken door de volgelingen van den Islam tegen hen uit te spelen. Lord Curzon, die persoonlijk een rondreis door Oostelijk Bengalen ondernam en links en rechts redevoeringen hield ter aanprijzing van den verdeelingsmaatregel, den Hindoes de les las en bij de Mohammedanen in het gevlei trachtte te komen, moet wel diep teleurgesteld zijn toen hij zag dat het gevoel van nationale saâmhoorigheid sterk genoeg was om de godsdienstverschillen te overbruggen.

Den 7en Augustus had te Calcutta een groote openbare protestvergadering plaats, waar Surendra Nath Bannerji sprak. Op zijn aansporing verbonden de aanwezigen zich onder eede, „zich te onthouden van het koopen van in Engeland vervaardigde goederen gedurende minstens een jaar". Hiermee was de actie ingeluid. Tot eind December 1905 hadden ruim 700 protestvergaderingen in alle deelen van Bengalen plaats. De boycott-eed onderging eenige

wijziging, werd voortaan afgenomen voor het beeld der godin Kali en luidde aldus:

„Wij zweren in de heilige tegenwoordigheid der Godin Kali, op deze geheiligde plaats, dat wij geen buitenlandsche goederen zullen gebruiken voorzoover dit mogelijk is, noch in winkels voor vreemde goederen artikelen zullen koopen die verkrijgbaar zijn in winkels voor inheemsche voorwerpen, noch iets zullen koopen dat door vreemdelingen vervaardigd werd en door onze landslieden vervaardigd kan worden".

Ofschoon de boycott van in het buitenland vervaardigde goederen onmiddellijk aansloot bij de pogingen tot stimuleering van den groei der eigen Indische nijverheid, hielden Bannerji en zijn gematigde medestanders deze begrippen streng gescheiden. Hun nationalisme miste het aggressieve element waardoor dat der Extremisten gekenmerkt werd. „De swadesji-beweging", verklaarde Bannerji in zijn rede ter meeting van 7 Augustus, „de swadesji-beweging steunt op liefde voor ons land, niet op haat tegen den vreemdeling". „Ik heb", zeide hij, „de swadesji-beweging hooren beschrijven als een beweging op economisch gebied, overeenkomende met de Congress-actie op politiek gebied. Zij is veel meer. Zij is niet enkel een economische of een sociale of een politieke beweging, maar zij is een al-omvattende beweging, co-existent met geheel ons nationaal bestaan, en waarin de veelzijdige werkzaamheden van onze groeiende gemeenschap als geconcentreerd zijn. Het is de leuze ter vereeniging voor geheel Indië, voor al zijn rassen en volkeren. Het doet een beroep op allen, — arm en rijk. En het wordt door allen begrepen". De swadesji-beweging, verzekerde hij verder, bestond reeds lang voor Lord Curzon kwam, maar was toen nog niet scherp-omlijnd, bleef nog begraven onder politieke verschijnselen.

In de tweede helft van September 1905 werd te Calcutta een comité gevormd dat leiding geven zou aan de agitatie tegen de verdeeling. Die leiding werd gretig aanvaard; uit het besef van nationale eenheid werd een eenheid van actie geboren door welke Lord Curzons bewering dat geheel de agitatie het maakwerk van eenige opruiiers was, zoo afdoend mogelijk gelogenstraft werd. De verontwaardiging was algemeen, doordrong alle lagen der

bevolking. De 16e October, de dag waarop het besluit der verdeeling van de provincie van kracht werd, was een dag van vasten en rouw. Alle winkels waren gesloten, de markten verlaten. Jaar op jaar werd de aangedane smaad op deze wijze herdacht; de mannen bonden elkaar een geel lint om den pols ten teeken dat zij haar nooit zouden vergeten. Alom weerklonk het Bengaalsche nationale lied, de *Bande Mataram*, dertig jaar tevoren gedicht door Bankin Tsjandra Tsatterji:

„'k Bezing mijn Moederland, haar schitterende stroomen, haar heerlijke boomen; de zuidenwind van de verre toppen der Vindhya-hoogten; haar velden met golvend koren, de vervoerende pracht van haar maanverlichte nachten, de boomen in bloei als verre vlammen, de lachende, zoet-zingende dagen, — mijn gelukkig, gezegend Moederland!

„Haar wil klinkt op uit zeventig millioen monden, haar macht wordt geschraagd door tweemaal zeventig millioen armen; haar kracht is een schild tegen minachting.

„Gij zijt mijn hoofd, gij zijt mijn hart, mijn lijf en ziel zijt gij. Ik zing, 'k aanbid u, voor uw voeten buig ik mij, als Doerga, geesel van al uw vijanden, als Laksjmi, schuilend in de bloem die in het water groeit, als Bani, wijsheid, macht; de bron van onze kracht; elk onzer tempels geeft uw beeld, — weergaloos, teeder, gelukkig, rein.

„Ik zing van schitterende stroomen, van heerlijke boomen, 'k zing van mijn Moederland, haar vlekkelooze bekoring die eeuwig blijft, haar groene oevers en frissche koelten, verkondigend haar lof".

Opstandig is dit lied allerminst. Het is het lyrische tegendeel van een vlammenden krijgszang; niets spreekt er uit dan een innige, dwepende liefde voor het eigen land. Dat juist dit lied in de dagen der agitatie tegen de verdeeling van Bengalen volkslied werd, was kenschetsend voor de sentimenten der bevolking. Zij maakte zich op om een strijd te voeren voor herstel van de eenheid van haar nationaal bestaan; maar zij besefte diep, dat die strijd haar opgedrongen was. Haar nationalisme was, althans in den aanvang, niet aggressief: „Laten wij", zeide Ananda Mohan Bose in een treffende toespraak ter gelegenheid van het leggen van

den eersten steen voor de Federation Hall te Calcutta, toen hij, oud en zwak, op het punt stond voorgoed van deze wereld te scheiden, „laten wij de slachtoffers zijn, als het dan moet, maar nooit de bedrijvers van onrecht, — de slachtoffers van een onwetende of misleide of verdorven overheid, of van een politie die geen scrupules kent. Wij hebben de goddelijke les te leeren, hoe te lijden. Laten wij bereid zijn om, als het dan de kortzichtige en zelfmoordende politiek van onze regeerders is, vervolging te ondergaan voor de zaak van ons moederland; want van de doornen waarop wij zullen treden zal een gloriekroon gewonden worden voor het land dat ons het leven gaf".

Het nieuw-ontwaakte nationalisme bracht echter méér dan een geest van lijdzaamheid. De bereidwilligheid tot brengen van een offer, al zou het dan dat van het leven moeten zijn, vond een tegenhanger in een nieuw bewustzijn van eigen kracht, dat een sterk besef van zelfstandigheid geboren worden deed. Reeds in November 1905 hadden te Calcutta twee druk-bezochte meetings plaats ter bespreking van het denkbeeld van stichting van een onafhankelijke nationale universiteit. Geheel de swadesji-beweging was uiting van dien zin voor zelfstandigheid: weigerde de regeering, een beschermende politiek te voeren, dan zou men de ontluikende industrie zèlf bescherming verleenen en laten zien, hoe men de producten der Engelsche nijverheid missen kon.

De actie voor boycott van Engelsche goederen had aanvankelijk een louter-politiek doel. Zij was bestemd, het Engelsche volk, dat voor Indië de ergst-denkbare onverschilligheid bleef toonen, te dwingen, aandacht te schenken aan den toestand en aan het onrecht dat in zijn naam gepleegd werd. Daarom werden leiders als Bannerji en Gokhale dan ook niet moede, te betoogen dat dit wapen, dat gevaarlijk kon blijken te zijn voor de bevolking van Indië zelf, voorloopig niet langer dan een jaar zou worden gehanteerd. En op de Congress-zitting van December 1905, die onder leiding van Gokhale te Benares plaats had, werd bij resolutie uitdrukkelijk verklaard dat de boycott het eenige wettelijke en doeltreffende middel was dat der bevolking *van Bengalen* nog ten dienste stond tot afweer van de onderdrukkingsmaatregelen der regeering. Onder voorbehoud van die beperking werd de actie

goedgekeurd; maar andere provinciën toonden zich volstrekt niet verlangend om het voorbeeld te volgen.

Tot deze voorzichtige houding werd te gereeder besloten omdat in het begin dierzelfde maand in Engeland een liberaal ministerie aan het roer gekomen was, met Sir Henry Campbell-Bannerman als eersten minister en Mr. John Morley, den vereerder en biograaf van Gladstone, als staatssecretaris voor Indië. Van dit kabinet werd herziening van de meest aanstoot-gevende maatregelen van Lord Curzon verwacht, en levendig was de hoop dat beide deelen van Bengalen spoedig weer hereenigd zouden zijn.

Ware de Engelsche regeering in staat geweest, over den toestand in Indië onbevangen te oordeelen, zoo zou ingrijpen harerzijds inderdaad waarschijnlijk zijn geweest. Mr. Morley verzekerde in Februari 1906 in het Lagerhuis, af te keuren dat de verdeeling van Bengalen doorgedreven was zonder dat de bevolking er in was gekend, zelfs ondanks het verzet tegen de plannen van de zijde van letterlijk alle bevolkingsgroepen. Daar bleef het echter bij. En al spoedig bleek dat de Indische bureaucratie er in geslaagd was, den staatssecretaris een geheel verwrongen denkbeeld van oorzaken en beteekenis der protestactie bij te brengen, zoodat hij zelfs de verdediging op zich nam van de maatregelen der regeering van Oostelijk Bengalen, die een terreur voerde als niemand voor mogelijk gehouden had.

De boycott-beweging bleek reeds na eenige maanden van grooten invloed te zijn op den verkoop van Engelsche katoentjes. De pakhuizen der groote import-firma's te Calcutta zaten vol onverkoopbare voorraden. De mills te Bombay, Ahmedabad en elders voeren er wèl bij; ongekend-groote bestellingen kwamen in. Maar ook voor de thuiswevers in Bengalen beteekende de actie een nooit-beleefd fortuintje. Deze huis-industrie werd vooral in Oostelijk Bengalen beoefend. De wevers waren daar in ver overwegend aantal Mohammedanen, afstammelingen van Hindoes die tot den Islam overgegaan waren ten tijde toen te Dakka Mohammedaansche stadhouders zetelden. Het was een oorzaak temeer van de kracht der boycott-actie juist in die nieuwe provincie, die zich door de losscheuring van Calcutta zoo in elk opzicht benadeeld gevoelde.

De spontaniteit der actie, die als een hevig brandend vuur over het land joeg, deed de Engelschen gelooven aan iets als een tevoren zorgvuldig georganiseerde samenzwering. Sir Bampfylde Fuller, de gouverneur van Oostelijk Bengalen, dien vooral het anti-Engelsche karakter der beweging imponeerde en die overigens geheel vreemd stond tegenover de toestanden in Bengalen en met de levensomstandigheden der bevolking niet bekend was, nam onderdrukkingsmaatregelen die aan het ongelooflijke grensden.

Als in elke groote beweging, waarbij geheel een volk zich gedragen gevoelt door een geweldig gemeenschappelijk ideaal, werden de jongeren aangegrepen door een prachtig enthousiasme, dat hun dadendrang bevrediging deed vinden in ijverige deelname aan de actie. Zij vormden volunteercorpsen, propageerden boycott van Engelsche en gebruik van Indische producten, en deden wat de hand te doen vond. Het was een volkomen normaal verschijnsel, dat overal ter wereld waargenomen is. Maar de regeering van Bengalen nam er krasse maatregelen tegen. Nog vóór de verdeeling van Bengalen van kracht werd vaardigde zij een circulaire uit, waarin de besturen van scholen en colleges de waarschuwing kregen dat het subsidie ingehouden worden zou indien den leerlingen en studenten niet belet werd, deel te nemen aan boycott, „posten" en dergelijke handelingen ter bevordering van de swadesji-beweging. Aan de universiteiten zou, indien deze waarschuwing niet hielp, verzocht worden, colleges te „disaffiliate", en ingeval van onlusten waarin studenten gemengd zouden zijn, zouden de onderwijzers en leeraren ingeschreven worden als „special constables", d.w.z. zij zouden zich dagelijks op vastgestelde uren moeten „melden" bij het hoofd der politie en eenige uren van hun kostelijken tijd zoek-brengen met excercitiën en oefenen in het salueeren van hun „meerderen".

Deze circulaire werd maanden later op last van Mr. Morley ingetrokken.

De swadesji- en de boycott-beweging waren, in de gegeven omstandigheden, elkaars noodzakelijke aanvulling, twee aanzichten van een wettelijk volkomen geoorloofde agitatie. Het feit dat deze tegen Engelsche belangen gericht was, vormde echter voor

regeering en bestuursambtenaren aanleiding te over om geducht op hun hoede te zijn en krasse maatregelen ter onderdrukking van de actie te nemen indien ook maar een schijn van recht zou bestaan om forsch op te treden. Het kon niet missen, dat de actie „seditious" zou worden genoemd; wie swadesji en boycott predikte heette een oproerkraaier, kreeg bezoek van politiemannen die zijn woning overhoop haalden, werd waar hij ging door politiespionnen gevolgd en was geen oogenblik zeker van zijn vrijheid. De corruptie der politie, gevolg vooral van onderbetaling, was schrikbarend. En haar bereidwilligheid om aan plaatselijke bestuursambtenaren die, na een vervolging aanhangig te hebben gemaakt, zelf recht spraken, de noodige bewijzen voor de schuld van een beklaagde te leveren, was verklaarbaar.

Toen in November 1905 te Barisal, in Oostelijk Bengalen, een protestvergadering tegen de verdeeling had plaats gehad, kreeg een aantal notabele inwoners, die ter bijeenkomst aanwezig waren geweest, aanzegging, de stad binnen veertien dagen te verlaten. Gourkha-soldaten werden ingekwartierd en oefenden een waren terreur uit. Te Barisal, te Rungpore en elders werden welgestelde Indiërs als „special constables" ingelijfd; en dag aan dag werden de inwoners vergast op het vernederende schouwspel van een optocht van die met stokken gewapende mannen onder leiding van een politiebeambte, van hun exercitiën en de oefening in het salueeren van hun „superieuren". Openbare vergaderingen werden verboden. Telegrammen aan dagbladen te Calcutta werden aangehouden, of er werd in geschrapt. Zoo schiep de regeering den toestand dien zij als „seditious" meende te moeten bestrijden lang vóór met eenig recht van „sedition" gesproken worden kon. Een werkelijk oproerige *geest* bestond niet, ook later niet. Er kan niet genoeg op gewezen worden dat de actie voor swadesji en boycott geheel binnen de perken der wet bleef, volkomen geoorloofd was, en het eenige middel vormde dat der bevolking overgebleven was om haar grieven en wenschen kenbaar te maken. Een verstandige regeering zou haar hebben beschouwd als een veiligheidsklep, die zorgvuldig opengehouden worden moest om de spanning te doen verminderen. Maar de regeering van Oost-Bengalen sloot haar, secuur, drukte haar dicht met het volle gewicht van de geweld-

macht waarover zij beschikte. En de spanning ontlaadde zich tenslotte in aanslagen op ambtenaren, — de afschuwelijke, maar onvermijdelijke consequentie van de politiek van achterdocht en onderdrukking van elke vrije meeningsuiting.

Op 14 April 1906 zou te Barisal de jaarlijksche conferentie van afgevaardigden der Congress-afdeelingen in Bengalen plaats hebben. De plaatselijke bestuurder verbood, op last van de regeering, zoowel de bijeenkomst als het houden van een optocht en het uitroepen van de kreet „Bande Mataram". Het verbod was zoo ontwijfelbaar onwettig, dat de afgevaardigden, allen ontwikkelde, welgestelde Indiërs, besloten, zich niettemin gezamenlijk naar de vergaderzaal te begeven. De politie ranselde den stoet uiteen. Bannerji, die de bijeenkomst leiden zou, werd gearresteeerd en voor den bestuurder gebracht. Hij protesteerde en werd deswege veroordeeld tot een boete van Rs. 200. Een even groote boete werd hem opgelegd wegens deelname aan een optocht waarvoor geen vergunning gegeven was. De Sessions Judge, die erkennen moest dat zelfs aan Bengaleezen het recht niet kon worden ontzegd, in de straten van hun eigen steden te wandelen, vernietigde dit laatste vonnis. Het andere vonnis, dat uitgesproken was wegens „contempt of court", minachting voor de rechtbank (!) werd door het hooggerechtshof te Calcutta vernietigd.

Bij de behandeling van deze zaak in hooger beroep kwam aan het licht, dat het hoofd der politie te Barisal reeds vóór de aankomst van Bannerji een bevel tot diens inhechtenisneming verstrekt was. Er was weliswaar geen schijn van een beschuldiging aan te voeren tegen den leider der agitatie; maar hij gold voor den grooten stokebrand, die zoo spoedig mogelijk onschadelijk gemaakt zou moeten worden.

Surendra Nath Bannerji is thans minister van Bengalen, werd door den koning met den „Sir"-titel onderscheiden en is een steunpilaar van het huidige Britsche bewind over Indië. Door de Extremisten, de volgelingen van Mr. Gandhi, wordt hij met hoon overladen. En het is waarlijk niet gemakkelijk, zich eenig begrip te vormen van de mate van verdwazing van het Engelsche bureaucratendom, dat vijftien jaar geleden te goeder trouw in de over-

tuiging verkeerde dat het Britsche bewind in Indië geen onverzoenlijker en gevaarlijker vijand had.

Bannerji werd in 1848 geboren te Calcutta en begaf zich in 1868 naar Engeland, waar hij het volgende jaar deelnam aan het examen voor toetreding tot den Civil Service. Hij slaagde en keerde in Bengalen terug als assistent-magistrate van Sylhet. Twee jaren later werd hij wegens een licht vergrijp of misverstand uit den dienst ontslagen. Hij begaf zich opnieuw naar Engeland, om recht te krijgen, maar tevergeefs.

Hij besloot, zich aan het onderwijs te wijden, werd in 1876 benoemd tot professor aan het Metropolitan Institution en stichtte in 1882 het bekend geworden Ripon College te Calcutta, thans een der voornaamste onderwijsinrichtingen aldaar. Hij was tot ongeveer twee jaar geleden „principal" van het college. Zijn intense belangstelling voor het publieke leven in zijn land belette hem echter, volle bevrediging te vinden in zijn onderwijstaak alleen. Zoo nam hij in 1881 de redactie op zich van de eenige jaren tevoren door W. C. Bonnerji opgerichte *Bengalee*, en hij bleek een geducht journalist te zijn. Het blad kreeg onder zijn leiding naam en gezag, en behoort nog steeds tot de voornaamste organen der gematigde politici.

Bannerji's geweldigste wapen in den politieken strijd was echter een ander: zijn buitengewoon redenaarstalent. De nationalistische beweging heeft geen grooter redenaar gekend. Deze gave vooral verzekerde hem een invloed dien hij zonder haar vermoedelijk niet zou hebben gehad. Zijn stijl is nogal rhetorisch, en het beroep op de sentimenten was haast altijd overwegend. Bannerji is niet, als Gokhale, een fijn dialecticus; hij is meer strijder dan denker. Wie de op Congress-zittingen door hem gehouden redevoeringen leest, gevoelt, hoe deze man moet hebben genoten als hij zijn woorden kon laten donderen en neerkomen als voorhamers. Men gevoelt de cadans, zacht en wiegend, of forsch en wild; en men begrijpt, hoe hij de macht had tranen te doen schreien of in haat te doen ontvlammen. Maar in de kringen der eigenlijke organisators was het zelden Bannerji op wien een beroep werd gedaan als uit een moeilijke situatie een uitweg moest worden gezocht. Hij was een onverschrokken leider, maar geen geboren gids. On-

danks de gematigdheid zijner politieke overtuiging liet hij zich vaak gaan in ridderlijke onstuimigheid. Waar gestreden werd was hij te vinden in het voorste gelid. En hij stond zijn man! Maar zag hij een groepje medestanders, afgedwaald, strijden in een gevaarlijke stelling, dan vroeg hij naar geen tactiek of krijgskunst, en snelde hen te hulp. Zijn trouw en zijn moed waren spreekwoordelijk; en als het zijn overtuiging gold was hij onbuigzaam als een eikenstam, — onder de Engelschen kreeg hij den bijnaam „Surrender not". Zijn overtuiging en zijn plicht gingen hem boven alles dat hem lief was in de wereld: den ochtend na den nacht waarin zijn vrouw hem ontvallen was verscheen hij op het redactiebureau der *Bengalee*, om, als steeds, zijn hoofdartikel te dicteeren. En den avond van den dag waarop hij zijn oudsten zoon verloor kwam hij op een openbare vergadering om de redevoering te houden die hij had beloofd.

Tweemaal werd Bannerji gekozen tot president van een Congress-zitting: in 1895 te Poona en in 1902 te Ahmedabad. Het glanspunt van zijn leven was zijn leiding van de agitatie tegen de verdeeling van Bengalen en voor swadesji en boycott. Deze actie had een wel geweldig, maar afgerond program, en in haar kon hij zijn buitengewone gaven tenvolle ontplooien. Zijn sterke overtuiging, zijn werkkracht, zijn oprechtheid, zijn onverschrokkenheid brachten hem het volkomen vertrouwen der massa in alle deelen van Indië. Bannerji is een der meest sympathieke figuren in de geschiedenis der nationalistische beweging in Britsch-Indië.

Het lag voor de hand, dat deze man, ondanks zijn telkens opnieuw uitgesproken onverwoestbare overtuiging dat het Britsche bewind in Indië gehandhaafd worden moest, door de Engelschen voor een aartsvijand van dat bewind werd aangezien toen hij zich met zijn gewone onstuimigheid wierp in den strijd voor wijziging van het bestuursstelsel. Een bureaucratie, die zich geen ander dan een bureaucratisch bestuur denken kan, is uit den aard der zaak geneigd, een actie voor verandering van den *vorm* der overheersching te interpreteeren als een actie tegen alle overheersching „überhaupt". Voor Bannerji stond vast dat het Britsche bewind Indië weldaden zou kunnen bewijzen die het zonder dat bewind nooit genieten zou. Maar dan zou een begin moeten worden ge-

maakt met toekenning, aan Indiërs, van het recht tot mee-beslissen over de zaken van hun land; de onbeperkte macht van een klein groepje ambtenaren, die zich opsloten in hun bureaux en hun vooroordeelen en het levende leven niet kenden, zou gebroken moeten worden. Wat anders was er tegen in te brengen dan dat de positie der bureaucratie erdoor zou worden ondermijnd?

Maar de positie dier bureaucratie was door Lord Curzons „efficiency"-politiek juist enorm versterkt, en haar besef van autocratische almacht kende geen grenzen. De loop der omstandigheden had gewild dat de zelfopenbaring der nationale eenheid juist kwam in een periode toen de geest in regeeringskringen meer dan ooit vijandig was aan het denkbeeld van medezeggenschap der inheemsche bevolking. De botsing moest wel hevig zijn. En zij wàs hevig.

In Oostelijk Bengalen was een ernstige toestand ontstaan. De agitatie tegen de verdeeling werd met onverminderde kracht voortgezet, niettegenstaande Lord Minto, de nieuwe onderkoning, in zijn antwoord aan een door Bannerji geleide deputatie verklaard had, geen hoop op een hereeniging te kunnen geven. Ter gelegenheid van de discussies over het adres van antwoord op de troonrede, die eind Februari 1906 in het Lagerhuis plaats hadden, weigerde Mr. Morley, wijziging te brengen in den bestaanden toestand, en eenige maanden later noemde hij de verdeeling van Bengalen „a settled fact", een afgedane zaak. Wij kunnen, verklaarde hij in November van dat jaar, de aangelegenheid verder laten rusten. Die houding van den staatssecretaris baarde veel teleurstelling; maar het nationalistisch sentiment was te ernstig verwond dan dat de actie gestaakt worden zou. Bovendien gevoelde de bevolking van Oostelijk Bengalen, niet het minst de klasse der grondbezitters, zich in haar belangen zoo ernstig geschaad, dat zij weigerde, te berusten. Petities werden naar Londen gestuurd, waaronder een, onderteekend door 25.000 Mohammedanen. Het was alles vergeefsch.

De gebeurtenissen te Barisal wekten een storm van verontwaardiging. Men besefte dat het bij dezen beslisten aanval op de vrijheid van het woord en die van vergadering niet blijven zou.

Ook uit Bombay en Madras werden telegrammen aan Mr. Morley gezonden waarin tegen het optreden van bestuur en politie geprotesteerd werd. In niet meer dan tien dagen hadden in de nieuwe provincie 142 protestvergaderingen plaats, met instemming en medewerking van vrijwel alle voorname Mohammedaansche grondbezitters.

Sir Bampfylde Fuller was in open, genadeloozen oorlog met de bevolking en ontzag belangen noch rechten. Hij beperkte het recht van vergadering, verbood het houden van optochten, het zingen van de *Bande Mataram*, de opvoering van oud-Bengaalsche tooneelstukken waarin sprake was van helden en patriotten uit vroeger tijden. Studenten, wien de natuur boven de leer ging, werden bij honderden van de colleges verwijderd indien zij betaling van een boete weigerden. De plaatselijke bestuurders volgden het voorbeeld. Het kwam voor dat van jongens van 16 à 18 jaar storting van een borgstelling voor goed gedrag gedurende een bepaald aantal maanden geëischt werd. Geeseling was aan de orde van den dag. Toen een zevenjarige knaap door een magistrate tot dertig geeselslagen veroordeeld werd, kwam eerst een geneesheer, vervolgens het hooggerechtshof te Calcutta tusschenbeide om uitvoering van het vonnis te beletten.

Dit hooggerechtshof wist den goeden naam der Engelsche rechtspraak hoog te houden. Het vernietigde een groot aantal vonnissen en noemde bij meer dan een gelegenheid de beweging als geheel volkomen wettig. Swadesji, verklaarde een lid van het hof in verband met een door een magistrate uitgesproken veroordeeling wegens „propaganda voor swadesji", die „seditious" heette, beteekent „het eigen land", en de actie is derhalve gericht op hervorming van het bestuursstelsel in den zin van dat der zelfbesturende dominions, — een volkomen eerbiedwaardig en geoorloofd ideaal.

Mr. Morley drong bij de regeering van Oostelijk Bengalen op matiging aan. Zonder veel succes. Toen Sir Bampfylde Fuller besloot, twee colleges te Serazjgunzj te doen „disaffiliate" en de regeering hem uitnoodigde, die beslissing te herzien, nam hij zijn ontslag (Aug. 1906).

Intusschen liet zich een andere factor gelden. Om de ontwikkelde Hindoes tot rede te brengen had Sir Bampfylde Fuller met ijver getracht, tusschen dezen en de Mohammedanen een scheiding te forceeren. Berucht was een circulaire van zijn hand van 25 Mei 1906, waarin hij gelastte dat een bepaald aantal gouvernementsbetrekkingen voor Mohammedanen gereserveerd zou worden en geen Hindoe-candidaat alleen op grond van grooter bekwaamheid voor een van die gereserveerde ambten de voorkeur zou mogen genieten. Het meerendeel der plaatselijke bestuursambtenaren voerde toen al spoedig een politiek die bij de bevolking den indruk wekte dat de Hindoes vogelvrij waren en den belijders van den Islam alles geoorloofd was. Het schuim der Mohammedaansche bevolking van steden en dorpen sloeg aan het plunderen van Hindoewoningen en -winkels, dwong Hindoe-weduwen tot hertrouwen, violeerde Hindoe-vrouwen en -meisjes. Het gaf aanleiding tot een reeks van meer of minder ernstige onlusten in de eerste maanden van 1907; bekend zijn die te Comilla en te Dzjamalpore. Het hooggerechtshof te Calcutta deed ook in deze gevallen recht naar geweten.

De staatssecretaris werd omtrent de oorzaken dezer onlusten op de meest grove wijze misleid. Toen in het Lagerhuis aangedrongen werd op een onderzoek naar den toestand in Oostelijk Bengalen, weigerde hij dit, verklarende dat de geweldplegingen enkel daaraan toe te schrijven waren dat Hindoe-nationalisten de Mohammedanen hadden willen beletten, buitenlandsche goederen te koopen. Maar het waren juist de Mohammedaansche wevers in Oostelijk Bengalen die vooral van de boycott profiteerden. In het *Indian Trade Journal*, een regeeringsuitgave, van 25 Juli 1907 werd medegedeeld dat de wevers zoozeer in welstand vooruitgegaan waren, dat, terwijl zij vroeger doorloopend in de schuld zaten bij de opkoopers, de rollen thans omgekeerd waren. En in het *Revenue Administration Report* over 1906-'07 werd verklaard, dat het gemiddelde inkomen der thuiswevers ongeveer verdubbeld was. Die wevers nu waren in ver overwegend aantal Mohammedanen; en het is op het eerste gezicht duidelijk, dat Mr. Morley een sprookje op de mouw was gespeld.

De opwinding bleef niet tot Bengalen beperkt.

De bevolking van den Pendsjaab had jarenlang bitter geleden. Schaarschte en hongersnood kwamen nu in dit, dan in dat deel der provincie voor. De pest woedde er doorloopend en eischte in één week in April 1907 65.000 slachtoffers, zoodat de landbouw handen tekort kwam. Alle prijzen waren onmatig hoog. De ontvangsten aan grondbelasting stegen van £ 1.500.000 in 1891 tot £ 1.925.000 in 1906, d.i. met 30% in 15 jaar tijds. Meer dan in andere deelen van Indië was in den Pendsjaab de taak van aanleg en uitbreiding van irrigatiewerken ter hand genomen; maar de voordeelen die de bevolking hierdoor aan grootere opbrengsten had kunnen genieten werden haar afgenomen in den vorm van hooge retributies voor gebruik van het water. De irrigatiekanalen in den Pendsjaab leverden jaarlijks een netto-winst op van 10½ % van het aanlegkapitaal; het z.g. Tsjenab-stelsel bracht zelfs 22 % op.

De boer van den Pendsjaab klaagde. In de *Pioneer* van 7 Juni 1907 werd de vertaling gepubliceerd van een lied dat onder de landbouwende bevolking in omloop geraakt was en kenschetsend was voor de stemming:

„Vergeefs zonden wij verzoeken naar de regeering, al onze kreten bleven onverhoord. Onze woorden waren als kaf, de regeering dacht zelfs niet in het voorbijgaan aan ons en had geen aandacht voor ons lijden. Onze bedoeling was, ons voor de voeten des Konings te werpen, hem onze grieven voor te leggen. Ons lied is een lied van ellende”.

Het was een droeve klacht. Doch zij bleef onverhoord. Zoozeer zelfs ontbrak alle levende contact tusschen regeering en bevolking, dat in den wetgevenden raad der provincie een wetsvoorstel werd ingediend tot verhooging van retributies voor het gebruik van irrigatiewater. Ongeveer tegelijkertijd werd voorgesteld, wijziging te brengen in een wet van 1895, bij welke de voorwaarden waren vastgesteld waarop in de z.g. Tsjenab-kolonies, het gebied dat door het Tsjenab-kanalenstelsel bevloeid werd, landbezit kon worden verkregen. Het voorstel werd, na eenige wijziging, aangenomen; de Indische leden van den raad stemden er tegen. Toen bovendien de aanslag in de grondbelasting in het district Rawalpindi aanzienlijk verhoogd werd, ver-

keerde geheel de provincie in een toestand van gisting die elk oogenblik tot een uitbarsting leiden kon.

Wat de stemming onder de bevolking buitengewoon irriteerde was het geschrijf in de door Engelschen geredigeerde bladen, die de Indiërs met hoon en laffe scheldwoorden overlaadden. De *Civil and Military Gazette* te Lahore maakte zich in dit opzicht al bijzonder berucht. De luitenant-gouverneur van den Pendsjaab verklaarde dien toon te betreuren, maar weigerde, vervolgingen in te stellen, ofschoon de wet de mogelijkheid ertoe opende. De verbittering groeide toen twee Indische bladen, de *Pendsjabi* en *India*, vervolgd werden, eerstgenoemd blad wegens het afdrukken van een in Amerika gepubliceerden opruienden oproep tot de Indische troepen, *India* in verband met beschuldiging van een ambtenaar die van eenige dorpsbewoners arbeid geëischt had en, naar het heette, den dood van twee hunner op het geweten had. De redacteur van de *Pendsjabi* werd veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, de drukker tot twee jaar. De eigenaar van *India* kreeg zes maanden gevangenisstraf te ondergaan en moest een boete van Rs. 1000 betalen, de redacteur werd eveneens tot zes maanden en tot een boete van Rs. 200 veroordeeld.

Deze ongelijke behandeling wekte een ontzettende opwinding. Protestvergaderingen hadden plaats, waar de grieven besproken werden. Men nam geen blad voor den mond; maar juist dit eenige nog overgebleven middel om het overkropt gemoed te luchten voorkwam erger. Onlusten van geringe beteekenis hadden plaats te Lahore (op 16 April 1907), toen de redacteur van de *Pendsjabi* na zijn veroordeeling naar de gevangenis werd overgebracht.

In het district Rawalpindi werd op meetings ernstig geprotesteerd tegen de verhooging van den aanslag in de grondbelasting. Lazjpat Rai en een jong, onstuimig revolutionnair, zekere Adzjit Singh, spraken op 22 Maart te Lyallpore. Op 21 April had te Rawalpindi een vergadering plaats, waar laatstgenoemde zich opmerkingen veroorloofde die den voorzitter, een bekend advocaat, aanleiding vormden hem het woord te ontnemen. Niettemin werd de voorzitter, met twee andere notabele Indiërs, eenige dagen later bij den magistrate geroepen om zich te verantwoorden. Er braken onlusten uit; een volksmenigte vernielde den inhoud

van een zendingsgebouw en een kerk. Naar aanleiding hiervan werden zes advocaten, die volkomen onschuldig waren aan de balddadigheden, gearresteerd en zonder vorm van proces in de gevangenis geworpen. Na vijf maanden, in het warmste gedeelte van het jaar, opgesloten te zijn geweest, werden ze op vrije voeten gesteld; het tegen hen aangevoerde bewijsmateriaal bleek gefantaseerd te zijn. Een hunner stierf in de gevangenis.

Intusschen naderde de datum van 10 Mei, — de vijftigste verjaardag van het uitbreken der Muiterij. Onder de Engelschen liep het gerucht dat deze dag bestemd was voor een nieuwe poging tot opstand. De nerveuse onrust in die kringen greep ook de regeering aan; en op 9 Mei werden Lazjpat Rai en Adzjit Singh opgelicht en met onbekende bestemming gedeporteerd. Eerstgenoemde werd naar Mandalay, in Burma, vervoerd. Het geschiedde op grond van de beruchte Regulation van 1818. Twee dagen later vaardigde Lord Minto een proclamatie uit waarbij het recht van vergadering voor deelen van den Pendsjaab en van Oostelijk Bengalen beperkt werd door de voorwaarde, dat minstens zeven dagen tevoren aan den magistrate schriftelijk kennis zou worden gegeven van het voornemen, en door de bepaling dat de politie elke vergadering zou kunnen bijwonen.

De onderkoning was echter verstandig genoeg om bekrachtiging van de wet tot wijziging van de wet van 1895 inzake de z.g. kanaal-kolonies te weigeren (27 Mei). De bevolking van dat gebied, die ongeveer 1.100.000 zielen telde, bestond haast geheel uit Sikhs, oud-soldaten en betrekkingen van soldaten; en toen de geest onder hun verwanten in het leger aangetast dreigde te worden, weerhield de regeering haar goedkeuring aan de plannen der Pendsjaab-regeering. De verhooging van de retributies voor gebruik van irrigatiewater werd voorloopig voor den tijd van een jaar uitgesteld.

Het bericht der deportatie van Lazjpat Rai, zonder beschuldiging en zonder verhoor, wekte in geheel Indië deelneming en een onbeschrijfelijke verontwaardiging. Onder de nationalistische leiders waren er weinigen voor wie de bevolking een zoo diepe vereering koesterde als voor dezen ernstigen werker, „wien het onrecht dat zijn volk werd aangedaan in de ziel gedrongen was".



LALA LAJPAT RAI

Lazjpat Rai was in 1865 geboren in het stadje Dzjagaran. Zijn ouders waren uiterst eenvoudige lieden; de vader was leeraar aan een gouvernementsschool. Lazjpat studeerde te Lahore en vestigde zich als advocaat te Hissar, kreeg een uitgebreide practijk en had een ruim inkomen. In 1892 verhuisde hij naar Lahore.

Reeds in zijn studententijd was hij in aanraking gekomen met leiders van de Arya Samadzj en als lid toegetreden. Met enthousiasme wierp hij zich op den arbeid voor sociale hervorming, in het bijzonder de verbetering en uitbreiding van het onderwijs, en hij behoorde al spoedig mee tot de erkende leiders. Van 1888 af was hij lid van het National Congress, waarin hij echter weinig op den voorgrond trad; de politiek trok hem weinig aan, en in de actie van het Congress, met de naar zijn smaak nogal kermisachtige zittingen en de afwezigheid van een oprecht streven om in den toestand van armoede en onwetendheid der bevolking verbetering te brengen, vond hij veel te laken. Onwetendheid en bijgeloof verdienden, naar zijn meening, bestrijding vóór alles. Maar de politieke actie van het Congress gaf vooral uitdrukking aan de eischen der klassen die eerlang economisch hoopten te overheerschen; en de samenstelling der inheemsche maatschappij van den Pendsjaab was destijds nog niet zoodanig, dat de gedachtensfeer in de eerste plaats door een intuïtief besef voor de noodzakelijkheid van industrieele ontwikkeling kon worden bepaald.

Lazjpat Rai was veeleer de typische representant van de klasse der kleine boeren en pachters in zijn provincie. Zijn natuur neigde niet, als die van Tilak, naar rebellie; maar hij had een sterk en streng rechtsbesef en was van den ernst des levens doordrongen. Nuchter, puriteinsch-afkeerig van overbodige verfraaiing, zonder fantasie en zonder gevoel voor humor, man van weinig woorden en met een neiging naar stille somberheid, was hij Pendsjabi tot in de toppen zijner vingers, — een in zichzelf gekeerde peinzer, wien de ellende van zijn volk bij de keel greep; dapper en volhardend. Hij kon driftig uitvallen; drift was een uitingsvorm van zijn volkomen oprechtheid. Zijn inzichten en plannen waren breed noch grootsch van opzet; maar scherp, afgerond en afdoend. Heerschte hongersnood in deelen van den Pendsjaab, dan was Lazjpat Rai de organisator van maatregelen tot steun. Persoonlijk

verleende hij hulp aan pestlijders; nooit heeft deze man zich ontzien als hij kans zag, het lijden van landgenooten te verlichten. Nooit ook heeft hij populariteit gezocht; hij kreeg haar, vanzelf, dank zij zijn volmaakt-zuivere bedoelingen, zijn compleet karakter.

Lazjpat Rai bezocht in 1905 Engeland en Amerika. Daar zag hij, wat met agitatie te bereiken is; maar hij zag ook, dat de onverschilligheid van het Engelsche volk voor de belangen van Indië te groot was dan dat van die zijde ooit hulp te verwachten zou zijn. Hij keerde terug met de overtuiging dat de Indiërs zich geheel op eigen actie voor een betere toekomst zouden moeten verlaten.

Een man met sentimenten en opvattingen als de zijne is nooit een geboren revolutionnair. En als hij op openbare vergaderingen optrad om het woord te voeren, dan was het slechts met de bedoeling, uiting te geven aan de grieven der armen, die zélf voor die grieven geen woorden wisten te vinden. Zelden liet hij zich gaan; en dan niet in opstandigheid, maar in een ontroering die zijn hoorders tranen deed schreien.

Het besluit van de Pendsjaab-regeering om juist Lazjpat Rai als een gevaarlijk revolutionnair te verbannen, sprak van een schrikwekkende blindheid ten aanzien van de ware oorzaken der heerschende ontevredenheid. En Mr. Morley, die de deportatie in het Lagerhuis verdedigde en ontkende dat agrarisch wanbeleid de onlusten geprovoceerd had, gaf daarmee blijk, secuur gevangen te zitten in het net dat de Indische bureaucratie met zorg rondom hem geweven had. Terwijl de meest aanstoot-gevende maatregelen door de Indische regeering op het laatste oogenblik verboden werden, werkte deze verbanning als olie in het vuur. Geen Indiër, die geloofde dat Lazjpat Rai schuldig was; de regeering maakte hem in de oogen der bevolking martelaar voor de zaak der verdrukten.

De bij proclamatie van 11 Mei 1907 afgekondigde beperking van het recht van vergadering was voor een half jaar van kracht. Op 1 November had in den Wetgevenden Raad des Onderkonings behandeling plaats van een ontwerp van wet ter voorkoming van oproerige vergaderingen (de Prevention of Seditious Meetings

Act), waarbij de provinciale regeeringen bevoegd werden verklaard om voor geheel het door haar bestuurde gebied of voor gedeelten daarvan te eischen dat zeven dagen vóór een vergadering plaats hebben zou van het voornemen kennis gegeven zou worden aan den magistrate, die haar verbieden kon of haar door politie kon doen bijwonen. De wet gold voor bijeenkomsten van 20 of meer personen ter bespreking van openbare belangen of politieke aangelegenheden, ook indien ze in particuliere woningen gehouden werden. Gokhale oefende scherpe critiek op het wetsvoorstel, dat met de stemmen van 9 Engelschen tegen die van 3 Indiërs aangenomen werd. De wet werd onmiddellijk voor deelen van Oostelijk Bengalen van kracht verklaard, dat niet, als de Pendsjaab, in de gelukkige omstandigheid verkeerde, een belangrijk contingent manschappen voor het Indische leger te leveren.

In 1908 volgden drie nieuwe noodwetten: de wet op het bezit van en den handel in ontplofbare stoffen, de wet op opruiing door dagbladen en de wet tot wijziging van de strafwet (de Indian Criminal Law Amendment Act), die bepalingen gaf ter verkorting van de gedingen ingeval van vervolging wegens bepaalde „misdrijven tegen den Staat" en tot verbod van vereenigingen welker bestaan gevaarlijk mocht worden geacht voor de openbare rust. Het lidmaatschap was strafbaar zoodra door de provinciale regeering verklaard was dat een vereeniging onder de bepalingen der wet viel.

Het pleit wel sterk tegen uitzonderingswetten van dezen aard, dat tot 1910 de toepassing èn van de Seditious Meetings Act èn van de Criminal Law Amendment Act in vrij snel tempo tot alle Indische provinciën werd uitgebreid. De regeering verergerde of schiep het kwaad waartegen zij met deze middelen dacht te kunnen strijden. Een spontane volksbeweging als die in Britsch-Indië, die geheel uit den loop der sociale omstandigheden te verklaren was, laat zich niet door uitzonderingsmaatregelen dooden.

En een ander, ernstiger kwaad werd erdoor opgeroepen: toen de constitutioneele middelen tot uiting van de grieven der bevolking het een na het ander ontnomen waren, zette de actie zich ondergronds voort: op 24 December 1907 had de eerste aanslag op het leven van een bestuursambtenaar plaats. Op den magistrate

van Dakka werden te Goalundo eenige revolverschoten gelost, die hem ernstig verwondden.

De verhouding tusschen Engelschen en Indiërs was in deze jaren scherper geworden dan ze tevoren ooit was geweest. De diepere oorzaak van dit verschijnsel lag in het onbewust besef dat in de groep der Europeanen leefde: dat de actie der Indiërs om aandeel in het bewind een gevaar inhield voor de overheerschersvoorrechten der vertegenwoordigers van het blanke ras. De toon der Engelsche bladen tegenover de Indiërs was ergerlijk-kwetsend lang vóór van openlijke uitingen van de heftige verbittering in de wereld der Indiërs sprake was. De *Pioneer* verzekerde dat, als verzet gepleegd mocht worden, beter en op nog grooter schaal geschoten en gehangen worden zou dan in de dagen na de muiterij van 1857. Een ander blad bleek Indiërs die zich verontwaardigd toonden en aan die verontwaardiging uiting gaven, te beschouwen als een soort van grof wild, waarop te jagen een genot moest zijn. Dergelijke dingen waren niet zeldzaam. In het maatschappelijk leven spitste de afscheiding zich toe; Keir Hardie, die in 1908 Indië bezocht, en tal van andere schrijvers vertelden staaltjes van behandeling van Indiërs door van rassenwaan en heerscherstrots dronken Engelschen, die het bloed aan het koken brengen. Gokhale zelf moest het overkomen dat hij op een treinreis beleedigd werd door een piepjong Engelsch officiertje, dat zijn verwijdering eischte uit de coupé waarin de Indiër op het oogenblik van instijgen door hem aangetroffen werd. Tegen geen enkelen vorm van krenking zag de gemiddelde Engelschman in Indië op, noch tegen kwetsing van godsdienstige gevoelens, noch tegen beleediging van de Indische vrouw, wier eer smalend in verdenking werd gebracht. Het was walgelijk. En indien ooit het bewijs geleverd werd dat rassenwaan en rassenhaat niet wortelen in rasverschillen, maar in overheerschingsverhoudingen die zich bedreigd gaan gevoelen, dan was het in die jaren in Britsch-Indië.

Het kan niet verbazen, dat deze samenloop van omstandigheden en verschijnselen een nieuwen geest ontwaken deed. De snelle krachtige opleving in de Indische bedrijfswereld, waar van een

lichtende toekomst gedroomd werd, de onzegbare ellende die op het platteland geleden werd, de houding der regeering, die onderdrukkingsmaatregelen nam en uitzonderingswetten schiep, de krenkende houding der Engelschen, — alles werkte samen om niet enkel den toon in de pers en op vergaderingen te verscherpen, maar een markante wijziging te forceeren in de gedachtenwereld der massa, van welke de leiders de organen en de exponenten waren. Wezen en kern der nationalistische beweging vormde de drang der zich in modernen zin ontwikkelende inheemsche productiekrachten naar breeder ontplooiing. De Indische industrie wenschte een „plaats in de zon". Tot dusver was door maar weinigen beseft dat die plaats op den duur niet te veroveren zou zijn zonder dat schade zou worden toegebracht aan de belangen der Engelsche nijverheid; en dat geheel de koloniale politiek dan ook bestemd was, dit te beletten. De politiek der Moderates, die in de nationalistische actie den toon aangaven, was òf uiting van de gedachte dat, wát de toekomst ook zou mogen brengen, men niet dan stap voor stap voorwaarts zou moeten en kunnen gaan, òf ingegeven door de overtuiging dat bevordering van de Indische belangen volstrekt geen afbreuk behoefde te doen aan die van Engeland, en derhalve voldoende was, het Engelsche volk voor deze waarheid de oogen te openen.

Tegen deze denkrichting ontstond een felle reactie. De ontwikkelingseischen der Indische industrie, die nieuwe ontwikkelingsmogelijkheden had leeren ontdekken doch daardoor tegelijk de concurrentie van den import van buitenlandsche goederen te scherper als aan haar belangen vijandig was gaan gevoelen, begonnen het gevoelsleven der natie te veroveren met een onstuimigheid die geen grenzen meer erkennen deed. De stroom van waardeering voor de boycott van Engelsche industrieproducten door welke de vooruitgang zoo krachtig gestimuleerd was, trad buiten de oevers en bevloeide geheel het omliggende terrein: niet slechts voortzetting van die boycott werd geëischt, maar boycott van al wat Engelsch was, ook van de rechtspraak en het onderwijs. Een universeele boycott zou de tegenpool moeten vormen van een universeel swadesji. Men zou belasting betalen, omdat dit nu eenmaal niet anders kon; maar voor het overige zou men geheel het Britsche

bewind en zijn organen links laten liggen en daarnáást de eigen maatschappij uitbouwen, door en door Indisch in kern en geledingen.

Bepaaldelijk revolutionnair was dit nieuwe nationalisme niet. Het accent viel op de zucht tot zelf-doen, ook op het gebied der politiek. Voor de politieke woordvoerders dezer richting was de alles-beheerschende eisch die van instelling van parlementaire organen, zoo spoedig en zoo volledig mogelijk. Het opkomende geslacht van Indische ondernemers legde zijn ideologie op aan geheel het volk, en wilde wel zelfbestuur, maar wilde ook dat Indië deel zou blijven uitmaken van het machtige Britsche rijk. Er kon, meende deze groeiende klasse, ook tusschen een zelfbesturend Indië en Engeland wederkeerigheid van belangen bestaan; en in ruil voor wat Engeland door dien band aan voordeelen genieten zou, zou het de bescherming van Indië tegen buitenlandsche gevaren willen waarborgen. Handhaving van het Britsche gezag, maar dan in anderen vorm, werd beschouwd als de zekerste weg ter verkrijging van „home rule".

Wel keerde deze richting zich uit den aard der zaak met kracht tegen de elementen en verschijnselen van het bureaucratisch regiem. Daaraan was zij onverzoenlijk vijandig. Dat droeg zij een doodelijken haat toe. En het kon niet missen dat zij in de oogen der bureaucratie door en door revolutionnair was en de toeneming van het aantal aanslagen op ambtenaren op rekening van haar agitatie werd gesteld.

Woordvoerders van deze nieuwe richting waren, naast Tilak in Bombay, Bipin Tsjandra Pal en Arabindo Ghose in Bengalen. Pal was haar filosoof, Arabindo Ghose haar ziener en profeet.

Bipin Tsjandra Pal werd in 1858 in het district Sylhet in Bengalen geboren uit een oud Brahmanengeslacht. Hij bezocht de lagere en een middelbare school en volgde toen de lessen aan een college te Calcutta. Daar kwam hij onder invloed van Kesjab Tsjandra Sen; hij werd lid van de Brama Samadzj. Toen hij weigerde om op bevel van zijn vader, een orthodox Hindoe, weer uit te treden, werd hij onterfd; tien jaar later, toen de vader op het sterfbed lag, kwam een verzoening tot stand. Bipin zag zich genoodzaakt zijn studie te onderbreken; hij werd leeraar aan een mid-

delbare school te Kuttack, waar hij eenige jaren bleef om vervolgens zelf een school te stichten in Sylhet, die echter mislukte. Hij werd vervolgens leeraar te Bangalore en twee jaar later bibliothecaris van de stedelijke bibliotheek te Calcutta. Daar vond hij gelegenheid, zijn onverzadelijken honger naar weten te bevredigen; zijn betoogen en studies getuigen van een buitengewone belezenheid.

In deze periode van zijn leven verloor hij zijn vrouw. Met een gebroken hart nam hij afscheid van de wereld, om te zwerven en diepzinnige gesprekken te voeren met monniken en kluizenaars van zijn geloof. Toen de wonde geheeld was keerde hij te Calcutta terug, en kort daarna trad hij in het huwelijk met een weduwe, — een doodzonde in de oogen der orthodoxe Hindoes. Zijn tweede vrouw was een nicht van Surendra Nath Bannerji, en zijn omgang met dezen nationalistischen leider bracht hem er vanzelf toe, deel te nemen aan het publieke leven. Hij reisde veel, bezocht eenige malen Engeland; te Oxford volgde hij een jaar lang colleges in vergelijkende godsdienstwetenschap. Hij bezocht Frankrijk, Duitschland en Amerika en voorzag in zijn levensonderhoud door het houden van lezingen en medewerking aan Engelsche en Amerikaansche tijdschriften. In 1901 gaf hij, na terugkeer in Indië, een weekblad, *New India*, uit.

Bipin Tsjandra Pal was een man met een buitengewoon intellect en een ijzeren overtuiging. Fijn dialecticus als hij was doordacht hij met onverbiddelijke logica elke stelling of leuze tot de uiterste consequentie bereikt was. Deze eerst kon hem de verlangde klaarheid brengen. Men leze de volgende analyse van de leuze van „zelfbestuur binnen het rijk", die destijds door de Congressmannen zonder ophouden aangeheven werd:

„Is inderdaad zelfbestuur binnen het Rijk een practisch bereikbaar ideaal? Wat zou het beteekenen? Het zou beteekenen: òf geen werkelijk zelfbestuur, òf geen werkelijke opperheerschappij van Engeland. Zouden wij tevreden zijn met een schaduw van zelfbestuur? Zoo niet, zou Engeland tevreden zijn met een schaduw van opperheerschappij? In elk geval zou Engeland niet tevreden zijn met een schijn van opperheerschappij, en wij weigeren, ons tevreden te stellen met een schijn van zelfbestuur. En daardoor

is onder deze omstandigheden geen compromis mogelijk tusschen zelfbestuur van Indië en opperheerschappij van Engeland. Welke zou, indien ons zelfbestuur werd toegestaan, de positie van Engeland, niet slechts ten aanzien van Indië, maar ten aanzien van geheel het Britsche Rijk zelf, zijn? Zelfbestuur beteekent het recht, zelf belastingen te heffen; het beteekent het recht van contrôle op de financiën; het beteekent het recht der bevolking om beschermende en prohibitieve rechten te heffen van buitenlandsche invoerartikelen. Wat zullen wij doen op het oogenblik waarop wij het recht krijgen zelf belastingen te heffen? Wij zullen ons niet langer onledig houden met boycott van vreemde producten. Wij zullen doen wat elke natie gedaan heeft. Wij zullen zware prohibitieve invoerrechten heffen van elken inch textiel-goederen van Manchester, van elk lemmet van Leeds. Wij zullen weigeren, één Engelschman in ons land toe te laten. Wij zouden niet toestaan dat Engelsch kapitaal betrokken was in de ontwikkeling van Indië's bronnen van rijkdom, zooals thans het geval is. Wij zouden geen Engelsch kapitalist het recht geven, naar bodemschatten te delven en deze mee te nemen naar zijn eigen land. Wij zullen buitenlandsch kapitaal noodig hebben. Maar wij zullen leeningen sluiten op de open markt der geheele wereld, terugbetaling garandeerende, precies zooals Amerika gedaan heeft, precies zooals Rusland thans doet, zooals Japan nog onlangs gedaan heeft. En Engelands commercieele belangen zouden niet behartigd worden op de wijze waarop zij thans behartigd worden, onder de voorwaarden van zelfbestuur van het volk, het moge dan zijn in het Rijk. Maar wat zou dat beteekenen: binnen het Rijk? Het zou beteekenen dat Engeland een of andere overeenkomst met ons zou moeten sluiten om een voorkeurbehandeling te kunnen genieten. Engeland zou bij ons ter markt kunnen komen op voorwaarden welke wij het zouden stellen, indien het een open deur in Indië wenschte. En na eenigen tijd, als wij onze eigen hulpbronnen verder zouden hebben ontwikkeld, zouden wij een open deur eischen niet slechts in Engeland, maar in elk deel van het Britsche Rijk. En denkt gij nu dat het voor een klein land als Engeland, met een handvol bevolking, mogelijk is om, al is het dan ook enorm rijk, op eerlijke en gelijke voorwaarden te concurreeren met een geweldig land als

Indië, dat ontzaglijke natuurlijke bronnen van rijkdom bezit en een enorme bevolking, de soberste van geheel de wereld?

„Indien wij inderdaad zelfbestuur krijgen binnen het Rijk, indien wij dezelfde vrijheid krijgen die Australië, die Canada, die Engeland zelf genieten, — indien wij, een bevolking van 300 millioen zielen, die vrijheid hebben, — dan zal het Rijk ophouden Britsch te zijn. Dan zal het het Indische Rijk zijn, en de band tusschen Engeland en Indië zal een absoluut ongelijke band geworden zijn... Daarom komt het mij voor, dat dit ideaal van zelfbestuur binnen het Rijk een veel onpractischer ideaal is dan zelfs ons ideaal Swaradzj".

De logica is zonder genade.

Voor Pal was het vraagstuk van zelfbestuur een om over te filosofeeren, zoodat scherp stelling genomen zou kunnen worden; het was hem geen ideaal waarvan hij spoedige bereiking zelf wenschelijk vond. Hij legde den nadruk elders: op de noodzakelijkheid van zelfopvoeding van zijn volk, van zelfverwerkelijking als natie. In hem gloeide een brandende haat tegen het bureaucratisch bestuursbeginsel. Wat zouden, vroeg hij, hervormingen die slechts bestemd waren om de bureaucratie te versterken door Indiërs aandeel in het bestuur toe te staan, aan waarde hebben? „Er zijn tradities, er zijn wetten, er is een politieke richting, waaraan elk ambtenaar, hij zij zwart of bruin of blank, zich heeft te onderwerpen; en zoolang deze tradities niet gewijzigd zijn, zoolang deze beginselen dezelfde blijven, zoolang de koers dezer politiek niet radicaal veranderd wordt, zal de vervanging van de Europeesche door een Indische ambtenarij dit land geen zelfbestuur brengen". Zoolang dit niet werd ingezien was alle strijd tegen de bureaucratie een nuttelooze vertooning. En het zou, meende Pal, niet ingezien worden indien niet de arbeid tot zelfverwezenlijking van de natie als natie ter hand genomen werd.

Hiermee steeg zijn sociaal-filosofie uit boven de gedachtenwereld der leiders van de nationalistische beweging dier dagen. Terwijl eenerzijds elk betoog van dezen merkwaardigen man een poging was om de natie over zichzelf als natie te leeren denken, trok hij anderzijds geheel het vraagstuk der nationale herleving omhoog in de sfeer van het geloof. Bipin Tsjandra Pal is een door en door religieuse natuur. Het nationalisme was hem een gods-

dienst: „Een nationalist te zijn in Indië beteekent: een werktuig te zijn van God en te leven in den Geest. Want de kracht die de natie tot ontwikkeling brengt is niet van de menschen, zij is goddelijk. Wij behoeven niet vóór alles een volk te zijn dat politiek sterk is; wij behoeven niet vóór alles een volk te zijn dat physiek gezond is; wij behoeven niet vóór alles een volk te zijn dat intellectueel op het hoogste plan staat, — maar wij moeten zijn: een volk dat gelooft...... Het nationalisme is een goddelijke kracht in het heelal, en moet zijn door God opgelegde taak volbrengen vóór het weer opgenomen worden kan in de universeele energie waaruit het stamt". Zóó onverbiddelijk was de eisch der inheemsche samenleving van sociale verheffing, dat hij in de gemoederen der besten onder de Indiërs werkte als een kracht van welker oorsprong en wezen zij zich niet bewust waren; zij ondergingen haar invloed en beschouwden haar als openbaring van den wil van den Maker van het Heelal, die besloten had, Indië te hulp te komen.

De belijdenis van dit geloof zou, predikte Pal, brengen wat noodig was als brood: karakter, zelfvertrouwen, zelfrespect. En daardoor zou de natie zich vanzelf aan den invloed van het vreemde bureaucratische bewind onttrekken. Noodig was: volkomen onbevreesdheid voor de gevolgen van een daad wanneer die daad getuigde van diep geloof. Men zou even blijmoedig bereid moeten zijn, voor dat geloof te lijden en te sterven, als ervoor te leven. Zóó zouden de Indiërs zich zelfbestuur moeten veroveren. Het kon hun niet geschonken worden. Pal ging zelfs zoo ver, te verklaren dat, werd hem de keus gelaten tusschen onmiddellijke invoering van zelfbestuur en den strijd die noodig was om het der bureaucratie te ontwringen, hij den strijd kiezen zou. Want strijd kweekt moed en zelfvertrouwen. En indien moed en zelfvertrouwen de houding der natie bepaalden, dan zou de bureaucratie een haar vijandigen *geest* tegenover zich vinden, die haar met lamheid zou slaan.

Overgezet in de taal van het dagelijksch maatschappelijk leven beteekende dit een aansporing om de regeering en haar organen links te laten liggen en een soort lijdelijk verzet te plegen. Pal propageerde dit denkbeeld inderdaad; en toen hij in September 1907 opgeroepen werd als getuige in het geding tegen Arabindo

Ghose, die vervolgd werd wegens artikelen in het dagblad *Bande Mataram*, weigerde hij, op de vragen der rechters te antwoorden, omdat hij de vervolging „in strijd met de belangen des lands" achtte. Hij werd wegens „contempt of court" veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf. Dit vonnis bracht hem een populariteit als hij anders niet zou hebben genoten. Bipin Tsjandra Pal was de denker der nieuwe richting in de nationalistische beweging. Daarin scholen zijn kracht en zijn beteekenis; hij heeft het denken der jongere generatie sterk beïnvloed en veel helderheid gebracht in de hoofden. Maar een agitator was hij niet, en zijn besef en waardeering voor de politiek zijn nooit groot geweest. Hij bezag de vraagstukken van bovenaf, rafelde betoogen en leuzen uiteen met een scherpzinnigheid die er niets aan heel liet, doch gaf er geen program van practische politiek voor in de plaats. Hij is, in den grond, een mysticus, met een te scherp intellect om droomer te kunnen zijn, maar anderzijds tezeer wijsgeer om een groote daadkracht te kunnen ontwikkelen.

Een geheel andere natuur was Arabindo Ghose, wiens denkbeelden overigens veel overeenkomst vertoonen met die van Bipin Tsjandra Pal. Hij was mysticus, als Pal; en hij was, wat Pal *niet* was: een droomer. Een droomer die zijn droomen verwerkelijkt wilde zien; en hierdoor man van actie. Zijn verschijning in de beweging was als die van meteoor; slechts ruim drie jaar nam hij er aan deel. In het dagelijksch leven stil en in zichzelf gekeerd — de meest stille man dien ik ooit ontmoet heb, schreef Nevinson — was hij tegelijk een man van ontzagwekkende, nerveuse werkkracht, die een nieuwen geest bracht in de agitatie en der journalistiek nieuw leven inblies. Een die, terwijl hij in zijn diepste binnenste onbewogen bleef, alles om zich heen in beweging bracht. Arabindo Ghose was de Napoleon van het Indische nationalisme.

Hij werd geboren op 15 Augustus 1872 te Calcutta. Zijn vader was dokter, had eenige jaren in Engeland gestudeerd, was in denken en doen volslagen Engelschman geworden en zond Arabindo reeds derwaarts toen deze nog een zevenjarige knaap was. De jongen bleek een buitengewoon intellect te bezitten en slaagde in 1890 met gemak voor het vergelijkende examen voor toelating tot den Civil Service. Maar hij bleek als ruiter beneden den eisch te

blijven en werd op grond daarvan niet benoemd. Hij studeerde nog twee jaar te Londen en keerde toen naar Indië terug om in Baroda in staatsdienst te treden. Daar bleef hij twaalf jaar.

In 1906 bezocht hij Bengalen; hij was te Barisal toen de conferentie van provinciale Congress-afgevaardigden daar uiteengeranseld werd. Hij keerde naar Baroda terug; maar zijn hart trok hem naar den strijd in zijn geboorteland en eenige maanden later vestigde hij zich te Calcutta, waar hij zich onmiddellijk midden in de agitatie wierp. Hij werd leider van den Nationalen Onderwijsraad en hoogleeraar aan de Nationale Universiteit, legde die functies echter al spoedig neer en gaf al zijn tijd aan de agitatie in de pers en op vergaderingen. Bipin Tsjandra Pal had kort tevoren een dagblad gesticht, de *Bande Mataram*. Arabindo Ghose werkte geregeld mee en voerde al spoedig de redactie, geholpen door een staf van jonge medestanders die hij wist te bezielen van zijn geest. De *Bande Mataram* was reeds na eenige weken het meest gelezen blad in Bengalen.

Arabindo's groote, grenzenlooze liefde voor zijn land en zijn volk was de overheerschende passie van zijn leven. Deze man, die geheel zijn jeugd in Engeland had doorgebracht, naar het uiterlijk Engelschman was en zich in zijn moedertaal tenauwernood uitdrukken kon, gloeide van bewondering en vereering voor de oude beschaving welker indrukken hij zoo lang had moeten missen. In zijn groote hart woonden liefde en mededoogen ook voor de armsten zijner landgenooten, en een onuitroeibaar vertrouwen in de kracht van zijn volk, dat hem door alle ellende en ontbering en doffe berusting heen deed zien en de kiemen van een groote toekomst deed ontdekken. In zijn onbaatzuchtigheid leek eigen leven hem onbeteekenend; en de groote kracht die hij in zich voelde schuilen scheen hem ontsprongen aan hooger bron: zij kwam van God. Alles kwam van God. Het nationalisme kwam van God. En door mee te arbeiden aan den opbouw der natie diende men Hem.

„Het Nationalisme", zeide hij in een toespraak te Bombay in begin 1908, „het Nationalisme kan niet sterven, want God werkt in Bengalen. God kan niet worden gedood, God kan niet naar de

gevangenis gezonden worden. Hebt gij waarachtig geloof, of is het slechts politieke inspiratie, een lager vorm van zelfzucht?...... Gij allen weet wat Bengalen vroeger was; gij allen weet dat de naam Bengali gebezigd werd als een verwijt. Wat is er gebeurd? Wat heeft den Bengali zoo geheel anders gemaakt dan hij was? *Dit* is gebeurd: Bengalen heeft geleerd, te gelooven. Bengalen was eens dronken van den wijn der Europeesche beschaving en van het louter intellectualistisch onderwijs dat het uit het Westen kreeg. Het ging alle dingen bezien, alle dingen beoordeelen met behulp van het instrument van het intellect. Toen werd Bengalen een land van twijfelaars en cynici.........

„Het intellect, dat niets meer aan te bieden had dan de wanhoop, werd stom; en toen het intellect den arbeid staakte, stond het hart van Bengalen open en gereed tot aanhooren van de stem van God zoodra Hij spreken zou. Toen de boodschap tenslotte kwam, was Bengalen gereed haar te ontvangen; en het ontving haar in één enkel oogenblik. In één enkel oogenblik stond geheel de natie op, richtte zij zich op uit haar wanhoop, en het was door dit plotseling ontwaken uit een droom dat Bengalen den weg vond naar zijn heil, en aan geheel Indië de boodschap zond: dat eeuwig leven, onsterfelijkheid, en niet blijvende vernedering, ons lot zal zijn".

„Er is", zeide hij verder, „slechts één kracht; en die kracht kan mij ontberen, kan u ontberen, kan hem ontberen. Laat ons allen terzijde geworpen worden, — het land zal er niet onder lijden. God doet alles. Indien Hij ons terzijde werpt dan is dit omdat wij niet langer noodig zijn. Maar Hij is onsterfelijk in de harten van Zijn volk".

Dit in hem brandende vuur dreef Arabindo Ghose tot felle actie; en die actie was een uitgebreide, onbegrensde toepassing van wat ook door Bipin Tsjandra Pal geleeraard was: de universeele boycott, als keerzijde van een universeel swadesji. Minder nog dan de gedachten van Pal, den mysticus met het scherpe intellect en den koud-logischen betoogtrant, die naar de realiteit der dingen speurde, wisten die van Ghose, den geïnspireerden dweper, zich grenzen te stellen. Maar beider gevoels- en gedachtenleven was doordrongen van de nieuwe sentimenten waardoor geheel de na-

tie gedragen werd: boycott en swadesji, de zucht tot zelf-doen, de behoefte aan moed om met een glimlach te lijden, — de moed die vanzelf geboren worden zou uit de overtuiging, te lijden, en te sterven als het dan moest, voor het heil van zijn volk. „Moed", schreef Arabindo Ghose in de *Bande Mataram*, „moed is wat gij het meest behoeft. Heroïsme, zegt Emerson, gevoelt en redeneert niet en rechtvaardigt daardoor zichzelf. Indien gij uw land ten heil zult voeren, zult gij het met heroïsme hebben te doen......... Vervuld te zijn van de gedachte aan een nieuwen en beteren toestand voor uw land is uw eenige hoop. Welk groot element ontbreekt in een leven dat geleid wordt door zulk een hoop?"

Arabindo Ghose's invloed is ontzaglijk geweest; in die jaren van materieele ellende had de bevolking aan niets zoozeer behoefte als aan de bemoedigende zekerheid dat beter tijden zouden komen. Zijn populariteit was buitengewoon en de herinnering aan zijn korte agitatie is nog zoo levendig, dat ofschoon hij in 1910 plotseling naar Pondicherry uitweek om daar de rest van zijn leven in contemplatie en gebeden door te brengen, onder de bevolking nog het geloof heerscht dat hij de nationalistische beweging nog altijd steunt door stroomen van gedachtekracht uit te zenden over Indië. Hij wordt beschreven als een beminnelijke, magnetische persoonlijkheid. Zijn portret geeft een gelaat met een niet hoog, maar breed voorhoofd, en daaronder groote, wijd-open oogen die in de verte staren, door en achter de dingen dezer wereld. Het is het gelaat van een dweper, een ziener. „Dichter van het partriottisme, de profeet van het nationalisme, de man die de menschheid liefheeft" noemde hem de advocaat C. R. Das toen hij, geboeid en in ketenen geklonken, voor den rechter stond, beschuldigd van samenzwering. Hij werd vrijgesproken.

Zijn geëxalteerd nationalisme zweepte de bevolking op en sleepte haar mee zoolang wanhoop en verbittering de harten bevangen hielden. Maar toen de ellende der uiterlijke omstandigheden verminderde, een hervorming van het bestuursstelsel nieuwe wegen opende en de opwinding luwde, was zijn rol uitgespeeld. In een nationalistische agitatie die eenerzijds de door de bureaucratie zelf geopende nieuwe wettelijke banen koos en anderzijds zich uitte in bom- en revolveraanslagen, was voor hem niet

langer plaats; de bron zijner bezieling dreigde op te drogen. Het bericht dat een bevel tot zijn in-hechtenis-neming uitgevaardigd was dreef hem op de vlucht, — het tragisch einde van een zoo buiten alle verhouding geweldigen agitatorsloopbaan.

Dat het ontstaan van deze nieuwe denkrichting voor de eenheid van het National Congress ernstige gevolgen hebben zou, lag voor de hand. In 1907 ontstond een scheuring.

Op de zitting van December 1905 te Benares was een resolutie aangenomen waarbij werd verklaard dat de boycott in Bengalen, als politiek wapen tegen de onderdrukkingsmaatregelen der regeering, wettelijk geoorloofd was. Toen echter in den loop van het volgende jaar de linkervleugel van het Congress aan invloed won en de mogelijkheid van een scheuring voorzien werd, moest wel verder gegaan worden. De oude Dadabhai Naoridzji, geëerd bij alle groepen in de beweging, werd tot president gekozen. Hij noemde het doel der actie: het verkrijgen van „zelfbestuur of swaradzj, als dat van Engeland of de Koloniën". Bij resolutie sprak het Congress als zijn meening uit dat „het stelsel van regeering dat de zelfbesturende Britsche Koloniën verkregen, tot Indië zou (moeten) worden uitgebreid" en dat met het oog daarop „onmiddellijk" maatregelen genomen zouden moeten worden tot toekenning aan Indiërs van aandeel in het bewind.

Omtrent de swadesji-beweging werd de volgende resolutie aangenomen:

„Het Congress verklaart de swadesji-beweging van harte te steunen en doet op de bevolking een beroep om er toe mede te werken, haar te doen slagen, door ernstige en volhardende pogingen om den groei der inheemsche nijverheid te bevorderen en de productie van inheemsche artikelen te stimuleeren door hun de voorkeur te geven boven buitenlandsche, zelfs al moge dit eenige opoffering kosten".

De boycott-resolutie der vorige zitting onderging wijziging:

„In verband met het feit dat de bevolking van dit land weinig of geen invloed heeft op het bestuur en dat haar vertoogen tot de Regeering niet de gewenschte aandacht genieten, is dit Con-

gress van oordeel, dat de boycott-beweging, in Bengalen ingezet als protest tegen de verdeeling van de provincie, gewettigd was en is".

Nog een resolutie dient hier te worden vermeld, n.l. die inzake het z.g. nationaal onderwijs. Zij werd op de zitting van 1906 voor het eerst voorgesteld en aangenomen:

„Naar de meening van het Congrees is voor de bevolking in alle deelen des lands de tijd gekomen om het vraagstuk van nationaal onderwijs, voor jongens zoowel als voor meisjes, ter hand te nemen, en een systeem van onderwijs — letterkundig, wetenschappelijk en technisch — te organiseeren dat voldoet aan de behoeften van het land, overeenkomstig nationale beginselen en onder nationale contrôle".

Deze resoluties, vooral die inzake de boycott en nationaal onderwijs, waren in zekeren zin concessies aan de linkerzijde in het Congress. Gokhale, Mehta en andere bekende Moderates verklaarden zich openlijk tegen beide. De boycott had als middel om het Engelsche volk de oogen te openen voor den toestand in Indië voor minstens de helft gefaald en hanteering van dit wapen sloot het gevaar van zelfverwonding geenszins uit. En met het denkbeeld van nationaal onderwijs stemden zij in voorzoover het pogingen betrof om zelf gelden bijeen te brengen tot stichting van onderwijsinrichtingen. Maar waarom moest bij voorbaat verklaard worden dat toezicht van regeeringswege op die inrichtingen niet zou worden geduld?

De leiders der linkerzijde evenwel, die den naam Nationalisten of Extremisten gekregen hadden, gevoelden juist alles voor voortzetting van de boycott van buitenlandsche goederen, door welke de industrie zoo krachtig gestimuleerd was, terwijl de term „boycott-beweging" de deur openliet voor afwijzing ook van andere zaken die door het Britsche bewind waren gebracht: onderwijs en rechtspraak, en uit de bewoordingen der resolutie niet te lezen viel dat die actie tot Bengalen beperkt zou moeten blijven.

In het jaar 1907 hadden min of meer heftige discussies tusschen Moderate en Extremistische leiders plaats, maar aan weerszijden was men er op uit, de eenheid der Congress-organisatie behouden te doen blijven. In November van dat jaar echter kwam het op de

provinciale conferentie van Bengaalsche afgevaardigden tot een openlijke breuk tusschen Arabindo Ghose en diens medestanders en de gematigden. En velen betwijfelden of op de zitting van het National Congress die in December te Soerat plaats hebben zou, wel zou gelukken, een scheuring te voorkomen.

Het aantal gedelegeerden dat naar Soerat stroomde was groot en bedroeg ongeveer 1600. Ieder voelde dat onweer in de lucht hing. De Extremisten hadden een eigen kamp opgeslagen, op een mijl afstands van dat der Moderates; het aantal der Extremistische afgevaardigden was ongeveer 500. Zij waren ontevreden en wantrouwend. Aanvankelijk was besloten dat deze zitting te Nagpore plaats zou hebben. Maar Nagpore was een krachtig steunpunt der linkervleugel van het nationalistische leger, en het Congress-bestuur had uitgemaakt dat men te Soerat bijeenkomen zou. Soerat werd beschouwd als een stad van Moderates; hier had Sir Pherozesja Mehta zijn fortuin gewonnen. Het lag dicht bij Bombay, waar de gematigden in het politieke leven den toon aangaven, de stad der Parsi's, die geld hadden verdiend in handel en industrie en daardoor, ondanks scherpe critiek op regeeringsmaatregelen, als groep zich afkeerig toonden van een forsche actie door welke zij hun belangen in gevaar zouden kunnen brengen.

Tot president van deze zitting was gekozen Dr. Rasj Behari Ghose, een advocaat van Calcutta, bekend Moderate, lid van den Wetgevenden Raad des Onderkonings, een nationalist van de oude garde en den ouden stempel. Tegen deze keuze verzetten de Extremisten zich; zij wenschten de leiding toevertrouwd te zien aan Lazjpat Rai, die eenige weken tevoren van Mandalay naar Lahore teruggebracht en op vrije voeten gesteld was.

Den avond en den nacht voor den dag van opening van de zitting hadden uitvoerige besprekingen plaats. De Extremisten, Tilak, Arabindo Ghose en Khaparde van Nagpore eischten dat de resoluties der zitting van het vorige jaar te Calcutta inzake het bestuursstelsel, swadesji, boycott en nationaal onderwijs opnieuw onveranderd voorgesteld zouden worden en dat door een der sprekers die, als gebruikelijk was, in korte redevoeringen de keuze van den president zouden voorstellen, een toespeling zou worden gemaakt op den wensch van het publiek dat Lazjpat Rai zou worden

gekozen. Werden deze eischen niet ingewilligd dan zouden zij zich tegen de presidentskeuze verzetten; wat deze bedreiging beteekende zal duidelijk zijn indien men weet dat de presidentskeuze altijd reeds eenige maanden voor de zitting werd uitgemaakt, zoodat de man wien de eer tebeurt viel zich erop kon voorbereiden. Surendra Nath Bannerji aanvaardde beide voorwaarden voorzoover hem persoonlijk betrof; maar Gokhale was de leidende geest, en van dezen werd geen toegeven verwacht.

Den 26en December zou de opening van de zitting plaats hebben. De groote pandal vulde zich. De voorzitter der ontvangstcommissie richtte een woord van welkom tot de aanwezigen. Toen werd de verkiezing van Dr. Rasj Behari Ghose tot president voorgesteld. Bannerji stond op om het voorstel te ondersteunen. Daar barstte onder de Extremisten een geweldig tumult los; zij riepen, schreeuwden, zwaaiden met stokken en paraplu's en maakten het volstrekt onmogelijk, een woord te spreken. De bijeenkomst werd verdaagd.

Des avonds heerschte groote opwinding in beide kampen. De leiders der Extremisten betreurden den loop van zaken evenzeer als de gematigden en schreven het gebeurde toe aan een misverstand. Maar de oorzaak lag dieper. De oorzaak lag in het principieele meeningsverschil, ontstaan sinds de nieuwe denkrichting geboren was, en verscherpt doordat de Extremisten invloed begonnen te krijgen op de massa der bevolking, die, verbitterd door ellendige levensomstandigheden, gevoelde, niets te verliezen te hebben dan haar misère. Hoe onverzoenlijk beide partijen tegenover elkaar stonden bleek, toen dienzelfden avond de door het Congress-bestuur ontworpen resoluties bekend werden. Verdere onderhandelingen waren toen vruchteloos.

Deze ontwerp-resoluties weken inderdaad af van die welke ter zitting te Calcutta waren aangenomen. In die over de staatsinrichting werd gesproken van „zelfbestuur als in andere deelen van het Britsche Rijk" instede van „het regeerstelsel der zelfbesturende Koloniën". Dit verschil in redactie was van geen beteekenis; maar het feit der afwijking alleen was in de oogen der Extremisten al verdacht. In het ontwerp-resolutie inzake swadesji werd een beroep op de bevolking gedaan om „het gebruik van inheemsche

voorwerpen te bevorderen door hun waar mogelijk de voorkeur te geven boven geïmporteerde artikelen"; de woorden „zelfs al moge dit eenige opoffering kosten" waren geschrapt. Bij de voor te stellen nationaal-onderwijs-resolutie zou de wenschelijkheid uitgesproken worden van „organisatie van een onafhankelijk onderwijssysteem — letterkundig, wetenschappelijk en technisch — zich aanpassende aan de eischen des lands". Hier waren dus de woorden „volgens nationale beginselen en onder nationale contrôle" geschrapt; dat beteekende, dat toezicht van regeeringswege eventueel zou worden getolereerd. De Extremisten wilden er niets van weten.

Fundamenteel was echter vooral het verschil van meening over de resolutie inzake de boycott. Bij het ontwerp werd verklaard dat „de boycott van buitenlandsche goederen waarbij in Bengalen toevlucht gezocht werd als protest tegen de verdeeling van die provincie, gewettigd was en is". Werd dit ontwerp goedgekeurd dan zou het Congress zich uitspreken tegen uitbreiding van de boycott tot onderwijs en rechtbanken en zou de actie uitdrukkelijk tot Bengalen beperkt moeten blijven. De Extremisten hadden de resolutie van de Calcutta-zitting gereedelijk geïnterpreteerd als de sanctie van het Congress op een streven om eigen wegen te gaan en al wat Britsch was links te laten liggen. Ten aanzien van deze quaestie was geen compromis mogelijk.

Het was duidelijk: de gematigden hadden zich ter zitting van December 1906, in hun verlangen om de eenheid der organisatie te waarborgen, verder laten drijven dan zij, wel-beschouwd, tegenover geweten en beginselen konden verantwoorden. Sir Pherozesja Mehta was er in een conferentie van Congress-afgevaardigden der provincie Bombay in geslaagd, een meerderheid te verkrijgen voor het denkbeeld van schrapping van de aggressieve zinsneden in de onderwijs- en de boycott-resoluties der Calcutta-zitting. Dat voorspelde, meenden de Extremisten, weinig goeds. De onderhandelingen sprongen af. En toen het Congress op 27 December opnieuw zitting houden zou, kwam het tot een breuk.

Toen de vergadering geopend was hield Bannerji zijn rede waarin hij het voorstel tot verkiezing van Dr. Rasj Behari Ghose ondersteunde. Motilal Nehru, advocaat te Allahabad, zeide nog eenige

woorden, en Dr. Ghose werd uitgenoodigd, zijn openingsrede te houden. Daar sprong Tilak op het podium; hij wenschte een amendement voor te stellen. De voorzitter weigerde hem het woord. Hij bleef staan, met gekruiste armen, kalm, vastbesloten, onverschillig voor wat hem zou kunnen overkomen. Er kwam beweging in de zaal; het tumult van den vorigen dag herhaalde zich. Een schoen, een zware, spijker-beslagen Mahratta-schoen, vloog door de lucht, in de richting van het podium, trof Bannerji en Mehta. Daarmee was het sein gegeven. Het podium werd bestormd. Gokhale plaatste zich voor Tilak om dezen tegen de woede der Moderates te beschermen. De partijen raakten slaags; de pandal werd het tooneel van een woeste vechtpartij. Politie kwam de tent ontruimen. De breuk was onheelbaar geworden.

Maar het National Congress werd gered. De leiders der Moderates vergaderden en besloten dat den volgenden dag een Nationale Conventie bijeenkomen zou. Zij publiceerden de volgende verklaring:

„In verband met het feit dat de 23e zitting van het Indian National Congress onder pijnlijke omstandigheden *sine die* opgeheven werd, hebben de ondergeteekenden met het oog op de wenschelijkheid dat de politieke arbeid in het land behoorlijk georganiseerd zij, besloten, een Conventie bijeen te roepen van die afgevaardigden naar de Congress-zittingen die mede van oordeel zijn:

1. dat het verkrijgen van zelfbestuur voor Indië, overeenkomende met dat der zelfbesturende deelen van het Britsche Rijk en aandeel van Indië in de rechten en aansprakelijkheden van het Rijk op denzelfden voet als die deelen het doel van ons politiek streven is;

2. dat dit doel bereikt zal moeten worden langs strikt wettelijke banen, door geleidelijke hervorming van het bestaande bestuursstelsel en door bevordering van nationale eenheid, door aankweeken van besef voor de openbare zaak en door verbetering van de levensomstandigheden van de massa des volks;

3. en dat alle vergaderingen, belegd ter bereiking van deze doeleinden, ordelijk zullen moeten verloopen, met volkomen onderwerping aan het gezag dergenen wien de macht van contrôle op den gang van zaken is toevertrouwd".

Het stuk was geteekend door Dr. Rasj Behari Ghose, Sir Pherozesja Mehta, Surendra Nath Bannerji, Wacha, Gokhale, Madan Mohan Malaviya en vele anderen. Ook Lazjpat Rai koos de zijde der Moderates.

De Nationale Conventie kwam den volgenden dag, 28 December, bijeen. Ruim 900 afgevaardigden hadden aan den oproep gevolg gegeven. Besloten werd dat op 18 en 19 April 1908 een vergadering van leiders te Allahabad plaats hebben zou ter bespreking van een ontwerp-statuten voor het National Congress. Dit ontwerp werd ter zitting van December 1908 te Madras aangenomen. Het eerste artikel — dat later op aansporing van Mr. Gandhi gewijzigd worden zou — luidde als volgt:

„Het doel van het Indian National Congress is het verkrijgen, voor de bevolking van Indië, van een stelsel van zelfbestuur overeenkomende met dat der zelfbesturende deelen van het Britsche Rijk, en aandeel in de rechten en aansprakelijkheden des Rijks op dezelfde voorwaarden als voor die andere deelen gelden. Dit doel is te bereiken met wettelijke middelen, door een geleidelijke hervorming van het bestaande bestuursstelsel door te drijven, en door bevordering van nationale eenheid, aankweeken van besef voor de openbare zaak en ontwikkeling en organiseering van de intellectueele, moreele, economische en industrieele hulpbronnen des lands".

Bij de ter zitting te Madras aangenomen swadesji-resolutie werd de bevolking opgeroepen, „ernstige en volhardende pogingen te doen tot bevordering van den groei van industrieën die zich in het land zouden kunnen ontwikkelen" en de voorkeur te geven aan inheemsche artikelen waar dit „practisch mogelijk" zou zijn, „zelfs met eenige opoffering". De nationaal-onderwijs-resolutie der Calcutta-zitting werd belangrijk gewijzigd; het eigen onderwijs zou moeten zijn „een aanvulling" van het gouvernementsonderwijs en „aangepast aan de omstandigheden in de verschillende provinciën". De boycott-resolutie werd geheel geschrapt.

De poging der Extremisten om de Congress-machinerie te veroveren teneinde met behulp daarvan een levendige agitatie te voeren onder de bevolking, was mislukt. Hun streven — dat in de verbreeding en de verdieping van het nationalistisch besef adequate

uitdrukking vond — was, onbewust, gericht op gebruik van de krachten die door een tot bewustzijn van haar ellende ontwakende volksmassa geleverd zouden worden, ter verovering van politieke macht. In een in Januari 1908 gepubliceerd manifest verweten zij den Moderates, geleidelijke hervorming van het bureaucratisch bestuursstelsel te willen en niet vervanging ervan door een systeem van volksregeering. De bureaucratie te hervormen was onmogelijk; zij leefde uit een gansch ander beginsel en was alleen te verdrijven. Die politieke macht zou dan aangewend worden ter behartiging, in de eerste plaats, van de belangen van het groeiende Indische groot-kapitaal. Dit streven scheen kans van slagen te hebben zoolang de massa der bevolking onder den druk der tijden meer dan in andere jaren te lijden had; en in die periode van schreiende ellende nam het aantal Extremisten dan ook sterk toe en voerden zij een buitengewoon levendige actie. Maar toen de algemeene levensomstandigheden verbeterden en de plattelandsbevolking meer tot rust kwam, verloren de Extremisten hun vat op haar, en het steunpunt hunner actie. Na de mislukte zitting te Soerat werd niet zooveel meer van hen gehoord als verwacht had mogen worden.

De Moderates daarentegen waren de typische representanten van het Indische kleinburgerdom en de klasse der vrije beroepen. Het was een groep, reeds groot en levensvatbaar genoeg om een politieke actie van haar geest te doordringen. Zij waren bereid, voor de massa der bevolking te arbeiden, maar weigerden zich op haar te verlaten. ,,Wat wij voor het oogenblik vragen", zei Gokhale in zijn openingsrede ter Congresszitting van 1905 te Benares, ,,is stem in het bewind over het land, niet voor geheel de bevolking, maar voor dat deel ervan dat door onderwijs voldoende bekwaam geworden is tot dragen van de verantwoordelijkheid van een dergelijke medewerking...... De ontwikkelde groepen vormen, in de huidige omstandigheden, de natuurlijke leiders van het volk......... en wat de ontwikkelde Indiër vandaag denkt, denkt de rest van Indië morgen". De toekomst zou aan de toenmalige Extremisten zijn; maar in 1907 was voor hen de tijd nog niet gekomen.

In verband met hun streven om de massa der bevolking als hefboom te bezigen tegen de regeering, is vermeldenswaard dat, toen

een vijftigtal Extremisten te Poona eind 1910 den wensch te kennen gaven opnieuw tot het Congress toe te treden, zij als voorwaarde stelden dat teruggekeerd worden zou tot de oude methode van verkiezing van afgevaardigden op openbare vergaderingen, instede van aanwijzing door tot de Congress-organisatie behoorende provinciale en plaatselijke comité's. Tot dit laatste was bij de vaststelling van de nieuwe statuten besloten.

Ter zitting te Soerat bestond het meerendeel der gematigden uit afgevaardigden van Bengalen en den Pendsjaab, dat der Extremisten uit gedelegeerden van Berar, Nagpore, Madras en Bombay.

Intusschen had de Indische regeering wel begrepen dat onderdrukkingsmaatregelen-alleen niet voldoende zouden zijn om aan de algemeene opwinding een eind te maken. Den 27en Maart 1907, ter gelegenheid van de besprekingen over de begrooting in des Onderkonings Wetgevenden Raad, deelde Lord Minto mede, voorstellen tot hervorming van het bestuursstelsel aan het opperbestuur te Londen te hebben gezonden. „Politiek", verklaarde hij, „verkeert Indië in een overgangstoestand. Nieuwe verlangens werden geboren, aan welke de regeerende macht tegemoetkomen en die ze steunen moet; en ik acht het van het hoogste belang dat het initiatief tot eventueele invoering van hervormingen van ons uitgaat. Niets doet meer kwaad dan de meening dat de regeering eenvoudig gehandeld heeft onder invloed van een agitatie in het land of ingevolge uit Engeland ontvangen instructies. Mocht hieromtrent misverstand bestaan zoo diene dit als rechtzetting. Wij zijn in afwachting van Mr. Morley's antwoord op het schrijven waarin wij onze inzichten uiteenzetten. De bedoeling is niet, een nieuwe wet uit te vaardigen alvorens het publiek in Indië en dat in Engeland ruimschoots gelegenheid zullen hebben gehad, hun opinie kenbaar te maken. Ik geef allen die er belang bij hebben de verzekering dat het schrijven groote mogelijkheden bedoelt, en ik vertrouw dat de voorstellen die het bevat in de dringende behoefte van het Indische Rijk voor een groot deel zullen voorzien".

Den 6en Juni 1908 kondigde Mr. John Morley in het Lagerhuis de indiening van een wetsvoorstel tot herziening van het Indische bestuursstelsel aan. De voorloopige plannen hielden het volgende in:

Ingesteld zou worden een Indische Raad van Advies (Imperial Advisory Council), die uit 60 leden zou bestaan; het zouden zijn regeerende vorsten, ten getale van 20, grondbezitters uit alle provinciën „van voldoende waardigheid en gezag", en een gering aantal vertegenwoordigers van de middenklassen. Deze raad zou alleen vergaderen indien het den onderkoning wenschelijk voorkomen zou hem bijeen te roepen. De leden zouden alle door den onderkoning worden benoemd en zitting hebben voor een tijdvak van 5 jaar. Het college zou uitsluitend adviseerende, geen wetgevende bevoegdheden bezitten. De besprekingen zouden vertrouwelijk zijn en niet worden gepubliceerd.

Elke provincie zou een dergelijken Raad van Advies krijgen, met een geringer aantal leden.

De Indische Wetgevende Raad (Imperial Legislative Council) zou bestaan uit hoogstens 53 leden, behalve den onderkoning. Het aantal der ambtenaren die *ex officio* zitting zouden hebben, zou 8 zijn, het aantal te benoemen toegevoegde leden 20. Voorts zou een regeerend vorst in den raad worden benoemd. De Kamer van Koophandel te Calcutta en die te Bombay zouden elk een lid kunnen aanwijzen. Gekozen zouden voorts worden: door de niet-ambtelijke leden der provinciale wetgevende raden 7 leden, door den adel en de grondbezitters 7 leden, door de Mohammedanen 2 leden. Door de regeering zouden worden benoemd 4 niet-ambtelijke leden, van wie 2 Mohammedanen zouden moeten zijn. Desgewenscht zouden bovendien 2 deskundigen benoemd kunnen worden.

Uitbreiding van het ledental der provinciale wetgevende raden stond ook op het program, maar deze plannen hingen blijkbaar nog geheel in de lucht.

Deze voorloopige plannen bevredigden niemand; ze waren klaarblijkelijk het werk der Indische bureaucratie, die, voorgevende den invloed der bevolking op het bewind te willen vergrooten, dien der groepen van ontwikkelde Indiërs trachtte te breken. De positie van 7 door de niet-ambtelijke leden der provinciale raden gekozen nietambtenaren in een lichaam dat uit 53 leden zou bestaan, zou zwakker zijn dan die van de 4 leden die op dezelfde wijze aangewezen werden om zitting te nemen in den bestaanden raad van 24 leden. Mr. Morley had trouwens bij de aankondiging van deze

voorstellen zonder omwegen verklaard dat de ontwikkelde Indiërs „niet in staat (waren), de ingewikkelde machinerie van het bestuur over Indië naar den eisch te drijven". Het denkbeeld van invoering in Indië van iets als een parlementair stelsel verwierp hij met kracht; dat dit elders goed werkte, verzekerde hij in een rede voor zijn kiezers te Abroath in den herfst van 1907, was nog geen bewijs dat het ook in Indië zou voldoen.

Ter gelegenheid van de begrootingsbehandeling op 6 Juni deelde de staatssecretaris tevens mede, dat de Indische Raad te Londen van 12 tot 14 leden zou worden uitgebreid, dat het minimum 10 bedragen zou, en twee Indiërs tot lid ervan zouden worden benoemd. Het waren Mr. Krisjna Govinda Gupta, een Hindoe, en Mr. S. H. Bilgrami, een Mohammedaan. De leden zouden voor 7 instede van, als tot dusver, voor 10 jaar worden benoemd en op het oogenblik van benoeming niet meer dan 5 jaar tevoren uit Indië teruggekeerd mogen zijn.

De Extremisten zagen in deze voorloopige plannen een bewijs temeer van Engelands kwade bedoelingen ten aanzien van Indië. De regeering had niet anders verwacht en de hoop opgegeven, hun vijandige stemming ook maar in geringe mate te verbeteren. Maar ook de Moderates waren niet in het minst voldaan; de toeleg, den invloed der ontwikkelde middengroepen te breken door die van andere klassen buiten verhouding te vergrooten, was te duidelijk. Zij eischten, dat in elken uitvoerenden raad minstens één Indiër zitting zou hebben; dat een bij een wetgevenden raad ingediend voorstel minstens zes maanden zou worden aangehouden indien minstens drie-vierden der niet-ambtelijke leden zich er tegen verklaarden; en dat het recht gegeven zou worden, amendementen op onderdeelen van de begrooting voor te stellen en daarover stemming te eischen. En bovenal wenschten zij een veel belangrijker vergrooting van het aantal gekozen niet-ambtelijke leden der raden. Zij besloten intusschen, de aangekondigde voornemens als het minimum te beschouwen dat aanvaard worden zou, en op dien basis actie te voeren ter verovering van meer.

Die actie bleef niet zonder succes; de regeering te Londen bleek meer oog te hebben voor de gelegenheid om, door „to rally the Moderates", door de Moderates aan haar zijde te krijgen, de

scheuring in de nationalistische beweging definitief te maken, dan de Indische bureaücratie. De hervormingen vielen per slot van rekening vrijzinniger uit dan de voorloopige plannen hadden doen verwachten.

Op 1 November 1908 was het vijftig jaar geleden dat de bekende proclamatie van koningin Victoria op de durbar te Allahabad voorgelezen was. Op dien datum vaardigde koning Edward VII een proclamatie uit, waarbij amnestie werd verleend aan gevangenen en invoering van hervormingen beloofd werd; het stuk zweeg, tot veler teleurstelling, over de verdeeling van Bengalen en over de armoede der bevolking van Indië.

Den 18en December verscheen een bluebook met nieuwe voorstellen inzake bestuurshervorming en de daarover gewisselde correspondentie, nadat de staatssecretaris — inmiddels Lord Morley geworden — in het Lagerhuis mededeeling van het schema had gedaan. De wetgevende raden zouden worden uitgebreid, zeker kiesrecht zou worden ingevoerd ter aanwijzing van niet-ambtelijke leden, die tot dusver benoemd waren op voordracht van openbare lichamen als Kamers van Koophandel e.d. De provinciale wetgevende raden zouden niet-ambtelijke meerderheden krijgen. In de zittingen der raden zou stemming gevraagd kunnen worden over financieele aangelegenheden en de raden zouden bevoegd zijn tot bespreking van zaken van algemeen belang. De leden zouden het recht hebben, resoluties voor te stellen en maatregelen aan te bevelen; de regeeringen zouden echter vrij zijn, deze al dan niet te aanvaarden, ook al waren ze bij meerderheid van stemmen aangenomen. Indiërs zouden worden benoemd tot leden van de uitvoerende raden.

Lord Morley wees er opnieuw met klem op, dat zijn bedoeling geenszins was geweest, Indië iets te geven in den geest van parlementaire instellingen: „Al zou mijn bestaan, het ambtelijke of het lichamelijke, ook twintigmaal zoo lang van duur zijn als waarschijnlijk een van beide zijn zal, — een parlementair stelsel zou allerminst het doel zijn waarnaar ik ook maar één oogenblik zou streven".

Het wetsontwerp werd door het Lagerhuis aangenomen op 19 April 1909. Het Hoogerhuis had zich echter, in de zitting van 23

Februari, verzet tegen het voorstel van benoeming van gouverneurs, die dan met uitvoerende raden zouden regeeren, als bestuurders van provinciën over welke het bewind tot dusver gevoerd werd door luitenant-gouverneurs. Lord Curzon vooral had scherpe critiek geoefend op de hervormingsvoorstellen. Men kwam tot een compromis: instelling van een uitvoerenden raad zou niet plaats hebben als een der Huizen van het parlement zich er-tegen verklaarde.

De vaststelling van de uitvoeringsmaatregelen werd overgelaten aan de Indische regeering; zij werden in November 1909 te Simla gepubliceerd.

De Wetgevende Raad des Onderkonings zou bestaan uit 67 leden, van wie 35 ambtenaren zouden zijn, 17 — en onder dezen minstens 5 Mohammedanen — gekozen zouden worden door de kiezerscorpsen voor de provinciale raden; 6 zetels zouden beschikbaar zijn voor grondbezitters, waarvan 2 Mohammedanen zouden zijn; 7 niet-ambtelijke leden zouden door de regeering worden benoemd, van wie één vertegenwoordiger van den Indischen handel. Voor den Pendsjaab zou een Mohammedaansch lid benoemd worden. De verkiezing van het vijftal niet-ambtelijke Mohammedaansche leden zou geschieden door een afzonderlijk Mohammedaansch kiezerscorps.

De provinciale wetgevende raden zouden samengesteld zijn als volgt:

	Ambtelijke leden	Niet-ambtelijke leden
Bengalen	17	31
Bombay	17	28
Madras	19	26
Vereenigde Provinciën	20	26
Oostelijk Bengalen en Assam	17	23
Pendsjaab	10	14
Burma	6	9

Het aantal benoemde niet-ambtelijke leden was echter in alle raden naar verhouding groot, zoodat de gekozenen een minderheid vormden. In den Pendsjaab werden niet meer dan 5 leden gekozen, en onder dezen waren 2 Europeanen, gekozen door de Kamer van Koophandel en de Universiteit.

Een candidaat kon door de Indische of door een provinciale regeering onwaardig verklaard worden om in een raad zitting te nemen, op grond van „reputatie en antecedenten". Iemand die uit den gouvernementsdienst ontslagen was, onverschillig om welke redenen, kon geen lid van een raad zijn.

De verkiezingen zouden plaats hebben door een groot aantal kiescolleges. Van de leden van des Onderkonings Wetgevenden Raad zouden 18 gekozen worden als vertegenwoordigers van bepaalde groepsbelangen, en 9 door de niet-ambtelijke leden der provinciale raden; deze laatsten alleen waren te beschouwen als eigenlijke volksvertegenwoordigers. Verkiezing van leden van de provinciale raden die geacht konden worden, de bevolking te vertegenwoordigen, zou plaats hebben door leden van gemeente- en districtsraden, hetzij direct, hetzij indirect. Alle direct contact tusschen den oorspronkelijken kiezer en den volksvertegenwoordiger ontbrak derhalve.

Directe verkiezing werd slechts ingevoerd voor de Mohammedanen. Belijders van den Islam die inkomstenbelasting betaalden over minstens Rs. 3000 of een daarmee overeenkomend bedrag aan grondbelasting, of minstens vijf jaar tevoren een universitairen graad hadden behaald, waren kiezer.

De bepalingen liepen voor de verschillende provinciën vrij sterk uiteen. Voor Bengalen werd de verkiesbaarheid voor den provincialen wetgevenden raad beperkt tot leden van gemeente- en districtsraden; Dr. Rasj Behari Ghose en Surendra Nath Bannerji waren daardoor uitgesloten.

Deze regelen, het werk van een door en door kortzichtige en bekrompen bureaucratie, waren zóó slecht, dat ze algemeen afkeuring vonden. „Ze maken Extremisten en doen geen enkelen Moderate voor de regeering winnen", schreef de *Statesman*. Ze waren niet tevoren als ontwerp gepubliceerd, maar in alle geheimzinnigheid samengesteld in de gouvernementsbureaux. De teleurstelling was groot; de ontwikkelde middengroepen kregen niet alleen niet meer invloed op het bewind, doch te hunnen koste werd die der Mohammedanen en der grondbezitters belangrijk vergroot.

Door Lord Minto's opvolger, Lord Hardinge of Penshurst, die

zich in alle opzichten een verstandig regeerder toonde, werd later door wijziging van deze regelen tot zekere hoogte tegemoet gekomen aan de wenschen der gematigde nationalisten.

Hoe onvoldoend en gebrekkig deze hervormingen ook waren, ze werden door de Moderates aanvaard. De verkiezingen hadden plaats en de nieuwe raden werden geïnstalleerd. Leden van den Imperial Legislative Council waren o.m. Gokhale, Mr. Mohammed Ali Dzjinnah, Mr. Bhupendra Nath Basoe, de Pandit Madan Mohan Malaviya, later ook Surendra Nath Bannerji. De nieuwe volksvertegenwoordigers weerden zich geducht; en het feit alleen dat zij hun grieven en wenschen omstandig konden mededeelen en toelichten en er min of meer uitvoerige discussies over konden houden, werkte kalmeerend op de stemming onder het deel der bevolking dat zij representeerden.

De houding der Extremisten daartegen bleef afwijzend. Zij beseften te scherp, dat de nieuwe staatsrechtelijke verhoudingen geen invloed van beteekenis op de wetgeving schonken en de uitvoerende macht geheel aan den invloed der volksvertegenwoordigers onttrokken bleef. Wandaden van plaatselijke bestuurders en politiemannen bleven in precies dezelfde mate mogelijk als zij tot dusver frequent geweest waren. De niet-ambtelijke meerderheid der provinciale raden was pure camouflage; de regeering kon haast altijd rekenen op de stemmen der benoemde niet-ambtenaren, en maar al te vaak op die der grondbezitters en der Mohammedanen. Er bleef een gevoel van machteloosheid heerschen; met de wapenen der politiek was niets te bereiken in het belang der bevolking welker ellende om aandacht der regeerders schreeuwde, en die niets vond dan maatregelen om tot zwijgen te dwingen.

Toen de druk der tijden door de sterke prijsstijging nog werd verzwaard, maakte wanhoop zich van de menschen meester. In Bengalen nam het aantal roofpartijen hand over hand toe. Stakingen braken uit in en om Calcutta, waar onlusten uitbarstten. Het personeel der East Indian Railway Company legde in vier maanden tijds tweemaal den arbeid neer. Een algemeene spoorwegstaking over geheel Indië dreigde. Uit Madras kwamen klach-

ten over de verschikkelijke armoede van den boer; vertoogen werden tot den staatssecretaris gericht. Onlusten braken uit te Coconada, in zuidelijk Indië, te Tinnevelly, te Bombay, te Lucknow en op tal van plaatsen meer. Schaarschte heerschte, hongersnood dreigde; het aantal personen die ondersteuning genoten nam van week tot week toe. Het aantal sterfgevallen door pest en cholera steeg opnieuw onrustbarend.

En als de bevolking uiting gaf aan wat haar drukte, dan sprak de bestuursambtenaar van „sedition", de politie trad op met de meest onbezonnen ruwheid en er vielen vonnissen die niemand voor mogelijk gehouden had. De haat ontvlamde in de harten der massa.

Toen begon een reeks van bom- en revolveraanslagen op regeeringsambtenaren, die ontstellend lang werd. De bedrijvers waren voor het meerendeel jonge mannen, uit het evenwicht geraakt, maar brandend van verlangen om hun volk te dienen. Tot een paroxysme van haat opgezweept door een over het geheel slecht-geredigeerde inheemsche pers, die de propaganda van Arabindo Ghose en Bipin Tsjandra Pal en Tilak naar eigen inzichten interpreteerde, offerden ze aan dien haat hun leven. Ach! ze waren te goeder trouw; zij wisten niet wat hen bewoog. Zij wilden hun leven als een offer leggen aan de voeten der Moeder. En namen daarom het leven van wie ze hielden voor vijanden van hun volk.

Die reeks aanslagen is wel het meest tragische verschijnsel in de geschiedenis van Britsch-Indië der laatste twintig jaren. Het volgende lijstje, dat lang niet volledig is, zal eenig denkbeeld geven van den omvang der verschrikking.

In December 1907 werd een aanslag gepleegd op een trein waarin de luitenant-gouverneur van Bengalen, Sir Andrew Fraser, reisde, en werden revolverschoten gelost op den magistrate van Dakka, die ernstig gewond werd.

Op 30 April had een bomaanslag op een rechter te Mozufferpore in Oostelijk Bengalen plaats. Hij ontkwam, maar twee dames en een Indisch koetsier werden gedood. Huiszoekingen te Calcutta leidden tot ontdekking van een anarchistisch complot; bommen en ontploffingsmiddelen werden gevonden.

In Mei 1908 had een bomaanslag plaats op een tramwagen met Europeanen te Calcutta. Te Poona werden door de politie bommen gevonden.

In Augustus werd een Indiër die betrokken was geweest in den aanslag op den rechter van Mozufferpore en voor de rechtbank een bekentenis had afgelegd, in de gevangenis te Calcutta doodgeschoten door twee medeplichtigen, die terechtgesteld werden. Het lijk van een hunner werd aan de familie overgegeven en verbrand; een enorme volksmenigte volgde de baar naar den brandstapel.

Op 7 November werd opnieuw een aanslag gepleegd op den luitenant-gouverneur van Bengalen. Eenige weken later werd een complot ontdekt van lieden die hem uit den weg wilden ruimen. In dezelfde maand werd een detective doodgeschoten. Geschoten werd op den openbaren aanklager der rechtbank te Calcutta; deze aanslag werd tot driemaal toe herhaald.

Februari 1909: de openbare aanklager te Alipore, in Oostelijk Bengalen, doodgeschoten.

Juli 1909: Sir William Curzon Wyllie en Dr. Lalkaka te Londen doodgeschoten door Madar Lal Dhingra.

November 1909: te Ahmedabad bommen geworpen naar Lord en Lady Minto, die beide ongedeerd bleven.

December 1909: Mr. A. M. T. Jackson, collector van Nasik, doodgeschoten.

September 1910: aanslag op een politie-inspecteur te Dakka.

Februari 1911: te Calcutta een detective vermoord.

Juni 1911: moord op Mr. Ashe, collector-magistrate van Tinnevelly in Madras. In Oostelijk Bengalen een politie-inspecteur doodgeschoten.

Op 1 Juli werd een aanslag gepleegd op een trein waarin de gouverneur van Bengalen zich bevond. Op 23 December van dat jaar werd te Delhi een bom geworpen naar Lord Hardinge, die ernstig gekwetst werd. Iemand van zijn gevolg en een Indiër werden gedood.

In den tijd van 3 jaar hadden in beide deelen van Bengalen niet minder dan 30 pogingen plaats om treinen te doen ontsporen door wegnemen van stukken rail. Roofpartijen waren daar zoowel als

elders aan de orde van den dag; in den Pendsjaab kwamen er in 4 maanden tijds 55 voor.

Met deze aanslagen, die door de Extremisten evenzeer als door de Moderates scherp veroordeeld werden, zou het niet zoo'n vaart geloopen hebben indien de politie niet zoo door en door corrupt en slecht georganiseerd ware geweest. Er werden staaltjes van gepubliceerd die aan het ongelooflijke grenzen. Te Mymensingh sloeg de politie, nadat aanplakbiljetten waarbij een prijs was gesteld op het hoofd dergenen die den magistrate van Dakka hadden willen vermoorden, afgescheurd bleken te zijn, regelrecht aan het plunderen. Te Midnapore verklaarde de politie, een anarchistisch complot te hebben ontdekt; in het huis van een bekend Indiër waren twee bommen gevonden. Toen de zaak voor het hooggerechtshof te Calcutta kwam werden de laatste beklaagden — hun aantal was eerst ruim 150 geweest en geleidelijk tot 3 geslonken — op vrije voeten gesteld en de rechter verklaarde zonder omwegen, over te hellen naar het vermoeden, dat de politie-zelf die bommen in het huis van den Indiër had geplaatst. Mishandeling om tot een bekentenis te dwingen was een normaal verschijnsel.

Was het dan wonder dat de bevolking zich machteloos gevoelde, dat de haat tegen bestuur en politie uitsloeg tot een laaienden brand en het aantal moordaanslagen toenam?

Een Engelsch parlementslid, Mr. Mackarness, oud-ambtenaar van den Civil Service, schreef een boekje over dit politie-optreden. Het werd een felle aanklacht; maar ze was uitmuntend gedocumenteerd en geen der opgesomde feiten bleek te weerleggen. De Bengaalsche regeering verbood het bezit en den invoer ervan; die van Bombay volgde dit voorbeeld. Het „prestige", het aller-onontbeerlijkste „prestige" van het Britsche bewind, dat steunde op de medewerking van een corrupte en gewetenlooze politie, eischte officieele verbloeming van feiten die ieder kende en niemand voor zijn rekening nam.

Van de Regulation van 1818 werd druk gebruik gemaakt. In Bengalen alleen liep het aantal dergenen die zonder beschuldiging en zonder verhoor opgelicht en opgesloten werden, in de tientallen. Sommigen hunner bleven meer dan anderhalf jaar van hun vrijheid beroofd, om vervolgens, zonder nadere verklaring, zonder

verontschuldiging, zonder schadevergoeding, weer op vrije voeten te worden gesteld.

Onder de mannen van de pers vielen vele slachtoffers. Medio 1908 kreeg Indië een nieuwe perswet, bestemd om aansporing tot „daden van geweld" streng te doen straffen. Was een magistrate „van oordeel" dat een blad in dit opzicht zondigde, zoo kon hij „voorloopig" beslag leggen op de drukpersen en de uitgifte doen staken. Dan volgde een onderzoek — door hemzelf — en het vonnis — eveneens uitgesproken door hemzelf. Tja, verklaarde Mr. Morley in het Lagerhuis, „de wet geeft nieuwe bevoegdheden aan de uitvoerende macht in zaken die vroeger tot een gewoon rechterlijk geding zouden hebben geleid". Maar wat er aan te doen? De Indische regeering zou zonder dergelijke bevoegdheden moeite hebben, den toestand meester te blijven.

De Indische regeering, d.w.z. de Indische bureaucratie, met haar door Lord Curzon zoo versterkte positie, had dien toestand zélf geschapen!

De oogst was groot. In de Centrale Provinciën werd de redacteur van een inheemsch blad, een jongen van 20 jaar, tot vijf jaar tuchthuisstraf veroordeeld wegens publicatie van eenige gedeelten uit een rede van Arabindo Ghose, die zelf niet daarvoor vervolgd was. Te Lahore werd een vervolging ingesteld tegen een journalist die in zijn blad de vertaling gepubliceerd had van een artikel van den Amerikaanschen staatsman Bryan. Hij werd tot 9 maanden veroordeeld. Bryan had in 1906 Indië bezocht en zich over het bewind vrij critisch uitgelaten. Een ander werd veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf wegens publicatie van een vertaling van het bekende hoofdstuk over de verovering van Indië uit professor Seeley's boek. De reeks was al spoedig nog langer dan die der revolver- en bomaanslagen.........

Slachtoffer van de regeering werd ook Tilak. Hij werd vervolgd wegens artikelen in zijn blad *Kesari*, waarin hij de Engelsche bureaucratie aansprakelijk had gesteld voor de onzegbaar-harde levensomstandigheden der bevolking en de moordaanslagen en andere wetsovertredingen die er het gevolg van waren. Het geding werd op 13 Juli 1918 geopend. De jury bestond uit 7 Europeanen en 2 Parsi's; het schuldig werd uitgesproken met 7 tegen 2 stemmen.

De behandeling van deze zaak was van dien aard, dat overvloedig voedsel gegeven werd aan de overtuiging van het publiek: dat de regeering van Bombay voornemens was geweest, den volksman voor eenige jaren van het politiek tooneel te verwijderen. Geen der Engelsche juryleden kende de inheemsche taal waarin de artikelen geschreven waren (het Marathi); zij moesten zich behelpen met een vertaling waarin tal van onjuistheden aangewezen werden. Er zouden ruim voldoende Hindoe-juryleden te vinden zijn geweest, maar hun benoeming voor dit geding werd geweigerd. In Tilaks woning was een briefkaart gevonden met de titels van eenige boeken over ontploffingsmiddelen. Hij verzekerde, deze te hebben willen bestellen in verband met de indiening, door de regeering. van het wetsvoorstel op bezit van en handel in ontplofbare stoffen, — een plausible verklaring. Maar ze werd niet aanvaard en de briefkaart werd als een der voornaamste bewijsstukken beschouwd. Het vermoeden, dat Tilak tot bereiding van ontplofbare stoffen en vervaardiging van helsche machines en bommen had willen aansporen, was weinig minder dan idioot.

Tilak werd tot 6 jaar gevangenisstraf veroordeeld en overgebracht naar Mandalay. „Ondanks de uitspraak der jury verklaar ik onschuldig te zijn. Er zijn hoogere machten die het lot bepalen, en het is wellicht de bedoeling der Voorzienigheid dat de zaak die ik voorsta meer door mijn lijden dan door mijn vrijheid gediend worden zal". Zoo luidden de laatste woorden van zijn dagenlange verdedigingsrede. Zijn beroep op den Privy Council te Londen werd verworpen. „Als", schreef Hyndman, „wat Tilak schreef strafbaar is, dan is geen critiek op het regeeringsbeleid meer mogelijk".

In Januari 1910 kwam een nieuwe perswet tot stand; de uitzonderingswetten van het Minto-regiem bleken stuk voor stuk verbetering door aanvulling of vervanging door nog krassere bepalingen te behoeven! Deze nieuwe wet opende voor provinciale regeeringen de gelegenheid, bladen welker inhoud als „seditious" beschouwd werd, te doen verdwijnen zonder den rompslomp van gerechtelijke vervolging. Storting van een bedrag van Rs. 500 tot Rs. 5000 kon worden geëischt als waarborg dat een blad, welks gezindheid verdacht voorkwam, zich zou onthouden van het prediken van rassen-, klassen- of godsdiensthaat, van haat en minach-

ting tegen de regeering, van aansporing tot moord, opruiing van soldaten, enz. Was tweemaal een borgstelling verbeurd verklaard dan kon verdere uitgifte van het blad verboden worden. Gokhale verzette zich in den Indischen Wetgevenden Raad met hand en tand tegen het voorstel; maar zooals te voorzien was, zonder eenig succes.

Den 6en Augustus 1910 werd de Seditious Meetings Act opnieuw voor een periode van 6 maanden van kracht verklaard. „Wenscht de Regeering", vroeg Bhupendra Nath Basoe ter gelegenheid van de behandeling van het voorstel in den wetgevenden raad te Simla, „wenscht de regeering dat de stilte van het graf heerschen zal tusschen de bevolking en haar? Dat het groote hart der natie begraven worden zal in een of ander onderaardsch hol, slechts verlicht door eenige zijdelings invallende stralen, afkomstig van het Criminal Investigation Department?" Daarmee was de strekking van geheel deze regeeringspolitiek geteekend. De gelegenheidswetten-zelf leidden automatisch tot een toestand door welken niet alleen haar handhaving, doch ook haar uitbreiding en verscherping in de oogen der regeering en der Engelschen onontbeerlijk leek.

In Juni 1910 werd Sir Charles Hardinge, die tot Lord Hardinge of Penshurst verheven werd, tot opvolger van Lord Minto benoemd. Hij had zijn land in diplomatieke functies belangrijke diensten bewezen, was een man van hooge idealen en met den ruimen blik van den gezant die vele landen en verhoudingen kent en weet dat de menschelijke natuur wel overal ter wereld dezelfde is en zich onder gelijke omstandigheden overal gelijkelijk uit. Hij aanvaardde, toen hij in November 1910 de teugels van het bewind in handen nam, een erfenis die weinigen hem benijdden. Maar hij wist door geduldig beleid al spoedig den indruk te vestigen, het waarachtig belang van Indië op het oog te hebben. Er ontstond weer vertrouwen in de oprechte bedoelingen der regeering; de Indiërs gevoelden dat de atmosfeer van verdenking, die jarenlang over het land gehangen had, zich gaandeweg oploste.

Een der eerste daden van Lord Hardinge was de ontvangst van een deputatie die hem de ter Congresszitting van December 1910 aangenomen resoluties aan kwam bieden. Hij beloofde, zoo ver

mogelijk aan de wenschen tegemoet te zullen komen. Voor het eerst sinds vijfentwintig jaar was het National Congress als vertegenwoordiging van de zaak van constitutioneele hervorming erkend; toen Sir Henry Cotton in Januari 1905 audientie bij Lord Curzon had aangevraagd voor een deputatie ter aanbieding van de resoluties van de Congress-zitting van 1904, was dit verzoek botweg geweigerd.

Eenige maanden later liepen geruchten over plannen der regeering om beide deelen van eigenlijk Bengalen opnieuw te vereenigen, van Assam een afzonderlijk bestuurd gebied te maken en een provincie Bihar en Orissa te scheppen, die ook Tsjota Nagpore omvatten zou. Die geruchten werden door de feiten bevestigd. Lord Hardinge had de Engelsche regeering weten te overtuigen van de noodzakelijkheid van een opzienbarenden stap om de nog algemeen heerschende verbittering te doen eindigen. De koning-zelf zou zijn Indischen onderdanen de aankondiging moeten brengen van maatregelen die omtrent Engelands goede trouw geen twijfel zouden laten.

Den 2en December 1911 zetten de koning en de koningin te Bombay voet aan wal, en tien dagen later had te Delhi een durbar plaats, waar mededeeling gedaan werd van de gunsten tot welke besloten was. De verdeeling van Bengalen zou herzien worden. De provincie zou een gouverneur krijgen; een uitvoerende raad was reeds ingesteld in 1909. Ook Bihar en Orissa, dat door een luitenant-gouverneur zou worden bestuurd, kreeg een raad. De zetel der Indische regeering werd van Calcutta naar Delhi overgebracht. Voorts werd een bedrag van Rs. 5 millioen geschonken ten behoeve van uitbreiding van het onderwijs.

De verplaatsing van den bestuurszetel stond in verband met Lord Hardinge's conceptie van het toekomstig bestuursstelsel. In een schrijven aan den staatssecretaris van 25 Augustus 1911 had hij, na te hebben betoogd dat de handhaving van het Britsche bewind in Indië afhing van de oppermacht van den gouverneur-generaal, wiens wetgevende raad daarom een ambtelijke meerderheid zou moeten behouden, zeer duidelijk verklaard dat aangestuurd zou moeten worden op provinciale autonomie. Inwilliging van de eischen der Indiërs van grooter aandeel in het bewind zou op den

duur onvermijdelijk zijn; zij was al evenzeer voorwaarde tot duurzaamheid van het Britsche bewind. Zij zou verkregen kunnen worden door toekenning van zelfbestuur aan de provinciën, terwijl dan de taak van behartiging van algemeen-Indische belangen voor de Indische regeering gereserveerd zou moeten blijven.

Het was een buitengewoon belangrijk stuk en gaf den gematigden Indischen politici houvast; wat daar in uitzicht werd gesteld was juist wat zij wenschten: provinciale autonomie en aansprakelijkheid van de provinciale regeeringen tegenover de wetgevende raden. Door Lord Crewe, den opvolger van Lord Morley, werd eenige malen getracht, de strekking ervan weg te redeneeren; zonder ander resultaat dan teleurstelling en verontwaardiging in de kringen der Indiërs, die nu wisten dat de onderkoning de rechtmatigheid hunner eischen erkende, en minder dan ooit bereid waren, er iets van te laten vallen.

De bomaanslag te Delhi bracht Lord Hardinge de algemeene sympathie. Toen hij den avond van dien dag, zwaar gewond en lichamelijk gebroken, in het hospitaal lag, verklaarde hij, dat deze teleurstellende ervaring niet van invloed zou zijn op de koers zijner politiek. En eenige weken later verzekerde hij in zijn wetgevenden raad, na een korte zinspeling op het gebeurde, zich ondanks alles toe te vertrouwen aan de bescherming der bevolking, liever dan aan die der politie. In de quaestie der behandeling van de Indiërs in Zuid-Afrika, Canada en Australië koos hij geheel de zijde der bevolking. Zoo wist hij de harten der Indiërs te veroveren. En Indië's volkomen loyale houding bij het uitbreken van den wereldoorlog was vooral aan het verstandig, geduldig beleid van Lord Hardinge te danken.

Over het geheel vond de onderkoning vollen steun van de zijde van het India Office. Lord Crewe verdedigde de politiek der Indische regeering in het Hoogerhuis tegen de reactionnaire oppositie die door Lord Curzon werd aangevoerd; en de onderstaatssecretaris, Mr. Edwin Samuel Montagu, stemde er van harte mee in. Zij waren ervan overtuigd dat een terugtred in Indië uitgesloten zou moeten zijn. Montagu ondernam in October 1912 een reis naar Indië om zich persoonlijk van den toestand op de hoogte te stellen.

Deze schets van den politieken toestand in Indië in die jaren zou onvolledig zijn indien niet nog een kort overzicht gegeven werd van de geleidelijke wijziging in de houding der Mohammedanen ten aanzien van de nationalistische beweging.

In een vorig hoofdstuk werd er reeds op gewezen dat de Mohammedanen in het sociale leven over het geheel achteraan gekomen waren; zij behoorden voor het overgroote meerendeel tot de lagere maatschappelijke klassen, die der loonarbeiders, der handwerkers e.d. Deze positie in het Indische voortbrengingsstelsel bepaalde hun houding als groep ten aanzien van de nationalistische actie: die houding was afwijzend. Enkelingen onder de Mohammedanen, ontwikkelden die in het bedrijfsleven een hooger sport hadden weten te bereiken dan het gros hunner geloofsgenooten, zagen de noodzakelijkheid eener algemeen-Indische renaissance wel in en traden tot het National Congress toe; maar hun aantal bleef aanvankelijk gering.

Naarmate echter van jaar tot jaar meer Mohammedanen van de ontwikkeling van het bedrijfsleven en het onderwijs profiteerden, voltrok zich in hun gedachtenwereld dezelfde wijziging die elders aanleiding gegeven had tot de geboorte van het National Congress. Die wijziging openbaarde zich aanvankelijk in een streven om, aaneengesloten, afgezonderd van de Hindoes en langs eigen wegen, zich verbetering van hun sociale positie te veroveren. Deze verbetering was echter niet denkbaar zonder moderniseering van nijverheid en handel, en dit was een algemeen-Indisch probleem. Op den duur zou toenadering hunnerzijds tot de beweging van het National Congress dan ook niet kunnen uitblijven. Maar voorals-nog hield de vrees voor de concurrentie der maatschappelijk zooveel invloedrijker Hindoes hen daarvan terug.

Zoo bloeide ook onder de Mohammedanen een nieuwe gedachtenwereld op, zonder dat de overeenkomst tusschen hun belangen en streven en die der Hindoes zich aanvankelijk anders demonstreerde dan door toeneming van het aantal Mohammedaansche leden van het National Congress. In zijn rede ter opening van de zitting der Mohammedaansche Onderwijs-conferentie, die in December 1902 te Delhi plaats had, verweet de Aha Khan zijn welgestelde geloofsgenooten, al hun tijd voor gebeden en hun geld

voor pelgrimstochten te besteden, terwijl de sociale instellingen om verbetering schreeuwden. Hij bepleitte moderniseering van de positie der Mohammedaansche vrouw. Met het fatalisme dat tot dusver geheerscht had moest gebroken worden; de wil is, verklaarde hij, vrij; de mensch is persoonlijk voor zijn daden aansprakelijk. Doordat dit niet werd ingezien verloor hun geloof aan levenskracht.

Die woorden beteekenden een definitieve afwijzing van de denkrichting der Indische Middeleeuwen; na de Hindoes beleefden nu ook de Mohammedanen hun renaissance.

De politieke toenadering, die vroeg of laat komen moest, zou eerst later een feit worden; de actie der Mohammedanen bleef aanvankelijk nog tot een streven naar onderwijsverbetering beperkt. Ter bescherming van de groepsbelangen van wijder strekking verlieten zij zich bij voorkeur op de regeering, van wie zij als belooning voor loyauteit een speciale behandeling verwachtten door welke hun, ondanks het feit dat zij numeriek ver in de minderheid waren en ondanks hun tekort aan invloed op het groeiende Indische bedrijfsleven, een positie zou worden geschonken overeenkomende met die welke de Hindoes zich door actie en agitatie gingen veroveren. Maar toch werd meer en meer gevoeld, dat een politiek program onontbeerlijk was, en ook een politieke organisatie die over de behartiging van de belangen die als specifiek-Mohammedaansch beschouwd werden, zou hebben te waken.

Ter zitting van de Mohammedaansche onderwijsconferentie te Dakka, in December 1906, werd besloten tot oprichting van de All-India Moslem League, de Moslemsche Bond, die later zooveel van zich zou doen spreken. Het doel dezer organisatie werd aldus omschreven: versterking van de gevoelens van loyauteit tegenover de regeering, behartiging van de Mohammedaansche belangen en voorkoming van het ontstaan van gevoelens van vijandschap, onder de geloofsgenooten, tegen Engeland. De voorzitter wees er uitdrukkelijk op, dat hun belangen loyauteit tegenover de regeering eischten; de zaak van Engeland was die der Moslems. Maar tegelijk werd, onder dit voorbehoud, samenwerking met de andere bevolkingsgroepen ter bevordering van den politieken en economischen vooruitgang aanbevolen. Want aller belangen vielen voor

een groot deel samen. Het is, schreef de Aga Khan eenige weken later in de *National Review*, enkel een quaestie van tijd wanneer de Sikhs, de Razjpoets, de Gourkha's enz. zullen denken als de Bengali's en de Mahratta's.

Aanleiding tot de oprichting van de All-India Moslem League was geweest een mededeeling van Mr. Morley in het Lagerhuis, in Juli 1906, waarin hij in algemeene bewoordingen over de wenschelijkheid van bestuurshervorming in Indië gesproken had. Op 1 October van dat jaar had een deputatie van Mohammedanen zich naar den onderkoning begeven om te betoogen dat invoering van individueel kiesrecht fnuikend zou zijn voor de belangen der belijders van den Islam, en speciale vertegenwoordiging te vragen. Lord Minto zegde inwilliging van dezen eisch toe: „Gij eischt terecht dat uw positie niet enkel afgemeten worden zal naar uw getalsterkte, maar ook naar de politieke belangrijkheid van uw gemeenschap en de diensten welke zij het Rijk bewezen heeft. Ik kan mij daarmee vereenigen".

Nadat in December 1908 de hervormingsvoorstellen bij het parlement waren ingediend, begaf een deputatie uit de Moslem League zich op 21 Januari van het volgende jaar naar den staatssecretaris, wien zij vroeg, behalve een Hindoe ook een Mohammedaan tot lid van des onderkonings Uitvoerenden Raad te benoemen en een afzonderlijk Mohammedaansch kiezerscorps te doen vormen. Lord Morley weigerde het eerste verzoek, doch verklaarde met het andere in te stemmen. In de voorgaande bladzijden werd reeds medegedeeld dat aan Mohammedanen die aan zekere eischen van geschiktheid en bekwaamheid voldeden, individueel kiesrecht geschonken werd, terwijl de andere bevolkingsgroepen zich met indirect kiesrecht moesten behelpen. De regeling was een bron van verontwaardiging voor de ontwikkelde Hindoes; voor het eerst waren godsdienstverschillen als grondslag voor een stelsel van vertegenwoordiging aanvaard.

Ofschoon de regeering blijkbaar bedoelde, een politieke toenadering tusschen de twee grootste bevolkingsgroepen te beletten, kon zij niet verhinderen dat dezelfde bron waaruit eenerzijds de eisch van meer politieke rechten en invloed op het bewind ontsprongen was, naar den anderen kant stroomen uitzond die op

sociaal terrein parallel liepen aan die onder de Hindoe-nationalisten. Van het stelsel van speciale vertegenwoordiging in de wetgevende raden hebben de Mohammedanen nooit afstand willen doen. Maar overigens gingen zij stuk voor stuk precies dezelfde eischen stellen als door het National Congress jaar op jaar teberde waren gebracht: scheiding van de rechterlijke en de uitvoerende functies, openstelling van hoogere betrekkingen in den gouvernementsdienst, gelijktijdige examens in Engeland en Indië voor benoembaarheid voor die ambten, enz. Toen in December 1910 de jaarlijksche zitting van het National Congress te Allahabad plaats hebben zou, verscheen de Aga Khan als leider van een vijftigtal invloedrijke Mohammedanen, teneinde te trachten, met de Congress-leiders tot overeenstemming te komen omtrent een program van samenwerking. Een bijeenkomst had plaats; er werd een commissie benoemd ter voorloopige bespreking van het vraagstuk. Deze toenadering werd te gereeder gezocht omdat Lord Hardinge al kort nadat hij het bewind aanvaardde, verklaard had, het beginsel van speciale vertegenwoordiging wegens „politieke beteekenis" niet te onderschrijven en op dien weg dan ook geen stap te zullen doen. Want, zeide hij terecht, „speciale rechten en voorrechten van één groep komen neer op onbillijkheden ten opzichte van andere". Toen naar aanleiding van pogingen om te Aligarh een Moslemsche universiteit te stichten een vrij scherp conflict met de regeering ontstond, was de toenadering zoogoed als compleet. Op 1 Januari vergaderde het bestuur van de Moslem League te Lucknow. Het besloot, op de eerstvolgende zitting een statutenwijziging voor te stellen met de volgende doelomschrijving: „bevordering onder de Indiërs van gevoelens van loyauteit tegenover de Britsche Kroon, de bescherming van de rechten der Indische Mohammedanen en, zonder dat aan deze doeleinden afbreuk wordt gedaan, het verkrijgen van een stelsel van zelfbestuur als voor Indië geschikt is, door wettelijke middelen en in samenwerking met de andere bevolkingsgroepen". De zitting werd op 22 Maart te Lucknow geopend; de voorstellen van het bestuur werden aangenomen. De toekomst van Indië hing, zoo werd verklaard, af van de samenwerking van de Hindoes en de Mohammedanen.

Een nieuwe geest was geboren onder de belijders van den Islam

in Indië. De Italiaansch-Turksche oorlog en de daarop volgende Balkan-oorlog brachten bovendien pan-Islamistische stroomingen op den voorgrond. Van de Engelsche regeering werd bescherming van het Kalifaat geëischt. Mohammed Ali, redacteur van de *Comrade* te Delhi, begaf zich met Said Wazir Hasain naar Londen om het standpunt der Indische Moslems uiteen te zetten. Zij keerden onverrichter zake terug; de teleurstelling over Engelands houding was groot.

Inmiddels had de Moslem League aan ledental en invloed sterk gewonnen. Zij had zich ontwikkeld tot een organisatie die naast het National Congress een actie voerde welke aan die der Moderates nagenoeg volkomen parallel ging. De Aga Khan trad als voorzitter af; naar zijn meening was de tijd gekomen voor jaarlijksche verkiezing van een president. De League was niet langer een politieke partij; zij was een Mohammedaansch-nationale organisatie geworden.

De in dit hoofdstuk beschreven periode der geschiedenis van de nationalistische beweging werd gekenmerkt door groeiende belangstelling van de zijde der Engelsche arbeiderspartij voor den gang van zaken in Indië. Haar idealen voerden tot krachtig verzet tegen de politiek die door het Britsche bewind werd gevoerd, en haar afgevaardigden in het Lagerhuis stonden, als Indische aangelegenheden ter sprake kwamen, geheel aan de zijde van vrienden van Indië onder de liberalen als Sir Henry Cotton, Sir William Wedderburn, Dr. Rutherford, Mr. Mackarness e.a.

In Februari 1902 zond de Sociaal-Democratische Federatie een schrijven aan alle parlementsleden over de verschrikkelijke armoede in Indië. De regeering had daar „een groote beschaving vernietigd" en „de grootste misdaad tegenover de menschheid (begaan) waarvan in geheel de wereldgeschiedenis melding (werd) gemaakt". In Mei 1906 nam zij op haar jaarlijksch congres een resolutie aan waarbij krachtig geprotesteerd werd tegen de in Oostelijk Bengalen gevoerde politiek van onderdrukking van elke vrije meeningsuiting. Haar orgaan, de *Labour Leader*, nam scherp stelling tegenover Mr. Morley, wien zij verweet dat hij, de liberaal, de verdediging op zich nam van onderdrukkingsmaat-

regelen, van deportatie zonder geding en pogingen tot intimideering door militair vertoon.

Den 18en Juli 1908 vertrok Keir Hardie, de leider der Engelsche arbeidersbeweging, naar Indië „om achter de waarheid te komen". Twee jaar later werd zijn voorbeeld gevolgd door Ramsay Macdonald, die een uitnoodiging om de Congress-zitting van December 1911 te presideeren, aannam. Beiden publiceerden hun indrukken en bleken de nationalistische agitatie als volkomen gerechtvaardigd en juist te beschouwen. Het kon niet missen dat het Congress, meer en meer teleurgesteld door de houding der Engelsche liberale regeering, deze toenadering van de zijde der arbeiderspartij gaarne zag en de Indische pers haar idealen en streven omstandig uiteenzette.

Toch bleken ten aanzien van een belangrijke aangelegenheid meeningsverschillen te bestaan die jaren later verwijdering zouden brengen. De arbeidsvoorwaarden in de Indische fabrieken, met name de katoenfabrieken, waren ergerlijk slecht. Sociale wetgeving bestond niet. In September 1905 noemde een der meest ruim en ver-ziende fabrikanten te Bombay, Mr. Bomanzji Dinsjaw Petit, deze toestanden „een vernederend en onteerend schouwspel van in koelen bloede bedreven onmenschelijkheden". De arbeidsvoorwaarden in de mills der opkomende Indische ondernemersklasse, die de eigenlijke draagster van de nationale idealen was, karakteriseerden den aard der actie die deze idealen trachtte te verwezenlijken. En vroeg of laat moest de Engelsche arbeiderspartij op de toestanden wel de aandacht vestigen.

In Maart 1906 ontving Mr. Morley een deputatie van werklieden van de Lancashire katoenfabrieken in gehoor. Zij kwam protesteeren tegen de arbeidsvoorwaarden in de Indische mills, waar werkdagen van 15 en meer uren een normaal verschijnsel vormden. Het protest juist van die zijde was niet zonder onaangenaam bijsmaakje: Indië dreigde zich tot concurrent van de industrie in Engeland te ontwikkelen. Maar het bestaan van die wantoestanden was een feit; en Mr. Morley beloofde een onderzoek. Een commissie werd ingesteld. Haar rapport werd in Juni 1907 gepubliceerd en bevatte een aantal voorstellen tot verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Er kwam oppositie van de zijde der fabrikan-

ten; en toen later een wetsontwerp bij den Indischen Wetgevenden Raad werd ingediend, verzette de meerderheid der Indische leden zich tegen een voorstel tot verkorting van den arbeidsdag. Teekenend was ook het verzet van de fabrikanten tegen een door Gokhale ingediend wetsvoorstel, dat bedoelde, gemeente- en districtsraden te machtigen tot invoering van een stelsel van leerplicht: op de mills werkten tal van kinderen, goedkoope werkkrachten, die zij door den maatregel tendeele vreesden te zullen verliezen.

Voor scherpzinnige ontleders van den toestand zou het reeds toen mogelijk zijn geweest, te voorspellen hoe de loop van zaken in de eerst-volgende jaren wezen zou. In de beweging van Gandhi, waarin het streven der industrie tot krachtige, maar eenzijdige ontplooiing kwam, bleek eerst recht waar de kern school van het nieuwe nationalisme dat vooral in Arabindo Ghose zijn onbaatzuchtigen en enthousiasten woordvoerder gevonden had: in de belangen der Indische ondernemersklasse, die met toenemende voortvarendheid aandeel nam in het werk van regeneratie van de Indische maatschappij, en — in die fase van groei een onvermijdelijk verschijnsel — eigen belangen najoeg in de overtuiging dat het de belangen van alle bevolkingsgroepen en -klassen waren.

HOOFDSTUK XI.

De eerste oorlogsjaren, tot Augustus 1917.

Krachtige handhaving van het Britsche gezag in de centrale regeering, met geleidelijke vergrooting van de zelfstandigheid der provinciale regeeringen, in welke de Indiërs in stijgende mate zeggenschap zouden moeten hebben, — dit was het bestuursbeginsel dat Lord Hardinge zich van den aanvang af tot richtsnoer gekozen had. Het bepaalde vanzelf den aard van den invloed van zijn bewind; die invloed was algemeen-temperend naar de zijde der bureaucratie en algemeen-weldadig naar de zijde der bevolking, maar bracht niet onmiddellijk groote veranderingen. Lord Hardinge had, als al zijn voorgangers, te regeeren als hoofd van een ambtenarenkaste, met haar eigen tradities, haar eigen opvattingen en haar eigen belangen. Hij weigerde, zich met haar te vereenzelvigen en wist zijn oordeel onafhankelijk en frisch te houden. Maar hij kon zich niet van haar losmaken. Britsch-Indië wèrd nu eenmaal bureaucratisch bestuurd; en indien de bestaande regeermachine gedemonteerd werd, zoo was er niets dat haar op het oogenblik-zelf zou kunnen vervangen. Het eigenlijke orgaan van het Britsche bewind over Indië was niet de onderkoning, maar de bureaucratie. De vertegenwoordiger van de Kroon kon persoonlijk blijk geven, bezield te zijn van hooger idealen, een perspectief te zien waar de ambtenaar blind voor was, en trachten, een nieuwen geest te doen doordringen, — hem waren in vele opzichten de handen gebonden. Uitoefening van de uitvoerende macht had in overwegende mate plaats door organen der provinciale regeeringen, die aan de contrôle van het centraal bewind goeddoels ontsnapten. Alle noodwetten van het Curzon- en het Minto-regiem waren behouden gebleven en maakten een integreerend onderdeel uit van de middelen door welke de bureaucratie zich in het autocratisch bewind handhaafde. Zij werden gehanteerd door de provinciale regeeringen; en in slechts drie provinciën stond aan het hoofd daarvan iemand die *niet* geheel de ambtelijke leerschool doorloopen had, doch uit op den voorgrond tredende publieke personen in het moederland ge-

kozen was. En van deze twee toonde slechts één — Lord Carmicheal, de gouverneur van Bengalen — doorzicht en kracht genoeg om zich aan den invloed van zijn ambtelijke omgeving te onttrekken.

Het was, waar deze verhoudingen bestonden, klaarblijkelijk niet aan Lord Hardinge te wijten dat de uitoefening van de uitvoerende macht bleef zooals zij geweest was. De Criminal Law Amendment Act, de Seditious Meetings Act, de Press Act werden gehanteerd met al den ijver die door een kortzichtige en enkel bij het oogenblik levende bureaucratie onvermijdelijk werd geacht tot tegengaan van een actie en een agitatie, die door dezen vorm van bestuur zelf waren verwekt. Zij kon de gegrondheid en de billijkheid van den eisch van wijziging van het bestuursstelsel niet erkennen, en was bereid, elk streven naar verandering neer te slaan met de middelen waarover zij beschikte. Een onderkoning kon deze tendenz afkeuren, maar er geen eind aan maken —, juist doordat hij het hoofd der bureaucratie was.

Maar wat hij wel kon doen, was: de Indiërs te doen gevoelen, dat hij deze verhoudingen beschouwde als de onvermijdelijke kenmerken van een bestuursperiode die op het punt stond, te worden afgesloten; dat hun ideaal van toekomstig zelfbestuur ook het zijne was, en een met wettelijke middelen gevoerde actie ter verwerkelijking ervan door hem dan ook niet veroordeeld werd. Dit heeft Lord Hardinge gedaan, en hij heeft het ondubbelzinnig gedaan. De Indiërs wisten, dat zijn sympathie naar hen uitging en hij hun wenschen eerbiedigde en billijkte. Zoo won hij aanhankelijkheid en vertrouwen; vertrouwen ook in de bedoelingen van Engeland. Ondanks alles herleefde de hoop. En toen Engeland in oorlog gewikkeld werd, beleefde Indië een spontane uitbarsting van loyauteit als maar weinigen voor mogelijk gehouden hadden.

Voor de Engelschen was het een groote verrassing. Bij de bestaande grieven der Indiërs hadden zich in de eerste helft van het jaar 1914 nieuwe gevoegd, aan welke uiting gegeven werd met een kracht van woorden die geen twijfel aan den ernst ervan toeliet. Hier volgt een kort résumé van de feiten.

Op 9 Januari was door Surendra Nath Bannerji in den Indischen Wetgevenden Raad voorgesteld, de Press Act althans zoodanig te

wijzigen, dat aan iemand die vervolgd werd, zou worden medegedeeld, welke de geïncrimineerde artikelen of zinsneden waren. Volgens de bepalingen der wet kon volstaan worden met de mededeeling, dat in het tijdsverloop tusschen twee data, of „in het laatste halve jaar" of „in de laatste drie maanden" een of meer artikelen gepubliceerd waren, die naar inhoud en strekking gevaarlijk werden geacht voor de openbare rust. Er kon dan, zonder meer, een borgstelling geëischt, of de persen konden in beslag genomen worden. Het volmaakt-redelijke voorstel werd met 40 tegen 17 stemmen verworpen.

Groote beroering ontstond toen de opperrechter van Bengalen verklaarde, dat, ofschoon de Press Act beroep op het hooggerechtshof openstelde, de bepalingen zoodanig waren geredigeerd dat misbruik — dat herhaaldelijk voorkwam — zelfs door den hoogsten rechter niet geredresseerd worden kon. Het aantal vervolgingen van dagbladen was van 34 in 1912 gestegen tot 77 in 1913. En niets was ertegen te doen! Was het dan wonder, dat de toon heftiger werd en het aantal vervolgingen nog sneller toenam?

De staatssecretaris voor Indië had een wetsontwerp tot hervorming van zijn raad, den Council of India, ingediend. Die raad zou, volgens het voorstel, voortaan bestaan uit een kleiner aantal leden en elk dezer zou met een bepaald deel der werkzaamheden belast worden. Het National Congress en de Moslem League zonden deputaties naar Londen, waarvan o.a. Sir Satyendra Sinha, Lazjpat Rai en Mr. Mohammed Ali Dzjinnah deel uitmaakten. Zij wenschten het tractement van den staatssecretaris voortaan uitgetrokken te zien op de Engelsche, instede van op de Indische begrooting, en wilden dat de Council zou bestaan uit 9 leden, van wie 3 Indiërs zouden zijn, gekozen door de gekozen leden der Indische wetgevende raden, 3 Indische ambtenaren en 3 bekende personen uit het Engelsche publieke leven die nooit met Indische bestuursaangelegenheden te maken hadden gehad en er onbevangen tegenover stonden. De leden zouden voor 5 jaar zitting moeten hebben. Het wetsontwerp was een teleurstelling, in zooverre het geen grooter aantal leden wilde dan het tweetal waarvoor bij de wet van Mr. Morley plaats gemaakt was; zij zouden worden benoemd uit een voordracht, op te maken door de niet-ambtelijke leden der wet-

gevende raden in Indië. Het minimum aantal leden zou 7, het maximum zou 10 zijn.

Het ontwerp werd door het Lagerhuis aangenomen. Maar in het Hoogerhuis stuitte de staatssecretaris op een sterke oppositie, die door Lord Curzon werd aangevoerd. Het voorstel werd met 96 tegen 38 stemmen verworpen.

Zoo was er, toen de oorlog uitbrak, verbittering genoeg, en er werd in ondubbelzinnige termen uiting aan gegeven. Maar wat de bureaucratie niet begrepen had en haar ook toen nog maar half duidelijk werd, was: dat de nationalisten, ook Tilak en zijn groep, nooit bedoeld hadden, een andere actie te voeren dan die eener loyale oppositie. Zij eischten parlementaire instellingen en hun geesteshouding was, onder invloed van de spontane onvermijdelijkheid dier wenschen — product van de moderniseering van geheel het Indisch bedrijfsleven — vanzelf die van in de oppositie zijnde minderheden in de wetgevende lichamen in parlementair geregeerde landen. Maar draagster van het gezag was niet een uit de vertegenwoordigers van meerderheidspartijen samengesteld ministerie, doch een van bovenaf opgelegde bureaucratie, die zich ervan bewust was, nooit gedwongen te zullen kunnen worden, de regeermacht over te dragen aan politieke tegenstanders, en daardoor voorbestemd, allen tegenstand te beschouwen als gezagsondermijning, zonder meer. Dit was het groote, het geweldige conflict van beginselen, dat niet anders zou kunnen eindigen dan door de overwinning van een van beide principes, doch welks aard, in *dat* stadium van staatsrechtelijke ontwikkeling, tegelijk een waarborg vormde tegen een streven om met het Britsche bewind korte metten te maken. Want de oppositie harerzijds besefte evenzeer, niet in staat te zijn, de regeertaak over te nemen.

Dit verklaart de houding der bevolking in die eerste maanden na het uitbreken van den oorlog. De blijken van trouw aan de zaak van Engeland waren oprecht en spontaan. De Indische vorsten zonden hun troepen, gaven hun geld, hun juweelen. De bevolking bracht offers in geld en in manschappen; ambulancecorpsen werden gevormd. Bij de regeering werd aangedrongen op organiseering van vrijwilligerscorpsen, die actief deel zouden nemen aan

den strijd. In de Indische pers ging een juichkreet op: Indië's liefste wensch werd vervuld, nu zijn soldaten schouder aan schouder met Engelsche streden tegen een Europeeschen vijand, terwille van de idealen waarvoor Engeland zich in den oorlog begeven had. Engeland trad op als de edelmoedige beschermer van kleine naties; het was een denkbeeld dat op de fantasie werkte, dat de Indiërs fascineerde. De Indische regeering kon zonder gevaar het grootste deel van het leger naar het oorlogsterrein zenden; aan de snelle hulp van Indische troepen was te danken dat het Duitsche leger aan de Marne in zijn vaart gestuit werd. Een contingent Engelsche troepen bleef in Indië achter, maar het werd tot een minimum teruggebracht.

In de zitting van den Indischen wetgevenden raad van 8 September gaven alle Indische leden betuigingen van trouw aan Engeland. De Aga Khan bood zijn diensten en zijn middelen aan, en verzekerde, dat op zijn geloofsgenooten zou zijn te rekenen. In alle deelen van Indië hadden vergaderingen plaats. Te Poona sprak op 27 Augustus Tilak, die den 11en Juli weer op vrije voeten gekomen was. Hij drong er op aan, de regeering op dat critieke oogenblik met alle middelen te steunen en veroordeelde scherp de pogingen om hem uit te spelen tegen het Britsche gezag. „Wij zijn", schreef Naoridzji in de *Times* „wij zijn vóór alles burgers van het groote Britsche rijk. Het was niet uit eigenbelang, dat Engeland zich in den oorlog begaf".

Regeering, publiek en pers in Engeland toonden zich diep getroffen. In het Lagerhuis hadden tooneelen van onbeschrijfelijk enthousiasme plaats toen de staatssecretaris mededeeling deed van Indië's hulp. De koning vaardigde op 9 September een proclamatie uit „aan de vorsten en volkeren van mijn Indisch rijk", waarin hij uiting gaf aan zijn gevoelens van erkentelijkheid voor die blijken van trouw en van den wil om de eenheid des rijks te helpen verdedigen. „Men was", schreef de *Daily Telegraph*, „voorbereid op een schoon antwoord; maar niet op een dat zonder voorbehoud alles aanbieden zou. Dit is niet enkel trouw, het is liefde".

Toen Turkije zich aan de zijde der vijanden van Engeland geschaard had, werd de positie der Indische Mohammedanen vrij moeilijk. De Aga Khan begreep, dat een poging om de situatie

te redden noodzakelijk was, en publiceerde op 2 November 1914 een „boodschap aan alle Moslems in Indië en het Rijk", waarin hij Turkije voorstelde als het meegesleepte slachtoffer van Duitschland. Indien Duitschland overwon, zou het Turkije geheel aan zich onderwerpen. De belangen van den Islam waren tot dusver door den oorlog evenmin in gevaar gebracht als die van Turkije; maar thans had dit land zich ten ondergang gedoemd en zijn positie van „trustee" van den Islam verspeeld door het zwaard te trekken voor een onheilige zaak. Op denzelfden dag liet de Indische regeering de verklaring publiceeren dat, welken loop de oorlogsgebeurtenissen ook zouden mogen nemen, de heilige plaatsen der Moslems door de Britsche strijdkrachten en die der bondgenooten in elk geval ontzien zouden worden.

Deze publicaties stelden tendeele gerust en brachten eenige ontspanning. Maar redevoeringen van Engelsche staatslieden, onder wie de ministers Asquith en Lloyd George, die te kennen gaven dat met Turkije geducht afrekening zou worden gehouden, wekten opnieuw bezorgdheid; en de woordvoerders der pan-Islamisten in Indië, die een vrij sterke fractie vormden, lieten zich niet onbetuigd, ofschoon hun toon eerst later van dien aard worden zou dat maatregelen ter beperking van hun propaganda noodzakelijk werden geacht.

Toen de roes der eerste oorlogsmaanden voorbij was en de bevolking zich bewust begon te worden van den omvang der aan Engeland geboden hulp, daagde het besef dat als tegenpraestatie weg-nemen mocht worden geëischt van tientallen jaren oude grieven. Indië had, in een spontane uitbarsting van trouw, gegeven wat het te geven had en raakte meer en meer overtuigd van zijn goed recht als het een behandeling op voet van gelijkheid met de dominions vroeg, en de daadwerkelijke erkenning, dat de Indiërs vrije burgers waren van het groote Britsche rijk. Men begreep, wijziging van de staatsinrichting met toekenning van een veel grooter aandeel in het bestuur over het eigen land niet te kunnen verwachten vóór de oorlog geëindigd zou zijn. Maar Engeland kon voor het minst een toezegging van die strekking doen; er werd ook door publieke personen in Engeland-zelf op aangedrongen. En dan

waren er de Seditious Meetings Act, de Press Act, de Criminal Law Amendment Act, de Arms Act e.d., elk op zichzelf grievend kenteeken van politieke onderworpenheid; zij konden zonder verwijl ingetrokken worden, ten bewijze dat Indië's aanspraken op een nieuwen status door het moederland erkend werden. Met inwilliging van eischen als scheiding van de uitvoerende en de rechterlijke functies, toelating van meer Indiërs tot de hoogere staatsbetrekkingen e.d. behoefde evenmin tot na den oorlog te worden gewacht. Naarmate dit besef groeide werd van dag tot dag scherper gevoeld, dat Engeland wel vrijgevig was geweest met betuigingen van dankbaarheid, maar zelfs geen voorzichtig begin met wegnemen van al die oude grieven werd gemaakt.

Integendeel! De oude Adam was, naar bleek, nog springlevend.

In het begin van Augustus 1914 was Mr. M. K. Gandhi, die bijna vijf en twintig jaar lang als leider van de Indiërs in Zuid-Afrika een rol van beteekenis gespeeld had, te Londen aangekomen om de grieven dier Indiërs aan de Engelsche regeering voor te leggen. Hij vormde onmiddellijk met andere bekende Indiërs die in Engeland vertoefden een comité en richtte een oproep tot alle landgenooten aldaar om der regeering hun diensten aan te bieden. Lord Crewe stelde in zijn antwoord voor, dat de Indische studenten aan Engelsche universiteiten, instede van hun studie voor minstens drie jaar te onderbreken door dienst te nemen bij het leger, hulp zouden bieden aan zieken en gewonden. Gandhi organiseerde toen een vrijwillig ambulancecorps. Maar de niet-uitgesproken bedoeling van den schijnbaar welgemeenden raad werd door de regeering tegengewerkt, ofschoon van alle zijden bij pogingen om toegelaten te worden tot het University Officers Training Corps. Het beteekende, dat Indiërs nog steeds niet tot den officiersrang toegelaten werden.

Aan Indiërs was verboden, anders dan in het leger wapens te dragen. Oprichting van uit Indiërs bestaande vrijwilligerscorpsen werd door de regeering tegengewerkt, ofschoon van alle zijden aanbiedingen binnenkwamen. In de oogen der bevolking was geen sprekender, maar ook geen meer gehaat blijk van onderworpenheid denkbaar. Andere grieven van geringer beteekenis werkten er allengs toe mede, de aanvankelijk goede stemming in haar te

gendeel te doen omslaan. De regeering van Bengalen sloeg een aanbod tot organiseering van een vrijwillig ambulancecorps vrij tactloos af. Engelsche bladen in Indië begonnen te schimpen op de gevechtswaarde van den Indischen soldaat; de *Pioneer* schreef, dat hij verre de mindere was van den Engelschen soldaat en op het slagveld alleen wat praesteerde onder aanvoering van Engelsche officieren.

Op 27 December 1914 had de opening van de Congress-zitting te Madras plaats. Voorzitter was Bhupendra Nath Basoe, een der oudere gematigde leiders, een man van aanzien en invloed in Bengalen. In zijn openingsrede klonk een waarschuwende toon door: gij kunt, zoo richtte hij zich tot Engeland, Prometheus wel aan de rots vastklinken, maar gij kunt niet beletten dat het vuur hoog oplaaien zal en zich niet blusschen laat. Wij zijn trouw, wij zijn altijd trouw geweest en zullen trouw blijven; wij zullen geen oogenblik aarzelen alle hulp te bieden die wij te geven hebben nu uw bestaan op het spel staat, — maar: wij hebben grieven, ernstige grieven, en wenschen deze uit den weg geruimd te zien. De fundamenteele beginselen van het Britsche bewind zijn, zoo was de algemeene strekking der op die zitting gehouden redevoeringen, goed, maar de verwerkelijking ervan deugt niet. Elke uiting van zelfstandig denken wordt als gevaarlijk, als „seditious", onderdrukt. Het eerst-noodige is thans, dat een sprekend blijk van vertrouwen in de bevolking gegeven wordt.

Op den tweeden dag dezer Congress-zitting verscheen de gouverneur van Madras, Lord Pentland, in de pandal. Hij werd met luid gejuich begroet. Surendra Nath Bannerji stelde een resolutie voor, waarbij trouw betuigd werd aan de Kroon. Lord Pentland zegde namens de regeering dank.

Het incident teekende de veranderde verhoudingen. Over het geheel maakte deze Congress-zitting diepen indruk. De oorlog had nieuwe mogelijkheden doen zien, en deze waren zonder terughouding uitgesproken. De Indiërs gevoelden, zoo schreef hun pers, dat de dagen der verhouding van meester en knecht geteld waren. Dank zij de voor het Britsche rijk gebrachte offers was een nieuwe, een ruimer band ontstaan. En er werd op aangedrongen, nu een aanvang te maken met een geheel het jaar door te voeren actie.

De Indische bevolking was, als geheel, „loyal to the backbone". Maar toch werden eenige deelen des lands doorloopend geteisterd door rooverbenden, terwijl daar-naast revolutionnairen, anarchisten-van-de-daad, hun politiek van samenzweringen en aanslagen tegen bestuurs- en politie-ambtenaren voortzetten.

Na de periode van onlusten en aanslagen in den Pendsjaab en Bengalen, van 1907 tot ongeveer 1911, waren tal van lieden uitgeweken naar Californië en Canada, verbitterd en tot elken gewelddaad bereid. San Francisco en Vancouver werden broeinesten van samenzweringen tegen het Britsche gezag in Indië. Toen de oorlog uitgebroken was, keerden duizenden emigranten, onder wie vele Sikhs, afkomstig uit het oostelijk deel van den Pendsjaab, naar hun land terug, boordevol van grieven tegen de rijksregeering, die hen ook in Canada niet had kunnen of willen vrijwaren van een behandeling als minderwaardige indringers. In de eerste helft van Augustus 1914 kwam de *Komagata Maru* met een groot aantal teruggekeerde Sikh-emigranten te Calcutta aan. Een niet voldoende opgehelderd noodlottig toeval leidde tot een revolvergevecht met de politie, waarbij aan weerskanten dooden vielen. De Bengaalsche regeering weigerde, hen in de gelegenheid te stellen zich naar den Pendsjaab te begeven; en zoo bleven ze rondzwerven, zonder middel van bestaan. Velen hunner volgden het in Bengalen, den Pendsjaab en de Vereenigde Provinciën door andere desperado's gegeven voorbeeld en vormden rooverbenden. Zij maakten zich meester van geld en kostbaarheden; voor de bevolking was het een ware plaag.

De oorsprong van dezen terreur moet gezocht worden in de bedroevend-slechte economische omstandigheden welke in die streken heerschten toen de krijg uitbrak en die door de oorlogsmaatregelen der Indische regeering nog verergerd werden. Voedseltekort en hooge prijzen waren de meest kenmerkende en de meest drukkende verschijnselen. Het aantal ernstige misdaden nam hand over hand toe. Het is onjuist, als eenige jaren later door het Sedition Committee gedaan werd, te beweren, dat de bedoeling dier lieden was, door roof gelden bijeen te brengen voor een revolutionnaire uitbarsting. Zij waren wanhopig geworden doordat de maatschappij hun geen bestaan bood, waren zich

uitgeworpenen gaan gevoelen, en handelden als uitgeworpenen.

De eigenlijke anarchisten vormden een kleine minderheid van separate individuën, zonder organisatie en zonder werkelijken invloed. Hun actie bleef beperkt tot verspreide aanslagen. In den Pendsjaab werd door het bestuur een samenzwering ontdekt die er vrij ernstig uitzag, en op 19 Februari 1915 werden te Lahore 51 ter dood veroordeelde Sikhs terechtgesteld. Veertien dagen tevoren had te Singapore de bekende muiterij van een Indisch infanterie-regiment, dat grootendeels uit Sikhs bestond, plaats gehad. De regeering was hierdoor temeer geneigd, de beteekenis der economische oorzaken te onderschatten en de gebeurtenissen in verband te brengen met Duitsche invloeden. Dat die invloeden bestonden, staat vast. Maar zij zouden op een in betrekkelijken welstand levende en tevreden bevolking zijn afgestuit. Juist in die streken waar de druk der algemeene levensomstandigheden destijds het zwaarst was, konden Duitsche intriges „überhaupt" eenigen invloed hebben.

Aan deze uitspattingen had de regeering intusschen te danken, dat de Defence of India (Criminal Law Amendment) Bill door den wetgevenden raad te Delhi aangenomen werd.

De indiening had plaats op 18 Maart 1915. De onderkoning gaf zelf een korte toelichting en noemde de wet een oorlogsmaatregel, alleen toe te passen indien een provinciale regeering zulks wenschelijk zou achten, en dan eerst nadat van den gouverneur-generaal-in-rade toestemming verkregen was. De wet maakte instelling mogelijk van speciale rechtbanken, bestaande uit drie leden, van wie twee een juridische opleiding genoten moesten hebben. Die rechtbanken zouden dan uitspraak doen in door provinciale regeeringen voorgebrachte gevallen waarop de doodstraf, transportatie of de straf van gevangenis gedurende minstens 7 jaar stond. Locale bestuurders kregen nieuwe exorbitante bevoegdheden. De wet zou gelden voor den geheelen duur van den oorlog en nog zes maanden na het sluiten van den vrede.

Het ontwerp lokte levendige en felle critiek uit. Bij de behandeling in des onderkonings wetgevenden raad merkte Surendra Nath Bannerji op, dat de eenige rechtvaardiging van de indiening eigenlijk lag in de uitingen van ontevredenheid van enkele Sikhs in den

Pendsjaab, en in oudere, nog niet geheel uitgestorven anarchistische acties. Daarvoor werd dan de gewone rechtspraak, die volkomen voldoende was, terzijde gesteld en werden speciale rechtbanken gecreëerd, die, toegerust met de bevoegdheden van krijgsraden, vrijelijk, zonder jury en zonder hooger beroep, zouden kunnen vonnissen. Hij stelde een amendement voor, waarbij bepaald werd dat doodvonnissen niet bij meerderheid van stemmen, doch enkel ingeval van volkomen eenstemmigheid uitgesproken zouden kunnen worden. De regeering liet verklaren, dat dit geheel in strijd zou zijn met bedoeling en beginsel der wet. Het voorstel werd aangenomen en op 19 Maart bekrachtigd. De invloed van Gokhale, die op 19 Februari, 49 jaar oud, te Poona overleden was, werd noode gemist.

De Defence of India Act werd onmiddellijk met ijver door provinciale regeeringen gehanteerd. Zij werd van kracht verklaard voor den Pendsjaab en met ingang van 23 April voor 17 districten van Bengalen. Het zou, schreef de *Bengalee* bitter, dan wèl zoo eenvoudig zijn, de krijgswet maar af te kondigen......

Honderden arrestaties hadden plaats. Van Februari tot September 1915 werden in den Pendsjaab ruim 50 ter dood veroordeelden terechtgesteld, voor het meerendeel jongemannen van eenige ontwikkeling, die, naar de woorden van Lazjpat Rai, hun leven offerden voor niet meer dan de kans dat zij hun landgenooten zouden doen ontwaken tot een gevoel van schaamte. Te Delhi werd Mahomed Ali, de redacteur van de *Comrade*, een pan-Islamist, die, ofschoon niet deloyaal, van zijn pro-Turksche sympathiën geen geheim gemaakt had, met zijn broer Sjaukat geïnterneerd.

Kort na de aanneming van de Defence of India Act zorgde het Hoogerhuis voor een nieuwe oorzaak van ontstemming: een voorstel van den staatssecretaris tot instelling van een uitvoerenden raad voor de Vereenigde Provinciën Agra en Oudh werd verworpen. Lord Curzon was weer de leider van de oppositie; zijn verzet, waarin hij hulp vond bij Lord Sydenham, oud-gouverneur van Bombay, steunde op de overtuiging, dat slechts een uiterst klein deel der bevolking dien raad wenschte.

De teleurstelling was groot. Lord Hardinge sprak in zijn raad

van het bedenkelijke van het verschijnsel dat een handvol peers, die geen begrip konden hebben van den snellen vooruitgang van Indië, de macht bezaten, een noodzakelijk geachten maatregel te beletten. Voor de Indiërs was niet de hoofdzaak of een provincie door een luitenant-gouverneur dan wel door een gouverneur-in-rade bestuurd werd; maar of een begin van invloed op de uitvoerende macht zou worden verkregen. Een provinciale uitvoerende raad toch kon een of meer Indiërs als leden omvatten.

In Bengalen steeg de ontstemming na de publicatie van het rapport eener in 1913 ingestelde commissie, die onderzoek had te doen naar de oorzaken der onder de plattelandsbevolking heerschende ontevredenheid. Die commissie bestond geheel uit ambtenaren, met het in hun kringen karakteristieke tekort aan inzicht en doorzicht. Economische oorzaken — die ter verklaring ruim voldoende waren — zag ze niet, en ze bleek den toestand uitsluitend op rekening te stellen van het feit dat in enkele districten de bevolkingstoename te groot geworden was voor afdoend toezicht door den districtsbestuurder. Het middel van uitbreiding van plaatselijk zelfbestuur was blijkbaar aan haar aandacht ontsnapt; zij kende geen beter bewind dan „one man rule". De opvattingen der ambtenarij waren, ondanks alles, klaarblijkelijk dezelfde gebleven.

Maar onder de Indiërs groeiden de overtuiging dat Indië recht had op zelfbestuur, en de wil, het zich te veroveren. Er heerschte een sfeer van verwachting en spanning. Men wist, dat de onderkoning den eisch billijkte. Tal van Britsche staatslieden hadden zich in denzelfden geest geuit. Toen Lord Crewe in Mei 1915 als staatssecretaris aftrad om te worden opgevolgd door den als reactionnair teboek staanden Mr. Austen Chamberlain, begrepen de Indische politici, zich vooral op eigen krachten te zullen moeten verlaten. Meer en meer werd ingezien, dat een driedaagsche zitting per jaar van het National Congress allerminst voldoende was om pressie van eenige beteekenis op de regeering uit te oefenen. Week aan week en dag aan dag zou actie gevoerd moeten worden voor hervorming van de staatsinrichting. Men was bereid, tot na den oorlog te wachten; maar de eisch van zelfbestuur had zich

in de hoofden vastgezet en werd in het nationaal bewustzijn opgenomen als een voortaan onuitroeibaar element. Geheel het politieke denkleven bewoog zich om dezen eisch als kern. En de in het eerste jaar van den oorlog ondervonden teleurstellingen deden beseffen, dat men voor de verwezenlijking ervan te vechten hebben zou tegen de machten van het behoud.

De Congress-zitting van December 1915, die te Bombay plaats had, stond nog in het teeken van gematigdheid en politiek optimisme. Voorzitter was Sir Satyendra Sinha, een man van spreekwoordelijke bezadigdheid. Zijn openingsrede miste dan ook voor velen het radicaal accent dat ook voor tal van Moderates aantrekkelijkheid gekregen had. Toch was zijn omschrijving van het Congress-ideaal duidelijk genoeg: „een regeering van het volk, voor het volk en door het volk", — met minder zou Indië zich niet tevreden stellen. Maar niet aanstonds zou met invoering van eenigen vorm van zelfbestuur een begin gemaakt behoeven te worden; het ideaal was er een voor de toekomst, en de voorzitter waagde zich niet aan een schatting van den tijdsafstand welke nog van die toekomst scheidde.

Radicaler was de toon der openingsrede van den voorzitter der zitting van de All-India Moslem League, die eveneens te Bombay gehouden werd, — sprekend blijk van de eenheid van het streven beider voornaamste bevolkingsgroepen. De eenige vorm van bewind voor Indië die aanvaard worden kon was, zeide Mr. Mazhar-oel-Haque, zelfbestuur als deel van het Britsche rijk. En dan niet eerst in verre toekomst, maar zoo spoedig mogelijk na den oorlog.

De loop der omstandigheden had er vanzelf toe geleid, dat deze eisch alle andere ging overheerschen. Stimuleerend werkte het trotsch besef, Engeland in de ure des gevaars hulp te hebben kunnen bieden die van groote waarde was; het gevoelselement in de overwegingen die den eisch van zelfbestuur zoo beslist deden zijn, was zeker sterk. Maar het was niet het eenige, zelfs niet het voornaamste. De kracht waarmee die eisch in korten tijd geheel op den voorgrond drong, ontsproot goeddeels uit een andere bron: uit de algemeen-maatschappelijke omstandigheden die tengevolge van den oorlog ontstaan waren.

In een volgend hoofdstuk zal een uitvoeriger exposé gegeven

worden van de resultaten der inwerking van die oorlogsinvloeden op het economisch leven in Britsch-Indië. Hier zij er mee volstaan, te wijzen op de sterke vermindering van de invoeren van tal van voorwerpen voor dagelijksch gebruik en de daardoor veroorzaakte prijsstijging. Wel werden grondstoffen in groote hoeveelheden uitgevoerd, maar toch bestond gelegenheid te over voor nijverheidsontwikkeling in Indië zelf. Die werd dan ook zoo goed mogelijk benut; en ook in regeeringskringen neigde de geest, in tegenstelling van de stemming in vroeger jaren, meer en meer naar het protectionisme. Indië zou, althans voorzoover de voorziening in de eerste levensbehoeften betrof, geheel onafhankelijk moeten worden van het buitenland.

Er heerschte al spoedig na het uitbreken van den oorlog een bedrijvigheid op industrieel gebied, die haast onmiddellijk haar weerslag deed gevoelen op dat der politiek. De neiging tot zelfdoen werd sterker, de eischen werden meer beslist en radicaler. Het Congress aanvaardde, ongemerkt en als de natuurlijkste zaak ter wereld, idealen die zoo ver reikten dat de leden zich begonnen af te vragen, waarom de Extremisten dan nog langer buiten de deur gehouden moesten worden. De fiscale politiek der centrale regeering genoot meer dan ooit tevoren aandacht; op die politiek vooral wilde men voortaan invloed kunnen uitoefenen. Ter Congresszitting te Bombay verklaarde Sir Ibrahim Rahimtoella, dat hoofdvoorwaarde tot zelfbestuur was: volkomen vrijheid inzake heffing van in- en uitvoerrechten en accijnsen. „De Indische nijverheidsbedrijven kunnen zich", verklaarde hij, „niet naar den eisch ontwikkelen zoolang Indië niet volkomen fiscale autonomie bezit". Dit betoog kwam telkens, in andere vormen, opnieuw terug. Het was niet een nieuw gezichtspunt; maar nooit had het in die mate den achtergrond gevormd voor alle uiteenzettingen en beschouwingen die ter Congress-zittingen gegeven en voor de eischen die er gesteld werden. Naarmate het onvermijdelijke proces van differentieering zich in de sfeer der sociale verschijnselen voltrok, moest een differentieering op het terrein der politieke beginselen wel volgen. De behoefte aan en de sterke drang naar nijverheidsontwikkeling overheerschten vrij plotseling geheel de gedachtenwereld der nationalistische politici.

Ter Congress-zitting van December 1915 stelde Surendra Nath Bannerji een resolutie voor, waarbij o.m. geëischt werd: volledige provinciale autonomie, een gekozen, niet-ambtelijke meerderheid in elk der wetgevende raden, ook in des onderkonings wetgevenden raad, contrôle van de wetgevende op de uitvoerende macht. Minstens de helft der leden van een uitvoerenden raad zou uit Indiërs moeten bestaan. De Indische regeering zou, verklaarde Bannerji in zijn toelichting, geheel vrij moeten zijn van den druk van Manchester en Liverpool. Mevrouw Besant, die het voorstel krachtig ondersteunde, wees er terecht op, dat in geheel het dertigjarig bestaan van het National Congress wel nooit belangrijker resolutie in bespreking was gebracht. Zij was de complete uitdrukking, in de taal der politiek, van de behoeften der groeiende groot-industrie, welker geest het publieke oordeel in een bepaalde richting drong en de sprekers inspireerde.

Het jaar 1916 stond geheel in het teeken van actie en agitatie voor zelfbestuur. Tot de meest-beteekenende en meest-succesvolle propagandisten behoorde van den aanvang af Mevrouw Annie Besant, de bekende presidente der Theosofische Vereeniging. Indië heeft aan deze buitengewone vrouw ontzaglijk veel te danken.

Mevrouw Besant was in 1893 in Indië gekomen en had zich van den aanvang af sterk geïnteresseerd voor de oude inheemsche beschaving. Zij gaf den stoot tot de stichting, in 1898, van het Central Hindu College te Benares, waar de naam van den Pandit Madan Mohan Malaviya onverbrekelijk aan verbonden zou blijven en dat in 1916 zou uitgroeien tot een Hindu University. Indië werd Mevr. Besant een tweede vaderland. Ter verdieping en verruiming van de kennis van oude denkrichtingen en gevoelsstroomingen heeft zij onwaardeerbaren arbeid verricht. Zij was doorloopend lid van het National Congress, doch beschouwde het nationalistisch vraagstuk haast uitsluitend als een alomvattend cultuurprobleem. De politiek is haar nooit meer dan middel ter oplossing van dit probleem geweest. Maar toen zij inzag, dat politieke actie en agitatie onmisbaar waren ter verovering van een bestuursvorm die ruimte geven zou tot volle ontplooiing van de nationale krachten, aarzelde zij geen oogenblik om persoonlijk dezen arbeid ter hand te nemen. De enorme verdienste van Mevr. Besant voor de na-

tionalistische beweging in Britsch-Indië schuilt vooral daarin, dat zij op het psychologisch moment een program formuleerde en den weg wees. Hierdoor kreeg de politieke actie vastheid en doel; en juist door de vereeniging van alle krachten onder één vaandel, waardoor het zelfvertrouwen enorm toenam en de zekerheid omtrent de toekomst grooter werd dan ze ooit was geweest, trad een wel-doende ontspanning in.

Toen het National Congress en de Moslem League in December 1915 te Bombay bijeenkwamen, bood Mevr. Besant een zelfbestuursschema ten onderzoek aan. Congress en League besloten tot vorming van een comité dat de eischen formuleeren zou en daarbij tegelijk het ontwerp van Mevr. Besant zou bespreken. Het duurde nog maanden eer het daartoe kwam. Maar intusschen opende Mevr. Besant een Home Rule-campagne, zoo levendig als zelden of nooit eenige actie in Indië gevoerd was. Rusteloos trok zij het land door, confereerende, sprekende, schrijvende, altijd slagvaardig, scherp in haar critiek, maar onweerstaanbaar. Zij kreeg krachtige hulp: van B. P. Wadia, die later als arbeidersleider naam krijgen zou, in Madras, en van professor Telang, zoon van een der oudere Congressmannen, te Bombay. De Home Rule League telde al spoedig duizenden leden.

En inmiddels stichtte Tilak in Bombay zijn National Home Rule League. Met zijn bekende voortvarendheid wierp ook hij zich op de actie voor zelfbestuur. Deze actie bewoog zich, evenals die van Mevr. Besant, langs volkomen wettelijke banen, doch steunde uit den aard der zaak op een scherpe critiek op de bestaande staatsrechtelijke verhoudingen. Het was ondenkbaar dat de bureaucratie hen met rust laten zou: van Mevr. Besant werd, als uitgeefster van haar orgaan *New India*, een borgstelling van Rs. 2000 voor goed gedrag gedurende een jaar geëischt, en, toen deze al spoedig verbeurd verklaard was, een nieuwe borgstelling van Rs. 20.000. De regeering van Bombay, die van een directe samenwerking van Mevr. Besant en Tilak het ergste scheen te vreezen, verbood haar, de grenzen der provincie te overschrijden. De regeering der Vereenigde Provinciën volgde kort daarna dit voorbeeld. Van Tilak werd door den magistrate van Poona een borgstelling van Rs. 20.000 geëischt. Hij protesteerde, en het hooggerechtshof te

Bombay maakte uit, dat zijn actie als geheel niet in strijd was met de wet. Het was een uitspraak van buitengewone principieele beteekenis. Maar het gemis van den temperenden invloed van het bewind van Lord Hardinge, die in Maart 1916 opgevolgd was door Lord Chelmsford, werd al spoedig voelbaar. De nieuwe onderkoning was een man van nobele impulsen en oprechte bedoelingen, maar miste de ruimte-van-blik en de kracht-van-overtuiging die zijn voorganger in staat gesteld hadden, zich aan den invloed van zijn uitvoerenden raad goeddeels te onttrekken. Lord Chelmsford vereenzelvigde zich meer en meer met zijn raad; de bureaucratie won terrein. De bestaande noodwetten, vooral de Defence of India Act, werden door plaatselijke bestuurders tegen de Home Rule-agitatie gebruikt als tegen een oproerige beweging.

In October 1916 bood de Indian Association te Calcutta, die onder leiding van Bannerji stond, der regeering een memorandum aan waarin tegen de hanteering van de Defence of India Act geprotesteerd werd en geëischt, dat de vervolgde althans een duidelijke schriftelijke mededeeling zou krijgen van de tegen hem ingebrachte beschuldigingen, zoodat hij zich schriftelijk zou kunnen verdedigen. Voorts werd instelling gevraagd van raden van advies, die alle op een geval betrekking hebbende stukken nog eens terdege zouden hebben te bestudeeren. De poging had al even weinig succes als die eener deputatie die zich, aangevoerd door Bannerji, naar den onderkoning begaf om intrekking of voor het minst verzachting van de bepalingen der Press Act te vragen, en door Lord Chelmsford met een botte weigering naar huis gestuurd werd.

Maar de zelfbestuursgedachte was tot leven gewekt en liet zich niet meer dooden.

In het begin van October 1916 werd door 19 Indische leden van den Wetgevenden Raad te Delhi aan de regeering een memorandum aangeboden, waarbij gevraagd werd om constitutioneele hervormingen zoodra de oorlog geëindigd zou zijn. De indiening van dit stuk was een feit van beteekenis, en van den inhoud behoort hier een en ander te worden medegedeeld.

In de toelichting werd gezegd, dat Indië geen belooning eischte

voor zijn loyauteit, maar voor het minst verwachtte dat een eind komen zou aan de blijken van wantrouwen van regeeringszijde, aan welke alle bestaande verbittering te wijten was. Indië wenschte niet langer een positie van ondergeschiktheid in te nemen, het wilde voortaan op voet van gelijkheid worden behandeld. Het wenschte niet boven alles een goed bewind, maar een regeeringsvorm die de regeering verantwoordelijk zou doen zijn aan het volk; — „goed bestuur is geen substituut voor zelfbestuur", had Sinha op de Congress-zitting te Bombay verklaard.

De eischen die gesteld werden kwamen neer op het volgende:

de uitvoerende raden zouden voor de helft bestaan uit Indiërs, die door verkiezing aangewezen zouden moeten worden;

de wetgevende raden zouden een gekozen meerderheid moeten hebben;

Indië zou fiscale autonomie moeten krijgen;

de wetgevende raden zouden het recht hebben, alle vraagstukken te bespreken en erover te beslissen, met uitzondering van die betreffende militaire aangelegenheden, buitenlandsche betrekkingen, oorlogsverklaring, vredessluiting en andere dan handelsovereenkomsten. De gouverneur-generaal-in-rade zou een beperkt recht van veto hebben;

de Raad van den Staatssecretaris te Londen zou ontbonden worden en het tractement van den staatssecretaris zou op de Engelsche begrooting worden gebracht;

in eenig schema van een rijks-federatie zou Indië een plaats moeten krijgen, overeenkomende met die der zelfbesturende dominions;

de provinciale regeeringen zouden autonoom moeten zijn;

de Vereenigde Provinciën zouden voortaan bestuurd moeten worden door een gouverneur met een uitvoerenden raad, in stede van door een luitenant-gouverneur;

plaatselijk zelfbestuur zou reeds aanstonds in ruime mate moeten worden toegestaan;

aan Indiërs zou, op denzelfden voet als aan Europeanen, vergund moeten worden, wapens te dragen;

aan Indiërs zou worden toegestaan, zich te doen inlijven als vrijwilligers en corpsen van een Indisch territoriaal leger te vormen;

Indische jongelui zouden in het leger officiersplaatsen moeten kunnen bezetten op dezelfde voorwaarden als voor Europeanen golden.

Omtrent deze eischen was onder de nationalisten van alle richtingen volkomen eenstemmigheid gaan heerschen; zij waren het product van het versnelde tempo der ontwikkeling van het Indische bedrijfsleven, waardoor ook de Moderates tot een veel radicaler houding gebracht waren. De vaste wil van alle partijen, zich zelfbestuur te veroveren, leidde vanzelf tot den wensch, naar buiten een ongebroken front te toonen en meeningsverschillen van geringer beteekenis voorloopig te laten rusten. Eenerzijds zou tot overeenstemming gekomen moeten worden met de Mohammedanen, anderzijds met de Extremisten.

In November 1916 had te Poona een bijeenkomst van Moderate en Extremistische leiders in de provincie Bombay plaats, waar een hereeniging van beide fracties tot stand werd gebracht. En toen op 27 December de Congress-zitting te Lucknow, de hoofdstad der provincie Oudh, geopend werd, verscheen Tilak ter bijeenkomst, als leider van de medestanders die zich in 1907 onder zijn aanvoering hadden afgescheiden. Hij werd met uitbundig enthousiasme ontvangen.

Deze 32e Congress-zitting was de meest belangrijke in geheel de geschiedenis der organisatie. De toon der besprekingen was loyaal; men erkende wat het Britsche bewind aan goeds gebracht had en wenschte handhaving ervan. Maar de eisch van zelfbestuur klonk met een beslistheid die geen twijfel toestond aan den ernst van het verlangen, thans voorgoed af te rekenen met een vorm van bewind waarvoor niemand meer een goed woord over had. Achterdocht ten opzichte van Engelands bedoelingen was bovendien gewekt door de publicatie van een circulaire van Mr. Lionel Curtiss — later meer bekend geworden als schrijver van *Letters to the people of India on Responsible Government* en van een groot werk over *Dyarchy* — aan een aantal leden der z.g. Round Table-groep, die er naar streefde, de dominions invloed te doen krijgen op de binnenlandsche aangelegenheden van Indië. Een exemplaar dezer strikt-vertrouwelijke circulaire was der redactie van de *Bombay Chronicle* in handen gekomen en door haar afgedrukt. De voor-

zitter, Mr. Ambika Tsjaran Mazoemdar, hield een lange redevoering, waarin hij er omstandig op wees, dat ontevredenheid en anarchie uitsluitend aan sociale factoren te wijten waren, aan economisch en politiek wanbeleid, waaraan geen eind komen zou indien het bestuursstelsel niet gewijzigd zou worden. Een bureaucratisch bewind was onder geen omstandigheden te liberaliseeren; en aanvaarding, door de regeering, van de voorstellen der Indian Public Services Commission van 1912, die bedoelden, dat het bureaucratisch bewind in wezen zich gelijk blijven zou, zou voor Indië geenerlei waarde hebben. Men ziet: dit was een der denkbeelden die, toen zij in 1906 door Bipin Tsjandra Pal verdedigd werden, dezen den naam van Extremist bezorgden.

Indië zou zelfbestuur moeten hebben, zeide Mr. Mazoemdar verder; en het was niet bereid, daarop tot onbepaalden datum te wachten. Hij preciseerde de eischen nader; het was een lange, vrij gedetailleerde lijst, die gegeven werd als het minimum waarmee direct genoegen genomen worden zou.

De voornaamste der op deze zitting aangenomen resoluties was dan ook die betreffende zelfbestuur. Zij werd voorgesteld door Bannerji en gesteund door Tilak en Mevr. Besant, — een demonstratie van de eenheid die terzake bereikt was. Zij vormde ook den grondslag voor de samenwerking met de Moslem League, die eveneens te Lucknow vergaderde. De League had een soortgelijke crisis doorgemaakt als in 1907 de Congress-zitting te Soerat had doen mislukken; op de zitting van December 1915 te Bombay hadden de oudere leiders, over het geheel orthodoxe Mohammedanen met pan-Islamistische tendenzen, zich afgescheiden en hadden de jongeren zich van de organisatie meester gemaakt. Die jongeren nu stelden zich op het standpunt, dat de band met Engeland gehandhaafd blijven moest, maar Indië gelegenheid zou moeten krijgen tot bereddering van de eigen zaken en een eind zou moeten komen aan het autocratisch bureaucratisch bewind. Met de eischen der leiders van het National Congress stemden zij volkomen in, behoudens het denkbeeld van afzonderlijke vertegenwoordiging van minderheden in de wetgevende raden. Ten aanzien van dit punt waren beide organisaties intusschen tot een overeenkomst geraakt; de samenwerking was thans compleet.

Het schema van zelfbestuur dat bij resolutie ter zittingen van National Congress en Moslem League aangenomen werd, ging heel wat verder dan het ontwerp van het negentiental leden van den Indischen wetgevenden raad. Het stelde de volgende eischen:

Alle provinciën zouden wetgevende raden moeten krijgen, de grootere van 125, de kleinere van 50 tot 75 leden, van wie vier-vijfden gekozen zouden worden bij rechtstreeksche verkiezing en een-vijfde zou worden benoemd. De Mohammedaansche leden zouden aangewezen worden door speciale kiescolleges.

Behalve de in- en uitvoerrechten en accijnsen, de post- en telegraafdienst, de verkoop van zout en opium, de spoorwegen en de bijdragen van Indische staten zouden alle bronnen van inkomsten aan de provinciale gouvernementen komen. De uitgaven voor het leger zouden natuurlijk blijven voor rekening van de centrale regeering.

De provinciale regeeringen zouden volledige autonomie bezitten ter bereddering van alle zaken binnen haar ressort.

Een resolutie van een provincialen wetgevenden raad zou bindend zijn voor de uitvoerende macht, behoudens het recht van veto van den gouverneur-in-rade. Mocht echter na niet minder dan een jaar na hanteering van dit recht dezelfde resolutie opnieuw door den raad aangenomen worden, dan zou zij van kracht zijn.

In elke provincie zou bestaan een uitvoerende raad, die met den gouverneur de uitvoerende macht zou vormen. Leden van den Indian Civil Service zouden als regel noch tot gouverneur, noch tot lid van den uitvoerenden raad worden benoemd.

De Imperial Legislative Council zou 150 leden tellen, van wie eveneens vier-vijfden door rechtstreeksche verkiezing aangewezen zouden worden door hetzelfde kiezerscorps dat in de provinciën een deel der provinciale leden kiezen zou. De voorzitter van den Council zou door het college zelf gekozen worden.

Alle door den Council aangenomen wetsvoorstellen zouden bekrachtiging door den gouverneur-generaal behoeven om wet te zijn. Alle voorstellen met geldelijke consequenties zouden in den vorm van bills worden ingediend.

Een door den Council aangenomen resolutie zou bindend zijn voor de uitvoerende macht, behoudens het recht van veto van den

gouverneur-generaal-in-rade. Mocht na niet minder dan een jaar na hanteering van dit recht dezelfde resolutie opnieuw worden aangenomen, zoo zou zij van kracht zijn.

De Kroon zou het recht van veto bezitten ten aanzien van besluiten van den Imperial Legislative Council en de provinciale Legislative Councils, mits dit recht gehanteerd worden zou binnen 12 maanden nadat een besluit zou zijn genomen.

De Imperial Legislative Council zou de bevoegdheid missen, zich in te laten met beslissingen der Indische regeering inzake militaire aangelegenheden en de buitenlandsche betrekkingen.

De gouverneur-generaal zou hebben een Uitvoerenden Raad, voor de helft bestaande uit Indische leden die gekozen zouden worden door de gekozen leden van den Indischen Wetgevenden Raad. Ambtenaren van den Civil Service zouden van het lidmaatschap van dien Uitvoerenden Raad uitgesloten zijn.

De regeering van Indië zou zich als regel niet met provinciale aangelegenheden bemoeien en harerzijds in wetgevende en administratieve zaken onafhankelijk zijn van den staatssecretaris voor Indië.

De Raad van den Staatssecretaris zou geheel moeten verdwijnen. Het tractement van den minister zou gebracht moeten worden op de Engelsche begrooting.

Een eisch die in dit schema van bestuurshervorming niet paste maar tegelijk gesteld werd, was deze: dat Indiërs op denzelfden voet als Engelschen het in het leger tot officier zouden kunnen brengen.

Inzake de verdeeling van zetels tusschen Mohammedanen en Hindoes werd de volgende overeënkomst getroffen: in den Pendsjaab zouden de eersten 50% der zetels krijgen, in Bengalen 40%, in de Vereenigde Provinciën 30 %, in de Centrale Provinciën en Madras elk 15%, in Bombay 33%, terwijl geen wet, besluit of motie geacht worden zou te zijn aangenomen indien twee-derden der Mohammedanen of twee-derden der Hindoeleden zich er-tegen verklaard hadden. Een-derde der gekozen leden van den Indischen Wetgevenden Raad zou uit Mohammedanen moeten bestaan.

Het Congress nam in deze zitting opnieuw een resolutie aan waarbij aangedrongen werd op intrekking van de Arms Act. Bij een andere werd verklaard, dat met schrik en zorg de ruime toepassing van de Defence of India Act en de Regulation van 1818 werd waargenomen; in Bengalen alleen waren in 1916 niet minder dan 980 personen gevonnist, op, naar het oordeel der bevolking, zeer onvoldoende gronden.

Vergelijkt men de handelingen van deze Congress-zitting met die van een jaar tevoren, dan blijken de verschillen enorm te zijn. De opnieuw toegelaten Extremisten behoefden geen poging te doen om zich van de leiding meester te maken; er had een opschuiving naar links plaats gehad, waardoor hun denkbeelden goeddeels die van het Congress geworden waren.

De besprekingen ter zittingen van National Congress en Moslem League maakten indruk op de Indische regeering, die inzag, dat verstandig zou zijn, aan eenige der voornaamste eischen tegemoet te komen. Lord Chelmsford gaf blijken, een verzoeningspolitiek te willen volgen, waardoor tegelijk de bereidwilligheid tot brengen van een offer voor de zaak van het moederland vergroot zou moeten worden. In de tweede helft van Januari 1917 werd officieel medegedeeld, dat Indië ter speciale zitting van het Rijks-Oorlogs-Kabinet (Imperial War Cabinet), die een paar maanden later plaats hebben zou, vertegenwoordigd zou worden door den staatssecretaris, die zou worden „bijgestaan" door Sir John Meston, een hoog ambtenaar van den Indian Civil Service, Sir Satyendra Sinha en den Maharadzja van Bikanir. De mededeeling miste het bedoelde effect; het wantrouwen was door de circulaire van Mr. Lionel Curtiss versterkt en de Indiërs eischten nu vertegenwoordiging op denzelfden voet als de dominions, door zelf-gekozen afgevaardigden.

In Februari 1917 deelde Lord Chelmsford in een rede ter opening van den wetgevenden raad te Delhi mede, dat de Indische regeering in December van het vorige jaar voorstellen betreffende een hervorming van de staatsinrichting naar Londen gestuurd had, waarbij rekening gehouden was met de eischen, door de 19 Indische leden van den raad in hun memorandum opgesomd. Voor-

loopig diende echter de aandacht tenvolle op den oorlog geconcentreerd te zijn; en het was, verklaarde de onderkoning, dan ook niet waarschijnlijk, dat van staatsrechtelijke hervormingen iets komen zou vóór de vijandelijkheden gestaakt zouden zijn.

Op 21 Februari werd de Indian Defence Force Bill ingediend. Gedwongen inlijving zou mogelijk zijn van Europeesche Britsche onderdanen in Indië van 19 tot 50 jaar oud. Ten aanzien van Indiërs zou geen dwang worden toegepast, doch de voorwaarden van dienst-neming werden gunstiger gemaakt. Werving ook van Indiërs die niet tot de krijgsliedenkaste behoorden zou voortaan mogelijk zijn.

In de vergadering van 1 Maart werd medegedeeld, dat de Indische regeering den staatssecretaris had doen weten, dat Indië bereid was tot het verleenen van steun voor een bedrag van £ 100 millioen, — een som die grooter was dan de jaarlijksche ontvangsten. Het bedrag zou tendeele gevonden worden uit een verhooging van de invoerrechten op katoenen goederen van 3½ % tot 7½ %, uit een extra-belasting op de grootere inkomens, een verhooging van het uitvoerrecht op jute en een verhooging van de spoortarieven.

Het was, op het eerste gezicht, een nobel en schoon gebaar. Maar van dag tot dag werd duidelijker, dat Indië wel manschappen leveren kon, doch onder den druk der economische en financieele oorlogsmaatregelen dreigde te bezwijken. De leiders der Home Rule-campagne — het Congress-League-schema was ook door Mevr. Besant en haar medewerkers aanvaard — wezen dan ook herhaaldelijk op de toenemende misère waarin de massa der bevolking onderging. Mevr. Besant schreef b.v. op 23 Maart 1917 in haar orgaan *New India*:

„De politiek die de Indische massa's tot armoede voerde en de muiterij van 1857 veroorzaakte, bestond daarin dat van Indië een reservoir voor grondstoffen gemaakt werd...... De Imperial War Conference stelt thans voor, dit proces voort te zetten, en Indië bovendien te berooven van het geringe voordeel dat het vindt door verkoop van zijn grondstoffen in de open Europeesche markt, en aldus den prijs te ontvangen die bepaald wordt door de behoeften der onderling concurreerende landen. Indië moet zijn katoen binnen



ANNIE BESANT

het rijk verkoopen tegen een prijs, zoodanig vastgesteld, dat de belangen der groote koopers in Engeland en de dominions erdoor gediend worden, vastgesteld in een door hen beheerschte markt, met het doel, hen de grootst mogelijke winst te doen behalen bij den verkoop...... Aan Indië zullen de laagste prijzen betaald worden tot aanvaarding van welke de harde nood het land dwingt, en het zal de loonarbeider, de loonslaaf worden van geheel het rijk...... Dit is het groote bedrog ten opzichte van Indië waaraan de regeering zich schuldig maakt. Maar één ding is duidelijk geworden: tenzij spoedig Home Rule verkregen wordt, zoodat Indië vrij is alvorens de groote strijd om rijksvoorkeurrechten uitgevochten worden zal, zal het ondergaan".

En later, toen zij op last van den gouverneur van Madras met haar helpers Wadia en Arundale geïnterneerd werd, liet zij zich als volgt over den toestand uit:

„Indië's arbeidskrachten worden voor vreemde firma's opgeëischt. Indië's kapitaal teert weg aan oorlogsleeningen, die Indië geen vrijheid zullen brengen, indien de autocratie haar zin krijgt. De belastingen die Indië zal hebben op te brengen om het interest dier leeningen te betalen, zullen verpletterend zijn. Als het eenmaal zoover is, dan zal Indië begrijpen, waarom ik streefde naar verkrijgen van Home Rule na den oorlog. Slechts däärdoor zal het gered kunnen worden van ondergang, van het gevaar, een natie te worden van koelies die arbeiden ter verrijking van andere landen".

In het volgende hoofdstuk zullen de economische gevolgen van Indië's vrijwillige en gedwongen opofferingen voor de overwinning uitvoeriger worden uiteengezet. Het bovenstaande is hier voldoende om de verbittering te verklaren die zich in alle deelen van Indië met van dag tot dag stijgende hevigheid uitte, en het enthousiasme waarmee de Home Rule-propaganda allerwege werd aangehoord.

Verstandige provinciale bestuurders steunden de regeering bij haar streven, door een conciliante houding de rust te doen bewaren. In den wetgevenden raad van Bengalen en in dien der Vereenigde Provinciën werden resoluties aangenomen waarbij de regeeringen dier provinciën uitgenoodigd werden, aan te dringen op invoering van jury-rechtspraak ook voor Indiërs. De gouverneurs verklaarden, zich met het beginsel te kunnen vereenigen en

stappen in de gewenschte richting te zullen doen. Maar andere provinciale bestuurders, met name Lord Pentland, de gouverneur van Madras, en Sir Michael O'Dwyer, de luitenant-gouverneur van den Pendsjaab, misten deze ruimte-van-inzicht en verlieten zich bij voorkeur op een politiek-van-de-harde-vuist. Eenige door hen gehouden redevoeringen, waaruit onverbloemd het verlangen sprak, aan geheel de actie voor constitutioneele hervorming afdoend een eind te maken, droegen bij tot zoodanige overlading van de atmosfeer, dat de regeering begon te vreezen, den bliksem vandaag of morgen te zullen zien inslaan.

Toen greep de gouverneur van Madras naar een maatregel die juist in die omstandigheden als olie in het vuur werken moest: aan Mevr. Besant, Mr. Arundale en Mr. B. P. Wadia werd verboden, vergaderingen bij te wonen, lezingen of redevoeringen te houden of iets van hun hand te doen drukken en publiceeren. Hun correspondentie werd onder censuur gesteld en hun werd de keus gelaten uit zes plaatsen in het binnenland, waar ze dan na eenige dagen geïnterneerd zouden worden.

Dit besluit, dat op 16 Juni 1917 genomen werd, veroorzaakte een onbeschrijfelijke opwinding. De algemeene verontwaardiging kwam o.a. tot uiting in toetreding van duizenden nieuwe leden, onder wie tal van vooraanstaande Congress-mannen, tot de Home Rule League. Het regende protesten bij de regeering; protestvergaderingen waren aan de orde van den dag. De oude Bannerji, die de heftige propaganda van Mevr. Besant niet dan met mate had weten te waardeeren, noemde de interneering het begin van het einde van bureaucratie en autocratie in Indië. Door haar maatregel tegen Mevr. Besant had de regeering een aanval gedaan op de zaak van Indië's zelfbestuur. Het uit Indiërs bestaande wervingscomité te Allahabad weigerde, verder nog eenige stappen te doen.

De besturen van National Congress en Moslem League kwamen op 28 en 29 Juli bijeen om den toestand te overzien en te overwegen wat te doen stond. Zij besloten, zich tot den staatssecretaris te wenden met de waarschuwing dat de stemming onder de bevolking schromelijk onderschat werd. Vier dingen waren vóór alles noodig als brood: de verklaring dat Indië een zelfbesturend deel van het Britsche rijk zou worden, onmiddellijke stappen tot verwezen-

lijking van het hervormingsschema van Congress en League zoodra de oorlog geëindigd zou zijn, publicatie van de voorstellen tot hervorming, door de Indische regeering in December 1916 aan den staatssecretaris gezonden, zoodat gelegenheid zou bestaan deze openlijk te bespreken, en, tenslotte, staking van de onderdrukkingspolitiek en intrekking van alle noodwetten.

Inmiddels was Mr. Austen Chamberlain als staatssecretaris opgevolgd door Mr. Montagu, die eenige jaren tevoren onderstaatssecretaris voor Indië geweest was en zich had ontpopt als een ruim-denkend staatsman, een sterke persoonlijkheid, niet bereid, voor consequenties uit den weg te gaan en altijd gereed tot den strijd tegen de reactie welker politiek regelrecht aanstuurde op een uitbarsting van verzet in Indië. Op 12 Juli hield hij in het Lagerhuis een groote rede over de noodzakelijkheid van hervorming van de Indische regeermachinerie, die, naar gebleken was, „too wooden, too iron, too inelastic, too antidiluvian" was geworden om nog „van eenig nut voor moderne doeleinden" te kunnen zijn. Het rapport der commissie die onderzoek had gedaan naar de oorzaken van de noodlottige ervaringen in Mesopotamië, was voor het Indische bestuurssysteem vernietigend geweest.

De nieuwe minister begreep dat spoedig iets gedaan worden moest om de opwinding te doen luwen, door voorloopig althans uitzicht te geven op gedeeltelijke inwilliging van de eischen. In het Lagerhuis hield hij op 20 Augustus een lange, beroemd geworden redevoering, waarin hij de volgende mededeeling deed:

„De politiek van Zijner Majesteit Regeering, met welke de Regeering van Indië geheel instemt, is die van bevordering van toenemende medewerking van Indiërs in elken tak van Gouvernementsdienst en de geleidelijke ontwikkeling van zelfbesturende organen, teneinde te komen tot verwezenlijking van het beginsel van verantwoordelijk bewind in Indië, als integreerend deel van het Britsche Rijk. Zij heeft besloten, dat zoo spoedig mogelijk stappen in deze richting gedaan zullen worden, en acht van het hoogste belang, dat over deze maatregelen een vrije en informeele gedachtenwisseling tusschen de leden der Regeering in Engeland en die in Indië plaats hebben zal.

„Zijner Majesteit Regeering heeft daarom, onder goedkeuring van Zijne Majesteit, besloten dat ik de uitnoodiging van den Onderkoning zal aannemen en mij naar Indië begeven zal teneinde deze aangelegenheid met den Onderkoning en de Indische Regeering te overwegen en met Zijne Excellentie voorstellen betreffende invoering van vertegenwoordigende lichamen en organisaties in ontvangst te nemen. Ik wensch hieraan tot te voegen dat deze politiek slechts stap voor stap zal kunnen worden gevoerd. De Britsche Regeering en de Regeering van Indië, op welke de verantwoordelijkheid voor het welzijn en den vooruitgang der volkeren van Indië berust, zullen te beslissen hebben over het tijdstip en den maat van elken stap voorwaarts en zullen daarbij haar oordeel hebben te vormen in verband met de mate van medewerking dergenen te wier behoeve de nieuwe bevoegdheden bestemd zullen zijn, en met het vertrouwen dat in hun verantwoordelijkheidsbesef blijkt te mogen worden gesteld. Gelegenheid zal worden gegeven tot uitvoerige openbare bespreking van de voorstellen, die het Parlement zoo spoedig mogelijk zullen worden aangeboden".

Ofschoon deze mededeeling de vrucht was van de in Indië gevoerde Home Rule-campagne, was zij niettemin een verrassing. Zij viel als een bom in het kamp der Nationalisten en veroorzaakte daar verwarring; het gros der Extremisten bleef wantrouwen toonen ook ten opzichte van de strekking der voorloopige beloften. De Moderates daarentegen beschouwden de aanstaande komst van den staatssecretaris als een prachtige gelegenheid om Indië's politieke eischen met aandrang te doen kennen, en die gelegenheid zou tenvolle moeten worden benut.

De principieele meeningsverschillen, die voorloopig begraven waren onder den gemeenschappelijken eisch van zelfbestuur na den oorlog, kwamen opnieuw op den voorgrond. De te Lucknow vereenigde Moderate en Extremistische fracties gingen al spoedig weer uiteen.

HOOFDSTUK XII.

Staatsrechtelijke hervormingen.

De verklaring, door den staatssecretaris voor Indië op 20 Augustus 1917 in het Lagerhuis afgelegd, opende een nieuw tijdvak in de nationalistische beweging in Britsch-Indië. De minister had tegelijk medegedeeld dat de officiersrangen in het leger voortaan ook voor Indiërs bereikbaar zouden zijn en 9 Indiërs onmiddellijk tot officier zouden worden benoemd. Daarmee werd gebroken met een beginsel dat vooral in die eerste oorlogsjaren als een pijnigend blijk van nationale geringschatting en achterstelling gevoeld was.

In de eerste week van September opende Lord Chelmsford de najaarszitting van den Imperial Legislative Council met een redevoering, waarin hij mededeelde, dat de Indische regeering bereid was, de regeering van Madras uit te noodigen, het besluit tot interneering van Mevr. Besant, Mr. Arundale en Mr. Wadia te herzien, mits zij zouden belooven, zich voortaan bij hun propaganda te zullen hoeden voor de heftigheid met welke zij tot dusver te werk gegaan waren. Op 16 September werd de interneering opgeheven.

Deze verstandige houding deed onder een deel der Nationalisten het vertrouwen herleven. De Moderates toonden zich bereid, af te wachten wat de toegezegde hervorming van de staatsinrichting brengen zou.

Maar de Extremisten bleven achterdochtig en onverzoenlijk. Reeds in de laatste dagen van Augustus dreigde in den boezem van het bestuur van het National Congress oneenigheid te ontstaan over de keuze van een president voor de Decemberzitting, die te Calcutta plaats hebben zou. De Extremisten wenschten de functie opgedragen te zien aan Mevr. Besant, de Moderates wilden Rabindra Nath Tagore als voorzitter. De laatsten, die er prijs op stelden dat het Congress den staatssecretaris bij diens komst een ongebroken front toonen zou, gaven toe; Mevr. Besant werd gekozen. Zoo werd naar het uiterlijk de eenheid bewaard; maar het

kwam, per slot van rekening, neer op overpleistering van scheuren die niet meer te heelen waren.

Ook de All-India Moslem League vertoonde teekenen van naderenden inwendigen strijd. Daar waren het vooral de jongeren, de politiek meer vooruitstrevenden, die met kracht aandrongen op handhaving van de overeenkomst welke met het National Congress getroffen was. Maar de ouderen, de orthodoxe Moslems, die den Hindoes weinig vriendschappelijk gezind gebleven waren en van wie velen niets gevoelden voor de eischen van het hervormingsschema van Congress en League, terwijl bovendien de oorlogsgebeurtenissen in Klein-Azië hen met zorg vervulden, waren minder meegaand. Zij werden in die stemming nog versterkt door ernstige gebeurtenissen die zich in September 1917 in het district Sjahabad der afdeeling Patna van de provincie Bihar en Orissa hadden afgespeeld. Daar waren Mohammedanen, die ter gelegenheid van de Bakr-Id-feesten offeranden van koeien en geiten hadden gebracht, door tienduizenden Hindoes aangevallen. De streek verkeerde een week lang in een staat van anarchie, waarbij moord, roof en brandstichting aan de orde van den dag waren. De troepen herstelden de orde, niet dan nadat een aantal lieden er het leven bij ingeschoten had. Dergelijke onlusten hadden in de eerste helft van October plaats in het district Gaya derzelfde afdeeling.

Het conservatieve deel der Mohammedaansche pers sloeg uit deze voorvallen munt en liet ze gelden als bewijs voor hetgeen de Moslems van de Hindoes te verwachten zouden hebben indien het land zelfbestuur krijgen mocht. Op de zitting der Moslem League te Calcutta, in December 1917, kwam de stemming tot uiting in den door verscheidene afgevaardigden gestelden eisch, dat de Hindoes en de Mohammedanen in alle wetgevende raden evenveel zetels zouden krijgen. Bovendien bleek teleurstelling te bestaan over het feit, dat wel aan Mevr. Besant en haar helpers, maar niet aan de gebroeders Mahomed en Sjaukat Ali, die vooral onder hun conservatieve geloofsgenooten populair waren, opnieuw vrijheid van beweging was toegestaan.

Voor het eerst sinds de dagen der agitatie tegen de Ilbert Bill, tijdens de regeerperiode van Lord Ripon, begonnen thans ook de

Europeesche particulieren zich weer te roeren. Tot de destijds opgerichte European Defence Association — uit welker naam het aanstoot-gevende woord „defence" geschrapt werd — traden duizenden nieuwe leden toe. En naast deze vereeniging werd opgericht de Indo-British Association, welker doel was, alles tegen te gaan dat het Britsche gezag in Indië zou kunnen verzwakken.

De toezegging van invoering van staatsrechtelijke hervormingen was alleen reeds voldoende geweest om de verschillende groepen in het politieke leven, die zich onder invloed van het stellige voornemen, voor Indië zelfbestuur te veroveren, vereenigd hadden, weer uiteen te doen gaan. De eischen, door elk dezer groepen gesteld, hielden onmiddellijk verband met hetgeen van ruimer staatsrechtelijke bevoegdheden verwacht werd; en de mate van geleidelijkheid waarmee genoegen genomen, of die van voortvarendheid welke geëischt werd, werden geheel bepaald door den aard der belangen die van toenemenden invloed op het bestuur afhankelijk waren. De scherpe differentieering op het terrein der politieke actie was de weerspiegeling van de sterk toegenomen differentieering in het Indisch bedrijfsleven, onder invloed van de gebeurtenissen en maatregelen der oorlogsjaren. Een analyse van de politieke eischen en een verklaring van de politieke feiten zullen daarom moeten steunen op een exposé van hetgeen Indië voor den oorlog en van wat de oorlog voor Indië heeft gedaan.

Toen de oorlog uitbrak bestond het Indische leger uit 80.000 man Engelsche en 230.000 man Indische troepen. De arsenalen en magazijnen waren vol. Aan troepen en aan materiaal werd verzonden wat maar gemist kon worden; tot ultimo 1915 werden 80.000 man Engelsche en 210.000 man Indische troepen naar de verschillende oorlogsterreinen gedirigeerd; zij werden door nieuwgeworven manschappen vervangen. Gedurende den oorlog werden door de Indische regeering 1.300.000 manschappen geworven; het jaarlijksch contingent nieuwe troepen, dat vóór den oorlog ongeveer 15.000 man bedragen had, werd van Mei 1916 tot Mei 1917 opgevoerd tot 121.000 man en van Mei 1917 tot Mei 1918 tot 300.000 man.

Op 2 April 1918 zond de Engelsche premier den onderkoning een telegram waarin hij, onder verwijzing naar het gevaar dat Duitschland niet slechts in Europa maar ook in Azië een regiem van tyrannie wilde vestigen, er op aandrong, de pogingen te verdubbelen. Lord Chelmsford riep een Oorlogs-Conferentie van zelfstandige vorsten, ambtenaren, kooplieden en vertegenwoordigers van politieke richtingen bijeen, die op 27, 28 en 29 April te Delhi vergaderde. Aan het slot van een uitvoerige uiteenzetting van den toestand las hij een telegram van den koning voor, waarin o.m. het volgende gezegd werd:

„Hoe groot Indië's bijdrage ten behoeve van de gemeenschappelijke zaak der Geallieerden ook geweest moge zijn, zij vormt niettemin lang niet al wat zijn hulpbronnen en krachten toestaan te geven. Het verheugt mij, dat het vraagstuk van meer volledige benutting van die bronnen en vergrooting van de hulp aan weerbare mannen het voornaamste punt van bespreking ter Conferentie uitmaken zal. De nood van het Rijk is Indië's kans, en ik vertrouw dat, onder de vaste leiding van mijn onderkoning, Indië's volkeren in hun pogingen zullen slagen".

De Conferentie besloot tot instelling van comité's, die zich met de werving van manschappen, de leiding van productie en verzending van oorlogsbenoodigdheden en de inzameling van geld belasten zouden. De activiteit dier comité's was groot en tot 11 November 1918, toen de wapenstilstand gesloten werd, werden niet minder dan 200.000 manschappen voor het leger geworven.

Van grooter beteekenis voor de binnenlandsche toestanden in Indië waren intusschen de financieele en de economische maatregelen der Indische regeering en de gevolgen der oorlogsomstandigheden.

Van een arm land als Indië kon natuurlijk geen directe geldelijke hulp van groote beteekenis verwacht worden. In het eerste oorlogsjaar namen zoowel de uitvoeren als de invoeren sterk af. De exporthandel leefde echter, onder invloed van de dringende behoefte der oorlogvoerende landen aan Indische grondstoffen en halffabrikaten, geleidelijk op, en bij indiening van de begrooting voor 1916-'17 durfde de regeering een versterking van de middelen aan door verhooging van de invoerrechten — be-

halve die op katoenen goederen —, verhooging van het uitvoerrecht op jute en dat op thee, verhooging van den zoutprijs en van de inkomstenbelasting. In Maart 1917 achtte de regeering Indië's financieele positie sterk genoeg om Engeland een geldelijke bijdrage van £ 100 millioen aan te bieden. Het bedrag werd gevonden uit leening, uit een extra-belasting op de grootere inkomens, een verhooging van het uitvoerrecht op jute, van de spoortarieven en van de invoerrechten op katoenen goederen, van 3½ % tot 7½ %.

Groote zorg baarde der regeering het vraagstuk van voorziening in de stijgende behoefte aan betalingsmiddelen, ter betaling van de oorlogsbenoodigdheden die door haar opgekocht en naar de oorlogsterreinen gezonden werden, en voor de troepen die buiten Indië vochten. De uitgifte van papiergeld kon slechts beperkt zijn, in verband met het ontbreken van een voldoende goud- of zilverreserve en de omstandigheid dat het aantal banken en dat der agentschappen en bijkantoren in Indië gering waren, terwijl vooral de plattelandsbewoner een sterke voorliefde toonde voor betaling in zilveren roepies. In de tweede helft van 1917 begon een sterke stijging van de prijzen van alle Indische producten, die in toenemende quanta opgekocht werden, en in de maanden November en December van dat jaar werd voor een bedrag van Rs. 130 millioen aan zilveren roepies geabsorbeerd. Van 1 Augustus 1914 tot 31 Maart 1918 werd niet minder dan 270 ounces zilver, d.i. meer dan 41 % der wereldproductie, in den vorm van roepies in omloop gebracht. Dit stond niet alleen in verband met de hooge prijzen, maar ook met de omstandigheid dat de invoer van in het buitenland vervaardigde voorwerpen voor dagelijksch gebruik sterk afgenomen was en de geregelde geldstroom van het binnenland naar de havensteden aanzienlijk verminderde. De onzekerheid omtrent de toekomst versterkte de neiging tot sparen, en gespaard werd uitsluitend in roepies. Het gevolg was, dat de regeering in de jaren 1917-'18 en 1918-'19 genoodzaakt was, niet minder dan 700 millioen roepies aan te munten en in omloop te brengen; in Juni 1918 was de roepiereserve gedaald tot minder dan 40 millioen.

De omloop van zilveren roepies en die van biljetten bedroegen (in crores roepies):

31 Maart	Roepies	Biljetten
1914	187	50
1915	204	44
1916	217	53
1917	227	67
1918	219	84
1919	228	134

De totale omloop steeg derhalve in dit zestal jaren met Rs. 1.250.000.000. In het voorgaande zestal jaren had de stijging Rs. 390.000.000 bedragen. Het onvermijdelijk gevolg was: stijging van alle prijzen.

Hiertoe werkten ook andere factoren in sterke mate mee.

De invloed van den oorlog op de invoeren van alle buitenlandsche producten is bekend; die invoer daalde sterk:

	1913-'14	1918-'19
Ongebleekte katoenen goederen (in 10 millioen yards)	152,69	54,20
Gebleekte id.	78,46	26,15
Geverfde id.	78,31	17,96
Suiker (cwts)	17.837	10.519
Petroleum (gallons)	68.849	12.754
Papier (cwts)	402	194
Zout (ton)	606	420

De productie van ongebleekte katoenen goederen in Indië zelf nam toe van 828,7 millioen yards in 1913-'14 tot 1.020,2 millioen yards in 1918-'19. De prijzen der geïmporteerde katoentjes bedroegen (in annas per yard):

	1913-'14	1918-'19
Ongebleekte	2,56	6,47
Gebleekte	2,88	7,34
Geverfde	3,36	8,32

De prijzen van in Indië vervaardigde katoentjes bedroegen (in annas per yard):

	1913-'14	1918-'19
Ongebleekte	2,44	5,95
Geverfde	3,04	7,10

Ofschoon de hoeveelheden voedingsmiddelen tot 1918-'19, toen de oogsten gering waren tengevolge van een buitengewoon ongunstigen moesson, over het geheel voldoende waren en de regeering den uitvoer ervan zooveel mogelijk beperkte tot wat werkelijk ontbeerd worden kon, stegen de prijzen ook daarvan. De index-cijfers (het gemiddelde der periode 1900-'10 op 100 gesteld) bedroegen in den groothandel:

	1913	1918	1919
Tarwe	107	149	211
Gierst	115	136	215
Rijst	124	88	131
Mais	104	139	227

De index-cijfers voor andere levensbenoodigdheden waren als volgt:

	1913	1918	1919
Ruwe suiker	99	128	167
Java-suiker	101	158	232
Indisch zout	108	496	330
Liverpool-zout	101	511	338
Petroleum	114	209	257

De stijging van de prijzen van deze en andere voedingsmiddelen werd veroorzaakt door de inflatie van zilvergeld en de naar verhouding tot den totalen geldsomloop stijgende circulatie van papiergeld. Die verhouding toch steeg van 21,1 % in 1913-'14 tot 37 % in 1918-'19.

Behalve de genoemde oorzaken werkten de practijken der tusschenhandelaars, die zonder scrupules van den nood der bevolking profiteerden, in ruime mate bij tot een nog veel sterker prijsstijging in den kleinhandel. Dit gevaar werd door de regeering te laat onder oogen gezien, en de maatregelen welke zij nam om het te ondervangen waren zeer onvoldoende.

De onvermijdelijke gevolgen van dezen loop van zaken bleven niet uit. In 1917 begon de druk der tijden zich tot in de meest afgelegen dorpen te doen gevoelen. Het spoorwegvervoer was onvoldoende en in de war. De oogsten waren in die eerste oorlogsjaren goed, maar de opkoopers weigerden, de gebruikelijke hoeveelheden af te nemen, en het was den boer niet mogelijk, voor

een groot deel van zijn product een markt te vinden. De prijzen van kleedingstoffen, petroleum, zout, specerijen en andere dagelijksche levensbenoodigheden waren hooger dan iemand verwacht had. Onlusten kwamen voor op het platteland.

In de steden werd de toestand zeer ernstig. Tengevolge van geringe aanvoeren en hooge prijzen leefden de arbeiders onder een druk die naar het middel van staking voor loonsverhooging deed grijpen. In belangrijke centra van industrie als Bombay, Calcutta, Madras, Ahmedabad werd in letterlijk elk bedrijf gedurende korter of langer tijd de arbeid neergelegd. Die stakingen hadden gedeeltelijk succes; het algemeene loonpeil steeg, ofschoon de stijging ver achter bleef bij die der prijzen. De invloed der boven opgesomde nadeelige factoren nam nog sterk toe toen in de eerste helft van 1918, in verband met de zeer ernstige situatie op het oorlogstooneel in West-Europa, het Indisch bedrijfs-, handels- en transportwezen grootendeels op verzending van producten en troepen naar Europa ingericht werd. En toen de regenval in 1918 ver beneden het gemiddelde bleef en een verschrikkelijke influenza-epidemie meer dan zes millioen menschen weg-maaide, werd de toestand onrustbarend. Het overgroote deel der bevolking dreigde in de ellende der algemeene levensomstandigheden onder te gaan.

De algemeene wanhoop en de verbittering openbaarden zich in plaatselijke onlusten, plundering van winkels en markten, enz. Geheel de atmosfeer was gevaarlijk geladen. De regeering maakte zich, als gebruikelijk, aan verwarring van oorzaak en gevolg schuldig, door de ontstemming te wijten aan de agitatie der Home Rule-propagandisten en deze in hun bewegingsvrijheid zooveel mogelijk te belemmeren. De Indische industrie ontwikkelde zich in die jaren snel, dank zij het tekort aan producten die als regel uit het buitenland ingevoerd werden, en de hooge prijzen. De katoenmills maakten groote winsten. Tal van nieuwe takken van bedrijf werden in het leven geroepen. Er heerschte op industrieel gebied een buitengewone activiteit; de fabrikanten profiteerden naar beste krachten van de hun geboden goede kansen. En naarmate zij die kansen beter leerden benutten, groeiden het zelfvertrouwen in hun kringen en de wensch, zich voorgoed van de binnenlandsche markt meester te maken. Dit verlangen kwam tot uiting

in de politieke eischen; en het verklaart de opschuiving van geheel de nationalistische beweging naar links. De eisch van fiscale autonomie werd alom gehoord, luider dan ooit tevoren. En naarmate de verbittering onder de groote massa der bevolking steeg, werd de politieke agitatie heftiger en beslister; de zich ontwikkelende industrie had groote belangen die ontzien moesten worden, en de arme stedelijke en plattelandsbevolking zou de krachten moeten leveren voor een forsche actie. De oorlogsomstandigheden hadden de behoefte aan moderne bedrijsontwikkeling aanzienlijk versterkt, en op den duur zou geheel de bevolking er baat bij vinden. Maar de politieke uitdrukking van deze behoefte was destijds nog zeer eenzijdig; de politieke agitatoren die den toon aangaven stonden, onbewust, geheel in den ban der sentimenten die in de kringen der groot-industrieelen geboren werden en bleken geheel onder invloed van de belangen der groeiende moderne nijverheid te spreken en te handelen.

Zoo was de algemeene stand van zaken toen Mr. Montagu in de tweede helft van November 1917 met zijn gezelschap in Indië arriveerde.

Hij begon onmiddellijk met nota's met voorstellen van een groot aantal politieke en andere organisaties in ontvangst te nemen — in het geheel waren het er niet minder dan 107 — en vertegenwoordigers van de meest uiteenloopende richtingen een onderhoud toe te staan. In de eerste maanden van 1918 werd, in gezelschap van Lord Chelmsford en eenige hooge ambtenaren, een reis door geheel het land gemaakt, waarbij volop gelegenheid gegeven werd, klachten en wenschen inzake het bestuursstelsel kenbaar te maken.

Eind December hadden de zittingen van National Congress en All-India Moslem League te Calcutta plaats. Ter Congress-zitting werd het Congress-schema onveranderd gehandhaafd; het was op 27 November aan Mr. Montagu overhandigd. Voor het overige waren de aangenomen resoluties voor het meerendeel herhalingen van die der vorige zittingen. Het Congress sprak voldoening uit over de benoeming van 9 Indiërs tot officier en besloot, een deputatie naar Engeland te zenden, die daar het schema van be-

stuurshervormingen zou moeten verdedigen. Voorts werd besloten, den minister een suppletoire nota van National Congress en Moslem League te overhandigen, waarin gezegd werd: **1.** dat de in Mesopotamië geleden nederlaag de ondeugdelijkheid van het bureaucratisch regiem gedemonstreerd had; **2.** dat bij de bestaande samenstelling der Indische regeering er niemand was, onafhankelijk genoeg om voor de belangen der belastingbetalers op te kunnen komen, aan welke omstandigheid de ernstige toestand op financieel gebied te wijten was; **3.** dat de Engelsche belanghebbenden bij scheepvaart en bankwezen uitsluitend de eigen belangen en niet die van Indië op het oog hadden; **4.** dat de Britsche bureaucratie, ofschoon knap, eerlijk en conscientieus, op routine steunde en niet in staat was, zich tijdig te bewegen, terwijl zij zich bovendien te ongeduldig toonde ten aanzien van critiek.

Het schema van National Congress en Moslem League bleek in niet minder dan 35 van de 107 den staatssecretaris aangeboden nota's te worden onderschreven, terwijl in 27 wijzigingen voorgesteld werden, 22 er een vrij onbepaald standpunt tegenover innamen en 23 er beslist tegen waren. Blijkbaar had het schema voor het overgroote meerendeel der organisaties naar inhoud en strekking een sterke steun gevormd, een middel ter oriënteering, — een bewijs voor het gezag van het National Congress ook buiten de kringen zijner leden.

Terwijl Mr. Montagu en Lord Chelmsford deze uiteenzettingen en voorstellen bestudeerden, toonde het politieke en sociale leven stijgende beroering.

In het district Tsjamparan der provincie Bihar en Orissa verzetten de boeren zich tegen den aandrang van de zijde der Europeesche planters om op een deel van hun gronden indigo te planten, die zij dan tegen veel te lagen prijs moesten afstaan. Gandhi kwam voor hen op, werd eerst als agitator uit het district gezet, maar wist de regeering tot toegeven te bewegen nadat hij gedreigd had met een lijdelijk-verzet-actie.

In het district Kaira van Goezjrat gaf Gandhi den boeren, die door oogstmislukking straatarm geworden waren, den raad, zich te beroepen op een wetsartikel, dat vrijstelling van betaling toestond indien de gemiddelde waarde van den oogst beneden zeker

minimum bleef. Ook in dit geval bleef hij overwinnaar; de regeering, die binnenlandsche onlusten zooveel mogelijk voorkomen wilde, gaf toe.

Een reeks van irriteerende maatregelen hield de algemeene ontstemming levendig. Toen Tilak in 1914 op vrije voeten gesteld was, besloot hij tot instellen van een vervolging tegen Sir Valentine Chirol wegens laster; Sir Valentine had in zijn werk over *Indian Unrest* dingen geschreven, die bezijden de waarheid waren en Tilaks naam aantastten. Tilak zou zich met het oog op die vervolging echter naar Engeland moeten begeven. Hij kreeg van de Indische regeering een paspoort en stond op het punt, zich in te schepen, toen uit Londen bericht kwam, dat dit paspoort, met die der afgevaardigden van National Congress en Moslem League, die in Engeland de zaak van Home Rule zouden gaan bepleiten, door het War Cabinet, over de hoofden van staatssecretaris en onderkoning heen, gecanceld was.

Ook in Indië zelf bleven uitzonderingsbesluiten aan de orde van den dag. Een vergadering van het bestuur van het National Congress, die te Delhi plaats had, kon door Tilak en Bipin Tsjandra Pal niet worden bijgewoond doordat de bestuurder van Delhi weigerde, hun toegang te geven tot zijn ressort. In Bengalen nam het aantal interneeringen en deportaties snel toe; in Maart 1918 had te Calcutta een groote openbare bijeenkomst plaats waar tegen deze politiek geprotesteerd werd.

Toen Lord Chelmsford uitnoodigingen zond aan vertegenwoordigers van alle politieke richtingen tot bijwoning van de Oorlogs-Conferentie te Delhi op 27, 28 en 29 April 1918, werden Tilak en Mevr. Besant uitgesloten. Gandhi werd uitgenoodigd, maar weigerde, aan de besprekingen deel te nemen, omdat deze beide Home Rule-propagandisten en Mohamed Ali niet uitgenoodigd waren. In een schrijven aan den onderkoning zette hij zijn standpunt ten aanzien van het vraagstuk van steunverleening aan Engeland uiteen. Indië was tot helpen bereid, zoo verklaarde hij, maar aan geld was alles gegeven dat gegeven had kunnen worden, en het land had nog slechts manschappen aan te bieden. Die zou het aanbieden, in millioenen, mits de bevolking er door een besliste toezegging van zelfbestuur van overtuigd werd dat zij op-

nieuw vertrouwen zou kunnen stellen in Engelands bedoelingen. In dat geval zou blijken, dat Indië geen offer te groot achtte voor de zaak van het rijk.

Denzelfden geest ademde een open brief van Sir Soebramania Aiyer te Madras, gewezen lid van het hooggerechtshof aldaar en een der meest bekende Congress-leiders, gericht aan president Wilson. Laat Engeland, zoo heette het daarin, Indië Home Rule geven, en het zal in drie maanden tijds vijf millioen manschappen naar het Westfront zenden.

Zoo was, toen het rapport met de voorstellen van Mr. Montagu en Lord Chelmsford gepubliceerd werd, de atmosfeer heel wat minder kalm dan tijdens de aankomst van den minister in November van het jaar tevoren.

Van deze voorstellen zij hier thans allereerst een beknopt overzicht gegeven.

Zij steunden op een viertal hoofdbeginselen:

1. Voorzoover mogelijk zou zijn, zou der bevolking zelf gelegenheid gegeven moeten worden tot contrôle op het werk der locale vertegenwoordigende organen, die zoo onafhankelijk mogelijk zouden moeten zijn en vrij van contrôle van de zijde der Indische regeering.

2. De provinciën zouden het terrein moeten zijn waar de eerste stappen op den weg naar geleidelijken groei van bewind door aansprakelijke ministers gezet zouden moeten worden. Zekere mate van aansprakelijk bewind zou direct gegeven kunnen worden, en volledige doorvoering van het beginsel zou dan kunnen volgen zoodra dit zonder gevaar zou kunnen geschieden. Dit hield in, dat de proviciën terstond de grootst mogelijke mate van zelfstandigheid zouden krijgen in zaken van wetgeving, administratie en financiën.

3. De Indische regeering zou als geheel verantwoordelijk moeten blijven tegenover het parlement. Behoudens deze verantwoordelijkheid evenwel zou haar autoriteit in essentieele zaken onbetwist zijn tot ten aanzien van de werking der nieuwe provinciale regeeringen voldoende ervaring zou zijn opgedaan. Intusschen zou de

Indische wetgevende raad uitgebreid en zijn arbeidsveld vergroot worden.

4. Naarmate de hervormde instellingen en organen in werking zouden zijn zou het toezicht van den staatssecretaris op het beleid der Indische regeering geleidelijk ingekrompen worden.

De voorstellen kwamen op het volgende neer.

Alle Indische provinciën, met uitzondering van Burma, zouden „dyarchy" krijgen, d.w.z. een regeering met twee vleugels: eenerzijds de gouverneur met een Britsch en een Indisch, door de Kroon benoemd lid van den Uitvoerenden Raad, belast met de behartiging van bepaalde belangen, de z.g. „reserved subjects", en anderzijds een minister of ministers, benoemd door den gouverneur uit de gekozen leden van den provincialen wetgevenden raad, aan wie de zorg voor de z.g. „transferred subjects" zou worden opgedragen. Tezamen zouden deze beide vleugels dan de regeering der provincie vormen.

Het recht, over de „reserved subjects" te beslissen en daarvoor gelden uit te trekken, zou geheel blijven aan den gouverneur met zijn uitvoerenden raad. De beslissing over de „transferred subjects" zou staan aan den gouverneur met zijn ministers, welke laatsten voor hun beleid verantwoordelijk zouden zijn aan den wetgevenden raad. De gouverneur zou goedkeuring van besluiten van een minister kunnen weigeren „indien de gevolgen van goedkeuring klaarblijkelijk ernstig zijn" zouden.

De grenslijn tusschen de „reserved" en de „transferred" onderwerpen zou getrokken worden door een nader in te stellen commissie. In het algemeen zouden die departementen worden „transferred", bij welke de gang van zaken locale kennis eischte, die belangen behartigden bij welke vooral Indiërs betrokken waren en die de meeste behoefte hadden aan ontwikkeling.

De provinciale wetgevende raden zouden belangrijk worden uitgebreid en een sterke meerderheid van gekozen leden hebben. Kiesrecht zou op zoo groote schaal worden toegekend als mogelijk zou blijken te zijn. Ook deze aangelegenheid zou nader door een commissie worden onderzocht.

Een provinciale gouverneur zou bevoegd zijn, te verklaren dat een voorgestelde wet betreffende een „reserved" subject nood-

zakelijk was voor behoud van rust en orde en om hem in staat te stellen, de hem opgelegde verantwoordelijkheid te dragen. Het ontwerp zou dan verwezen worden naar een „grand committee" uit den wetgevenden raad, waarvan de gouverneur een meerderheid zou kunnen benoemen. Eenmaal door dit „grand committee" aangenomen zou het ontwerp nog wel door den raad besproken kunnen worden, maar noch verworpen, noch geamendeerd, tenzij op voorstel van een lid van den uitvoerenden raad.

Alle door provinciale wetgevende raden aangenomen wetten zouden de goedkeuring van den gouverneur en den gouverneur-generaal behoeven en door den koning afgekeurd kunnen worden.

Het jaarlijksche begrootingsontwerp zou bij den wetgevenden raad worden ingediend. Mocht de raad weigeren, een post inzake een „reserved" subject goed te keuren, zoo zou de gouverneur kunnen verklaren dat, en waarom, behoud van den post noodzakelijk was ter handhaving van rust en orde of tot het dragen van de verantwoordelijkheid voor den goeden gang van zaken. Behalve voorzoover dan het gebruik van deze bevoegdheid betrof, zou de begrooting worden samengesteld als door de meerderheid van den wetgevenden raad zou worden gewenscht. Resoluties van den raad zouden overigens slechts de strekking hebben van aanbevelingen.

Dit stelsel zou derhalve daarop neerkomen, dat de eene helft der regeering belast zou zijn met de zorg voor den goeden gang van zaken op het gebied van b.v. landrente, politie, orde en rust enz., omtrent welke in laatste instantie het Engelsche parlement de gedragslijn vaststelde. Voorzoover de andere aangelegenheden — plaatselijk zelfbestuur, medische en sanitaire diensten, onderwijs, enz., — betrof, hieromtrent zou de wetgevende raad beslissen.

Het geheele gebied van provinciaal bestuur zou scherp onderscheiden zijn van het arbeidsveld der Indische regeering, die onbetwist gezag zou voeren ten aanzien van zaken, door haar noodzakelijk geacht tot nakomen van haar verplichtingen ten opzichte van de handhaving van rust en orde en het voeren van een deugdelijk bewind. Naarmate de ervaring van de provinciale ministers en de provinciale wetgevende raden toenemen zou, zouden aan de „transferred subjects" nieuwe kunnen worden toegevoegd en „reserved" zaken „transferred" kunnen worden, tot tenslotte geen

„reserved subjects" meer overgebleven zouden zijn, de behoefte aan een ambtelijk element in de regeering zou zijn verdwenen en het doel: volledig aansprakelijk bewind, bereikt zou zijn. Een dergelijke overgang van „reserved" naar „transferred subjects" zou telkens om de vijf jaar plaats kunnen hebben, indien er door een provinciale regeering of een provincialen wetgevenden raad op aangedrongen worden mocht.

In de Indische regeering zou dit beginsel van „dyarchy" geen toepassing vinden, maar het Indische element in des onderkonings uitvoerenden raad zou worden versterkt. De Legislative Council zou vervangen worden door een Indian Legislative Assembly en een Council of State. Deze Assembly zou uit ongeveer 100 leden bestaan en een volksvertegenwoordiging zijn. De Council of State zou bestaan uit 50 leden, behalve den onderkoning, die president zou zijn en bevoegd tot benoeming van een vice-president. Het aantal ambtelijke leden zou niet grooter zijn dan 25, maar 29 leden zouden door den onderkoning worden benoemd.

De president van de Indian Legislative Assembly zou door den onderkoning benoemd worden.

De Council of State zou als een Tweede Kamer (bij ons in Nederland de Eerste Kamer) fungeeren. Hij zou, in dringende gevallen, een wetsontwerp kunnen aannemen en hiervan eenvoudig mededeeling doen aan de Assembly. In het algemeen zouden wetsontwerpen als regel eerst bij de Assembly worden ingediend. Mocht de Council amendeering van een door de Assembly aangenomen wetsontwerp wenschelijk achten, dan zou het in een vereenigde zitting van beide lichamen besproken worden, tenzij de gouverneur-generaal-in-rade bereid mocht zijn, te verklaren dat de wijzigingen noodzakelijk werden geacht in het belang van rust en orde en deugdelijk bewind — waarbij inbegrepen gezond financieel beheer — in welk geval de Assembly het voorstel noch zou kunnen verwerpen, noch amendeeren.

Resoluties van Assembly en Council of State zouden de strekking hebben van aanbevelingen.

Ingesteld zou voorts worden een Raad van Regeerende Vorsten, die met den Council of State zaken van algemeen belang bespreken zou.

Voorzoover in de publieke diensten nog onderscheid gemaakt werd naar het ras, zou dit vervallen. Naast werving in Engeland zou een stelsel van benoeming in Indië worden ingevoerd. In den Indian Civil Service zou 33 % van de hoogere ambten onmiddellijk voor Indiërs opengesteld worden, welk percentage jaarlijks met 1½ zou stijgen, zoodat na 10 jaar 48 % der hoogere posten door Indiërs zouden zijn bezet. De toestand zou dan worden onderzocht door een commissie, die door het parlement zou worden benoemd. In afzienbare toekomst zou een sterk Europeesch element in de publieke diensten onontbeerlijk blijven.

Ofschoon niet ingenomen met het denkbeeld van vorming van afzonderlijke, speciale kiezerscorpsen, achtten de samenstellers van het rapport dit toelaatbaar in de provinciën waar bepaalde bevolkingsgroepen, met name de Mohammedanen, in de minderheid waren, en voor de Sikhs. Den Mohammedanen was het beloofd; de Sikhs vormden in het leger een element van beteekenis.

Aldus het geraamte van het Montagu-Chelmsford-rapport. Het was een schitterend stuk werk, ondanks alle critiek, die voor een deel juist en gerechtvaardigd was.

Het rapport stond, van het eerste oogenblik der publicatie af, in het centrum der politieke aandacht. Het beloofde minder dan bij het Congress-League-schema geëischt werd, en bevredigde niemand. De linker groepen wezen het zonder meer af. Tilak zocht achter de voorstellen de bedoeling, de positie der bureaucratie te versterken; Mevr. Besant noemde ze „onwaardig om door Engeland aangeboden en door Indië aanvaard te worden". Zij openden geenerlei perspectief op de zoozeer verlangde vrijheid tot zelfbereddering van de eigen zaken.

Deze propagandiste der Home Rule-actie zette in een speciale zitting van de Madras Provincial Conference — een bijeenkomst van de Congress-leiders in de provincie Madras — haar standpunt duidelijk uiteen. Werden de voorstellen aangenomen, zoo zou, verklaarde zij, Indië in afzienbare toekomst blijven een groep separate, min of meer autonome staten, onder opperheerschappij van een buitenlandsche bureaucratie. Maar Indië zou moeten worden een staatkundige eenheid, met de provinciën als samenstellende

deelen. Bovendien zou het ledental der wetgevende raden grooter moeten zijn en vier-vijfden ervan zouden moeten worden gekozen. De Indische wetgevende raad zou contrôle moeten hebben op de samenstelling van de begrooting. De uitvoerende macht zou aan de wetgevende macht ondergeschikt moeten zijn. Indië zou fiscale autonomie moeten krijgen. De uitvoerende raden zouden voor de helft uit Indiërs moeten bestaan.

Reeds vóór de voorstellen bekend waren, in Juni 1918, hadden de Moderates van Bengalen onder leiding van Bannerji de National Liberal League opgericht, daarmee te kennen gevende dat zij er prijs op stelden, hun standpunt zelfstandig, onafhankelijk van de opinies der linker groepen, te bepalen. Toen de Extremisten en de propagandisten der Home Rule-agitatie de voorstellen onmiddellijk met klem verwierpen, publiceerden deze Bengaalsche Moderates een manifest, waarin zij hun voornemen te kennen gaven, de speciale zitting van het National Congress, die in Augustus te Bombay plaats hebben zou ter bespreking van het Montagu-Chelmsford-rapport, niet bij te wonen. In dit manifest werd in het bijzonder verwezen naar de discussies ter Madras Provincial Conference, waar Mevr. Besant verklaard had dat de voorgestelde hervormingen ertoe zouden leiden, de bevolking in een staat van voortdurende slavernij te houden, aan welke slechts door een revolutie een eind gemaakt zou kunnen worden. Bannerji en zijn medestanders besloten, een All-India Conference of Moderates te stichten, die de voorstellen, behoudens den eisch van wijziging in onderdeelen, ondersteunen zou. Deze Conference zou een zitting houden zoodra de bespreking van de voorstellen in den Indischen Wetgevenden Raad achter den rug zou zijn.

Ook te Bombay had een bijeenkomst van Moderates plaats. Zij gingen verder dan die van Bengalen en betreurden vooral, dat de minister en de onderkoning niets wilden weten van verwezenlijking van het beginsel van aansprakelijk bewind in de centrale regeering. Door aanneming van de voorstellen zou, zoo schreef de *Bombay Chronicle*, het door een Engelschman geredigeerde orgaan der Bombay'sche katoenfabrikanten, der bureaucratie niets van haar macht ontnomen worden en de bevolking zou niet de geringste contrôle verkrijgen op de uitvoerende macht, die al haar

dwangwetten behouden zou en daarmee in de gelegenheid zou blijven, de vrijheid van politieke actie naar willekeur te beperken.

Het loont de moeite, hier nog eens te wijzen op het verband tusschen de houding der verschillende groepen in het politieke leven ten opzichte van de hervormingsvoorstellen en de ontwikkeling van het Indische bedrijfsleven.

Hoofdkwartier der Moderates was: Calcutta, dat, voorzoover de wereld der Indiërs betreft, in overwegende mate centrum is van handel. In den groot-, en vooral in den tusschenhandel spelen Indiërs er een belangrijke rol, en zij vinden er een redelijk, zoo niet ruim, bestaan in. Zij ondervinden de concurrentie van de zijde van Engelsche firma's en eischen voor zich dezelfde wettelijke voorwaarden en, ter verzekering hiervan, dezelfde politieke rechten als de Engelschen genieten, en gelijken invloed op de wetgevende en de uitvoerende macht. Hun streven is er op gericht, de macht der niet-Indische bureaucratie te breken door aan het bestuur door die bureaucratie in stijgende mate deel te nemen. Daarmee gaat hun strijd echter tegen geheel het bureaucratisch systeem „überhaupt". Zij willen niet enkel aandeel in het bewind, maar ook hervorming van de staatsinrichting. Zij vinden echter de voorwaarden tot ontwikkeling van hun handel in de naaste omgeving; hun belangen zijn veel meer afhankelijk van invloed op het *provinciaal* bestuur, dan van medezeggenschap in de *centrale* regeering. Hierdoor konden zij genoegen nemen met hervormingsvoorstellen die, als Mevr. Besant volkomen terecht opmerkte, voor het naast de vorming van een federatie van autonome provinciën bedoelden, onder een centraal bewind dat in overwegende mate uitheemsch blijven zou.

Maar van de Indische industrieelen kon bezwaarlijk verwacht worden dat zij met dit denkbeeld genoegen zouden nemen. De Indische industrie heeft steeds in hevige mate de gevolgen ondervonden van de concurrentie der Engelsche nijverheid op de Indische markt, welke concurrentie steun vond in van Engeland uit voorgeschreven regeeringsmaatregelen. Geen enkele provinciale regeering had de macht, hieraan ook maar iets te veranderen. Om zich aan den druk dier mededinging te onttrekken moesten de industrieelen zich invloed verzekeren op de centrale wetgevende

macht, die meer zelfstandig zou moeten kunnen besluiten en niet in alle belangrijke Indische aangelegenheden afhankelijk zou mogen blijven van de rijksregeering te Londen.

Deze gedachtengang komt sprekend tot uiting in een memorandum over de hervormingsvoorstellen, onderteekend door een aantal Moderate politici te Bombay, onder wie Sir Dinsjaw Wacha, voorzitter van de Bombay Millowners Association, gematigd als Bannerji, met wien hij doorloopend schouder aan schouder gestreden had, ook tegen de Extremisten. In dat memorandum werd gezegd dat, indien geen poging zou worden gedaan ter reconstructie van de centrale regeering en de Indiërs geenerlei medezeggenschap van beteekenis in zaken als de inkomstenbelasting en de vaststelling van de Indische begrooting zou worden toegekend, de hervormingen van geringe waarde zouden zijn. Indië had, zoo luidde het, vóór alles behoefte aan fiscale autonomie. Waarom zou de Indische regeering volledig verantwoordelijk moeten blijven tegenover de regeering te Londen? Hierdoor toch leed het centrum aan een mate van inelasticiteit, die ook op de werkzaamheden der provinciale regeeringen remmend werken moest. Juist de centrale regeering had aan hervorming het meest behoefte.

Men ziet, hoezeer de natuur sterker was dan de leer. Sir Dinsjaw Wacha, Moderate, medestander van Bannerji, ging veel verder dan deze en noemde nagenoeg onaannemelijk wat de oude Calcutta-leider aanvaarden wilde als een goeden grondslag voor opbouw van een tenslotte autonoom Indië.

Madras is, evenals Bombay, meer industrie- dan handelsstad, en het kon niet missen dat Mevr. Besant vooral den invloed van de eischen van het zich ontwikkelend Indisch industrieel bedrijfsleven ondergaan zou. Een ander Congress-veteraan, de oude Viyaraghatsjariar, een uiterst kalm, bezadigd politicus, naar temperament de meest volkomen tegenstelling van Tilak, stond met zijn eischen geheel naast dezen laatste. In een manifest van Moderates van Madras eischten de onderteekenaren vóór alles, dat de wetgevende macht bevoegd worden zou, volledige contrôle uit te oefenen op de vaststelling van in- en uitvoerrechten en accijnsen en over de samenstelling der begrooting zou kunnen beslissen,

behalve voorzoover algemeene rijksbelangen als buitenlandsche zaken, de zorg voor leger en vloot e.d. betrof.

De groepeeringen in het Indische politieke leven die zich na de publicatie van de hervormingsvoorstellen openbaarden, waren derhalve niet te verklaren uit verschillen in temperament en in de mate van voortvarendheid en ongeduld, maar uit verschillen in inzichten, die voortsproten uit onderscheid tusschen de eischen der groepen die in het bedrijfsleven zich de voorwaarden tot economischen opbloei gewaarborgd wilden zien. Hierbij is in het oog te houden, dat het niet in de eerste plaats de interessen der directbelanghebbende individuën waren door welke die groepeeringen bepaald werden, maar de algemeene welvaartseischen der de Indische maatschappij samenstellende groepen. De Extremisten waren de politieke woordvoerders der Indische industrie, doordat hun sentiment in overwegende mate beïnvloed werd door de behoefte van geheel de samenleving aan ontwikkeling van een Indische moderne nijverheid. Maar de betrekkelijk kleine groep der industrieelen had groote belangen die ontzien moesten worden, en stonden met hun politieke eischen veeleer aan de zijde der Moderates. Hun politieke houding werd beïnvloed door het besef dat zij als groep veel te onbeteekenend waren om, indien niet de massa des volks georganiseerd worden zou tot een leger dat het voor hun belangen met succes zou kunnen opnemen, die belangen door een felle actie op het spel te zetten. Hun houding kwam overeen met die der Amsterdamsche kooplieden in het begin van onzen Tachtigjarigen Oorlog en die der Fransche ondernemers ten tijde der revolutie, die zich *persoonlijk* vrij gematigd toonden, doch het proletariaat de spits lieten afbijten. Het was een te goeder trouw gevoerde klasse-politiek, van welker innerlijke oneerlijkheid ten opzichte van de groote massa der bevolking de individueele industrieelen zich niet bewust waren. Zij hielden hun belangen voor de belangen van alle bevolkingsgroepen. En nergens vonden stakingen van Indische arbeiders in Indische bedrijven scherper veroordeeling en wekten zij heviger verontwaardiging dan in de kringen der Indische industrieelen.

Het waren de Extremisten in de nationalistische beweging, die de politieke ontwikkelingsvoorwaarden der Indische nijverheid

intuïtief beseften en ervoor vochten. Tot die voorwaarden behoorde een algemeene volksbeweging; de Extremisten waren het die de beteekenis van actie en agitatie onder de volksmassa's inzagen en in wier streven het onberedeneerde besef voor de noodzakelijkheid van vorming van een leger van hulptroepen ten bate van de belangen der Indische industrie zich openbaarde.

Den 27en Augustus 1918 werd de speciale zitting van het National Congress ter bespreking van het hervormingsschema te Bombay geopend. Het aantal afgevaardigden was zeer groot en bedroeg minstens 5000, terwijl evenveel belangstellende bezoekers aanwezig waren. Voorzitter was Sir Said Hassan Immam.

Op deze zitting werd voor het eerst — teekenend verschijnsel! — de later meermalen herhaalde eisch gesteld, dat de Indische regeering een verklaring betreffende de rechten der Indiërs geven zou, die het volgende zou moeten inhouden:

a. Alle Indische en andere onderdanen der Britsche Kroon zouden voor de wet gelijk moeten zijn, ook in de dominions.

b. Geen Indisch onderdaan zou, behoudens bij vonnis van een gewone rechtbank na een gewoon en openbaar geding, het recht op vrijheid, eigendom en vereeniging ontzegd worden, noch de vrijheid van woord en geschrift verkort.

c. Elke Indiër zou een vergunning kunnen krijgen tot het dragen van wapenen, tenzij een rechterlijk vonnis hem dit recht mocht ontzeggen.

d. De pers zou vrij zijn. Storting van een borgstelling zou niet langer worden geëischt.

e. Lichamelijke tuchtiging zou niet meer worden toegepast.

Het Congress noemde de hervormingsvoorstellen „onbevredigend en teleurstellend" en ontkende, dat de provinciën het eerst aan de beurt zouden zijn voorzoover maatregelen ter verwezenlijking van het beginsel van verantwoordelijkheid der regeering tegenover de volksvertegenwoordiging betrof, en dat de centrale regeering haar bestaande samenstelling zou moeten behouden tot in de provinciën voldoende ervaring zou zijn opgedaan. Het eischte, dat de beslissing over het tarief van in- en uitvoerrechten en accijnsen komen zou aan den Indischen Wetgevenden Raad. De

provinciën zouden volledige autonomie moeten hebben, behalve inzake handhaving van de wet, de justitie en de politie, die nog voor zes jaar aan de provinciale administraties zouden moeten blijven. Na afloop van dezen termijn zouden de provinciën volledig verantwoordelijk bewind moeten krijgen. In de centrale regeering zou het beginsel na vijftien jaar volledig verwezenlijkt moeten zijn.

De All-India Moslem League, die tegelijk te Bombay vergaderde, nam resoluties van dezelfde strekking aan.

Door de samenstellers van het hervormingsrapport was uitdrukkelijk verklaard, dat zij, in verband met hun opvattingen omtrent de mate van rijpheid der bevolking voor zelfbestuur, onmogelijk verder zouden kunnen gaan dan zij deden. Bezien in het licht dezer verzekeringen waren de ter zittingen van Congress en Moslem League aangenomen resoluties pogingen om geheel het hervormingsplan te doen mislukken. Van samenwerking met de Moderates kon geen sprake meer zijn.

Een commissie, bestaande uit de gekozen Indische leden van den Indischen Wetgevenden Raad, verklaarde, den algemeenen geest der voorstellen te waardeeren, maar stelde wijzigingen voor: invoering van „dyarchy" in de centrale regeering, fiscale autonomie, de bevoegdheden van den onderkoning beperkt tot handhaving van orde en rust, de defensie en militaire en politieke zaken.

Den 1en November openden de Moderates hun eigen conferentie te Bombay, onder voorzitterschap van Surendra Nath Bannerji. Niet meer dan ruim 500 afgevaardigden waren aanwezig. Toon en eischen waren gematigd: het voornaamste geschilpunt met het National Congress was, dat deze conferentie zich niet uitsprak over de mate van rijpheid der bevolking voor volledig zelfbestuur en geen tijdlimiet stelde voor toekenning daarvan. Zij verzekerde, te dezen aanzien te vertrouwen op de verklaring van 20 Augustus 1917.

Inmiddels kwam onverwacht een eind aan den oorlog in Europa. De invloed van het staken van de vijandelijkheden, waarbij Engeland overwinnaar bleef, op de houding der linker groepen in de nationalistische beweging was zeer merkbaar. Zij beseften, dat thans zonder terughouding critiek kon worden geoefend op de

politiek en de bedoelingen der regeering. De toon werd scherper, ook onder invloed van de vrees dat Engeland, dat concessies gedaan had toen het Indië's steun broodnoodig had — „de nood des rijks is Indië's kans" had de koning in April 1918 geseind — thans met inlossen van de beloften geen haast maken zou en allerminst bereid zou zijn, meer te geven dan Indië bij invoering van de Montagu-Chelmsford-hervormingen krijgen zou. Andere factoren werkten er toe mede, de verbittering te doen toenemen. In de September-zitting van den Indischen Wetgevenden Raad was een voorstel aangenomen om opnieuw een groot bedrag, een van £ 45 millioen, ter beschikking van de rijksregeering te stellen, — ondanks de oppositie daartegen en nadat de z.g. „vrije" gift van £ 100 millioen omschreven was als een verpanding van de Indische nijverheid voor een termijn van minstens dertig jaar. Werd het weinige kapitaal dat Indië bezat aan het land onttrokken, dan ontnam men daarmee de gelegenheid tot industrieelen opbloei, zoo werd betoogd.

Terwijl de Moderates zich, sterk in hun isolement, afzijdig bleven houden en een beroep op hun medewerking, gedaan door den Pandit Madan Mohan Malaviya, die de Congress-zitting van December 1918 presideeren zou, vruchteloos was, deden zich verschijnselen voor die er op wezen, dat spoedig van andere zijde hulp zou komen opdagen door welke de positie der Extremisten aanzienlijk zou worden versterkt. De bevolking van het platteland en de arbeiders der steden begonnen in beweging te komen; de ellende hunner levensomstandigheden werd hun te machtig. In begin October waarschuwde een correspondent van de *Times* te Bombay voor de ernstige gevolgen van den toestand indien de regeering niet afdoende maatregelen nam. Opstootjes en plundering stonden voor de deur. De regeering had te bedenken, dat de „drainage" van voedingsmiddelen en grondstoffen thans behoorde te eindigen. Tegen eind November herhaalde hij deze waarschuwing: zonder krachtige regeeringsmaatregelen tot herstel van normale economische omstandigheden zou de situatie „get out of hand". De pogingen der politieke propagandisten om de plattelandsbevolking voor het Home Rule-beginsel te winnen hadden voor het minst het succes, dat de boeren zich van de ellende van hun bestaan bewust gingen worden.

Door de beëindiging van de vijandelijkheden in Europa en Klein-Azië kregen deze factoren plotseling hun volle beteekenis en invloed. En het gevolg was, dat de toon en de eischen ter zitting van het National Congress van December, die te Delhi plaats had, veel forscher en van veel verder strekking waren dan na de besprekingen ter Bombay-zitting op het eerste gezicht waarschijnlijk geleken had.

Er was een groot aantal afgevaardigden van het platteland, — voor het eerst in de geschiedenis van het National Congress. De openingsrede van Malaviya was vrij verzoenend; zijn eischen gingen niet verder dan die van het Congress-League-schema van December 1916. Maar toen de resoluties inzake bestuurshervorming aan de orde kwamen, wisten de radicaler elementen, onder aanvoering van den Bengaalschen advocaat C. R. Das (Tilak was naar Engeland vertrokken), besluiten te doen aannemen die feitelijk neerkwamen op den eisch van directe toekenning van zelfbestuur in de provinciën en verantwoordelijkheid van de centrale regeering aan de volksvertegenwoordiging, behalve voorzoover betrof de handhaving van orde en rust en de beslissing over defensie-aangelegenheden, die aan den onderkoning zouden blijven.

Dit ging Mevr. Besant veel te ver. Het kwam tot een breuk tusschen de Extremisten en haar partij, die ver in de minderheid bleef.

Ter Congress-zitting te Bombay was besloten, dat een deputatie naar Engeland gezonden worden zou om daar de noodzakelijkheid en de billijkheid te bepleiten van hervormingen die veel verder zouden gaan dan de voorstellen van het Montagu-Chelmsford-schema. Thans, te Delhi, werd, in de overtuiging dat bij de Engelschen kwade trouw voorzat, uitgemaakt, dat deze deputatie geen besprekingen en discussies voeren en niet onderhandelen zou, maar eenvoudig de Congress-eischen stellen, zonder meer. Een speciale zitting van het Congress te Londen, waar te Bombay toe besloten was, werd afbesteld. Den koning zou geen petitie worden overhandigd, — het zou, meende men, toch nutteloos zijn. En voorts werd besloten tot ontbinding van het Engelsche comité van het Congress en staking van de uitgifte van het weekblad *India*; — van besprekingen en pogingen tot overtuigen van de Engelschen werd niets meer verwacht.

De besluiten van deze Congress-zitting van December 1918 vormden een manifestatie van den nieuwen geest, dien de oorlog over de bevolking van Britsch-Indië had gebracht.

De eerste maanden van het jaar 1919 brachten het keerpunt in de geschiedenis der nationalistische beweging.

De Defence of India Act was voorbestemd, een half jaar na de beëindiging van de vijandelijkheden te worden ingetrokken. De regeering en haar ambtenaren schreven aan de toepassing van die wet toe dat het aantal roofpartijen, bom- en revolveraanslagen niet nog veel grooter was geweest, en betreurd werd dat, zoodra zij automatisch verdwenen zou zijn, niets haar zou vervangen dat met een overeenkomstig resultaat zou kunnen worden gehanteerd.

Intusschen was de toepassing van de Defence of India Act door politieke propagandisten van alle richtingen doorloopend gelaakt. Zij was herhaaldelijk gebruikt tot onderdrukking van vrije meeningsuiting en tegen acties die volkomen constitutioneel en toelaatbaar, of ingeval van conflicten die uit godsdienstige geschillen voortgesproten waren. De groote bevoegdheden, in de handen van besturende ambtenaren gelegd, vormden voor velen hunner een verleiding tegen welke zij niet bestand bleken te zijn; willekeur was, heette het, aan de orde van den dag.

Reeds in de laatste maanden van 1917 had de regeering van Bengalen, deze critiek moede, besloten tot instelling van een commissie die naar de toepassing van de Defence of India Act en die van andere noodwetten in die provincie een onderzoek zou hebben in te stellen. Zij bestond uit twee leden van het hooggerechtshof te Calcutta: Mr. Justice Beachcroft en Sir M. G. Tsjandravarkar. De commissie onderzocht niet minder dan 806 vonnissen (100 uitgesproken op grond van de Regulations van 1818 en 706 op grond van de Defence of India Act) en kwam tot de conclusie, dat in slechts 6 van deze gevallen onverdiend straf was ondergaan.

De Indische regeering volgde dit voorbeeld. Bij besluit van 10 December 1917 werd een commissie ingesteld met de volgende taak:

„Een onderzoek in te stellen naar en verslag uit te brengen omtrent den aard en de uitgebreidheid van misdadige samenzweringen in verband met de revolutionnaire beweging in Indië.

„De moeilijkheden, welke zich voordeden bij het optreden tegen dergelijke samenzweringen, te onderzoeken en van advies te dienen omtrent de wetgeving, eventueel noodzakelijk om de regeering in staat te stellen, haar met succes te bestrijden".

Voorzitter van deze commissie was de Hon. Mr. Justice Rowlatt van de King's Bench en leden waren Sir Basil Scott, de Hon. Mr. Justice Koernaraswarni Sastri, de Hon. Mr. P. C. Mitter en Sir Verney Lovett.

Het rapport werd medio Juli 1918 gepubliceerd. Het bestond uit een uitvoerige opsomming van de sinds den aanvang der revolutionnaire beweging, omstreeks 1900, in elk der provinciën gepleegde aanslagen, en uit voorstellen betreffende invoering van nieuwe wettelijke bepalingen. De commissie was tot de slotsom gekomen, dat gedurende de laatste jaren kleine groepjes samenzweerders in de voornaamste provinciën misdaden beraamden en pleegden, met het doel, aldus de omverwerping van het Britsche gezag voor te bereiden. In Bombay waren deze samenzweerders zonder uitzondering Brahmanen geweest, in Bengalen waren het jonge mannen, behoorende tot de ontwikkelde kringen der gezeten burgerij. In Bengalen alleen hadden van 1906 tot 1918 niet minder dan 311 aanslagen plaats gehad, bij welke 1.058 personen betrokken waren geweest. Maar slechts tegen 84 hunner had een strafvervolging succes gehad en van deze vonnissen waren 30 uitgesproken door speciale rechtbanken, ingesteld op grond van de Defence of India Act. Over het geheel was gebleken, dat de regeering tegenover die aanslagen vrij machteloos gestaan had tot de Defence of India Act aan de uitvoerende macht meerdere speciale bevoegdheden geschonken had. Na de invoering van deze wet was het aantal misdaden werkelijk sterk afgenomen.

De commissie stelde eenige wettelijke voorzieningen voor, van welke de voornaamste betroffen: de instelling van speciale rechtbanken, bestaande uit drie rechters en zonder jury, ter berechting van revolutionnaire misdaden, en toekenning, aan de provinciale regeeringen, van de bevoegdheid tot interneering van gevaarlijk geachte personen. Van deze bevoegdheid zou slechts gebruik worden gemaakt nadat door den gouverneur-generaal-in-rade zou

zijn verklaard dat de toestand in een provincie of een bepaalde streek zulks rechtvaardigde.

Dat beide rapporten, vooral dat der Rowlatt-commissie, in de Indische pers scherpe veroordeeling vonden, ligt voor de hand. Overigens blijkt uit de dagbladen dier dagen niet dat er bepaald opwinding door werd verwekt. Andere zaken hielden de aandacht van het publiek gespannen, en bovendien zou nog moeten blijken of de regeering de voorstellen der commissie aanvaarden zou. Op de zitting van het National Congress te Delhi sprak de voorzitter in zijn openingsrede in afkeurenden zin over het rapport en over de conclusies en voorstellen. Maar over het geheel was de houding er een van afwachten.

In Januari 1919 liet de Indische regeering echter een tweetal wetsontwerpen publiceeren, beide steunende op de conclusies en de voorstellen der Rowlatt-commissie. Zij zouden in de voorjaarszitting van den Indischen Wetgevenden Raad behandeld worden. De eerste bill kwam in hoofdzaak neer op hetgeen de commissie gewenscht had. Behalve de bevoegdheid tot interneering zou aan de provinciale regeeringen ook kunnen worden toegekend die van het eischen van een borgstelling of van onthouding van bepaalde handelingen, als b.v. het spreken op openbare vergaderingen. Teneinde onredelijk gebruik van deze bevoegdheden te voorkomen zou het tegen een persoon bijeengebrachte bewijsmateriaal nauwkeurig onderzocht worden door een rechterlijk ambtenaar en een niet-ambtelijk Indiër. Het tweede ontwerp bedoelde een wijziging van de strafwet, zoodanig dat het bezit van een „seditious document”, met de bedoeling, dit te publiceeren of te doen circuleeren, met gevangenis gestraft zou kunnen worden.

Het zou moeilijk zijn gevallen, voor de indiening van deze wetsvoorstellen een ongunstiger tijdstip te kiezen. De dagelijks sterker wordende druk der algemeene levensomstandigheden was oorzaak van toenemende opwinding en onrust. De Mohammedanen waren meer dan ooit bezorgd over het lot van Turkije en dat der heilige plaatsen van den Islam. Wantrouwen heerschte ten aanzien van de bedoelingen van Engeland, nu het de hulp van Indië niet meer noodig had. En meer dan al deze overwegingen liet zich de nationaliteitsgedachte gelden, en het besef dat de regeering voornemens

was, een wetgeving in te voeren waarvoor de regeering van Engeland zich wél wachten zou. Dank zij de ontwikkeling van het Indische bedrijfsleven was het liberale beginsel van individueele vrijheid meer dan ooit tot erkenning gekomen; en de regeering en haar ambtenaren konden honderden malen voorrekenen dat de Defence of India Act en andere noodwetten werkelijk haast uitsluitend gehanteerd waren tegen wie zulks verdienden, — de Indiërs wilden van maatregelen van deze strekking niets meer weten.

Maar de nieuwe sentimenten door welke de houding der Indiërs tegenover de voorstellen bepaald werd, werden door de regeering niet begrepen. Zij beschouwde de onverwacht-heftige agitatie tegen de ontwerpen als verregaand onredelijk, als het maakwerk van eenige revolutionnairen, wien het er om te doen was, een sfeer van opgewondenheid te scheppen. Zij toonde zich volslagen blind ten aanzien van de volkomen verklaarbare opvattingen en gevoelens der Indiërs. Geen oogenblik kwam de gedachte bij haar op, dat een volk dat zich een nationale eenheid voelt, zich bij maatregelen als de voorgestelde niet neerleggen *kàn*. Twee eerlijk beleden — van regeeringszijde in bekrompenheid beleden — beginselen botsten op elkaar. En overtuigd van haar goed recht zette de Indische regeering door.

Op een der eerste dagen van Februari 1919 opende Lord Chelmsford de voorjaarszitting van den Indischen Wetgevenden Raad. De Rowlatt Bills vormden het voornaamste agendapunt. Urenlange redevoeringen werden gehouden, door Bannerji, Malaviya, Patel en andere Indische leden. Maar de regeering deed geen stap terug. Zij was bereid, alle denkbare waarborgen te scheppen tegen misbruik van macht door besturende ambtenaren, maar het beginsel der voorgestelde wetten wenschte zij onveranderd gehandhaafd te zien. Wel stemde zij er in toe dat de eerste wet, tevens de voornaamste, voorloopig voor een periode van drie jaar gelden zou. Na onderzoek door een commissie uit den raad kwam de eerste Rowlatt Bill op 12 Maart opnieuw in openbare behandeling, om op 18 Maart met behulp van het ambtelijke blok te worden aangenomen.

Intusschen was de agitatie tegen de wetsontwerpen in geheel

Indië in vollen gang. Ziel en middelpunt van de beweging was Gandhi.

Mohandas Karamtsjand Gandhi werd geboren in October 1869 te Porbandar in Kathiawar in Goezjrat. Op zeventienjarigen leeftijd werd hij naar Engeland gezonden. Hij studeerde er en keerde eenige jaren later als Engelsch advocaat in Indië terug. In 1893 nam hij het aanbod van een advocatenkantoor te Porbandar om zich, in verband met een rechtszaak waarbij Indiërs betrokken waren, naar Zuid-Afrika te begeven, aan, en zoo vestigde hij zich als advocaat te Pretoria. Tegen zijn aanvankelijke bedoeling in bleef hij in Zuid-Afrika, en hij werd de scherpzinnige woordvoerder der daar als minderwaardigen behandelde landgenooten en de verdediger van hun belangen. Met volkomen onbaatzuchtigheid, maar zonder duurzaam succes, stond hij vooraan in den strijd. Het voornaamste feit zijner Zuid-Afrikaansche loopbaan was zijn leiding van een lijdelijk-verzetbeweging van duizenden Indiërs in Transvaal, in 1908, waarmee hij zich eenige keeren maanden gevangenisstraf op den hals haalde.

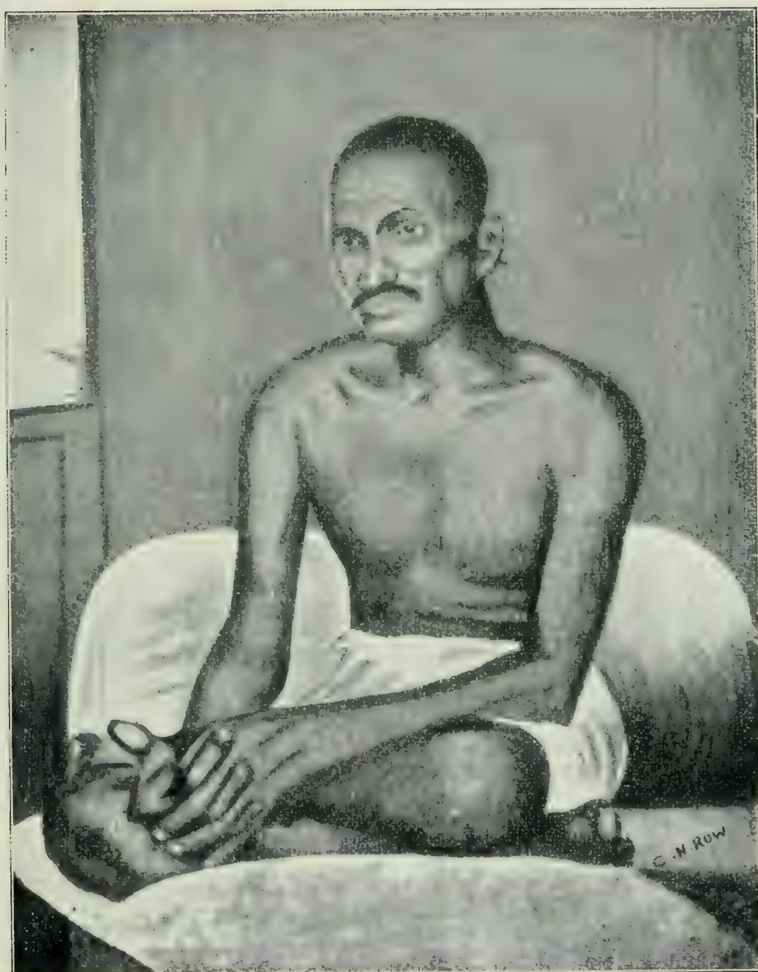
Ofschoon zijn optreden een factor van beteekenis vormde in de binnenlandsche politiek van Zuid-Afrika, was Gandhi's neiging tot het voeren van politieke actie en agitatie gering. Hij was geen geboren politicus en de nationalistische leuze vond in zijn gemoed maar weinig weerklank; het enthousiasme voor de nationale zaak waarvan mannen als Wacha, Gokhale, Bannerji en zoovele anderen bezield waren, is hem haast doorloopend vreemd gebleven. Niet doordat hij er te groot voor was; maar doordat zijn gezichtskring beperkt was gebleven.

Gandhi's opvattingen en zijn levenshouding werden geheel bepaald door de indrukken van zijn jeugd en jongelingsjaren, die hij doorbracht in zijn geboorteplaats, in een maatschappij van kleine boeren en handwerkers. Industrie van eenige beteekenis bestond er niet; de nijverheid was zoo goed als uitsluitend huisnijverheid. De mentaliteit der bevolking werd gekarakteriseerd door een gevoel van onderworpenheid aan hoogere machten; zij besefte, voor haar bestaan afhankelijk te zijn van zon, regen, wind, krachten die zij noch begrijpen, noch beheerschen, — die ze slechts ondergaan kon. Haar leven kende geen groote verheffingen, en ellende

werd aanvaard met een berusting die levenslust verving, maar in staat stelde tot dragen van het harde lot. Die bevolking gevoelde zich niet gelukkig; maar ook niet bepaaldelijk ongelukkig. Haar leven reproduceerde zich van dag tot dag en van jaar tot jaar. Zij stelde zich geen groote levensvragen; en wie het wezen harer psyche niet doorzag — doordat zijn sentimenten stamden uit een geheel andere sfeer of doordat die psyche ook de zijne was — moest wel den indruk krijgen dat zij zich de levensproblemen had opgelost.

De levendige, ontvankelijke geest van den jongen Gandhi nam deze indrukken en sentimenten in zich op en zij vormden den grondslag voor geheel zijn gevoels- en gedachtenleven, ook toen hij tot man gerijpt was. Zijn natuur neigde naar berusting en onthouding, naar ascetisme. Van hem wordt verteld dat, toen hij als zeventienjarig jongeling naar Engeland vertrok, zijn moeder hem liet zweren dat hij zich onthouden zou van al wat in de kringen der studenten voor de genoegens des levens gold. Hij hield zich hieraan, at geen vleesch, dronk geen wijn en ontzegde zich tenslotte ook het genot van vioolspel en dansen. Hij zag den mensch niet als product van de omstandigheden; voor hem viel de nadruk op „soul force", de kracht der ziel — of van den geest — die door mediteeren en gebeden versterkt worden kon. Bidden en mediteeren vormden het aandeel van den mensch in de factoren die zijn lot bepaalden; voor het overige was hij geheel in de hand van hoogere machten, aan wier leiding hij zich vol vertrouwen over te geven had.

Zoo versterkten deze indrukken zijner jeugd in Gandhi de neiging tot idealiseeren van de vroegere toestanden op het platteland die de nationalistische beweging in de periode van haar ontstaan kenmerkte. Toen leefden de boeren en handwerkers kalm en gelukkig in hun dorpen, zeker van zichzelf en zeker van hun omgeving; zeker ook van de waarheid en de kracht van hun geloof. De machines waren er onbekend en er bestonden geen steden, als centra van machinale industrie, met haar schreiende armoede en haar groote verleidingen. Een politiek ideaal kende Gandhi niet; zijn *sociaal* ideaal was een maatschappij van kleine boeren en handwerkers, en herstel van de verhoudingen van vroeger eeuwen



MAHATMA GANDHI

leek hem het eenige middel om wat hij als het geluk dier vervlogen eeuwen beschouwde, te doen terugkeeren.

Gandhi was een Indische Tolstoy, onder invloed van de impressies zijner jeugd, die geheel zijn levensbeschouwing en levenshouding beheerschten. Als student leerde hij de werken van Ruskin kennen; ze waren hem een openbaring. Later las hij zich een roes aan Tolstoy's geschriften; zij gaven vorm aan wat zijn intuitie hem als de waarheid kennen deed. In 1904 stichtte hij in Zuid-Afrika een kolonie van Indiërs, voor wie hij er woningen liet bouwen en die zich geheel zelfstandig, als een kleine democratische republiek, met de eenvoudige middelen van het platteland, in samenwerking hun onderhoud moesten scheppen. De poging mislukte; Tolstoy's in den grond conservatieve sociaal-filosofie verdraagt zich niet met de ontwikkelingseischen onzer moderne samenleving, en kolonies ter bevordering van de „algemeene broederschap onder de menschen", die bestemd zijn, die denkbeelden tot practische verwerkelijking te brengen, missen alle levensvatbaarheid. Maar Gandhi, die geheel in de wereld der ideeën leefde en voor wien de oplossing van het groote levensprobleem — waarbij hem het maatschappelijk probleem inbegrepen was — neerkwam op de eindelijke overwinning van het goede op het kwade in de natuur des menschen, was als voorbestemd om de meest levende waarheden van onzen tijd, ook die van het zich moderniseerende Indië, over het hoofd te zien. Zijn gevoelsleven was zuiver en sterk ontwikkeld; maar een denker was hij niet en zijn gedachtenconstructies steunden op een fundament van intuitie, dat wel hecht, maar verouderd was. Hij haatte geheel de modern-Westersche beschaving met fellen haat, doordat hij de uitwassen dier beschaving als het wezen ervan was gaan beschouwen. En zoo werkten alle factoren samen om hem te doen uitgroeien tot den meest volslagen principieelen vijand van juist de krachten die in de Indische samenleving de ontwikkeling tot hooger plan droegen en er de krachten van den nationalen vooruitgang waren.

In 1910 gaf Gandhi een geloofsbelijdenis in een reeks van stellingen, die hier volgen:

1. Er bestaat geen onoverbrugbare kloof tusschen Oost en West.

2. Er bestaat niet zooiets als een Westersche of Europeesche beschaving, maar er bestaat een moderne beschaving, die louter-materialistisch is.

3. De volkeren van Europa hadden, vóór zij door de moderne beschaving werden aangeraakt, veel gemeen met de volkeren van het Oosten. Europeanen die niet door de moderne beschaving zijn aangeraakt, toonen veel grooter toenadering tot de Indiërs dan zij die product dier beschaving zijn.

4. Het is niet het Engelsche volk dat Indië regeert, maar het is de moderne beschaving, met haar spoorwegen, telegraaf, telefoon en haast elke uitvinding die een triomf van die beschaving heet.

5. Bombay, Calcutta en de andere groote steden in Indië zijn de ware plaatsen des verderfs.

6. Indien het Britsche bewind morgen aan den dag vervangen werd door een Indisch bewind, steunende op moderne methoden, zoo zou Indië er niet bij winnen, behalve voorzoover het wat houden zou van de bedragen die thans naar Engeland afvloeien. Maar dan zou Indië enkel een tweede of vierde copie van Europa of Amerika worden.

7. Oost en West zullen elkaar slechts werkelijk kunnen ontmoeten, indien het Westen zijn moderne beschaving nagenoeg geheel overboord werpt. Naar het schijnt zullen zij elkaar ontmoeten indien het Oosten de moderne beschaving aanvaardt, maar dit zou een wapenstilstand beteekenen, een overeenkomst tusschen twee tot de tanden gewapende machten als b.v. Engeland en Duitschland, die beide leven in het voorportaal des Doods, teneinde wederkeerig te beletten dat zij elkaar verscheuren.

8. Het is eenvoudig een onbeschaamdheid van eenig mensch of van een groep menschen, geheel de wereld te willen hervormen. Dit te willen doen met behulp van kunstmatige beweegkracht, beteekent: het onmogelijke te beproeven.

9. Vergrooting van het materieel comfort draagt in geen enkel opzicht bij tot zedelijken vooruitgang.

10. De medische wetenschap is de geconcentreerde essence van Zwarte Magie. Kwakzalverij is oneindig te verkiezen boven wat doorgaat voor groote medische bekwaamheid.

11. Ziekenhuizen zijn wapenen welke de duivel hanteert voor zijn eigen doeleinden, om in zijn koninkrijk baas te blijven. Zij houden de ondeugd, ellende, vernedering en werkelijke slavernij in stand. Ik was geheel op den verkeerden weg toen ik een medische opleiding wenschte. Het zou in elk opzicht zondig zijn geweest indien ik deelgenomen had aan de gruwelen die in ziekenhuizen bedreven worden.

12. Indië's redding schuilt daarin, dat het afleert wat het gedurende de laatste vijftig jaren aangeleerd heeft. De spoorwegen, de telegrafie, de ziekenhuizen, de advocaten, de doktoren enz. hebben alle te verdwijnen en de z.g. hoogere standen hebben te leeren om naar geweten en godsdienst wel-overwogen het leven van den eenvoudigen boer te leven, in de overtuiging dat daarin de ware levensvreugde en het geluk schuilen.

13. Indië behoort geen machinaal vervaardigde kleedingstoffen te gebruiken, onverschillig of deze van Engelsche dan wel van Indische fabrieken afkomstig zijn.

14. Engeland kan Indië in dit opzicht helpen, en zal in dat geval zijn overheersching van Indië rechtvaardigen. Er schijnen thans in Engeland velen te zijn die er precies zoo over denken.

15. Er school waarachtige wijsheid in de leer der wijzen van vervlogen eeuwen, die de maatschappij zoo inrichtten, dat de materieele levensvoorwaarden der bevolking beperkt waren; de ruwe ploeg van wellicht vijfduizend jaren geleden behoort de ploeg te zijn van den boer onzer dagen. Daarin schuilt de redding. De menschen leven onder zulke omstandigheden lang en in een staat van vrede, veel langduriger dan die in Europa nadat daar de moderne sociale werkzaamheden aanvaard werden. En ik ben ervan overtuigd dat elk verlicht man, en stellig elke Engelschman, deze waarheid kan inzien en dienovereenkomstig kan handelen.

„Wie het hiermee eens is", schreef Gandhi verder, „heeft den plicht, de revolutionnairen en alle anderen ervan te overtuigen dat de vrijheid die zij wenschen, of die zij meenen te wenschen, niet te veroveren is door menschen te dooden of gewelddaden te bedrijven, maar door met zichzelf in het reine te komen en oprecht Indiër te blijven. Dan zullen de Britsche regeerders dienaren en niet langer meesters zijn. Zij zullen vertrouwensmannen zijn, en

niet tyrannen; en zij zullen met geheel de bevolking van Indië in volmaakten vrede leven. De toekomst van Indië ligt niet in de handen der Engelschen, maar in die der Indiërs zelf; en indien hun zelfverloochening en hun onthouding van alle kwaad voldoende zijn, zoo kunnen zij zich op dit eigen oogenblik bevrijden".

Physiek geweld, leeraarde Gandhi, is de bron van alle kwaad. Door physiek geweld als middel te aanvaarden geraakten de Indiërs onder den druk van het Britsche bewind. Wie het verwerpt en het booze niet weerstaat, wie innerlijk vrij staat tegenover de machten die zijn bestaan bedreigen, *is* in waarheid vrij.

Het waren precies dezelfde denkbeelden als Tolstoy verkondigde. Onder diens nagelaten dagboekaanteekeningen en brieven is een „brief aan een Hindoe" waarin hij o.m. zeide: „Dat de Engelschen Indië onderwierpen, geschiedde enkel daardoor, dat de Indiërs het geweld aanvaardden als voornaamste, fundamenteel beginsel van hun maatschappelijke instellingen, en dit nog steeds doen. Op grond van dat beginsel onderwierpen zij zich aan hun vorsten, op grond ervan voerden zij onderling strijd, voerden zij strijd tegen de Europeanen, tegen de Engelschen, en zouden zij ook thans dezen nog wel gaarne bestrijden ...... Het eenige middel ter bevrijding van een volk van het overheerschersjuk is: de liefde...... Weerstaat het booze niet, doch neemt er ook niet aan deel; weigert elk aandeel in de regeering, in de rechtspraak, in het opbrengen van belastingen, en vooral in de militaire organisatie, en niemand ter wereld zal u kunnen onderwerpen".

„De ware vrijheid", schreef Tolstoy in een brochure over *Het einde van onze maatschappij*, waarin hij de revolutiepoging van 1905 veroordeelde, „de ware vrijheid wint men niet door barricaden en moorden of door welke nieuwe staatsregeling ook die met geweld wordt ingevoerd, maar alleen door de gehoorzaamheid aan alle menschelijke macht op te zeggen". En verder: „Alleen zij die, zonder iets af te breken of te vernielen, hun leven inrichten onafhankelijk van de regeering, en die zonder strijd elke aangedane gewelddaad verdragen, maar ook niet deel nemen aan de regeering en haar niet gehoorzamen, zullen de revolutie helpen bevorderen... Maar laat men dan ook weigeren, mede te doen aan eenige gewelddadige regeeringshandeling, vrijwillig belasting te betalen, vrijwil-

lig dienst te nemen bij de politie, bij het leger, de vloot, bij welke opgedrongen instelling ook. En zeker is het dan nog meer noodzakelijk dat de boeren zich van gewelddadigheid onthouden, waartoe de revolutionnairen hen aanzetten".

Om het zedelijk Ik te redden wilde zoowel Tolstoy als Gandhi van den mensch een abstract, bloedeloos, levenloos wezen maken. Maar juist in en door 's menschen strijd tegen het kwaad in de wereld openbaart zich zijn zedelijke waarde. Wie meent dat de mensch, door het kwaad eenvoudig te negeeren, zich zedelijk verheffen kan, begaat een denkfout, overeenkomende met die van den dierenvriend die een vogel een dienst zou willen bewijzen door hem in het luchtledig te laten vliegen, teneinde hem de inspanning ter overwinning van den weerstand der lucht te besparen.

Met een hoofd vol denkbeelden van deze kracht aanvaardde Gandhi de leiding van de agitatie tegen de Rowlatt Bills. De taak viel als vanzelf op hem. Geheel de bevolking verkeerde in een tevoren nooit gekenden staat van opwinding, en de Home Rule-actie had er toe medegewerkt, de arme plattelanders een begin van bewustzijn van de ellende hunner levensomstandigheden bij te brengen. Zou die massa georganiseerd worden en omgevormd tot een leger voor de zaak van den nationalen vooruitgang, dan zou zij de leiding moeten aanvaarden van een man met zeer bijzondere capaciteiten en inzichten. Het gevoel van onderworpenheid bleef in het sentiment der plattelandsbevolking overheerschen; zij miste het besef van eigen kracht en was tot opstandigheid tegen het Britsche bewind bereid, mits zij zou worden aangevoerd door iemand dien zij als een afgod en redder zou kunnen volgen, in volkomen vertrouwen dat hij, dank zij bovennatuurlijke krachten, een weg uit de ellende zou weten te banen. Haar onderworpenheid zou even opgewekt kunnen worden als zij alle eeuwen door dof geweest was; maar het zou onderworpenheid blijven. Zij zou blindelings volgen, zonder klaar inzicht in het doel der actie, zich verliezende in fantastische droomerijen van een duizendjarig rijk. Want het bewustzijn harer ellende had haar in beweging gebracht; maar de kracht die daardoor ontketend werd, bleef, hoe ontzaglijk zij ook was, een *onbewuste* kracht.

Gandhi's persoonlijkheid leende zich volkomen voor de rol van leider van een dergelijke massa, die naar een redder en afgod uitzag. Zijn ascetische neigingen, zijn prediking van de deugd der armoede, van lijdzaamheid, zijn verzekering dat aan alle misère een eind komen zou indien het booze niet weerstaan werd, zijn scherpe veroordeeling van geheel de moderne industrie en alle andere uitingen der moderne beschaving, zijn verheerlijking van het leven van de in berusting vegeteerende boer en handwerker en de verzekering dat een afwijzende houding tegen alle instellingen van het Britsche bewind tenslotte voldoende zou zijn om dat bewind te doen eindigen, — het was alles zoo volkomen in overeenstemming met geheel de gevoelsrichting der arme drommels, dat hij voor hen de man werd van wien zij redding verwachtten. Onder de destijds op den voorgrond tredende leiders van de nationalistische beweging was er, buiten Gandhi, geen enkele door aanleg, levenshouding en opvattingen zoozeer als hij de aangewezen leider der massa's van het platteland.

Van het oogenblik af waarop Gandhi vat kreeg op de boerenmassa is met hem zoowel als met die massa een spel gespeeld, dat gruwelijk was van onbedoelde wreedheid. Dank zij Gandhi's invloed kregen de Extremisten, die zich van hem meester maakten, hulptroepen van zoo onschatbare waarde, dat zij bereid bleken te zijn, het op een scheuring met de Moderates te laten aankomen. En toen de Indische regeering, niet wetende wat zij deed, de onvermijdelijke botsing opriep tusschen het nationale bewustzijn der klassen van ontwikkelde Indiërs die in het bedrijfsleven den toon aangaven, en den geest der Rowlatt Bills, was het vooral de boerenmassa op welke het leeuwendeel viel van de taak, af te weren wat als een aanslag op de vrijheid van politieke propaganda werd gevoeld.

Gandhi, die te Ahmedabad vertoefde, vaardigde op 1 Maart 1919 een manifest uit, waarin hij mededeelde, besloten te hebben tot een satyagraha-actie, d.w.z. een lijdelijk-verzet-beweging, die zou worden volgehouden tot de wetsontwerpen teruggenomen zouden zijn. Door hem en tal van medestanders werd een verklaring geteekend waarin zij verzekerden, overtuigd te zijn van het onrecht dat in die ontwerpen belichaamd was, die volstrekt in strijd waren

met de beginselen van vrijheid en recht, „vernietigend voor de elementaire rechten der individuën, die den grondslag vormen voor de veiligheid van geheel de gemeenschap en den staat". Zij verbonden zich plechtig, te zullen weigeren, deze wetten te gehoorzamen, evenals andere wetten, welke door een commissie zouden worden aangewezen. Zij zouden oprecht de waarheid dienen en zich onthouden van geweldpleging tegen leven, persoon en eigendom. Mevr. Besant weigerde, het stuk mede te onderteekenen. Bannerji, Wacha, Srinivasa Sastri — die Gokhale als president van de Servants of India Society was opgevolgd — en anderen vaardigden een manifest uit waarin zij de lijdelijk-verzetsactie van Gandhi scherp veroordeelden.

Snel en noodlottig was van toen af de loop der gebeurtenissen. In Maart hadden in alle deelen van Indië protestvergaderingen tegen de Rowlatt Bills plaats. Toen de eerste der bills aangenomen was schreef Gandhi voor 6 April een „hartal" voor, een dag van vasten en overpeinzing, waarbij de winkels gesloten werden en het bedrijfsleven stilstond. Te Delhi had door een misverstand reeds op 30 Maart een hartal plaats. De opwinding werd oorzaak van relletjes, en door de gerequireerde troepen werd van de vuurwapens gebruik gemaakt. De hierdoor gewekte verontwaardiging deed de opwinding nog toenemen, en naarmate de 6e April naderde werd de stemming van dien aard dat de regeering ernstige gebeurtenissen vreesde en er zich op voorbereidde. De plaatselijke overheid van Amritsar liet twee bekende volksleiders, dr. Kitsjlew en Dr. Satyapal, oplichten en deporteeren. Een groote menigte begaf zich op weg om hun in-vrijheid-stelling te vragen. Zij werd voor een brug gestuit door een groep militairen, die verscheidene hunner doodden. Gandhi, die zich naar de stad begeven wilde om de gemoederen tot bedaren te brengen, werd op last van de Pendsjaab-regeering opgevat en over de grens van Bombay teruggebracht. Te Amritsar ging het gerucht dat hij met onbekende bestemming gedeporteerd was. De verbittering uitte zich in volksoploopen, waarbij vijf Engelschen vermoord werden en een Engelsche verpleegster mishandeld werd. De troepen maakten gebruik van de vuurwapens en ruim twintig lieden vonden den dood.

Ofschoon de krijgswet niet afgekondigd was, verbood generaal

Dyer, die te Amritsar het bevel voerde, alle samenscholingen van drie of meer personen. Op den ochtend van 13 April kreeg hij bericht, dat op den z.g. Dzjallianwalla Bagh, een geheel door muren omgeven plein, een groote meeting gehouden worden zou. Hij begaf zich erheen met een vijftigtal soldaten en liet, zonder waarschuwing, op de menigte vuren tot alle patronen — het waren er 1650 — verschoten waren. Had hij over meer patronen beschikt zoo zouden, naar hij later verklaarde, ook deze zijn gebruikt. Naar de honderden dooden en de tallooze gewonden keek hij verder niet om; dat was zijn taak niet, naar hij later voor de commissie van onderzoek verzekerde.

Of hij, zoo vroeg Lord Hunter hem als voorzitter dier commissie, dan geen kans had gezien, zonder schieten de menigte uiteen te doen gaan?

Zeker wel, verklaarde Dyer; — maar hij had gevreesd dat de uiteengejaagde menigte zich dan opnieuw zou hebben vereenigd, en hij dan uitgelachen zou worden. De handhaving van het Britsche gezag en het Britsche prestige eischte nu eenmaal een harde les, met groot moreel effect...... Hij had geschoten, en *goed* geschoten, om te voorkomen, dat overal in den Pendsjaab van de vuurwapens gebruik gemaakt zou moeten worden......

Om den Indiërs ontzag in te boezemen voor den Europeaan gelastte generaal Dyer voorts, dat ieder die de straat waarin de Engelsche verpleegster aangevallen was passeeren moest, dit kruipende op handen en voeten zou moeten doen. Sir Michael O'Dwyer, de luitenant-gouverneur van den Pendsjaab, die te Lahore vertoefde, gelastte intrekking van dezen order.

Het bericht van de slachting op den Dzjallianwalla Bagh te Amritsar maakte overal in Indië een onbeschrijfelijken indruk. Te Lahore kwam het den volgenden dag tot botsingen. Te Goezjranwala werd een trein met steenen gebombardeerd, een spoorbrug vernield, werden het postkantoor en het station in brand gestoken. De politie was den toestand niet langer meester. Toen werd er van Lahore een vliegmachine heen gezonden, bemand met twee Engelsche officieren en voorzien van bommen en een machinegeweer. Zij konden uit de lucht niet precies waarnemen wat beneden hen gebeurde en wisten niet beter te doen dan overal waar zij

een meer of minder groot aantal Indiërs bijeen zagen, een bom te laten vallen en eenige ronden af te schieten!......

Elders hadden dergelijke uitspattingen plaats. Het was beestachtig. Een schreeuw ging op van het eene einde van Indië tot het andere. De bevolking was als met stomheid geslagen, en barstte toen los in uitingen van een verontwaardiging als nooit was beleefd.

Intusschen volgde op 15 April de afkondiging van de krijgswet voor een groot deel van den Pendsjaab. Dat beteekende voortzetting van de terreur; stelselmatig, ditmaal. Krijgsraden vonnisten met gemak en voortvarendheid. Terechtstellingen en deportaties werden gelast na onderzoekingen en op grond van getuigenissen, die een aanfluiting waren van de meest elementaire eischen van billijke rechtspraak. Wie den moed had, critiek te oefenen op het beleid der overheid, heette verdacht en werd vervolgd. Kali Nath Roy, de bezadigde hoofdredacteur van de te Lahore verschijnende *Tribune*, werd gevat en bleef maandenlang in de gevangenis. De Lala Harkisjen Lal, een der leiders van de Moderates, werd veroordeeld tot levenslange verbanning. Hij werd een jaar later tot minister van den Pendsjaab benoemd!

Met ongelooflijke lichtzinnigheid en willekeur werd tewerk gegaan. En niet alleen in den Pendsjaab. Mr. B. J. Horniman, hoofdredacteur van de *Bombay Chronicle*, het orgaan der Indische katoenfabrikanten, die zich door scherpe uiting van zijn verontwaardiging over de schanddaden van militaire en burgerlijke overheid onderscheiden had, werd op 26 April, op last van de regeering van Bombay en met sanctie van den onderkoning, van zijn bed in het ziekenhuis, waar hij eenige dagen tevoren een operatie ondergaan had, opgelicht, aan boord gedragen en naar Engeland vervoerd.

Gandhi, die vreesde dat voorzetting van de lijdelijk-verzet-beweging aanleiding en verontschuldiging worden zou voor nog veel meer bloedvergieten, gelastte op 18 April de voorloopige staking ervan. De neiging tot het kwade was, verklaarde hij, sterker gebleken dan hij verwacht had. En in een oogenblik van naieve oprechtheid erkende hij, met zijn bevel tot satyagraha een fout te hebben begaan van afmetingen als die van den Himalaya („Himalayan dimensions").

Een golf van ontzaglijke woede en verbittering ging over ge-

heel het land. Al wat zich Indiër voelde was tot in het diepst van zijn ziel geschokt. De dichter Rabindra Nath Tagore wendde zich tot den onderkoning met een schrijven, waarin hij verklaarde bereid te zijn alle consequenties te dragen waar hij stem wenschte te geven aan de verontwaardiging zijner millioenen landgenooten, die verstomd waren van schrik voor den terreur. Hij weigerde, den „Sir"-titel langer te dragen; tegen den achtergrond van vernedering, waartoe geen menschelijk wezen voorbeschikt kon zijn, deden dergelijke onderscheidingen de schande, der natie aangedaan, te scherper uitkomen.

Tusschen de Hindoes en de Mohammedanen kwam een volkomen verbroedering tot stand, ook in streken als den Pendsjaab, waar de bevolking altijd blijk gegeven had van religieuse lichtgeraaktheid. Te Lahore en te Amritsar waren, bij wijze van hoon, Hindoes en Mohammedanen tezamen in boeien geklonken. Het werd hun een symbool. Het nooit-geziene verschijnsel werd waargenomen dat Mohammedanen Hindoe-tempels bezochten en Hindoes toegelaten werden in moskeëen, waar hun gelegenheid gegeven werd, de menigte toe te spreken.

In hun veroordeeling van de wijze van onderdrukking van de Pendsjaab-onlusten uitten de Moderates zich met gelijke heftigheid als de Extremisten. Letterlijk geheel de bevolking stond tegenover de regeering. Maar deze kon niet inzien, dat zij de schuldige was aan het ontstaan van dien toestand van algemeene grenzenlooze verbittering. En het steile bureaucratendom dat de lakens uitdeelde en van de verandering der tijden niets gezien en begrepen had, wist niet beter te doen dan te dreigen: de gouverneur-generaal-in-rade liet een waarschuwing publiceeren dat orde en rust met alle, ook de meest drastische middelen zouden worden hersteld en gehandhaafd. Het was een afdoend blijk van volkomen misverstaan van de Indische psyche, op het meest gewichtige moment in Britsch-Indië's geschiedenis.

Bij de door haarzelf opgeroepen moeilijkheden bleef het voor de regeering niet. Eenige weken na de onlusten in den Pendsjaab liet de Emir van Afghanistan op drie punten door zijn leger een inval in Indië doen. De vijand werd na eenige weken afdoende teruggeslagen.

Intusschen groeide in de kringen van Moderates en Extremisten het wantrouwen in de bedoelingen der bureaucratie ten aanzien van de hervormingen. Gevreesd werd dat zij, gesteund door reactionnaire elementen in en buiten het Engelsche parlement, een poging zou doen om, met een beroep op de Pendsjaabgebeurtenissen, de invoering van een nieuwe staatsinrichting als ontijdig tegen te houden. Gelukkig was de leiding van de Indische zaken te Londen toevertrouwd aan een man die zich voor deze invloeden immuun toonde. Den 29en Mei 1919 had de indiening bij het parlement plaats van een wetsontwerp „tot het treffen van nadere maatregelen met betrekking tot de Regeering van Indië", dat na de tweede lezing in handen gesteld werd van een commissie, bestaande uit leden van het Hooger- en leden van het Lagerhuis, onder voorzitterschap van Lord Selborne. Het was het z.g. Joint Select Committee, dàt vertegenwoordigers van verschillende richtingen zou hooren en daarna verslag zou uitbrengen van zijn bevindingen.

Deputaties van het National Congress, de Home Rule League, de Liberal League en andere organisaties begaven zich naar Engeland, en de commissie bracht in het ontwerp een aantal wijzigingen aan, van dien aard, dat de voorstellen ook voor Mevr. Besant en haar medestanders aannemelijk werden.

In Indië stonden echter niet de hervormingen, maar stond nog steeds de door uitvoerende en militaire macht in den Pendsjaab gepleegde willekeur op den voorgrond van de publieke aandacht. Tal van Indiërs die onder de krijgswet tot een meer of minder groot aantal jaren gevangenisstraf of deportatie veroordeeld waren, vroegen berechting aan. Het verzoek werd zonder meer geweigerd. De Pandit Madan Mohan Malaviya, voorzitter van het National Congress, zond in de tweede helft van Juli een uitvoerig telegram aan Mr. Montagu, waarin hij verklaarde, te betreuren dat Lord Chelmsford geweigerd had, de uitvoering van doodvonnissen op te schorten tot de beslissing des konings op verzoeken om gratie bekend zou zijn. Voorts vroeg hij om instelling van een commissie van onderzoek naar de politiek der Indische regeering en van die van den Pendsjaab in verband met de onlusten, naar het door Sir Michael O'Dwyer gevoerde bewind,

diens schandelijke wervingsmethoden voor het leger en voor het z.g. Labour Corps en naar zijn machtsmisbruik.

Dit verzoek om instelling van een commissie van onderzoek werd ingewilligd. In de rede ter opening van de September-zitting van den Indischen Wetgevenden Raad deelde Lord Chelmsford mede dat de Indische regeering besloten had, den loop der gebeurtenissen te doen onderzoeken door een commissie onder voorzitterschap van Lord Hunter en verder bestaande uit vier Engelsche en drie Indische leden. Deze commissie maakte in October een aanvang met de werkzaamheden. Het National Congress stelde een vrij groote commissie in, die bewijsmateriaal zou verzamelen, dat der Hunter-commissie zou worden aangeboden.

De zitting van het National Congress van December 1919, die te Amritsar plaats had, stond geheel in het teeken van verontwaardiging over de Pendsjaab-gruwelen. De houding der Indische regeering werd scherp veroordeeld. Afgekeurd werd dat de Hunter-commissie door de Indische regeering en niet bij koninklijk besluit ingesteld was. Critiek werd geoefend op haar weigering om aan de regeering voor te stellen, gevangenen van wie waardevol getuigenis verwacht zou kunnen worden en die de commissie zou wenschen te hooren, dan ook geheel het onderzoek, voorzoover het hen betreffen zou, te doen bijwonen. Goedgekeurd werd het door het Congressbestuur naar aanleiding hiervan genomen besluit om geheel het onderzoek der Hunter-commissie te boycotten. Bestraffing werd geëischt van Sir Michael O'Dwyer, ontslag en strafvervolging van generaal Dyer. Voorts werd geëischt dat de onderkoning teruggeroepen en Mr. Montagu vervangen worden zou.

Met het oog op deze zitting had de Engelsche regeering haast gemaakt met de behandeling van de hervormingsvoorstellen in het parlement. Aan den vooravond der bijeenkomst werd een proclamatie des konings gepubliceerd, die tot de belangrijkste staatsstukken uit de geschiedenis der betrekkingen tusschen Engeland en Indië behoort, en waarin o.m. het volgende gezegd werd:

Een nieuw tijdvak is aangebroken in de historie van Indië, nu de wet bekrachtigd is, bestemd om de regeering des lands meer in overeenstemming te brengen met de wenschen der bevolking.

Deze wet vertrouwt aan gekozen volksvertegenwoordigers een bepaald aandeel toe in de taak van bestuur over het land en baant den weg naar verantwoordelijk bewind. Steeds is het streven der regeering er op gericht geweest, het welzijn der bevolking van Indië te bevorderen; — maar nog had die bevolking het recht niet, de eigen zaken te besturen en de eigen belangen te beschermen. Deze taak is te zwaar dan dat tijdroovende ervaring ontbeerlijk zou zijn. Indië's verlangen naar zelfbestuur werd snel sterker in de oorlogsjaren, onder invloed van de idealen voor welke Engeland zich in den strijd begaf. Aan dat verlangen is tot dusver stap voor stap tegemoet gekomen, tot thans de beslissende schrede op den weg naar verantwoordelijk bewind wordt gezet. Het pad is moeilijk begaanbaar, maar vertrouwen mag worden gesteld in de leiders der bevolking. Laat zij die in hun verlangen naar politieken vooruitgang de wet overtraden, deze voortaan eerbiedigen. Een nieuw tijdvak vangt aan. Laat het aangevangen worden met den vasten wil tot samenwerking. De onderkoning is, met het oog daarop, gemachtigd, clementie te oefenen voorzoover de publieke veiligheid zulks gedoogt, en politieke gevangenen op vrije voeten te stellen.

De proclamatie kondigde voorts de instelling van een Raad van Vorsten aan en de komst van den prins van Wales, die namens den koning de nieuwe raden zou moeten inwijden.

De proclamatie maakte in wijden kring indruk. Van de amnestie profiteerden ruim 1700 van de 1800 lieden die in verband met de Pendsjaab-gebeurtenissen in de gevangenis of gedeporteerd waren.

De Moderates hielden een congres te Calcutta en toonden zich oprecht bereid, naar beste krachten met regeering en ambtenaren samen te werken. Maar het National Congress wees ook de in vrijzinnigen geest sterk gewijzigde hervormingswet af. De nieuwe staatsrechtelijke bevoegdheden heetten nog steeds „onbevredigend en teleurstellend".

Hier dient thans allereerst een overzicht te worden gegeven van de hervormingen, zooals ze bij de wet van 23 December 1919 definitief werden vastgesteld.

De wet geeft allereerst bepalingen betreffende de provinciale regeeringen, en de verdeeling van taak en bevoegdheden tusschen provinciale regeering en provinciale wetgevende macht eener- en gouverneur-generaal-in-rade en Indische wetgevende macht anderzijds. Voorts wordt in dit eerste deel vastgesteld welke onderwerpen van provinciale regeeringszorg „transferred" zullen worden en welke „reserved" zullen blijven.

Bewind door een gouverneur-in-rade wordt gevoerd in Bengalen, Bombay, Madras, de Vereenigde Provinciën, Bihar en Orissa, de Centrale Provinciën en Assam. Elk der gouverneurs wordt terzijde gestaan door een uitvoerenden raad en door ministers, die benoemd worden uit de niet-ambtelijke leden van den provincialen wetgevenden raad.

De wetgevende raad der provincie bestaat uit de leden van den uitvoerenden raad, benoemde en gekozen leden. De eerste voorzitter werd door den gouverneur benoemd, de volgende zullen gekozen worden. Een begrooting van de middelen en de uitgaven wordt den raad jaarlijks aangeboden. Wordt door den raad een crediet, aangevraagd voor een „reserved" subject, geweigerd, niettegenstaande de regeering beschikking over het bedrag noodzakelijk acht ter richtige volvoering van haar taak, dan kan de gouverneur den post herstellen. Wordt door den provincialen wetgevenden raad een niet door de regeering ingediend wetsontwerp aangenomen, zoo kan de gouverneur, indien hij de wet aanbevelenswaardig vindt, haar aanvaarden, dan wel hij kan haar terugzenden onder mededeeling van wenschelijk geachte wijzigingen. Is hij tegen het tot-stand-komen van de wet dan kan hij de beslissing van den gouverneur-generaal inroepen.

Het tweede gedeelte der wet stelt vast dat Indië het twee-kamerstelsel heeft, n.l. de Indian Legislative Assembly en den Council of State. Laatstgenoemde heeft een meerderheid van benoemde, de Assembly een van gekozen leden. De Legislative Assembly heeft telkens voor drie jaar zitting, de Council of State voor vijf jaar.

De begrooting wordt jaarlijks door Assembly en Council behandeld, doch de gouverneur-generaal is bevoegd, tot een uitgave te besluiten ook al hebben beide lichamen, of al heeft een ervan, zich er tegen uitgesproken. Wordt een wetsontwerp door den

Council of State of de Assembly verworpen of aanmerkelijk gewijzigd, dan kan de gouverneur-generaal denzelfden weg volgen als aangegeven voor de provinciale regeeringen in overeenkomstige gevallen.

Het derde gedeelte der wet handelt over den staatssecretaris-in-rade. Het tractement van den staatssecretaris wordt gebracht op de Engelsche begrooting. De Council of India — de raad van den staatssecretaris — bestaat uit minstens 8 en hoogstens 12 leden, van wie de helft gedurende minstens 10 jaren in Indië moet hebben vertoefd en het land minder dan 5 jaar geleden verlaten moet hebben. De leden worden voor 5 jaar benoemd.

Deel IV geeft bepalingen betreffende de openbare diensten. De hoogere ambten bij de departementen van onderwijs, buitenlandsche zaken en politieke zaken zijn niet langer gereserveerd voor leden van den Civil Service.

In het vijfde gedeelte wordt bepaald dat 10 jaar na de in-werking-treding van de hervormingswet een parlementaire commissie zal worden benoemd, die zal hebben te overwegen of verdere stappen op den weg naar verantwoordelijk bewind aan te bevelen zijn.

In het zesde gedeelte worden tenslotte enkele aangelegenheden van minder belang behandeld.

Zoo waren de hervormingen dan een voldongen feit. Voor de politieke partijen was de tijd om door agitatie meer radicale wijzigingen af te dwingen, nu voorbij; er gold nog slechts de vraag of men de nieuwe staatsinstellingen gebruiken zou om de regeering de noodzakelijkheid van spoedige grootere concessies te doen inzien, dan wel zou weigeren, ze te hanteeren.

De Moderates besloten, het hunne ertoe bij te dragen om de hervormingen een succes te doen worden, door krachtige medewerking met de regeering.

Nationalisten als Tilak, Malaviya en anderen was deze houding te lankmoedig. Zij bepleitten het denkbeeld dat het National Congress aan de verkiezingen deelnemen zou, en verwachtten daarvan de overwinning bij de stembus en een meerderheid in de wetgevende raden. Zij zouden dan òf een rustelooze agitatie kunnen voeren voor verder-gaande hervormingen, òf, radicaler, hun over-

wicht kunnen aanwenden om de waardeloosheid van het stelsel van „dyarchy” practisch te demonstreeren. Het verdient opmerking, dat deze groep van invloedrijke leiders aanvankelijk niets gevoelde voor het denkbeeld, de verkiezingen, als onderdeel der hervormingen, te boycotten. Zij verwachtten, door hardnekkige obstructie in de raden Engeland te zullen kunnen dwingen tot toekenning van zelfbestuur, althans tot belangrijke vergrooting van den invloed der Indiërs op de politiek der centrale regeering.

Hun eischen zijn samen te vatten als volgt:

1. Provinciale autonomie met volledige verantwoordelijkheid der provinciale regeeringen tegenover de gekozen volksvertegenwoordiging.

2. Verantwoordelijkheid in het centraal bewind, behalve voorzoover betreffen zou het leger, de vloot, de luchtmacht, buitenlandsche betrekkingen en die tot de Indische zelfstandige staten.

3. Volledige fiscale autonomie.

4. Afschaffing van den Council of India.

5. Een verklaring van rechten, waarbij der bevolking van Indië eenige elementaire rechten gewaarborgd zouden worden.

Meer en meer echter geraakte onder de politici der uiterst-links staande groepen de neiging tot kalme overweging zoek; en ook bedachtzame geesten als Malaviya werden meegesleept door hen die alle contact met de regeering wilden verbreken. In de tweede helft van het jaar 1920 had de geest van niet-samenwerking een ontwijfelbare overwinning behaald. Het staat wel vast dat deze houding der Extremisten heel wat minder onverzoenlijk zou zijn geweest indien niet geheel de bevolking doorvreten ware van verbittering over de van overheidswege in den Pendsjaab bedreven gruwelen. Deze waren geen oogenblik uit de gedachte; de herinnering eraan was levendig en werd levendig gehouden, zoowel door agitatoren als door de behandeling van de zaak door de regeering, die een kwade zaak verdedigde en dit blijkbaar deed in vol bewustzijn van haar schuld.

In de eerste helft van December 1919, acht maanden na het gebeurde te Amritsar en elders, moest Mr. Montagu in het Lagerhuis mededeelen, van die feiten niet méér bijzonderheden te kennen dan in de dagbladen vermeld waren. Eerst op 30 Januari 1920

werd een rapport van de Pendsjaab-regeering gepubliceerd, waarin een poging werd gedaan om de uitbarsting voor te stellen als het resultaat van een zorgvuldig georganiseerde samenzwering, — een sprookje, welks onwaarheid reeds toen door de verhooren der Hunter-commissie aangetoond was. En het rapport had voorts ten doel, de opwinding in Engeland, veroorzaakt door de verhooren dier commissie, die blijk gaven van een geest van onverschilligheid en grof-cynische opvattingen in de ambtenaarswereld, te doen bedaren. Het was een zwak betoog; en de vage bewering der Pendsjaab-regeering dat de berichten sterk „overdreven" waren, was gemakkelijk te weerleggen: door de krijgsraden waren in totaal niet minder dan 7.371 jaren gevangenisstraf uitgesproken, — behalve dan de tallooze doodvonnissen, van welke vele reeds voltrokken waren.

In de tweede helft van Maart 1920 verscheen het verslag van het onderzoek, ingesteld door de daartoe aangewezen commissie uit het National Congress. Het zesde hoofdstuk bevatte de conclusies waartoe de commissie gekomen was. Zij werden in vrij gematigde termen medegedeeld, ofschoon de auteurs verzekerden dat de verleiding, krasser woorden te gebruiken, hun vaak haast te machtig geworden was. Zij waren ervan overtuigd dat, ware Gandhi niet aangehouden en over de grens van Bombay teruggebracht en waren Dr. Kitsjlew en Dr. Satyapal niet gearresteerd, te Amritsar geen uitbarsting zou hebben plaats gehad, en tal van onschuldige menschenlevens gespaard gebleven zouden zijn. Deze maatregelen der Pendsjaab-regeering hadden geen rechtvaardiging gevonden in de heerschende toestanden en werkten als brandende lucifers in licht-ontvlambaar materiaal. De houding van Lord Chelmsford werd in het rapport zonder erbarmen scherp veroordeeld. Geen oogenblik had hij er aan gedacht, de grieven der bevolking te onderzoeken. Telegrammen en brieven van verscheidene personen en waarschuwingen van publieke lichamen waren terzijde gelegd. Hij steunde de actie der Pendsjaab-regeering, zonder meer, en vrijwaarde de ambtenaren, schuldig of niet schuldig, bij voorbaat van straf voor gepleegde wandaden. Hij begaf zich niet persoonlijk naar den Pendsjaab, ook niet na de onlusten. Hij hield de waarheid omtrent de slachting op den Dzjal-

lianwalla Bagh te Amritsar angstvallig geheim. Zijn onverschilligheid ten aanzien van de belangen der bevolking en de publieke opinie was zóó groot, dat hij zelfs geen uitstel van de uitvoering van doodvonnissen overwoog, tot de minister hem dit gelastte. Lord Chelmsford heeft zich, zoo besloot de commissie, volkomen ongeschikt getoond voor het hooge ambt dat hij bekleedt, en behoort te worden teruggeroepen.

De commissie eischte: intrekking van de Rowlatt Act, uitsluiting van Sir Michael O'Dwyer van elk verantwoordelijk ambt, ontslag en vervolging van generaal Dyer, kolonel Johnson en anderen, een plaatselijk onderzoek naar door lagere ambtenaren bedreven daden van corruptie, terugroeping van den onderkoning, terugbetaling van de boetes, door verscheidene Indiërs betaald en van de bedragen, door eenige steden opgebracht ter vergoeding van vernielde eigendommen. Amritsar had een bedrag van Rs. 2.200.000 moeten opbrengen.

Op 28 Mei volgde de publicatie van het rapport der Hunter-commissie. Het bevatte een minderheidsnota, onderteekend door de drie Indische leden. Omtrent de oorzaken der ontstemming waren meerderheid en minderheid het eens: het waren de algemeene economische en sociale omstandigheden. De aanleiding tot de onlusten was, volgens het meerderheidsrapport, de agitatie tegen de Rowlatt Bills. Overigens achtte zij niet bewezen dat de uitbarsting te wijten was geweest aan een samenzwering tegen het Britsche gezag, maar zij gaf toe dat de regeering dit op grond van de toen bekende feiten had kunnen veronderstellen.

De minderheid ontkende dit laatste. Zij weet de uitbarsting aan de verbittering, gewekt door de economische omstandigheden, aan de vrees dat de Indische regeering de hervorming van de staatsinrichting zou tegenwerken, aan het Kalifaat-vraagstuk en het dralen met sluiten van een vredesverdrag met Turkije. Door de politiek-van-de-harde-vuist van Sir Michael O'Dwyer werkten deze oorzaken in den Pendsjaab sterker dan elders. Omtrent den funesten invloed der satyagraha-propaganda was de minderheid het geheel met de meerderheid eens.

Het rapport der Hunter-commissie ging vergezeld van een brief van de Indische regeering aan den staatssecretaris, en van een

antwoord van Mr. Montagu, die geen blad voor den mond nam en gruweldaden als die van generaal Dyer krachtig veroordeelde.

Het rapport en het schrijven der Indische regeering wekten in wijden kring teleurstelling. In de stemming die haar bevangen had wenschte de bevolking van Indië te zien dat de regeering eenige eenvoudige stellingen onderschrijven zou, b.v. dat het leven van een Indiër niet minder waarde had dan dat van een Engelschman. De Indische regeering achtte dit te vanzelf-sprekend dan dat het poneeren van stellingen als deze haar noodig of nuttig voorkomen kon. Maar dat zij het naliet werd oorzaak van gemis van juist het element van suggestie waaraan de bevolking toen behoefte had. De bevolking wilde iets opzienbarends, iets dramatisch, een sterk sprekend bewijs van aanwezigheid van rechtsgevoel ook in regeeringskringen. Het werd niet gegeven. En zoo werd de publicatie van het rapport der Huntercommissie, bedoeld als middel om de opwinding te doen bedaren, een object van felle critiek temeer. Het werd een hopelooze misrekening.

De agitatie werd met onverminderde kracht voortgezet. Zij werd ook uit andere bronnen gevoed: het Kalifaat-vraagstuk, de behandeling van Indiërs in de dominions en de kroonkoloniën, het voortdurend gebruik van Indische troepen buitenslands, waar zij, terwille van Engelands wensch om zich van petroleumbronnen meester te maken, een ander volk zijn vrijheid moesten helpen ontnemen. Overal, tot in de kleinste plaatsen, werden vergaderingen belegd, die alle druk bezocht werden en waar geen eind kwam aan de beschuldigingen tegen de regeering. De opwinding was enorm.

Al die verschillende stroomingen vonden tenslotte bedding in Gandhi's non-co-operation-beweging.

Met uitzondering van de betrekkelijk kleine groep der Moderates had elke fractie der bevolking grieven, die zóó diep geworteld waren en zóó levendig werden beseft, dat samengaan tegen de regeering de natuurlijkste, meest-vanzelfsprekende zaak ter wereld leek.

Gandhi was de man die deze eenheid-van-actie tot stand bracht.

Gandhi, de eerlijke idealist en bezielde fantast, de prediker van een conservatieve Tolstoyaansch-Ruskinsche levensbeschouwing, die vat gekregen had op de weinig denkende en gaarne geloovende onontwikkelde massa van het platteland, beschikte daardoor over een macht, zóó enorm, dat de groep die haar voor de eigen belangen zou weten te benutten, haar wil scheen te kunnen doordrijven. Om hierin te slagen zou die groep zich meester moeten maken van Gandhi-zelf, d.w.z. zij zou hem, den conservatief, die terugkeer wilde naar de periode toen geheel het sociaal bestaan berustte op den arbeid van kleine boeren en handwerkers, de overtuiging moeten suggereeren dat dit ideaal bereikbaar was langs den weg dien zij gaan wilde ter bereiking van de eigen oogmerken. Er werd reeds op gewezen, dat Gandhi een zwak denker is; en in zijn leiding van de actie toonde hij een verbluffende neiging tot sofistische in-en-uit-praterij, die het gemak verklaart waarmee het gelukte, hem op sleeptouw te nemen en hem tegen wil en dank den voorvechter te doen worden van de belangen van groepen wier gedachtenwereld en maatschappelijk streven door zijn sociale filosofie streng veroordeeld werden, en die harerzijds voor Gandhi's levensbeschouwing geen goed woord over-hadden.

Overigens was het er verre van dat zijn non-co-operation-program glad en gaaf en met beide handen aanvaard werd. Dat de eenheid noodzakelijk was, stond voor een ieder vast. Maar dat zij komen zou op basis van Gandhi's program, lag minder voor de hand; en het is de vraag of dit, ware Tilak niet gestorven, ooit het geval zou zijn geweest. Overigens is van de uitvoering van de verschillende program-punten zoo weinig terecht gekomen, dat men geneigd is, zich af te vragen of de spontane dwingende macht der maatschappelijke feiten zich niet ook in dit geval de sterkere toonde van pogingen tot verwezenlijking van, indien al niet anti-sociale, zoo toch extra-sociale hersenschimmen.

De 19e Maart 1920 zou, zoo was uitgemaakt, een dag van nationalen rouw zijn. Gandhi vaardigde op 10 Maart een manifest uit, waarin hij zijn opvatting van non-co-operation uiteenzette. Het volgende is karakteristiek voor zijn gedachtengang:

„En nu een woord over hetgeen zal moeten geschieden als onze eischen niet ingewilligd worden. Een barbaarsche methode is oorlog, openlijk dan wel in het geheim. Hier kan geen sprake van zijn, al ware het alleen omdat het onpractisch is. Kon ik er maar iedereen van overtuigen dat die methode onder alle omstandigheden slecht is, zoo zouden rechtmatige doeleinden veel sneller bereikt worden. De macht die een individu of een natie ontwikkelen kan door af te zien van geweld, is onweerstaanbaar. Maar mijn weerzin tegen het gebruik van geweld steunt in dit geval op het besef van de vruchteloosheid ervan.

„Non-co-operation is daardoor het eenige middel dat ons overblijft. Het is het beste, het meest doeltreffende middel indien het absoluut, zonder eenige geweldpleging, wordt gehanteerd. En non-co-operation wordt dure plicht waar samenwerking degradatie of vernedering beteekent, of een beleediging van iemands meest innige religieuse gevoelens. Engeland kan niet van ons verwachten dat wij ons lijdelijk zullen onderwerpen aan een onrechtmatige usurpatie van rechten die voor den Moslem een vraag van leven en dood beteekenen. Wij kunnen daarom zoowel aan den top als op den bodem beginnen.

„Zij, die eereposten bekleeden, dienen deze op te geven. Zij, die lagere ambten in gouvernementsdienst bekleeden, behooren hetzelfde te doen. Non-co-operation heeft niets te maken met een werkkring in dienst van particulieren. Ik kan niet instemmen met de bedreiging met ostracisme tegen hen die het middel van non-co-operation niet aanvaarden. Want alleen als uiting van een vrijen wil is het een bewijs van het algemeene gevoelen en de algemeene ontevredenheid. Soldaten den raad te geven dienst te weigeren, is praematuur. Het is de laatste, niet de eerste stap. Wij zouden gerechtigd zijn dien stap te doen, als de onderkoning, de staatssecretaris en de eerste minister ons geheel in den steek lieten. Bovendien is elke stap, waar het opzegging van medewerking betreft, eerst na rijp beraad te nemen. Wij moeten aldus geleidelijk voorwaarts gaan, teneinde onze zelfbeheersching ook onder de moeilijkste omstandigheden te bewaren".

Het was een streven dat Tilak en andere ontwikkelde Extremisten allerbedenkelijkst leek. Op de zitting van het National

Congress te Amritsar had Tilak een politiek verdedigd die hij noemde „responsive co-operation”. En in een in April 1920 door hem en eenige zijner naaste geestverwanten gepubliceerd manifest verklaarde hij, de hervormingen „onbevredigend en teleurstellend” te vinden, maar ze benut te willen zien door vorming van een constitutioneele oppositie, die in de raden de regeering aandrijven zou tot nieuwe hervormingen van verdere strekking. Dit denkbeeld kwam den ontwikkelden Indiërs rationeel voor; en mannen als Mr. C. R. Das, Bipin Tsjandra Pal, Malaviya vielen Tilak onvoorwaardelijk bij. Maar Gandhi wilde er niet van weten. Oppositie in de raden zou, meende hij, per slot van rekening toch ook een vorm van samenwerking zijn en althans een erkenning van de bruikbaarheid van door de regeering beschikbaar gestelde middelen. En met die regeering wilde hij, en wilde de massa zijner onontwikkelde volgelingen niets meer te maken hebben. Zij waren haar méér dan moede, walgden van haar en van haar optreden.

Zoo leek het in de eerste helft van 1920 nog vrij onzeker of Gandhi dan wel Tilak de richting van de politiek der naaste toekomst aangeven zou. De massa der volgelingen van eerstgenoemde zou, indien de leiders zich van een non-co-operation-beweging afzijdig hielden, tenslotte heil zoeken in daden van anarchie, aan welke de regeering dan gewelddadig een eind maken zou. Maar die leiders hadden de massa noodig om op te steunen en haar kracht aan te wenden ten bate van de belangen die hun overwegend voorkwamen. En daar uitgesloten was dat de massa de ontwikkelde leiders zou naderen, bleef niets over dan dat deze laatsten, terwille van de macht die zij behoefden, een voetval zouden doen voor de onbestemde, in hun oogen volmaakt zinnelooze idealen dier massa, en zij zich, zij het met grooten tegenzin, neer zouden leggen bij georganiseerde propaganda voor het denkbeeld van opzegging van alle samenwerking met de regeering door verwaarloozing van juist die organen die hun, als de meest moderne, van de grootste waarde leken.

Het was een uitweg dien Tilak versmaadde. Maar de opgekropte verbittering had weer nieuw voedsel gekregen in den toon van besprekingen in het Lager- en het Hoogerhuis over de Pendsjaabgebeurtenissen, en in het feit dat Engelsche dames in Indië voor

generaal Dyer, die uit den dienst ontslagen was, een fonds bijeen hadden gebracht dat hem gefortuneerd maakte. Hij werd, nota bene, voorgesteld als het schuldelooze slachtoffer van de politiek der regeering om de Indiërs in het gevlei te komen, als den met zwarten ondank beloonden redder van Indië voor Engeland. De bladen brachten berichten met onthullingen over gruwelen die op de Fidzji-eilanden op Indische arbeiders gepleegd waren. En berichten werden gepubliceerd over ontberingen, aan welke de Indische troepen in Perzië blootstonden. Toen Tilak op 1 Augustus 1920 stierf, was de overwinning van Gandhi met zijn non-co-operation-program een uitgemaakte zaak.

Op 4 September had te Calcutta een speciale zitting van het National Congress plaats. Er waren ruim 20.000 bezoekers, waaronder 5000 afgevaardigden, uit alle provinciën afkomstig. Voorzitter was de Lala Lazjpat Rai, die eenige maanden tevoren, profiteerende van de algemeene amnestie, uit Amerika teruggekomen was. Hij was grenzenloos verbitterd en drong aan op aanvaarding van het non-co-operation-program, omdat de Indiërs niets gemeen konden hebben met een regeering die zich vereenigen kon met het meerderheidsrapport der Hunter-commissie. Hij was een der weinigen die Gandhi van harte steunden. Anderen, als Bipin Tsjandra Pal en C. R. Das, trachtten het program door amendeering onschadelijk te maken. Malaviya verzette zich tegen de boycott van onderwijsinrichtingen, en nog anderen pleitten voor uitstel. Het was alles vergeefsche moeite. Na urenlangen strijd in het „subjects committee" bleef Gandhi overwinnaar, dank zij de aanwezigheid van zoovele afgevaardigden van het platteland en dank zij vooral het weg-blijven van meer dan de helft der afgevaardigden toen het op stemmen aankwam. Zoo werd het non-co-operation-program met 1.826 tegen 804 stemmen aangenomen.

De punten van dit program, waarin later herhaaldelijk wijzigingen werden aangebracht, waren de volgende:

1. Weigering en teruggave van alle door de regeering verleende titels en onderscheidingen.

2. Levees, durbars en dergelijke officieele plechtigheden zouden niet worden bijgewoond.

3. De ouders zouden hun kinderen van door het gouvernement gesubsidieerde scholen en colleges nemen en intusschen zouden nationale onderwijsinstellingen gesticht worden.

4. Geleidelijke boycott van rechtbanken door advocaten en beklaagden, en instelling van eigen arbitrage-rechtbanken, die bindende uitspraken zouden doen.

5. Weigering van militairen, godsdienstleeraren en arbeiders om zich voor den dienst in Mesopotamië te laten aanwerven.

6. Candidaten voor zetels in de wetgevende raden zouden zich terug moeten trekken en de kiezers zouden weigeren, aan de stemming deel te nemen.

7. Boycott van in het buitenland vervaardigde goederen.

Het werk der uitvoering van deze programpunten werd met groot enthousiasme aangevat. De mislukking van de non-co-operation-campagne wordt in het volgende hoofdstuk besproken.

HOOFDSTUK XIII.

De non-co-operation-beweging.

Met de aanneming van Gandhi's non-co-operation-program op de speciale Congress-zitting te Calcutta was de voorbereiding tot de campagne waartoe besloten was, afgeloopen. De actie tot propaganda voor dienstweigering van militairen, die tot het nemen van ontslag uit den gouvernementsdienst door burgerambtenaren en die voor niet-betaling van belastingen werden uitgesteld, tot door uitvoering van de andere programpunten de bevolking tot het brengen van grooter offers zou zijn „opgevoed". Want dat er slachtoffers zouden vallen, was duidelijk genoeg. Gandhi predikte de deugd en het geluk van te lijden; door te lijden zou de bevolking zich „swaradzj" veroveren.

Er zou, zoo werd besloten, aangevangen worden met een actie tot terugzending en weigering van titels en onderscheidingen, met boycott van onderwijsinrichtingen die van gouvernementswege gesubsidieerd werden en onder regeeringstoezicht stonden, met boycott van de nieuwe wetgevende raden en de verkiezingen daarvoor, en met die van officieele rechtbanken.

De daadwerkelijke leiding van de beweging berustte al onmiddlijk geheel in de handen van Gandhi. Rusteloos reisde hij het land door, overal vergezeld van de gebroeders Mahomed en Sjaukat Ali, die hem geen moment uit het oog verloren en van wie, naar later bleek, vooral eerstgenoemde een overwegenden invloed had op de vorming van zijn gedachten-constructies en inzichten. Van den aanvang af trad trouwens het Mohammedaansche element in de agitatie sterk op den voorgrond; dit bevolkingsdeel, met zijn naar verhouding zeer dunne bovenlaag van ontwikkelden, en dat grootendeels uit loonarbeiders en in armoede levende handwerkers en kleine boeren bestond, droeg het besef met zich om dat het weinig of niets te verliezen had en was van anarchistische neigingen veel ernstiger doorvreten dan de Hindoe-bevolking.

Nog vóór het jaar 1920 ten einde was, werd duidelijk, dat het

Gandhi wel mogelijk zou zijn, het land maandenlang in een staat van enorme opwinding te houden, maar het denkbeeld van verwezenlijking van zijn non-co-operation-program een hersenschim was. Van de ruim 5000 Indiërs wien in hun leven een officieele onderscheiding te beurt gevallen was, hadden in Februari 1921 niet meer dan 21 verklaard, er niet langer prijs op te stellen. Het succes der actie tot boycott van scholen en colleges was grooter, maar toch niet meer dan hoogst matig. Onder zijn medewerkers en volgelingen spraken velen, met name de ontwikkelden, zich trouwens tégen dit programpunt uit. De Lala Lazjpat Rai had er in zijn rede ter sluiting van de Congress-zitting te Calcutta ernstig tegen gewaarschuwd, en voor den Pandit Madan Mohan Malaviya was het aanvankelijk aanleiding genoeg om van geheel het non-co-operation-denkbeeld niets te willen weten. Ook Mr. C. R. Das en Bipin Tsjandra Pal keurden deze boycott onomwonden af. Mahomed Ali daarentegen verdedigde het denkbeeld met vuur, en het was vooral op zijn initiatief dat de eerste groote poging ondernomen werd te Aligarh, waar getracht werd, de studenten der Moslem University over te halen, het volgen van de lessen te staken. Het was een complete overrompeling; de gebroeders Ali namen het beheer over de inrichting in handen, en de studenten lieten, in het enthousiasme der jeugd, de lessen in den steek. Maar de regeering nam afdoende maatregelen, en na eenige onderhandelingen liep deze aanslag op een mislukking uit. De studenten, wier ouders en voogden zich over het geheel volstrekt niet ingenomen toonden met deze actie en maar weinig medewerking verleenden, keerden voor het meerendeel terug.

Te Benares kreeg Gandhi zelfs geen schijn van een kans. Malaviya, de „principal" der Hindu University aldaar, noodigde hem uit, zijn denkbeelden persoonlijk in een bijeenkomst van den senaat te komen verdedigen. Hij leed een besliste nederlaag. Elders, te Lahore, te Amritsar, te Allahabad, te Ahmedabad was het resultaat der pogingen al evenmin van beteekenis. Ook te Calcutta was het succes aanvankelijk gering. Eerst in Februari 1921 had een tweede, krachtig doorgezette poging aldaar een studentenstaking van grooter omvang tot gevolg; uit later gepubliceerde cijfers blijkt, dat de schade, niet alleen aan het opgroeiend geslacht, maar ook

aan de inkomsten der universiteit toegebracht, te Calcutta grooter was dan elders.

Intusschen werd met veel vertoon een „nationale" universiteit geopend te Goezjrat. Gandhi zelf leidde de plechtigheid en werd tot „chancellor" der inrichting benoemd. Het aantal studenten was, naar het heette, al onmiddellijk ongeveer driehonderd. Na eenige maanden reeds bleek de poging tot mislukken voorbestemd. De studenten zijn de een na den ander vertrokken; en ook van extremistische zijde wordt niet langer van de inrichting gerept.

De verkiezingen van leden van de wetgevende raden waren uitgeschreven voor November 1920. De non-co-operators verdubbelden hun pogingen; intimidatie van candidaten en kiezers had vrijwel overal plaats, vergaderingen werden gestoord, de inventaris van stembureaux werd vernield. Maar in slechts 6 van de 637 gevallen was verkiezing onmogelijk bij gebreke van een candidaat. In de stad Bombay was het succes der non-co-operators het grootst: slechts 8 % der kiezers nam aan de stemming deel. In eenige districten van Madras was dit percentage 70, in den Pendsjaab 32, in de Vereenigde Provinciën 33. In aanmerking genomen dat dit de eerste verkiezingen op belangrijk uitgebreider schaal waren, kon de regeering tevreden zijn met het resultaat.

De boycott van officieele rechtbanken was een ontwijfelbare mislukking. Slechts weinig advocaten legden hun practijk neer; en de meesten hunner brachten weliswaar het offer van een ruim inkomen, maar waren gefortuneerd genoeg om zich die weelde te kunnen veroorloven en zich geheel aan de politieke actie te kunnen wijden.

Ondanks deze halve en volslagen mislukkingen verwekte de agitatie onder een groot deel der bevolking intense opwinding. Revolutieprediking was aan de orde van den dag. Gandhi verwachtte dan ook, dat hij met zijn voornaamste medewerkers wel spoedig gearresteerd worden zou en bereidde op tal van meetings zijn gehoor op die mogelijkheid voor. De regeering was echter verstandig genoeg om zich van maatregelen van dien aard, die als olie in het vuur zouden hebben gewerkt, te onthouden. Ter gelegenheid van de opening van den Indischen wetgevenden raad, in Augustus 1920, had Lord Chelmsford zich over de toen nog in

staat van voorbereiding verkeerende non-co-operation-beweging uitgelaten. De regeering was, verzekerde hij, ervan overtuigd dat ze mislukken moest, ofschoon ze tijdelijk oorzaak zou kunnen zijn van ernstige wanorde. Maar zij zou aan haar eigen dwaasheid te gronde gaan, en de regeering zou niet dan in het uiterste geval ingrijpen.

Deze verstandige politiek, die door den loop van zaken volkomen gerechtvaardigd is, werd nader vastgelegd in een resolutie van de Indische regeering, gepubliceerd in de *Indian Government Gazette* van 6 November 1920. Zij achtte de beweging, welker uitgesproken doel was, het Britsche bestuur met lamheid te slaan, in strijd met de wet, maar zag er tegen op, de vrijheid van woord en pers te knotten juist terwijl Indië aan den vooravond stond van invoering van hervormingen door welke het eene belangrijke schrede zou doen op den weg naar verantwoordelijk bewind. Bovendien was de regeering niet van zins, martelaren te maken. Zij vertrouwde er op, dat het publiek wel spoedig zou inzien dat een actie als die van Gandhi, zonder opbouwend program, enkel zou kunnen leiden tot vernietiging van wat moeizaam was opgebouwd. Zij zou niet dan in het uiterste geval naar onderdrukkingsmaatregelen grijpen.

De grondoorzaak van den staat van heftige opwinding waarin geheel de bevolking verkeerde en die mogelijk maakte dat Gandhi's prediking in alle deelen des lands insloeg, werd in het vorige hoofdstuk reeds aangewezen. Het waren de economische omstandigheden, de hooge prijzen, de slechte oogsten, de hevige influenza-epidemie. In de jaren 1919-'20 en 1920-'21 bleven ongunstige factoren de algemeene levensvoorwaarden der bevolking beïnvloeden. In 1919-20 was de totale omvang van den invoer 45 % geringer dan die van 1913-'14 was geweest, maar de gemiddelde waarde der importartikelen was 105 % grooter. De omvang van den uitvoer was 19 % kleiner; de gemiddelde waarde 56 % grooter. In den loop van het jaar 1920 veroorzaakte de afnemende koopkracht der buitenlandsche afzetgebieden een sterke daling van de Indische uitvoercijfers, en van Juni af overtroffen de invoeren de uitvoeren. De export van thee, huiden en vellen, ruwe katoen, ruwe jute, katoenen garens en andere producten nam sterk af.

Hierdoor echter nam de verwerking van Indische grondstoffen in Indië zelf een hooge vlucht; de industrieele bedrijven bloeiden en breidden zich uit, en maakten goede winsten.

In de tweede helft van 1919 was de moesson ongunstig geweest; de regenval was onvoldoende. Dit verschijnsel herhaalde zich in 1920 in nog ernstiger mate. De prijzen bleven abnormaal hoog; en ofschoon het weerstandsvermogen der bevolking als geheel wel zoodanig toegenomen was dat de regeering nog slechts betrekkelijk weinig hulp behoefde te bieden, was de ellende groot, vooral onder de lagere ambtenaren, loonarbeiders e.d., die van vaste kleine inkomens moesten leven. De noodzakelijkheid van loonsverhooging werd door de ondernemers over het algemeen te laat beseft, en zij gingen er in de meeste gevallen eerst toe over wanneer in hun bedrijf de arbeid was neergelegd. Nooit tevoren, en waarschijnlijk nergens ter wereld, kwamen zooveel, zoo groote en zoo hardnekkig volgehouden stakingen voor als in het jaar 1920 in Britsch-Indië. In het jaar tevoren was een ernstig begin gemaakt met oprichting van vakvereenigingen; in 1920 besloot de eene organisatie na de andere, overmoedig in het jonge bewustzijn van macht door aaneensluiting, tot staking terwille van loonsverhooging. Of wel het besef der ondragelijkheid van hun levensomstandigheden dreef de lieden bijeen, en de vakvereeniging werd eerst opgericht nadat de arbeid was neergelegd. In den loop van het jaar 1920 kwamen ongeveer 200 stakingen voor, waaronder eenige van groote beteekenis. Stakingen in de mills te Bombay en Ahmedabad kwamen, naar schatting, te staan op een vermindering van de productie ter waarde van £ 8 milllioen. In Februari en Maart werd gestaakt in de Tata-IJzer- en Staalwerken te Dzjamsjedpore. Een staking brak uit onder het personeel van den Noord-Westelijken Spoorweg. Te Bombay legde geheel het personeel van den post- en telegraafdienst den arbeid neer, zoodat het publiek genoodzaakt was, zelf poststukken en telegrammen af te halen. Deze staking duurde, mede doordat de postautoriteiten zich op het allerongelukkigste standpunt stelden, dat onderhandelingen zich niet zouden verdragen met het „prestige" der dienstleiding, niet minder dan 144 dagen en eindigde eerst op 18 Februari 1921. Het trampersoneel te Bombay volgde dit voorbeeld, en de werklieden der gasfabriek lieten de stad een

paar weken in duisternis. Een staking brak uit onder het personeel der Bombay Steam Navigation Company.

Als een breede en sterke golf ging de stakingsgeestdrift over het land. Te Calcutta legden de werklieden der gasfabriek den arbeid neer. Toen volgde het trampersoneel, daarop de havenarbeiders. Op 15 November 1920 lagen niet minder dan 111 schepen in de haven van Calcutta op lossing te wachten; het grootste aantal schepen dat er tevoren ooit bijeengezien was, had 80 bedragen. Het personeel der gouvernementsdrukkerij hield een staking twee maanden lang vol. Het spoorwegpersoneel was roerig, arbeiders van jutemills legden den arbeid neer. De taxi-chauffeurs en de chauffeurs van privé auto's weigerden dienst te doen, tot de regeering van Bengalen een commissie van onderzoek benoemde. Te Madas staakten de arbeiders van tal van industrieele ondernemingen.

De diepere oorzaak van deze stakingsactie was economisch. Maar een politiek element was onmiskenbaar. Een langdurige staking als die van het personeel van den post- en telegraafdienst te Bombay, dat maar gebrekkig georganiseerd was en niet over een weerstandskas beschikte, zou uitgesloten zijn geweest indien niet hulp ware gekomen van de zijde van gefortuneerde landgenooten, de katoenfabrikanten, die de kans schoon zagen om de extremistische actie te steunen zonder zelf op den voorgrond te komen.

Den 26en December 1920 werd te Nagpore de zitting van het National Congress geopend. De belangstelling was buitengewoon groot. De bijeenkomst werd bijgewoond door drie leden der Engelsche Labour Party: kolonel Wedgwood, Mr. Ben Spoor en Mr. Holfort Knight. Elk hunner heeft later zijn impressies gepubliceerd; de totaal-indruk was overweldigend.

De voorzitter, Mr. Viyarahghavatsjariar, een der meest-bekende leiders van Madras, hield een lange openingsrede, waarin hij ronduit verklaarde, van het non-co-operation-program niets te verwachten. Op de voornaamste punten van het program oefende hij scherpe critiek, en hij eischte voor Indië onmiddellijk zelfbestuur, met een geschreven grondwet en een verklaring van rechten. Vóór alles waren, naar zijn meening, noodig: onderwijs aan de massa's en organisatie van den arbeid, ter vorming van een leger dat door

stakingen een eind zou kunnen maken aan de economische overheersching door buitenlandsch kapitaal.

Op voorstel van Gandhi werden eenige artikelen der Congress-statuten gewijzigd. De doelomschrijving: het verkrijgen van swaradzj binnen het Britsche rijk met alle wettelijke en geoorloofde middelen, werd veranderd in: het verkrijgen van swaradzj met alle vreedzame en geoorloofde middelen. Dat beteekende, dat het Congress instemde met het denkbeeld van verbreken van den band met Engeland. Revolutionairder koersverandering was niet denkbaar. „Het Congress is dood! Leve het Congress!" riep Sir Valentine Chirol, die de zitting bijwoonde, in een telegram aan de *Times* uit.

De non-co-operation-resolutie van de zitting te Calcutta werd opnieuw, ietwat gewijzigd en verscherpt, aangenomen.

Minstens even belangrijk als de besluiten die ter bijeenkomst te Nagpore genomen werden was de stemming die er heerschte. Zij werd gekenschetst door een wild dreigement uit den mond van Lazjpat Rai aan het adres der regeering. Gandhi, die met ijver voor onthouding van geweldpleging pleitte, verklaarde tegelijk, dat het Britsche bewind „satanisch" was en vernietigd worden moest, en gaf toe, dat daarbij naar alle waarschijnlijkheid „rivieren van bloed" zouden komen te vloeien. Maar, zoo drukte hij de aanwezigen op het hart, de Indiërs zouden het initiatief tot bloed-vergieten niet mogen nemen......

Ofschoon Gandhi's overwinning zoo volkomen mogelijk was, bestond een scherp en telkens aan den dag tredend meeningsverschil tusschen de ontwikkelden, de woordvoerders der groepen van advocaten, handelaren, industrieelen, onderwijsmannen enz., en zijn directe volgelingen, de afgevaardigden der boeren van het platteland. De eersten waren de eigenlijke dragers van de nationale idealen, de anderen de door-alles-heen-revolutionnairen. De nationalisten wilden hun land groot zien worden in mededinging met de Engelsche representanten der moderne Westersche beschaving en met behulp van het beste dat de techniek dier beschaving biedt. De Extremisten wilden met geheel die Westersche cultuur niets meer te maken hebben; want zij was de cultuur der Engelschen, die met zoo harde hand regeerden en tegen wier bewind de tot bewustzijn van haar ellende ontwaakte plattelandsbevolking een

doodelijken haat was gaan koesteren. Hun was het om een volslagen breuk met Engeland en al wat Engelsch was te doen; en dan zoo spoedig mogelijk. Als Gandhi, hun redder, hun afgod, verzekerde dat de uitvoering van zijn program dit doel zou doen bereiken, dan waren ze bereid, hun beste krachten ter uitvoering ervan te geven. Zij zouden elk program aanvaard hebben, indien zij maar gelooven mochten, dat het ertoe leiden zou de Engelschen uit Indië te doen verdwijnen.

Mr. Ben Spoor gaf in een beschouwing, die in een tijdschrift gepubliceerd werd, blijk, diep getroffen te zijn door wat hij hield voor den vasten wil van geheel de bevolking om zich zelfbestuur te veroveren. Maar men heeft hier wèl te onderscheiden. Het verlangen der intellectueelen onder de Indiërs naar Home Rule is heel iets anders dan het nauw bedwongen ongeduld der plattelandsbevolking, die zich door Gandhi, in wien zij een onbeperkt vertrouwen stelde, met moeite van geweldpleging terughouden liet. Voor die massa's was non-co-operation een leuze naar welker inhoud en strekking zij niet vroegen. Het doel van geheel de agitatie lieten zij gaarne door Gandhi vaststellen; swaradzj was hun slechts een andere naam voor hun afgod. En met hun hulp beheerschte Gandhi de zitting te Nagpore. De ontwikkelden, met hun subtielere en zoozeer afwijkende wenschen, werden onder den voet geloopen; de handelingen werden beheerscht door een half dozijn lieden wier kracht ontsprong aan de redeloosheid van hun extremisme. Deze tegenstelling was zóó fel, dat mannen als Malaviya, Dzjosji en anderen, die hun leven aan de belangen van hun land en hun volk hadden gewijd, uitgejouwd werden zoodra zij het waagden, blijk te geven van andere opvattingen dan die van Gandhi.

Ter zitting te Nagpore werd reeds duidelijk, hoe de non-co-operation-beweging het publieke leven vergiftigen moest. Er openbaarde zich een element van verruwing en demoraliseering. De beweging bracht den zoon tegenover den vader, den pupil tegenover den voogd, verdeelde het land in twee elkaar volslagen vijandige kampen en deed een ellendigen sektegeest ontstaan. Het respect voor reputaties verdween; verdienstelijke leiders die het ongeluk hadden, met Gandhi van meening te verschillen, werden gehoond en beleedigd. Intimidatie was aan de orde van den dag.

Herhaaldelijk werd gehoord van gevallen van z.g. sociale boycott, d.i. dood-verklaring; degeen dien het trof kon zich geen brood, geen vleesch, of welke levensmiddelen ook koopen; niemand bewees hem eenigen dienst, niemand sprak met hem of ging met hem om.

De ontwikkelden onder de Extremisten, de eigenlijke nationalisten zagen het heillooze van deze toestanden en verhoudingen wel in, maar aanvaardden de massa, met haar uitspattingen, sinds hun vertrouwen in de eerlijke bedoelingen van Engeland en het Britsche bewind versmolten waren als sneeuw op een warme hand. Tot een breuk kwam het dan ook niet en zou het ook niet komen. Het mocht hun dan eigenlijk tegen de vleug gaan, — om hun wil door te drijven zouden zij de dommekracht in Gandhi's handen niet kunnen missen.

Terwijl de Extremisten te Nagpore vergaderden hield de National Liberal Federation, de organisatie der Moderates, haar bijeenkomst te Madras. Zij veroordeelde de non-co-operation-beweging als gevaarlijk en nutteloos, maar spaarde der regeering haar critiek niet. Het glanspunt der zitting was een schitterende rede van Mevr. Besant, die voorspelde dat de non-co-operation-agitatie niet de regeering met lamheid zou slaan, maar de bevolking zelf, die der regeering gelegenheid en aanleiding geven zou tot voeren van een bewind, meer autocratisch dan Indië het ooit had gekend. Wat Gandhi wil, zeide spreekster, is strijdig met de hoogste belangen der bevolking. De onmiskenbare populariteit der beweging was te wijten aan de verderfelijke Rowlatt Act, aan de gruwelen, op welke geen redres volgde. De regeering had voor het minst spijt kunnen betuigen. Maar ook dat bleef uit. De bevolking gevoelde zich meer en meer hulpeloos en werd wanhopig. Zij gevoelde zich beleedigd, vernederd, en werd bezeten van een ontzagwekkende woede, die natuurlijk en eerbiedwaardig was. Het was als een snelle en woeste bergstroom, voor welken Gandhi een bedding wees. De bevolking zei tot de regeering: ik walg van u, ik wil niets meer met u te maken hebben! Het was de uiting van natuurlijke woede en natuurlijke hulpeloosheid van een ontwapend volk, dat nooit een gelegenheid gelaten was om zich te uiten.

Inmiddels waren voor elk der provinciën ministers benoemd en

werden de nieuwe wetgevende raden geïnstalleerd. Van de meest opvallende ministersbenoemingen verdienen vermelding die van Mr. Tsjintamani, president van de National Liberal League, voor de Vereenigde Provinciën, die van Surendra Nath Bannerji — die den „Sir"-titel kreeg — en van Mr. P. C. Mitter voor Bengalen, en die van den Lala Harkisjen Lal voor den Pendsjaab. Bannerji legde de leiding van de *Bengalee*, die hij 43 jaar geredigeerd had, bij die gelegenheid neer.

De installatie van de provinciale raden had op verschillende data plaats: voor Madras en de Centrale Provinciën op 17 December, voor Bihar en Orissa — dat door een Indiër, Lord Sinha, bestuurd werd — op 29 December, voor Bengalen, Bombay, de Vereenigde Provinciën, den Pendsjaab en Assam op 3 Januari 1921. De plechtige inwijding van de wetgevende raden der voornaamste provinciën en die van de Legislative Assembly en den Council of State geschiedde door den hertog van Connaught, die op 10 Januari 1921 te Madras voet aan wal zette.

De eerste dag der voorjaarszitting van de Legislative Assembly werd gedenkwaardig door een verklaring van de regeeringsbanken, waarin het optreden van generaal Dyer te Amritsar scherp veroordeeld werd. Hij had, zeide Sir William Vincent, het lid van des Onderkonings Uitvoerenden Raad voor binnenlandsche aangelegenheden (Home Member), de voorschriften der menschelijkheid ernstig geweld aangedaan, en de regeering verwierp met kracht het denkbeeld, dat een officier onder de krijgswet het recht zou hebben, vernederingen te doen ondergaan, zooals in den Pendsjaab eenige malen was geschied.

Deze rede was een symptoom, en teekende het streven der regeering om, nu de hervormingen eenmaal ingevoerd waren, zonder beknibbeling op de nieuwe bevoegdheden den raden de baan vrij te laten tot ontwikkeling tot volwaardige volksvertegenwoordigende lichamen.

Deze eerste zitting van de nieuwe Indische raden was hoogst belangrijk. Verscheidene leden hadden nog nooit van een raad deel uitgemaakt, en er mocht niet verwacht worden dat zij zich in de nieuw-geschapen semi-parlementaire verhoudingen aanstonds thuis zouden gevoelen. Maar wat hun aan ervaring ontbrak, werd

ruimschoots vergoed door ijver en verantwoordelijkheidsbesef. Er werd in deze zitting veel en goed werk gedaan. Een kort overzicht van de voornaamste handelingen is noodzakelijk om te doen zien wat de hervormingen al terstond voor Indië beteekenden.

De begrooting over 1920-'21 had gesloten met een tekort van Rs. 11½ crores. Bij het ingediende begrootingsontwerp werd voor 1921-'22 gerekend op een tekort van niet minder dan Rs. 18½ crores; de ontvangsten werden geraamd op Rs. 110½ crores, de uitgaven op Rs. 129 crores. De legeruitgaven zouden, naar schatting, Rs. 62 crores bedragen, d.i. Rs. 15 crores meer dan die over het vorige jaar.

Het was een pijnlijk begin, dat tal van moeilijkheden aankondigde. Ter dekking van het tekort stelde de regeering voor: verhooging van de inkomstenbelasting, van de invoerrechten op katoenen goederen en eenige andere artikelen, van de overwinstbelasting, de spoorweg- en de posttarieven. Nieuwe rechten zouden geheven worden bij invoer van suiker, lucifers, steenkool, veevoeder en machineriën. Zooals te verwachten was, werd door de Assembly scherpe critiek geoefend, die zich vooral richtte tegen de voortdurend stijgende legeruitgaven. Maar helder werd beseft dat dit, in die maanden, toen de houding van Afghanistan onzeker leek en het bolshevistisch gevaar dreigend scheen te naderen, een uiterst netelig vraagstuk was. En ofschoon de legerbegrooting tot de „reserved subjects" behoorde, weigerde de meerderheid der leden van de Assembly, eenvoudig tegen de regeeringsvoorstellen te stemmen. Maar geëischt werd, dat voortaan de samenstelling van de legerbegrooting met meer zorg geschieden zou, dat de Engelsche troepen zooveel mogelijk door goedkoopere Indische vervangen zouden worden, dat een Indisch territoriaal leger zou worden gevormd en Engeland een deel van de geldelijke lasten zou dragen. De leden beseften, dat zij zich bij handhaving van het door hen veroordeelde regeerstelsel voorloopig zouden moeten neerleggen; en de voorgestelde nieuwe en de verhoogde belastingen en rechten werden goedgekeurd, met uitzondering van het verhoogde brief- en briefkaarttarief. De regeering nam dit voorstel toen terug.

Hoopgevend was de houding van den staatssecretaris. Toen in Engeland bekend werd dat de Assembly de verhooging van het

invoerrecht op katoenen goederen van 7½ % tot 11 % goedgekeurd had, zonden de fabrikanten van Lancashire een deputatie naar Mr. Montagu, om er bij dezen op aan te dringen dat hij gebruik zou maken van zijn bevoegdheid, een besluit der Assembly te vernietigen. Hij weigerde, in te grijpen indien, zooals in dit geval, de Indische regeering en de Indische volksvertegenwoordiging het omtrent de noodzakelijkheid van een maatregel eens waren. Zoo bracht de staatssecretaris het denkbeeld van het Joint Select Committee in practijk, dat aangedrongen had op de vorming van „conventions", d.w.z. vaste gebruiken die niet wettelijk omschreven zouden worden, maar geleidelijk de beteekenis van wettelijke bepalingen, van welke nu eenmaal niet afgeweken werd, zouden krijgen. Het Engelsche staatsrecht is grootendeels uit dergelijke „conventions" opgebouwd. Hij handhaafde dit beginsel ook toen de Assembly een credietaanvraag van Rs. 200.000 weigerde, welke de minister-zelf wel gaarne toegestaan zou hebben gezien. Het bedrag zou bestemd zijn ter bestrijding van de kosten van een reis naar Indië van de leden eener commissie die een onderzoek instelde naar de levensomstandigheden van Indische studenten in Engeland. Aan dit ruim en vrijgevig beleid, dat de volle instemming van de regeering in Indië had, was te danken dat de samenwerking tusschen haar en de Assembly van den aanvang af boven verwachting goed was.

Het kon niet missen, dat in deze eerste zitting tal van oude grieven teberde zouden worden gebracht. Het vraagstuk van scheiding van de rechterlijke en de uitvoerende functies kwam ter sprake, maar ging in eerste instantie de provinciale regeeringen aan. Fiscale autonomie werd geëischt, maar kon niet gegeven worden zonder wijziging van de hervormingswet. In de tweede, de najaarszitting, werd medegedeeld dat de regeering een Fiscal Commission instellen zou, aan welke een grondig onderzoek van geheel het vraagstuk zou worden opgedragen. Het rapport dezer commissie werd in Juli 1922 bij de Indische regeering ingediend, maar is nog niet gepubliceerd. Een commissie werd ingesteld, met opdracht, voorstellen te doen betreffende handhaving of intrekking van bestaande noodwetten; in de tweede zitting werd aan het bestaan van niet minder dan elf noodwetten een eind gemaakt.

Vermelding verdient voorts een wet, bestemd om te voorkomen dat de emigratie van contractarbeiders, die bij de Defence of India (Consolidation) Rules 1915 verboden was, herleven zou zoodra die wet mechanisch haar geldigheid zou verliezen. De Indian Factories Act werd gewijzigd en in overeenstemming gebracht met de besluiten der Arbeids-Conferentie te Washington.

Deze eerste zitting der nieuwe raden was méér dan een poging ter oriënteering; zij demonstreerde de enorme beteekenis der nieuwe staatsinrichting voor Indië's ontwikkeling. De aandacht van het publiek bleek dan ook in stijgende mate door de handelingen der nieuwe wetgevende raden te worden geboeid.

In April 1921 zou de regeertermijn van Lord Chelmsford ten einde loopen. Naarmate de datum van zijn aftreden naderde, nam het aantal gissingen omtrent de keuze van zijn opvolger toe. Eerst in Januari werd bekend, dat de keuze gevallen was op iemand wiens naam nog niet was genoemd: Lord Reading, de Lord Chief Justice van Engeland, een van „the best men" op wie de Engelschen trotsch konden zijn. Lord Reading (Isaäc Rufus) was geboren uit een Joodsch koopmansgezin, had aanvankelijk den werkkring van zijn vader gekozen, maar was, op vierentwintigjarigen leeftijd, gaan studeeren en was allengs opgeklommen tot de hoogste positie die bij de rechterlijke macht bereikbaar is. Toen de oorlog uitgebroken was, diende hij zijn land ook in andere dan de rechterlijke functie: hij ontwierp maatregelen tot verleening van crediet aan handel en industrie en begaf zich later als hoofd van een speciaal gezantschap naar de Vereenigde Staten teneinde met de regeering te Washington te onderhandelen over financieelen steun, dien Engeland broodnoodig had. Dank zij zijn buitengewone tact, zijn diplomatiek talent en zaakkundigheid had hij succes. In regeeringskringen stond hij dan ook, mede in verband met zijn boven alle verdenking staand karakter, hoog aangeschreven. In de periode vol moeilijkheden welke Indië doormaakte had Engeland bezwaarlijk een bestuurder kunnen zenden wiens persoonlijkheid en antecedenten meer recht gaven tot hooggespannen verwachtingen.

Het lag voor de hand, dat de Engelsche en de Indische bladen zich beijveren zouden om, nu Lord Chelmsford op het punt stond,

Indië te verlaten, de som op te maken van diens bewind. Onverdeeld gunstig was het oordeel niet; de Engelsche bladen in Indië keurden zijn aandeel in het tot-stand-komen van de hervormingen af en sommigen verweten hem, de fundamenten van het Britsche gezag onherstelbaar te hebben aangetast, — de Indische bladen, gematigde zoowel als extremistische, konden hem zijn houding in verband met de Pendsjaab-gruwelen niet vergeven.

Lord Chelmsford had zich een regeerder getoond met nobele bedoelingen en edelmoedige impulsen, die oprecht het goede wilde. Maar hij miste de karakterkracht, noodig om, ondanks verzet in zijn naaste omgeving, zijn wil door te drijven. Hij was er de man niet naar, vertrouwen te stellen in de politiek van regeeren met het zwaard; zijn samenwerking met Mr. Montagu ter invoering van hervormingen die de levende uitdrukking beloofden te zijn van het beginsel van regeeren door overleg, gaf blijk van geheel andere opvattingen. Maar het meest kenmerkende verschijnsel van zijn bewind was: zijn steunen op zijn uitvoerenden raad, d.i. op de bureaucratie, wier invloed in die jaren dan ook overheerschend werd. Hij vereenzelvigde zich geheel met zijn raad. Hij miste de gave, een situatie te doorgronden, en liet dit door zijn raad doen. Hij zag geen kans, moeilijke zaken naar den eisch te behandelen, en liet zich door zijn raad den weg wijzen. Niet hij was in het Britsch-Indische staatsbestel de domineerende figuur; zijn uitvoerende raad was het domineerende college. De bureaucratie, die hem regeerde, wilde echter van regeeren door overleg niet weten; en dat het regeeren met de pen, dat zij voorstond, door de onaandoenlijkheid van het papieren „stuk" en de onmogelijkheid, het van menschelijkheid, van menschelijke gevoelens te doordringen, in de practijk uitloopen moest op regeeren door het zwaard, was wel den Indiërs door harde ervaring duidelijk geworden, — maar Lord Chelmsford bleef er blind voor.

Er schuilt iets ontegenzeggelijk tragisch in deze figuur van een regeerder die onveranderlijk het goede wilde, en vaak het kwade wrocht. Geen enkel staatsrechtelijk beginsel leefde sterk in hem, doordrong hem geheel. Daardoor kon hij ijveren voor de hervormingen, die der bevolking de beslissing over eigen lot voor een belangrijk, en voortdurend grooter wordend deel in handen legden,

en tegelijk de Rowlatt Act doordrijven, die een daaraan regelrecht tegengestelde strekking had. Hierdoor was mogelijk dat hij bij zijn heengaan het land achterliet in een staat van opwinding die aan open opstand grensde. Speelbal in de handen der bureaucratie, was hij het slachtoffer van zijn eigen zwakheid en gebrek aan inzicht en durf. Een buitengewoon man was noodig om zijn nalatenschap te redderen.

Lord Reading *is* een buitengewoon man. Als jongeman had hij Indië bezocht, maar sindsdien, in ruim veertig jaar, was hij er niet terug geweest. Hij kende land en volk feitelijk niet door eigen aanschouwing. Maar nog vóór hij uit Engeland vertrok had zijn fijne intuïtie hem doen beseffen, dat Indië aan niets zoozeer behoefte had als aan: recht. Indië snakte ernaar dat recht zou worden gedaan, dat een eind komen zou aan het onrecht waaronder de bevolking leed, maar waar zij zich niet tegen verzetten kon. In zijn eerste redevoeringen verklaarde Lord Reading telkens weer met nadruk, dat hij vóór alles het handhaven, recht doen zou. De verzekering maakte diepen indruk. Nog een andere, eveneens eenige malen herhaalde uitlating toonde zijn tact: hij zinspeelde er op, dat hij behoorde tot „het oude volk", en het hem daardoor wellicht gegeven zou zijn, de Oostersche psyche te doorgronden. Dat prikkelde de fantasie der Indiërs. De nieuwe onderkoning, zoo schreef o.a. de *Amrita Bazar Patrika*, het voornaamste extremistische dagblad van Calcutta, behoort tot een volk dat eeuwen lang onderdrukt werd, en zal begrijpen wat wij lijden, en ons helpen.

Voorzoover de uiterlijke omstandigheden onder welke Lord Reading het bewind aanvaardde, door persoonlijke factoren bepaald werden, waren zij zoo goed als gewenscht worden kon. Man van Oostersche origine, op het oogenblik-zelf zijner benoeming hoogste handhaver van wet en recht in Engeland, bekend als rechtschapen, onkreukbaar, buitengewoon begaafd, iemand met veel tact, doorzicht en diplomatiek flair, — indien het Lord Reading niet zou gelukken, de hoog-gaande golven der nationale verbittering zich te doen leggen, dan was niemand er toe in staat.

Toen de nieuwe onderkoning het bewind over Indië aanvaardde, was de non-co-operation-beweging in vollen gang. Maar het

aspect was alweer gewijzigd sinds Gandhi op de Congress-zitting te Calcutta tot aanvaarding van het program had weten te overreden.

Meer en meer groeide onder zijn ontwikkelde medestanders het besef, dat geheel die actie in den grond niet alleen nutteloos, maar voor Indië's politieken vooruitgang schadelijk was. Wat was gewonnen met boycott van de nieuwe raden? De voor Indiërs bestemde zetels waren alle bezet en de eerste zitting had al dadelijk mooi werk te zien gegeven, waarin echter de Extremisten en hun organisatie geen aandeel hadden gehad. De boycott van scholen had niets opgeleverd dan schade aan het opgroeiend geslacht, en daarmee aan den vooruitgang des lands. Waar ging men eigenlijk heen? Wat was van dit alles de beteekenis en de waarde?

Die vragen stelde Bipin Tsjandra Pal, de critische speurder, als voorzitter van de zitting der afdeeling Bengalen van het National Congress te Barisal, eind Maart 1921. Volgens Mahatma Gandhi zullen wij, zeide hij, indien wij ons stipt houden aan de punten van zijn program, over een jaar swaradzj hebben. Maar wat is eigenlijk swaradzj? Is het wel ooit behoorlijk, begrijpelijk gedefinieerd? Vraagt men naar de ware beteekenis ervan dan krijgt men ten antwoord, dat swaradzj is wat het is, is wat men voelt, een vaag, niet nader te omschrijven streven der ziel om in de wereld der politieke verschijnselen tot openbaring te komen. Swaradzj blijkt een uiterst vaag, nevelachtig iets te zijn, en wij weten eigenlijk zelfs niet of het in dan wel buiten het rijk te krijgen is.

De vragen, en de twijfel waarvan zij spraken, gaven aanleiding tot hevige protesten; de meerderheid der vergadering gaf blijk, de houding van den voorzitter buitengewoon ongepast te vinden. Het verschijnsel sprak van een merkwaardige mentaliteit. De menigte die Gandhi volgde, had genoeg aan een leuze, en die leuze was in den grond niet „swaradzj", maar „Gandhi". Niemand uit die groote massa volgelingen vroeg zich af waarheen de reis zou gaan; de beweging stelde zich geen positief doel, maar was enkel: .... *beweging*. Haar beteekenis lág in de omstandigheid dat zij beweging was, zonder meer. En dáárom ook was het Gandhi in de eerste plaats te doen. Zijn onsterfelijke verdienste schuilt in het feit dat hij de massa's wakker heeft geschuld. Maar hij kon

haar niet hanteeren, wist haar enkel in opwinding te houden. En met dit doel, en om te voorkomen dat de ongebreidelde, reusachtige ongekanaliseerde spontane kracht dier massa's vroeg of laat uitbarsten zou in gewelddaden door welke een zee van ellende over het land zou worden gebracht, moest hij bliksemsnel Indië bereizen, zich nu hier, dan daar vertoonen, voortgaan swaradzj te „belooven" en den lieden op het hart te drukken, zich in 's hemels naam van geweldpleging te onthouden.

Gandhi is geen organisator. Maar hij is een agitator zooals de wereld er maar weinige heeft gekend. Hij dankte zijn populariteit aan het feit dat hij als de redder en de afgod der massa's optrad, dat hij haar tot bewustzijn van haar ellende had gebracht, aan zijn vlekkeloos karakter en de algemeene overtuiging dat hij niet alleen kwaad kon doen, maar zelfs geen kwaad kon dénken; en aan de buitengewone gave om de aandacht gespannen te houden door haar telkens op iets nieuws te richten. Vandaar dat hij telkens als de uitvoering van een programpunt mislukt was, de fictie van prachtig welslagen rondbazuinde, doch tegelijk nieuwe punten aan zijn program toevoegde voor welker verwezenlijking van de massa's toewijding en energie geëischt werd.

Op een vergadering van het Congress-bestuur te Bezwada, in begin April 1921, werd besloten tot de propaganda voor:

1. Uitroeiing van de „untouchability";

2. Uitroeiing van de drankzucht;

3. Het gebruik van het spinnewiel en het dragen van „khaddar", eigen-geweven kleederen, waardoor invoer van producten van de Engelsche industrie dan overbodig gemaakt worden zou;

4. Werving van nieuwe leden voor het National Congress, welks ledental op 1 September 1921, 10 millioen zou moeten bedragen;

5. Inzameling van gelden voor het Tilak Swaradzj Fonds.

De „untouchables" zijn de leden der lagere kasten, wier aantal ongeveer 50 millioen bedraagt. Zij worden door de leden der andere kasten diep geminacht; aanraking geldt als verontreiniging. Het is verboden, met hen te eten, en in tal van plaatsen van zuidelijk Indië mogen ze zelfs niet binnen een bepaalden afstand van een dorp wonen. Gandhi's volgelingen behoorden juist in overwegend

tal tot die lagere kasten, en het is duidelijk, dat een actie tot uitroeiing van „untouchability" maar weinig zin en succes zou kunnen hebben indien niet gelukken zou, de hoogere kasten tot beter inzichten te brengen of tot toegeven te bewegen. Doch de leden dier hoogere kasten, die den technischen en economischen vooruitgang dragen, waren wel gaarne bereid, het leger dat Gandhi volgde te gebruiken als een hefboom tegen de Britsche overheersching maar dachten er niet aan, hun sociale voorrechten prijs te geven; zij hoopten deze nu juist eens goed tot hun recht te kunnen laten komen. Zij zagen de onredelijkheid van de scherpe kaste-afscheidingen wel in, maar draaiden er hun hand niet voor om. Een enkele maal, als de golven van het nationaal enthousiasme hoog gingen, konden zij hun kastetrots vergeten; maar over het geheel waren zij, met hun jonge en sterke energie van „shrewed businessmen", hun nuchtere voortvarendheid van zakenmannen die zich de gelegenheid geboden zagen de wereld te veroveren en daardoor noch voor gevoeligheden van andere klassen, noch voor sociale onbillijkheden veel oog hadden, volstrekt niet van zins, zich om de sociale positie der „untouchables" ernstig te bekommeren. Dit eerste der nieuwe programpunten was dan ook niet veel beter dan een paradepaard.

De propaganda tegen het gebruik van sterken drank had aanvankelijk opmerkelijk succes. Het drankgebruik nam inderdaad sterk af. Maar het vreedzame karakter dezer actie ging al spoedig verloren. Drankwinkels werden „gepost", d. w. z. een of een paar lieden werden op wacht gezet om bezoekers te overreden, de slechte gewoonte te laten varen. Die posten groeiden allengs in omvang, en zij bestonden voor het meerendeel uit onontwikkelden, lieden uit de heffe des volks, voor wie „soul force" iets was als de overredingskracht van een stevigen knuppel, aan het eene einde overvloedig voorzien van spijkers met groote en harde koppen. Bezoekers werden gemolesteerd, hetgeen hier en daar, o. a. te Nagpore, leidde tot vrij ernstige opstootjes en gevechten met de politie. Het was voor Gandhi's volgelingen een amusant spelletje. Al spoedig bleek, welke de strekking van dit alles was: Gandhi wilde bestrijding van het drankgebruik, met als nevenbedoeling vermindering van de ontvangsten der provinciale regeeringen uit den drankaccijns, maar de actie werd, over zijn hoofd heen, ge-

hanteerd als een wapen ter bevordering van de belangen der clandestiene stokerijen, die als paddestoelen uit den grond verrezen en goede winsten maakten.

Over de resultaten der pogingen om 10 millioen leden voor het National Congress te werven en Rs. 1 crore voor het Tilak Swaradzj Fonds bijeen te brengen is nooit met vermelding van cijfers nauwkeurig verslag uitgebracht. Wel werd een groot bedrag ingezameld, maar in strijd met Gandhi's verklaring dat het geld alleen dan waarde hebben zou indien het kwam van de allerarmsten, die zich door dit offer tot swaradzj zouden moeten „opvoeden", kwam het uit de zakken der rijkere landgenooten, der Indische fabrikanten en handelaren.

Het voornaamste programpunt, dat karakteristiek was voor geheel de beweging, was: de propaganda voor gebruik van het spinnewiel.

Het spinnewiel was Gandhi het symbool van al wat zijn idealiseering van de toestanden in de periode der Indische Middeleeuwen hem als voortrefflijk had doen prijzen; het was hem het symbool van maatschappelijk geluk, van orde, vrede en tevredenheid, van eenvoud, trouw, oprechtheid, van matigheid, reinheid. Het spinnewiel heette het middel tot moreele verheffing, tot redding van de vrouw uit den poel van moreel verderf waarin zij door de krachten der moderne beschaving gestort werd. In zijn orgaan *Young India* kon hij uitbarsten in lyrische ontboezemingen over de beteekenis van het spinnewiel, dat door hem verheven werd tot het symbool van een nieuw geloof: het geloof aan de noodzakelijkheid van terugkeer tot de periode der gesloten dorpshuishouding, toen elk dorp of elke groep van dorpen het noodige voor het levensonderhoud zelf produceerde en geheel het sociale leven binnen die enge grenzen besloten bleef. Het was, meende Gandih, een tijdvak geweest van puur, onvermengd geluk. En dat er een eind aan gekomen was, weet hij aan de domheid der menschen en aan hun zwakheid ten opzichte van het kwade dat in de machine belichaamd was. De machine was hem het zinnebeeld van zonde en verleiding, en van de sociale degeneratie die zich sinds een eeuw in West-Europa openbaarde en waarmee nu ook Indië bedreigd werd.

Het is kenmerkend voor Gandhi's tekort aan sociologisch inzicht, dat hij de beteekenis van den factor der bevolkingstoename glad over het hoofd zag. Die toename van het zielental maakte een eind aan de productieverhoudingen der periode van het agrarisch dorpscommunisme, wrong het Middeleeuwsch maatschappelijk bestel uiteen en maakte machinale voortbrenging eerst mogelijk, allengs onvermijdelijk. De machinale productie was een begeleidingsverschijnsel der sociale ontwikkeling; zij accentueerde het afsterven van oude vormen en verhoudingen. Zij was niet *oorzaak*, maar *gevolg*.

In Indië moest Gandhi's propaganda voor hanteering van het spinnewiel echter onmiddellijk een politiek bijsmaakje krijgen, dat haar te aantrekkelijker deed zijn. De machine was er geïmporteerd door de Engelschen, door Westerlingen, als typisch product en symbool van het Westersch voortbrengingsproces. Zij werd, in dat land waar het tijdvak der machinale productie eerst nauw begonnen was, voor velen symbool van de Britsche overheersching. En zoo werd het handwerk zinnebeeld der bevrijding van Indië van die overheersching. Gandhi's opvattingen zijn, in den grond der zaak, kinderlijk eenvoudig: al wat in Indië product is van de Westersche beschaving is middel ter onderdrukking en overheersching. En dus: wèg ermee, en terug naar de verhoudingen van vroeger eeuwen.

Als, zoo leeraarde Gandhi, elke Indiër eenige uren per dag besteedt aan hanteering van het spinnewiel en aan het weven van kleedingstoffen, dan zal de invoer van katoentjes uit Engeland daardoor overbodig worden gemaakt en de overheersching wordt in het hart getroffen. De dwingende kracht van economische wetten is voor Gandhi een bedenkelijk sprookje. Waar, onder invloed van de behoefte aan toeneming van de productie van levensbenoodigdheden als gevolg van stijging van het zielental, tot machinale voortbrenging werd overgegaan, beteekende dit proces een zoodanige toeneming van de sociale energie, dat niet alleen de productiviteit sterk steeg, maar ook de algemeene levensstandaard. En nu kan men wel een individu, of tien, of twintig, of desnoods honderd individuën tot aanvaarding van een lager levenspeil overreden, — een maatschappij als gehéél zal zich daar met hand en

tand tegen verzetten, tenzij door een oorlog of door epidemiën het zielental der bevolking in belangrijke mate afgenomen is. Het denkbeeld van terugkeer van de machine tot het handwerk is, in het algemeen, een hersenschim, — ook in Britsch-Indië, waar moderniseering van het voortbrengingsstelsel onvermijdelijk en volstrekt noodzakelijk is.

Gandhi zag in, dat, zou hij iets bereiken, propaganda voor het spinnewiel alleen niet voldoende zou zijn; er zou een boycott van in het buitenland vervaardigde kleedingstoffen aan gepaard moeten gaan. In de dagelijksche practijk der beweging werd van die boycott allengs hoofdzaak gemaakt. Het kon niet anders: kunstmatige vergrooting van het tekort aan katoenjes was de voorwaarde tot ontwikkeling van de eigen Indische nijverheid. Hieromtrent bestond tusschen Gandhi en de groote meerderheid der Congress-leiders geenerlei verschil van meening. Maar terwijl hij er op stond, dat het tekort zou worden aangevuld door de producten van spinnewiel en handweeftoestel, zagen de vertegenwoordigers der Indische „intelligentia" drommels goed in dat hij zijn krachten wijdde aan verwerkelijking van een waan, en succes slechts mogelijk zou zijn van opvoering van de machinale productie, — precies wat zij wenschten. Hun belang bracht mee, de boycott van harte te steunen; — de gevolgen zouden van zelf den fabrikanten ten goede komen, tegen wier concurrentie de veel duurder werkende huisnijverheid het onvermijdelijk zou afleggen. Gandhi's pogingen om geheel de bevolking aan het spinnewiel te zetten, waren tot mislukken voorbestemd; maar juist daardoor zou geheel de actie uit moeten loopen op krachtige stimuleering van de modern-industrieele ontwikkeling. Gandhi speelde, onbewust en tegen de bedoeling, geheel in de kaart der Indische ondernemers — die hem dan ook met groote sommen voor zijn propaganda steunden — maar ten koste van de belangen juist der groote massa's voor welke hij meende op te komen. Toen nog nauwelijks met deze actie een aanvang was gemaakt gingen de prijzen van Indische katoenen stoffen aanstonds vrij sterk omhoog en de koersen der aandeelen van Indische katoenfabrieken stegen met sprongen.

Had Gandhi ingezien dat een boycott van buitenlandsche klee-

dingstoffen niet mogelijk zou zijn zonder een voldoend-uitgeruste, technisch op hoog peil staande eigen Indische industrie, dan zou hij zich er ook wel voor gewacht hebben, een datum — 1 September 1921 — te noemen, op welken de boycott compleet zou moeten zijn en, als de eenvoudigste zaak ter wereld, swaradzj zou worden veroverd. Agitatorisch heeft dit vaststellen van data, op welke dan, naar verzekerd wordt, iets geweldigs gebeuren zal, zin, in zooverre de aandacht daardoor strak op één punt gevestigd blijft en de neiging tot inspanning van alle krachten op het als beslissend voorgestelde moment erdoor wordt versterkt. Maar toch zou Gandhi het vermoedelijk niet aangedurfd hebben, indien hij een complete boycott niet voor mogelijk gehouden had, omdat, naar hij meende, de eigen productie met behulp van spinnewiel en handweeftoestel den invoer zou kunnen vervangen.

Overtuigd van deze mogelijkheid heeft Gandhi het er letterlijk in alle opzichten op laten aankomen. Eind Juli 1921 begon hij vuurtjes te doen stoken van, van buitenlandsche stoffen vervaardigde kleederen. Het begon op 31 Juli te Bombay, waar na een meeting op het zeestrand een groote hoop kleeren, mutsen e.d. met petroleum overgoten en in brand gestoken werden. In andere plaatsen werd het spelletje herhaald. Handelaren in katoentjes werden, met meer of minder zachten dwang, overgehaald, de belofte af te leggen dat zij een jaar lang geen nieuwe bestellingen in het buitenland zouden doen. Ontwikkelde Indiërs, die hun tijd waarachtig wel beter konden gebruiken, werden overreed, een paar uren per dag aan het spinnewiel te zitten.

Malaviya, de oud-zendeling Mr. C. F. Andrews en anderen verzetten zich tegen de dwaasheid en noemden het onverantwoordelijk, kleedingstoffen te vernietigen terwijl een deel der bevolking honger leed en zich te nauwernood kleeden kon. De Indische nijverheid produceerde nog niet meer dan ruim een derde van hetgeen noodig was om in de behoefte der bevolking te voorzien. Maar Gandhi zette door.

In steden als Bombay en Ahmedabad, waar de invloed der Indische fabrikanten overweegt, had de tegenstand der handelaren, die zich in hun belangen geschaad zagen, weinig te beteekenen. Maar elders, met name te Calcutta en te Madras, was de weerzin

van die zijde sterk. In Bengalen gevoelde men trouwens over het geheel weinig voor deze actie, die niet, als de boycott- en swadesjî-beweging van jaren her, bedoeld was als een poging tot stimuleering van de ontwikkeling eener Indische groot-industrie; en Rabindra Nath Tagore gaf stem aan de gevoelens zijner landgenooten door zich er onomwonden tegen uit te spreken. Het kostte Gandhi dan ook heel wat moeite, handelaren tot medewerking over te halen. Waar besprekingen niet baatten, kregen de onwilligen „posten" van „volunteers" voor de deur, voor het meerendeel bestaande uit Mohammedaansche koelies en huurlingen, die door een zeer vrije vertaling, in de practijk, van Gandhi's leuze van „non-violent non-co-operation" der politie herhaaldelijk aanleiding gaven, tusschenbeide te komen.

Deze actie tot boycott van buitenlandsche kleedingstoffen heeft het land maandenlang in beroering gehouden, maar is, als die voor uitvoering van de andere punten van het non-co-operation-program, tenslotte practisch opgegeven. Wel is het gebruik van Indische kleedingstoffen sindsdien vrij aanzienlijk grooter gebleven, en de beteekenis der actie voor de eigen industrie laat zich niet loochenen; maar reeds in de laatste maanden van het jaar 1921 hoorde men er maar weinig meer van. Toen Gandhi, in een vergadering van het Congress-bestuur in November 1921 te Delhi als voorwaarde tot aanvaarding van het denkbeeld van „civil disobedience" geschooldheid in de hanteering van het spinnewiel stelde, verklaarden zijn volgelingen, ongeduldig, het spinnewiel evengoed te kunnen missen. Zonder een zweem van piëteit werd Gandhi's voornaamste ideaal ruwweg onder den voet geloopen.

Kenschetsen voor den waren aard der non-co-operation-agitatie was de houding der leiders ten aanzien van een merkwaardigen uittocht van duizenden koelies van theeplantages in Assam. De toestanden op het platteland waren bedroevend. In het district Rae Barelli der Vereenigde Provinciën hadden in Januari onlusten plaats gehad, die op rekening van Gandhi's actie geschreven werden, maar te wijten waren aan de miserabele levensomstandigheden der boeren-pachters in Oud. Daar gold een pachtwet die sinds meer dan veertig jaar niet herzien was, en welker bepalingen

de grondbezitters gelegenheid boden, van jaar tot jaar toenemenden druk uit te oefenen op de pachters, wier aantal sterk gestegen was en onder wie een concurrentie was ontstaan door welke de pachtsommen onmatig opgedreven werden. Het kwam tot onlusten. Politie en troepen herstelden de orde, nadat in botsingen velen het leven verloren hadden. In andere deelen van Indië kwamen, op kleiner schaal, soortgelijke uitbarstingen voor. De verbittering was groot.

De koelies der theeplantages in Assam en Oostelijk Bengalen waren, onder invloed van den nood der tijden, in ellendige omstandigheden geraakt. Hun loonen waren nagenoeg gelijk gebleven, maar de prijzen van alle levensmiddelen waren dermate gestegen dat de ellende onder hen groot geworden was. In October 1920 waren op enkele ondernemingen relletjes voorgekomen; ongeveer 10.000 koelies legden den arbeid neer en eischten loonsverhooging. Markten en winkels werden geplunderd, bungalows vernield, Europeanen aangevallen. De stemming bleef roerig, en nadat in het begin van 1921 non-co-operation-propagandisten de streek bezocht en van Gandhi's geweldige macht verteld hadden, scheen den lieden toe dat hun een uitweg gewezen was.

In Mei begonnen zij in groepen, sommigen honderden lieden sterk, de plantages te verlaten. Zij weigerden, nog langer voor Europeanen te werken, en waren overtuigd van de spoedige komst van een „rechtvaardig vorst", die aan hun armoede een eind maken zou. Zij wilden naar de streken hunner geboorte terug, en door niets lieten zij zich weerhouden. Hun bezittingen maakten ze voor een appel en een ei te gelde, en zoo begaven zij zich op weg, werkkrachtige mannen, grijsaards, vrouwen en kinderen. Het naaste doel was Tsjandpore, aan den Golf van Bengalen. Het was een dagenlange tocht. Cholera brak uit onder de arme drommels; velen hunner stierven en bleven liggen. Zij die het vol konden houden bereikten Tsjandpore, zonder geld, uitgehongerd, afgemat. Het stadje werd in eenige dagen door ruim 2000 koelies letterlijk overvallen. De plaatselijke overheid was het hoofd kwijt, en liet door politie en door Gourkha's onder de lieden huishouden; op het stationsemplacement werden mannen, vrouwen en kinderen te middernacht door soldaten mishandeld.

Het spoorwegpersoneel legde, als protest tegen dit optreden, den arbeid neer. Dat der stoomvaartmaatschappij verklaarde zich solidair. Geen trein liep meer, het personen- en het goederenvervoer stonden volkomen stil. Had deze proteststaking niet langer dan een of, hoogstens, twee dagen geduurd, dan zou zij, als uiting van scherpe afkeuring, indruk hebben gemaakt. Maar uit deze proteststaking groeide al onmiddellijk een staking om verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Terwijl voortdurend meer koelies van de ondernemingen te Tsjandpore aankwamen — hun aantal was in totaal ongeveer 8000 — en het aantal gevallen van cholera van dag tot dag toenam, zoodat ook de inwoners der stad zelf erdoor bedreigd werden, belette de staking, hen terug te doen keeren naar die streken in Indië waar zij geworven waren. De regeering van Bengalen weigerde alle andere dan medische hulp. De toestand werd critiek.

Naar later bleek, was het aanvankelijk geenszins de bedoeling der stakers, hun actie zoo lang vol te houden. Maar onmiddellijk nadat zij den arbeid hadden neergelegd werd de leiding in handen genomen door non-co-operation-agitatoren, die van opheffing van de staking, noch van onderhandeling met het agentschap der spoorwegmaatschappij, wilden weten. Tevergeefs drongen Mr. C. F. Andrews en anderen op hervatting van den arbeid aan. Tevergeefs schreef Mevr. Besant, dat het lijden der slachtoffers van generaal Dyer te Amritsar zacht was geweest in vergelijking met dat der te Tsjandpore gestrandde koelies, die door eigen landgenooten ten doode gedoemd werden. Voor de leiders der non-cooperators was geheel het geval een politiek fortuintje, en zoowel de koelies als een groot deel van het spoorwegpersoneel, dat door nieuwe krachten vervangen werd, werd opgeofferd aan de zucht, het prestige en de positie der regeering afbreuk te doen.

Gandhi liet aanvankelijk niets van zich hooren. Terwijl geheel het land wekenlang in opwinding verkeerde, bereisde hij Bombay en den Pendsjaab ter inzameling van gelden voor het Tilak Fonds en ter aanprijzing van het spinnewiel. En toen hij eindelijk sprak, was het om zich met een paar niets-zeggende frasen van de zaak af te maken: het motief tot de staking was te waardeeren, maar de stakers hadden den arbeid moeten hervatten, ofschoon hun actie

niet economisch of politiek, maar „nationaal” was. Overigens was hij ervan overtuigd, door inzameling van gelden voor het Tilak Fonds ook in het belang der gestrande koelies werkzaam te zijn!.

Hulp voor de koelies kwam van de zijde van enkele Bengaalsche Moderate-leiders, die een stoomboot huurden en de lieden in groepen deden vertrekken. Het is de moeite waard, te vermelden, dat de bemanning van die boot geheel uit Engelschen bestond.

Gandhi kwam eerst later, in Augustus, toen hij een reis door Bengalen maakte, te Tsjandpore. De staking was beantwoord met een uitsluiting, en wat de leden van het personeel, wier nood hoog gestegen was, in de eerste plaats behoefden, was: overleg met het agentschap der spoorwegmaatschappij. Gandhi liet het bij een aansporing om het spinnewiel ter hand te nemen!.........

Moderne vormen van socialen strijd als stakingen en uitsluitingen zijn dingen waar Gandhi wezen noch doel en nut van scheen te begrijpen. Zijn invloed op de stedelijke arbeidersbeweging is dan ook doorloopend gering geweest. De houding der meest bekende arbeidersleiders — Mr. Dzjinnah, Mr. Baptista en Mr. Dzjosji te Bombay, B. P. Wadia te Madras e.a. — ten opzichte van zijn actie wees er trouwens wel op, dat een openlijke breuk tusschen de non-co-operation- en de arbeidsbeweging minder vreemd zou zijn geweest dan het verschijnsel op het eerste gezicht wel zou hebben geleken.

Op zijn tallooze reizen door Indië was Gandhi voortdurend, als door zijn schaduw, vergezeld van Mahomed Ali, den beruchten pan-Islamist, die van zijn pro-Turksche neigingen nooit een geheim had gemaakt. Hij was de booze geest van den leider der non-co-operation-beweging, die wel een sterk karakter, maar niet een sterk denker bleek te zijn en wiens geest te gereedelijk openstond voor sofismen die hem met nadruk werden aangepraat. Mahomed Ali is zonder twijfel een oprecht geloovige, maar een niets ontziende krachtmensch, bereid om te sterven voor zijn geloof, doch méér nog om er zoo hard mogelijk voor te vechten.

Lord Reading begreep dat, werd dezen leider van de Kalifaat-beweging zijn vrijheid, of althans zijn prestige ontnomen, de non-co-operation-beweging een geduchten klap krijgen zou; indien

Gandhi steunen moest op het over het geheel bedachtzamere Hindoe-element, dan zou de actie al spoedig minder fel worden of zich oplossen in een reeks van tegenstrijdige conflicten. Aanleiding om tegen Mahomed Ali maatregelen te nemen bestond er genoeg. Op tal van vergaderingen had hij zich over het Britsche bewind meermalen in zoo heftige, en over de plichten van den Indischen Moslem ingeval de „heilige oorlog" uitgeroepen worden mocht, in zoo dubbelzinnige termen uitgelaten, dat een motief om een vervolging tegen hem in te stellen, waarlijk niet behoefde te worden gezocht.

Lord Reading koos aanvankelijk echter een anderen weg. Omstreeks medio Mei 1921 berichtten de dagbladen, dat Gandhi eenige malen te Simla was geweest en herhaaldelijk met den onderkoning besprekingen had gevoerd. Eerst een paar weken later bleek, waarover die besprekingen geloopen hadden: de Indische regeering publiceerde een communiqué, waarin werd medegedeeld dat Mahomed en Sjaukat Ali een verklaring onderteekend hadden in welke zij verzekerden dat het nooit in hun bedoeling gelegen had tot gewelddaden aan te sporen, en spijt betuigden over enkele heftige passages in door hen gehouden redevoeringen. Het stuk werd in extenso gepubliceerd, onmiddellijk gevolgd door de mededeeling der regeering dat zij aanvankelijk tot vervolging besloten had, maar bij nader inzien genoegen nam met de spijtbetuiging en de belofte van beterschap.

Dit eerste resultaat van Lord Readings pogingen om de non-co-operation-agitatie niet door geweldmaatregelen, maar door ondermijning van het prestige der leiders te breken, baarde begrijpelijk opzien. Het was een met fijnen tact behaalde moreele overwinning, waarbij de overwonnene, instede van als martelaar te kunnen poseeren, als een gestrafte schooljongen tentoongesteld werd.

Toch was het niet meer dan een moreele overwinning. Er was geen kracht-ten-kwade vernietigd. De politiek van Lord Reading had zich in dit geval bepaald tot een beroep op den smaak en het fijn gevoel van het publiek. Maar blijken van smaak en fijn gevoel waren van de massa's die Gandhi en Mahomed Ali volgden, niet te verwachten. Laatstgenoemde trachtte al terstond het verloren terrein te herwinnen door zich in redevoeringen

nog veel heftiger dan tevoren over de regeering uit te laten. Hij tartte haar, hem te doen arresteeren en een vervolging tegen hem in te stellen.

Ook Gandhi werd in zijn uitingen heftiger en roekeloozer. Zijn besprekingen met Lord Reading hadden in de kringen zijner volgelingen stof gegeven tot critiek; hem werd verweten dat men bezwaarlijk alle medewerking met een regeering opzeggen, en tegelijk met het hoofd dier regeering discussies over politieke aangelegenheden voeren kan zonder dat de zuiverheid van het standpunt in het gedrang komt. Ook hij gevoelde, verloren prestige te moeten herwinnen. Bovendien bleek meer en meer dat een houding van negeeren, zonder meer, in de politiek niet vol te houden zou zijn, en de massa met stijgenden aandrang positieve daden zou gaan eischen. De innerlijke tegenstrijdigheid, die in het denkbeeld van non-violent non-co-operation verscholen lag, moest zich vandaag of morgen wel openbaren. Zij begon zich reeds te openbaren. De reusachtige latente energie welke door zijn actie vrijgemaakt en gekanaliseerd was, en door welke de politieke ontwikkeling van Indië zonder twijfel krachtig is gestimuleerd, zocht verbruik.

Tot dusver had de actie geenerlei positief resultaat opgeleverd. Om te voorkomen dat de agitatie zich oplossen zou in een groot aantal plaatselijke uitbarstingen die der regeering gelegenheid en aanleiding zouden geven om met behulp van de wapenen een eind te maken aan de beweging, moest Gandhi telkens verder grijpen. Tegen wil en dank werd hij den weg van heftiger agitatie opgedrongen. Hij had herhaaldelijk swaradzj „beloofd" — op 1 September 1921, toen op 1 October van dat jaar en tenslotte op 31 December — en naarmate die data naderden en verstreken zonder dat het beloofde land in zicht kwam, groeiden de teleurstelling en het ongeduld. Twijfel aan Gandhi's inzichten sloop de gelederen der non-co-operators binnen. De wrijving tusschen de Hindoes en de Mohammedanen nam opnieuw toe. Gandhi pleitte met aandrang voor handhaving van de eenheid van beide bevolkingsgroepen, doch liet zich met het oog daarop verleiden tot concessies aan de belijders van den Islam door welke den Hindoes de schrik om het hart sloeg. Toen het vraagstuk van de houding der bevolking ingeval van een Afghaansche invasie ter sprake kwam, verklaarde

Gandhi, het te beschouwen als een prachtige gelegenheid om de beteekenis van non-violent non-co-operation practisch te demonstreeren: „Ik zou elke zenuw spannen om de Afghanen buiten de grenzen te houden. Maar mijn wensch dat ze buiten de grenzen zullen blijven gaat niet zoo ver, dat ik de regeering met manschappen en geld zou willen steunen". D. w.z. hij zou de Afghanen willen bestrijden door niet-gewelddadige onthouding van medewerking, hetgeen een andere vorm was voor de verklaring dat hij neutraal blijven zou. Hij zou, verzekerde hij dan ook, een inval „met volkomen gelijkmoedigheid" aanzien.

In de eerste helft van Juli 1921 had te Karachi de jaarlijksche zitting van de All-India Khilafat Conference plaats. Mahomed Ali was voorzitter. De toon der besprekingen en de resoluties waren van dien aard, dat de regeering van Bombay aan den onderkoning voorstelde, een vervolging in te stellen tegen Mahomed en Sjaukat Ali, Dr. Kitsjlew en een viertal andere leiders. Zij werden in September gearresteerd en eenige weken later tot gevangenisstraf veroordeeld.

Zoo was Gandhi zijn booze geest ontnomen. Het feit werkte er toe mede, de meeningsverschillen en den twijfel aan de juistheid van den ingeslagen weg onder zijn volgelingen te doen toenemen. In de tweede helft van Augustus 1921 werd te Bombay een bijeenkomst van het Congress-bestuur gehouden, die door ongeveer 250 personen werd bijgewoond. Het ging er heftig toe. De Parsi's en de leiders van de Maharasjtra, die van den aanvang af meer gevoeld hadden voor de door Tilak aanbevolen politiek van „responsible co-operation", kregen het te kwaad met de Moslems en de afgevaardigden van den Pendsjaab, de Centrale Provinciën en andere deelen van Indië waar Gandhi's aanhang gevormd werd door bevolkingsgroepen die niets te verliezen hadden en liever vandaag dan morgen een aanvang gemaakt zouden zien met een actie van opzegging van alle gehoorzaamheid aan de wet. Het verbranden van buitenlandsche kleedingstoffen vormde een punt van ernstigen strijd. Gandhi wist de instelling van een z.g. „working commitee", een soort van dagelijksch bestuur, door te drijven; het „working committee" kreeg zelfs meer macht dan het Congress-hoofdbestuur zelf bezat en werd bevoegd verklaard, „civil

disobedience" te proclameeren indien het het oogenblik daarvoor aangebroken mocht achten.

Gandhi's uitlatingen werden gaandeweg àl doller en fantastischer; zijn bedoeling was klaarblijkelijk, uit te lokken dat de regeering ook tegen hem de strafwet hanteeren zou. De storm van verontwaardiging die, naar hij verwachtte, in dat geval zou opsteken, zou de klaarblijkelijk tanende wil tot forsche actie opnieuw doen opleven en alle verloren terrein doen herwinnen. Over de vervolging van de gebroeders Ali schreef hij in zijn orgaan *Young India* op een wijze die twijfel aan zijn gezond verstand rechtvaardigde. Toen hij, na over het gewapend verzet der Moplah's van Malabar aanvankelijk wekenlang zorgvuldig gezwegen te hebben, zich eindelijk naar Madras begaf doch zich door de regeering de toegang tot het tooneel van den opstand verboden zag, beschuldigde hij haar, geen herstel van de orde te wenschen indien dit door hem tot stand gebracht worden zou; zij was, legde hij nader uit, bevreesd dat het prestige der non-co-operation-beweging erdoor vergroot zou worden. Dit werd neergeschreven op het oogenblik toen de Indische regeering de bewijzen in handen kreeg van een wijd-vertakte samenzwering, van voornemens tot gewapenden opstand. De uitbarsting in Malabar was voorbarig geweest.

In de tweede helft van het jaar 1921 ging het in geheel Britsch-Indië van kwaad tot erger. De actie tot boycott van buitenlandsche kleedingstoffen werd met kracht doorgezet, — met veel meer kracht dan ter uitvoering van één der andere programpunten was aangewend. Zij werd, achter de schermen, van harte en met belangrijke bedragen gesteund door de katoenfabrikanten van Bombay, en de groote eensgezindheid van alle bevolkingsgroepen — behalve de handelaren — ten aanzien van dit punt deed een sterke neiging tot doorzetten geboren worden die zich in intimidatie en molest openbaarde. Op groote schaal werd gebruik gemaakt van de diensten van „volunteers", voor het meerendeel lieden uit de koelieklasse, wier voornaamste taak was, winkels voor buitenlandsche stoffen te „posten" en die voor dit werk betaald werden. Het idealisme der „volunteers" uit de jaren van swadesji- en boycott-beweging in Bengalen was hun vreemd; en met de bedoeling, hun lastgevers zoo goed mogelijk te dienen nu het bovendien ging

tegen den gehaten overheerscher, meenden zij aan de verzekering dat ze een heilige zaak dienden het recht te ontleenen, handelaren en koopers die zich recalcitrant toonden, onder vier oogen eens precies te zeggen waar het op stond.

Vooral te Calcutta speelden deze „volunteers" een belangrijke rol. Gevallen van beleediging, intimideering en molest waren aan de orde van den dag. De handelaren wendden zich tot de regeering om hulp. Maar de Indische en alle provinciale regeeringen weigerden, in te grijpen, tenzij de gewone wet overtreden worden mocht. De „volunteers" zetten hun practijk onder de oogen der politie lustig voort.

Nooit tevoren was de inheemsche sociale atmosfeer zoo zwaar geladen geweest van een geest van verzet tegen al wat Engelsch, tegen al wat Europeesch was. Opnieuw braken tal van stakingen uit, van welke eenige van grooten omvang en langen duur. Gevallen van molest van werkwilligen kwamen dagelijks voor. Herhaaldelijk moest de politie ingrijpen; te Howrah, een voorstad van Calcutta, had op 6 November een vechtpartij tusschen leden eener Khilafat-organisatie en de politie plaats, dat niet minder dan zes uren duurde. Te Madras werd een staking aan twee groote Engelsche mills oorzaak van gevechten tusschen Brahmanen en niet-Brahmanen, tusschen Hindoes, Mohammedanen en Audhi-Dravidiërs, waarbij herhaaldelijk dooden vielen; tenslotte werden bomaanslagen gepleegd op politiemannen en militairen.

Tegenover deze uitingen van een stemming die van dag tot dag verergerde, toonden de Moderates een tekort aan politieke activiteit, die vreezen deed dat zij der bevolking niets zouden hebben aan te bieden zoodra de non-co-operation-beweging haar noodzakelijk einde zou hebben gevonden. Zij beschouwden van den aanvang af de actie als uitsluitend tegen de regeering gericht. Maar juist op henzelf werden voortdurend felle aanvallen gedaan. Hun houding wekte in vele kringen groote teleurstelling; door de non-co-operators van „Regierungsfreundlichkeit" beschuldigd, terwijl de Engelschen hun verweten, den ernst van den toestand niet te beseffen en wel aandeel in het bewind te willen hebben, maar geen aansprakelijkheid te willen aanvaarden, boetten zij aan prestige heel wat in.

De toestand was zeer ernstig. Mevr. Besant, die enkele dagen te Simla vertoefde en daar eenige malen een onderhoud had met Lord Reading, seinde aan haar orgaan *New India* te Madras, dat de regeering Gandhi's uitdaging aanvaardde; in verband met de openlijk aangekondigde voornemens, ter December-zitting van het National Congress de Indische republiek uit te roepen en met de bewijzen van revolutionnaire propaganda in het leger in handen, had zij geen keus.

Zoo naderde de dag waarop de prins van Wales te Bombay voet aan wal zou zetten. Het „working committee" van het National Congress had in een bijeenkomst op 6 October besloten, op te roepen tot boycott van dit bezoek, en de provinciale afdeelingsbesturen gemachtigd, op dien dag een hartal te proclameeren.

De Britsche troonsopvolger arriveerde op 17 November. Een menigte van tienduizenden stond hem in de straten van Bombay toe te juichen toen hij naar het paleis van den gouverneur reed. Doch op het oogenblik van aankomst had in een ander deel der stad een groote meeting plaats, waar Gandhi de menigte op het hart drukte, dat de prins aller „broeder" was en hem geen haar op het hoofd mocht worden gekrenkt, maar tegelijk uitwijdde over de gevolgen van de actie voor ongehoorzaamheid aan de wet die hij volgens besluit van het „working committee" in het district Goezjrat, bij wijze van proef, leiden zou; over de kans dat er dan geschoten worden zou en de actie offers zou eischen, enz. Na 31 December zou men, verzekerde hij, de gebroeders Ali uit de gevangenis gaan bevrijden. Hij, Gandhi, had den gevangenen op het hart gebonden, gedurende hun hechtenis rust te nemen; want als het jaar ten einde was, zou er werk aan den winkel komen!

De gevolgen van deze stelselmatige en welbewuste opwinding bleven niet uit. Toen de meetinggangers zich verspreidden, wierpen zij zich op landgenooten die de begroeting van den prins hadden bijgewoond. Parsi's werden uit auto's gesleurd, vuurtjes werden gestookt van kleederen en hoeden van Europeesche makelij, die den voorbijgangers van het lijf werden gerukt. De ruwste elementen uit Bombay's achterbuurten namen er aan deel; zelfs in de Europeesche wijken was het voor Europeanen en Parsi's niet langer

veilig. Drie dagen lang werd door politie en troepen in verschillende wijken der stad tegen het gepeupel gevochten. Toen de overheid den toestand opnieuw meester was, waren er ruim 50 dooden gevallen en ongeveer 400 lieden meer of minder ernstig gewond.

Gandhi, die zich kinderlijk verheugd had over het succes zijner prediking van onthouding van gewelddaden, schrok hevig. Den tweeden dag der onlusten verklaarde hij dat de hoop op welslagen van een civil disobedience-actie nu vervlogen was; er zou niets van kunnen komen. Hij kon zijn eigen verantwoordelijkheid voor het gebeurde niet ontkennen, en stelde voor om, bij wijze van boetedoening, elken Maandag te vasten en te bidden. Den volgenden dag publiceerde hij een oproep „aan de mannen en de vrouwen van Bombay", waarin hij mededeelde, na uren van gebed en overpeinzing den vrede gevonden te hebben en zich te hebben voorgenomen, niets te eten en enkel water te drinken, tot de Hindoes en de Mohammedanen weer in harmonie met de Parsi's, de Christenen en de Joden zouden leven.

Intusschen kregen, nadat hij aldus zijn hart had laten spreken, zijn meer nuchtere medewerkers opnieuw invloed op zijn gedachtengang. Den derden dag publiceerde Gandhi een manifest waarin de regeering van het voorgevallene de schuld kreeg. De politie was, heette het, uiterst partijdig opgetreden en had aanvallen op Hindoes en Mohammedanen eigenlijk zelfs aangemoedigd. Dat aan de onlusten een eind gekomen was, was, verklaarde hij, uitsluitend te danken aan de onverschrokkenheid der leiders van de nonco-operation-beweging, die de menigte tot kalmte hadden gemaand. De bewijzen van herstel en duurzaamheid van den vrede tusschen de verschillende bevolkingsgroepen waren zoo overvloedig, dat hij aandurfde, opnieuw te gaan eten ......

Te Calcutta was voor den 17en November een hartal geproclameerd, die zoo volkomen mogelijk in acht genomen werd. Geheel het bedrijfsleven stond stil. Geen tram, geen wagen, geen taxi reed; de chauffeurs van privé-auto's zochten een goed heenkomen en vertoonden zich niet. Fabrieken en werkplaatsen waren stop gezet, de straten werden niet gereinigd, geneesheeren hadden de grootste moeite, hun patienten te bezoeken, van lossen en laden van schepen was geen sprake; koelies waren noch aan het station,

noch aan de haven te vinden. Calcutta had het aanzien van een doode stad. Slechts enkele auto's met Khilafat- en Congress-leiders vertoonden zich in de straten; de stand van zaken werd opgenomen en door intimidatie werd ingegrepen waar dit nog noodig bleek te zijn.

Het was een onbetwistbaar succes, dat echter verkregen was door bedreiging, en niet te danken aan sympathie van de zijde der massa der gezeten bevolking. En dat die intimidatie deze nooit gedachte gevolgen had kunnen hebben, was te wijten aan de houding der regeering van Bengalen, die, met de bedoeling, een standpunt van volkomen neutraliteit te handhaven, werkeloos bleef toezien toen een onderbreking van het zakenleven geforceerd werd die, van welke zijde men de zaak ook bezag, niet getolereerd worden kon.

Het regende protesten en verzoeken om in te grijpen. En op 19 November publiceerde de Bengaalsche regeering een communiqué waarin zij mededeelde, eenige volunteer-organisaties onwettig te verklaren, hetgeen beteekende dat het lidmaatschap strafbaar was. Dit communiqué werd van de andere zijde beantwoord met een proclamatie waarin de actie der regeering onwettig werd genoemd. Mededeeling werd in het stuk gedaan van de vorming van het Bengal National Volunteer Corps, en medestanders werden opgeroepen om als lid toe te treden. Deze proclamatie werd gevolgd door de mededeeling van het bestuur der afdeeling Bengalen van het National Congress: dat de campagne met kracht zou worden voortgezet, en op 24 December, den dag waarop de prins zijn intocht te Calcutta zou houden, opnieuw een hartal plaats zou hebben.

Tegenover deze bedreiging met burgeroorlog besloten Engelschen, Eurasiërs en gematigde Indiërs tot vorming van een burgerwacht. De regeering van Bengalen nam het vaste besluit, geen enkel geval van intimideering of molest te zullen toelaten.

Het was een staat van open oorlog; en Gandhi gaf blijken, den gang van zaken inderdaad in dien geest op te vatten.

Hij ging voort, de regeering in staat van beschuldiging te stellen. In een manifest aan de Moderates kwam hij op voor de Moplah's, die zoo dapper vochten voor hun geloof en op wier ondergang

de regeering het gemunt had. Het was een plotselinge inval; Gandhi, die maandenlang berichten omtrent door de Moplah's op Hindoes bedreven gruweldaden gelezen had zonder zich daarover krachtig uit te laten, kon waarlijk niet eischen, dat men zijn woorden ernstig nemen zou. Maar er zat agitatie-materiaal in, en dat was welkom.

De regeering nam de maatregelen die onontbeerlijk waren om orde en rust te herstellen en te handhaven. Voor eenige provinciën of gedeelten van provinciën werden de Seditious Meetings Act en de Criminal Law Amendment Act afgekondigd. Onder vigueur van deze wetten werden tal van non-co-operation-leiders gevangen genomen en tot hechtenis veroordeeld: te Allahabad de Pandit Motilal Nehru, de secretaris van het hoofdbestuur van het National Congress, te Lahore de Lala Lazjpat Rai. Het aantal arrestaties van „volunteers" was groot. Te Calcutta werd Mr. C. R. Das, die eind December de Congress-zitting te Ahmedabad leiden zou, tot gevangenisstraf veroordeeld. Dag aan dag hadden huiszoekingen plaats. Het werd een toestand zooals men sinds de dagen der agitatie tegen de verdeeling van Bengalen niet meer had gekend.

Tot verbazing van de regeering vond deze politiek van onderdrukking scherpe afkeuring in de kringen der Moderates, die aanvankelijk om het hardst meegeroepen hadden om krachtige maatregelen. Het verschijnsel was minder zonderling dan het op het eerste gezicht leek te zijn. De Moderates hebben zich, als alle Indische nationalisten, georiënteerd naar het beginsel van volkomen aansprakelijk bewind en ondergeschiktheid van de uitvoerende aan de wetgevende macht. De invoering van de nieuwe staatsrechtelijke verhoudingen had een stap op den weg ter verwerkelijking van dat beginsel beteekend. Maar het was nog niet meer dan een vrij bescheiden begin; in wezen hinkte het bestuursstelsel op twee gedachten: het leefde eenerzijds nog uit het principe van bewind door een niet aansprakelijk te stellen autocratische bureaucratie, anderzijds reeds uit dat van bewind door gekozen volksvertegenwoordigers. Deze tweeslachtigheid — onvermijdelijk kenmerk van de overgangsperiode waarin het land in staatsrechtelijk opzicht verkeerde — bepaalde de houding der regeering; ondergeschiktheid van de uitvoerende aan de wetgevende macht bestond niet,

en de regeering had geen keus dan te grijpen naar de noodwetten van het oude regiem, hoezeer zijzelf van hanteering ervan ook afkeerig mocht zijn. Dit was wat Mevr. Besant helder voorzien had toen zij waarschuwde dat de non-co-operation-beweging automatisch leiden zou tot een politiek van repressie die aan de dagen van het Curzon- en het Minto-regiem herinneren zou. Voor Lord Reading was het een pijnlijke noodzakelijkheid; maar hij aanvaardde haar als een plicht waaraan niet te ontkomen viel.

Dezelfde eerbied voor en hetzelfde verlangen naar den volgroeid-parlementairen regeeringsvorm door welke de Moderates zich tot zoo felle critiek op Lord Readings beleid lieten brengen, beletten, dat zij ooit de zijde van Gandhi zouden kiezen. Van hun zijde ondervonden pogingen om de regeering te bewegen tot bijeenroepen van een „round-table conference" met leiders van alle politieke richtingen dan ook volle waardeering en steun. Deze pogingen leden schipbreuk op de houding van Gandhi, die voorwaarden stelde welke de regeering onmogelijk kon aanvaarden.

Het National Congress bekrachtigde in zijn zitting te Ahmedabad de reeds gevoerde fellere politiek. Besloten werd tot oprichting van „volunteer"-organisaties tot welke ieder lid van het Congress zou behooren toe te treden. De provinciale afdeelingsbesturen werden gemachtigd, vergunning te geven tot individueele of massa-ongehoorzaamheid-aan-de-wet, indien althans voldaan zou zijn aan de voorwaarde dat voor geweldpleging geen gevaar bestaan zou.

Toch weigerde het Congress, zich uit te spreken voor het denkbeeld van een volslagen breuk met Engeland. Toen de Maulana Hazrat Mohani, de voorzitter van de zitting der All-India Moslem League, die eveneens te Ahmedabad plaats had, ter Congress-zitting een resolutie voorstelde waarbij het doel der actie omschreven werd als „het verkrijgen van swaradzj, volledige onafhankelijkheid, vrij van alle vreemde bewind, met alle wettelijke en vreedzame middelen", was Gandhi-zelf de eerste die zich tegen dat denkbeeld verzette. Het voorstel werd met groote meerderheid van stemmen verworpen; het Congress wenschte klaarblijkelijk autonomie als deel van het Britsche rijk, in dezelfde verhouding tot Engeland als de dominions, maar besefte, zich niet op het

één-nachts-ijs der openlijke revolutieprediking te moeten begeven.

In zijn rede ter opening van de zitting der Moslem League hield Hazrat Mohani opnieuw een pleidooi voor het denkbeeld van volkomen onafhankelijkheid. Hij drong er op aan, dat op 1 Januari 1922 de Republiek der Vereenigde Staten van Indië uitgeroepen zou worden, en dat alle middelen, waaronder de guerilla, zouden worden aanvaard. Non-violent non-co-operation zou, verklaarde hij, een middel zijn om naast de bestaande regeering een andere te stichten, maar niet om deze te handhaven. De bestaande regeering zou zich zonder twijfel ertegen verzetten; en dan zou de actie tot verdediging van het nieuwe bewind niet vrij kunnen blijven van geweldpleging.

Het was de consequentie van de prediking van Gandhi-zelf; en de non-co-operation-actie kon, principieel, tot niets anders leiden. De houding van het Congress gaf dan ook recht tot de conclusie, dat de meer bedachtzame elementen onder de Hindoe-volgelingen van Gandhi opnieuw aan invloed wonnen. Dit was mogelijk geworden doordat, dank zij een gunstigen moesson, de massa der bevolking van het platteland tot rust begon te komen. Er heerschte teleurstelling; de Mahatma, dien men gevolgd had in goed vertrouwen op zijn belofte dat swaradzj veroverd worden zou, bleek die belofte niet te kunnen houden. Hij had bevel gegeven, van buitenlandsche stoffen vervaardigde kleederen te verbranden, — waarmee moesten de arme duivels dan hun naaktheid bedekken? Het was een reusachtige misrekening geweest, zooals de boycott van het bezoek van den prins van Wales een misrekening geweest was: voor de Engelschen is het koningshuis het symbool van de nationale eenheid, en beleediging van den troonsopvolger wordt door elken Engelschman als persoonlijke krenking gevoeld. De regeering had een politiek van onderdrukking aanvaard, en duizenden leiders waren in de gevangenis. Gandhi juichte, telkens als een van de bekende voormannen tot gevangenisstraf veroordeeld werd, wenschte geluk en verzekerde dat de bevolking nog lang niet genoeg leed om swaradzj te verdienen. Maar de bevolking-zelf besefte, die leiders niet te kunnen missen; en een gevoel van twijfel en onzekerheid maakte zich van haar meester. Toen de weersomstandigheden een goeden oogst beloofden, werd de aan-

dacht daarheen afgeleid; Gandhi begon zijn invloed op de massa's te verliezen. Terwijl de leiders der Indische Mohammedanen, fanatiek verbitterd over Engelands houding ten opzichte van Turkije en een bevolkingsdeel representeerende dat sociaal achterstaat bij de Hindoes en meer dan deze het gevoel met zich omdraagt, bij revolutionnaire actie weinig of niets te kunnen verliezen, den eisch van onmiddellijke onafhankelijkheid stelden, was in het Congress een voorzichtiger stemming gaan overheerschen. Het voornemen, een civil disobedience-actie te beginnen, werd niet opgegeven; maar men wilde geen volslagen breuk met Engeland, en van geweld zou geen sprake mogen zijn. Van veel beteekenis was ook, dat Gandhi eenige malen op de Moderates een beroep deed tot samenwerking, en verklaarde, dat in het National Congress ook plaats was voor lieden die meenden, dat men aan de verkiezingen zou moeten deelnemen, om den strijd tegen de regeering tendeele in de nieuwe raden te voeren.

Ter Congress-zitting werd besloten, dat de civil disobedience-actie op 15 Januari 1922 een aanvang nemen zou. Gandhi werd, als de algemeene leider, tot dictator benoemd.

Op den 14en dier maand had te Bombay een bijeenkomst van politieke leiders plaats, ter bespreking van de voorwaarden tot een „round-table conference" met vertegenwoordigers van de regeering. Gandhi was aanwezig. Hij zegde toe, de actie tot ongehoorzaamheid aan de wet eerst na 31 Januari te zullen doen beginnen, maar stelde, als voorwaarde tot deelnemen aan besprekingen met representanten van de regeering, opnieuw eischen waaruit slechts af te leiden viel dat hij een dergelijke bijeenkomst in het geheel niet wenschte: de regeering zou boete moeten doen, alle gevangenen zouden op vrije voeten gesteld, de Kalifaat-eischen zouden ingewilligd moeten worden, de Fransche troepen zouden Syrië moeten ontruimen, enz. Van een „round-table conference" is nooit iets gekomen.

In Bardoli, een „tehsil" in Goezjrat, zou de civil-disobedience-actie een aanvang nemen. Gandhi zond op 1 Februari een „ultimatum" aan Lord Reading, waarin hij het voornemen mededeelde, doch verzekerde er nog van af te zullen zien indien de regeering

schuld bekende en haar maatregelen der laatste maanden ongedaan maakte. De regeering deed een communiqué met weerlegging van de beschuldigingen publiceeren, en hield voet bij stuk. Den 5en Februari sprak Gandhi in Bardoli een groote meeting toe, en het spel zou beginnen.

Daar kwam bericht van een verschrikkelijke moordpartij te Tsjauri Tsjaura, in het district Gorackpore. Op 4 Februari was een politiepost door een menigte, die door Congress-volunteers aangevoerd was, tot den laatsten man uitgemoord. Op aandrang van Malaviya besloot Gandhi, de actie voorloopig op te schorten. Een week later had te Bardoli een bijeenkomst van het dagelijksch bestuur van het Congress plaats, waar vastgesteld werd, dat het besef dat geen geweld gebruikt zou mogen worden, niet voldoende in de massa's doorgedrongen was; met maatregelen van offensief karakter zou worden gewacht tot de atmosfeer van dien aard zou zijn geworden, dat uitspattingen niet langer te vreezen zouden zijn. Er zou met ijver propaganda worden gemaakt voor hanteering van het spinnewiel, voor onthouding van sterken drank, voor vorming van scheidsgerechten en voor stichting van nationale scholen. De werving van volunteers zou voortgezet worden, evenals pogingen om ambtenaren over te halen, ontslag te nemen. Deze resoluties zouden op een bijeenkomst van het hoofdbestuur van het National Congress te Delhi, op 24 Februari, bekrachtigd worden.

Zij wèrden bekrachtigd. Maar er werd aan toegevoegd, dat de provinciale afdeelingsbesturen vergunning zouden kunnen geven tot individueele ongehoorzaamheid aan de wet. De indruk der moordpartij te Tsjauri Tsjaura was alweer vervaagd. Terwijl de resoluties van Bardoli een terugtred beteekend hadden en feitelijk de erkenning inhielden dat het spel verloren was, schenen die van Delhi te bedoelen dat nog hoop op succes bestond. Het was niet meer dan pose; het spel *wàs* inderdaad verloren. Reeds was in enkele streken — o.a. in het district Goentoer der provincie Madras — een massa-civil disobedience-actie ingezet, waarbij betaling van belasting geweigerd werd en dorpsambtenaren hun ontslag genomen hadden; maar het bestuur was er den toestand meester gebleven en na weinige weken waren de ambtenaren ver-

vangen en de bedragen aan belasting grootendeels geïnd. Die pogingen hadden niets opgeleverd dan besef voor de nutteloosheid ervan.

Toen Gandhi den 11en Maart te Ahmedabad gearresteerd werd wegens publicatie van drie artikelen van zijn hand in nummers van *Young India* die reeds maanden geleden verschenen waren, gingen wel stemmen op die protesteerden, maar de houding der bevolking getuigde van een opmerkelijke onverschilligheid. Geen vinger werd tot zijn redding uitgestoken. Nergens had eenige uitbarsting van verontwaardiging plaats. Gandhi werd tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld; zijn rol was uitgespeeld. De plattelandsbevolking liet zich niet langer opwinden tot een verbittering die de massa's samensmeedde tot een leger dat tegen de machten van het Britsche bewind in het veld gevoerd zou kunnen worden; en de Indische ondernemers konden de medewerking ontberen van een fantast zonder werkelijken invloed, voor wien de plicht van hanteering van het spinnewiel een geloofsartikel geworden was en die, zich aan zijn wonderlijke gedachtenconstructies bedrinkende, geëindigd was met te verklaren dat de oplossing van het Kalifaatvraagstuk afhing van den ijver waarmee geheel de bevolking zich met spinnen en weven onledig houden zou. De non-co-operation-beweging was dood.

De non-co-operation-*gedachte* leeft nog, ofschoon zwak. Onder een deel der bevolking van Bengalen, de Vereenigde Provinciën en den Pendsjaab heerscht een oproerige stemming, die te wijten is aan agrarische toestanden en verhoudingen. In de Vereenigde Provinciën kwam de verbittering tot min of meer georganiseerde uiting in de z.g. Eka-beweging. Zij was geheel tegen verouderde voorrechten en knevelarijen van de grondbezitters gericht. De Akali-beweging in den Pendsjaab heeft het aspect van een godsdienststrijd — een conflict tusschen conservatieve en gemoderniseerde Sikhs — maar in den grond der zaak is zij evenzeer uit ontevredenheid over de levensomstandigheden te verklaren. In Bengalen heerscht ernstige verbittering onder de boeren-pachters en onder de loonarbeiders. Er braken verscheidene stakingen uit, onder het spoorwegpersoneel, de havenkoelies, de Indische zeelieden, in jutemills, enz. De wilde stemming openbaarde zich o.a.

in een aanslag op een passagierstrein bij Mahdoepore, die ontspoorde en waarbij zeven lieden het leven verloren. Van de daders viel geen spoor te ontdekken. In deze zwaar-geladen sociale atmosfeer bloeit de revolutiebloem levenskrachtiger dan elders, en de extremistische politicus ontdekt er kansen die in andere deelen des lands verdwenen zijn.

Toen op 6 Juni 1922 te Lucknow een bijeenkomst van het dagelijksch bestuur van het National Congress plaats had ter bespreking van de thans te voeren politiek, verzetten de afgevaardigden van Bengalen, de Vereenigde Provinciën en den Pendsjaab zich tegen het voorstel, dat een beroep zou worden gedaan op de provinciale afdeelingsbesturen om door krachtige uitvoering van het „opbouwende" deel van het program van Bardoli nog vóór 30 September een atmosfeer te scheppen in welke een actie tot weigering van gehoorzaamheid aan de wet en niet-betaling van belastingen kans van slagen hebben zou. Zij eischten dat onmiddellijk met die actie een begin zou worden gemaakt, maar bleven in de minderheid. Besloten werd, een uit weinige leden bestaand comité opdracht te geven, het land te bereizen, getuigen te hooren, te onderzoeken of het land „rijp" zou zijn voor een civil disobedience-actie en rapport uit te brengen omtrent den toestand. In September of October 1922 zou dan een speciale Congress-zitting bijeengeroepen worden ter beslissing van wat verder zou moeten geschieden.

Het comité heeft die taak met ijver volvoerd. De getuigenverhooren hadden overal met gesloten deuren plaats, en van de verklaringen lekte weinig uit. Wel staat vast, dat een groeiend aantal Congressleden, niet alleen in de Maharasjtra maar in alle deelen van Indië, zich uitspreekt voor het denkbeeld van deelname aan de verkiezingen voor de locale en de provinciale raden en verovering van een zoo groot mogelijk aantal zetels. Indien alle voorteekenen niet bedriegen dan is de periode der Gandhi-actie voorgoed voorbij. De moesson was dit jaar opnieuw gunstig en de prijzen van alle voedingsmiddelen zijn in belangrijke mate gedaald.

Deze wijziging van de opvattingen der Indische Extremisten is

voor een niet gering deel te danken aan het mooie werk der Indische en der provinciale wetgevende raden. De nieuwe staatsinrichting bleek veel elastischer te zijn dan aanvankelijk vermoed was, en de regeering droeg harerzijds, door zooveel mogelijk aan de bij resoluties uitgesproken verlangens der raden tegemoet te komen, er in ruime mate toe bij, den indruk te vestigen en te versterken dat gebruik van de nieuwe bevoegdheden in den geest en op de wijze als bedoeld was, inderdaad de ontwikkeling tot volledig parlementair bewind waarborgt. Wetten en maatregelen die jarenlang voedsel gegeven hadden aan ontevredenheid in alle kringen der bevolking, verdwenen, of de verdwijning ervan werd voorbereid. Reeds werd medegedeeld, dat niet minder dan elf noodwetten en eenige wetten op de pers — waaronder de beruchte Press Act van het Minto-regiem — ingetrokken werden. Nadat door de Legislative Assembly een motie aangenomen was waarbij aangedrongen werd op schrapping van alle bepalingen der strafwet in welke onderscheid gemaakt wordt naar het ras, verklaarde de Indische regeering in een resolutie van 27 December 1921, dit denkbeeld in beginsel te onderschrijven, en deelde zij mede, een commissie te zullen instellen die het geheele vraagstuk onderzoeken en voorstellen indienen zou. Voorzitter van de commissie werd het Law Member van des onderkonings Uitvoerenden Raad, een Indiër.

In Januari 1922 nam de Assembly na een langdurig debat een resolutie aan, waarbij gevraagd werd dat het onderscheid tusschen de z.g. „votable" en de „non-votable subjects", de aangelegenheden over welke wel en die over welke niet gestemd worden kon, zou komen te vervallen. Tal van zaken zijn aan stemming onttrokken; bij de behandeling van de begrooting voor 1921-'22 kon door de Assembly gestemd worden over maatregelen met welke een bedrag van Rs. 112 crores gemoeid was, over andere ontvangsten en uitgaven, tot een totaal bedrag van Rs. 105 crores, evenwel niet. Aan stemming zijn o.a. onttrokken de militaire uitgaven en de beslissing over de dienstvoorwaarden en de tractementen der ambtenaren van den Civil Service. De regeering aanvaardde de resolutie, maar miste de bevoegdheid om in den aangegeven zin te beslissen; daarvoor toch zou een wijziging van

de hervormingswet noodig zijn, hetgeen door het Engelsche parlement zou moeten geschieden.

Een wet kwam tot stand, waarbij emigratie van contractarbeiders onmogelijk werd gemaakt en een stelsel van contrôle op de emigratie van Indische arbeiders in het leven geroepen werd. Een begin werd gemaakt met ongevallenwetgeving.

In de provinciale regeeringen is met het beginsel van „dyarchy" tot groote hoogte gebroken; het stelsel was, naar bleek, niet consequent te handhaven. Tegenover den onstuimigen aandrang der provinciale volksvertegenwoordigers weken de regeeringen stap voor stap terug, en de positie der ministers, die aanvankelijk vrij moeilijk scheen te zullen zijn, blijkt aanmerkelijk sterker dan verwacht werd. De snelle groei der verhoudingen heeft ertoe geleid, dat de leden der provinciale uitvoerende raden, wien de zorg voor de „reserved subjects" opgedragen is, feitelijk ministers zijn, verantwoordelijk tegenover de wetgevende raden. In enkele gevallen besliste een gouverneur met zijn uitvoerenden raad zonder den minister erin te kennen; o.a. toen in Bengalen tot toepassing van de Seditious Meetings Act en de Criminal Law Amendment Act besloten werd — vermoedelijk om den ministers eenige pijnlijke oogenblikken te besparen waar gebruik van die noodwetten onvermijdelijk werd geacht. Maar over het geheel is de samenwerking uitstekend, en de ministers en de leden van den uitvoerenden raad vormen tezamen iets als een kabinet in parlementair geregeerde landen.

Zoo wordt met ijver en succes gewerkt. Maar regeering en wetgevende raden zijn omringd van moeilijkheden, die voorloopig onoverkomelijk schijnen, — in de eerste plaats moeilijkheden van financieelen aard.

Den 1en Maart van dit jaar werd bij de Legislative Assembly het ontwerp der begrooting voor 1922-'23 ingediend. Zij sloot opnieuw met een tekort, grooter dan ooit tevoren: de ontvangsten werden geraamd op Rs. 110½ crores, de uitgaven op Rs. 142½ crores. De legeruitgaven zouden naar schatting niet minder dan Rs. 65 crores bedragen; het was meer dan de helft der ontvangsten. Ter dekking van het tekort stelde de regeering voor: verhooging van de spoorwegtarieven, van de posttarieven, van het

algemeene tarief van invoerrechten van 11 % tot 15 %, van de belasting op het product der Indische katoenmills van 3½ % tot 7%, van het invoerrecht op machineriën van 2½% tot 10%, van dat op suiker van 15 % tot 25 %, heffing van een invoerrecht op lucifers, petroleum, garens, alcoholische dranken en verhooging van de inkomsten- en de overwinstbelasting. Verder werd voorgesteld, den zoutprijs te verdubbelen. Er zou dan een tekort van ongeveer Rs. 3 crores ongedekt blijven; de regeering stelde voor, dit voorloopig ongedekt te laten.

Het begrootingsontwerp werd met uitingen van schrik en ontzetting ontvangen. De Assembly was verontwaardigd en oefende felle critiek, welke zich vooral richtte tegen de onmatig-hooge legeruitgaven — die sinds 1913-'14 meer dan verdubbeld waren — en tegen het feit dat opnieuw voorgesteld werd, uit verhoogde en nieuwe belastingen en rechten een bedrag van Rs. 29 crores te vinden, nadat de Assembly een jaar geleden, ongaarne doch in goed vertrouwen op de verzekering der regeering dat de toekomst beter uitzichten bood, toegestemd had in verhoogingen die Rs. 19 crores zouden opbrengen. Na uitvoerige debatten werden de voorstellen tot verhooging van de belasting op het product der Indische mills, van die van het invoerrecht op katoenen goederen — dat 11 % bedroeg — van dat op suiker en dat tot verdubbeling van den zoutprijs verworpen. Het voorstel tot verhooging van het invoerrecht op machineriën werd door de regeering teruggenomen, terwijl de bespreking van dat tot heffing van invoerrecht op petroleum en petroleumproducten uitgesteld werd. De door de Assembly goedgekeurde verhoogingen van belastingen en rechten zouden, naar raming, een bedrag van Rs. 19½ crores opbrengen, zoodat dan een tekort van ruim Rs. 9 crores ongedekt blijven zou.

De geest der Assembly is te onderkennen in de strekking der voorstellen die door haar verworpen werden. Verhooging van den zoutprijs en die van de invoerrechten op katoenen goederen en suiker, en de heffing van een invoerrecht op petroleum zouden de kosten van het levensonderhoud voor de massa der bevolking aanzienlijk hebben doen stijgen. Voorzoover de rechten op invoer van katoenen goederen betrof, zou een belangrijk deel der afgevaardigden een verhooging wel gaarne hebben gezien; de verte-

genwoordigers en woordvoerders der Indische nijverheid zijn protectionist tot in de toppen hunner vingers. Het debat bewoog zich dan ook aanvankelijk in deze richting, tot een der Europeesche leden — de vertegenwoordiger van de Bengaalsche Kamer van Koophandel — de besprekingen sterk wist te beïnvloeden door een gedocumenteerde waarschuwing voor de gevolgen: het verbruik van katoenen goederen was reeds afgenomen van 18 yards per hoofd der bevolking in 1913-'14 tot 10 yards in 1920; de invoer van katoentjes, die in het jaar van 1 Maart 1920 tot 28 Februari 1921 3.181 millioen yards bedragen had, was in de daarop volgende 12 maanden gedaald tot 1.122 millioen yards, terwijl de productie van geweven stoffen der Indische mills in Januari 1922 niet meer dan 33 % méér bedragen had dan in Januari 1921. Deze loop van zaken — voor een deel gevolg van de na-oorlogsomstandigheden, voor een ander deel van de non-co-operation-beweging en de boycott van buitenlandsche kleedingstoffen — had een sterke prijsstijging gebracht. Zou een verhooging van de invoerrechten die stoffen nu voor een groot deel der bevolking onbereikbaar moeten maken? De Assembly erkende de redelijkheid der argumentatie en het voorstel der regeering werd verworpen.

Terwijl de critiek op het voorstel tot verhooging van het invoerrecht op machineriën, waardoor de ontwikkeling der Indische industrie belemmerd worden zou, de regeering deed besluiten, het terug te nemen, werd uit de Assembly aangedrongen op heffing of verhooging van uitvoerrechten op Indische grondstoffen, — ter stimuleering van die ontwikkeling. Al wie in Indië eenig begrip heeft van de beteekenis der fiscale politiek, is mercantilist; en in dit stadium van groei der Indische maatschappij bestaat inderdaad aan niets zoozeer behoefte als aan maatregelen van mercantilistische strekking.

Ook bij de besprekingen over de legeruitgaven werd telkens aandacht gevraagd voor het beginsel der algemeene politiek. De hooge financieele eischen, door den legercommandant gesteld, hielden direct verband met de in Engeland overheerschende opvattingen omtrent de taak der Indische militaire macht. De Indiërs eischten dat het leger, als een waarachtig *Indisch* leger, uitsluitend bestemd zal worden ter verdediging van de eigen landsgrenzen;

het legerbestuur — dat rekening te houden heeft met de inzichten van het War Office te Londen — wil een leger, voldoende geëquipeerd om het tegen een Europeesch uitgeruste strijdmacht met kans op succes te kunnen opnemen. De Indiërs dringen aan op belangrijke inkrimping van het contingent Engelsche troepen, dat uit ongeveer 70.000 man bestaat en schatten verslindt; — het legerbestuur handhaaft de verhouding van 1 Engelschen op 2 Indische soldaten, die na de muiterij van 1857 aangenomen werd. ter beveiliging van het Britsche bewind. Het kan niet missen dat de Indiërs hierin Engelands besluit tot duurzame handhaving van de overheersching van Indië herkennen. Hieruit alleen laat zich inderdaad verklaren, dat het land een druk aan militaire uitgaven wordt opgelegd, dien het eenvoudig niet dragen kan.

De van Indisch standpunt te volgen politiek is duidelijk. De Indische leden der Assembly eischten: een besnoeiing van de legerbegrooting met een bedrag van Rs. 20 of Rs. 30 crores en vervanging van Europeanen door Indiërs, met vorming van een Indisch territoriaal leger. Maar van belangrijke besnoeiing was geen sprake; zelfs werd van regeeringszijde aangekondigd, dat de uitgaven per slot van rekening zeer wel grooter zouden kunnen blijken te zijn dan geraamd was. De aandacht der leden van de Assembly concentreerde zich vanzelf meer en meer op het denkbeeld der „indianiseering" van niet alleen den militairen dienst, doch van alle gouvernementsdiensten.

Het denkbeeld eener snelle indianiseering van de adminstratieve diensten werd in Februari 1922 in de Legislative Assembly ter sprake gebracht. De regeering zegde toe, er het advies der provinciale regeeringen over in te zullen winnen. Dit is geschied in een rondschrijven dat veel stof heeft opgejaagd, doordat er uit gelezen werd dat de Indische regeering den wensch der Indiërs, dat de vervanging van Europeesche door Indische ambtenaren in snel tempo geschieden zal, billijkt en deelt. Intusschen werd het afnemen van vergelijkende examens voor benoeming tot ambtenaar bij den Civil Service in Indië zelf mogelijk gemaakt, terwijl benoeming bij de provinciale diensten voortaan weer na een vergelijkend examen, en niet langer bij keuze geschieden zal.

De positie van den Europeeschen bestuursambtenaar is als gevolg van de invoering van de hervormingen uit den aard der zaak sterk gewijzigd. Bij de hervormingswet werd vastgesteld, dat reeds onmiddellijk 33% van de posten bij den Civil Service voor Indiërs zou worden opengesteld, en dat dit aantal jaarlijks met 1½ % toenemen zou, tot na tien jaar een percentage van 48 zou zijn bereikt. Intusschen werd rekening gehouden met de waarschijnlijkheid dat Europeesche ambtenaren de wijziging van de omstandigheden van hun dienst zouden beschouwen als schending van een overeenkomst, aangegaan toen zij in den Indischen dienst traden. Met het oog daarop werd hun de mogelijkheid geopend op vervroegd ontslag en toekenning van een pensioen, welks grootte berekend zou worden naar verhouding van hun aantal dienstjaren. Hun verzoek om ontslag zou dan echter vóór den 24en Maart 1924 ontvangen moeten zijn. Lord Peel, de nieuwe staatssecretaris, heeft dezen tijdlimiet doen vervallen, teneinde te voorkomen dat een te groot aantal Engelsche ambtenaren een goed heenkomen zoeken zou uit vrees voor wijzigingen in hun dienstvoorwaarden na genoemden datum, door welke voor hen de moeilijkheden nog aanmerkelijk zouden toenemen. Hun positie is, onder de hervormde staatsinrichting, inderdaad weinig benijdenswaard. Hun vroegere macht is geknot, en de Indiërs beschouwen en behandelen hen als de levende symbolen van een autocratisch bureaucratisch bewind, waarmee althans in beginsel definitief gebroken is.

De regeering van Lord Reading — de eerste onderkoning die bij de bepaling van den koers van zijn bewind de overwegende beteekenis van de belangen van Indië erkent en laat gelden — doet wat mogelijk is om aan rechtmatige klachten en grieven der Indiërs tegemoet te komen. Maar zij ondervindt, nu de non-co-operation-beweging practisch dood is, groeiende tegenwerking, zoowel van de zijde der Engelschen in Indië als van die der rijksregeering te Londen. In Engeland steken de „die-hards", de reactionnairen, het hoofd weer op. Onder aanvoering van mannen als Lord Sydenham, Lord Ampthill, Lord Curzon, Sir Michael O'Dwyer en anderen slaagden zij er in, Mr. Montagu ten val te brengen, die vervangen werd door een Unionist. Zij verzetten zich tegen het denkbeeld eener snelle indianiseering van de Indische gouvernementsdiens-

ten, en wisten op den eersten minister, Mr. Lloyd George, zoodanigen druk uit te oefenen, dat deze in Juli j.l. in het Lagerhuis een onverstandige en allergevaarlijkste redevoering hield, waarin hij behoud van het Engelsche element in de administratieve diensten, als het „stalen geraamte" van het Britsche bewind, hoofdvoorwaarde voor duurzaamheid van dat bewind noemde en, in navolging van de *Times* en andere organen van een deel der publieke opinie, de hervormingen qualificeerde als een „proef". Die „proef" zou — het was de door Mr. Lloyd George later wel verworpen, maar niettemin de eenig-mogelijke conclusie — gestaakt kunnen worden indien de resultaten naar Engelsche schatting onvoldoende of averechtsch zouden zijn.

Die redevoering heeft in Indië enorme opwinding verwekt, en het is ook Lord Reading niet mogen gelukken, het in alle kringen herleefde wantrouwen in Engelands bedoelingen te doen afnemen. Die bedoelingen zullen verdacht blijven zoolang de Engelsche regeering nalaat, stappen te doen om de regeeringen der dominions te bewegen tot een andere behandeling van Indiërs dan als representanten van een minderwaardig ras. Wat zal, zoo vragen de Indiërs terecht, Indië's status als gelijkberechtigd deel van het Britsche rijk te beteekenen hebben, indien de staatsrechtelijke positie der landgenooten in andere deelen des rijks blijft zooals zij is?

Engelands houding ten opzichte van Turkije, na de jongste Turksche overwinning op het Grieksche leger, zal beslissend zijn voor stemming en houding der zeventig millioen Indische Mohammedanen. Lord Reading heeft, door publicatie van twee belangrijke telegrammen aan den staatssecretaris, blijk gegeven, de eischen der Indische Moslems geheel te onderschrijven. Maar Engelands politiek wordt bepaald door de belangen van groepen, voor welke imperialistische overheersching alpha en omega van Engelands welvaart en prestige beteekent. De naaste toekomst zal leeren, of de Indische regeering zich tegen den van die zijde op haar uitgeoefenden druk op den duur met succes zal kunnen blijven verzetten.

En intusschen wordt de druk van de andere zijde sterker. In het Indische politieke leven voltrekt zich een proces van differentiee-

ring, dat aanleiding gegeven heeft tot de geboorte van politieke partijen welker eischen verband houden met de belangen van bepaalde sociale groepen. Uit den nevel, die zich verdicht en neerslaat, worden de bergtoppen zichtbaar. Deze partijvorming is de voorwaarde tot wijziging van den huidigen bestuursvorm in de richting van dien van een parlementair geregeerd land, met volledige aansprakelijkheid van ministers tegenover de volksvertegenwoordigers. De nieuwe partijen begrijpen haar taak en organiseeren een levendige propaganda voor haar politieke eischen; „politieke opvoeding" van den kiezer is het eerst-noodige om de leden der wetgevende raden werkelijke volksvertegenwoordigers te doen worden.

Er begint teekening te komen in de politieke verhoudingen. Hoe de toestand zich in de naaste toekomst ontwikkelen zal, hangt geheel af van de houding van Engeland. De uitslag der komende verkiezingen voor het Lagerhuis zal beslissend zijn voor het antwoord op de vraag of Indië gelegenheid krijgen zal zich, als deel van het Britsche rijk, in de rustige atmosfeer eener zich in stijgende mate zélf besturende maatschappij tot een land met modernen parlementairen regeervorm te ontwikkelen, dan wel of het welbewust zal aansturen op een volkomen breuk met Engeland.

SLOTWOORD.

In de voorgaande hoofdstukken van dit boek werd getracht, een overzicht te geven van oorzaken, groei en doel der nationalistische beweging in Britsch-Indië. Het vraagstuk is van een beteekenis die zich niet licht laat overschatten. Wat daar in Britsch-Indië plaats grijpt is: de worsteling van een volk van bijna 320 millioen zielen — het vijfde deel van geheel de menschheid! — om de „plaats in de zon", die haar door een te eigen bate overheerschend land stelselmatig onthouden werd. Voorwaarde tot succes is: een algemeen-maatschappelijke verheffing, dank zij welke Indië in sociaal-organisch, in wetenschappelijk, in technisch, in staatkundig opzicht het plan der West-Europeesche landen bereiken zal. Noodzakelijk en onvermijdelijk is moderniseering van alle uitingsvormen van maatschappelijk leven, moderniseering voorshands naar Westersch model, met aanvaarding van de resultaten van Westersch wetenschappelijk onderzoek en van Westersche techniek.

Inzet van deze worsteling vormen de belangen van Engeland, zoowel als de belangen van Indië zelf. De strijd is van wereldhistorische beteekenis, doordat de uitkomst het antwoord leveren zal op de vraag: of het typisch-Westersche en het typisch-Oostersche elkaar in afzienbare of verre toekomst zullen ontmoeten, dan wel of het accent van vijandigheid der wederzijdsche verhoudingen, dat thans onmiskenbaar is, voorteeken is van een ontzaglijken strijd tusschen het Westen en het Oosten; of er vrede zal zijn, dan wel of hetgeen thans in Azië gebeurt, de inleiding vormt tot een botsing van de beschavingen van beide werelddeelen, in welke ze zullen ondergaan. Niet Japan, dat er naar streeft een Westersche maatschappij in het Oosten te worden, maar Britsch-Indië, met zijn onbluschbare liefde voor zijn aloude cultuur en de zich door alles heen manifesteerende wil om zich, op hooger plan, in wezen gelijk te blijven, vormt het eigenlijke raakvlak tusschen het Oosten en het Westen. In de eerstvolgende tientallen van jaren zal blijken, of de wederzijds werkende krachten zullen samen-

gaan en elkaar versterken, dan wel of zij elkaar zullen vernietigen, — waarmee dan de illusie eener associatie van West en Oost haar einde zal hebben gevonden.

De kern der nationalistische beweging in Britsch-Indië is: de opstand der zich ontwikkelende productiekrachten tegen een overheerschersbewind dat naar oorsprong en wezen bestemd is, dien groei te belemmeren. De kortzichtige en, op den duur, zelfmoordende politiek van Engeland is altijd geweest, eigen industrie en handel tot bloei te brengen ten koste van industrie en handel der kolonie, van welke geëischt werd dat ze nooit iets anders zijn zou dan: afzetgebied voor de Engelsche nijverheidsvoortbrengselen en productiegebied van grondstoffen voor de industrie in het moederland. Dit was het voornaamste doel dier politiek, en hiernaar had het Indische agentschap van het Britsche overheerschersbewind zich te richten. Het heeft dit gedaan, met al den ijver der oprechte overtuiging dat voortvarende behartiging van deze Engelsche belangen mogelijk was zonder dat schade toegebracht zou worden aan die van Indië, met zijn grootendeels van den landbouw levende bevolking. De Indische bureaucratie schiep zich de fictie van een gemeenschappelijkheid van belangen, om het gevaar te ontgaan dat zij zich òf ten aanzien van de Engelsche, òf ten opzichte van de Indische belangen plichtsverzuim zou moeten verwijten.

Aan den aard van dit Britsche overheerschersbewind was een innerlijke tegenstrijdigheid inhaerent, die zich op den duur onvermijdelijk zou openbaren. Engeland vereenigde enorme gebieden, met een bevolking van millioenen zielen, onder zijn direct bestuur. Het bracht eenheid, veiligheid en rust en maakte een sterken natuurlijken bevolkingsaanwas mogelijk. Maar de armoede dier bevolking nam toe, eensdeels als gevolg van roekelooze exploitatie, anderdeels juist door die stijging van het zielental zelf. De natuurlijke levenskracht der inheemsche maatschappij, die zich het recht op ontwikkeling en verhooging van het algemeene levenspeil niet goedschiks ontzeggen liet, doch de invloeden van het vreemde bewind had te ondergaan doordat de middelen ontbraken om zich met vrucht ertegen te verzetten, openbaarde zich in een toenemende innerlijke spanning. Zij kwam tot uiting in de

verschijnselen eener Indische renaissance, welker politieke uitdrukking de nationalistische beweging was. Het Britsche bewind kwam tot de ontdekking, dat ook specifiek-Indische belangen bestonden, die om behartiging vroegen. Het was voor het naast geneigd, de redelijkheid der nieuwe eischen te ontkennen, en voerde met de eene hand een politiek van onderdrukking van elke ondubbelzinnige uiting van Indië's groeiend verlangen naar maatschappelijke herleving. Doch met de andere hand aanvaardde het een politiek van concessies, die nooit ver genoeg gingen om recht te doen aan de ontwikkelingseischen der inheemsche samenleving en vooral bestemd waren om den klaarblijkelijk opstekenden storm te bezweren, maar niettemin gelegenheid tot voller ontplooiïng boden aan krachten die erom vroegen. Het Britsche overheerschersbewind kon de ontwikkeling van een meer of minder gemoderniseerd Indisch bedrijfsleven vertragen, maar op den duur niet eenvoudig beletten. Het kon minder onderwijs geven dan de behoefte eischte, maar het kon zich er niet van onthouden, telkens meer en beter onderwijs te geven. Het kon staatsrechtelijke bevoegdheden toekennen bij mondjesmaat, maar ze niet zonder meer weigeren. Het bracht Westersche wetenschap, Westersche techniek, Westersche bestuursbeginselen, en kon toen niet beletten dat de Indiërs de hoogere waarde ervan leerden erkennen en zich wierpen op bestudeering van die Westersche wetenschap, de middelen der Westersche techniek aanvaardden en moderniseering van de staatsinrichting eischten.

Indië's waarde als kolonie van Engeland bestaat in zijn beteekenis als markt voor de producten der Engelsche industrie en als leverancier van grondstoffen. Voorwaarde tot ontwikkeling van de Indische nijverheid is: het bezit van een koopkrachtige binnenlandsche markt, zonder ernstige mededinging van geïmporteerde voortbrengselen der buitenlandsche industrie. De alles beheerschende vraag is nu: zal, indien het de Indische nijverheid gelukt de eigen Indische markt geheel voor haar producten te veroveren, de invoer van Engelsche nijverheidsvoortbrengselen daardoor automatisch eindigen? Geheel de Britsche politiek der laatste eeuwen steunde op de overtuiging, dat waar een Indische nijverheid bloeide, van een markt voor Engelsche artikelen geen sprake

zou kunnen zijn. De Indische nijverheid werd vernietigd en haar herleving zooveel mogelijk tegengewerkt.

Wat was het gevolg?

Het gevolg was dit: de koopkracht der Indische markt bleef ver beneden hetgeen zij had kunnen zijn, indien onbelemmerde ontwikkeling van de Indische nijverheid een verhooging van het algemeene levenspeil gestimuleerd had. De kortzichtigheid der Britsche overheerscherspolitiek bestond hierin, dat zij de belangen der Engelsche industrie niet beter meende te kunnen dienen dan door maatregelen, door welke de koopkracht der Indische markt kunstmatig gering werd gehouden en, in verhouding tot het stijgende zielental der bevolking, van jaar tot jaar geringer werd.

Verovering van de Indische markt door de Indische industrie beteekent een verdringing van Engelsche importartikelen. Maar een verdringing van enkel die producten der Engelsche nijverheid, op welker vervaardiging men ook in Indië zich toelegt. Het beteekent echter niet, dat de Engelsche industrie onvermijdelijk haar voorsprong verliezen zal voorzoover het producten betreft welke de Indische nijverheid *niet* vervaardigt, en voorloopig ook nog niet zal kunnen vervaardigen. De weinig koopkrachtige Indische markt weigert thans nog, die producten op te nemen. Doch haar koopkracht zal stijgen, en haar grenzen zullen zich uitzetten en ruimte bieden aan een allengs levendiger wordenden invoer-handel in qualiteitswaren. Uitwisseling van grondstoffen en half-afgewerkte of grovere fabrikaten eener- en afgewerkte producten eener op hoog peil staande industrie anderzijds is ook in het verkeer tusschen hoog ontwikkelde landen van West-Europa een normaal verschijnsel; vóór den oorlog behoorden Engeland en Duitschland wederkeerig tot elkaars beste markten. Niets verzet zich tegen het denkbeeld dat Engeland en een autonoom Indië in afzienbare toekomst in precies dezelfde verhouding ten opzichte van elkaar zullen komen te staan.

Indien mogelijk is, een voor beide partijen bevredigende oplossing van het Britsch-Indische probleem te vinden, dan zal zij in deze richting gezocht moeten worden. Zij wórdt door de Indische nationalisten inderdaad in deze richting gezocht; door de Liberalen meer bewust dan door de Extremisten, die met de behoefte

aan directe nijverheidsontwikkeling voor oogen, al evenmin ver in de toekomst zien als de Engelsche „die-hards". De Engelsche reactionnairen begrijpen niet, dat de invloed van Gandhi's boycott-agitatie op den invoer van Engelsche industrieproducten niet wijder beteekenis hebben kan dan die van het verschijnsel eener overgangsperiode, en zijn uit kracht van dit tekort aan inzicht reactionnair. De leiders van het All-India National Congress toonden zich in even ernstige kortzichtigheid bereid tot aanvaarding van middelen door welke zij, ware succes niet uitgebleven, het nationalistisch streven verder zouden hebben doen reiken dan met Indië's waarachtige belangen zou hebben gestrookt. Maar aan hun zijde keert het gezond verstand terug; in het laatste hoofdstuk werd erop gewezen, dat het National Congress ter zitting te Ahmedabad weigerde, het denkbeeld, dat volkomen onafhankelijkheid het doel der actie zou zijn, te aanvaarden. Indië kan zich de weelde van een onafhankelijk bestaan in afzienbare toekomst niet veroorloven. Engelands steun, Engelands voorlichting, Engelands verdedigingsmiddelen zijn onontbeerlijk om een rustige ontwikkeling tot hooger sociaal peil te verzekeren. Zal Engeland leeren begrijpen dat ook een zich economisch en staatkundig tot autonoom, gelijkberechtigd deel van het Britsche rijk ontwikkelend Indië der Engelsche industrie en den Engelschen handel voordeelen zal kunnen bieden van minstens even groote waarde als die welke tot dusver als doel en resultaat van een op de macht van het zwaard steunende overheerschingspolitiek genoten werden? En dat Indië, zoodra het den status van dominion verkregen hebben zal, bereid zal zijn, die voordeelen te waarborgen?

De verschijnselen der laatste jaren, vooral die van het laatste jaar, stemmen te dezen aanzien weinig hoopvol. Het feit dat de invloed der reactionnairen op de ten opzichte van Indië gevoerde politiek klaarblijkelijk toeneemt, de vervanging van Mr. Montagu door een conservatief, de min of meer apathische houding der Engelsche regeering ten aanzien van het waarlijk brandende vraagstuk der staatsrechtelijke positie van Indiërs in de dominions, uitlatingen van de ministers Lloyd George en Winston Churchill, — het zijn alle teekenen die er op wijzen, dat men zich in Engeland bewust begint te worden van de beteekenis van het

dreigende conflict, maar de mogelijkheid van een strijd op leven en dood onder oogen meent te moeten zien. Er groeit een gevoel van teleurstelling, en een van berouw over de invoering van staatsrechtelijke hervormingen. Die hervormingen geven, naar steeds duidelijker blijkt, den Indiërs een veel grooter invloed op het bestuur over hun land dan bedoeld werd; de politieke ontwikkeling van Indië gaat veel sneller dan in overeenstemming kan zijn met de *directe* belangen van Engeland, dat niet in staat is, zijn industrie in hetzelfde tempo een proces van „Neu-Orientierung" te doen ondergaan teneinde den uitvoer van qualiteitswaren belangrijk te vergrooten en de productie van de tot dusver naar Indië gezonden artikelen van grover makelij te staken. De schrikbarende werkeloosheid in Engeland is voor een groot deel het gevolg van de boycott-actie van Gandhi en de snelle ontwikkeling der Indische industrie. De beginselen komen aan de oppervlakte van het publieke leven: de Indische politiek oriënteert zich zonder voorbehoud naar het principe van volkomen economische en politieke zelfstandigheid, indien mogelijk binnen, doch desnoods buiten het Britsche rijk, — de Engelsche politiek stuurt, uit verkeerd begrepen eigenbelang, op handhaving van de overheersching aan.

In Engeland ontbreekt voldoend besef voor de onvermijdelijkheid en de beteekenis der worsteling van Indië's millioenenbevolking. Het klaagt over Indië's ondankbaarheid, doch is zich er niet van bewust dat de Indische bevolking handelt onder invloed van haar samenleving inhaerente krachten, welker vrije werking eeuwenlang onderdrukt werd en die zich thans, dank zij de volstrekte behoefte aan vergrooting van den omvang der eigen voortbrenging door welke een verhooging van het algemeene levenspeil gebracht worden zal, laten gelden. De Engelschen staren zich tezeer blind op het feit dat de politiek van het Indisch nationalisme in de thans afgesloten periode der Gandhi-actie een opvallend gebrek aan klaarheid toonde; dat de beweging een scherp-gesteld doel miste, een program dat recht zou doen aan de noodzakelijkheid van algemeen-maatschappelijke verheffing met hulp en steun van Engeland. Zij leggen overbodigen nadruk op het verschijnsel dat de krachten die zich in beweging stelden,

benut werden ter behartiging van de belangen van een bepaalde en beperkte groep in het Indisch bedrijfsleven. Het wezen der krachten die in de tot dusver inerte massa's strijdinstincten geboren deden worden, werd door de Indische regeering — die zich tot een houding van „wait and see" meende te kunnen bepalen en de noodzakelijkheid van spoedigen snellen voortgang op den weg van toekenning van ruimer staatkundige bevoegdheden ook nu nog niet voldoende schijnt in te zien — tot dusver niet begrepen.

De non-co-operation-beweging is dood. Maar zij stond niet aan het einde der worsteling om zelfverwerkelijking van de in de massa schuilende krachten. Zij leidde die worsteling eerst recht in. De reusachtige vrijgemaakte energie zal zich een weg banen: — naar den eindstrijd om een onafhankelijk volksbestaan, indien Engeland blind blijft voor het wezen dezer worsteling, — naar de associatie van Oost en West indien spoedig toegegeven worden zal aan het zich in alle lagen der bevolking met stijgenden aandrang openbarende verlangen naar spoedige verruiming van de staatkundige bevoegdheden, tot de status van zelfbesturend domonion verkregen zal zijn.

BIJLAGE I.

PROCLAMATIE VAN DE KONINGIN-IN-RADE AAN DE VORSTEN, DE HOOFDEN EN DE VOLKEREN VAN INDIE.

(Van 1 November 1858).

Wij, Victoria, bij de gratie Gods Koningin van het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Ierland en van zijn koloniën en afhankelijke gebieden in Europa, Azië, Afrika, Amerika en Australië, Verdedigster van het Geloof,

hebben, om verschillende gewichtige redenen en op advies en onder goedkeuring van de Geestelijke en Wereldlijke Lords en van de Standen, in het Parlement vereenigd, goedgevonden en verstaan, op Ons te nemen het bewind over de gebieden in Indië die tot dusver bestuurd werden door de Edele Oost-Indische Compagnie;

doen te weten, dat, op grond van bedoeld advies en onder bedoelde goedkeuring, Wij genoemd bewind op Ons genomen hebben; en Wij doen hierbij een beroep op alle onze onderdanen in genoemde gebieden om trouw te zijn en Ons en Onze nakomelingen en opvolgers hulde te bewijzen en zich te onderwerpen aan het gezag dergenen die Wij voortaan, te gelegenertijd, geschikt zullen achten voor benoeming tot leider van de regeering over bedoelde gebieden, in Onzen naam en te Onzen behoeve.

Wij, die in het bijzonder vertrouwen stellen in de loyauteit, de bekwaamheid en het oordeel van Onzen waardigen en geliefden neef en raadsman, Charles John, Viscount Canning, benoemen hem, gezegden Viscount Canning, tot onzen eersten Onderkoning en Gouverneur in en over bedoelde gebieden en dragen hem op, de regeering daarover te voeren in Onzen naam en te Onzen behoeve, gebonden aan zoodanige bevelen en regelen als hij, van tijd tot tijd, van Ons ontvangen zal door tusschenkomst van een Onzer Principal Secretaries of State.

Wij bevestigen hierbij in hun verschillende ambten, burgerlijke zoowel als militaire, alle personen, thans in dienst der Edele Oost-Indische Compagnie, onder voorbehoud van Onze toekomstige tevredenheid en van zoodanige wetten en regelingen als uitgevaardigd zullen worden.

Wij doen hierbij mededeeling aan de inheemsche Vorsten van Indië, dat alle verdragen en overeenkomsten, met hen aangegaan door of op gezag van de Edele Oost-Indische Compagnie, door Ons aanvaard en zorgvuldig gehandhaafd zullen worden, en dat Wij hunnerzijds dezelfde houding verwachten.

Wij wenschen geen uitbreiding van Onze huidige territoriale bezittingen; en terwijl Wij geen aggressieve handelingen ten opzichte van Onze bezittingen of van Onze rechten straffeloos zullen dulden, zullen Wij geen inbreuk op die van anderen toestaan. Wij zullen de rechten, de waardigheid en de eer der inheemsche Vorsten eerbiedigen als Onze eigene; en Wij wenschen dat zij, zoowel als Onze eigen onderdanen, zich zullen verheugen in zoodanigen voorspoed en zoodanigen maatschappelijken vooruitgang als slechts door binnenlandsche rust en goed bewind verzekerd kunnen worden.

Wij achten Ons ten aanzien van de inboorlingen onzer Indische gebieden gebonden door dezelfde verplichtingen door welke Wij ten opzichte van al Onze onderdanen gebonden zijn, en deze verplichtingen zullen Wij, met den zegen van den Almachtigen God, getrouwelijk en zorgvuldig nakomen.

Ons met stelligheid verlatende op de waarheid van het Christendom, en dankbaar den troost erkennende dien het geloof biedt, ontkennen Wij het recht, Onze overtuiging op te leggen aan één Onzer onderdanen. Wij verklaren dat het Onze koninklijke wil en welbehagen zal zijn, dat niemand in eenig opzicht begunstigd, niemand aangerand worden zal en aan niemand redenen tot ongerustheid gegeven zullen worden op grond van zijn geloof of de opvattingen van zijn godsdienst, maar dat allen de gelijke en onpartijdige bescherming van de wet zullen genieten; en Wij gelasten en schrijven bepaaldelijk voor aan allen die onder Ons met gezag bekleed zijn, dat zij zich zullen onthouden van alle

bemoeiing met het godsdienstig geloof of den eeredienst van een Onzer onderdanen, op straffe van Ons meest ernstig misnoegen.

En het is voorts Onze wil dat, voorzooveel mogelijk, Onze onderdanen, ongeacht ras of geloof, vrijelijk toegelaten worden tot ambten in Onzen dienst voor welker vervulling zij, dank zij onderwijs, bekwaamheid en eerlijkheid voldoende geschiktheid bezitten.

Wij erkennen en eerbiedigen de gevoelens van aanhankelijkheid der inboorlingen van Indië voor de gronden, door hen van hun voorvaderen geërfd, en Wij wenschen hunne daarmee verband houdende rechten te beschermen, behoudens billijke eischen van den Staat; en Wij wenschen dat, in het algemeen, bij vaststelling en uitvoering van de wet, terdege rekening gehouden zal worden met de oude rechten, gebruiken en gewoonten van Indië.

Wij betreuren diep de kwalen en de ellende die over Indië gebracht zijn door de handelingen van eerzuchtige lieden, die hun landgenooten bedrogen hebben door valsche berichten en hen tot open opstand hebben gebracht. Onze macht heeft zich getoond in de onderdrukking van dien opstand; Wij wenschen onze barmhartigheid te toonen door vergiffenis te schenken voor de misdaden dergenen die aldus misleid werden, doch terug wenschen te keeren op het pad der deugd.

Reeds heeft Onze Onderkoning en Gouverneur-Generaal in eene provincie, met het doel verder bloedvergieten te voorkomen en de pacificatie van Onze Indische bezittingen te bespoedigen, toezegging gedaan van vergiffenis, op zekere voorwaarden, aan de groote meerderheid dergenen die, tijdens de jongste heillooze onlusten, zich schuldig hebben gemaakt aan misdrijven tegen den Staat, en medegedeeld, welke straffen zullen worden toegepast op hen wier misdaden hen van vergiffenis uitsluiten. Wij keuren deze handeling van Onzen Onderkoning en Gouverneur-Generaal goed en bekrachtigen haar hierbij, en deelen voorts het volgende mede:

Onze clementie zal worden uitgestrekt tot alle misdrijvers, met uitzondering van hen die veroordeeld zijn, of veroordeeld zullen worden, wegens directe medeplichtigheid aan moord op Britsche onderdanen. Met betrekking tot hen verbiedt de gerechtigheid de oefening van barmhartigheid.

Aan hen die opzettelijk huisvesting verleend hebben aan moordenaars, wetende dat deze zulks waren, of die als leiders of aanstokers der opstandige actie optraden, kan enkel lijfsbehoud gewaarborgd worden; doch bij vaststelling van de dezen lieden toekomende straf zal tenvolle rekening worden gehouden met de omstandigheden waaronder zij ertoe gebracht werden, hun trouw te verzaken; en groote lankmoedigheid zal betracht worden ten aanzien van diegenen wier misdrijven voortgesproten zullen blijken te zijn uit goedgeloovige aanvaarding van de berichten, door bedoelde lieden rondgestrooid.

Aan alle anderen die zich gewapenderhand tegen de regeering gekeerd hebben, zeggen wij hierbij onvoorwaardelijke vergiffenis, amnestie en kwijtschelding van straf voor alle tegen Ons, Onze Kroon, en Onze waardigheid begane misdrijven toe, bij hun terugkeer naar hun woonsteden en hun vreedzame bezigheden.

Het is Ons koninklijk welbehagen, dat deze bepalingen inzake vergiffenis en amnestie zullen gelden voor allen die vóór den eersten Januari a.s. verklaren, aan de hier genoemde voorwaarden te voldoen.

Indien, dank zij den zegen der Voorzienigheid, de binnenlandsche rust hersteld zal zijn, zoo is het Ons ernstig verlangen de nijverheid van Indië te bevorderen, werken van openbaar nut en tot verbetering van de levensomstandigheden te doen uitvoeren en het bestuur te voeren in het belang van alle Onze onderdanen die daar gevestigd zijn. In hun voorspoed zal Onze kracht gelegen zijn, in hun tevredenheid Onze veiligheid, hun dankbaarheid zal Onze hoogste belooning zijn. En moge de Almachtige God Ons en hen die onder Onze bevelen gezag uitoefenen, de kracht schenken om deze Onze wenschen te volvoeren tot heil van Ons volk.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR.

Aga Khan, H. H. the: „India in transition".
Archer, William: „India and the Future".

Baden Powell, B.H.: „Land Revenue and Tenure in British India".
id. : „Village Communities in India".
id. : „The Land-systems of British India", (3 dln.).

Banerjea, Pramathanath: „A study of Indian economics".
Bannerjea, D. N. „India's Nation Builders".

Benton, A. H.: „Indian moral instruction and caste problems".
Berg, Mr. N.P. van den: „Regeering en drukpers in Britsch-Indië".
id. : „Munt- Crediet- en Bankwezen, Handel en Scheepvaart in Nederlandsch-Indië".

Besant, Annie: „Essays and Adresses", Vol. IV, „India".
id. : „India a Nation".
id. : „India and the Empire".
id. : „How India wrought for freedom".
id. : „De Islam".

Bose, Sudhundra: „Some aspects of Indian problems".
Boulger, Demetrius G.: „India in the XIX Century".
Chesney, G. M.: „Indian Polity".
id. : „India under Experiment".

Chirol, Sir Valentine: „Indian Unrest".
id. : „India Old and New".

Cotton, Sir Henry: „New India or India in transition".
Cotton, C. W. E.: „Handbook of Commercial Information for India".

Creag, General Sir O'Moore: „Indian Studies".

Curtiss, L.: „Letters to the People of India on Responsible Government".
id. : „Papers relating to the application of the principle of Dyarchy to the Government of India".

Digby, William: „India for the Indians — and for England".
id. : „Prosperous British India, a Relevation".

O'Donnell, C. J.: „The Failure of Lord Curzon".
id. : „The Causes of present Discontents in India".

Doraswami, S. V.: „Indian Finance, Currency and Banking".
Dutt, R. Ch.: „The economic History of India under early British rule".
id. : „The economic History of India in the Victorian Age".
id. : „Famines and Land Assessments in India".

Eddy, G. Sherwood: „The students of Asia".
Enthoven, Mr. F. B.: „Studie over het anarchisme van de daad".
Farquhar, J. N.: „Modern religious movements in India".
Findlay Shirras, G.: „Indian Finance and Banking".
Fisher, Fred. B.: „India's silent Revolution".
Fitchett, W. H.: „The tale of the Great Mutiny".
Fraser, R. W.: „British India".
Freundlich, Waldemar: „Nijverheid in Britsch-Indië".
Gilchrist, R. N.: „Indian Nationality".
Ghosh, Henry Gemantakumar: „The advancement of Industry".
Hardie, J. Keir: „India, Impressions and Suggestions".
Havell, E. B.: „The history of Aryan rule in India, from the earliest times to the Death of Akbar".

Hoffmann, Dr. Karl: „Das Ende des kolonialpolitischen Zeitalters".

Horniman, B. G.: „Amritsar and our duty to India".
Hunter, Sir William: „The administration of an Indian Province".
Hyndman, H. M.: „The bankruptcy of India".
id. : „The awakening of Asia".

Ilbert, C.: „The Government of India".
„Imperial Gazetteer of India. The Indian Empire" (4 dln).

„Indian Educational Policy, 1913. Being a Resolution issued by the Governor General in Council on the 21st February 1913.
Indian Munitions Board. Industrial Handbook 1919.
Indian Nation Builders (3 dln.).
Indian Year Book, 1920.
id. , 1921.
Jack, J. C.: „The economic life of a Bengal District".
James, H. R.: „Education and Statesmanship in India, 1797 to 1910".
Knight, B. Robert: „The Indian Empire and our financial relations therewith".
„Land Revenue Policy of the Indian Government. Published by order of the Governor General of India in Council".
Lange, P. A. de: „Het fiasco van het Onderwijsstelsel in Bengalen".
Loveday, A.: „The history and economics of Indian Famines".
Lovett, Sir Verney: „A history of the Indian Nationalist Movement".
Lyall, Sir Alfred: „Asiatic Studies. Religious and Social" (2 dln.).
id. : „The rise and expansion of the British Dominion in India".
Mackenzie, Dewitt: „The Awakening of India".
Maclaren, James: „The Indian Exchange".
Maine, Sir Henry Sumner: „Lectures on the early history of Institutions".
Meysey-Thompson, E. C.: „India of to-day".
Mitra, S. M.: „Indian Problems".
id. : „Peace in India and how to attain it".
Mody, H. P.: „The political future of India".
Morison, Th.: „The economic transition of India".
Mookerji, Radhakumud: „Nationalism in Hindu Culture".
Muir, Ramsay: „The making of British India".
Mukerjee, Radhakamal: „The foundations of Indian economics".
Naoriji, Dadabhai: „Poverty and un-British rule in India".
Narain, Bry: „Essays on Indian economic problems".

Nash, Vaughan: „The great Famine".
Nevinson, H. W.: „The new Spirit in India".
„Non-Christian Religions of the Indian Empire".
Pal, Bipin Ch.: „The soul of India".
id. : „Nationality and Empire".
Pierson, Mr. N. G.: „Economische geschriften", deel III.
Price, E. L.: „Indian Legislative economics or Town versus Country".
Rai, Lala Lajpat: „Reflections on the Political Situation in India".
id. : „The problem of National Education in India".
Ramsay Macdonald, J.: „The Government of India".
Rao, K. Vyasa: „The future Government of India".
Rees, J. D.: „The real India".
Sawtell, Arthur: „Actual India, an outline for the general reader".
Seeley, J. R.: „The Expansion of England".
Smith, J. T.: „Silver and the Indian Exchange".
Smith, Vincent A.: „The early history of India".
id. : „The Oxford History of India, from the earliest times to the end of 1911".
Snouck Hurgronje, C.: „Mohammedanism. Lectures on its Origin, its Religious and Political Growth and its present State".
Steevens, G. W.: „In India".
Strachey, Sir John: „India, its Administration and Progress".
Thakore, B. K.: „Indian Administration to the Dawn of Responsible Government, 1765-1920".
Trotter, L. J.: „History of India (2 dln).
Valentin, Veit: „Kolonialgeschichte der Neuzeit".
„Village Education in India. The report of a Commission of Inquiry".
Visvesvaraya, Sir W.: „Reconstructing India".
Wadia, Ardaser Sorabjee: „Reflections on the problems of India".
Wedderburn, Sir William: „Allan Octavian Hume".
Wedgwood, J. C.: „The future of the Indo-British Commonwealth".

Report on Indian Constitutional Reforms (Montagu-Chelmsford-rapport).

Joint Select Committee on the Government of India Bill. Report and Proceedings of the Committee.

id Minutes of Evidence.

id. Appendices.

Report of the Joint Select Committee on the Government of India Act, 1919 (Draft rules).

Report Sedition Committee 1918 (Rowlatt Committee).

Report of the Committee to investigate the Disturbances in the Punjab, 1919 (Hunter Committee).

Report of the Committee on Indian Exchange and Currency.

Census of India. Verslagen van 1891, 1901, en 1911.

Statistical abstracts relating to British India, jaren 1857 t./m. 1920.

Statement exhibiting the Moral and Material Progress and Condition of India, jaren 1865 t./m. 1921.

The Indian Press Act, 1910, and Proceedings of the Legislative Council of the Governor General of India relating thereto.

Koloniaal Onderwijs-Congress, 's Gravenhage, 28, 29 en 30 Augustus 1916. Stenografisch verslag.

„India, the organ of the Indian National Congress, jaargangen 1901 t./m. 1920.

„The Indian Review", jaargangen 1901 t./m. 1921 en Jan.-September 1922.

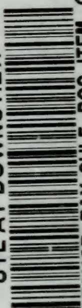
„The Times of India",	jaargangen	1919 t./m.	1922.
„The Statesman",	„	„	„ .
„The Pioneer",	„	„	„ .
„The Bengalee",	„	„	„ .
„Amrita Bazar Patrika",	„	„	„ .
„The Tribune",	„	„	„ .
„Young India",	„	„	„ .
„New India",	„	„	„ .
„Bombay Chronicle",	„	„	„ .

Verder een aantal wetten, verslagen van de handelingen van Lager- en Hoogerhuis, van de wetgevende raden in Britsch-Indië, van de zittingen van het All-Indië National Congress, enz.; artikelen in „The Asiatic Review", „The Asian Review", „The Fortnightly Review" „The Contemporary Review", „The Nineteenth Century and after", „Tijdschrift voor het Binnenlandsch Bestuur", „De Indische Gids", „De Gids", „Koloniaal Tijdschiift", „Koloniale Studiën", Verslagen van het Indisch Genoötschap, „Weltwirtschaftliches Archiv", „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik", „The Imperial and Asiatic Quarterly Review", e.a.

AFGHANISTAN
Hindoe Koesj
Kaboel
Noord
Westelijke
Grens
Provincie
Pesjawar
KASJMIR
Srinagar
Rawalpindi
PENDSJAAB
Amritsar
Lahore
Multan
Simla
Patiala
Saharanpore
BALOETSJISTAN
Kalat
Bahawalpor
RASJPOETANA
VEREENIG
DE PRO
VINCIEN
oudh
Lucknow
Cawnpore
Agra
Allahabad
Benares
NEPAL
BHOETAN
ASSAM
Sjillong
Brahmapoetra
JOENNAN
SIND
Karatsji
KOETSJ
Kathiawar
Porbander
Ahmedabad
Oedaipore
CENTRAAL
INDIE
Bundelkhand
BIHAR
Patna
Tsjota Nagpore
EN
ORISSA
BENGALEN
Dakka
CALCUTTA
BURMA
Mandalay
CENTRALE PROVINCIEN
Nagpore
Berar
Soerat
BOMBAI
Poona
HAIDERABAD
Haiderabad
NOORDELIJKE CIRCARS
ARABISCHE
ZEE
GOLF VAN
BENGALEN
Rangoon
SIAM
GOA
MADRAS
MYSORE
MADRAS
Pondicherry
Kalikoet
Andamanen
Nicobaren
Kaap Comorin
CEYLON
Colombo
Galle

KAARTJE VAN BRITSCH-INDIE

Lith G. Kolff & Co Welt.


UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 12 24 08 025 3